

BEIHEFTE
ZUR
ZEITSCHRIFT FÜR ROMANISCHE PHILOGIE
BEGRÜNDET VON PROF. DR. GUSTAV GRÖBER †
HERAUSGEGEBEN VON PROF. DR. ALFONS HILKA
HEFT 66

SINTAXI CATALANA

SEGONS LOS ESCRITS EN PROSA DE
BERNAT METGE
(1398)

PER

ANFÓS PAR

HALLE (SAALE)
VERLAG VON MAX NIEMEYER
1923

Die Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie erscheinen nach Bedarf in
zwanglosen Heften.

2. The second part of the document addresses the challenges faced by organizations in managing their resources effectively. It highlights the need for strategic planning and resource allocation to ensure that the organization can meet its long-term goals. The text suggests that organizations should regularly assess their current resources and identify areas where improvements can be made.

3. The third part of the document focuses on the importance of communication and collaboration within an organization. It stresses that effective communication is key to ensuring that all team members are aligned and working towards the same objectives. The text suggests that organizations should foster a culture of open communication and encourage team members to share their ideas and insights.

4. The fourth part of the document discusses the role of technology in modern organizations. It highlights how technology can streamline processes, improve efficiency, and provide valuable insights into organizational performance. The text suggests that organizations should invest in the latest technologies and ensure that their staff is adequately trained to use them.

5. The fifth part of the document addresses the importance of risk management. It emphasizes that organizations should proactively identify and assess potential risks to their operations and develop strategies to mitigate them. The text suggests that organizations should establish a risk management framework and regularly review and update it.

7. The seventh part of the document focuses on the importance of maintaining a positive organizational culture. It emphasizes that a strong, positive culture can significantly impact an organization's performance and its ability to attract and retain top talent. The text suggests that organizations should define their core values and ensure that they are reflected in all aspects of their operations.

9. The ninth part of the document addresses the importance of legal and regulatory compliance. It emphasizes that organizations must ensure that they are fully compliant with all applicable laws and regulations to avoid legal penalties and reputational damage. The text suggests that organizations should establish a compliance program and regularly monitor and update it.

12. The twelfth part of the document addresses the importance of customer satisfaction and loyalty. It stresses that organizations should focus on providing high-quality products and services to their customers and ensuring that they have a positive experience. The text suggests that organizations should implement a customer feedback system and use the feedback to improve their offerings.

14. The fourteenth part of the document addresses the importance of corporate governance. It stresses that organizations should establish a strong framework of corporate governance to ensure that they are managed in a transparent and ethical manner. The text suggests that organizations should appoint independent directors to the board and ensure that they are fully informed and engaged.

BEIHEFTE
ZUR
ZEITSCHRIFT
FÜR
ROMANISCHE PHILOGIE

BEGRÜNDET VON PROF. DR. GUSTAV GRÖBER †

FORTGEFÜHRT UND HERAUSGEGEBEN

VON

DR. ALFONS HILKA
PROFESSOR AN DER UNIVERSITÄT GÖTTINGEN

LXVI. HEFT
ANFÓS PAR
SINTAXI CATALANA

HALLE (SAALE)
VERLAG VON MAX NIEMEYER

1923

SINTAXI CATALANA

SEGONS LOS ESCRITS EN PROSA DE
BERNAT METGE

(1398)

PER

ANFÓS PAR

HALLE (SAALE)

VERLAG VON MAX NIEMEYER

1923

Prefaci.

Bernat Metge es lo príncep dels escriptors catalans. L'estil precis, robust y encara ab sentor llatina de Ramon Lull, cobra, en ses mans d'artista de la renaxença, l'agençament rítmich, beutat expressiva y riquesa lèxica de qui's complavía ja en la forma. Es per açò, que cap estudi sintàctich en nostra llengua pot ésser de més interès que'l de ses dues composicions en prosa, lo "Somni" y la traducció de l'obra llatina del Petrarca "Valter e Griselda". En elles, la varietat constructiva y tòms elocutius abasten tal extensió, que quasi tots los fenomens sintàctichs hi són compresos, y es aquesta una de les rahons qui m'han decidit a adoptar, pera mon treball, lo títol general de "Sintaxi Catalana".

L'altre motiu es relacionat ab la manera d'ésser compost. Comprench bé que pera'ls romanistes y llegidors estrangers, los comentaris de teoria gramatical ab que present mes recerques són balders sinó enutjosos. Pera ells ço d'interès seran les proves aduhides per Metge. Mes aquesta obra es noresmenys endreçada als escriptors catalans, y com sia cosa qu'en nostra terra hom no ha pas escrita encara una sintaxi complerta (seria debades cercar en tractats catalans, per exemple la formació dels verbs pronominals, lo règim relatiu, los predicats purs y preposicionals dels règims, l'estudi complert del infinitiu, gerundi y participis, l'exposició cabal de totes les proposicions subordinades, especialment condicionals, ab llurs modus y temps, y per fi l'orde en la proposició simple y composta) resulta qu'a nostres lletraferits y literats los fora molt difícil de copsar les ensenyances derivades de les cites de Metge, sens encayrarles bé dins de les explicacions tècniques susdites. Y aquesta manca de preparació nostra, me resolgué a generalitzar mon estudi, no sols als punts en discussió, ans aytambé a tots los demés incontrovertibles, per mor de situar aquells en llurs llochs propis y mostrar llurs relacions ab los darrers. Y es aquesta la rahó segona d'haver estès fins a una "Sintaxi Catalana", un estudi rigorosament y exclusiva fonamentat en Metge. Deman tan sols als filòlechs romanistes, que passin per alt mos comentaris, allà ahont los semblin trivialment sabuts, y axís mateix qu'ignorin les qüestions qui no'ls interessin. No crech, després de tot, qu'açò los empatxi d'utilitzar l'aportació de textos del primer estilista català, al patrimoni experimental de llur escola.

Aquesta sintaxi es estat concebuda y desenrotllada en conformitat fidel ab les obres mestres de la moderna filologia romànica, ço es, aquelles de Diez, Meyer-Lübke, Darmesteter, Gastó París, Pau Meyer, K. Nyrop etc. En línees generals, lo mètode adoptat es lo del segón, ço es distribuir les materies segons los elements de la proposició, aplegant abans, aquelles observacions qui convenen sempre als noms, indistinctament del mester proposicional qu'omplin, y les relacions determinatives entre mots, per ésser nuclis anteriors a la proposició. He acoblat, però, en una sola part tota la teoria del infinitiu.

Com es difícil afitar bé lo camp sintàctic, sobretot quan abans no hi ha una Morfologia a la qual poderse referir, regonech qu'en alguns endrets me soch entrat per aquesta; així, per exemple, en l'interessantíssim estudi sobre les formes "qui, que" dels pronoms relatius adjectius; aytambé, pera'ls plurals y l'ús dels articles, he hagut de classificar prealablement los noms.

En los fenomens gramaticals contrastables, he presa nota de tots los passatges metgenchs qui's comprenen, per tal d'esvahir tot dubte y ésser absolutament cert sobre la manera de nostre autor. Metge però, ab nostres grans clàssichs, escrivía quasi sens mancaments; vull dir que construhien y ortografiaven reglamentadament y uniforme, en guisa, qu'anaven tenint resolts, primer qu'en altres llengües romàniques, la major part dels problemes morfològichs, sintàctichs y ortogràfichs. Malhauradament llurs textos nos són pervinguts en manuscrits de segona mà, fets per escrivans de menys instrucció literària y en època en que'l llenguatge ja s'anava embastardint, en manera qu'es a través de les errades y disbarats d'aquests, qu'hom deu reconstituhir la pura regulació d'aquells. Es per açò, que mes cites de passatges escatidors són tan abundoses.

Mon estudi se concreta a les dues obres en prosa que possehim actualment del escrivà dels reys Joan I y Martí I: lo "Somni", acabat d'escrivure en 1398¹, y sa traducció del Petrarca "Historia de Valter e Griselda". No he posat esment en les set lletres cancelleresques redactades per ell en nom de sos senyors, per no haver gayre vàlua literaria.² Així mateix he hagut de rebutjar ses obres rimades "Libre de Mals Amonestaments" y "Libre de fortuna e prudencia" escrites en estil provençalèsch.

Nos són pervinguts tres manuscrits del "Somni": sens lo més mínue dubte, lo mellor y lo més antich es lo pertanyent a la Biblioteca del *Ateneu Barceloní*; aquest es estat lo text fonamental pera mon estudi sintàctic, y entengui hom, que les cites que donch, sempre són directament tretas d'ell, quan no esment lo contrari. Lo designe per la lletra A. Molt embastardit ja, lo segueix de lluny en vàlua, lo P. de la *Bibliothèque Nationale de Paris*,

¹ A. Rubió y Lluch: "Documents pera la historia de la Cultura Catalana mitgeval". Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1921, vol. II, pl. XXIII.

² Id. vol. I doc. 432, 501, 503, 506, 508, 511; vol. II 412.

y finalment plè de corrupcions, havem en la *Universitat de Barcelona* lo ms. més modern, U.

Com que seria inútil pera'ls llegidors referir les cites al ms. A., de difícil o impossible consulta pera molts d'ells, havent publicat d'abdues obres, lo molt erudit y consciencívol investigador En R. Miquel y Planas, una edició moderna en sa "Nova biblioteca catalana", en la qual anota al peu de plana totes les variants, y en lo marge la numeració de les ratlles, a aytal numeració me referesch. Emperò, faci hom cura que la lliçó generalment adoptada per dit editor es la del ms. U., en manera que si'l llegidor vol comprovar la meva, ha de reconstituhir lo text del ms. A. segons les variants jussanes. Aquestes quasi sempre són fidels, y si alguna lleu discrepancia he descoberta ab lo ms., ho he fet notar debudament.

En quant a "Valter", lo ms. A. es lo d'En M. Aguiló, ara en l'*Institut d'Estudis Catalans*, y U. lo de la *Universitat de Barcelona*. Pera distingirlos dels del "Somni", los avantpos una V.

Los nombres, donchs, després de les cites se referexen a la edició d'En R. Miquel y Planas, y los qu'hi ha dins mon text a altres paragrafs del mateix; passats los primers fulls los avantposí lo senyal §.

Ab aquest estudi de Bernat Metge com a basa, lo qual cobreix tot lo camp sintàctich que podríem figurar per una horizontal, podrà hom reconstituhir les verticals de cada qüestió concreta, establint monografies històriques qui abastin tot lo procés de la llengua de dèls l'època baix llatina fins avuy. Per ço qui atany a les formes relatives "qui, que", a la separació de mots coordinats etc., es ço que, Déu mitjançant y temps lleguentme, me propós de fer.

Barcelona, Abril de 1921.

Anfós Par.

Vorwort.

Bernat Metge ist der Fürst der katalanischen Schriftsteller; ihre Sprache, kurz und kräftig im Ausdruck und anderseits mit Anlehnung an das Latein Raimund Lull's, wird in den Händen eines Künstlers der Renaissance stilschön und reich im Wortschatz und in der Ausdrucksweise. Infolgedessen kann keine syntaktische Untersuchung unserer Sprache ein so großes Interesse erregen wie die zwei von Metge in Prosa verfaßten Werke: „Lo 'Somni“ (Der Traum) und die Übersetzung „Walter und Griselda“ Petrarca's. In diesen zwei Werken sind Satzbau und Wortstellung so ausgedehnt, daß alle syntaktischen Probleme umfaßt werden. Das ist der eine Grund, weshalb ich meiner Arbeit den allgemeinen Titel „Katalanische Syntax“ gebe; der andere Grund ist die Verfassung meiner Arbeit. Ich weiß sehr wohl, daß die Wiederholung der syntaktischen Elementarkenntnisse für die Romanisten überflüssig ist. Das Interessanteste sind wohl die aus Metges Werken herangezogenen Probleme. Aber dieses Werk ist dem katalanischen Schriftsteller bestimmt und weil über unsere Sprache noch kein syntaktisches Werk geschrieben worden ist (Abhandlungen und Beispiele über die Bildung der pronominalen Verben, über die Stellung des Relativs und der Prädikate, über den Infinitiv, Gerundium, Partizipium; die Erklärung der konditionalen und Nebensätze, die Formung der einfachen und zusammengesetzten Sätze, wird man in der katalanischen Literatur umsonst suchen). Dadurch erklärt es sich, daß es unseren Schriftstellern schwer wäre, die Prinzipien aus den Zitaten Metge's zu verstehen, ohne sie in den Rahmen ihrer wissenschaftlichen Erklärungen zu stellen. Und diese mangelhafte Vorbereitung hat mit entschieden, mich nicht auf das Bestrittene zu beschränken; im Gegenteil habe ich die allgemeinen Ansichten angeführt, um die Beziehungen zueinander gegenüber zu stellen. Und dieses ist der zweite Grund, warum ich die katalanische Syntax eine Syntax von Bernat Metge nenne. Ich bitte die Romanisten, meine Kommentare zu übersehen, da wo sie dieselben vulgär finden und alles das wegzulassen, was für sie kein Interesse hat. Immerhin glaube ich, daß diese Ausführungen nicht hindern werden, die Texte des großen katalanischen Stilisten zu benutzen.

Diese Syntax ist gedacht und ausgeführt nach dem Muster der meisten Werke wie Diez, Meyer-Lübke, Darmesteter, G. Paris, P. Nyrop usw. Die Methode im allgemeinen ist die M.-L.'s, das heißt die Einteilung des Materials nach der Gliederung des Satzes. Vorangestellt habe ich verschiedene Bemerkungen über das Nomen, ganz abgesehen von seiner Befugnis und die Beziehungen zu den Gliedern des Satzes. Ein separater Teil ist dem Infinitiv gewidmet.

Weil es eine schwere Sache ist, die Grenze der Syntax zu ziehen, umsomehr als bis jetzt keine Abhandlung über Morphologie vorhanden ist, auf die man sich beziehen kann, so muß ich offen sagen, daß ich mich auch mit dieser einigemal beschäftigt habe. So z. B. in dem interessanten Problem von 'qui' und 'que' der adjektiv-relativ. Pronomina. Auch die Pluralformen und den Gebrauch der Artikel habe ich behandelt.

In bezug auf zweifelhafte Phänomene habe ich sämtliche Texte von Metge, in welchen sie vorkommen, angeführt, und zwar um alle Bedenken zu beseitigen und um die Ausdrucksweise unseres Autors vollständig zu erkennen. B. Metge, wie alle unsere Klassiker, hat ohne Fehler geschrieben; sie haben Satzbau und Orthographie ganz regelmäßig angewandt, so daß sie für das Katalanische die Probleme der Orthographie, Morphologie und Syntax eher gelöst haben, als dies bei den anderen romanischen Sprachen der Fall ist. Leider sind ihre Texte in sekundären Handschriften, von Schreibern abgeschrieben, die wenig literarische Bildung besaßen, zu uns gekommen. Ferner war es in einer Zeit, in welcher die Sprache gemischt wurde und man glaubte, die echten Texte durch Fehler korrigieren zu müssen. Daher erklärt es sich, daß so viele zweifelhafte Zitate vorkommen.

Unsere Arbeit beschränkt sich auf die zwei, vom Schreiber der Könige Joan I. und Marti hergestellten Werke: der „Somni“, im Jahre 1398 vollendet und die Übersetzung von Petrarca's „Walter und Griselda“.

Von sieben Kanzleibriefen, von Metge im Namen seiner Herren geschrieben, habe ich abgesehen, weil keiner von literarischem Werte ist. Dagegen habe ich zur Seite gestellt die gereimten Werke: „Libre de mals amonestaments“ und „Lo libre de Fortuna e prudencia“, im provenzalischen Stil verfaßt.

Es sind drei Handschriften des „Somni“ vorhanden. Ohne Zweifel die beste und älteste ist die der Bibliothek des Ateneu Barceloni; diese ist die Quelle meiner Arbeit und ich beziehe mich in allen Zitaten auf sie, wenn ich nicht ausdrücklich anders sage. Ich bezeichne diese Handschrift mit *A*. Ihr folgt im Werte die Handschrift *P* der Bibliothèque Nationale in Paris und endlich die ganz verdorbene Handschrift *U*, die jüngste; sie befindet sich in der Bibliothek der Universität von Barcelona.

Die Handschriften *A* und *U* sind von dem gewissenhaften Forscher R. Miquel y Planas in der „Nova Biblioteca Catalana“ neu herausgegeben. Am Rande werden die Zeilenzahl und unten die

Varianten angegeben; auf diese Zeilenzahl beziehe ich mich. Da jedoch Miquel y Planas den Text *U* benutzt und vom Text *A* die Varianten hinzugefügt hat, muß der Leser zur Nachprüfung meiner Zitate den Text *A* neu herstellen. Die Varianten sind gut von der Handschrift abgeschrieben und wenn eine Abweichung vorhanden ist, so habe ich dies an der betreffenden Stelle vermerkt.

Die Handschrift *A* des „Walter und Griselda“ ist diejenige von Aguiló, jetzt im Besitze des Institut d'Estudis catalans und die Handschrift *U* die der Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Um dieselben von den Handschriften des „Somni“ zu unterscheiden, setze ich den Buchstaben *V* vor.

Die Ziffern beziehen sich auf die Ausgabe von Miquel y Planes; in der Mitte meines Textes auftretende Ziffern beziehen sich auf andere Paragraphen meiner Arbeit. [Nach den ersten Seiten habe ich ein Paragraphzeichen vorgesetzt.]

Diese Arbeit, welche sich auf alle Fälle der Syntax erstreckt, kann als Grundlage dienen, um einzelnen Problemen vertikal nachgehen zu können. Die verschiedenen Ansichten über die katalanische Syntax werden vom Vulgärlatein bis auf die Gegenwart verfolgt. Ich hoffe baldigst eine Studie über die Formen des Relativs 'qui' und 'que', mit Trennung der beigeordneten Wörter usw., veröffentlichen zu können.

Barcelona, im April 1921.

Anfós Par.

Principals obres de referencia.

- F. Diez, Gram. des langues romanes. F. Vieweg, Paris.
W. Meyer-Lübke, Gram. des langues romanes. H. Welter, Paris.
A. Darmesteter, Gram. historique de la langue française. Delagrave, Paris.
K. Nyrop, Gram. historique de la langue française. Copenhagen 1903.
E. Bourciez, Eléments de linguistique romane. Paris 1910.
P. Brunot, Histoire de la langue française. Armand Collin, Paris.
J. Anglade, Gram. de l'ancien provençal. Klincksieck, Paris.
J. Jeanjaquet, La conjonction *que*. Attinger, Neuchatel.
P. Clairin, Du genitif latin et de la preposition *de*. Vieweg, Paris.
L. Laurand, Manuel des études grecques et latines. Picard, Paris.
Du Cange, Glossarium mediæ et infimæ latinitatis. Favre, Niart.
E. Benot, Arquitectura de las lenguas. Muñoz, Madrid.
— Gram. filosófica de la lengua castellana. Hernando, Madrid.
A. Bello, Gram. de la lengua castellana. López, Madrid.
R. Menendez Pidal, Manual de gram. histórica española. Suárez, Madrid.
— Cantar de Mio Cid. Bailly-Bailliére, Madrid.
F. Hanssen, Gram. histórica de la lengua castellana. Niemeyer, Halle.
J. Nonell, Gram. catalana. Manresa 1898.
P. Fabra, Gram. catalana. L'Avenç, Barcelona.
T. Fòrteza, Gram. catalana. Mallorca 1915.
-

Primera part.

Mots declinables.

Capítol I. Noms.

1. Los noms y pronoms poden omplir dins la proposició diversos oficis — subjecte, règim, complement — rahó per la qual l'estudi de llurs desinències, derivació sintàctica, canvis semàntics y altres qualitats no relacionades ab dits mesters proposicionals, deu ésser fet apart.

I. Substantius propriis.

2. Noms personals. — Bernat Metge fa ús d'una gran copia de noms grechs y latins, adés mitològichs, adés de personatges bíblics o històrichs. Hom hi distingeix perfectament la classificació romana; ço es: a) lo praenomen, o nom particular de naxença (nom de fonts, diríem avuy), lo nombre dels quals era reduhidíssim; b) lo nomen gentilicium, o nom de gens, qui correspon a nostre nom de família; c) lo cognomen, o motiu posat pel públich, lo qual pot mancar.¹

3. Així llegim: 'Publi Scipio Africa (636), Valerius Maximus (689), Julius Cesar (711), March Cato (718), Marchus Varro (3022), Quinto Fabio Lucrecio (3052), Busa Cannesa (3202)'. A Ciceró lo nomen a voltes pel nom de família: 'Tulli en la primera disputació del seu Tuscula' (578); a voltes pel cognom: 'haia posada Cicero en lo seu Tuscula' (510).

4. Ara bé: lo cognomen no es als sinó un nom comú qui fa referencia a un tret o gesta del individu. Lo nomen gentilicium fou en general emprat, adés d'un antich praenomen de la família, adés d'un nom comú d'origen local. Lo praenomen era també derivat d'un nom comú indicador d'una divinitat o d'auspici, felicitat, etc., o d'un adjectiu qui feya referencia al natalici. En guisa qu'originariament los noms propriis eren comuns.

¹ Laurand, *Institutions romaines*, 131.

5. En català y demés llengües romàniques tenim un estat de coses fort similar. Los noms propis de les persones són los de fonts, qui són manlevats als Sants: 'Benet (1384), Bernat (1), Clement (1383), Elianor (3169), Gregori (107), Griselda (V. 2), Isabel (V. 4), Jacme (3159), Johan (30), Josep (764), Julia (3037), Maria (1466), Martí (2628), Michael (806), Pere (3188), Sibilla (3191), Simon (3086), Thomas (108), Urba (1441), Valter (V. 2), Violant (1649)'.

6. Ja hem vist que l'origen d'aytals noms propis es tostemps comú. Emperò ells fan la designació exclusivament individual, malgrat diversos individus portin lo mateix nom. Pera distingirlos nos valguérem, com los llatins, dels noms de família, los quals prenguérem adés de noms propis hebreus, grechs, llatins o germànichs, adés de noms comuns designant títols, oficis, motius, qualitats físiques, animals, etc. A manca d'aquests, foren los individus també coneguts pels llocs a que pertanyien, avantposant als noms, en aytal cas, la preposició *de*.

Metge esmerça: 'Bernat Metge' (1), qui indica ofici, y 'Isabel de Guimerà' (V. 4), qui indica poble. (Cf. § 276, A, I.)

Són també propis los:

7. Noms de nacions, terres, comtats, etc. — 'Africa (2629), Alamanya (3007), Aragó (3159), Asia (2629), Castella (3169), Europa (2629), Foix (3255), Grecia (2972), Italia (625), Lacedemonia (3007), Mallorca (663), Matzonia (2972), Ponto (3026), Saluçà (V. 32), Scithia (2990), Sicilia (3057), Siria (620), Tracia (1742)'.

8. Noms de pobles. — 'Babilonia (2979), Barchinona (1182), Bolunya (305), Cartage (3095), Pedralbes (3159), Roma (3124), Thebas (2225), Troya (3006), Utica (684)'.

9. Noms de montanyes. — 'Rodope (1816)'.

10. Noms de rius, illes, estanys. — 'Acheron (1929), Cothitus (1921), Flegeton (1979), Lesbon (1845), Lethes (1917), Stix (1930), Tiber (3125), Xipre (3185)'.

11. De la matexa manera que considerem com a noms propis aquells ab los quals determinem una persona, també caldrà tenirlos hi aquells ab los quals designem una cosa, presa individualment y ab exclusió de qualsevol altra de la matexa especie. Entren ací los títols ab los quals apellem les besties y marquem les produccions humanes, especialment los llibres. L'objecció que aytals noms són originariament comuns, també sabem pot ésser feta als noms de persona: 'Alcora (874), Ecclesiastes (99), Genesi (1000), Levitich (1001), Phedrone (513), Tuscula (510)'.

12. Coses úniques en llur especie. — Si elles ja són propries per si mateixes, logicament també ho haurien d'ésser llurs noms. Es per açò que 'Natura, Sol, Lluna, etc.', eren considerats com a propis. Avuy encara hi tenim los mesos y los punts cardinals. Metge usa palesament com a propis: 'Creador (85), Deu

(8), Imfern (1848), Occident (2803), Orient (2803), Paradís (2070), Purgatori (2070), Natura (56)'.
 De les personificacions, essent una figura retòrica, no n'hem de tractar ací.

13. Flexió genèrica en noms propis. — Corresponent los noms propis a sengles persones, no tenen desinència genèrica; emperò, noms de fonts pertanyents a home són estat donats a dona, prenent en aytal cas la desinència femenina. Axís: 'Julius (711), Julia (3037), Emilia (3048), Cornelia (3133)'.
 Ne resulta d'ací qu'aquests noms propis tenen flexió de gènere, talment com los adjectius y en disconformitat ab tots los substantius.

II. Substantius comuns.

14. Los noms apelatius poden referirse a:

a) coses:

materials: 'agulla (2374), cambra (9), cervo (974), lengua (337), monarcha (173), poble (809), rota (22)'.
 immaterials: 'anima (70), dia (40), divendres (8), fi (109), enteniment (429), nombre (256), scrupol (517), sompni (660), vocable (266)'.

15. Es difícil precisar quins noms de coses úniques en llur especie eren tinguts per Metge com a apelatius en lloch de propis, car hom no deu refiar-se de la dreturera aplicació de la inicial majúscula en los mss. Per açò ne soch estat parch en la llista de noms propis (12). A mon albir, esmerça com a apelatius: 'cel (674), la mar (346), món (82), sol (426), vida (31)'.

16. β) Actes, operacions o estats concrets, considerats objectivament com a veres 'coses esdevenints o esdevingudes', y independentment de llurs agents. — 'adopció (591), aiustament (134), argument (504), barataria (53), carrech (292), cars (308), concell (676), contradicció (507), dampnatge (650), deute (56), dupte (529), error (644), historia (775), infirmitat (453), mudament (572), orde (1065), pecunia (696), profecia (745), punició (495), regiment (655), retornament (679), transpassament (572)'.

17. Alguns d'aquests noms tenen la propietat de generalitzarse, dexant, llavors, de designar coses concretes esdevenints o esdevingudes, pera cobrar lo sentit abstracte de qualitat o propietat. Axís: 'error (644), judici (827), melodia (311), mijà (240), moviment (266), mudament (572), tocament (312)', adés poden designar un acte o fet, adés una qualitat, propietat o facultat. Presos en aquest darrer sentit, passen a noms abstractes (20).

18. Noresmenys los apelatius poden ésser:

Colectius. — 'gent (50, 378), companya (1376), multitut (894)'.

19. De materia. — 'aer (426), arena (516), aygua (881), carn (41), foch (255), pols (111), tela (1080), vent (73), verí (673)'.

20. Abstractes. — Ací trobem gran copia de noms d'origen verbal, ço qu'es lògich, ateses llurs significances. Entre ells hi ha:

21. *α*) Los qui's referexen a facultats y sentiments del esperit y sensacions del cos: 'Amor (300), audacia (302), constancia (730), coratge (219), cupiditat (259), enginy (306), mansuetud (302), esperança (184), tristot (301), calor (71), fredor (423), gust (312), son (13), vista (442)'.

22. *β*) Aquells qui expressen qualitats o maneres d'ésser en general: 'accident (440), adversitat (489), celcitut (1115), claredat (425), discrepància (72), fama (54), indústria (345), latitut (289), maestria (354), mortalitat (93), pobresa (487), semblança (747), senyoria (53), servitut (723), triplicitat (257), virginitat (888)'.

23. Molts substantius abstractes dèxen llur sentit general de facultat, qualitat o manera d'ésser, pera concretarse a designar una cosa, acte, operació o estat, qui posseheix aquella. Axis: 'accident' pot ésser no ço contrari a substancia, com en lo passatge 'aço no ve sino per accident' (440), ans un dels diversos atributs de la matèxia; la 'adversitat' (489) no es tan sols ço contrari a bona fortuna, ans una contrarietat determinada; y axis ho notarem en 'claredat (425), contrarietat (414), diversitat (216), discrepància (72), experiència (853), indústria (345), semblança (747), veritat (147)', etc. En aytal cas, aquests substantius dèxen d'ésser abstractes y passen a concrets de 'coses esdevenints o esdevingudes'.

24. Indefinits. — Cf. § 128.

III. Substantius atributius.

25. La delimitació entre'l substantiu y l'adjectiu logicament tan distincta, en la pràctica es assats confosa. Hi ha noms susceptibles de pendre abdues values. Quasi tots ells se referexen als 'homens', als quals, en llur ofici adjectival, qualifiquen segons l'estament, professió, edat, mester, etc. D'altres describexen aplechs o construccions humanes, com 'host, exèrcit, ciutat', y, finalment, algun fa referencia a 'besties'. La repetició sovintejadora d'aytals adjectius ab los substantius qu'hem subratllats, amenà a sobrentendre aquests, y llavors aquells devingueren substantificats. Axis, de 'home *amich*, host *vencedora*, ciutat *vehina*, bestia *fera*', ne són resultats los substantius '*amich*, *vencedor*, *vehí*, *fera*'. Com sigui qu'aquests substantius no són absolutament independents, ans poden atribuirse y lligarse ab altres, hom los ha batejats *substantius atributius*. Tots los derivats verbals en '-or -in -ayre' tenen aquest caràcter.

26. Per un camí invers, anch qu'ab lo mateix resultat per ço que fa al català, qualques substantius llatins de persona: 'juvenis, servus, hospes', etc., són estat aplicats a diversos substantius, dels quals resultaren adjectius, y es també per aquest motiu qu'en nostra llengua tenen abdós caràcters.

27. Entre'ls copiosos substantius atributius esmerçats per Metge, anotaré'ls següents:

Substantius atributius en llur ús substantiu:

quels *jovens* parlen primerament e los *antichs* ... concloen (1736)
 les animes dels *bruts* (940)
 les *feres* cerquen cavernes (975)
 ab autoritats de *gentils*, *jueus*, *cristians* e *sarrains* (382)
 els *patients* aquells son animes (2095)
 no fo denegada als *pobres* (3163)
 la intencio del *savi* que has allegat (105)
 alguns *singulars* dels regnes que jo possehia (1154)
 algun *vell* bavos (2585)
 Cloelia *verge* romana (3120)
 aquella *vidua* Dido (3095).

28. Los matexos en llur ús adjectiu:

molts savis homens *antichs* (562)
 aquests son los animals *bruts* (88)
 besties *feres* (2477)
 los filosofos e poetes *gentils* han axi nomenats los (2897)
 elles son tant *pascients* (2674)
 pus *pobre* que tots los altres (V. 110)
 homens illiterats, rudes e no *savis* (2115)
 de supilitat *singular* de entendre (3207)
 marits *vells* (3571)
 moltes *santes* dones *vergens*, *vidues* e *continents* (3151).

29. Altres atributius en llur ús substantiu:

los seus *amichs* nol ploren (579)
 avegades per *amigues* (2407)
 de quants *amorosos* son stats tro a lur temps¹ (2696)
 no foren *reys*, *cavallers* ... *ciutadans*, *menestrals* ne *lauradors*;
 no foren *mercaders* (3294)
 molts *doctors* (210)
 contra lurs *enemichs* (716)
 un *fadri* mort (780)
 los *antichs fisichs*¹ (3716)
 dels *franceses* (695)
 los *grechs*, los *troyans*, los *romans* els *cartaginesos* (2640)
 e alguns *ineptes* creen ne lo contrari (708)
 procreacio *dinfants* (590)
 bon *istorial*¹ (3213)
 apellat Valter, *jove* bell e molt gracios (V. 33)
 los *maestres* en theologia, los *doctors* en cascun dret, los
maestres en medecina, los *naturals*¹ e *mathematichs* (2612)

¹ No es usat avuy.

subtils mechanichs (608)
metgesses (2599)
noves rimades (2693)
alcuns preses (3062)
 lo *rich* semblantment *mori* (821)
les romanes (2467)
scuders e servidors (2490)
serventes e catives (2388)
los strangers (V. 548)
es testimoni (10)
tiñants e rebelles de Sicília (3177)
 algun special *vehí* (2319)
 ab lo *vehí*, ab lo *parent* o ab *lamich* (2479)
 ab qui dorm la sua *vehina* (2634)
lurs amadors (2464)
 les mellors *bevedores* (2718)
 industria de *cassador* (2429)
creador (85)
 aquell *enganador* Maffomet (891)
 no per demerits que mos *perseguidors* e *enveiosos* sabessen
 contra mi (4)
*gordadores*¹ e *tresorerers* (2680)
 la verga dels *peccadors* for gitada sobre lesquena dels
justs (3274)
redemptor (537)
 suficient *relador*¹ de les virtuts (3196)
 lo *sermonador*¹ si nols diu lo sermo (3640)
trobadors (2694)
 deliten se molt en oyr *trufadors*, *scarnidors* e *ralladors*,
mals parlars, *cridadors*, *avalotadors*, *jutyadors* e *migencers*
 de bacallaries¹ (3737)
 tots los *afermants* la dita opinio (706)
 gran pler es al *arguint* com lo *responent* no solament
 atorga (154)
 vi fort delitable als *bevents* (883)
 torbaran los *circunstants* (3646)
 quels altres *concordants* ab ell sien majors de tota
 excepcio (241)
 dels *devallants* al lach (796)
fameiants solen dormir (16)
 e *infirmants* (106)
navigants (347).

Metge usa com a adjectiu:

nobles homens (V. 428)

¹ Insòlit avuy.

Lo substantiu corresponent no consta, ço qu'es, potser, significatiu.

crim *capital* (3072)

Pobra; muller de Adelphus *experta* en grech (3018).

Avuy, hem fet de 'expert' un substantiu.

IV. Provenença dels substantius.

30. Són coses diferents lo mester substantiu qu'un mot pot omplir en una proposició determinada, y sa valua propria morfològica. Es axís que Metge usa com a vers substantius mots derivats de:

Infinitius (787). — 'plaer, parer, beure, voler, saber, poder'.

Participis presents. — En quant són adjectius y se són substantificats (833): 'amant, bevent, circumstant, dolent, famejant, pacient, possehint, volent, argüint, responent, inconvenient, serventa, infant, parent'.

Participis passats. — A causa igualment de llur valua adjectiva (849, 852): 'cansat, condemnat, enamorat, excomunicat, ressucitat, apetit, argentada, ballada, dit, entredit, entrada, errada, exida, fet, fusada, mentida, mort, panada, partida, pres, scrit, rerascrit, venguda, vista, mèrit, demèrit, delicte, junta, oblit, profit, propòsit, requesta, statut, subiect, tort, instinct'.

Adverbis, preposicions, conjuncions, sols o en composició (558). — 'bé, mal, sobrepús, rerascrit, entredit'.

Adjectius. — La substantificació dels adjectius es d'ús corrent; havem los substantius atributius (25 sq.) y los adjectius qualificatius presos en abstracte o com a neutres (32).

Pronoms. — Los usem en sentit filosòfic, qualques voltes com a substantius; axís avuy dihem: 'la manifestació del jo'. Metge no'n té exemples, com tampoch del ús lulià d'un *verb* ab desinencia de tercera persona com a substantiu: 'lo es de Deu'.

Substantius derivats de tema verbal ab lo sufixe 'ment'. — No hi ha cap autor català qui sigui en açò tan rich com Lull; sa llibertat de composició es tan ampla, qu'hom pot dir que de tot verb ne forma un substantiu afegintli dit sufixe. (Axís: 'marriment, esguardament, mudament, amament, penediment, responiment, ajustament, posament, concebiment, administrament, salvament, encercament, costrenyiment, fugiment, estament, resucitament, pujament, creximent, ensenyament, recorrimet, obligament, empatxament, mesclament, languiment, departiment, empreniment, tocamet, oblidament, cessament, discorrimet, compliment, deffayliment, començament, convertiment', trets tan sols de *Arbre de Philosophia d'Amor*, *Libres d'Oració*, *de Deu*, *de Conexença de Deu*, *del Es de Deu* y *de Mil Proverbis*). En cambi, Metge hi es molt parch:

axí con en *lentrament* (V. 347)

la dona per *laiustament* del hom se fa prenys (133)
 si fas un *incident* (932)
 noy prengues *cosiment* (3553).

V. Adjectius.

31. L'adjectiu no pot subsistir sol, omplint un element de la proposició, ans es dependent del substantiu que determina. No va contra açò que hi aparegui isolat quan aquest darrer se sobrentén: 'diran que Anibal e Alexandre foren assats bons cavallers, mas que de tant *bons* ne trobarie qui bels cercave' (3623); 'aquelles posen en la manera que volen e les *dures* no poden' (2825); car lo substantiu roman tostemps latent com la concordança servada per l'adjectiu prova.

32. Emperò, tot adjectiu pot ésser usat sol en la proposició, desaparexent llavors llur mester qualificatiu y cobrant un sentit absolut corresponent al substantiu abstracte. En realitat devé substantiu. Aytal substantificació fa perdre al adjectiu son tret característich de flexió genèrica y, com escau a la significança abstracta qu'acquireix, noresmenys sa flexió numeral. En guisa que roman invariable en lo singular d'un genre qui palesament es lo neutre. Essent la forma d'aquest en diverses llengües romàniques igual al masculí, hom voldria considerarlo borrat. Mes no m'apar rahonable, car qu'hagin coincidit les desinències d'abdós genres res no lleva a que l'adjectiu, quan exerceix son ofici determinatiu, tingui masculí, femení, singular y plural, y, en cambi, quan devé substantiu servi una forma invariable corresponent a la neutra llatina. Y tant es així, que quan es antecendent del relatiu nominatiu, pren aquest la forma neutra 'que' en lloch de 'qui' (Cf. 974, 975). Hom acostuma dir que l'adjectiu neutre té la mateixa significança que'l substantiu abstracte de la mateixa arrel; per exemple, 'lo bo' = 'la bonesa'. Mes açò no es ríguosament exacte, car lo substantiu expressa la qualitat com personificada y com a substancia propia, y es per açò que, discernint diferències en ella, podem donarli nombre plural 'les boneses' (de Déu y del home); ço que no es en l'adjectiu neutre, qui equival tostemps y merament a 'tota cosa, tot ço'; així 'lo bo' = 'tota cosa bona'.

Hom no troba en los escrits de Metge més qu'escarsíssims adjectius usats com a substantius, en guisa qu'aytal omisió es sens dubte un tret de son estil. Modernament, en cambi, nos ne som altats molt, y així són frases usuals: '*lo bo* (bonesa) d'aquest poeta', '*quatre pams de llarch* (llargaria) y *dos d'ample* (amplaria)', '*un blau* (blavor) intens', '*lo dolç* (dolçor) de son tracte', '*lo dolent* (dolentia) de sa conducta'.

33. Heusací tots los passatges de Metge:

Lome es stat creat en lo mig per tal que fos pus baix
 quels angels e pus alt que les besties e que hagues

alguna cosa comuna ab lo *sobira* e ab lo *jusa*, ço es (89)
 no sap departir *ver* de *falç*, ne *virtuos* de *vicios* (1052)
 en saber diverses coses que al *spiritual* o al *temporal* no li aprofiten (3688)
 jo li havia ofert dessus dir per excusacio de les dones lo *mal*¹ que en los homens es (3358)
 com en tot moviment sia necessari *movent* e *mogut*² (1099)
 Mas ara veig lo *contrari* (1656)
 era sculpit ... tot lo *contrari* (1590)
 e lo *restant* en servey de lur cors (3727)
 que alguna pedreta caygue *dalt*³ (2457)
 tu has dit lo *piyor* que has pogut de dones (2914)
 en *segur* sots de aconseguir la gloria (1497)
 lo *fret*, la *calor* (2495).

'Fret' es devingut substantiu corrent, en lloch de 'fredor'; y, en cambi, 'calt' no ha suplantat a 'calor'. Per açò 'fret' se comporta plenament com un substantiu y admet plural.

34. Llevats aquests casos, Metge esmerça sempre'l substantiu, y aixís llegim: 'per la *dolçor* del meu cant' y no 'per lo dolç' (1786).

35. Adjectiu substituit per un substantiu precehit de la preposició *de*. — Lo llatí usava adjectius en moltes construccions ahont les llengües romàniques los substituïxen per substantius ab la preposició indicada. En lo § 275 nos ocuparem d'aquesta construcció en quant es determinant de substantiu. No pot hom pas dir que tot adjectiu admeti igual equivalència. L'acceptem pera:

α) Aquells adjectius qui indiquen *natura*, ço es, la *materia* de que es fet, o l'origen d'ahont prové, lo substantiu que qualifiquen (276 F, I.); aixís talment com avuy, Metge escriu:

corones dobles daur (19)
 torra de ferre (1981)
 la let de la somera (2314)
 fil daur (2325)
 sagi de serp e de guatla (2328)
 sanch de voltor (2438)
 banya de cabro (2438)
 collar de perles (2637)
 estornells de carabaça (3634).

En tots aquests passatges no sabriem pas dir a la fayçó llatina: 'corones àurees, torra fèrrea ...', adjectius clàssichs, trobadors avuy tan sols en estil literari.

¹ Ço es, 'la maldat, la malesa'.

² Substantivació molt usada per Lull ('amant, amar, amat'). Hom no deu pas referir 'movent' y 'mogut' a persona (llavors tindriem un substantiu atributiu), ans a 'tot ço que mou' y 'tota cosa moguda'.

³ 'D'alt, de l'alçaria'.

Vulgarment, jatsia nos altem mils de la perífrasi substantiva, servem, però, l'adjectiu quan denota ab lo substantiu qualificat una substancia única y determinada; equival llavors a títol. Així tota pomada ahont hi entrin roses, lliris, etc., serà 'pomada de roses, de lliris', etc. Mes n'hi ha una d'ús expandit y fama coneguda qui es la 'pomada liriada' (2321).

β) Pera designar l'edat. Essent de notar que no podem usar aci l'adjectiu:

sia joveneta *de xv anys* (2820)
qui era de edat *de xij anys* (V. 427).

γ) Pera qualificacions geogràfiques y històriques esmercem indistinctament l'adjectiu o'l substantiu:

lemperi romà (3001)
limperi de Cartage (3094).

VI. Provenença dels adjectius.

36. Són abundosos los qui estan formats mitjançant temes verbals. Entre ells hi ha'ls qui participen dins la proposició d'abdos caràcters, nominal y verbal, ço es, los participis.

Modernament, la invariabilitat qu'estem donant als participis qui acompanyen l'auxiliar 'haver', nos fa considerarlos com una part distincta de la proposició. Emperò, anch que servin mestres verbals, los participis no són als sinó adjectius. Com sigui que, segons esdevé sovint en la gramàtica, no tots ells mostrin los matexos graus en llurs values verbal y adjectival, he preferit estudiarlos en conjunt en llur capítol propi (Cf. Part IV, caps. II, III).

VII. Adjectius comparatius.

37. Los sufixes comparatius que'ls adjectius llatins prenien, desaparexeren en quasi tots los adjectius catalans. Ja en baix llatí, al costat de 'melior' trobem 'plus' y 'magis bonus', perífrasi, aquesta darrera, qui arrelà ab tanta força qu'adhuch fou aplicada a comparatius *per se*, dient 'magis melior'.

Los únichs adjectius comparatius trobadors en Metge, són: 'major, menor, millor y pitjor' (major, minor, melior, peyor).

en cascuna de les dites coses coneix que ha *major*
perfeccio la anima humanal (992)
seran a mon juy a tu de *major* utilitat (743)
hagues *major* fortitut en son coratge (688)
molt *major* era la luxuria de la fembra que del hom (2245)
en un loch no es *menor* que en altre (321)
no fo *menor* que Medea (2229)
si mi has perdut, qui era ton senyor, tant bo o *mellor* lo
has cobrat (174)
mals dies e *pijors* nits (2615)

Metge no usa 'superior' ni 'inferior' (de 'superior, superus, super' y 'inferior, inferus').

38. Los matexos quatre mots ensús anotats usem pera'l *superlatiu*; precehits llavors, naturalment, per l'article:

la *major* part de la gent (373)
 menaçat ... als *majors* prínceps del mon (1227)
 entre los gentils fo lo *millor* (549)
 la *pijor* cosa que en lo morir entreve es la pahor de
 la mort (1249).

Pera'ls comparatius de tots los altres adjectius esmercem perifrasis formades mitjançant adverbis (641 sq.).

39. A voltes usem los adjectius comparatius ab sentit simplement positiu (avuy llegim sovint en castellà ab adverbis comparatius: 'cosas menos honestas, menos buenas', en lloch de 'poco honestas, poco buenas') (Cf. 647). Inversament, també trobem lo positiu en lloch del comparatiu: 'no solament als *pochs* mas als *majors* prínceps del mon' (1228), ço es, 'no solament als *menors*, als *més petits*, mas ...'

Un passatge característich es: 'no es poch ... en tant duptos afer haver testimoni qui ... depos de certa sciencia, majorment quels altres concordants ab ell sien *majors* de tota excepcio e irreparables' (242), ahont 'majors' significa: 'tan grans que no admeten excepció ni objecció'; 'majors' es ponderatiu.

VIII. Accidents del nom.

40. Lo nom llatí tenia tres accidents, ço es, sofria tres menes de modificacions: genre, nombre y cas. En romànich prest perdérem la darrera (60 sq.). En quant als genres masculí y femení, són una qüestió merament de forma, ço es assaber, morfològica. En cambi, lo poch qu'hem heretat del genre neutre entra dins la sintaxi, per ço com implica un sentit abstracte peculiar; ja ho hem vist en l'adjectiu (32) y ho veurem novament en los pronoms (85, 125 sq.).

Nombre.

41. Dos són los nombres catalans: lo singular y'l plural.

42. Singular universal. — La designació singular d'un individu pot ésser generalitzada a tota l'especie; tenim, llavors, lo singular universal, lo qual, a mon vijarés, se diferencia del plural en que, més que referirse, com aquest, a tots los individus d'una especie considerats com aytals, denota la qualitat característica de dita especie simbolitzada en un sol individu, qualitat qui es la matexa en tots ells. Lo singular universal es, donchs, a son singular concret, com un substantiu abstracte a son ús com a concret; en guisa que'l singular universal no fa als sinó fer passar l'apelatiu concret a abstracte:

Lome es estat creat en lo mitg pèr ço que fos pus baix
quels angels (89)

Ffembra es animal imperfet (2286)

ne puch creure per res que *tant notable hom* per la cosa
publica se fos donat a mort si pensas quel seu nom
finis ab la vida (598)¹

molta cosa es licita que no es expedient (1505)

gosada en assaiar *tota viltat e follia* (2794)

eguala ... *tota dona vivent* (1875)

ab qui parlats *tot jorn* (2524).

43. Singulars universals de materia. — Podem usar en singular universal un individu o manifestació concreta pera designar la materia o una qualitat general que tota l'especie uniformement posseheix. Axís:

totes les coses simples e sens composicio axi com Deu,
*angel*² e semblants son immortals (413)

turmentat en gran *flama*³ de foch (823)

com se engendren en laer *lo tro el lamp, larch* de Sent

Marti, la *pedra* e altres coses (2627)

scatar *peix*⁴ (2379)

que li preservas lo camp de romagueres e de *canyota* (2810)

li trames ... *molta moneda* (3241).

44. Plurabilitat dels noms. — Los noms *proprios de persona*, adés de fonts, adés de familia (5), no tenen plural. Per excepció, quan un individu exceleix en una qualitat, podem pluralitzar son nom, esmerçantlo pera designar diversos altres individus qui també la possehexin.

Los noms de *familia* poden també ésser pluralitzats pera compendre tots los individus pertanyents a la matexa. Y també los noms de *fonts* pera designar diverses persones qui's diuen segons lo mateix sant.

45. Los noms *proprios de nacions, terres, comtats*, etc. (7, 8), no tenen plural. Si dos o més individus són distingits ab lo mateix nom, y hom percebeix qualche relació entre ells, poden ésser indicats tots colectivament ab llur nom en plural. Axís: 'les Indies, les Amèriques, les Espanyes'.

46. Los noms *proprios de montanyes* (9) són en llur majoria singulars. Emperò hi ha montanyes ahont hom no hi considera un sol cim, ans una serralada de diversos monts, lo nom *propi* dels quals es llavors plural. Axís: 'los Pirineus, los Alps'.

Los noms *proprios d'illes* (10) són plurals quan designen una pluralitat o arxipèlach, 'les Balears'.

¹ Aquest exemple es remarcable.

² Angel = qualitat, materia angélica.

³ Prenent 'flama' com a materia.

⁴ No 'pexos', ans la materia de que són fets.

47. Los *noms apelatius* (14) tenen plural:
- α) coses materials (14 α):
 aranyes (1080), astors (26), cavernes (975), edificis (348), ladres (785), linees (288), maestres (398), mullers (885), muntanyes (346), peys (976), plagues (166), puncelles (886), tapits (886).
 - β) coses immaterials (14 α):
 les fantasmes (2455), si en lurs *penses* no haguessen per clar (569), paraules (113), segles (603), sons (256)
 les *forces* de les quals aquell (lo enteniment) fretura, co es saber, de les *virtuts* ymaginativa, memorativa e cogitativa (454).
 - γ) actes, operacions o estats (16):
 bestialitats (878), defalliments (227), demostracions (382), doctrines (1006), fraus (679), gemechs (165), manaments (114), la gent ... tostemps se alegra de *novitats* (52), oficis (216), perdues (487), persuasions (364), serimonies (567).
48. Los noms apelatius d'*individuus únichs* en llur especie (15) es vijarés no poden tenir plural, car a dreta lley haurien d'ésser propis.
- Tenim, però, 'cels, inferns, mars', volent donar idea de llur extensió:
- alcu no sabera lo moviment dels *cels* e de les planetes (3299)
 va hom als pus pregons e terribles *inferns* (1976)
 non veig venir les *mars* (185).
49. Los noms *colectius* (18) no tenen plural. Emperò Metge's complau sovint en usarhi 'gent':
- quantas *gents* darmes ha lalmorat (2631, 150, 376)
 iran ... jutjants les *gents* (3630)
 los coratges de les *gents* (V. 211, 219).
50. Los noms de *materia* (19) no tenen plural. Emperò los ne donem:
- α) Sempre qu'usem lo nom de la materia pera concretar objectes fets de la matexa:
 begue *carbons* foguejants (3036)
 corren a foch a ferre e *pedres* (2513).
 - β) Quan la materia ofereix diferenciacions qualitatives, de situació o d'època. Llavors pluralitzem les menes de materia:
 disputen de bons *vins* (2718)
 soven ab *aygues*, *sabons*, e *lexius* de diverses *cendres* e
 specialment de mares de vin grech e de genesta (2326)
 molts perfums e *aygues*, calç viva, orpiment, *olis*, *sabons* (2437)
 van vestits de *draps* fins (3458)
 discorre les *terres* (346)
 per tal que fos qui defenes les *terres* (728).

51. Vianda: Significa en general 'menja':

tenen davant taules ben parades ab molta bona *vianda* (2045)
 quils leven la *vianda* davant (2047)
 molta altra *vianda* de pasta (2707).

Per quant comprèn tota mena de menjar, avuy no li donem plural. Emperò Metge en un sol cas escriu:

tenen davant *viandes* reyalment ... aparellades (2006)

Fruyt: Es la materia que l'arbre produheix. En sentit general, y també metaforicament, no pot tenir plural:

fara poch *fruyt* (248)

Mes, com n'hi ha diverses menes, accepta plural al compendres distingintles:

los *fruyts* de la terra (344).

Tenim lo mot 'fruyta' pera denotar tota mena de 'fruyts':

panades de colomins e de polls han axi per *fruyta* com si eren figues (2708).

'Fruyta' no hauria de tenir plural (car prové del plural colectiu 'fructa'), emperò llegim:

aquí haura fonts, *fruytes*, mullers (885).

'Aygua' es usat sovint en plural sens qu'ofereixi cap de les diferenciacions dites ensús:

ne en quina manera gita (la mar) les *aygues* per les venes de la terra (3302).¹

52. Los substantius *abstractes* (20) no tenen plural, per ço com tots ells, en quant a propietats o qualitats, són uns. Emperò n'accepten:

α) Quan devenen concrets (23), despellantse de la propietat general pera designar diversos individus qui la posseixen.

Remarcarem qu'es ben freqüent lo pas dels substantius abstractes a concrets:

les altres *rahons* (514)²

ab *autoritats* ... de gentils, jueus ... te provare (381)³

complits sos *manaments* (844)⁴.

β) Quan, romanent abstractes, los sentiments o qualitats són susceptibles de quelques diferenciacions qualitatives o d'època, parionament a ço qu'hem dit dels noms de materia:

les *sues passions* (970)

odors plasmants (311)

¹ Mss. AP. 'aygua'.

² Ahont 'raho' ja no es facultat, ans un produyt de la matexa, rahonament.

³ No dret del qui mana, ans sentencies.

⁴ No propietat, ans ordes.

bones *sabors* (312)
ses *dolors* (306).

Los sentiments 'passió, odor, sabor', inherents a l'ànima, oferexen ací menes diverses: la 'dolor', repeticions distintes.

53. Mots usats sols en plural. — Metge duu'ls següents:

Exequies: li hague celebrades sollemnes *exequies* (3045)

Nupcies: lo die de les *nupcies* (132)

lo die de les *noccies* (102)

puy en *noçes* o convits (2404).

Rehenes: la qual com ensemps ab altres vergens fos donada per *reenes* a Porsenan (3122).

Sposalles: si ... no han anar mirar *junes* ... o *sposaylles* (2726).

Tenebres: en *tenebres* he parat lo meu lit (533)

en la riba del qual ha ... fam, confusio, *tenebres*, pahor, congosa, discordia, dolor, plor, fretura, treball, plants, sospirs, malaltia, sompnis vans, vellesa, mort e moltes coses monstruoses en natura (1921).

54. Mots qui en lo plural han cobrada alguna acceptió més que no pas la corresponent al singular. — En guisa qu'en dita significança tampoch tenen singular:

Letres: En català té, a més de la significació corresponent al singular, la novella de 'literatura, ciencia':

quels maestres de les *letres* seculars (398)

Metge no ofereix exemple de qu'aquest plural hagi adquirida la significança d'epístola'; aytal adquisició prové ja del singular:

reebre *letres* dels amadors (2651).

Escrits (escriptura, document):

e si en *escrits* ho volies metre (1634).

Entranyes (tots los òrguens interiors del home, y per extensió, 'còr, intimitat'):

deius les *entramenes* (260).

Custumes (comportament, conducta moral). Metge l'usa en abdues formes, masculina y femenina:

pus bella e nobla de bones *custumes* (113)

que fossen ben coneguts en lurs *custums* e maneres (1170)

e perço com no es fundada en raho e bons *costums* ...

es feta en favor de fembres lo *costum* de les quals (898).

Remarqui hom la diferencia de sentits entre'l plural y'l singular (hàbit).

Noves (rahonament, explicació, parlament):

lexa aquestes *noves* e acaba li de dir ço que has lextat (3346)

pus a tu ha plagut ... pendre mes *noves* (1856)

No cal cofondre aquest sentit ab lo de 'informacions, notícies', corresponent al singular:

de Porgatori e Paradis ... not sabria dir *noves* car null temps hi fuy (2070).

55. Mots qui sens motiu justificat esmercem en plural: α) Concrets:

Diners (fortuna, cabals, riquesa): 'si dels *diners* de lurs marits' (2679).

Termens (en lloch de 'terme, confi'): '*termens* has constituïts qui no poran esser passats' (1141).

Ordes (ordinació): 'contemplas los *ordes* de les coses celestials' (729).

Nits: Es remarcable l'ús constant d'aquest plural en Metge, qui pot ésser relacionat ab lo de les hores canòniques 'matines, nones': 'no iran de *nits*' (2453, 2462, 3064).

Rialles: 'paraules dius dignes de *rialles*' (1093).

Gracies, mercès: En les fórmules de cortesia y regreïament avuy sempre usem en plural aquests mots: 'daquest temps que he perseverat ab tu ... fas moltes *gracies* a Deu' (V. 451). Quan no hi ha aytal fórmula, Metge, com avuy, esmerça'l singular: 'sim voliets fer tanta *gracia*' (389); 'sia vostra *mercé*' (243, 520).

Prechs: 'Elies feu ressucitar un fadrí mort a *prechs* de la mare daquell' (780). Com avuy en aquest matic, sempre en plural.

Peus: 'levant me en *peus*' (11). Enlloch 'en peu'. Correspon aquesta frase a 'altes veus' (Cf. *Tirant*), la qual no consta en Metge.

Sobres: 'per *sobres* de goig' (101); 'per *sobres* de pietat' (588).

Pits (significant, no les mames, ans 'cor, pit'): 'posant ira en los *pits*' (259). Aquest plural es desconegut modernament. Remarqui hom que la forma singular d'aquest mot era també 'pits' (de 'pectus'): 'reposava en lo seu *pits* virginal coratge' (V. 117); 'la amor quem havets portada ... partia de *pits* sencer e clar' (V. 1613). En guisa que són los determinants los qui indiquen lo nombre.

β) Abstractes. — Constituint un aplech apart, hem d'encloure ací diversos *noms abstractes* qui avuy tenen un penjanç assats definit vers lo plural pera traduhir sentiments y sensacions únics. Metge usa quasi sempre'l singular, com es lògich. Són avuy usuals frases com: 'me vénen *desitjos* de dormir', 'tinch *afanys* pera dirtho', 'estich ab grans *congoxes* de saberho', 'he rebuts beneficis y *honors*', 'encorregui llurs *ires* y *odis*'. Emperò Metge diu insistentment:

me vench fort gran *desig* de dormir (11)

ab fervent *desig* esper quem ho engrunets (1131)

car gran *desig* he de saberho (1690, 2158, 2402, 2408)

usant sols lo plural pera distingir menes de *desitjos*:

de quanta calitja de tenebres son abrigats los *desigs* dels homens (2164)

non haiats *afany* (873)
 ab gran *congoxa* stich (196)
 en has reebuts molts beneficis e *honòr* (1561)
 veent e hoynt aço gran multitud de dones la *ira e oy*
 de les quals encorregui (1831).

En cambi, usa en plural:

Voluntats:

axim despulli les mies *voluntats* e desigs e vestim los
 teus (V. 348)
 les *voluntats* que tots tenim secretes en los nostres coratges
 la mia veu notifich a les vostres orelles (V. 49).

Com tots ells tenien una sola volença, aquest darrer plural
 no es justificat per la pluralitat de persones.

Riqueses (relacioni ho hom ab 'diners'): 'han desigat regnes,
 potencies, *riqueses*, favor popular' (2169).

Temps (que Meyer-Lübke¹ dubta sigui una continuació del
 singular 'tempus', ans se decanta a veurehi un plural del substantiu
 abstracte devingut concret): 'tots temps' (1150).

56. Usem també en plural tots los *objectes compostos de dues*
parts semblables, adés si aquestes estan separades:

ades porten *polaynes* ... ades *çabates* (3456)
 uns *patins* (3552)
 amples tro als *talons* (2346)

adés si estan lligades o relacionades entre sí, formant en veritat
 un sol objecte:

sobre les *calçes* (3456)
 trencades les *regnes* de tempransa (3695)
 van ab *alcandores* brodades (3460)
 soven escampats per los *musclos*² (2331)
 per fer lurs bons pits e grans *spatles* (2349)
 devalli a les *portes* daquell ... les dites *portes* me foren
 tantost ubertes (1751)
 ire a les *portes* dimfern (802).

Emperò, Metge usa també'l singular:

¿Perque no ... si la *porta* es uberta? (1286)
 set dies estigui a la *porta* (1811).

En castellà també diuen 'barbas, bigotes'. Emperò'l català
 repugna a aytals plurals: 'la sua *barba*' (2161).

Així mateix llegendes: 'son spirit qui en tancar e obrir *hull*'
 (2802); en lloch de 'los ulls', com fariem avuy.

¹ *Syntaxe*, 27.

² Ço es: espatlla.

57. Hem d'afegir ací's *objectes compostos d'una serie d'unitats* qu'a voltes usem en plural (així dihem avuy: 'dónam los rosaris'): 'adés paternostros adés correia' (3454).

58. Noms compostos. — Gayrebé no'n conté la prosa metgenca; en guisa, donchs, que no podem induhir com los escrivía en plural. L'únich que trob: 'truffadors, escarnidors, ralladors, mals parlers, cridadors' (3738), duu la terminació plural en sos dos elements. Avuy diríem 'malparlers'.

59. Los substantius qui tenen dos genres, distingintse'l femení del masculí solsament per la terminació en '-a', usen lo plural masculí pera compendrels indistinctament abdós:

germans e fills del marit (2420)

lurs fills o nets (3476)

a lurs fillastres (2685)

no han volguda fer part a lurs *parents e amichs* (2004).

Quan lo masculí y'l femení provenen de radical distinct, es així mateix esmerçat lo plural masculí: 'aquells qui han maltractats lurs *pares*, frares e servidors' (2002).

Casos.

60. En la major part dels noms, los sis casos qui componien la declinació clàssica llatina se reduhien ja en lo baix llatí a la forma del acusatiu, lo qual, ab la cayguda de la 'm' final, donà naxença a la majoria dels noms catalans. Sols lo llatí baix servà dues desinencies ab los noms terminats en 'us' y 'er' pertanyents a la segona declinació: ço es assaber, la del nominatiu, qui absorbí lo vocatiu, y la del acusatiu, qui serví també pera'ls restants casos. Açò explica qu'ls pochs exemplars de terminació casual pervinguts fins als orígens de nostra llengua escrita, siguin de paraules qui havien pertangut a dita declinació. Així, entre altres, són trobadors en alguns clàssichs catalans lo subjecte 'senyer' y'l cas règim 'senyor'; Metge, però, ofereix la particularitat d'usar exclusivament la darrera forma en ses obres en prosa, y en cambi admetre 'senyer' en les rimades, ço qu'es palesament debut a influència provençal.

61. En cambi, ab 'Deu', nostre autor serva en lo *Somni* ben fidelment los dos casos, 'Deus' (subjecte) y 'Deu' (règim); com la Discussió textual¹ demostra. Certes, hom troba la mateixa

¹ Discussió textual: Subjecte 'Deus', règim 'Deu':

Nominatiu: 'de tres maneres de sperits vidals ha creat nostre senyor *Deus*'.
Passatges: 37. Escriuen 'Deus' ms. A. 34, ms. U. 14, ms. P. 2.

Excepció del ms. A.:

nostre senyor *Deu* ... ha ordonat (1575).

Dos 'Deus' dels altres mss. (746, 1486) són omesos en lo ms. A.

supervivència en molts altres autors, essent-ne la causa sens dubte l'autoritat del nom, ab lo qual tants documents començaven, en guisa que la forma del subjecte se mantingué ferma y estereotipada com si fos un tractament reverencial.

ms. U. Los 'Deus' van entre les ratlles 928 y 1335; la majoria dels 'Deu' entre la 1335 y la 2621. ¿Foren los copistes diferents, o utilitzà un copista dos originals distincts?

ms. P. Es palès lo propòsit del escriptor d'usar sols la forma moderna 'Deu'.

Genitiu: 'algun secret juy de Deu'.

Passatges: 22. Escriuen 'Deu': ms. A. 19, ms. U. sempre, ms. P. 21.

Excepcions del ms. A.:

jo fuy posat en lo juy de nostre senyor *Deus* (1375)

la passio de aquell ver *Deus* (1960).

me son maravellat de nostre senyor *Deus* (3194).

L'erra del ms. P. es lo 1960, ahont segueix l'A.

Datiu: 'reti l'esperit a *Deu*' (42).

Passatges: 12. Escriuen 'Deu': ms. A. 9, ms. U. 10, ms. P. sempre.

Excepcions del ms. A.:

ço que a nostre senyor *Deus* e a ell plaura (192)

placia a nostre senyor *Deus* (1359)

son molt plasents a nostre senyor *Deus* (1668).

Lo ms. U. segueix l'A. en 1359 y 1668.

Accusatiu: 'Tem Deu' (114).

Passatges: 6. Escriuen 'Deu': ms. A. 5, ms. U. 5, ms. P. sempre.

Excepció del ms. A.: 'aprenets de no menysprear *Deus*' (2032).

Lo ms. U. segueix ací l'A.

Ablatiu: 'la anima del hom es creada per *Deu*' (272).

Passatges: 8. Escriuen 'Deu': ms. A. 4, ms. U. 7, ms. P. sempre.

Excepcions del ms. A.:

lo terme ... constituit per nostre senyor *Deus* (1136)

aquell que per *Deus* es amat (1294)

si per nostre senyor *Deus* fos ordonat (1661)

los peccadors ... necessari es que sien ... lunyats de *Deus* (2143).

Excepció del ms. U.: 'esser amat per *Deus*' (1295).

Valter y Griselda: De tres nominatius sols un y en sols lo ms. A. es 'Deus', de manera que pera aquesta obra podem admetre com a usual la forma moderna 'Deu'.

Fixantnos en lo *Somni*, esdevé palesa la inclinació del ms. A. en esmerçar 'Deus' pera'l nominatiu, penjant tan arrelat en l'escrivent, que'l porta a errar qualques voltes los casos regits, per la pruhija de servir aquella desinència en lloch de 'Deu'. Al contrari, los mss. U. y P. estampen quasi bé tostamps dretament los casos regits, qui convenen ab llur forma preferida, Deu.

Mes, no es sens qualque apariència discolpadora que'l ms. A. comet mancament en los casos regits. Si'l lector s'es fixat en les excepcions transcritas, d'onze n'hi ha set ahont 'Deus' va prechit de 'senyor'. Açò pot explicar la trabocada del escriptent, per ço com no sentí qu'abdós substantius fossin units per determinació atributiva, ans inconscientment 'Deus' se li aparegué sols com en aposició ab 'senyor' (cf. 183). Son ànim reverencial lo portà, donchs, a trencar la frase y'l règim, y a concebre-la així: '... nostre senyor, Deus', ço es, '... nostre senyor, qui es Deus'.

62. Heretàrem també en català, com en francès, les formes 'hom' y 'home', provinent aquella del nominatiu 'homo' y la segona del accusatiu 'hominem'. Emperò, no servaren pas los casos subjecte y règim directe, sinó que prengueren dues categories gramaticals distintes: 'hom' devingué indefinit, exclusivament subjecte (345), 'home' substantiu comú en tots los casos.

63. Los casos llatins són estat substituïts: lo nominatiu, vocatiu y accusatiu, sens preposicions y, en conseqüència, distinció alguna; lo genitiu mitjançant 'de'; lo datiu 'a, pera'; y l'ablatiu per diverses preposicions y també sens partícula, com veurem en los complements adverbials de temps (538, 540, 542, 543), ablatius absoluts (859), etc.

Capítol II. Pronoms.

64. A diferència dels noms, los pronoms designen les coses subjectivament, no sols en relació ab les persones gramaticals, en qual cas tenim los pronoms personals, ans també des lo punt d'esguart de possessió, de situació respecte a qui parla, de referència a persona o cosa coneguda o inquirida, etc., en quals casos havem los pronoms possessius, demostratius, relatius, interrogatius, etc.

65. L'ur ofici sintàctic es doble: los *pronomis* són *substantius* quan van sols y substituïxen noms substantius; mes molt sovint acompanyen los mateixos noms, y llavors són palesament *adjectius*.

66. Los relatius y interrogatius introduïxen sempre proposicions, rahó per la qual llur mester es conjuntiu. De conformitat ab Meyer-Lübke¹ traslade llur estudi a la part de les proposicions subordinades y llurs conjuncions.

67. L'article definit, qui no es als sinó l'afebliment d'un pronom demostratiu llatí, no dexa quasi may (y concretantnos a Metge podria dir may) son substantiu. Son mester, donchs, es exclusivament determinant, y en la secció d'aquests serà tractat (197sq.).

I. Personals.

68. Entre'ls pronoms catalans sols los de la primera y segona persones, 'jo, tu', y'l reflexiu de la tercera, 'se', provenen de pronoms personals llatins. Així com los dos primers serven en nostra llengua llur significança etimològica exclusivament personal, lo reflexiu es estat extès a coses inanimades.

69. D'altra banda, entorn aquest nucli, lo baix llatí y'l català anaren afegint, com a pronoms personals, mots derivats

¹ *Syntaxe*, 612.

d'altra mena de pronoms llatins y àdhuch de qualque part de l'oració ben distinta. Així nostre pronom personal de tercera persona 'ell' nasqué del demostratiu 'ille', lo neutre 'ho' d'altre demostratiu 'hoc', 'ne' del adverbí 'inde' y 'hi' de 'ibi'.

70. Lo pronom de tercera persona, com influit per sa niçaga no personal, no's refereix exclusivament a persones, ans admet ésser esmerçat perà coses. 'Ho', per son genre neutre, es palès desconeix persona. 'Ne' y 'hi', quan són pronoms, poden també fer referencia a tot.

La personalitat dels pronoms deu ésser, donchs, entesa en quant a les persones gramaticals.

71. Flexió casual. — Debut sens dubte a llur repetició constant y a llur mateix caràcter subjectiu, los pronoms personals han servades molt millor que no pas los noms les desinències casuais. Hi distingim perfectament les corresponents al nominatiu, datiu y accusatiu; mes, cosa remarcable, la valua funcional romànica no sempre coincideix ab sa precehidora llatina, y, noresmenys, tampoch s'avenen tostemps entre elles les distintes llengües.

72. Los nominatius 'ego, tu', devingueren 'eo, eu, yeu, jo, yo, tu'. Metge usa en ses obres en prosa sempre 'jo'; en cambi, en les rimades 'eu, yeu', sens dubte per influencia provençal. Los datius 'mihi, sibi', donaren lloch a les formes catalanes tòniques 'mi, si', les quals ompliren lo mester de tots los casos llatins, llevat lo nominatiu. (En francès, 'mei, moi, tei, toi, sei, soi' provenen dels accusatius.) D'altra part foren los accusatius 'me, te, se, nos, vos' los qui produhiren les formes catalanes àtones, les quals també's corregueren a tots los altres casos règims, mitjançant les oportunes preposicions.

Les genitius y ablatius llatins desaparegueren. Lo cas preposicional romànich corresponent al genitiu es, però, molt poch usat en los pronoms personals, per ço com, significant possessió, es substituhit pels pronoms possessius.

Sintacticament sols hem d'examinar los cambis de funció casual y les adquisicions qu'han fetes los pronoms personals catalans de pronoms y àdhuch mots d'altres values.

73. 'Tibi': A diferencia del castellà, lo provençal y'l català adoptaren, pera tots los casos règims tònichs, la forma nominativa 'tu' en lloc de 'ti':

Datiu: 'a *tu* ha plagut' (1856).

Accusatiu: 'no ama sino *tu*' (2844), 'has loat *tu* mateix' (2203).

Ablatiu: 'aquest qui parla ab *tu*' (57).

74. 'Sibi': Les llengües romàniques tendiren prest a substituir lo reflexiu tònich 'si', pel pronom personal de tercera persona 'ell'. Lo castellà es potser lo qui ha servat més lo reflexiu. En català, si bé es estat generalitzada moltíssim la construcció ab 'ell': 'en quina forma son ligats los elements entre *ells*' (3304), no som

arribats may a la uniformitat francesa d'esmerçar tostemps 'lui, eux, elle', en lloch de 'soi'. Açò confirma Metge:

ocupen a *si* mateixes la senyoria (2415) batent cruelment
si mateixs (2016) loar *si* mateix (2204) no amen als
 sino *si* matexes (3396) ell nos debilita per *si* (450)
 ne ell nexeria de altre ne de *si* crearia (470).

Avuy dia alguns defugen aquest 'si' per pahor que sigui d'influencia castellana, temença erronia, com acabem de veure.

75. Nos, vos (tònichs): Foren combinats ab 'alteri', no sols en català, ans aytambé en castellà, rètich, llombart, piamontí y provençal. En d'altres llengües romàniques solsament sofrí l'allongament la segona persona 'vos', ço que fa concloure a Meyer-Lübke que la naxença d'aytal combinació fou causada per la fretura de distingir *una*, 'vos', o *diverses* persones, 'vos alteri', en períodes apostrofichs mancats de verb.¹

Anch que no sigui precisament per aquesta sola construcció, no hi ha dubte que des lo moment qu'hom usà en lloch de la segona persona del singular '*tu*', la corresponent del plural '*vos*', calia distingir la singularitat '*vos*' de la pluralitat '*vos alteri*'. Y tampoch hi ha dubte qu'aytal distinció no procehía en la primera persona. Açò confirmen los clàssichs catalans, per exemple, la *Crònica del Rey Jaume*, usant lo mer 'nos' enfront de 'vosaltres'; y ço mateix nos prova Metge, jatsía sigui sorprenent qu'en sa època encara ell percibexi lo sentit del pronom compost, adoptantlo pera la pluralitat de la segona persona y no escrivintlo ni una sola volta pera la primera.

76. Respecte a la flexió casual, desaparegué totalment en lo plural català, en guisa qu'en aquest nombre les úniques formes metgenques de primera y segona persona són 'nos, vos, vosaltres':

car *nos* let procurarem tal (V. 68) con *nos* romanguessem
 sens regidor alcun (V. 73) la tua humanitat dona a *nos*
 audacia (V. 47)

axi com *vos*, senyor, manarets (396)
 en lo loch on ... *vosaltres* ereu (1157) *vosaltres*, amichs,
 me forçats de fer (V. 77) vuyl relevar a *vosaltres* (V. 82)
entre vosaltres no hage (V. 94) sera tractada per *vosaltres* (V. 98).

Pronoms personals catalans no derivats de pronoms personals llatins.

77. Tercera persona tònica. — Lo pronom de tercera persona 'sibi, se' es vijarés que ni pot expressar un subjecte, car no ha nominatiu, ni pot denotar règim ab referencia a persona distinta del subjecte: ha de recaure tostemps vers aquest, es

¹ *Morphologie*, 75.

propriament un reflexiu. Lo llatí utilitzava pera usos aytals un de sos demostratius, 'hic, iste, ille'. Lo paradigma d'aquest darrer figura ja en gramàtiques romanes anteriors a la naxença de les llengües romàniques, essent sa declinació, com a pronom personal de tercera persona, modificada per influències d'altres pronoms llatins que no'ns lleu d'estudiar. En nostra llengua, com en diverses de ses germanes, aquest 'ille' no sols infantà lo demostratiu corresponent (119), ans l'article (197) y'l pronom personal qui'ns ocupa.

78. No ha servada aquest pronom flexió casual; en cambi, la té genèrica. En lo masculí, lo nominatiu 'illi' originà nostre 'ell'; mes en lo femení fou l'accusatiu 'illa(m)' qui produhí nostra 'ella'. Los plurals 'ells, elles' provenen dels accusatius 'illos, illas'.

79. Tercera persona àtona. — En singular, lo datiu clàssich 'illi' (en baix llatí 'illui, illœi') originà nostre datiu 'li' pera abdós genres; los accusatius 'illu(m), illa(m)', nostres 'lo, la'.

En plural, los accusatius 'illos, illas' engendraren nostres accusatius 'los, les'.

80. Lurs, los. — En cambi, pera formarse lo datiu plural, nostra llengua emprà la radical del *genitiu* llatí 'illorum', qui devingué successivament 'loru, lur'. Precisament lo possessiu de la pluralitat (105) també anà a cercar sa tercera persona en aquest genitiu plural del demostratiu 'ille', de manera qu'aquest 'illorum' donà naxença a abdós pronoms catalans tan distincts; ço es, lo possessiu 'llur', qui conserva la valua etimològica de genitiu ('llur casa, llurs maysons'), y'l pronom personal qu'estem estudiant, cas datiu català ilògicament derivat del genitiu llatí. No hi ha dubte, no obstant, qu'aytal ús pertanyia ja a la baxa llatinitat, per quant hom lo troba igualment en altres llengües romàniques. Lo francès tingué 'lor, leur', y té avuy 'leur' ('il leur dit...'), l'italià 'loro', lo sard 'issoro', lo rumà 'lor'.

81. Nostra llengua, però, no féu com lo francès y l'italià, qui han consolidat aytal ús de 'lur'; ans, ja de des son origen, manifesta la tendència a reservar aquest derivat d'un genitiu pera sa funció lògica de possessiu, y a substituirlo en lo datiu plural del pronom personal, per 'los'. Aquesta forma es la provinient del accusatiu llatí 'illos, illas', qui donà lloch a 'los, les'. Emperò, en la mateixa fayçó que 'illorum' produhí lo datiu 'lur' tant pera'l masculí com pera'l femení, a despit de 'illarum', l'accusatiu 'illos' originà lo datiu 'los', axis mateix pera abdós genres, sens esguart a 'illas'. Podria dir hom que'l genre en datiu no ressurt tan ardidament y caracteritzada com en lo cas règim directe, y d'ací qu'al ésser emprada la forma accusativa se'n generalitzés solsament una desinència, ço es, la del masculí.

82. Quan 'llur' es pronom possessiu es lògich hagi plural, ja que la cosa possehida, ab la qual concorda si es pronom

adjectiu ('llurs obres'), o a la qual se refereix si es pronom substantiu ('les llurs'), pot ésser en dit nombre (emperò cf. 105). Mes, quan es lo datiu plural del pronom personal, palesament es fort desrahonable qu'accepti la desinència d'aquest nombre, jatsia qu'ell, per sa essencia propria, fa referencia tostemps a pluralitat, y no podent concordar ab lo terme directe de l'acció, no es tampoch possible acquirexi d'aquest la desinència del plural. Per axò, en francès, tostemps resta 'leur': 'je leur dit...' y no 'je leurs dit...', 'ils leur disent...' y no 'ils leurs disent...'. Mes heusací que, separantse de la lògica, nostra llengua féu tostemps, en mà de Bernat Metge, 'lurs' y no 'lur'.

83. Metge no usa 'lurs' en *Valter*; lo ms. A. del *Somni* l'esmerça vint vegades, quantitat aquesta exigua en comparança ab la forma 'los' qu'hom hi troba generalment, tant pera'l masculí com pera'l femení. Apar, donchs, que'l ms. més antich reflexava lo període final del ús datiu de 'lurs', ço que convindria aclarir ab recerques en altres autors.¹

¹ Discussió textual: Escriu lo ms. A.:

no veyra que esperit ne altra cosa *lurs* isques del cors (66) no creen que james *lurs* venga (187) ço que ara *lurs* plau ades *lurs* desplaure (916) coses que hom *lurs* diu (981) moltes coses que hom *lurs* diu (1069) *lurs* ne seguira gran profit (1630) estan *lurs* entorn (2001) e aquells qui entorn *lurs* estan (2017) quils leven la vianda davant e puy ensutzen *lurs* les taules (2047) de aquell qui nom *lurs* imposa (2103) que mils *lurs* estiga (2333) per fer *lurs* bons pits (2349) qui tantost *lurs* ho donen (2410) quel estomech *lurs* fa mal (2453) fuig *lurs* la sang e la força (2457) necessari es a aquells qui entorn *lurs* son (2497) giten de casa *lurs* pares, fills e germans e roman *lurs* sola la plaça (2578) e es *lurs* vijares (2589) que gran mal *lurs* vols (2760) ço que aquells *lurs* hauien lexat en *lurs* testaments (3478).

Mss. U. P. sempre 'los', llevat U. en 1069 y 3478. Lo ms. A. en 2410, U. en 2103 y P. en 187 donen 'lus', qui apar errada, en lloch de 'los'.

Lo nombre de casos en los quals tots tres mss. adopten 'los' excedeix de molt los vint esmentats, ahont sols lo ms. A. feya 'lurs'. Heusací tots los passatges femenins:

ab serpents que's pengen per los caps avall (1985) coue's donchs naturalment que cayguen (2137) segons que's es vijares (2332) que's fan escorxaments e's pelen les celles e lo front e los raen ab vidre (2334) si's hi anava guanyar o perdre (2359) no's ho pot soferir (2452) *lurs* marits los hauran girada la esquena e los hauran dita alcuna paraula desplasent (2487) si's deu venir (2503) qui molt no's plaen (2583) per ço quel lit del marit los romangue franch (2656) si han mester ... falces lagrimes no's ne cal eixir de casa (2660) mas si's girats lesquena (2711) elles ab lur industria hagen aconseguit ço que natura no's ha donat (2960) amen-les los homens mentre son belles e jovens. Puy diran los (3404) ates ço que's es fet (3508) que's rega e's destrouex *lurs* cares (3523) e no sera mester a les dones que's demanen (3530) e diran los moltes altres coses (3560) e major fe los deu esser donada que a altra persona car mes los hi va (3666) considera ... si ... son assats escusades les dones dels vicis que's has dessus imposats (3759).

84. No serà fora de lloch observar que la solució 'elsi, lesi', que'l barceloní modern s'es donada pera'l datiu plural, tan imperfectament traduït per 'los', no es pas isolada en lo domini romànic. Meyer-Lübke consigna que'l parisench popular, a Saint-Hubert (Bèlgica), a Alsacia y a Coligny, fan 'lōzi, lozi, lezi', y afegeix l'observació 'potser hi hem de veure *les* + *i* format a imitació del datiu singular *li*; emperò, la *o* apar d'una manera o altra referirse a *lor*, y en la *i* bé podria amagarse *hi*, de *ibi*'.¹ Podria, mes ell no n'està segur; y en tot cas la pronunciació barcelonina distingeix clarament 'elsi' de 'elsi hi' ('Elsi donaré pa a taula; si, ho prometo, elsi hi donaré pa'). Datius tan distincts com 'li, elsi, lesi', no'ls té pas cap altre dialecte neollatí.

85. Pronom personal neutre. — Era aquest 'illud', tant al nominatiu com al accusatiu, y fou reemplaçat prompte per la forma masculina 'illum'.² Aquesta, en lo cas subjecte, no ha originat pronom català ningun qui consti en nostre autor. En accusatiu la forma àtona 'illum' ha causat lo neutre 'lo', igual al masculí. Trobem esmerçat aquest 'lo' neutre en diversos clàssichs primitius catalans, mes no en les obres de Metge. Aquest usa tostemps com a accusatiu neutre àton 'ho', lo qual prové del demostratiu neutre 'hoc', qui, reforçat per 'ecce', determinà també'l demostratiu neutre 'açò, ço' (119). Aquest es precisament lo qui reemplaça lo pronom personal neutre en los casos tònichs.

(son pare) ell nomenaria aquell quis pensa que *ho* sia (15)
la gent *ho* diu per tal com *ho* voldria (51)
e de abans *no* era (134)
ne veig coses evidents per que *ho* dega creure (365).

86. Pronom adverbial 'ne'. — L'adverbi llatí 'inde' ('d'allí, de'), adquirí prompte una valua pronominal, la qual trascendí a les llengües romàniques sots les formes: en italià 'ne', francès 'en', provençal 'ne', castellà 'ende', y català 'ne, en'.

Nostre 'ne' serva naturalment sa significança etimològica, y per axò com a pronom àton substituïx tot nom o pronom tònich qui porti avantposada la preposició 'de'; y com sigui qu'aquesta no sols expressa genitiu, ans ablatiu, y té a més valua partitiva

En tots los mss. la conformitat es perfeta, llevat 2660, ahont P. fa 'no *les* ne cal'. Aytal 'les' constituhiria un exemple únich en Metge de la forma propia al accusatiu femení pera'l datiu, en guisa que deu ésser considerat com a una errada en lloch de 'los'.

Pera'l datiu masculí, los passatges ahont los tres mss. usen 'los' són innombrables:

*puy*s done*ls* a beure (2010) e done*ls* per la cara neu gran (2022)
los donen o*ls* presten a no tornar ho ja may (3536) lo sermonador
si no*ls* diu lo sermo (3640) ço que souen *los* es impossible acon-
seguir (3654), etc.

¹ *Morphologie*, 83.

² Cf. Nyrop, *Morphologie*, 533.

corresponent al accusatiu, totes aquestes modalitats trobarem igualment reflexades en lo pronom esmentat.

87. L'etimologia adverbial de 'ne', y en conseqüència sa fretura de tota flexió declinativa, numeral o de genre, féu que trobés son paper pronominal més apropiat y cobrés més esparidament *expressant*, ço que Nyrop enuncia ab bon xich de vaguetat, *relacions més o menys abstractes*. Precisaré més, dihent qu'aytal ofici y aytals relacions no són més que conseqüències de la substitució per 'ne' del *pronom neutre precehit per 'de'*, ço es, 'd'açò'.

88. Hem dit qu'aquest demostratiu omple lo lloch del pronom personal neutre en los casos tònichs (§85). En los àtons, pera l'accusatiu esmercem 'ho'; mes pera'ls precehits per la preposició 'de', ço es, genitiu y alguns accusatius y ablatius, lo pronom neutre manca d'àton. Y 'ne' s'emmotlla a pler a aytal substitució. Emperò, en català jamay fou confinat a aytals relacions més o menys imprecises y abstractes, ans invadí lo camp de tots los pronoms personals, substituhintlos com a àton sempre qu'aquells com a tònichs porten la preposició 'de'.

89. 'Ne', donchs, pot referirse a:

α) Tot ço qu'hom acaba de dir; relació vaga qui no pot ésser concretada a la proposició o frase precehent; com lo lector capiria mils, si llegia los paragrafs qui comprenen los exemples següents:

aytant *ne* se com *ne* sabia (236)
 gran profit *sen* es seguit (1219)
 pus tant *ne* eres anat avant (1423)
 que abdosos *sen* avenguessen (1430)
 los *ne* seguira gran profit (1630)
 quen he vist e experimentat mes que tu (1885)
 e per tal quen sies cert (2285)
 prenten esment en lurs necessitats (2293)
 posat quen sapia tot ço quen es (2381)
 ten dire un poch (2446)
 e son senyor non sia quiti (2486)
 parlotegen *ne* sens lezar *sen* (2643)
 pots *men* ben creure (2798)
 fort poques en nombre *ne* sien exemples (2894)
 no *men* meravell (3730)
 ço quen dicta la tua consciencia (3768).

β) Una proposició complerta o un infinitiu, precehits per 'de': los quals, no conexent genre, regexen lo neutre, qui no es als sinó una manca de genre y un senyal d'abstracció y generalitat imprecisa:

jatsia per experiencia *ne* vege gran partida cascun jorn (909)
 si saber departir ver de fals es en los animals bruts sies
ne tu mateix testimoni (1029)

tu sabs be quantes vegades *ne* parlest *en* disputest (1583)
 risch de gran perill *ten* seguiria (1700)
 e es *ne* occasio sola ignorancia (2217)
 qui *ten* poria dir la centena part (de lur parlar) (2611)
 ben he raho (de clamarme de fortuna) (2860)
 en la ma de cascu es *quen* us a son plaer (d'obrar bé
 o mal) (2879)
 ¿lexar anar?: guardat *ne* seras (2900)
 encare no *men* puix lexar (de meravellarme) (3244)
 usen *ne* (d' alterar la color dels cabells) (3434)
 per tal com *ne* son pus netes (d'anar al bany) (3487)
 los trons e lamps *ne* venen (de celarho) (3522)
 tota la gent *ne* hac fort gran pler (de que hagués parida
 una filla) (V. 235).

γ) Un nom partitiu: Substituheix, donchs, ja més concretament la 'de' partitiva:

Coses:

¿havets les *ne* fetes? (de bones) (1301)
 la manera principal ... entre moltes altres *quen* hi ha (1418)
 si *sen* pot trobar (de vernassa) (2713)
 posat que alcunes *ne* fassen (d'errades) (2926)
 de fermetat *non* han gens (2601).

Persones:

de auctoritats prou *ne* has lestes (392)
 dir *ten* he alcunes (d'auctoritats) (397)
 si ... los cardinals *ten* haguessen donat altre (de papa)
 (1406)
 e apenes *na* passada una barcada (d'ànimes) (1937)
 jon se, no i *ne* dos (d'homens) (2550)
 si daltres *ne* saps (de dones) (2950)
 ne irien mils arreades que jo moltes *quen* conech (2529)
 be saben elles don *ne* hauran (de fills) (2591)
sen pogues trobar pus beyla (d'esposa) (V. 557)
 altra *non* he haguda *nen* haure (de muller) (V. 578).

δ) Qualsevulga de les tres persones, 'de mi, de tu, d'ell' en abdós genres y nombres, en cas genitiu, accusatiu, ablatiu o, generalitzant, règim partitiu o complement ab 'de': Ací sa designació ja es ben concreta.

Referintse a noms de cosa:

la dita concepcio, per tal com los doctors catholichs *ne*
 han tengudes diverses oppinions (1510)
 sabras traure daquestes paraules lo such qui exir *ne* deu
 (2175)
 han *ne* sobiran fastig (de les cançons) (2741)
 si donchs no *ten* clames (de la fortuna) (2865)

no pens que persona vivent *lin* port avantatge (a Dona Violant de subtilitat singular d'entendre) (3209)
 aquell *quin* parlara (d'amor conjugal) (3214)
 mes *ne* son passionats los homens (d'aquexa malaltia) (3398)
 ab ayga beneyta *ne* deuen esser absoltes (d'aquest pecat) (3421)
sen saben mils cobrir (de gelosia) (3510).

Referintse a noms de persona:

nostre senyor Deus ... es tot sol qui inmutablement sap
 ... e tots los vertaders bens ... *ne* proceexen (927)
 elles ... tenen per bestia tothom qui mirant solament lur
 crosta defora, car no *sen* pot als veure ... les ama (2297)
en fas gran festa (d'ella) (2771)
 e dels homens, ¿que *ten* sembla? (2896)
 apres que la hague domdada *sen* glorieja tant (d'ella, de
 Cenobia) 3002
 si *ten* volia dir ço *quen* es estat (de Sara, Rebeca, etc.)
 (3152)
 pero dire *ten* breument (de Dona Violant) (3198)
 istories que *ten* poria recitar (de les dones) (3288)
 e no dons raho *quen* hages pus assaber (de la dona que
 tu ames) (3337).

Ens animats:

digats *quen* han scrit los dits doctors e vos *quen* sentits
 per tal que mils *ne* romanga instruhit (de l'ànima) (243)
 ço *quen* dix Aristotil (dels bruts) (1085).

90. Respecte als casos, Metge nòs ha donat tan sols un passatge de quan ocupa lo lloch d'un 'de' de pertinenencia, corresponent al cas genitiu llatí (cf. supra 2297: '... car no *sen* pot als veure' = 'no's pot veure als de les dones'). Llevat aquest cas, hem trobada sa valua accusativa en tots les exemples partitius (cf. supra 2713: 'si *sen* pot trobar' = 'si's pot trobar vernaça'), y en tots los demés epígrafs estudiats hem vist com substituïeix una 'de' ablativa, sigui especialment regida pel verb intransitiu, sigui introducció d'un complement circumstancial (cf. supra 927: 'los vertaders bens *ne* proceexen' = 'proceexen de Den').

91. Verbs qui regexen 'de'. — Naturalment, llur règim relatiu (425sq.) introduhit per 'de', resta substituït per 'ne', tal com hem vist:

e jatsia ella de aquestes coses no us *ne* *sen* sostenga (313)
 totes aquestes coses eren mal fetes mas jo ... penedie
men (1331)
 ne amar dona del mon jatsia per moltes *ne* sia stat request
 (d'amor) (1817)
 no *ten* diria res (del ventre) (2832).

La rahó d'haver fet esment especial d'aquests verbs es qu'actualment n'hi ha molts qui no acostumen a portar dita preposició y, no obstant, la regien en temps de nostre autor. Axò podria fer creure que 'ne' substituhia també qualque altra partícula. Axis per exemple, 'demanar d'ella, forçar d'amar, jugar dels justs, disputar de luxuria, maridarse d'un vell', serien avuy 'demanar per ella, forçar a amar, jugar ab los justs, disputar sobre luxuria, maridar un o maridarse ab un vell':

sin demanes la companya e lo seu veynat (per ella) (2838)
 ¿Saps qui *ten* ha forçat? (a amar) (2873)
quen poguessen haver jugat a lur plaer (ab los justs) (3275)
 disputar *ne* ab tu (sobre luxuria) (3490)
 son *ne* mils maridades que dels jovens (ab los vells) (3573).

Hem de registrar particularment lo bell passatge:

a qui primer *ne* parla que jo fos vostra muller (2564)

ahont veyem qu'ab verbs qui regexen 'de', quan aquesta preposició es seguida d'una proposició règim relatiu (§ 890), 'de que', resta descompost, romanent 'que'; mes essent substituït 'de' per 'ne', qui preceheix lo verb quan aquest no es imperatiu, infinitiu o gerundi. Avuy també dihem 'No'n soch digne que vinguis. Me'n penedesch que ploris. Parlantne que Catalunya fos rica', etc., etc.

92. 'De' significant causa. — La substitució qu'estem estudiant es tan general, que no li es obstacle que'l 'de' hagi lo sentit de 'a causa de, per mor de', y a voltes: 'mitjançant, ab'. En casos ayals ab més motiu apar que 'ne' substituhexi altra preposició, suposició erronia, car no es lo substituent, ans lo substituït, qui ha canviat de modalitat. Vegi hom los passatges:

son stat instrument ab lo qual nostre senyor Deus ha mostrat son poder ... de que ma penitencia *nes* abrenjada (a causa d'axò) (1229)
 Deu vol que are jon port penitencia car vivent no lan porti (a causa d'axò) (1335)
 be es ver que mon pare *non* soffer altra pena (per mor d'axò) (1546)
 jo per zel de justícia *ten* haguera castigat (a causa d'axò) (1593)
 no curants *quen* envelleixen *en* perden les dents (a causa de pintarse) (2303)
 e per tal que mils *ne* puxen venir a la fi que desigen (mitjançant axò) (2308)
 si han mester una falcia ... nols *ne* cal exir de casa (per axò) (2662)
 majors mals *ne* son stats seguits en lo mon (a causa dels homens) (3496)
 Ypolit, Agamenon e xlviiiij fills de Danaus *ne* perderen la vida (per mor de dones) (3782)

totes les altres coses que afer havia *ne* meynspreuava (a causa de son pler en caçar) (V. 38)
 eyla no *senz* mogue gens (per axò) (V. 415)
 perço que *nen* temptas sa muyler (ab ço que anava a fer) (V. 430)

Los exemples 1546, 1593, 2308, y sobretot V. 38, són remarcables.

93. Pronom adverbial 'hi'. — L'adverbi 'ibi' (baix llatí 'ivi'), la significança del qual era 'alli', prest s'expandí ab valua pronominal per les llengües romàniques, causant en italià antich 'i', modern 'vi, ci'; francès 'y'; provençal 'y, i'; castellà vell 'hi'; portuguès 'hi', y català 'hi, y'.

De conformitat ab sa etimologia, nostre 'hi' substituïheix, en primer lloch com a pronom àton, tot nom o pronom tònich corresponent al cas llatí d'ablatiu. Nyrop, referintse al francès, afirma qu'aquest pronom adverbial serveix pera traduhir los locatius 'ad' y 'en', y àdhuch en qualque mida assumeix les funcions del datiu. Darmesteter generalitza, admetent tota preposició y dihent que supleix tot règim indirecte.¹ Diez no accepta pugui reemplaçar lo datiu propiament dit.² Meyer-Lübke fa també qualque reserva respecte aquest punt.³ En general, tots aquests autors fan constar que més era esmerçat ab referència a coses qu'a persones.

94. Segons les obres de Metge, 'hi' denota primordialment ablatiu, ço es, les frases ahont intervé són resolubles en un pronom en dit cas, y com qu'en nostra llengua aquest es tostemps construït mitjançant una preposició, 'hi' supleix un pronom precehit de qualsevol preposició, llevat 'de', qu'acabem de veure era reemplaçada per 'ne' (§86). En conseqüència, lo català no confina son ús als locatius 'a' y 'en', mesos solament de relleu per Nyrop, jatsia qu'en efecte aquestes preposicions siguin les més sovint reemplaçades.

A més de sa generalització a totes les preposicions llevat 'de', no es sorprenent s'estengués a tots los pronoms personals, com sia que tots ells carexen de forma àtona pera l'ablatiu ('a mi, en tu, vers ell, ab nosaltres', etc.), forma qui per sa concisió y afixibilitat tant s'avé ab lo caràcter de nostra llengua. Per aquesta rahó en aquest punt hem anat adquirint qualque peculiaritat. En efecte, jatsia que Metge, de conformitat ab les opinions d'aquells autors referides a les altres llengües romàniques, nos proporciona bona res d'exemples en los quals 'hi' fa relació a 'açò', proposicions enteres y coses, y en cambi nos ne dongui molt pochs suplint ens animats, emperò a diferencia de dites llengües, en català l'ús de 'hi' referintse a persones no es anat minvant en l'edat moderna, ans precisament es esdevingut lo contrari. Així

¹ *Syntaxe*, 399, Y. 2.

² *Syntaxe*, 49.

³ *Syntaxe*, 65.

dihem: '¿Saltarás per sobre meu? Hi saltaré'. '¿Véns ab mi? Hi vinch'. '¿Anem contra la mentida? Hi anem'. etc.

95. Fins ací tot ço pertinent al ablatiu. Mes 'hi' supleix a pler la preposició 'a', qui, a més del ablatiu, omple en nostre romanç les funcions de datiu, en qual cas la segueix noresmenys aquell pronom.

Emperò, axís com pera l'ablatiu sa extensió abasta tots los pronoms indistinctament, en datiu l'ús de 'hi' resta quelcom més confinat. Lo català té en dit cas l'àton ben característich 'li', l'ús del qual es romangut exclusiu pera'l masculí y'l femení, ço es, pera designar ens animats, o, si's refereix a coses, pera considerarles com a personificades. Mes pera'l neutre no esmercem pas 'li', y aquest domini datiu es lo conquerit totalment per 'hi'. Aquesta distinció la servem fidelment avuy mateix, y axís dihem: 'Li he de dir quelcom' (a ella). 'No hi tinch res que dir' (a açò). '¿Convé la humitat a l'electricitat? No hi convé'.¹

96. 'Hi' substituhint 'a':

α) Referintse al pronom neutre, a açò: sovintegen moltíssim los exemples. Si'l llegidor consulta lo text veurà com es impossible concretar la referencia de 'hi' a cap mot ni proposició; se refereix en aquests passatges a tot ço exposat:

entenents ho molt mils que no saberen dir ... ne jo ...

not hi poria molt mes dir (221)

una cosa tant solament hi puix anadir (228)

¿Vols a aço res dir? Senyor no hi vull als dir (501)

un poch apres ... hi ajusta (535)

si Deus noy hagues provehit (1163)

pus vees que fos perillos de morir, jo hagra feta remissio general, jatsia noy fos necessaria, a tots mos servidors (1207)

e vos ... noy havets res afollat (1563)

Respon a aço. Noy vull respondre (2113)

perdius, faysans ... es lur vianda comuna, solament quels mesquins de marits hi puxen bastar (2703)

¹ Lo fet d'exercir un ofici datiu lo pronom adverbial qui'ns ocupa, es a mon vijarés de sobirana importancia, car nos dona potser la clau desllorigadora de la substitució de 'li' per 'hi' quan aquell va immediatament seguit d'un altre pronom àton en accusatiu de tercera persona 'lo, la, los, les'. Modernament, en lloch de 'lo li donarem', hom diu 'lo hi donarem'; aital substitució, obehint sens dubte a evitar la cacofonia, es ja qualques voltes esmerçada per nostres clàssichs. Es racional admetre qu'essent 'hi' en ablatiu esmerçat no sols com a neutre, ans també pera'ls altres genres, y ab referencia indistinctament a ens animats y inanimats, al devenir datiu neutre s'expandís son ús als llocs susdits ahont 'li' malsonava.

Malhauradament, com veurem al registrar les combinacions de dos pronoms àtons, hom no troba en los textos de Metge l'encontrament ab 'li' dels pronoms de tercera persona. Res no podem, donchs, dir per son compte respecte a aquest punt.

ella ... *hi* dona tant bon recapte que tu nou coneys (2810)
 acaba li de dir ço que has lexat. Volgra que encare *hi*
 hagues a comensar (3349)
 No vuyt sino ço que a tu plau ... e no *hi* demans mon
 consentiment (V. 346).

β) En relació a una proposició complerta:

no podien ne devien ... esser part e jutges, posat que
 disposicio de dret canonich no *hi* contrast (1404).

γ) Ab referencia a noms de cosa: cobra ja ací molta
 més precisió nostre pronom, essent usat pera ens inanimats sens
 distinció de nombre ni genre:

alcunes ni ha ... que hom noy pogues contradir (a les
 rahons) (504)

si res saps que poguesses dir a les altres rahons digues
 ho. Moltes coses *hi* poria dir (513)

la primera cosa que senti fo la immortalitat de les animes,
 la qual cosa no solament atorga ans *hi* dona rahons
 per que apparia que devien esser immortals (627)

en quina manera poguera saber alcunes coses esdevenidores
 per tal que pogues preveure e occorrer*hi* (1330)

aquestes coses eren mal fetes ... pero no tant que no m'i
 tornas alcunes vegades (1334)

vull *hi* ajustar co quey fall (3227)

noy han sabut ... provehir (3717)

tot hom studia diligent ment com *hi* pora ajustar (3721).

No hi ha passatge ningun relacionat ab persona.

97. 'Hi' substituhint 'en':

α) Ab referencia al pronom neutre, en açò: ben abundós:

e not *hi* contradich (393)

si alcun dupte t*hi*¹ occorrera digues ço quet volras (529)

senyor noy havets res gonyat (1223)

per molt quey aprims lo teu enginy (2104)

bem pens que delit *hi* trobaras (2446).

β) En relació a un infinitiu o una proposició complerta:

immortal es ... la anima racional e nom pens quey dubtes²
 (350)

¿que farem que noy poras rahonablement contrestar? E
 segons que veig gran delit *hi* trobes (521)

delit ... no loy trob (524)

la gran cura ... que han en lur ligar ¿qui lat poria dir?

Sils *hi* anava gonyar o perdre la anima ... noy porien
 pus fer (2358)

¹ 'hi' en sentit de 'en, sobre'.

² No es dubtar 'de', sinó dubtar 'en, sobre'.

la ardor de luxuria que elles han no lat vull dir ... e tu
hi sabs¹ prou si dissimular no ho vols (2443)
 piyor estaria a mi ... no defendre veritat, majorment quey
 puxe entrevenir colpa mia (2906)
 ¿Quit porie dir ne esser sufficient relador de les virtuts
 de Dona Violant? ... Nom *hi*² tinch per bastant (3196)
 en res quet diga dels homens no t' entenes tu (3375)
 si jo mateix noy prengues cosiment (3553)
 los meus vassalls me forçen e lo Papa *hi* consent que io
 haie altra muyler (V. 438).

γ) Referintse a noms de cosa:

la exposicio del qual (del llibre) ... e no us *hi* cal tenir
 temps (667)
 rahons e demostracions ... sia vostra merce quey pensets
 be (952)
 ne puch entendre que sia (l'ànima dels bruts) pus
 corruptible que la anima dels homens; car finalment
 noy³ veig gran diferencia (990)
 en les felicitats mundanals no ha be ... e posat que n'
 hage (2183)
 les quals (mamelles) si ... son mal compostes axí han star,
 que noy val alcuna maestria (2827).
 car mes los *hi* va (3667).

δ) Ab referencia a persona, sols un cas he trobat:

res daço quet penses que en ella sia noy es (2772).

98. Ja haurà remarcat lo llegidor qu'al substituhir 'a' y 'en'
 pren naturalment 'hi' les diverses significances d'aquelles, les
 quals en llengua moderna equivalen a voltes a 'pera, sobre, entre',
 etc. De referencia directa de 'hi' a altres preposicions que les
 dues fonamentals exemplificades, Metge no'ns en dóna cap.

99. Respecte als casos llatins representats per 'hi', remar-
 carem com, de conformitat ab les observacions fetes abans, la
 majoria d'ells són ablatius. Emperò, quan la preposició es 'a',
 hi ha també datius, com, per exemple, los passatges 228, 501,
 535, 2113, 504, 513, 627, 3227 del § 96. Aquests quatre darrers
 exemples se referexen a noms de cosa; los quatre precehents són
 neutres. Com era d'esperar, no hi ha ningun passatge ahont 'hi'
 en datiu faci referencia a persona, ço es, hagi pres lo lloch de 'li'.

100. Pronoms tònichs en lloch dels àtons. — Avuy,
 usualment, esmercem los àtons; y excepcionalment los tònichs, quan
 volem reblar emfàticament ço que'l pronom designa. Los escriptors

¹ saber en.

² hi = en pera.

³ hi = en, entre.

antichs, però, esmerçaven sovint los tònichs en estil planer; així en accusatiu,

qui tant gran injuria ... volra venjar sequesque *mi* (1833)
 he *ell* posat primer (548)
 al qual jo coman *mi* e tots mos afers (V. 88)
 si vols haver per genfe *mi* (V. 162)
 si *mi* havets car (V. 191)
 tostemps he conegut *tu* per bo (V. 159).

Observem molts més exemples en *Valter* que no en lo *Somni*; potser per influencia italiana. En datiu encara sovintegen més los tònichs, qui ab llurs preposicions constituïen los datius analítics:

a mi aparech (17)
 la dita muller mia vullats *a mi* restituir (1771)
 encontinent Orfeu ... dressa *a mi* les sues paraules (3332)
 per provar *a tu* aqueixa conclusio (2180)
 provant *a tu* (3394)
 alguna cosa que *a ells* pertansa apres lur mort (613)
 si lur marit mana *a elles* alguna cosa honesta (2449)
 la tua humanitat dona *a nos* (V. 46)
 comana *a nos* la eleccio de la muyler (V. 67)
 ço que *a ells* plaura (V. 250).

101. Pronoms personals usats expletivament. — Los pronoms personals de la primera y segona persona poden ésser esmerçats en sentit expletiu. Formen, com diu Meyer-Lübke, lo 'datiu ètich',¹ ço es, augmenten emfàticament l'interès que té l'acció pera la persona a la qual se referen. Heusenaci exemples:

encaram torbes Orpheu (1863)
 cridam aqueixa altra que ho sap mils fer ... que tu (2379).

II. Possessius.

102. Llurs singulars, y la primera y segona persones de llurs plurals, se derivaren normalment dels accusatius llatins.

103. Metge no usa lo substantiu 'miser', lo 'mi' del qual prové del nominatiu llatí.

104. Respecte al femení tònich, Metge desconeix les formes 'meua, teua, seua', ab llurs plurals, qui han donat lloch a les barcelonines 'meva, teva, seva'. Usa exclusivament 'mia, tua, sua', del baix llatí 'mea, tua, sua':

la *mia* eleccio (2887)
 la muller *mia* (1771)
 les *mies* cogitacions (10)

¹ *Syntaxe*, 377.

la tua obgeccio (2943)
 les *tues* coses (V. 55)
 la sua humilitat (2931)
 les *sues* mamelles (3081).

105. Tercera persona del plural. — Lo llatí clàssic esmerçava la mateixa forma de la unitat: 'suus'. Mes lo català, lo provençal, lo francès y l'italià, a diferencia del castellà y'l portuguès, qui's conformaren ab la uniformitat llatina, empraren del demostratiu 'ille', en son cas genitiu plural 'illorum', la significança 'd'ells, d'aquells', qui era precisament aquella qui los mancava pera'l possessiu de la pluralitat corresponent a la tercera persona (cf. 80). De 'illorum', donchs, se'n derivaren 'lor, leur, loro' y nostre 'llur'. En italià 'loro' es restat invariable en abdós genres y nombres, y, segons Meyer-Lübke, lo francès 'leur' no admeté la 's' del plural fins lo segle XIV.¹ Nostre 'llur' no distingeix genres, mes sí nombres, quan menys en l'època de Metge (§ 82).

'*lur* enteniment' (1522), '*lur* intencio' (2510), '*lurs* delictes' (1534), '*lurs* filles' (2650), '*la lur* ayga' (2312), '*dels marits lurs*' (2511).

106. Ús respectiu dels pronoms àtons y tònichs. — Los pronoms àtons no poden en ninguna guisa aparèxer sols, sens anar acompanyats d'un substantiu al qual determinen. En conseqüència, són sempre veritables *adjectius possessius*, com modernament són apel·lats:

'*ma* vida' (1656), '*ton* poder' (3796), '*son* fill' (2991), '*nostre* pare' (2927), '*vostres* oracions' (V. 635), '*lur* enteniment' (1522).

107. Los pronoms tònichs poden anar sols, sens lo substantiu al qual se referexen, y llavors són vers *pronomes substantius*:

'*ço* del *lur*' (2553), '*les lurs*'

y poden ésser també aplegats al nom, adquirint, com ne diu Diez, un ús conjuntiu.² En aquest cas substituhexen exactament los *adjectius possessius*:

'*lo meu* cant' (1786), '*la mia* eleccio' (2887), '*los teus* manaments' (V. 66), '*les tués* coses' (V. 55), '*lo seu* jovent' (1766), '*la sua* humilitat' (2931), '*la nostra* ciutat' (3101), '*los nostros* coratges' (V. 49), '*la vostra* saviesa' (V. 81).

108. Quan los pronoms tònichs són predicats, no porten may l'article: '*aytantbe* sera *vostra*' (1777).

¹ *Morphologie*, 92.

² *Syntaxe*, 60sq.

Ab igual ús los esmerça també'l castellà: 'este libro es mío'; emperò'l francès ha perduda aital accepció, substituhint lo possessiu de frases com 'ce livre est mien' per la perífrasi '... à moi'.

109. Quan los pronoms tònichs són vers *substantius*, sens que nom algun los acompanyi, tostemps van precehits d'algun determinatiu, sigui article, demostratiu, nom de nombre o pronom indefinit. Així ho hem vist en 2553 (§ 107), y dihem avuy 'alguns nostres', 'les seves', 'cinch vostres'. Es aquest veritablement l'ús propi als pronoms tònichs.

110. Finalment, quan los pronoms tònichs devenen *adjectius*, reemplaçant los àtons, van també precehits d'un determinatiu, llevat lo cas que precisaré. Mes ací cal fer una remarca: si'l determinatiu es l'article definit, sa significança es exacte a la dels adjectius possessius corresponents. Així, referintnos a exemples esmentats de Metge, lo mateix signifiquen: 'ma vida, ton poder', etc., que 'la mia vida', 'lo teu poder', etc. Mes quan lo demostratiu es l'article indefinit, la significança no es pariona. Així, no vol dir precisament lo mateix: 'ton mal, ta objecció', que 'un mal teu, una objecció teva'. Lo francès ha perdut aital matíç del pensament, qui no es ben suplert per '... a moi'. L'anglès introduheix la preposició 'of' (de), devenint la frase 'an objection of mine' ('una objecció de les meves').

111. No porten determinatiu los pronoms tònichs acompanyant noms, quan, anant darrera y no abans d'aquests, són veritablement predicats del verb 'ésser', qui es sobrentès. Així, en:

'marit seu' (3033), 'son fill e consolació sua' (2991)

deu hom veurehi suplert 'marit qui es seu', 'consolació qui es sua'. En conseqüència, ací 'seu' y 'sua' són vers pronoms substantius y no són usats com a adjectius, essent predicats y no determinatius de 'marit' y 'consolació'. Per axò van, ja ho hem vist (§ 108), sens article.

112. Essent la significança dels pronoms tònichs precehits d'article definit y acompanyant substantius exactament igual a la dels possessius àtons, apar que lògich seria usar aquests tostemps com a adjectius, y destinar exclusivament aquells a un ús absolut, ço es, com a substantius. Axò es ço que fa rigurosament lo francès, dihent 'mon père et le tien', mes jamay, modernament, 'le mien père et le tien'. Molts escriptors moderns catalans s'imposen també aquesta regla, escrivint 'mos llibres y'ls llurs' y no admetent de gayre grat 'los meus llibres y'ls llurs'. Emperò, Metge no autoritza aital delimitació, y usa indistinctament com a adjectius 'mon, ton', etc., y 'lo meu, lo teu', etc. La llibertat y franch voler ab que'ls esmerça no permeten establir comparança recíproca alguna ni cercar distincions entre'ls manuscrits. (Cf. los exemples de §§ 104, 107).

Lo barceloní modern ha estès a tots los casos l'ús de les formes tòniques, perdent llastimosament les àtones.

113. Son, llur. — No es absolutament general la regla d'usar tostemps 'llur' referintse a pluralitat de persones. Entre'ls clàssichs catalans, però, Metge se distingeix per la distinció correcta entre 'ton' y 'lur', talment que, malgrat ésser abundosíssims los passatges qui contenen aquest darrer, quasi may pot hom retreureli mancaments. Emperò, heusenací un, recort, potser, de la pobresa llatina:

'o alcun de *ses* amadors' (referintse a dones) (2516).

Lo barceloní modern ha perdut 'llur'.

114. Los noms colectius (18), siguin o no indefinits, regexen 'son' o 'llur', de conformitat ab lo nombre en que van. En conseqüència, quan són singulars regexen 'son', jatsia llur significança sigui de pluralitat. Axis:

tothom ha tant gran cura de les coses esdevenidores apres
sa mort (586)

e *cascu* dels dessus dits se sforça a provar la *sua* opinio
com mils pogue (267)

y quan 'cascu', ab significança de 'tots', va en plural:

cascuns atorguen ésser alguna cosa ... apres *lur* mort (613).

En anglès los colectius singulars ('people', etc.) regexen possessiu en plural.

115. Pronom personal datiu en lloch del possessiu. — Modernament usem en català molt sovint lo pronom personal datiu pera designar una *relació d'interès* entre un substantiu de la proposició (sigui subjecte, règim o complement adverbial) y la persona qu'aquell designa; en aytal cas hauriem d'esmerçar un pronom possessiu determinant lo substantiu. En conseqüència, substituhim lo possessiu pel personal, determinant solament lo substantiu per mitjà del article definit. Adoptem sempre aytal substitució de pronoms quan indiquem *possessió*, y especialment referintse hom a membres de son cos. Axis dihem: 'no't toquis lo peu, no li gratis lo cap', en lloch de 'no toquis ton peu, no gratis son cap'.

L'anglès rebutja aytal intercàmbi; lo francès no se'n alta gayre: mes es abundós en italià, castellà y portuguès. Ja hem dit qu'en català modern hi era freqüentíssim; mes no es axis en Metge. Com anem a veure, l'usa nostre escriptor assats sovint, mes lo nombre de datius personals no admet comparança alguna ab lo de possessius, en tal guisa qu'hem presa nota de tots aquells, considerantlos com a excepció d'aquestos.

Ab membres del cos:

altra cosa *lurs* isques *del* cors (67)

volgui mi acostar per besarli *los* peus e *les* maps (158)

les plagues *me* refrescaren (165)

quet va *pel* cor (500)

em tolgueren *lo* cap (1843)
 posant-*me la* una ma sobrel coll (2194)
 tolguem no solament *la* vista mas *los* ulls (2254)
 els pelen *les* collen *el* front els raen ab vidre subtil *les*
 galtes *el* coll (2335)
 aquell mirall petit quem has posat detras *lorella* (2371)
 Adobam *lalfarda* ... que nom cobra tant *los* pits (2373)
 aqueixa altra *me* sera cayguda *del* cap ans que ... (2375)
 si alcu *lurs* mirava *les* mamelles (2389)
 diran quel cervell *nois* ho pot soferir (2451)
 fuyg *lurs la* sanch e *la* força (2457)
 nous iria *lo* cor en altres (2529)
 encare que *les* mans *el* cap *li* tremolen (2586)
 veiam quel va pel cor (2912).

Ab altres mots es molt més parch nostre autor en la substitució qui'ns ocupa:

ladonchs *lespaordiment me* comença passar (157)
 qui incessantment *me* redueix a memoria (1349)
 puys ensutzen *lurs les* taules (2048)
li preservas *lo* camp de romagueres (2809)
 que *li* levas *les* armes (2975)
 aqueixa serment que *la* brocada *li* plora (3407)
 entro quel accident *los* es passat (3705).

Mes arreu resta fidel als possessius: 'pentinant *son* cap' (2981), etc.

116. Pronom personal tònic en lloch del possessiu. — Lo genitiu d'aquell pot logicament suplir (car indica pertinença) lo possessiu. Modernament defugim aytal ús del personal tònic que trobem forçat; mes los clàssichs no se'n dolien, y axis llegim: 'ab la qual puxe cobrir lo ventre *de mi*', qui solia esser ta muyler' (V. 478).

117. Possessius ab sentit objectiu. — Los possessius s'unexen a substantius abstractes, no pera indicar la persona a la qual fan referència, sinó al revés, que la persona indicada pel pronom es l'objecte de l'acció. Axis, quan dich: 'ho faré per amor *teva*', no vull indicar precisament 'la *teva* amor', ans 'l'amor que jo tinch pera tu'. D'aytal ús, corrent avuy dia, també Metge'n dóna mostra: '(del homens) parlant, pero, ... sens *lur* injuria' (2921), ço es: 'la injuria que podriem fer a *ells*'.

III. Demonstratius.

118. Les diferenciacions determinades per les formes tòniques y àtones no han trascendit aci a nostre romanç, essent, donchs, los matexos los demostratius substantius y adjectius. Noresmenys, tampoch hem servat rastre de casos y sí sols genrés y nombres.

119. En llur formació intervé en gran manera lo reforçament per mitjà d'adverbis. Ja en baix llatí trobem 'ecce-iste', 'atque-ille', etc. En català sols tenim senzills 'est, a', de 'iste', y 'eix, a', de 'ipse'. En cambi, heretàrem reforçats, los d'ús més freqüent: 'aquest' (atque-iste), 'aqueix' (atque-ipse), 'cell' (de icel, ecce-ille), 'aquell' (de atqueill, atque-ille), 'iço, ço, açò, assò, axò' (ecce-hoc). Metge desconeix 'allò', y en quant a 'cell': 'axi com *cell* qui ... spera oyr cosa nova' (1728), sols es usat una sola vegada per un sol manuscrit, P.

La forma senzilla 'est':

era passat *d'esta* vida (31)

¿Per que sots vengut en *esta* preso? (1127)

en *esta* casa (V. 244)

se diuen *estes* paraules (V. 336)

es molt poch usada en los mss. A. P. y jamay en l'U., qui esmerça la reforçada 'aquest'. En quant a *Valter*, abdós mss. ne duhen qualque exemple.

120. La significança respectiva que Metge dóna a 'aquest, aqueix, aquell' es com avuy en dia. Emperò, devem remarcar que, com veurem totseguit (§ 122), 'aquell' fa l'ofici qu'avuy omplim ab l'article definit en fncions de demostratiu. Així en: '*aquest* vel no es be ensafranat ... donam *aqueix* altre pus curt e fel star pus tirant que *aquell* que tench al front. Levem *aquell* mirall petit quem has posat detras la orella' (2368), essent lo 'vel que té al front' y'l 'mirall de detras la orella' molt propers a la persona qui parla, avuy los determinariem pel demostratiu 'aquest'. Emperò no es un ple sentit determinatiu lo que Metge dóna a 'aquell', sinó solsament l'afeblit corresponent al article: 'que'l que tinch al front; levem *lo* mirall petit ...'

121. La identitat d'origen de nostres articles 'lo', pronom personal àton 'lo' y demostratiu 'aquell', fan que's substitueixin mutualment en algunes funcions.

122. Article definit en lloch del pronom demostratiu. — 'lo' serva la valua demostrativa de 'ille', qui correspon a 'aquell', y que perdé al afeblir-se y devénir article, quan substituïx un substantiu abans d'un genitiu o d'una proposició relativa. Així dihem: 'lo llibre del pare, *lo* de la mare y'l que tu compres'. Es palesa la funció de pronom substantiu qu'ací ompla l'article.

Les diverses llengües romàniques no se són comportades respecte aquest punt d'una mateixa guisa, ni tampoch llur comportament es estat sempre igual.

Lo francès acceptava l'article, qu'anà, emperò, bandejant gradualment fins qu'al segle XVIII, segons Darmesteter¹, lo

¹ *Syntaxe*, 406.

pronom demostratiu fou exclusivament, usat: 'le livre du père, celui de la mère et celui que tu as acheté'.

Lo català, en canvi, ofereix un desenrotllament invers. En los primers temps era 'aquell' qui suplia lo substantiu; Metge usa ja quelques voltes l'article, mes dóna gran preferència al demostratiu:

així com son *aquelles* dels homens (941)
 potencies de la anima racional e *daquella* dels bruts (1047)
 la luxuria de la fembra sobrepujava tres vegades *aquella*
 del hom (2251)
 esser majors *aquells* dels homens (3395)
 major mencio es feta dels actes luxuriosos quels homens
 han perpetrats, que de *aquells* de les dones (3494)
 molt mes son stats los homens qui han enganades dones
 que *aquells* qui son stats decebuts per fembres (3499).

En canvi, avuy, com lo castellà, rebutgem decididament 'aquell' y esmercem sempre l'article.

123. Pronom demostratiu en lloch del personal de tercera persona. — Són los pronoms àtons 'lo, la, los, les', los qui suplexen los substantius en lo cas accusatiu. Emperò, Metge usa més sovint 'aquell', demostratiu que nosaltres reservem pera designacions emfàtiques:

convertexen *aquells* en la color que desitgen (2329)
 medicines suficients a curar *aquelles* (3715)
 E no tant solament ... *la* loauen ... molta gent ab gran
 affecció e pler venia per amirar *aquella* (V. 215)
 mas pus lo teu coratge no pux prevenir, de bon grat
 seguir *aquell* (V. 353)
 e cobri *aquella* mig nua de la vestadura antiga (V. 498).

Avuy l'ús d'aytals 'aquells' en proposicions llises y planeres nos es incomportable.

124. Lo llatí davant un genitiu o repetia lo substantiu qui regia a aquell o simplement lo sobrentenia. També Metge nos ofereix exemples d'aquest llatíisme:

no es millor natura en lo linatge dels homens que de¹
 aquells qui ... (595); 'la luxuria de la fembra que del
 hom' (2245).

125. Demonstratiu neutre. — L'ús de les formes 'açò, ço' no es indiferent. Així com los demés demostratius no sofrenen canvi algun, siguin esmerçats com a adjectius, siguin pronoms substantius, Metge usa pera'l demostratiu neutre *absolut*, ço es, sol y ab valua substantiva, invariablement la forma reforçada 'açò, assò'. D'altra part, reserva tostemps 'ço' pera les construccions

¹ Avuy: 'que *la* d'aquells'.

qu'examinarem, en les quals son paper es dependent y, en conseqüència, essencialment adjectiu.

126. Açò. — Sempre ab valua substantiva omple qualsevol mester de la proposició:

Subjecte:

aço gran plaher es al arguint (154)
la una era de privació del consell dels deus; e *aço* era quant havia viscut lo cors viciosament ... e laltre era de retornament als deus dont era venguda; e *aço* quant havia viscut lo cors castament (676).

Règim directe:

dix *aço* (106)
entre les altres coses quels induhien a creura *aço* era una, ço es, quant vehien ... (565)
qui sien abtes en fer *aço* (V. 519).

Complement adverbial:

alcunes coses crech que no he vistes. E per *aço* que he atorgat no ho puch negar (145)
puys no la pot donar a altra (la substancia) car per *aço* la ha reebuda tant solament que la haia per si (281)
e gens per *asso* lo seu coratge nos mudava (V. 403)
En *axo* me poria enganar (1290)
nom calgues en *aço* plus avant procehir (1369)
sobre *aço* silenci perpetual (1489)
les rahons faents contra *aço* (1514).

Règim nominal (genitiu):

sien *daço* testimonis (3589)
res de *aço* no has fet (1436).¹

127. Ço. — Exclusivament quatre són los casos en que Metge esmerça 'ço':

1.ª Com a subjecte gramatical del verb 'ésser'. Així:

e que hagues (lome) alcuna cosa comuna ab lo sobira e ab lo jusa, ço es a saber, immortalitat (91)
ço es assaber (440)
lo principat de la qual, ço es la raho, posa en (257)
e les dues parts, ... ço es ira e cupiditat, volgue separar (258)
totes coses corporals per tres linees son contengudes: ço es, longitud, latitut e profunditat (288).

¹ La forma 'ço' may substituïeix 'açò' com a substantiu. Excepcions: En lo ms. A. cap. Los mss. U. y P. escriuen 'ço' en 145 (potser per la influència de 'que', com veurem totseguit) y 281; y'l ms. P. en 589. En *Valter* trobem 'ço' en 13. Emperò, la preponderancia absoluta dels passatges ab 'açò' estableixen bé la regla.

Equival en aquest cas al 'ce' francès. Hom remarcarà que 'ço' no té ací significança propia, per lo qual hi ha que distingir-lo de 'açò', quan aquest com a pronom substantiu es subjecte de 'ésser'. Això esdevé en 154 y 676, esmentades en lo paragraf precehent. En aquesta darrera, per exemple, 'açò' se refereix a la proposició anterior, y vol dir 'tot aquest fet de la privació del consell dels déus', y, en conseqüència, es un pronom neutre substantiu qui regeix lo verb. En 565 veyem ben palesa la diferencia entre 'açò' y 'ço', terme directe d'un verb aquell, subjecte sols gramatical d'una proposició incisa aquest.

Es vijarés que son paper de subjecte no es més que congruent y adjectiu en los exemples qu'he donats en aquest paragraf, los quals són abundosíssims. Rebla lo caràcter merament gramatical de 'ço' lo fet qu'hom pot suprimir-lo (lo castellà lo suprimeix) quan 'ésser' regeix un infinitiu. Així: 'ço es assaber', 'ço es a dir' (es a saber, es decir).

2.ª Com a antecedent del pronom relatiu neutre 'que', 'ço que'. Hem de descompartir los casos en que'l demostratiu es subjecte o règim directe, en los quals no'l preceheix preposició, de quan es règim indirecte, o complement preposicional.

'ço' subjecte:

tostemps he creegut que *ço que* hom diu spirit o anima,
no fos als sino ... (69)

prou se fat tost, *ço que* bes fa (190)

ates tot *ço quem* havets dit (861)

e si per mi fos stat complit *ço que* he dit (1193)

e sia teu *ço que*y guanyaras (3329)

e, *ço que* nols es menor vergonya, van ... (3460)

règim directe:

no vulla atorgar *ço a que* rahonablement es tengut (386)

no faria sempiternalment *ço per que* seria creada (484)

impossible es donar ha oblit *ço que* hom ferventment ama
(1657)

comença dir ... *co ques* segueix (1734)

devora tot ... *ço que* davant li ve (1943)

pus hagnessen fet *ço que* a generació humana pertany (2290)

me forçats de fer *ço que* iames no fo en lo meu cor (V. 77)

perço que spatxas *ço que* affer havia (V. 149)

fare de bon grat ... asso e totes aquelles coses ... nem
anuiare de fer *ço que* tum maneras (V. 523).¹

La uniformitat que'ls textos ofereixen quan 'ço' es subjecte o règim directe no la registrem quan està en cas preposicional. He

¹ Solament en quatre passatges los mss. metgenchs duhen 'açò': A.U. 3460, P. 861 y 3329, U. 1657. En guisa, donchs, que podem considerar los copistes com a ben fidels a la regla. L'exemple V. 523 es ben remarcable; hom hi veu les values ben distinctes d'aço' y 'ço'.

anotats *tots* los passatges de Metge. Los mss. A. P. quasi tostemps fan correctament 'ço'. En cambi, U. sempre dóna 'assò'. Es possible que la forma tònica adoptada invariablement per l'escriptor d'aquest ms. sigui debuda a la influència de la preposició qui preceheix 'ço'. Com sabem, en lo genitiu, datiu y ablatiu, los pronoms personals, si porten preposició, són tònichs; si no la porten, àtons. Per associació de sentiment, potser, considerà com a pronom substantiu tònich lo qui seguía una preposició y estampà 'assò'. Jo opine, però, que la forma 'ço' es la correcta. Després de tot es U. lo ms. pitjor.

duptant encara en ço quem deya (158)
 aten diligentment a ço quet dire (208)
 punicio de ço que merescut haura (495)
 no hage partida de ço que dit has (3683)
 atten be aço quet dire (1045)
 los dessus dits me hagren ginyat per ventura aço que
 volgren (1203)
 ¿quens cal fer donchs gran festa de ço que cascun jorn
 veem? (1262)
 ¿E quens aprofita tembre ço que no podem esquivar?
 (1263)
 rependre altre de asso que tu est occasio (1471)
 mas dubte he que temps nom defallis aço quet he a
 dir (1573)
 fique la orella aço que ells me devien dir (1731)
 haguesses fet callar lo senyor Rey de ço quem volie dir
 (1863)
 si vols attendre aço que jot dire (1885)
 placiet certificar me breument de aço quet he demanat
 (2126)
 ¿no est content de ço que has? (2190)
 content de ço que has (2206)
 content de ço que has (2213)
 moltes respostes veres de ço que la gent me demanave
 (2258)
 sia content de ço que he (2264)
 atten be aço quet dire (2285)
 e si de ço que saber volen (2509)
 car res *daço* que penses (2772)
 assats has de ço que ten he dit (2833)
 dona fe en ço quet dich (3345).¹

¹ Escriuhen 'açò'; ms. A. 2126 y 2833; ms. P. 208 y 1045; ms. U. sempre 'assò'.

En les ratlles 208, 1045, 1203, 1573, 1885 y 2285, lo ms. A. escriu junts la preposició 'a' regida pel verb 'attendre' y'l pronom 'ço', mes hom no deu pas malpendreho per la forma reforçada 'açò'. Lo ms. U. n'es la prova al avantposarli una 'a'. En *Valter* no existexen exemples.

Cal no confondre aquest 'ço que' ab l'açò' pronom substantiu regit per preposició y seguit de relatiu. L'exemple 145 del § 126 nos servirà d'il·lustració. Precisament per no haver capida la valua substantiva del pronom se dexaren malguiar per la influencia del 'que' los copistes de U. P.

La valua adjectiva de 'ço' abans 'que' ressurt pel fet, correlatiu al qu'hem anotat ab 'ço es assaber', que sovint sigui suprimit quan va precehit per una preposició. Principalment anotem aytal supressió ab 'per ço que' devingut 'per que'. (Cf. § 922.)

Igualment es d'anotar un passatge ahont en la construcció 'ço de que' lo 'de' partiu es estat substituhit per 'ne': 'ço que men recorde' (2690) en lloch de 'ço de que me recorde'.

3.^r Com a règim de preposicions formant veres locucions conjuncionals, o més concretament com a règim de 'per', jatsia que sols ab aquesta partícula trobem aquest cas en nostre autor. L'aplech de 'per' y 'ço' nos dóna les dues locucions 'per ço com' y 'per ço que', qu'estudiarem en les conjuncions (§§ 923, 930):

per ço com ho veig en mi mateix (230)

ells tenen aquella oppinio *perço con* ymaginen que ... (V. 624)

han fills supposats *per ço que* romanents vidues puxen viure opulentment (2594)

mas *perço que* oynts la present istoria siats pus ardents (V. 18).

4.^t En substitució del article neutre regint nom o pronom mitjançant la preposició 'de'. Aixís, les frases castellanes 'lo de mi padre, lo de Madrid' serien en català 'ço de mon pare, ço de Madrid'. Sols he trobat:

fora stada dona de tot *ço del* lur (2552)

fe a ta guisa *de*so *del* teu (V. 345)¹

e de *ço del* seu havia ya ordenat (V. 417).

IV. Indefinits.

128. Sots aquesta rúbrica aplegaré no solsament los mots indefinits qui són vers pronoms, y en conseqüència tenen values adjectiva y substantiva, ans també alguns d'aquells qui són exclusivament noms substantius. Apar que'l lloch d'aquests fos estat en lo capítol general del nom, mes los pose aci per ço com, jatsia substantius, cap. d'ells serva, en sentit indefinit, la plenitut de sa significança substantiva, rahó per la qual en llur ús són devinguts signes de caràcter anàlegament pronominal.

Indefinits substantius.

129. Hom. — Lo llatí vulgar esmerça cada cop més lo singular universal 'homo' en lloch del plural 'homines', en guisa

¹ Ms. U. 'de assò'.

qu'en lloch de 'homines legunt' feya 'homo legit'. L'espandiment d'aquesta construcció li féu resistir l'adopció del article, y resultà que 'hom llegeix' (primitivament ab lo sentit de 'los homens llegeixen') devingué equivalent al modern 'se llegeix'. Ço es; que 'hom' perdé sa significança propia pera difuminarse en la general d'un ens gramatical indefinit. Y com sigui que, d'altra part, lo substantiu 'home' se derivà de 'hominem', no es sorprenent qu'en Metge y altres clàssichs catalans veyem un penjant decidit, anch que per ço que fa a nostre autor no absolut, a distingir lo substantiu 'home' del indefinit 'hom'.

Lo mester sintàctich capdal d'aquest es com a subjecte de la proposició (§ 345): 'no deu *hom* comanar tots sos fets a fortuna' (1310).

130. Tothom. — Indefinit, exclusivament substantiu, qui deu sa formació a la custuma d'aplegar 'tot' y 'hom' sens l'entremig del article, y en singular universal en lloch del plural, 'tots los homens'.

Quasi sempre Metge l'escriu com a dues paraules:

tot hom de sana pensa (1612)
tot hom ha tant gran cura (586)
 tenen per bestia *tot hom* qui ... (2298).

Emperò, heusaci's dos components encunyant lo novell substantiu, tal com es pervingut fins a l'època moderna:

tothom se merevellava (V. 132)
tothom de sana pença (2760 P.)

131. Persona. — En francès, lo substantiu masculí 'personne' devingué indefinit, significant 'ningú'. En català, aital transformació no es arribada a compliment, emperò un principi d'aquella veu *hom* en lo passatge: 'no pens que *persona* vivent lin port avantatge' (3209).

L'adjectiu 'vivent' lleva força a que 'persona' pugui ésser considerat com ja substantiu indefinit complet. Lo penjant, però, es ben discernible.

132. Res. — De conformitat ab lo llatí aquest substantiu indefinit havia, en temps del nostre autor, una valua afirmativa; equivalia a 'cosa'. Es palès açò en la frase: '¿Que us retribuiré, senyor, per aquestes coses? ¿Es *res* possible?' (1620).

Es per açò que li cal sempre la negació pera adquirir lo significat negatiu (§ 774) qu'avuy li assignem exclusivament sens aquella. Jamay se'n descuyda Metge, vagi la negació abans:

Nom par quel spirit sia *res* apres la mort (64)
 ¿E que seras? — *No res* (128)
 de qui avant *no* han *res* comu (1050)
 mas *no* es *res* que amor no gos assajar ... (1618)

o després:

res que a present hajes vist o ohit *no* tengues secret a mos amichs (1627).

133. Cosa. — En francès devingué indefinit masculí: 'grand'chose, quelque chose de bon'. En castellà també trobem: 'no le aprecio gran cosa'. Lo català no es arribat a tant; emperò, podem veure un sentit indefinit en lo singular universal: '*molta cosa* es licita que no es expedient' (1505).

Respecte al ús de 'cosa' com a substitut del pronom relatiu neutre 'lo que, lo qual', Metge no l'autoritza pas.

Indefinits pronoms.

134. 'Alcú, negú' són substantius; 'alcun, negun' són pronoms, adés substantius, adés adjectius.¹

135. 'Negú, negun' són rarament usats per Metge, en termes qu'en los passatges qu'he trobats:

perço que *nagu* no hoys (V. 158 U. — A. algun)

sens *negun* contrast (3350 A. P. — U. algun)

axi que en *nanguna* cosa iames se desconvenga (V. 177 U. — A. alguna ... nos)

sempre hi ha algun ms. qui's substitueix per 'algu' acompanyat de negació. Aquesta es la construcció usada arreu per nostre autor.

Modernament, acceptem volenters aytal substitució sempre que, essent 'algun' adjectiu, va precisament darrera'l substantiu al qual qualifica. Axis aquests passatges de nostre autor sonen perfectament a ohida moderna: 'E *no* soferen pena *alguna*' (no + alguna = ninguna) (1949), '*sens* comparacio *alguna*' (2267), malgrat aparin a primer esguart com a castellanismes, suposició que l'autoritat de Metge destroheix. Encara fa més aquest: usa 'algu' a la fi de l'oració, sol y com a pronom:

non hi fas alguna (78)

¹ (*aliquis* + *unus* = *alicunus* donà *alcu* y després *algu*). En lo ms. A. del *Somni* trobem encara tostemps la forma 'alcu'; los altres mss. adopten ja quasi sempre la forma moderna ab 'g':

Nom pens que *alcu* hi dupte (333 A. — U. P. *algu*)

Alcuns pero afermen (772 A. — U. P. *algu*)

no pos *alcun* dupte (937 A. — U. P. *algu*)

e puy pareix *alcuna* criatura (135 A. — U. P. *algu*).

Hom troba qualques voltes la forma *algun* pera pronom substantiu. Axis:

car *algun* per sos merits nou mereix (1289 U. P.)

perço que *algun* nou hoys (V. 158 A.)

Mes, a mon vijarés, aytals *n* finals són meres errades, y axis veyem com los altres mss. les suprimexen.

y àdhuch com a ver substantiu indefinit:

e *no* sen segueix dampnatge a *algu* (3612),

exemples aquests darrers qui no's conformen ab l'ús modern, qui exigiria 'ninguna, ningú'.

136. Mes l'ús de 'algu, algun' ab negació (§ 772), per 'negu, negun (cap)', assoleix en Metge una generalitat absoluta, y si hem fet precehir lo cas anterior es estat solsament pera fer ressortir un punt de coincidencia ab l'usatge modern:

Substantiu indefinit:

nom pens *alcu* hi dubte (333)

e que *alcu* no podia negar (1109)

car *alcu* per sos merits *no* ho mereix (1289)

les quals *algu* en aquesta present vida *no* pot squivar (V. 26)

e com *algu* no sables noves de la novia (V. 138)

car *algu* no podia veure los infants (V. 399).

Pronom adjectiu:

mas *alcuna* creatura *no* pot esser substancia creadora (279)

alcuna cosa *no* es a ella contraria (428)

no pos *alcun* dupte (937)

car *alcun* vici *no* mor (3720).

Acompanyat d'altres partícules negatives:

no se que *jamay* te haja fet *algun* enuig (1864)

sens *alcun* contrast (3350)

car *alguna*¹ cosa finalment *ne* la mort sera igual a la nostra amor (V. 356).

137. Qualque. — Exclusivament adjectiu. Invariable en abdós genres. Son ús per Metge es molt limitat, car en general esmerça 'alcun':

e que *qualque* temps haia premi (494)

la anima morir *qualque* jorn ab lo cors (1578)

en *qualque* part del mon (2152).

Qualques escriptors moderns erren usantlo com a pronom substantiu.

138. Tot. — Aquest indefinit té dues accepcions:

α) indica la totalitat dins l'individu singular: '*tot lo poble*' (V. 201), ço es: lo poble íntegre y complert.

β) i. indica la totalitat d'individus d'una especie determinada o general; y llavors lo nombre es lo plural: '*tots los claus* daquesta casa' (2556), '*totes les gents*' (376).

¹ *Alguna* es ací erra, car manca la negació. Lo *ne* sembla confirmar es erra de caxa.

2. indica totalitat general y abstracta d'una especie; y llavors lo nombre-es singular y'l substantiu té accepció universal: '*tota dona vivent*' (1875).

Com aquestes accepcions estan íntimament lligades ab l'ús del article, ne tractem més extensament en § 238 sq.

139. Com los adjectius, '*tot*' pot esser predicat, y llavors significa 'complet, cabal': 'la qual ... es *tota* en les sues parts' (320).

Es sovint antecendent de 'quant':

tot quant de be sabies (3282, 3336)

totes quantes a present me recorden (2793, 2932).

Es també adverbí (§ 192), y llavors resta invariable. Emperò, quan gradúa un adjectiu pren les desinències de nombre y genre:

feula despullar *tota nua* (V. 194)

Deus ... es *tot sol* qui ... sap, pot e vol (928)

entrem nosen sols, *tots sols* (V. 166).

140. Altre. — Com a adjectiu significa cosa distincta: 'ques mudas en *altra* part' (2857). Com a ver substantiu es pervinguda fins a nosaltres la forma '*altri*', qui solsament es usada en los casos règims. Així dihem encara avuy: 'treballar per *altri*'. No puch citame cap exemple de Metge, si no es lo passatge:

qui mils ho devia saber que *altri*¹ (2250).

Per contra, heusací ab '*altre*' una frase qui exigeix '*altri*': 'han desijat mort de *altre*' (2040).

141. Ja sabem com s'aplega aquest pronom ab los personals tònichs donant 'nosaltres, vosaltres' (§ 75). — Veurem en § 222, 252 com se comporta ab l'article.

142. '*Altre*' es lo correlatiu de '*un*': 'dues serpents, *una* masculina e *altra* femenina' (2230).

143. A voltes, en lloch de significar cosa distincta de la que hom parla, estableix semblança y comparació: 'casu cuyda esser *altre Salamo* en saviesa e *altre Tulli* en eloquencia' (3618).

144. Quan va acompanyat de negació, y l'oració qui'l contén regeix un'altra de secundaria, aquesta es introduhida per nostre autor mitjançant la conjunció '*sino*': 'no amant *altra* cosa *sino* son propi cors' (2288).

145. Cascu. — Significant cada persona o cosa de la qual hom parla, presa individualment, es vijarés que, segons lògica, no pot haver plural. Així veyem: 'e quel die del judici vendra jutjar *casu* segons que merexera' (842), 'la major part dells es bestia de prat e *casu* cuyda esser *altre Salamo*' (3617).

¹ Lliçó del ms. U. corregida per abdós A. y P., qui donen '*altre*'.

Emperò, Metge l'usa en dit nombre ben sovint:

son punides les animes ... *cascunes* segons lurs crims (1990)
 axi com fa lo sol en lo mon qui a tots gita ardor mas
 no la senten *cascuns* en una manera (2132)
cascuns se tenen per bastants (3594).

En plural '*cascuns*' equival a 'tots senglament', significança pariona al anglès '*every*'.

146. *Abdós*. — Essent ja forçosament plural lo segon mot qui forma aquest pronom, es sorprenent que la major part de les vegades aparexi ab una nova desinencia de dit nombre afegida, ço es, '*abdosos*':¹

jo qui viu les eleccions de *abdosos* (1385)
 o que *ambdosos* sen avenguessen (1430)
 alegrerets vos de la mort de *abdosos* (1780)
 que tro que *abdosos* fossem exits (1800)
abdosos semblaven (V. 391)
 per molts anys visqueren *abdosos* (V. 601).

Solament lo ms. P. qualche volta corregeix '*abdós*', y açò fa en los exemples 1385 y 1800 citats.

147. *Als*. — Aquest indefinit, qui significa 'altra cosa, tot lo demés' (de *aliud*), es estat modernament perdut, no sols en nostra llengua, ans en castellà ('*al*') y francès ('*el*, '*al*'). En cambi, l'anglès lo reté, '*else*'.

Com a substantiu y en sentit absolut:

no si pot *als* fer (1662)
 e veies si havem *als* afer (1686).

148. Emperò, generalment sa significança es comparativa, y regeix en aytal cas inevitablement la conjunció '*sino*'. Axis:

no fos *als sino* la sanch (70)
 nous vull *als* dir a present *sino* que ... (501)
 ¿Quet penses *als* que significh procreació de infants ...
sino cogitar ...? (590)
 opinio no es *als sino* rumor (865)
 no *als sino* la tua bestialitat (2873).

149. Fora de la comparació, '*als*' introduheix una altra proposició secundaria mitjançant '*que*'. Podem remarcarho en l'exemple 590, ahont 'procreació de infants significh' va precehida de dita conjunció, apart del altre terme comparatiu introduhit després per '*sino*'. Axis mateix: 'dins l'escorça de les quals se amaga *als que* no dien expressament' (2088).

150. Molt, en plural *molts*, es ver substantiu indefinit, qui pot omplir los diversos mesters sintàctichs:

¹ En *Valter* hom troba també '*endosos*'.

eren *molts* aquí los quals deyan (V. 534)
molts son decebuts (2168)
 han aprofitat a *molts* en lo mon (1953)
 en persona de *molts* parlava (116).

En aquesta accepció lo podem relacionar ab 'hom, tothom, molt hom' (§ 242).

Com a adjectiu:

molta son (11)
molte companya (509)
molts nobles (V. 144)
moltes coses (338).

151. Molt es també adverbí, restant llavors naturalment sens flexió desinencial. Devem, però, ací fer una observació pariona a la qu'hem aduhida respecte a 'tot' (§ 139). Quan l'adverbí 'molt' preceheix precisament un adjectiu, lo qual a son torn qualifica un substantiu qui segueix, Metge li dona les desinencies adjectives, o sigui que, prenentlo com a tal, lo fa concordar en genre y nombre ab dits noms. Axis: '*molta bona persuasio* m'havets feta' (502).

Emperò, cal notar qu'aquest cas en que'l substantiu va qualificat per un adjectiu qui a son torn ho es per 'molt' adverbí, es d'ús assats rar, puix la majoria de les voltes, ço qu'esdevé es que'l substantiu va qualificat pel adjectiu y ensemps per 'molt', qui llavors ja no es adverbí, sinó adjectiu. Naturalment, dit mot concorda ab lo nom. En conseqüencia, no deu hom veure ço qu'hem dit abans en passatges com:

e *molta* altra vianda de pasta (2707)
 mal ne son content per *moltes* desplasents obres (2884)
moltes santes dones vergens, vidues e continents (3151)
 acompanyat de *molts* potents ladres (3256)

ço es: 'moltes e desplasents obres, molts e potents ladres, moltes e santes dones'. Són peculiars, però, aquests passatges per ço com actualment no hi usem may 'molt' ab desinencia d'adjectiu sens la conjunció.

152. Poch. — Pronom: '... homens. *Pochs* son qui sapien elegir' (2165), '*pogues* en nombre son a ella stades eguals' (3214).
 Adjectiu: 'la *pocha* amor que dius' (3672).

Quan porta l'article indefinit avantposat, devé substantiu partitiu (axis: 'un poch de pa'):

passeie *un poch* (12)
 solament pero ten dire *un poch* (2446). (Hom deu suplir en 12 '... de temps', en 2446, '... de ço que jo sé'.)

Metge usa una volta 'poch' ab significança de 'petit' (com en anglès 'little'), miserable:

alguns pageses fort *pochs* e pobres (V. 109).

153. *Mateix*.¹ — Pot ésser adjectiu y pronom, mes no adverbí, com en francès.

Sa significança primordial es la d'identitat: '... que 'es esperit o anima; car en lo cors humanal una *matexa* cosa son ...' (214).

Emperò, sovint acquireix lo matíç equivalent a 'parió, semblant': 'aquesta *matexa* oppinio havia hauda' (653), 'daquexa *matexa* oppinio son' (1244).

En aquesta accepció y construït ab 'que' estableix comparació ('la *matexa* color que vos'); mes no n'hi ha exemples en Metge. Tampoch n'hi trobem de son ús expletiu ('la *matexa* sort vos ha fet malhaurat').

154. Després del nom o pronom equival a 'propi' y rebla emfàticament sa significança. Aquest ús es abundósissim per ço que fa als pronoms: 'io *matex* men vull haver lo affany de sercarlem' (V. 83), 'la havia posada *ell matex*' (511).

Ab lo reflexiu 'si', son ús no es potestatiu, ans quasi obligatori: 'Valter anave pensiu entre *si matex*' (V. 151), 'baten cruelment *si mateix*' (2016).

155. *Tant*. — Pot ésser substantiu ('te donaré *tant*'), pronom, adjectiu y adverbí. No té Metge exemples del primer ús y ja'ns ocuparem en son lloch del darrer (§ 648).

Sa significança resta tostamps la de quantitat indeterminada, sens involucrarhi dubte o interrogació, sigui ab sentit ponderatiu:

Pronom: 'no les te poria dir, *tantes* son' (2426).

Adjectiu: '*tants* son los dolents' (2567), '*tant* era cara e venerable e *tanta* era la honestat de la sua vida' (V. 208).

sigui establint comparació, en qual cas correspon ab 'com' y denota paritat, equivalencia:

Adjectiu:

no hagra feta perdre *tanta* multitut de gent *com* se tira (893)

tanta perfeccio *com* ells (2924)

tanta perfeccio *com* los homens (3361)

mengen *aytantes* vegades *com* los plau (3997).

Pronom: '... en lo qual ne havia *tant com* tu?' (3257).

Lo penúltim exemple nos mostra la forma reforçada 'aytant', tan poch usada per nostre autor, que no'n puch citar ací altres exemples qui no sien adverbis.

¹ Del baix llatí 'metipsimum', veu composta de la partícula pronominal 'met' y d'un superlatiu popular de 'ipse'. En los mss. A. U. del *Somni* trobem qualche volta la forma 'mateys' (645, 2016, 3625), pariona a la provençal 'medeys'. Quasi sempre, però, llegim 'mateix'; escrit tostamps axís en P. y sens la 'i', o sia 'matex' en U. L'A. enclou en general dita vocal, mes sens assolir la uniformitat de P.

156. Referintse a un adjectiu. 'tant' naturalment es adverbial, y en conseqüència invariable. Emperò, he d'esmentar un passatge ahont si no hi ha una errada (y cal haver esmentat que'ls tres mss. coincidexen), Metge dóna a aquest indefinit la flexió nominal, repetint çò observat ab 'molt' (§ 151): 'mas que de *tants* bons ne trobaria qui bels çerquave' (3624).

Es vijarés qu'ací 'tants' es pronom, qui supleix 'homens'. La frase enterament explícita seria: 'mas que de tants homens bons ne trobaria ...'.

157. 'Tant' té per correlatiu a 'quant', mes no'ls usa Metge cap vegada.

158. Quan es esmerçat, no en sentit de comparança, en qual cas correspon ab 'com', sinó en lo de ponderació, si la proposició qu'il conté va seguida per una altra, la primera regeix a la segona mitjançant la conjunció 'que' (cf. § 949).

159. Quant.¹ — Pot esser també substantiu, pronom, adjectiu y adverbial. Com a substantiu ne féu un ús memorabilíssim Lull, mes hom no'l troba esmerçat en les obres de Metge.

Denota sempre quantitat indeterminada, mes involucrant interrogació, y presuposant, en conseqüència, desconexença o dubte.

Pot traduhir la idea d'enquesta (sigui o no palesada mitjançant interrogació explícita):

Adjectiu:

- *quants* te penses que sien los parts (2473)
- *quants* bells florins hic he aportats (2554)
- e *quants* ous fa dins lany la gallina (2637)
- e *quantas* fusades ixen de ... (2638)
- de *quants* amorosos son stats (2696)

y pot haver també accepció ponderativa:

Pronom: 'o, *quantas* infanten abans de lur temps' (2470).

Adjectiu:

- de *quanta* calitja de tenebres (2164)
- *quant* temps ha que io son (2534)
- ab *quanta* maturitat penses ques hagues ella en ... (3253).

Mes, essencialment sempre inquireix, y açò lo diferencia de 'tant', tostemp positiu, adés afirmi, adés negui.

No té forma reforçada.

¹ A diferencia del castellà, Metge quasi may apocopa 'tant' ni 'quant', fentne 'tan' y 'quan', com escrivim avuy dia. En lo *Somni* hom sols ne troba qualque excepció en los mss. U. y P. 175, 249. En *Vallter* sols en lo ms. U.

160. S'aplega molt sovint ab 'tot', qui li fa d'antecedent: 'la qual sobre *totes quantes* a present me recorden' (2793), 'sobre *totes quantes* foren' (2932).

Lo neutre 'tot quant' equival a 'tot ço que': '*tot quant* los pories demanar te donarien' (2398), 'vene *tot quant* havia' (3240).

161. Tal, aytal. — Aquest indefinit, qui essencialment significa 'manera, qualitat', té diverses accepcions:

α) indeterminada, parlant de persones o coses qu'hom no designa clarament:

Pronom: 'si la anima *daytals* moria ab lo cors' (489).

Adjectiu: 'lexa *aytals* interrogacions' (2115).

β) emfàtica, donant importància, metent de relleu, equivalent a 'tan gran, tan sobirà'; y en aquest cas l'oració següent (si n'hi ha) sempre es introduhida ab la conjunció 'que':

Pronom:

pero jo ten dire de *tals que* ... (393)

no fou *aytal* en lo mon (641)

nos let procurarem *tal que* ella sera digna ... e de *tal* linatge que ... (V. 68).

Adjectiu:

greu me es que sia destituhit de *tal* amich (639)

pus *aytal* sots jo fare *tal cosa que* (2538)

feu *tal* gracia a la dita Griselda *que* (V. 203).

γ) demostrativa, equivalent a 'aquest':

Pronom: 'entens que la mia (mort) sia stada soptosa, diret la rao per que es stada *aytal*' (1152).

Adjectiu:

¿qui es qui puxe negar aquesta natura *aytal* ésser donada ...? (477)

pus de *tal* intencio est (528)

dix a sa muller *aytals* paraules (V. 326).

δ) comparativa, establint relació, semblança; y en aquest cas tostamps va seguit de 'com':

Pronom: 'si hom les veyia *aytals com* ixen del lit' (2755).

Es remarcable qu'en aquest passatge Metge no l'hagi usat com a adverbí invariable. (Avuy diríem 'tal com').

Remarqui hom que l'equivalència entre 'tal' y 'aytal' es absoluta; es impossible establirhi la més minua distinció ideològica o gramatical.

162. Qual. — Es, respecte a 'tal', lo mateix de 'quant' respecte a 'tant'. Correspon, donchs, a la idea de 'manera o

qualitat' que 'tal' involucra aportanhi explícitament o implícita interrogació y presuposant en conseqüència tostemps desconexença y dubte.

Són escarsos los passatges ahont trobem aquest indefinit en Metge, y açò no'ns permet escatir tots los matços de sa significança. Puix 'qual' no sols heretà en nostra llengua la significació del 'qualis' llatí, ans també la del 'quis, quisnam'. Aquella era essencialment de 'qualitat' y la retrobariem en frases com: 'Heusací qual soch'; 'qual devingué'; 'quals són ses idees'; ahont 'qual' no equival a 'qui, quines', sinó a 'com, de quina manera'.

Mes no n'hi ha pas cap exemple en nostre autor.

En sentit interrogatiu, y com a equivalent a 'quin', esmentarem:

Pronom:

qual es stada la causa de (1124)

sil hu havia a creura e yo no era ben cert *qual* era (1456)
e *qual* fo mellor poeta (2625).

Adjectiu:

ço es saber, *qual* manera de morir era mellor (1239)

e *quals* coses son necessaries (2621)

¿quant es *quals* serimonies penses ques haen a servir
quant se leven del lit? (2743)

be saps tu encare en *qual* manera vinguist en esta casa
(V. 243)

163. Cal observar que 'qual', al pendre abans d'ell l'article esdevé pronom relatiu. A diferencia del francès modern, ahont 'lequel' es pronom, y 'quel' adjectiu, en català 'qual' es pronom y adjectiu indefinits, com los exemples tantost donats proven, y 'lo qual' pronom y adjectiu relatiu, com veurem en § 990.

No podem estudiar 'qual' com a correlatiu de 'tal' establint comparança, per no havern'hi exemples en Metge.

164. Altretant. — Significa 'tant com un altre' ('alter + tantus'): 'dues serventes e atretants catius' (3060).

165. Qual se vulla. — Pera reemplaçar lo llatí 'quilibet', les llengües romàniques utilitzaren los verbs 'ésser' o 'voler'. Així tenim l'italià 'chichessia', lo francès 'qui que ce soit', y l'italià 'qualsivoglia', lo provençal 'qualquesvuelha', lo castellà 'cualquiera', lo català 'qual se vulla'. Quatre voltes l'usa Metge:

qual se vulla hom qui sia nat (2956)

*qualçevulla*¹ muller que io prena (V. 92)

qualçevulla muller que io pendre (V. 96)

en *qualçevulla* manera tu vulles alguna cosa (V. 350).

¹ Lo ms. A. de Valter sempre escriu: 'qual se vuyla'.

166. Altres indefinits. — Podem esmentar 'divers' (de 'diversus'): '*divers* naximent' (3719), '*diverses* figures ... *diverses* arts' (343), y altres qui no ofereixen particularitat alguna.

Qualques qualificatius de significança ben precisa acquireixen a voltes valua indefinida. Així en: 'depos de *certa* sciencia' (240); '*certa*' equival a 'vertadera', y es un adjectiu qualificatiu ben definit, y en cambi en '*cert* dia per ell ordenat' (V. 429), val tant com 'algun, qualche, un' y es un indefinit.

No existexen en los textos de Metge 'null, tamany, minue mant', etc. Lo primer sols lo trobarem compostat, 'null temps', en los adverbis (§ 614).

Article indefinit.

167. Apar que 'un' perdé sa precisió numeral posteriorment a la formació del article definit (§ 246). Al anarse afeblint aquella hom avantposà 'un' al substantiu, no pera metre en relleu una individualitat, ans tan sols pera designar un individu qualsevol dins l'especie nomenada pel substantiu. Aytal designació es, naturalment, indefinida y implica que'l substantiu es desconegut y noresmenys que, àdhuch si va seguit d'altres determinants, restarà tostemps desconegut. En açò radica sa diferencia ab l'article definit qui presuposa conexença.

La comprensió del article indefinit es encara menor que la de son compost 'algun'. L'ús d'aquell resta perfectament indicat quan volem introduhir un nom del qual no'n conexem ni definim los individus qu'en desitgem designar y noresmenys no'l prenem en sentit abstracte o general ni partitiu: 'prop la riba de *un* riu ... per *un* prat ... per *una* serp' (1746), 'jo seria *un* daquells' (1299).

Es vijarés que si 'un' no es ja'l nombre de la unitat, ans designa indefinidament un individu qualsevol d'una especie, podem designar també indefinidament diversos individus qualsevols, metent 'un' en plural: 'dels quals los *uns* iran a ...' (807).

168. Porten també l'article indefinit en plural los objectes aparionats, 'tisoires, patins, çabates', jatsia hom no'n designi més qu'un joch: '*uns* patins ne *un* vel' (3553).

'Uns' acquireix a voltes la significança de 'alguns' ('ja he vistes *unes* orenetes'). Nostre autor no'n té passatges.

169. '*Un*' y '*altre*': aquests indefinits se meten molt sovint en oposició correlativa:

uns que en la creacio del mon hagueren començament
dell ... *altres* que han novell principi del Creador ... (82)
que a *un* ne *altre* dels dits vicaris (1420)
si no obtemperas a *un* ne a *altre* (1461)
per *un* cap o per *altre* (3532).

170. 'Un' substantiu. — Com a substantiu designa 'simplicitat', en oposició a 'diversitat':

una es la mort dels homens e de les besties e igual es la condició de cascu (100)

sil foch el gel que son en imfern son *hu* o molts (2066)

lo foch dimfern *hu* es (2129).

171. 'Un' subjecte indefinit. — Avuy es esmerçat en diverses encontrades catalanes en substitució de 'jo', volent, en conseqüència, designar la mateixa persona qui parla: '*un* no ho creu pas', per 'jo no ho crech pas'. També es sovint avantposat a 'hom' en la mateixa accepció: '*un hom* no ho vol'.

Metge no conté aytals usos.

V. Numerals.

172. Són poch los numerals usats per Metge. Heusací los cardinals: 'veig morir en *una* manera' (79), '*dues* parts' (258).

Remarqui hom qu'en nostra llengua 'un' y 'dos' tenen desinències genèriques qui los servexen pera concordar ab lo substantiu que determinen. A més, 'un' té plural, mes llavors sempre té la significança indefinida de que venim de parlar.

Los altres cardinals no tenen flexió: '*tres* maneres' (81), '*los quatre* doctors' (849), '*les* *sues quatre* humors' (72), '*les cinch* darrerres' (505), '*vij* anys' (2235), '*de viij* jorns no seran alegres' (2499), '*son* estades *x* en nombre' (3022), '*deu* o *xij* vegades' (3556), '*xij* fills' (3135), '*xv* anys' (2821), '*xlvij* fills de Danaus' (3782).

173. Mil. — Metge serva son plural neutre 'milia', lo qual usa sempre qu'aquest nombre va precehit per un altre. Parionament, lo francès antich distingia lo singular 'mil' del plural 'mille': '*ab mil* retrets' (2367), '*cent milia* retrets' (2559), '*que* ho sap *mils* fer a *.c. milia* vegades que tu' (2380), '*mata* ... aquell famos Cirus, rey dasia ab *.cc. milia* persans' (2991).

174. Cardinals ab significança indeterminada. — Sovint usem cardinals, no ab llur comprensió exacta, ans indeterminada; si'l nombre es petit, volem indicar poch individus (axis dihem '*s'aplegaren quatre* gats'); si'l nombre es gros, designem gran quantitat. Los passatges 2367, 2559 y 2380, qu'acabem de citar, ne són exemples.

175. Ordinals. — Lo penjant de totes les llengües modernes, principalment romàniques, es substituhir los ordinals pels cardinals; axis usem aquests pels dies del mes (exceptuant a voltes lo 'primer'), pel ordre cronològich dels prínceps y papes, més enllà de 'decim' (Alfons *tretze*), etc. Antiguament no era axis. Metge usa: 'libre

primer' (2), 'La *primera* (raho) ... la *segona* ... la *terça*' (1167),
 'en les dues *primeres*' (937), 'comença lo *segon* (libre)' (1120),
 'lo *terç* libre dels reys' (782), 'lo *quart* libre dels reys' (788).

Es molt de remarcar que, pera indicar capítols d'un llibre,
 Metge usa los cardinals, ço qu'avuy per nombres inferiors a deu
 no fem pas:

en lo *genesis* ... a *.xiii.* capítols ... (1000)

en lo *levitich* a *.xvii.* (capítols) (1001).

Los ordinals tenen tots flexió genèrica.

176. *Partitius*. — Nostre autor usa:

en la *xx^a* part de mige hora (3748)

¿qui ten poria dir la *centena* part? (2611).

Segona part.

Relacions determinatives y coordinatives.

177. Los mots aplegats dins una proposició poden tenir relacions entre ells, les quals siguin independents de llur mester com a elements essencials y constitutius d'aquella. O, jatsia que'l mot central de la proposició, al qual tots los altres elements se referexen, sigui'l verb, podem dir que, apart lo paper sintàctic que, respecte al verb, omplen los mots de la proposició, tenen aquests relacions mutuels y particulars entre ells, les quals no afecten al caràcter de la matexa.

Aytal relació pot ésser de dues menes:

a) determinativa, ço es assaber, quan un mot limita y precisa la significança massa extensa d'un altre.

Aquesta relació, donchs, es interna y essencial per ço com lo sentit del mot determinat es modificat; la unió dels dos mots, determinant y determinat, constituheix precisament la idea que volem enunciar.

β) coordinativa, ço es assaber, quan entre dos o més mots hi ha una simple adició externa, qui no modifica llurs significances.

Capítol I. Determinació.

178. La determinació entre dos mots, pot establirse:

a) sens mitjà de cap preposició, y llavors es apel·lada juxtapositiva, per ço com en ordenació sintàctica regular los mots determinant y determinat van juxtaposats;

β) mitjançant una preposició, y llavors es apel·lada copulativa.

En la primera acostuma haverhi *concordancia*, mes aquest fenomen es una conseqüència de la juxtaposició, un accident y no l'essència de la matexa.

En abdues lo mot determinat regeix al determinant, y per açò alguns apellen a la determinació règim.

179. Los mots qui primerament poden ésser determinats són aquells la significança dels quals es genèrica o bé té una extensió poch precisa, o sigui substantius y verbs. Respecte als primers, llurs determinants són los adjectius, mes açò no exclou qu'altres substantius preposicionals los determinin perfectament y cabal, com sigui que la valua d'aytals noms sigui ja adjectiva. Y també'ls adjectius qui determinen poden ésser a llur torn determinats, ço es, llur qualificació pot ésser augmentada o disminuïda mitjançant adverbis. Aquests, noresmenys, són graduats pels adverbis de quantitat.

180. Respecte als verbs, llur extensió pot ésser disminuïda y llur comprensió augmentada pels adverbis, qui són los vers adjectius del verb, y pels complements adverbials, ço es assaber, substantius preposicionals. Però com sigui que'l verb constitueix l'essència de la proposició, los adverbis y complements adverbials són estats presos com a elements integrants de la matexa, y en aquest concepte són col·locats junt ab los règims.

I. Determinació juxtapositiva de substantius.

Per un altre substantiu.

181. Lo nom substantiu determina un altre nom substantiu en los següents casos:

A. α) Quan un es nom propi de fonts (§ 2) y l'altre nom propi de família (§ 6): 'Bernat Metge' (V. 4), 'Valerius Maximus' (689), 'March Cato' (718), 'altre Fabius Maximus' (3259), 'Publi Scipio' (636), 'Julius Cesar' (711), 'diu Marchus Varro' (3022);

β) quan un es nom propi y l'altre nom genèric de títol adquirit: 'del rey Artus' (2696), 'quel gran princep Michael' (805), 'havets feta part ab papa Clement' (1440), 'les gorgones Sennio, Curiale e Medusa, e les arpies Aelo, Occipite e Celeno, e les parques Cloto, Lathesis e Antropos' (1783), 'la verge Maria' (1465);

γ) quan un es nom propi y l'altre nom genèric de relació natural o parentesc: 'de nostre primer pare Adam' (2927), 'havien mort son fill Josep lur frare' (764), 'hague descubert a son marit Collati' (3104), 'per virtut daquela vidua Dido fo fundat' (3095);

δ) quan un es nom propi y l'altre de tractament. Ací considerem los tractaments 'domina, senior' com a substantius qui precehiren a llurs formes reduïdes devallades a articles personals. Hem de remarcar que 'senior' no era pas substantiu, ans comparatiu del adjectiu 'senex'. Emperò, en català, devem considerar 'senyor', lo mateix que 'dona', com a vers substantius.

En quant eren tractament, podien anar noresmenys precehits per un nom genèric de títol, en qual cas havem tres substantius juxtaposats: 'de la reyna dona Violant' (1649), 'la reyna dona Elianor

darago, mare de mon senyor' (3169), '*senyora madona Isabel de Guimera*' (V. 3), '*lo rey en¹ Iohan darago*' (30), '*nostre senyor Deus*' (82, 192, 285, 531, 745, 759).

Sempre que Metge usa 'Deu' lo fa precehir del tractament 'senyor'. Avuy aytal juxtaposició de dos substantius nos repugna, y per açò fem tostemps 'Deu nostre senyor' en aposició, en lloch de 'nostre senyor Deus' en atribut.

ε) Lo tractament pot avantposarse a un nom genèrich de títol: 'specialment del *senyor rey* e de la *senyora reyna* pare e mare vostres' (1569), '*lo senyor rey en Marti*' (3178).

ζ) Los mots 'mont', 'riu' y 'mar' se juxtaposen ab los noms propis qu'acompanyen. D'aytal juxtaposició se'n són derivats noms aytals com 'Montseny'.

Metge no la usa pas, ans relliga los noms mitjançant partícula, com veurem en son lloch.

Ab les indicacions d'adreça, carrers, etc., lo català no admet juxtaposició. No'ns es llegut dir, ni hom troba en Metge, construccions com: 'calle Cervantes', 'plaça Medinaceli', 'Piccadilly Street'.

182. B. Ab los substantius atributius (§ 25) es molt freqüent la juxtaposició; ço qu'hom comprèn facilment, per ço com lo caràcter adjectiu que tenen los fa a posta pera la determinació. En lo fons, nostre esperit dóna a un d'ells valua substantiva y al altre l'adjectiva; mes aytal diferenciació es arbitraria, depèn de las circumstancies accidentals, y sovint ni es tan sols discernible:

molts *savis homens* antichs los quals apellaven Castors (562)
la qual seguiren los *romans gentils* (575)
alcun *fel cristia* no dega (1148)
los *gentils filosofos* e *poetes* (1951)
lo ca de lur *pobre vehi* (2483)
moltes santes *dones vergens vidues* e continents (3150).

Dins los atributius hom hi remarca los derivats verbal en -ayre y -or (§ 25):

aquell *enganador Mahomet* (891)
ve en mal guany *vilanà traydora* (2378).

183. Determinació apositiva. — En la juxtaposició de substantius qu'hem vista fins ací, la determinació sempre es estat atributiva. Emperò, trobem a cada pas dos substantius juxtaposats, entre'ls quals lo lligam no es tan estret; lo determinatiu d'entre ells usualment no va sol, ans aplegat ab altres mots, segueix sempre al substantiu determinat y noresmenys entre'ls dos substantius hi fem una pausa. Es que quiscun d'ells pertany a un senglè aplech de mots qui tenen llur accentuació propia; en realitat, lo de darrera, qui es lo determinant, no es als sinó una descripció incisa

¹ Ací ja trobem lo pas del substantiu 'mossèn' a article.

del substantiu determinat. Aytal determinació té'l nom d'apositiva. Es d'ús constant:

veure *Deu, salvador* meu (539)
Ennius, poeta fort antich e ... (561)
Pitagores, dexeble seu (622)
aquest fadri fo *Jonas, profeta* (783)
Salamo, fill seu (798)
Jhesuchrist, salvador nostre (818)
Minos, Radamantus e Eacus, jutges dimfern, *Alletho, Thesiphone e Magera, furies* infernals (1781)
requesta per *Aristeu, pastor* (1747)
en lo temps de *Edippus, rey* de Thebas, nasqui (2225)
Aurelia, princep dels romans (3001)
la amor que *Artemisia, reyna*, hagué a *Mauseolo, marit* seu (3043)
e que *Sapho, donzella* grega, haia dictats libres (3015)
De *Coelia, verge* romana, volria parlar (3120)
Cornelia, filla de Cipio Africa; *mare* dels Gracos (3133).

184. La determinació apositiva subsisteix si un adjectiu qualificador del substantiu determinant s'interposa entre aquest y lo determinat:

Eschides, fort antich filosof de Siria (620)
la mort de *Publi Scipio Africa, cordial amich* seu (636)
David, sobiran profeta (790)
Pluto, subiran princep infernal (1976)
lo *senyor rey, son marit, ocupat* ladonchs en la frontera (3173).

Per un adjectiu.

185. Es lo mester primordial del adjectiu reduhir y determinar la comprensió del substantiu. Per açò la relació y concordança entre ells es particularment estreta. Al dir adjectiu, entengui hom ací que volem compendre no sols los mots qui ho són essencialment, ans tots aquells qui fan dit mester, ço es, pronoms, noms de nombre, article y participis.

186. Concordança (regla general). — L'adjectiu concorda ab lo substantiu que qualifica en genre y nombre. Llur orde reglamentari es de juxtaposició, emperò, res no hi fa qu'altres mots s'hi interposin: '*pa fresch* de *pura farina* pastat ... de *les faves seques* ... sagi de *diverses animals*' (2311).

187. Substantiu ab diversos adjectius. — Lo substantiu pot ésser determinat alhora per diversos adjectius, no sols de la mateixa mena, ço es qualificatius:

en trobar *guisa novella e pomposa* (2340)

cera blanca fusa (2440)

coses molles, dures, aspres e lises (312)

ans més sovint per adjectius de diverses values:

per *alcun secret juy* de Deu (7) (pron. indef. y adjectiu)
 exprimi a aquells *la dita sua conclusio vertadera* (118) (art.
 part. poss. adj.)

altres innumerables sants homens (835) (pron. indef. adjectiu)

diverses altres semblants paraules (2671) (pron. indef. part.)

que carn e sperit fossen *dues coses distinctes e separades*
 (68) (nom de nombre, adj.)

Tu ... has conegut *la mia resurreccio* (797, 804, 792)
 (art. poss.).

En tots aquests exemples no hi ha res a remarcar sobre la concordança, car del genre y nombre qu'es lo substantiu, són també los diversos adjectius.

188. Pot esdevenir, però, qu'un *substantiu en plural no designi tota l'especie* sinó *alguns individus tan sols, quiscun d'ells determinat per un adjectiu distinct*. Llavors la concordança en genre es observada, mes per ço que fa al nombre lo substantiu va en plural mentre los sengles adjectius en singular: 'ço es assaber de les *virtuts ymaginativa, memorativa e cogitativa*' (455).

189. Diversos substantius ab un adjectiu. — Nostra llengua, ni en lo temps de Metge havia resolt, ni en l'època moderna es pervinguda a solucionar distinctament y clara, la concordança a observar entre diversos substantius qualificats tots ells pel mateix o matexos adjectius. Quan tots los substantius són del mateix genre, no hi ha dificultat ninguna en lo del adjectiu. En quant al nombre d'aquest, hauria d'ésser lo plural, segons lògica. Així ho prescribexen també les llengües modernes ultra-reglamentades, com lo francès. Mes en català regnava y regna en aquest punt llibertat gran; podem, però, observar que quan los substantius són singulars, espontaniament oblidem la lògica y posem l'adjectiu en igual nombre:

benvolença e fe coniugal (V. 382)

ffaçam home a *ymatge e semblança nostra* (746)

si donchs a *ymatge e semblança sua* (748, 753)

e de *semblant conexença e opinió* son de ... (616)

y quan hi ha substantius en singular y en plural, concordem l'adjectiu ab lo nombre del substantiu més proper: 'no amant altra cosa sino *son propri*¹ *cors e delits*' (2287).

190. Quan los substantius són de genre diferent, la lògica y dites llengües aciensades volen que'l del adjectiu sigui

¹ En lloch de 'sos propis'.

sempre'l masculí. Mes tant Metge, com lo català modern, fan concordar lo genre del adjectiu ab lo del substantiu més aprop:

molts perfums e aygues (2437)

lurs cambres e altres lochs secrets trobaras plens de fornells (2314)

lurs cares e pils delicats (3524)

moltes pegueses e scars (3638)

la algalia, ambra, perfums, e aygues be flayrants que usen (3440)

les viandes e vins, dels quals mengen e beuen entro a esclatar (3700).

Sols trob una excepció, mes lo fet d'ésser sols en lo ms. més impur me fa preuharla en poch: 'pus be he *dit*¹ les *auctoritats* e *dits* dels gentils' (741).

191. Si'ls substantius de genre diferent tenen també nombre diferent, l'adjectiu pren noresmenys lo nombre del més proper: 'haviem *ordonat* lo *dret* pontifical e les *cerimonies* de les sepultures' (566), 'si han mester a dir *una falcia* o fer un *perjur* o *una gran malvestat* o *molts sospirs* o *falces lagremes*, nols ne cal exir de casa ne anar *les* manlevant per lo veynat. Tant *prestes les* han com han los cans lo orinar' (2660).

192. Adjectius invariables. — En diverses llengües romàniques hi ha alguns adjectius, qui a voltes són invariables. En aytal cas jamay van entre l'article y'l substantiu, sinó abans d'aquell o després d'aquest. En francès tenim: 'nu-tête, minuit, demi-heure, feu', y 'en diverses llengües 'sol, pur, tot, mer, ple'.

En català 'nu' té flexió: 'lurs noms *nuus* e sols' (1717).

'Mitg': Metge l'usa com a adjectiu y com a adverbi, axis escriu: entorn *mige* nit (8). Mes també: 'les porten trossades a *mig* brassos' (3448), 'el spera *mig* vidua' (3238).²

'Mitg' pot ésser també substantiu: 'pel *mig* dels homens armats' (2462).

En quant als darrers, es vijarés que quan usem 'sol, pur, mer, tot' com a invariables, los donem valua adverbial. Malhauradament Metge no'm proporciona los exemples conclohents qui caldríen:

no eren bastants *tots sols*³ a gitarme (1324)

vos en *tot* mal guany (2549)

Via en *tota* mala ventura (2545)

si fos stat *purament* hom hagra loch la tua obieccio. Mas digues men un altre qui sia stat *pur*⁴ hom e egual ab ella en honor (2941).

¹ Lo ms. A. fa lo participi invariable 'dit'; y P. cambia la construcció 'te he dit que ...'.

² Avuy construhiríem igual lo 3238, mes diríem 'mitjos' en 3448.

³ En lloch 'tot sols' usat a voltes modernament.

⁴ 'Purament' demostra que 'pur' es adverbi.

Modernament encara hom oheix a voltes 'sol, pur, mer, tot' invariables.

193. Formació de substantius novells. — La determinació freqüent d'un mateix substantiu per un mateix adjectiu, ha fet a voltes qu'abdos mots acabessin per aplegarse en un sol, formant un substantiu de significança dictincta: 'fina *carnsalada*' (2707), '*paternostros*' (3454).

194. Substantiu ab participi passat absolut. — Hem heretat del llatí l'ablatiu absolut, ço es, la combinació d'un substantiu y un participi passat, qui formant un incís dins l'oració, designa usualment una circumstancia adverbial de temps. Lo llatí usava també lo participi present, mes no'l català, si no es ab regust erudit, y ab frases fetes heretades d'aquella llengua, com: 'gran profit ... sen es seguit e seguira a mi e als altres, qui, *Deu volent*, ab nostre bon dret exirem ... de preso' (1220).

De dita construcció ab participi passat, sols hem d'examinar la concordança entre'l substantiu y'l participi. En italià y en francès a voltes hom troba qualques participis invariables, ço es, sempre en la forma masculina. Dits participis són devinguts quasi preposicions.

Gayrebé tots los participis absoluts usats per Metge són dels qui serven la concordança:

soplat de molta son (13)

¿qui pot duptar de la sua rao com, *illuminada per lo seu creador*, fa esser vistes coses ...? (348)

la qual cosa tolta, ¿qui seria tant foll que ...? (605)

car, *aquell mort*, tots los senys corporals son extinchs (1082)

E, *dites aquestes paraules*, stroncament cessa de parlar (1671)

los quals arribats a Lesbon, com una serp volgues lo dit cap devorar (1845)

E, *donada per ell la sentència*, encontinent aquelles (1971)

Hoydes les rahons de cascuna part, digui que (2250)

seguint lo ab cavall e armes, *lexat labit femeni*, e oblidada *la sua gran bellesa* (3030)

puys, *despullades lurs vestiduras*, faeren les vestir als ... (3065)

trencades les regnes de tempransa (3695).

195. Mes tenim en català modern (entre altres participis no esmerçats per Metge), 'atès, excepte, exceptat, posat' qu'usem sovint invariablement ('*atès* les condicions del aspirant', '*exceptat* (*excepte*) la part de mitj-jorn', '*posat* la diligencia seva', etc.). Nostre autor dóna flexió al primer: 'qui, *atesa lur condicio*, fan' (3423).

En quant a 'exceptat', apar haverse decantat vers la invariabletat; sens flexió lo duhen los mss. U. P. en: 'quels cobre tots,

exceptat lurs cares' (1996), y'l ms. A. li dóna desinència masculina plural, 'exceptats', qui tampoch concorda ab 'lurs cares'.

'Posat' no'l llegim ab la construcció qui nos ocupa: '*posat que axi sia com tu dius*, daquest ...' (3421, 3506).

Per un pronom.

196. La determinació juxtapositiva dels substantius pels pronoms demostratius, possessius y indefinits no s'aparta en res de la dels adjectius qu'acabem d'examinar. Emperò, dintre's demostratius y's indefinits, hem heretats los articles, que convé examinar apart, per ço com llur ús segueix normes particulars qui trahen llur època de formació.

Article definit.

197. Tant per sa etimologia com per sa significança, l'article definit no es als sinó un demostratiu afeblit. No determina, però, ab la precisió y força del pronom de sa mateixa família 'aquell'. La determinació del article ha un tret característich que convé metre en relleu; y es que presuposa tostamps, que l'objecte determinat es conegut pera qui parla, adés per ço com es estat ja esmentat abans ('nostra llengua catalana, *la* llengua més lliura y precisa'), adés per ço com hom l'introduheix després del article, mes ab un altre determinant més precis qu'hom tenia ja en l'esperit ('*la* llengua catalana'), adés per fi, per ço com l'objecte es ja present en l'ànim dels interlocutors ('*la* religió es rigorosa ab la sensualitat' [ço es: '*la* religió catòlica']).

Es palès, donchs, que segons lògica, hauria de portar article definit tot nom, quan ne volguem designar un individu, isolat y com apart de l'especie; y que, en cambi, quan volguem expressar aquesta en conjunt o una part d'aquesta enterament indeterminada, hauriem de suprimir l'article, axís com, noresmenys, ab aquells noms qui són ja precisament uns. Emperò, ací com arreu, la gramàtica no s'avé ab la lògica; y la rahó radica en la formació successiva, com tota cosa natural y viva, de les llengües romàniques.

En efecte: lo llatí clàssich no tenia article; mes en ses darreres èpoques, l'ús espanyol y sovintejador dels pronoms demostratius, — *ille* en especial, posant esment en nostra futura llengua, — tingué com a conseqüència llevarlos llur força y precisió. Des lo moment que llur determinació era menys precisa, restaren a posta pera anarse infiltrant arreu ab tots los substantius. Emperò, lo pas del baix llatí al romànic fou una evolució integral de tot lo llenguatge, y resultà qu'a mesura que'l pronom demostratiu devallava a article, tots los altres fenòmens lingüístichs, qui arrencant del llatí vingueren a afayçonar lo català, se desenrotllaven ensemps, y entre aytals, diverses construccions llatines (com per exemple, los verbs transitius ab llurs règims directes, y's complements adverbials formats per preposicions ab substantius) passaven a nostra llengua

ab llur forma llatina, ço es sens article entre'ls verbs y llurs règims o entre les preposicions y'ls substantius. En altres mots: aquestes construccions, entre altres que veurem, oferiren una major resistència, qui en diversos casos s'es perpetuada fins avuy dia.

Veyem, donchs, com la significança lògica que, per operació innata del enteniment, assignem a tots los mots, se troba en l'article contradita y trocejada per la mateixa vida y desenrotllament de la llengua. Y axis es qu'abans d'estudiar los casos en qu'aquella pot ésser presa per guia, devem exposar aquells ahont la invasió del article ha topat ab més serioses dificultats.

No cal dir que'l mester sintàctic, en lo qual l'article s'expandí més planerament y fàcil, fou lo del cas subjecte. Sa sobirania en la proposició lo feya més independent, y, en conseqüència, apte pera rebre lo novell determinatiu. Per açò en lo subjecte es ahont trobem la regió més lògica del article; y jatsia qu'en ninguna guisa integrament, sí en assats bona part, a dit cas se referexen les distincions qu'examinarem després.

Los règims, complements y predicats, en cambi, oposaren gran resistència a dexas introduhir lo novell mot entre'l verb y'l substantiu, entre la preposició y'l substantiu. La conexió d'aytals elements era tan forta y íntima, qu'en diversos casos hem heretada la frase com encunyada sens article, y axis la usem encara avuy a despit de totes les regles estatuhides artificialment. Com anem a veure, ab lo règim directe són relativament ben trobadors los passatges sens article; augmenten remarcablement ab los complements y encara més ab los predicats.

Conseqüència d'aytal introducció gradual es que Metge esmerça l'article molt menys sovint que nosaltres. Axis, donchs, mos exemples de dit autor, consistiran en mostrar passatges ahont hi es omès.

Remarqui bé'l llegidor que les cites se referexen sempre a substantius presos individualment y no pas en llur accepció genèrica, en qual cas l'omissió del article obtindria una aprovació lògica. Los passatges qui seguexen, nos són pervinguts sens article, precisament a despit de la lògica.

198. Ab lo règim directe. — Metge suprimeix molt més que nosaltres l'article, y axis escriu:

piyor staria a mi no *deffendre veritat* (2906)
tota humana natura ... *merexia* ... *pena infernal* (2928)
lexa daqui avant *amor* de fombres (3774)
han desiyat mort daltre (2040)

passatges ahont en estil pla y usual avuy esmerçariem article. En cambi, nos són també pervinguts sens article:

fare fi a aço (3271) —
us *haia* ... *fet senyal* que callassets (1693)
jo no *hagra cura* de scusar aquella (2883)

no *hayats speranza* de veure jamay lo cel (1937)
 ¿a que *pert temps* en aço? (3783)
donar loch (1433).

No cal dir que són abundosos los passatges ahont ja nostre autor usa l'article ab substantius de sentit individual. Adhuch hem anotats los següents, ahont l'esmerça ab substantius qui no'l requerexen per haver un sentit general indeterminat:

no est bona sino a ... *lavar les*¹ scudelles (2378)
 si trigue en *dir la missa*² (3639).

199. Ab complements adverbials. — La supressió del article, entre la preposició y'l substantiu, es ja ací molt més espannada. L'omissió es més palesa ab unes preposicions qu'ab altres.

200. En. — Es aquesta la qui més ferma s'es mantinguda contra la intromissió del article, en tèrmens que quasi tots los passatges metgenchs qui seguexen són també avuy construhits sens aquell:

mal jorn es *en casa* (3531)
 viura *en gloria eternal* ensemps ab la senyora regina (1550)
 lo be que es en elles e *en temps* passat es sdevengut en lo mon (2918)
 concorden *en seny* o sentiment (1048)
 despengi *en retorica* (1743)
 levant me *en peus* (11)
 levada *en palmes* (2553)
 cuyt *en ast* (2702)
 stan *en libertat* d'arbitre (2872)
en preu de la mia virginitat (V. 474).

Usariem, però, ara ab article:

gitada del cel *en terra* (725)
 entrar *en mar* (2452)
 hom lals retes *en imfern* (697).

'Imfern' es nom propi pera Metge (§ 12), en guisa que tant si es complement adverbial com en tots los altres casos ahont no va precehit de preposició, jamay es escrit ab article. Lo darrer exemple, donchs, escau més al § 226 η.

201. A. — Consideri lo llegidor enclosos ací, no sols los complements adverbials, ans també lo règim indirecte. Emperò, ab lo datiu l'omissió es menys freqüent, per ésser les locucions menys esteriopades.

¹ Avuy 'lavar escudelles'.

² Sembla que 'dir missa' hauria hagut de rebutjar l'article; mes, sens dubte, aquesta frase es d'origen romànich.

Aquesta preposició ha resistit en català potser en lo mateix grau que 'en', la introducció del article; principalment en sos sentits causal y final:

tornar *a casa* (3518)
 no vindran ... *a taula* (2729)
 venir *a vera conclusio* (1526)
 se fos donat *a mort* (599)
 liurats *a mort* (1213)
 donar *a oblit* (1657)
 Elies feu ressucitar un fadri *a prechs* de ... (780)
 fabrica ports *a utilitat* dels navegants (347)
 la ha ... portada *a desijada fi* (3180)
 porten *a execucio* (1987)
 reduir to he *a memoria* (855)
 lexa semblants coses *a homens ociosos* (1882).

Per haver perdudes nosaltres les frases: 'exili *a carrera* en lo lindar de la porta' (V. 498), '*a present*' (191), avuy les construhirem ab article, essent açò una prova que sa omissió esdevé ab les frases qui nos són pervingudes com definitivament encunyades.

Hem d'afegir: '*a cap* de dos anys' (V. 324), ahont també avuy posem l'article.

En cambi, Metge l'introduheix ja en:

torna *al dret camí* (1026)
 se son acostats ... *a la veritat* (234)
 elles los giten *a la fortuna* (2474)

malgrat 'fortuna' (§ 226 η) sigui sovint nom propi pera nostre escriptor.

202. De. — La unió de preposició y nom es ja ací més feble, en guisa que l'omissió del article no sovintaja tant:

el storçe *de mort* (3055)
 has delliurada *d'imfern* la mia anima (795). (Respecte a imfern, cf. § 200.)

203. Per. — Llegim com avuy:

per sola iniquitat quem havien (6)
 couinent ment stich *per gracia divinal* (172)
per accio de son contrari (421)
per zel de justicia ten hagra castigat (1593).

204. Altres preposicions. — Ja es molt menys trobadora l'omissió. Un passatge notable es: 'si imfern es *sobre o deus terra*' (2069), essent a remarcar que 'terra' no es nom propi pera Metge, com 'Imfern, Paradis, etc.' (§ 12).

205. Ab l'adverbi comparatiu 'com'. — Aquest adverbi s'oposà fortament a l'admissió del article, y axís, al començament de la llengua, deyen: 'lo feu fugir axi com leo fa'. Lo substantiu

era pres en sentit genèrich. Metge té escarsíssims passatges conclohents en que després de 'com' no vingui un predicat. Y en 'los espanta els feu fugir axi *com lo leo lo cervo*' (3267) esmerça l'article.

206. Ab lo predicat substantiu. — En català quasi may avantposem l'article. Així ho veyem en los exemples següents, malgrat lo darrer no hi tingui valua genèrica, ans individualitzada:

la qual (cambra) *es testimoni* de les mies cogitacions (10)
ells ... concordaren que ... jo ... *fos jutge* de la qüestió
(2247)

la presència del sol que *era causa* daquell (427)

la un dels quals ... *hac nom* Orpheu (1705)

lexa son fill *senyor e successor* de la sua terra (V. 608)

Penelope ... *muller* de Ulixes volia morir (3232)

negres com a *carbo* (3428)

quels fassen *hercus* (3537).

En tots aquests passatges los substantius predicats són determinats y coneguts, y tots logicament admetrien l'article definit; mes la llengua antiga servava la construcció sens aytal determinatiu y àdhuch avuy dia potser sols dos ('... *hac lo nom* d'Orpheu', '... *com lo carbó*') l'acceptarien volenters.

207. En les determinacions atributives apreposicionals. — Jatsia qu'ab molta menys força qu'en los casos examinats fins ací, los aplechs constituïts per un substantiu determinat y un altre nom determinant mostren també qualche resistencia a l'adopció del article. Y açò malgrat la llengua senti cada cop més logicament y clara, que des lo moment qu'havem un substantiu determinat, ço es assaber conegut, l'article ha de concórrer a anunciar dita determinació.

208. I. — Aplech constituït per un substantiu determinat per un adjectiu: aquell va ordinariament prechit pel article. (No cal remarcar qu'açò presuposa que no hi hagi altre determinatiu, y que'l substantiu no sigui usat en sentit general o partitiu.) Així:

lo bon metge (1866)

lo pus alt loch (1909)

la part contraria (1521)

les tenebres infernals (1762)

les coses esdevenidores (2799).

209. Emperò, quan l'aplech de substantiu y adjectiu designa una qualitat intelectual o bé una propietat corporal, Metge en general suprimeix l'article; així:

home ab *sana pensa* (1879)

un hom ... ab *reverent cara* (17)

vell ab *longa barba* e sens ulls (23).

Emperò, escriu també: 'lo prohom ab *la barba longa*' (1669), per més qu'ací ja suposa conegut lo 'prohom'. Açò indica qu'en aquestes locucions l'adjectiu té valua predicativa ('home ab pensa *qui es sana*'), la qual no s'altava del article.

Avuy nos plavem, pel contrari, en usar l'article.

210. Axis mateix, quan lo substantiu es un nom de fonts determinat pel adjectiu 'sant', aquest rebutja l'article: 'axi ha plagut a *sant Gregori* en lo Dialech e a *sant Thomas*' (107), 'de *sant Marti*' (2628).

L'única excepció es ab la SS. Trinitat: 'ab delliberacio de *la sancta Trinitat*'¹ (761).

211. Quan los noms propis van qualificats per adjectius, qui no siguin 'sant', porten l'article: '*la verge Maria*' (1465).

212. Mes si l'adjectiu segueix lo nom propi, Metge suprimeix l'article: 'Dionis tiran' (2841), 'Cipiò Africà' (3048).

Avuy dihem 'Dionis, lo tirà', 'Escipiò, l'Africà'.

213. En les construccions participials absolutes usades per Metge sempre hi trobem l'article, quan no hi ha altre determinatiu: 'hoydes *les rahons* ...' (2250), 'lexat *l'abit femeni*' (3030).

En aytals construccions fou figura èpica suprimir l'article; d'ací que, encara avuy: 'faré açò, *mans besades*'.

214. II. — Aplech constituït per un substantiu determinat per un altre substantiu. Es també regla general que hi hagi l'article, axis per exemple: '*los romans gentils*' (575).

215. Emperò, si un dels substantius es propi y l'altre genèrich de títol, nos trobem ja ab una remarcable omissió qui perdurava encara en temps de Metge. Mentre son usatge general es usar l'article: '*del rey Artus*' (2696), '*les arpies Aelo*, Occipite, e Celeno, *les parques Cloto* ...' (1784); llegim, però: 'havets feta part ab *papa Clement*' (1440).

Es qu'ab los noms eclesiàstichs (papa, fray, frare, sor, etc.) la influencia llatina fou més forta. Avuy ab 'fray' y 'sor' lo suprimim encara, mes no ab 'papa'. En castellà l'omitexen àdhuch avuy ab 'papà, mamá' y a voltes ab 'padre, madre', etc.

216. Los substantius apositiu jamay porten article en mans de Metge, cosa lògica, car l'aposició introduheix usualment una explicació desconeguda. Axis: 'Jonas profeta' (783), 'Plutó princep infernal' (1797).

Modernament, quan suposem ja conegut lo primer substantiu, introduhim lo segon ab article.

217. Ab lo substantiu determinat per un altre substantiu mitjançant preposició. — Pera'l substantiu determinat

¹ Casualitat sospitadora, lo ms. P. suprimeix també en aquest cas l'article.

res no hi fa que la determinació sigui feta per un adjectiu juxtaposat o per un altre substantiu preposicional. Així es que, com hem indicat en la determinació adjectiva (§ 208), ací l'article també precebeix lo substantiu determinat.

218. Quan lo substantiu determinat es complement adverbial o bé predicat, l'addició del substantiu determinant no altera l'estat de coses qu'hem examinat en los §§ 199 y 206. Ço es, si'l substantiu determinat, qui es complement adverbial y va en conseqüència precehit per una preposició, nos es pervingut encunyat ab dita partícula y formant una locució adverbial, llavors la major determinació causada pel substantiu determinant ab sa preposició no reix a avantposar l'article al primer. Així ho veyem en los passatges següents, ahont jatsia hi hagi un substantiu determinant preposicional, lo cas es essencialment igual al estudiat en §§ 200 sq.:

en absencia del senyor rey (3254)
en favor de les fembres (899)
a honor e reverencia de la mare (1532)
a utilitat dels navegants (347)
per gracia de Deu (1624)
per zel de justicia (1594)
per spay de vii anys (2234)
per be de la unio de la esglesia (1427)
per via de compromes (1429)
ab deliberacio de la sancta trinitat (760)
sots color de be (1192).

219. Si'l substantiu determinat es predicat, talment com en § 206, va sens article, malgrat lo seguexi un altre substantiu determinant preposicional:

fora stada dona de tot ço (2553)
qui es cosi de la mort (3726).

220. Respecte al substantiu determinant, per anar tostemps precehit de preposició, li són també absolutament aplicables les observacions fetes pels complements adverbials, fent esment de ço que direm dels noms de materia (§ 228). Un passatge interessant es: 'comana a nos la eleccio de la muyler' (V. 67), ahont essent 'muller' desconeguda y indeterminada, hauria d'anar sens article.

221. Ab los mots coordinats. — Ab moltíssima menys força que la determinació, la coordinació s'es oposada a l'admissió del article. Així, per exemple, avuy solsament per la força de la conjuncció dihem encara: 'he regirat taula y cadires de la meva cambra inutilment', 'majoria y minories han estat conformes'.

Metge no porta cap exemple d'aytal influencia llatina ab noms qui signi palès que són usats individualitzadament. Una construcció clàssica ben trobadora, però, es 'cel y terra'.

222. Emperò, la coordinació de 'un' y 'altre' ('unus et alter') ofereix quelques particularitats.

En § 169 hem donats exemples ahont aquests indefinits no anaven precehits del article definit. Metge, però, usualment los l'avantposa:

la un dels quals era jove fort bell ... e *lo altre* era molt vell (21)

e sis pot convertir *la un* en *laltre* (2630)

vull les scusar en dues maneres ... *la una*, dient lo be que es en elles ... *laltre*, mostrant lo ... (2916)

comença afalegar ab *la una* ma la sua barba e guardant fellonament vers mi, ab lo basto que tenia en *laltre*, dona gran colp en terra (2160)

les unes a *les altres* (3612)

la noblea *del hun* (V. 84)

posant me *la una* ma sobrel coll (2194).

En aquests dos darrers passatges 'altre' resta sobrentès.

Remarca sorprenent: com los 21 y 2630 proven, Metge usa davant lo masculí 'un' tostemps l'article definit femení 'la'. ¿Pot ésser per rahons fonètiques quan escriu 'la anima'?

223. Metge no esmerça jamay 'un' sens article y 'altre' ab article, com fem avuy quan aquests pronoms indefinits són adjectius ('en un peu portava çabata y en laltre espardenya').

224. Los noms de *hores*, *setmanes*, *mesos*, *temps*, etc., servant la influencia llatina, anaven sens article:

lo dia seguent a *hora de tercia* (V. 531)

filen *en hivern* (3148)

en març deuria ésser estada podada aquexa serment (3407).

Avuy usem l'article ab les hores; mes ab los dies de la setmana, en català, a diferencia del castellà ('vindré dilluns'), encara'l suprimim.

Ús lògich del article.

225. En les construccions ahont cap preposició, conjunció, element proposicional (règim directe, predicat, etc.), bandeja l'article, l'ús d'aquest ve logicament determinat per sa significança; si l'objecte es conegut o presuposat va precehit pel article, y aquest manca en cas contrari.

Exposarem ara, donchs, l'ús del article en aquella regió gramatical en que's mou logicament, separada que n'havem aquella altra ahont l'evolució gradual del baix llatí al romànich, ço es, lo mateix ritme de la llengua ab ses influencias llatines, pugué més que la lògica, y la custuma sobrà lo pensament.

Excepció feta de tots los casos qu'hem vistos ensús:

226. I. — Los noms propis:

α) personals (§ 2) no porten jamay article definit. Tant si són personatges cèlebres:

entre Virgili e Homero (2626)
 Lançelot, Tristany (2695)
 diu Patrarca (1237)
 Semiramis regina (2974)
 diu Marchus Varro (3022)
 aquella que Julia, filla de Julius Cesar hague a Pompeu (3037)
 per fembra mori Nabot (3788);

com si són noms propis dels interlocutors, y axis introduheix sempre Metge sos personatges Orfeu, Tiresies, Valter, Griselda.

β) geogràfichs, de nacions, terres, comtats y pobles (§§ 7, 8) van tostemps en català sens article, a diferencia d'altres llengües romàniques, per exemple lo francès:

Rey de Grecia (2972)
 edifica Babilonia (2979)
 Rey de Asia (2993)
 regina de Orient (2998)
 en Italia ... Troya ... Africa (3007)
 Asia e Europa encara serven los noms (3096)
 en Italia (V. 30).

γ) de pobladors los considerem en català no com a propis, ans com a qualificatius d'un substantiu suplert, 'homens, gens, pobles', y es ab aquest sentit que'ls avantposem l'article:

regina dels Assirians (2976)
 los Indians e Ethiops (2978)
 als egipcians (3014)
 als latins (3015)
 los romans (3028)
 dels Toscats (3213)
 los moros (1852).

δ) de muntanyes, rius, etc. (§§ 9, 10), prenen article. Metge no'n té passatges demostratius, per ço com los fa precehir pel substantiu genèrich ('Lo mont de Rodope', 1816). Y es, sens dubte, la consideració d'aytal substantiu sobrentès qui'ls dona l'article.

ε) de illes y estanys (§ 10) van en català sens article: 'los quals arribats a Lesbon' (1845).

ζ) de llibres (§ 11) van ab article: 'l'alcorà' (874), 'lo Genesi' (1000).

η) de coses úniques en llur especie (§ 12) eren usualment usats sens article. Metge escriu:

secret juy de *Deu* (8)
 de *Purgatori* e *Paradis* not sabria dir noves (2070)

sots entrat en *Imfern* (1903 a 1962 y 2063 a 2094
sovintaja)
vaig de *Orient* a *Occident* (2803)
natura ha donat vianda a sustentacio de *vida* (3694)
si *fortuna* havia de mi prou jugat (2856)
sen pujas *al cel* (674)
la mar (346)
en la creacio *del mon* (82)
la presència *del sol* (426).

Avuy, llevat 'Deu', y a voltes 'Orient' y 'Occident', tots los demés los usem tostemps ab article.

227. II. — Los noms comuns o apelatius (§§ 14, 16):

a) Quan designen un o diversos ens, no com a l'especie a que pertanyen, ans precisament aquells individus que ja'n conexem, usa Metge l'article, tal com fem avuy:

jo estesi los brassos pèr pendrela e no toquaren sino *lo*
vent que per *lo* seu cahiment sengendra en *layre*.
Volgui retornar en *Imfern* ... set dies stigui a *la* porta
... en *los* quals ... (1808)

La fama es vera que jo he pagat lo deute a *natura* (55)
Apar per *la* raho seguent (443).

β) Emperò, si designen en conjunt tota l'especie a la qual pertany un nom, ço es, quan esmercem aquest en un sentit universal y abstracte (§ 17), es vingarés qu'hauriem de suprimirlo.

Açò es ço qu'adhuch avuy fa l'anglès; ço que no fem may modernament, y ço que feya molt sovint, mes no sempre, Metge. Aytals noms abstractes en lo començament del romànich sols tenien singular (§ 42).

Modernament, assagem de justificarnos dihent que l'article es pres en aytal cas en un ampli sentit de generalització. Que lo hi prenem es veritat; mes no ho es que etimologicament lo tingui.

Metge suprimeix l'article molt més sovint qu'avuy, y axís llegim:

Fembra es animal imperfet (2286)

Tu has mal parlat primer de *dones* en general (2889)

Lunya tota *pahor* de tu (35)

Opinio no es als sino *remor* o *fama* o vent popular (865)
(Contrasti lo llegidor aquesta *fama* ab la de α 55.)

Tot enten que sia una cosa ... *raho* e *imaginacio* (1035)
(Contrasti hom aquesta *raho* ab la de α 443.)

vergonya veda de fer souen ço que *ley* no prohibeix
(1507)

haver *gracia* de fembres (2867).

Palès es qu'en aquests exemples entén Metge a dir generalitzant: 'totes les fembres y les dones, tota mena de pahor'; que dóna una significança abstracte, absolutament segons llur essencia,

sens limitarla a individu u algun, a 'remor, fama, rahó, imaginació, vergonya, ley'.

Quan los noms abstractes devenen concrets, porten, naturalment, article.

228. Ab los noms de materia (§ 19):

a) Quan són usats en sentit partitiu, ço es designant una quantitat indeterminada, sigui en singular, si llur significança es d'una materia qui no pot ésser partida en individualitats, sigui en plural, si es d'objectes reproduhits, no usem pas l'article definit. Metge y l'ús modern coincidexen:

donels a beure *aur fus* (2010)

los enveiosos giten *veri* (2017)

donels per la cara *neu* e gran tempesta (2022)

meten *aygua* en (2037)

multitut d'*arbres* ... *roques, pedres, serps, cervos, lehons, falcons, agües, perdius, faysans e altres moltes besties* (1823).

La imprecisió d'aquells (*aur* ... *aygua*) està en la quantitat; la dels segons (*arbres* ... *besties*), en lo nombre. L'article definit, donchs, no s'hi convé.

β) Quan són usats en sentit general, comprenent tota la mena de materia, si aquesta no es divisible en individualitats, o bé designant ab una individualitat tot lo conjunt d'aquests, apar que, talment com los substantius abstractes, no haurien de portar article. Axis era en lo començament de la llengua. Emperò, Metge usa molt sovint l'article, com avuy fem sempre:

no puch creure quel *spirit* sia res ne puxa tenir altre cami sino aquell que *la carn* té (43)

tro que sia tornada *la pols* en la sua terra (110)

ço que hom diu *spirit* e anima no fos als sino *la sanch* o *la calor* natural (70)

axi com fa *lo foch* per *lo vent* quil gita de son loch (73).

Lull, en aytals casos, no l'esmerça.

γ) Quan determinen un altre substantiu mitjançant la preposició 'de' (ço es, quan són genitius de materia) y ells matexos no regexen cap altre determinant, jamay duhen article:

rius *daygua* clara (881)

rius ... *de let* (882)

rius ... *de vi* ... e *de mel* (883)

tapits *de seda* (886).

Per haverhi article definit seria necessari qu'hom determinés quina 'aygua, let ...'.

229. Los adjectius neutres (§§ 32, 33), com sigui que han cobrada una significança absoluta, se comporten com los substantius

abstractes, ço es assaber: modernament los usem sempre ab article; antiguament, quan llur sentit era individualitzat, lo duyen com avuy: '*lo mal* que en les dones es' (3358), '*lo contrari*' (1656), '*lo restant*' (3727).

Emperò, quan llur sentit era general, suprimien ab facilisa l'article. Axis llegim: 'no sap departir *ver* de *fals* ne *virtuos* de *vicios*' (1052), 'en tot moviment sia necessari *movent* e *mogut*' (1099).

Mes, com ara, escriu Metge: 'cosa comuna ab *lo sobira* e ab *lo jusa*' (91), '*al spiritual* o *al temporal* no li aprofiten' (3689).

230. Los adjectius superlatius (§ 38), essent individualitzats, porten rigorosament l'article: '*la major part* del temps ...' (1742), '*lo piyor* que has pogut' (2914).

231. L'article ab los pronoms. — Es vijarés que si l'article es en lo fons, anch qu'afeblit, un determinatiu, ha d'excloure l'ús de tot pronom determinatiu, ço es, demostratiu, possessiu, numeral o indefinit.

Ab los demostratius (§§ 118 sq.) no cal aturars'hi, car exit precisament l'article d'un d'ells, la incompatibilitat es complerta; tot nom qui ja vingui determinat per 'aquest, est, aquell, etc.', no pot portar article.

aquesta vida (31)

per lo carrech *daquell* (292)

a *aquell* angle que desigen (901).

232. Los pronoms possessius (§§ 102 sq.) àtons ja sabem van sempre en català sens article. En cambi, los pronoms tònichs van sempre ab article, adés si són substantius, adés adjectius. Lo francès antich seguia també aquesta regla, mes no'l modern:

dilata son regne (2978)

desemparat per los seus (3029)

en la sua terra (110)

la sua castedat (3116).

233. Quan lo possessiu àton es substituhit pel tònich darrera lo substantiu, esdevé que l'article resta separat del pronom y davant lo substantiu. Llavors es més freqüent la supressió del article, adés per influència d'una preposició precehint lo nom, adés per una significança general d'aquest, adés per sentit predicatiu:

en presència tua (V. 167)

si manament meu (1642)

Apolo fo pare *meu* e Calliope *ma* mare (1741)

Ulixes marit *seu* (3229).

234. Los numerals cardinals (§ 172), essent determinatius no porten article. Emperò, quan se referexen a un aplech de coses conegudes ne duhen: '*los quatre doctors*' (849), '*les .v. darreres*' (505).

235. Los ordinals (§ 175) són mers adjectius y, en conseqüència, porten article: '*lo terç* libre dels reys' (782).

Avuy quan usem cardinals per ordinals, los avantposem l'article ('*es lo vint* d'arribar', '*la plana cinquanta*'). En cambi, Metge no l'avantposa en aquest cas: '*en lo genesi a viiij capitols ... en lo levitich a xviij*' (1000), '*a viiij dies que sera entrada en casa*' (3515).

236. Los numerals partitius exigexen article (§ 176).

237. Los pronoms indefinits adjectius se comporten diversament respecte al article. 'Alcun, negun, cascú, abdós' (§§ 134, 135, 136, 145, 146), no l'admeten.

'Mateix' (§ 153) exigeix un altre determinatiu, sigui l'article definit o indefinit, sigui un pronom: '*una mateixa cosa*' (215).

Quan segueix lo pronom personal y significa 'propi' (§ 154), no porta article: '*io mateix*' (V. 83).

Mes si segueix un nom, aquest en català pot portar l'article personal. ('*Na Elianor mateixa*'; '*L'Alfons mateix*'.) Metge no'n té cap exemple.

'Molt, poch, tant, tal' (§§ 150, 152, 155, 161), usualment, van sens article; mes poden esserhi construïts en sentit ponderatiu. ('*La molta farina qu'he comprada*', '*los tants disbarats qu'has fets*', '*los tals llibres*'.) Metge no n'ofereix exemples.

238. 'Tot' (§ 138). — A diferencia de tots los demés mots de valua adjectival, o bé rebutja l'article, o bé, en cas d'admetrel, se separa ell del substantiu, dexant que l'article s'interposi. Y ço mateix que dihem del article hem d'entendre d'un altre determinatiu, com pronoms possessius o demostratius.

239. 'Tot' sens article. — Quan lo substantiu, per haver un sentit general, no exigeix article, l'avantposició de 'tot' no l'introduheix tampoch pas. En realitat, 'tot' roman estrany a les exigencies articulistes del substantiu. Sa significança, però, es llavors la de 'qualsevol', si la frase es afirmativa:

ignorant *tot* desig carnal (V. 115)
postposat *tot* altre pensament (1730)
tota rancor ... oblidada (1829)
sobrepuja *tota* dona vivent (1875)
tota legitima ... causa cessant (2575)
beuran ... *tot* altre bon vi (2712)
tota humana natura ... merexia (2928)
es ... intollerable a *tota* persona (3616)
tota comparacio cessant (3685)
fuig a *tot* loch e avinentesa (3775)
tota cosa simpla ... es immortal (984)

(Altres passatges ahont '*tota*' determina '*cosa*', 278, 460, 509, 984, 1763, 2514.)

Si la frase es negativa, en temps de Metge 'tot' prenía l'accepció de 'ningun, cap'. Aytal ús, modernament, no es estat conservat:

sens tot dupte (756)¹
sens tota comparacio (2267)
sens tota vergonya (3593).

En les frases precehents, si'l substantiu té una accepció universal, es vijarés que'l nombre sols pot ésser lo singular. 'Tot', com hem dit, equival a 'qualsevol', ço es assaber, significa totalitat, no dins l'individu, ans precisament fora l'individu y en quant a l'especie. Així, en 3616, 'tota persona' indica la totalitat de la pluralitat d'individus, qui constituïxen l'especie 'persona'. Es per açò que tots aquests passatges són reversibles al nombre plural ab l'article: 'totes les persones'.

240. 'Tot ab article'. — Quan lo substantiu exigeix article, 'tot', sens inmiscuir's hi, preceheix aquest determinatiu. Sa significança, en lo nombre singular, es la de totalitat íntegra y cabal del individu designat pel substantiu ab l'article; ço es assaber, completament d'aytal individu:

tot lo poble (V. 170, 201)
aquí hac tota la gent gran goig (V. 598)
tot lo mon (1773)
tot lo delit que trobes (1869)
tot lo patrimoni de aquells (3665).

En lo nombre plural significa totalitat dels individus designats pel substantiu ab article, y com sigui qu'aquests són tots, la totalitat de l'especie: equival, donchs, al singular sens article; emperò, en lo singular l'accepció es abstracte y en lo plural es individualitzada, car comprèn la totalitat d'individualitats:

totes les altres coses (V. 38, S. 759)
tots los altres (V. 54, S. 111)
totes les tues coses (V. 55)
tots los dessus dits experiments (V. 382)
se despuyla totes les vestidures (V. 483)
totes les coses que ... cuydaves haver perdudes (V. 501)
totes les gents (376)
tots los senys corporals (1082)
totes les animes qui aquí eren (1788)
tots los claus de aquesta casa (2556)
totes les coses animades veig morir en una manera (78, 95)
tots los homens han opinio que Deus es (615)
tots los apostols (833)
totes les orenetes (1079)
totes les aranyes (1080).

¹ Avuy dihem: 'sens ningun (cap) dubte'.

Ara bé: en lo català primitiu, y encara en lo temps de Metge, la introducció del article topava ab gran resistència. Pera demostrarho, res nos diran los passatges en singular, car ja hem vist que llavors y ara escrivim en dit nombre 'tot' sens article, pera indicar una generalització a tota l'especie. Mes sí, aquells en plural ahont 'tot' avuy va seguit d'article. En efecte, Metge lo suprimeix en:

totes gents (150)
 ella sia conexedora e reptiva de *tots* contraris (430 A. P.)
tots animals (1076 A. P.)
 armades de *totes* peçes (2746)

y especialment ab 'coses' (malgrat no sempre: cf. los passatges V. 38, 55, 501, y S. 759, 78, 95 d'ensús):

totes coses que spiren (102)
totes coses corporals per tres linees son contengudes (288)
totes coses que son mogudes (464. — A. P.: *totes les*)
 del principi nasquen *totes* coses (471).

(Altres passatges contenint '*totes* coses': V. 35, 265, S. 755, 1506, 1772, 1919, 2604.)

241. La freqüència d'aplegar 'tot' y 'hom' determinà la formació d'un novell indefinit català 'tothom' (§ 130).

En quant al plural, la resistència al article nos ha llegada la frase feta, 'tots sants' y l'adverbi 'totstamps, tostemps' (§ 608).

242. Metge escriu també: 'e *molt hom* de mala vida es prosperat' (488).

Si aquesta combinació 'molt hom' hagués assolit un esparidiment parió a 'tot hom', no hi ha pas dubte qu'hauriem heretat un nou substantiu indefinit.

243. La resistència a acceptar l'article ab noms usats en sentit general, determinà també qu'alguns substantius cambiessin de valua, esdevenint vers pronomes indefinits usats tostemps sens article. Açò es esdevingut ab 'hom', 'res', 'persona': 'Si *hom* demanava' (150), 'L'home no ha *res* mes avant que la bestia' (103). Cf. §§ 129, 131, 132.

244. L'apostrof y l'exclamació no volen pas l'article, car la persona a la qual s'adrecen, o es realment present o l'apostrofador s'hi adreça com aytal. A més, tot apostrof té en lo fons una valua predicativa, qui exclou la determinació: 'tu, *malvat enemich de humana natura*' (1469), 've en mal guany, *vilana traydora*' (2378).

Emperò, en català clàssich s'introduhí abans dels adjectius-apostrof, l'article personal, 'en, na': '¡Ay, *na desastruga!*' (2534).

Hem de veure, sens dubte ací, un residuu de la significança nominal de 'en, na', ço es, 'mossen, domina' (§ 264).

245. Significança distributiva del article. — Ultra son sentit determinatiu qu'hem estudiat fins ací, l'article té una modalitat distributiva. Equival a 'cada'. La trobem usualment al indicar preus: '4 ptes. *la* terça' (ço es, *una* terça, *cada* terça); y també ab temps: '60 kilòmetres *la* hora', 'moltes vegades *l'*any'.

Metge no la conté.

245 bis. Mots als quals l'article se'ls es aplegat definitivament. — La juxtaposició del article definit ab qualques substantius (juxtaposició qui a voltes arriba a fusió, formantse un sol nom) ha donats a la llengua noms novells. Molts d'ells són propis, adés de persones (Sarriera de ça < ipse), adés de pobles (La Roca). Mes alguns són comuns. Metge usa: 'lendemà' (2728).

Article indefinit.

246. Segons Meyer-Lübke¹, la transformació de 'unus', de numeral en un feble determinatiu, fou menys antiga que la de 'ille', o sigui, que fou més tardana y dificultosa. No es sorprenent, donchs, que trobem les mateixes resistencies, y potser encara més, car poca diferència hi ha entre la designació indeterminada d'un individu y la general indeterminada de tota l'especie.

Seguint lo mateix pla qu'ab l'article definit, examinarem l'espandiment del indefinit en les combinacions capdals de la llengua.

247. Ab lo règim directe. — En lo català antich lo règim directe oposà al article indefinit tanta o més resistencia qu'al definit. Avuy la supressió obeheix sovint a elegancia retòrica. Metge, però, en estil planer, lo suprimeix més que nosaltres faríem:

no es poch ... haver *testimoni* (239)
allegant haver *dret* en lo regne (3256)
muller haguí fort bella (1743)
no han volguda fer *part* a lurs parents (2004)
me vench *fort gran desig* de dormir (11)
pendre *delit* en (1843)
no dons *repulsa* (1644).

248. Ab los complements adverbials, y, parlant més generalment, després de preposició, Metge l'hi suprimeix també més sovint qu'avuy:

te mets *en carrer* qui no ha exida (1695)
posaves *en gran duple* (1587)
star *en bona sperança* de ella (V. 69)
edifica Babilonia e la cenyi *dample mur* (2979)
per fembra mori Nabot (3778)
per crim capital per lo pretor a mort condemnada (3072).

¹ *Syntaxe*, 191.

Los 2979 y 3072 no'ls usariem avuy sens 'un'. Lo 3778 mostra la substitució del article indefinit pel substantiu indeterminat usat en sentit general.

249. Ab l'adverbi 'com'. — Quan aquest adverbi comparatiu introduheix noms de materia, essent aquests indeterminats, natural es que vagin sens article indefinit: 'fassen tornar negres *com a carbo*' (3429), 'esquivalens *com a lamps*' (3776).

Mes àdhuch avuy dihem: 'fret *com un marbre*', 'blanch *com una neu*', 'dolç *com un sucre*', 'negre *com un carbó*'. Metge no duu, però, cap exemple ab 'un'.

Quan lo substantiu es concret, com sigui que la comparació no precisa quin individu, podem usar l'indefinit o també ometre l'article. Ço darrer fa Metge: 'mamelles ... blanes *com a coto* ... buydes *com bossa de pastor*' (2816).

Avuy potser diríem 'com *una bossa de pastor*'.

250. Ab lo predicat. — Lo substantiu predicat molt sovint no es individualitzat y conegut. En aquest cas, l'article qui li escauria seria l'indefinit, y així l'anglès lo construïx sempre ('I am a writer', 'you have become a father'). En català modern assats sovint, y Metge quasi sempre, suprimim 'un':

la anima racional es *substancia intellectual*¹ (410)

subirana oradura es encalçar la cosa que ... (3777)

erets *homens* de vida reprovada (1158)

la un dels quals era *jove* fort bell (21)

alletant lo axi com si fos *petit infant* (3089)

Treball per lo qual los homens son nats, lunyen axi dells, com si era *veri* (3722).

Y ab predicats preposicionals:

venen aixi com a *reyes* (2414)

prenme per *descaminat* (2196)

tenen per *bestia* tot hom qui ... (2297).

En estil coloquial la major part d'aquests passatges los construhiríem ara ab 'un', principalment los 21 y 3089.

251. Ab substantius determinats. — Quan lo determinant es un altre substantiu preposicional, usualment no manca l'article indefinit ('un tren de passatgers'). Metge no'n té cap exemple.

Quan lo determinant es un adjectiu, observem qu'alguns d'aquests mots oposaven resistència extrema a l'admissió del article. Abans d'examinarlos, y deturantnos en la generalitat dels adjectius, mentre qu'es ben usual que Metge esmerci l'article:

anant per *un camí tort long e molt scur* (1803)

¹ La influencia llatina perdura en aytals definicions; avuy, en estil didàctic, hi introduhim l'article.

la sumitat del marge de *una pregonà riba* (1804)
una assenyalada obra ... que ha feta (3269)

també trobem qu'escriu:

parlant ab tu axí com ab *bon amich* (2753)
 de *estranya manera* uses (1861)
 ab *bon vin* ben pruent beuran (2733).

252. Los adjectius qui s'oposen al ús del article indefinit poden ésser distribuïts en dos aplechs:

α) Adjectius indefinits:

'Mitg'. — Així com ab 'terç, quart', etc., l'article indefinit jamay manca ('un terç del llibre', 'un quart de lliura'), ab 'mitg' usualment lo suprimim. Talment com encara avuy, Metge escrivia: 'a mi apparech ... *un hom de miya statura*' (17), 'en la *xx.^a* part de *mige hora*' (3748).

'Cert'. — Aquest adjectiu qualificatiu significant 'ver' devallà a pronom indefinit anàlech a 'qualque', com hom veu principalment en castellà ('ciertos libros'). Ab aytal accepció rebutja l'article 'un', com a indefinit qu'ell ja es: 'levants ne *certs* pels' (2336).

'Altre'. — En castellà no admet l'article indefinit. En cambi l'anglès ('another') y'l francès, principalment modern ('un autre'), lo fan precehir a dit adjectiu. En francès antich hom troba abdós usatges. Metge s'alta més de l'omissió, y així escriu:

be li staria ques mudas *en altre part* (2857)
 puys quen prenguen *altra* a la qual fassen semblant o
 piyor (3563)
 e les obliden per *altres* qui no merexerien esser lurs
 serventes (3574)
 si en *altre manera* usaven (3745)
 a forma e a mesura *daltra donzella* (V. 135)

y en lo sentit, no de cosa distincta, ans de comparació y semblança: 'cascu cuyda esser *altre Salamo* en saviesa e *altre Tulli* en eloquencia' (3618).

En tots los passatges precehents, avuy en estil planer introduhiríem 'un'. Metge, però, també usa l'article; així per exemple:

E passat lo dit riu troben hom *un altre* (1920)
 digues men *un altre* qui sia stat pur hom (2943)
 semblantment usa *una altra dona* (3085)
 en un altre carçer (3088).

253. β) Adjectius de manera y de quantitat; (alguns d'ells són també adverbis).

'Gran'. — Ab la significança quantitativa de 'molt', rarament es usat ab l'article indefinit per Metge. Ço ben remarcable.

es de *gran* necessitat (V. 249)
 aço *gran* pler es al arguint (154)

mogueren *gran* brogit e rumor (1836)
 tu dius *gran* veritat (1893)
 aconseguir *gran* axovar (2583)
 ¿entens ho haver dit de totes? — No jo ... mas de tant
gran part de aquelles que ... (2893)
 la qual cosa sera *gran* excusacio delles (2921)
 ella ab *gran* perill de sa persona (3054)
 la sostench ... per *gran* temps (3081)
 no pots dir que *gran* part de Asia e de Europa no sia
 stada subjugada per elles (3093)
 has feta *gran* festa de la sciencia (3605).

En molts d'aquests passatges avuy hi introduhiríem l'article, com per exemple l'autor fa en: 'nom pogui abstenir de riure *una gran* estona' (2758).

Debades es dir que, quan 'gran' significa 'granesa, extensió' d'una cosa material, exigeix l'article indefinit: 'Per fembra ... Sisara trahit e mort ab *un gran* clau' (3778).

Ús lògich del article.

254. Vistos los principals casos en que la llengua s'oposà a la intrmissió de 'un', y devallant al domini de la lògica, caldrà tan sols observar, que modernament usem sempre 'un' pera designar, dintre d'una especie, un individu qualsevol de la matexa. En conseqüència, dit individu resta desconegut; axis '*un divendres* entorn mitge nit' (8), pot ésser qualsevol divendres. Lo substantiu precehit per 'un' pot ésser després determinat, mes tots aquests determinants no'l faran may conegut, per ço com no's defineix l'individu dins sa especie: '*un hom* de miya statura, ab reverent cara, vestit de vellut pelos carmesi, sembrat de coronas dobles daur ab *un barret* vermell en lo cap' (17).

255. Ab noms propis y únichs en sa especie, es vijarés no podem esmerçar l'article indefinit. En sentit comparatiu, y fent devallar lo nom propi a apelatiu, ço es generalitzant ses qualitats, dihem avuy: 'es *un Napoleó*', ço es assaber, 'es un home com Napoleó'. Metge no conté aytal construcció.

256. Article indefinit en les proposicions negatives, interrogatives y dubitatives. — Com sigui que l'article indefinit designa un individu qui no és conegut y qui resta després, malgrat tot altre determinant, igualment desconegut, ab les frases ensús dites qui presuposen negació, la designació indefinida de 'un individu' pera negarlo, equival a la negació generalitzada a tota l'especie. Si no existeix 'un arbre' (qualsevol individu arbre) en lo camp, podem dir que no existeix l'especie 'arbre', ço es que 'no existeix arbre en lo camp'. Modernament, en aytal cas, substituhim 'un' per 'cap, ningun'. Lo català clàssich, com les altres llengües romàniques, suprimia 'un', y prenía, donchs, lo substantiu en sentit universal:

no es *cosa* que elles no asseien (2447)
 no es *animal* en lo mon menys net que fembres (2291)
 nom pens que *mal* sia sdevengut a Cipio (647)
 no es *millor natura* en lo linatge dels homens que (595)
 impossible es que *dona* del mon pogues haver la paciència
 de Griselda (V. 621)
 si *altra lahor* no donava a natura femenina (2933)
 no ha culpa *altre persona* sino ells (3443).

Es remarcable l'omissió ab un nom de materia especificant un objecte: 'no havia prest *ferre* ab ques matas' (3034).

'Tal':

que sia destituhit de *tal amich* (639)
 jo fare *tal cosa* (2538)
 feu *tal gracia* (V. 203).

'Tant':

compendre *tant alta materia* (206)
 no es poch en *tant duplos afer* haver ... (239)
 havets aconseguit *gracia tant gran* (1500)
 fa esser vistes *coses tant meravelloses* (350).

'Fort'. — Es difícil discernir si en: 'obte *fort bon loch* entrels sants' (1553), la supressió de 'un' es debuda a 'bon' o a 'fort'; tant més quant ab aquest adverbí Metge no segueix tan rigorosament l'omissió: '*una cosa fort comuna* a totes gents' (150).

257. Frases fetes. — La supressió dels articles definit o indefinit en construccions qui modernament l'haurien de portar, y pera expressarme ab més precisió, la supressió dels articles en qualques construccions de niçaga antiga, de les quals les anàlegues de formació moderna los duhen, ha determinada l'encunyació de frases fetes, compostes del nom sens article y'l verb qui'l preceheix; referintse aquesta observació alhora als noms règims y complements adverbials, ço es als noms ab preposició o sense. Axís avuy dihem 'tenir por de ...', 'ésser en perill de ...', 'haver tort', etc., y axís en los §§ 198, 200, 201, 247, 253 hem llegides les següents usades per Metge:

fer fi
perdre temps
donar loch
esser en via de ...
levar en palmes
cuyt en ast
venir a taula
venir a vera conclusio
donar a oblit
portar a execucio
fer part

haver dret
pendre delit
fer gran festa etc.

Article partitiu.

258. Fou lo baix llatí qui ja creà, ab la preposició 'de', l'article partitiu. Logicament indica aquest article una part indeterminada de la materia que preceheix. 'Edere de pane' significava menjar una porció (petita o grossa) de pa. Les llengües romàniques heretaren aquest article; emperò, mentre lo francès anà successivament generalitzantlo, àdhuch a locucions qui repugnen a tota idea de partició, lo català pel contrari, es pervingut a limitar a sa esfera lògica, son ús inútil y enutjós.

259. Ja diguérem en § 228 *α*, qu'en general los noms presos en sentit partitiu van simplement sens article algun. Emperò en temps de Metge la influencia del baix llatí era encara forta assats, pera qu'a voltes hom esmercés la 'de' partitiva abans d'ells. Axís:

ne *de* bons homens foren mudats en mals ne *de* mals en bons (920)

E que per arrear se be, a lur juy, *dels* cabells blanchs nols fassen tornar negres (3427)

han *de* bons libres (3621).

260. Actualment conservem encara l'article partitiu en frases aytals com, 'una mica *de* pa, un xich *d'*aygua, un poch *de* vi, assats *de* pebre', en les quals logicament los pronoms indefinits 'mica, xich, poch, assats' haurien d'anar directament lligats al substantiu, com fem per exemple ab 'molt, massa', quan dihem 'molta llet', 'massa vianda', y com es regla general fer en anglès: 'a little bread, enough water, much cream, too much meat'.

261. Introduhim també l'article partitiu quan lo pronom personal adverbial 'ne' es repetit emfàticament en la mateixa frase ahont hi ha lo nom al qual se refereix. Axís acceptem com a moderns, passatges de Metge com: '*de* auctoritats prou *ne* has lestes' (392), 'pens que *de* semblants *ne* pogues trobar hom' (2953).

262. Llevats aquests dos casos, no esmercem avuy lo partitiu com a article. Metge l'usava molt més liberalment ab los pronoms indefinits, havent d'ésser remarcats qu'aquests en català no's presenten ab la valua substantiva independent, ans ab l'adjectiva, y, en conseqüència, concorden en genre y nombre ab los substantius determinats, malgrat l'existència de la preposició. Es precisament lo fet qu'en nostra llengua aytal concordança hi sigui tan generalitzada, ço que'm fa discrepar del criteri de Meyer-Lübke,¹ qui pren les

¹ Cf. *Syntaxe*, 238 y 239.

designacions numèriques generals (ço es los pronoms indefinits) ab valua substantiva. No: es simplement per llur valua adjectiva que hi ha concordança, sens importar l'existència de la preposició, la qual precisament per aquest motiu consider en ayals construccions com a mer article partitiu (cf. § 279, respecte a la preposició partitiva).

molt de temps (V. 230)
molts daltres (1217)
molte de honor (V. 452)
me somoch moltes de vegades (V. 338)
poch de be sabets (2532)
algunes de vegades (874)
algunes poques de oveyles (V. 120)
ha mes en vos tant de be (V. 636)
tanta de gracia (V. 203).

263. Hem d'assenyalar com a curiosos los dos passatges següents, ahont l'article preceheix un cardinal, qui ja concreta exactament la quantitat del substantiu, y, en conseqüència, repugna a la idea imprecisa partitiva: 'car *de tres* maneres de esperits vidals ha creat nostre Senyor Deus' (81), '*de tres* maneres de esperits vidals ha creats nostre Senyor Deus. La darrera manera dels quals es daquells qui son cuberts de carn' (933).

Lligui hom ab l'article partitiu ço qu'estudiem en § 279 sobre 'de' partitiva.

Article propi.

264. Bernat Metge, ab personatges famosos, sobre la identitat dels quals no hi pot haver dubte, no n'esmerça jamay. Noresmenys ab los interlocutors, siguin en vocatiu, siguin en terça persona narrativa, y ab altres persones familiars y de son temps, tampoch usa article algun: los dóna reverencialment lo tractament qui los correspon. Y aixís endreça son Valter a 'senyora madona Isabel de Guimera' (3), y en lo curs del Somni avantposa 'en' als noms de reys, y 'dona' als de reyna:

rey en Johan darago (30)
rey en Jacme darago (3159)
lo senyor rey en Marti (3178)
del rey en Pere (3188)
la regina dona Elianor (3169-3185)
dona Sibilia darago (3191)
regina dona Violant (3197)
regina dona Maria (3219).

Ara bé: 'en' (àton de 'mossèn', contracció de 'mossenyer', < 'meus + senior') es vijarés era un tractament y no un article, y per açò Metge l'aplica a les persones d'alta niçaga esmentades, y en cambi no l'usa may ab sos interlocutors Tiresias y Orfeu, ni

ab sos personatges Valter y Griselda, malgrat no ésser cap d'ells persones vulgars. Més clarament encara veu hom lo mateix respecte a 'dona' (de 'domina') per no haver esmerçada nostre autor la forma concreta y àtona moderna 'na' (llevat lo sol cas qu'esmentaré).

265. 'En' y 'Na', donchs, eren en l'època de Metge tractaments honorables. Sens dubte ab lo temps foren generalitzats a tota mena de persones, y llavors perderen llur valua reverencial y adquiriren la determinativa propia del article definit. En aquest sentit a Barcelona substituhim 'Na' per 'la'.

Ara bé: si 'en' y 'na' (la) com a articles propis tenen llur rahó d'ésser, tractantse senglament de noms o cognoms ab los quals designem individus ja suposats; quant irrahonable és llur ús si introduhim una persona desconeguda, ressurt ben bé a bell esguart. Com també es ilògich fer precehir los noms d'homens cèlebres ab aquestes (en aquest sentit) vulgaríssimes partícules. Mes ací cal fer una observació importantíssima: ensemps que coloquialment esmercem sempre 'en' y 'na' (la) com a articles propis, la tradició literaria ha fet pervenir fins a nosaltres llur ús com a tractament, y per açò en escriptura curosa hi encapçalem nostres sobrescrits. En aytal cas no són pas articles, sinó que serven llur valua etimològica.

266. L'ús de 'en' y 'na' com a partícules interjectives acompanyant generalment un adjectiu, era extremament expandit, jatsia que Metge sols nos en oferexi un exemple: '¡Ay na desastruga!' (2534).

Es palès que tampoch té 'nā' ací valua d'article y qu'hom hi percep la idea de 'domina'.

Per un adverbí.

267. Com veurem (§ 270), un dels mesters dels adverbis de quantitat es graduar los adjectius. Emperò, a voltes també aquells graduen substantius: 'Job no fou jueu ans fou *ben gentil*' (546).

268. Determinació de substantius per adverbis devinguts preposicions y postposats a aquells. — Quan no graduen, sinó que descriuen, los adverbis no poden determinar substantius, car les partícules qui fan precisament aytal mester són les preposicions. Emperò, los adverbis de lloch y temps relatius admeten anar postposats al substantiu, respecte al qual fan llavors l'ofici de preposició:

quels pengen per los caps *avall* (1985)
ab les gonelles de la cinta *avall* molt amples (2346)
de la cinta *amunt* embotides de tela (2349)
fer la raure pel *amunt* (3438)

empero un poch *apres* (535)
del temps de Jhesu-Christ *ença* (3152)
qui mirant solament lur crosta *defora*¹ (2298).

II. Determinació juxtapositiva d'adjectius.

Adjectiu qualificant adjectiu.

269. Aytal concordança repugna al romànic, y axis es usatge jamay violat que'ls determinatius dels adjectius siguin tostemps adverbis ('molt contenta', 'tan axerides', 'poch llestos'), com anem a veure tot seguit.

Emperò, a voltes hom troba l'anòmala excepció: adjectius qualificant precisament adjectius. Metge n'os ne proporciona dos magnífics exemples: '*molta bona* persuacio me haven feta' (502), '*tants grans* coses' (585); ahont '*molta bona*' y '*tants grans*' no tenen altre sentit sinó '*molt bona*' y '*tant grans*'. En lo passatge: '*ab molta bona* vianda' (2045), hom podria arguhir que '*molta*' determina '*vianda*' y no '*bona*', ço es, que lo sentit es '*ab molta vianda bona*'.

A més devem registrar '*tots*' adverbis, qui es pervingut ab desinencies adjectives fins a nosaltres: '*feula despullar tota nua*' (V. 194), '*tots sols*' (V. 166).

Adjectiu determinat per adverbis.

270. Los adverbis de quantitat adés comparatius: '*pus*, '*menys*, '*tant*', adés absoluts: '*molt*, '*fort*, '*ben*, '*mal*, '*poch*, '*gens*, '*quaix*, '*assats*, '*prou*, '*massa*', se diferencien de tots los demés en ço que no solsament determinen verbs, ans aytambé graduen los adjectius. Llur lloch, donchs, com a determinatius adjectivals, es ací. Emperò, com sia que hi hagi una correlació estreta entre llurs usatges verbal y adjectival, y ensemps alguns d'ells ('*pus*, '*més*') s'hi contraposen y exclohexen mutualment, m'ha semblat molt més clar estudiarlos abdós al plegat. Es axis qu'hom trobarà en §§ 639 sq. los adverbis determinants d'adjectius.

271. Participi passat determinat per adverbis. — Los adverbis qui no són de quantitat no tenen altre mester sinó determinar lo verb; no poden jamay descriure l'adjectiu. Emperò, quan un substantiu va qualificat per un participi passat, aquest admet per adverbis aquell mateix que portaria si'l participi no fes d'adjectiu, ans anés ab son verb auxiliar. L'article del substantiu preceheix l'adverbis, qui a son torn sempre preceheix lo participi: '*lo dessus dit* hom de mitge statura' (28), '*la prop dita* reyna mostra haver ...' (3234).

¹ Metge usa tostemps '*defora*' com a adverbis ja format. Consider lo passatge equivalent a '*defora de lur crosta*'.

III. Determinació juxtapositiva d'adverbis.

Per altres adverbis.

272. Los adverbis de quantitat graduen també altres adverbis. A llur estudi en §§ 639sq. hem d'afegirhi, donchs, los passatges qui segueixen:

'Plus'

plus avant, totes les coses simples ... (411-794)

'Pus'

si *pus clarament* ho podia veure bem plauria (1043)
elles servexen *pus diligentment* e *mils*, e *pus netament* (3314)
aquesta es pus iove e nodrida *pus delicadament* (V. 563).

'Molt'

e *molt abans* la havia dità Plato (512)
molt pus placent me seria (390)
les cinch derreres me aparen *molt pus* fundades que les
altres e fort rasonables (506)
serem *molt pus* benaventurats (V. 57)
not hi poria *molts mes* dir que ells han dit (224)
jom delitava *molt mes* que no devia (1326).

'Més'

mes avant ... havets dit (984).

'Fort'

udulaven *fort legement* (27)
qui va *fort spau* (1921).

'Tant, aytant'

pus tant ne eres auat *avant* (1423)
la ha rebuda *tant solament* que la hage per si (282)
lo cors *tant solament* (570)
que ho digues de la anima *tant solament* (751).

'Quant'

quant mes la carn que es sensibla?¹ (2822).

Per preposicions.

273. En §§ 547 y 548 veurem adverbis novells formats d'aytals components, adés en llatí, adés en romànich. Mes hi ha casos ahont no s'es arribat a la fusió, ni, en conseqüència, a la creació de nous adverbis. Les preposicions, llavors, los fan de determinants. Així llegim: 'segons que *per avant* hoyras dir' (1916).

He de remarcar que si per la forma quiscun mot serva encara sa independència, idealment llurs significances se són ja fusionades:

¹ La juxtaposició del adverbí 'tant' ('aytant') ab los adverbis 'bé, poch, tost' dona lloch a la formació de tres nous adverbis, dos de manera ('també, tampoch') y un temporal ('tantost'). Cf. §§ 637, 638 y 611.

axis 'per avant' significa 'més endavant, després', sentit distinct del dels components.

274. Repetició juxtapositiva d'adverbis. — Diversos adverbis admeten ésser immediatament repetits, resultant una locució qui, jatsía derivi sa significança de la del component, se'n diferencia, però, a voltes per complert.

'Adés adés': 'a cada moment', 'continuament y repetida', 'prest y sens gayre inteval': 'e *ades ades* cridant blastomen les dents' (2377).

IV. Determinació copulativa de substantius.

Per altres substantius.

275. Un substantiu determina sovint un altre substantiu mitjançant la preposició 'de'. L'estudi d'aquesta haurà lloch principalment en lo capítol dels complements adverbials; ací veurem que, com a senyal de règim entre noms, a voltes serva matíç adverbial y a voltes no.

276. I. 'De' ab característiques adverbials. — La significança primordial d'aquesta preposició en llatí era la de provenença d'un lloch (§ 705). D'ací se'n deriva lo sentit de relació respecte no a un lloch, ans a un objecte qu'hom considera. Indica:

A. α) Provenença, origen. — Trobem aquesta accepció ab noms de nobles, ahont la partícula indicava llur lloch senyorial de provenença, noms de llochs, genealògichs, obres d'autors, etc.

Isabel *de* Guimera (V. 4)
comte *de* Panico (V. 306)
linatge *de* Esau (548)
libre *de* Plato (686)
lés epístoles *de* Ovidi (2694)
los fruyts *de* la terra (344)
la pols *de* la terra (807)
ella es carn *de* la tua carn e os *dels* teus ossos (2203)
lexius *de*¹ diverses cendres (2326)
letres *dels* amadors (2652).

β) Allunyament des d'un lloch:

la mort es departiment *daquella* (320).

γ) Lo lloch mateix. — Axis hò veyem particularment ab noms dels llochs ahont lo substantiu determinat exerceix funcions; en les localitats, cites de llibres, etc.

¹ Ço es: no compostos de diverses cendres, en qual cas seria 'materia', ans 'provinents de, fets ab ...'.

rey *de* Thebas (2225)
 lo rey en Johan *darago* (30)
 regina *de* Pedralbes (3158)
 alguns singulars *dels* regnes que jo possehia (1154)
 los prelats e grans clergues *de* la terra (1409)
 en la fi *del* dit Ecclesiastes (109)
 primera disputacio *del* seu Tuscula (578)
 molts lochs *de* son libre (709)
 la part *dels* romans (715)
 la faç *de* la terra (1162)
 quel centre *de* la terra (2145)
 la sumitat *del* marge *de* una pregonà riba (1804)
 dolor *de* cap¹ (3701).

δ) Relació respecte a un objecte. — Molt espandida; trobem en particular aytal accepció en los títols y materies dels llibres, etc. Equival a 'qui tracta de' y 'respecte a':

lo libre *de* Re publica (660)
 les istories *de* Lançalot, *de* Tristany, *del* rey Artus e *de*
 quants amorosos ... (2695)
 gran cura *de* les coses esdevenidores (586)
 les opinions *de* les coses ... enten (292)
 lo contrari es *deço* (954)
 enemich *de* humana natura (1469)
 ab gran perill *de* sa persona (3055)
 la guerra *de* Castella (3168).

B. Temporal:

α) Allunyament, distancia des d'una època:

seguis a cap *de* temps (2242)
 a cap *de* poch (2382).

β) L'època mateixa:

lo darrer jorn *de* sa vida (670)
 en lo mitg *dels* meus dies (802)
 lo dia *de* la resurreccio (810)
 quel jorn *de* la sua sançta assumpcio (837)
 en lo temps *de* Edippus (2225)
 la hora *del* dinar (2735).

γ) Extensió, durada, espay de temps:

per spay *de* vii anys (2234)
 discorriment *de* gran temps (1200)

¹ Avuy per antonomasia usem 'mal de cap', no pera designar en general qualsevol dolor al cap, ans concretament una mena de mal, una malaltia; ab sentit, donchs, no local ans modal.

ab matíç partitíu:

la major part del temps *de* ma vida (1742)
quatre temps *del* any (3306).

C. Causa; equival a 'per':
paor han *dels* spirits e *de* les animes e *de* les fantasmes
(2454)
tots poreu star en bona speranza *de* ella (V. 69)
he gran desplaer *de* la vostra pena (1357).

D. Fi, destí, conveniència, ocupació, equival a 'a, pera':
que la verga *dels* pecadors fos gitada sobre lesquena *dels*
justs (3274)
les serimonies *de* les sepultures (567)
a utilitat *dels* navegants (347)
en favor *de* les fembres (899)
no eren interès ne dampnatge *dalcu* sino *de* mi mateix
(1325)
a honor e reverència *de* la mare (1532)
be *de* la unió de la esgleya (1427).

E. Efecte, resultat:

ocasio *de* dolor e pena (1355)
la causa *de* la vostra soptosa mort (1125)
font *de* vicis (3356)
risch *de* gran perill ten seguira e *de* poch profit (1700).

F. Modal:

a) Materia de que una cosa es feta:
rius *d'aygua* clara ... e *de* let ... e *de* vi ... e *de* mel (881)
tapits *de* seda (886)
lo teu cor *de* dura pedra (1589)
punta *de* diamant (1590)
carroça *de* roure (2562)

y tots los exemples donats en § 35, ahont estudiàrem aquesta construcció, en quant a substitutiva d'adjectius llatins.

β) Proprietats característiques de la materia qui compon lo substantiu determinant:

claredat *del* aer (425)
la sabor *de* la qual (882)
mortalitat *de* la carn (93)
lo esser *d'aque*lla (1004)
la permanència *de* la sanch (1004)
armonia *de* sons (256)
la dolçor *del* meu cant (1786)
la diversitat *dels* oficis (216)
en la manera *de* vida (730).

γ) Forma distintiva:

un hom *de* miya statura (17)
qui ha tres caps *de* ca (1942).

δ) Proprietats característiques del substantiu determinat; essent a remarcar que no sols poden referirse a detalls externs, ans aytambé a qualitats abstractes:

cans *de* diversa natura (26)
bestia *de* prat (3617)
homens *de* sciencia (2356)
homens *del* mon (213)
molt hom *de* bona vida (486)
los moros *de* Deu (880)
ley *de* natura (376)
al port *de* veritat (1525)
disposicio *de* dret canonich (1404)
per via *de* compromes e *de* pura justícia (1429)
sots color *de* be (1192)
sobres *de* goig (V. 101).

ε) Les propietats característiques poden consistir en indicacions, numèriques o no, de temps, espai o preu:

joveneta *de* xv anys (2820)
los vedells *de* let (2706).

277. II. A. Possessió. — 'De' pot haver ací un sentit:

1.er Actiu, ço es, quan lo substantiu determinant es possessor del substantiu determinat:

lo gran palau *de* Pluto (1976)
bens *de* lurs marits (3661).

2.^{on} Passiu, quan lo substantiu determinat es possessor del determinant. Tradueix propietat y equival a 'sobre':

fora stada dona *de* tot ço (2553)
dona *de* un tros de sal (2557)
de totes volrien haver lo titol (2742).

B. Pertenencia o pertocament, ço que es la noció precehent més afeblida y generalitzada:

1.er 'de' activa, quan lo determinant es a qui pertany lo determinat:

lindar *de* la porta (V. 463)
les portes *daquell* (imfern) (1752)
la exida *d'imfern* (1806)
lo coll *de* Cerbero (1764)
gestes *dels* sants (848)
secret juy *de* Deu (8)

la vida donchs *del* cors (318)
 infirmitat *del* cors (453)
 los ordes *de* les coses celestials (729)
 article *de* fe (1530)
 la mala intencio *dels* teus perseguidors (178).

2.ª 'de' passiva, quan lo determinant pertany o pertoca al substantiu determinat. Traduheix dominació, senyoria, y equival a 'sobre':

lo princep *dels* mals spirits (1375)
 princep *dels* romans (3000)
 quels maestres *de* les letres seculars (398).

C. Parentela y relacions personals. Ço qu'es un altre matie de la característica de pertocament:

la mare *del* fill *de* Deu (1532)
 a suplicacio de la humil mare *de* Deu (1307)
 lo vertader vicari *de* Jhesucrist (1381)
 cosi *de* la mort (3726).

278. III. Substantius abstractes de tema verbal. — Com sigui qu'aytals noms substantivitzen les accions expressades pels verbs corresponents, haurien a dreta lley de regir les matexes preposicions qu'aquests en igualtat de casos. Així: l'acció de 'amar Deu' ha d'ésser substantivada per 'amor a Deu', y en cambi la de 'ésser amat per Deu' ha d'ésser corresposta per 'amor de Deu'. Igualment 'confiar en la justícia' exigeix 'confiança en la justícia'.

Emperò, en molts casos, àdhuch quan hi ha amfibologies, donem la preferència a 'de'; y així dihem 'amor de Deu, confiança de la justícia', etc.

La regla general, donchs, es: los substantius abstractes de tema verbal són determinats per altres substantius per mitjà de la preposició 'de', y a voltes per les preposicions que'ls verbs corresponents regirien en cada cas concret.

Aytals substantius impliquen sempre acció o operació, a diferencia dels qu'hem vistos abans. En quant a les modalitats de les preposicions corresponen a les dels verbs; ací no volem destriarles, car nos interessa més departir los casos ab 'de', en dos:

a) Lo substantiu determinant es l'autor de l'acció. (Reemplaçant lo substantiu determinat, pel verb, aquest hauria per subjecte lo substantiu determinant):

si latorgament *de* tots es veu de natura (612)
 per laiustament *del* hom (134)
 delliberacio *de* la sancta Trinitat (760)
 per gratia *de* Deu (1624)
 manament *de* Pluto (1797)
 los desigs *dels* homens (2165)
 en absencia *del* senyor rey (3254).

β) Lo substantiu determinant rep l'acció. (Reemplaçant lo substantiu determinat, pel verb, aquest regiria lo substantiu determinant sens preposició [cas accusatiu] o per mitjà de 'a, en, vers'):

procreacio d'infants, propagacio *de* nom, adopcio *de* fills,
diligencia *de* fer testament, edificacio *de* sepultures (590)
lo bon regiment *de* la cosa publica (655)
creacio *del* mon (745)
la exposicio *del* qual (662)
mudament *de* vida (572)
sperança *de* deliurament (535)
conexença *de* la intencio *del* savi (104)
la extirpacio *del* dit scisme (1549)
per zel *de* justícia (1594)
la amor *daquella* (de ma muller) (1768)
qui am alguna dona si no per amor *de* si matex (3403)
ignorancia *de* be (2167)
escusacio *delles* (2922)
la punicio *dels* tirans (3177)
sens mudament *de* color e *de* paraula (V. 257)
studi *de* bones costumes (V. 307)
l'entrament que fiu *de* la tua casa (V. 347).

279. IV. 'De' partitiu. — Son ús, àdhuch en nostra llengua, es regularment expandit. Convé discernir los exemples de la preposició partitiva lligant dos substantius, d'aquells pertanyents al article partitiu (cf. §§ 258 sq.), malgrat l'essència de 'de' sigui la matexa.

α) Indica part d'un tot:

la major part *de* la gent (373)
la centena part *del* be (3290)
xx^a part *de* mige hora (3748)
tanta multitut *de* gent (894)
lo restant *de* la difinició de la anima (906)
un troç *de* sal (2557)
gran partida *del* poble (V. 433).

β) Sots aquest epígraf hem d'aplegar les mesures:

una liura *de* li (2639)
una unça *de* sucre (3286).

γ) Los noms de nombre cardinals porten darrera llur la preposició partitiva pera designar los individus qu'hom considera d'entre l'especie del substantiu qui segueix:

iiij *delles* (3401)
hun. dels seus algotzirs (V. 270).

δ) Igualment los noms de nombre partitius:

lo terç o mes *de* lur vida (3726).

280. V. 'De' aposicional, ço es, denotant la simple aposició entre dos substantius.

Ja en llatí pels títols, quan un substantiu genèrich, com *Urbs*, anava limitat per un de menys extensió, o bé propi, com '*Roma*', al costat de llur juxtaposició en lo mateix cas, '*Urbs Roma*', deya hom també '*Urbs Romæ*', posant lo substantiu particular en genitiu. Lo romànich s'altà molt de la darrera construcció, qu'espandí als noms de ciutats, nacions, montanyes, rius, mesos, dies de la setmana, títols, noms en quant a aytals, tractaments, etc., los quals fa precehir de l'hereva del genitiu llatí. En aquests casos 'de' no té, donchs, valua propia, ans es sols senyal d'una aposició, indica títol, introduheix solsament un substantiu comprès dins la significança genèrica d'aquell qui'l preceheix:

nobla ciutat *de* Barchinona (3101)
la ciutat *de* Acra (1852)
lo regne *de* Tracia (1742)
l'imperi *de* Cartage (3094)
lo marquesat *de* Saluçà (V. 31)
Monestir *de* Pedralbes (3164)
lo riu *de* Tiber (3125-3137)
lo munt *de* Rodope (1816).

Llevat l'exemple: '*a hora de tercia*' (V. 531) Metge no usa ninguna altra construcció ab hora, mes, dia, any ('mes de Maig', 'dia d'avuy', 'any de 1917'), axis com tampoch ab noms patronímichs o títols ('nom d'Anfós', 'títol de comte'), ni ab veus, térmens o mots, considerats en ells matexos, apart de llurs significances ('lo mot de *amor* era femení', 'lo joch de *risca*', 'lo nombre de *cent*'). Remarqui hom bé com en aquests exemples la valua de 'de' es exclusivament gramatical: logicament hi sobra.

281. També utilitzem 'de' aposicional, pera lligar un substantiu qui la segueix (lo qual se refereix usualment a persona) ab un altre substantiu, o bé un adjectiu qui la preceheix. Si aquest nom es adjectiu, qualifica per lo mitjà de la preposició lo substantiu qui segueix, essent a remarcar aquesta alteració de la regla de concordança, ahont l'adjectiu qualificatiu no admet partícula entre ell y'l substantiu; si aquell nom es substantiu, llavors indica l'especie a la qual hom relaciona lo segon substantiu; en guisa, donchs, que també lo qualifica. Aquesta construcció es emfàtica, y en general traduheix blasme abans que llohança.

Ab adjectiu: aquest concorda en genre y nombre ab lo substantiu:

la mesquina *de* dona (2568)
los mesquins *de* marits (2576)
los desastruchs *de* damichs (2570)
aquesta trista *de* ancia (V. 70).

Ab substantiu: aquest concorda en nombre ab lo substantiu qualificat: '*demanen als besties de marits*' (2409).

282. Altres preposicions. — 'A', fou també esmerçada al començament de les llengües romàniques pera lligar dos substantius. Era aytal mester un recort de la valua possessiva de sa precessora 'ad'. En Lull encara ne troba hom qualche exemple. Metge ja no la hi usa.

283. En lo sentit no de possessió, ans local, servem encara modernament: 'finestra al carrer' significant 'vers lo carrer'; nostre autor no conté aquest exemple. Ací hi ha també l'explicació de 'fins a' (§§ 3047 y 710) y 'cap a', d'ús tan freqüent.

En sentit final anote aquest exemple, hoy fent remarcar qu'es debut sens dubte a la valua participial de 'condempnats':

alcuns preses e *condempnats a mort* ... entraren de nits en ... (3062).

284. 'Ab', de 'apud', qui en català y provençal reemplaça 'cum', es molt usada pera unir dos substantius. En § 713 farem esment com 'apud', qui significava proximitat, cobrà lo sentit de presència, simultaneïtat, participació, corresponent a 'cum'. Ací hem d'haver cura de separar la preposició qui serveix de règim e substantius de la mera conjunció copulativa (§ 315).

home *ab* sana pensa (1879)
lo prohóm *ab* la barba longa (1669)
un hom ... *ab* reverent cara ... *ab* un barret vermell (17)
un loch fort tenebros *ab* caliya speça (1927).

285. 'Sens', de 'sine', també uneix substantius. Sa significança es la contrària a 'ab':

homens *sens* fe (2681)
vell *ab* longa barba e *sens* ulls (23)
coses simples e *sens* composicio (412).

286. 'Per', de 'pro', lliga també a un substantiu un altre qui sigui sa fi. En Metge no es trobadora.

287. 'En', de 'in', uneix a un substantiu de títol personal un altre qui indica la materia a que's refereix lo primer: 'Los maestres *en* theologia, los doctors *en* cascun dret, los mestres *en* medecina' (2612).

288. Substantiu determinat per infinitiu. — Com sigui que l'infinitiu no es als sinó un substantiu verbal, pot ésser determinant y devenir règim d'un substantiu ab la preposició 'de', corresponent llavors a les construccions llatines ab genitiu del participi futur passiu ('*spes videndi, tempus dicendi*')

font e principi de moure (464)
camí de pujar al cel (573)
not faça cura de publicar aquell (1669)
ab temerosa speranza de no veurel ja may (3239)

fuig a tot loch e avinentesa de parlar e perseverar ab
 aquelles (3775)
 si de parlar has desig (3354)
 no han materia de guanyar (3570)
 mas eleccio de amar o de avorrir (2877)
 ab gran congoxa stich de saberho (195)
 has gran culpa de haver dit semblants paraules (3567)
 de supilitat singular de entendre de compendre e de gosar
 emprendre grans fets, no pens que persona vivent lin
 port avantatge (3207)
 la superfluitat del arrear e del ligar de les dones (3442)
 per excusa de pendre lur comiat (3064)
 vull haver lo affany de sercarlem (V. 83)
 era de edat de maridar (V. 424)
 pendras carrech de reebre e collocar los hostes (V. 521).

Escars es lo substantiu qui regeix infinitiu per mitjà de 'a',
 construcció qui indica necessitat, possibilitat, fi. En francès hi es
 més abundosa ('souvenir à regretter'):

temps me falra a respondre (3369)
 lo terme a mi constituït per nostre Senyor Deus a viure
 (1135)
 molts remeys a levar lo scisma (1415).

En nostra llengua registrem també 'en': 'la gran paciència que
 hague ... en soferir que diguessen ...' (3244).

289. Correspondència entre los nombres dels sub-
 stantius determinant y determinat. — Pera no haver de
 seccionar lo mateix fenomen des de punts d'esguart diversos, nòs
 referirem ací a la correspondència entre dos substantius dins una
 mateixa proposició, la relació dels quals no sigui conjuntiva.

Quan los dos substantius són plurals, o quan un en singular
 es autor, fahedor, propietari, pertanyedor del altre en plural, o
 quan un en singular es efecte, resultat, factura, propietat, pertoca-
 ment del altre en plural, no hi ha dificultat ninguna y quiscun
 serva lo nombre qui logicament li pertoca:

los sufragis dels vius (1625)
 ab auctoritats ... de gentils, jueus ... (381)
 los raigs del sol (2329)
 mares de vin grech e de genesta (2327).

290. Emperò, los substantius en singular poden haver una
 significança universal o genèrica qui comprèn tots los individus
 (§ 42); d'ahont resulta que quan lo determinant es plural y lo
 determinat designa una cosa comuna a tots los individus de dit
 plural, lo determinat pot ésser més en plural, indicant dita comunitat
 individual; aytambé, però, pot anar en singular universal. Axis:
 'la mort dels homens' (100). ('La mort' es comuna a tots los homens;

genèricament pot anar en singular; mes si volem considerar aytal fenomen en quiscun d'ells, estarà bé dir 'les morts dels homens'.) 'ha cenyides ciutats de mur' (344). (Si 'lo mur' es comú a 'les ciutats', la pluralitat estaria perfectament.)

ab les quals se tirava *los coratges de les gents* (V. 211). (Avuy diríem 'lo coratge', car ací es la voluntat genèrica de tota la gent.)

les penses dels homens (682)

lurs isques del cors (67) (y no dels 'corsos llurs' o 'd'ells')

la nostra *gent darmes* (3258), y axís mateix: 'quantas *gents darmes*' (2631)

aquella vullen desraygar de *lurs coratges* (1602) (també cabria 'aquelles de llurs coratges').

291. Analegament, quan lo substantiu determinat pot ésser aplicat indistinctament a diversos individus d'una especie designada pel determinant, aquest pot anar en plural comprenentlos tots, o en singular adquirint una significança genèrica: '*falcons, astors e cans de diversa natura qui ...*' (26), en lloch de 'diverses natures'.

'havent pahor de morir quant era malalt o corrie *temps epidemial*, e specialment de *morts repentines*' (1253). Jo ho interprete: 'temps epidemial de morts repentines', construcció estràmpola qui deu ésser relacionada ab 'temps de sementeres'. Avuy usariem lo singular.

Aquesta indecisió se presenta singularment quan lo determinant es nom de materia, descompartible en individus: 'la propietat de les *figues seques* del vermell del *ou*' (2310). En les 'figues seques' havem la pluralitat d'individus; en l'*ou*' la singularitat genèrica.

292. Com hom veu, aquesta qüestió la sintaxi no l'ha resolta, y per açò es devinguda d'arbitrari sentit estilístich.

Per pronoms personals.

293. En substitució dels pronoms possessius podem usar los personals en genitiu. Llavors tenim los substantius determinats mitjançant la preposició 'de' pels pronoms personals:

lo *ventre de mi* (V. 478)

tu est *senyor de mi e deyls* (V. 344)

volia esser *sepulcre dell* (3047)

en *squart della* (3205)

la *suspita e ira delles* (2478).

294. Lo pronom neutre pot substituhir lo substantiu en la construcció precehent. Tenim llavors lo pronom neutre determinat mitjançant 'de' pel personal: 'fe a ta guisa de *asso del teu*' (V. 345) (en lloch de 'açò teu'), 'de *ço del seu*' (V. 417), 'tot *ço del tur*' (2553).

295. Dos substantius acompanyats per sengles preposicions. — Dos substantius poden estar relacionats entre sí, mitjançant una preposició particular quiscun d'ells. Usualment la significança es d'extensió local o temporal, des lo primer substantiu fins al segon. Les preposicions del primer terme són: 'de, des' y les del segon 'a, fins, tro'.

α) Extensió local:

'de — a':

vaig *de* Orient *a* Occident (2802)
los quals acompanyen les fembres *del* bany *al* lit teu (2435)
dels peus *fins al* cap (V. 195).

β) Extensió temporal:

'de — tro':

de la creacio del mon *tro a* mon temps (2957)
parlotegeu ne ... *del* mati *entro al* vespre (2644).

'de — en':

del temps de Jhesuchrist *ença* (3152).

'Ça' (< eccehac) es adverbí, y sa unió ab 'en' determinà 'ença' (§ 738).

V. Determinació copulativa d'adjectius per substantius.

296. Mitjançant la preposició 'de':

Hi ha adjectius qui, un cop complert llur propi mester determinatiu, dexen encara llurs substantius poch circumscrits: la significança qualificativa d'aquells es incompleta. Es un altre substantiu introduhit per la preposició 'de' qui la complementa:

(mos amichs) *certs de* moltes coses (1631)
(la anima) sia *conexedora e reptiva de* tots contraris (430)
de glans e deygua eren *contents* los homens (3708)
culpables dels crims dessus dits (1217)
dependent del cors (409)
desiyos de repos (V. 337)
paraules dius *dignes de* rialles (1092)
enveiosos teus e dels servidors meus preses (1168)
(rahons) *exemples de* tota contradicció (507)
si *dels* diners ... no son *gordadores e tresoreres* (2679)
guardiana de la sua castedat (3115)
indigna de haverlos perduts (3143)
neta de tota taca de pecat original (1477)
montanya *plena de* selves (1909)
quiti de les penes dimfern (1488)
trobadora de diverses arts (3011)
es *temerosa del* cars del seu cors (308)
vivificadora del seu cors (273).

297. Qualques adjectius regexen substantius mitjançant altres preposicions:

‘En’:

son *ardides en* aquelles coses que (2459)
experta en grech (3018)
 en totes coses fort *insigne* (V. 35).

‘Ab’: en català modern prodiguem a tort la preposició ‘ab’. Així ho fem sovint ab l’adjectiu ‘igual’. Heusací que Metge també nos en dóna aquests exemples: ‘*egual ab ella*’ (2944), ‘que hagues alguna cosa *comuna ab* lo subira e *ab* lo jusa’ (91).

298. A voltes lo substantiu determinant del adjectiu designa una part del substantiu determinat. Llavors, lo darrer substantiu indica la part del primer, a la qual convé solsament la propietat qualificada pel adjectiu:

dones ... *castes de* cor (3109)
 Griselda assats *bella de* cors mas era pus *bella de* bones
 custumes e *de* virtuts del coratge (V. 112)
 jove ... no menys *noble de* costumes que *de* linatge (V. 33).

299. Molts adjectius regexen, mitjançant la preposició ‘a’, substantius qui indiquen llur fi. Si aquests substantius són de persona, són complements en datiu, qui designen qu’és en interès d’ells la qualificació adjectiva del substantiu determinat. Si són de cosa, a aquesta se refereix la susdita qualificació:

bona doctrina *a* lurs filles (2650)
 no est axí *cara als* nobles homens de ma terra (V. 245)
 una cosa fort *comuna a* totes gents (150)
 Be es *consonant a* raho (1711)
 coses *contraries a* veritat (3352)
conuenients a la tua edat (1880)
 vi fort *delitable als* bevents (883)
 los fills son *dessemblants als* pares (V. 86)
 (doctrina) *favorable e disposta a* luxuria (896)
 coses fort *desplasents a* la mia pensa (1907)
egual a la nostra amor (V. 356)
 cosa que sera *expedient a* repos e salut mia (V. 89)
 quals coses son *necessaries a* separacio de matrimoni (2621)
 molt *placents a* nostre senyor Deus (1667)
 res *possible a* homens (1626)
 com a *profitoses a* la cosa publica (1191)
 la mort es *proisme a* tota edat (V. 63)
propici a vostres servidors e specialment *a* mi (1608)
ressemblant es a Deu (405)
 (cabells) *semblants a* fil daur (2325)
suficient a açò (1645).

300. Participis presents determinats per substantius. — Com a adjectius, los participis presents admeten ésser determinats per substantius mitjançant preposicions; emperò, fruhexen respecte a aquestes de major llibertat que'ls adjectius merament nominals, per ço com serveixen totes aquelles qui escauen als verbs corresponents:

altres coses *consonants a raho* (1024)
 quels altres (testimonis) *concordants ab ell sien* (241)
 les rahons *faents contra aço* (1514), etc.

301. Participis passats determinats per substantius. — Los participis passats, com a verbals, serveixen los matexos complements adverbials ab llurs sengles preposicions, qui corresponen al verb, y que positivament regexen, quan per anar acompanyats d'auxiliar omplen un temps del mateix. D'ací que guardin també les matexes preposicions quan, usats sens auxiliars, s'apropen més a la valua adjectiva. Es per açò que, àdhuch en aquest darrer cas, fruhexen de molta més diversitat de preposicions que'ls adjectius merament nominals, les quals no detallaré, per ço com són examinades en los complements adverbials del verb (§§ 690sq.):

(l'ànima) *dolada de raho*, ha trobades ... (342)
abrigat de un mantell fort sutze (1932)
 seen en cadires *clavades de claus fort larchs e spessos* (2020)
 Juno molt *irada daço* ... tolguem ... (2253)
embotides de tela o de coto (2349)
 apres que fuy entrat dins, *constituhit en lo consistori dels*
presidents infernals, digui (1755)
 la gent ignorant e *iradu contra vosaltres* (1214)
 obren quaix *moguts per natura* (1078)
 nom havets provat a mon juy per rahons necessaries sino
 ab persuasions *mesclades ab fe* (364).

302. Adjectiu determinat per infinitiu. — Lo substantiu pot ésser un infinitiu qui serà, donchs, règim del adjectiu. En aytal cas lo llatí esmerçava, adés lo supí passiu ('facile portatu': fàcil a ésser portat) o bé ab 'ad' ('aptus ad agendum': apte a fer), adés lo gerundi en genitiu ('avidus cognoscendi': cobejós de conèixer). Meyer-Lübke suposa que la construcció romànica més primitiva fou aquella ab 'de', y que després s'anà expandint aquella ab 'a'.¹ En Metge es més abundosa la darrera.

'De':

dignes son de gònyar joya (3431)
 se tenen per *bastants* no solament *de regir un regne* (3594)
aparellat son de creure ho (377)
 fos *perillos de morir* (1207)
segur sots de aconseguir la gloria (1497).

¹ *Syntaxe*, 267.

'A' (significant 'ésser disposat, apte, propri'):

bastants tots sols *a gitar* me en imfern (1324)
materia difícil a plenerament provar (384)
pus disposates a concebre (3488)
poderos es afer (716)
 no est *bona* sino *a scatar* peix e lavar les scudelles (2378)
abtes a caber en un covell de nou (2352)
 lo meu grosser enginy no es *suficient a comprendre* (206)

'En':

abtes en fer aço (V. 519).

Mes també trobem l'infinitiu sens preposició:

coses molles dures aspres e lises tocar (312)
fembres vanes e indignes star entre dones castes (2344)
 les quals serien *vergonyoses exprimir* (2295)
lonch seria *dir* les totes (944)
digna fo *esser* stada mare daquells e *indigna de haver* los perduts (3143).

Avuy no usem jamay l'infinitiu pur, ni tampoch ab 'a', qui substituhim a voltes per 'pera', més sovint però, per 'de'.

VI. Determinació copulativa d'adverbis.

Per substantius.

303. En aytal cas los adverbis devallen simplement al ofici de preposicions.

Adverbis devinguts preposicions, preposats als substantius. — Tots los adverbis locals y temporals relatius admeten passar al mester de preposicions, ab la condició que regexin los substantius mitjançant una preposició, usualment 'de', y qualques voltes 'a'. Es axís qu'avuy esmercem 'amunt, avall, aprop, avant, dalt, darrera, davant, defora, demunt, dejus, dessus, detrás, dins, entorn, abans, ençà, despuys, après ... *de* lo camí', y no esmente més que'ls adverbis registrats en Metge.

304. Emperò, nostre autor no's conforma massa ab aquesta custuma nostra. Comença per no usar com a preposicions molts dels adverbis esmentats, ans los substituïx per altres partícules, com hom veurà. Dins los adverbis esmerçats com a preposicions:

α) Escriu tostemps sens 'de' ni 'a': 'devant, detrás, dejus, dins, sobre'.

β) Adopta abdues guises ab: 'après, prop, entorn'.

No descele ninguna regla qui expliqui l'ús ab y sens 'de'. Apar que 'prop y entorn' porten 'de' ab pronoms y no la porten ab substantius; mes nostre autor nos dóna pochs passatges pera que siguin considerats com a conclohents. En 'après' no ho remarquem pas. Si, però, fos axís, hauriem una coincidència ab les partícules italianes: 'dopo, tra, senza, verso'.

A ésser remarcats, també, que 'entorn' es adverbí format de substantiu, rahó per la qual es més sorprenent son ús sens preposició.

γ) Escriu sempre ab preposició los adverbis següents, qui per aytal fet acquirexen la valua preposicional y introduhexen substantius: 'abans de', 'pres de', 'luny de', 'fora de', 'fins a', 'tro a'.

Hom veurà provat tot açò en lo capítol de les preposicions (§§ 715 sq.).

305. En nostre temps ádhuch afegim 'de' a preposicions que jamay usem com a adverbis. Aixís dihem: '*envers de* mos amichs', '*contra de* mon pare', '*ultra de* ta bonesa', '*sots de* la taula' ('sota' es l'adverbí). Aytal ús es ilògich, y Metge jamay dóna preposició a aquestes quatre preposicions esmentades.

Per altres adverbis.

306. Es ben trobadora avuy la construcció de dos adverbis, precehit quiscun per preposició: 'de amunt a avall', 'de dalt a abaix' ('daltabaix'), etc. En Metge trobem:

en que us puix jo servir *daçi avant* (1610)

tu ... per mi *daci avant* no pots molt fer (1621)

si oyras parlar *daçi avant* damor conjugal (3211)

daquí avant nol véu hom (75)

daquí avant no han res comu (1050)

e *daquí avant* no volgui pendre muller (1816, 1850, 3719)

daquí ensus no pugen (1019).

En 'daci avant' y 'daquí avant' no m'apar segur que la segona preposició 'a' ('de aci a avant') sigui elidida, per quant pera designar lo *moviment vers*, esmercem los mateixos adverbis que pera designar 'estat' (§ 559); es aixís que dihem: 'vaig avall' y no 'a avall'. Dita 'a' la tenim, però, en lo concepte, y emfàticament la podem fer sentir.

307. Repetició copulativa d'un mateix mot. — Es fenomen registrat assats sovint, en especial en lo llenguatge popular. Hom hi troba tota mena de mots, mes principalment adverbis. La preposició pot ésser:

α) entremitja: '*poch a poch* se comença scampar mala fama de Valter' (V. 395).

β) sengles preposicions davant lo mot repetit: 'criden e udolen *de hora en hora*' (1341), '*de dia en dia*' (V. 390).

Capítol II. Coordinació.

308. La coordinació de dos mots, ço es a dir, l'adició simple d'un al altre, sens qu'entre ells hi hagi ninguna relació determinativa y, en conseqüència, sens ninguna modificació mutual de la comprensió

y extensió de llurs significances, es establerta mitjançant conjuncions. La coordinació es un fenomen extern als mots, per ço com al lligarlos dèxa llurs sentits y llurs relacions ab los altres elements de la preposició intactes. Per ço que, servant llur independència íntegra, dos mots puguin ésser adicionats, necessari es que siguin homogenis, quant menys ideologicament, ço es, que tinguin o puguin ésser resoltos en una mateixa valua. Així ho remarcarà hom en los exemples.

309. Jatsia que la conjunció hagi un ofici extern als mots coordinats; té, però, una significança ideològica: en efecte, pot denotar adició, essent llavors la conjunció positiva; pot significar negació; y, finalment, alternativa o disjunció.

310. Quan en lloch d'ésser dos los mots coordinats són diversos, no hi ha necessitat de repetir la conjunció entremig de tots ells. Modernament es regla general sols usarla entre los dos darrers, llevat en los casos remarcablement emfàtics. Emperò, antiguament, y en especial Metge, tenien més penjant qu'avuy a repetirla.

I. Positiva.

311. Es la que denota adició afirmativa. La conjunció més en ús es:

312. *E* (modernament 'y'), provinent de la llatina 'et':

falcons, astors *e* cans (26)
 apar que no fasses diferencia entre spirit *e* espirit (76)
 per scriptures *e* induccio mia (1582)
 a mos predecessors *e* a mi (1183)
 que tu *e* los altres (1158)
 coses mortals *e* inmortals (286)
 dues coses distinctes *e* separades (68)
 tostemps fos liberal, munifich *e* propici a (1607)
 cridaven *e* udulaven (26)
 los quals molt profundament *e* be hi han vist (270)
 stant dins *e* fora dels cors (966).

Vegi hom com Metge s'alta de la repetició de la conjunció en frases ben planeres:

he vist morir homens *e* besties *e* ocells (65)
 los spitals ho saben els boscatges els rius els pous ... (2475)
 haver les galtes be plenes *e* vermelles *e* grosses anques *e*
 grossos pits (2699)
 servexen pus diligentment *e* mils *e* pus netament (3315).

313. En los exemples precehents hom veu com la conjunció lliga mots sempre homogenis: substantius, adjectius, pronoms, verbs, adverbis. Emperò a voltes trobem coordinats mots aparentment de values distinctes. Hi ha dos casos:

α) Un adjectiu conjuncionat a un substantiu precehit per preposició: 'obra seriosa y d'estudi', 'bordons bells y ab consonancia'. Com vegérem (§§ 35 y 276 F.), lo substantiu precehit per preposició substituïx un adjectiu, en guisa que la diferenciació de les values dels mots es, en aquest cas, parencera.

'est foll ... *e de* leugera creença' (1877), 'net *e sens* colpa est de tot' (1597), construccions equivalents a: 'ets foll e lleugerament credol', 'net e incolpat'.

β) Després d'un substantiu afegim a voltes un adjectiu conjuncionat per 'e', pera reblar emfaticament la qualificació del darrer. Així, en lloch de 'honta gran seria retres al enemich', 'sa mort li causà un sentiment pregon', dihem: 'honta y gran ...', '... un sentiment y pregon'. Remarcarem que la concordança no es trocejada, en guisa qu'en lo fons més tenim una elisió y una figura retòrica qu'altra cosa: 'honta y gran honta seria ...', '... un sentiment y pregon sentiment'. No consta en Metge.

314. Quan los mots són en realitat heterogenis, llur coordinació nos repugna. Remembrem lo castellà 'discurso entero y pronunciado por ...', ahont lo participi té valua verbal y no adjectival.

315. Ab. — Usem també aquesta preposició despallada de son sentit instrumental y de companyia, y reduhida al de simple adició, o sigui devinguda conjunció equivalent a 'e': '(la qual) mata ... aquell famos ... Cyrus ... *ab* .cc. milia persans' (2992), '.cc. milia persans' no tenen cap relació ab 'Cyrus'; abdós termens se referexen indistinctament al verb; per ço 'ab' es conjunció.

'Ab' pot portar avantposat l'adverbi 'ensemps': '*e ensemps ab* Eacus ... porten a execucio' (1987), ço es: 'elles y Eacus ensemps ...'.

316. Entre. — Abans dos termens units per 'e' ab significança conjuntiva ('entre gramàtica y llati estudie dues hores'). No es usat per Metge.

317. Com. — Tota sola en sentit coordinatiu ('lo camí ral, com la dressera, són intranzitables'). No es usat per Metge. En cambi esmërça,

'Axi ... com':

axi de paraula *com* ab scriptura (213)

guisa novella ... *axi* de arreaments *com* de comportaments (2340)

'no tant ... mas':

no tant solament raho ... me empeny a creure aço *mas* la noblesa ... dels ... filosoffs (731)

no tant solament per ella amat *mas* per tots aquells quil havien vist (V. 366)

no tant solament fare de bon grat *mas* ab gran desig (V. 523).

Es ver qu'aytals particules sempre serveixen quelcom de llur valua comparativa; mes qu'aquesta resta sotsmesa a la conjuntiva ho prova, quan hi ha lloch, lo verb qui concorda en plural ab los termens coordinats.

318. Altres particules comparatives accepten la valua conjuntiva 'tant ... com', 'tan bé ... com', 'no sols ... ans', mes no són usades per nostre autor.

II. Disjuntiva.

319. Denota alternativa entre'ls mots coordinats, y es indicada principalment mitjançant la conjunció 'o', provinent de 'aut':

esdeve fatigacio *o* empatxament (452)
 no fos als sino la sanch *o* la calor natural (70)
 sens alguna raho *o* doctrina (583)
 a tort *o* a dret (1161)
 puy en noçes *o* convits *o* sollempnes festes (2404)
 anar a mirar juntes *o* jochs *o* a esposalles *o* a parteres *o*
 a deportes *o* a altres coses (2726)

passatges aquests darrers en los quals no repetirem avuy la conjunció disjuntiva davant cada terme.

Darrera la 'o' hi podem metre diversos adverbis, specialment 'bé'. Metge, però, no ho fa.

III. Negativa.

320. Més exactament es coordinació en proposició negativa, jatsia que l'ofici de la conjunció es, com sempre, lo d'adicionar.

Quan lo verb es negatiu, qualsevulla mots coordinats qui hi hagi dins la proposició, van units no per 'e', ans per 'ne'; en guisa qu'aquesta conjunció reemplaça 'e no' y a voltes 'e o' davant lo segon terme. Lo primer terme va precehit per la negació. Heusací exemples triats entre mots homogenis substantius, adjectius, pronomes, verbs:

no vey a que spirit *ne* altra cosa lurs isques del cos (66)
 no foren ciutats, castells *ne* cases; no foren reys, cavallers,
ne armas (3293)
 no haies per bon istorial *ne* discret aquell qui (3213)
 no dich pero mundanals *ne* transitoris (3791)
 no obtemperas a hun *ne* a altre (1462).

321. En tots los exemples precehents la primera negació va abans lo verb. A voltes pera donar més força a la frase, usem lo verb com a afirmatiu y transposem la primera negació immediatament abans lo primer mot coordinat:

Jon se, *no* un *ne* dos, mas molts (2550)
 beuran *no* pas aygua, *ne* vinagre mas ... (2712).

322. No es precis que la negació qui acompanya lo verb sigui precisament 'no', ans pot esser qualsevol adverbí o preposició negatiu ('sens, jamay', etc.):

tart consellaran que hom vaja per bregues, tavernes, jochs,
ne lochs desonestes (3316).

323. Quan són diversos los termens coordinats, Metge oblida sovint la modalitat negativa y reprèn les conjuncions 'e, o' en lloch de 'ne'; ço qu'avuy no fariem:

ell nos debilita per si ne per accident, per vellesa o per
altre qualsevol debilitactó (449)

alcuna cosa nos pot fer o tractar ab lo vehi o ab lo parent
o ab lamich (2479)

del qual lo parent lamich lo pare lo frare lo marit o alcun
de sos amadors no son quitis si ... (2515).

324. Conjunció negativa en lloch de l'afirmativa. — Trobem molt sovint usada 'ne' enloch de 'e' en les comparacions y interrogacions: 'aquesta ... es stada la pus liberal que haja lest *ne* oyt quem recort' (3201).

325. Conjunció davant lo primer terme. — En la majoria dels exemples vistos ensús, la conjunció introduheix lo segon terme. Sabem, però, que ja'l llatí feya precehir també a voltes lo primer terme per la conjunció.

Lo francès s'altà molt y s'alta encara de la lletja repetició de 'et'. Lo català admet, pera donar més força a la frase, la repetició de 'o' y 'ne':

o tart *o* breu (1772)

la eleccio de Urba *o* fo bona *o* mala (1446)

tota cosa que ha existencia *o* es creador *o* creatura (278)

o en mort *o* en vida *o* vetlant *o* dormint (3532)

no es substancia spiritual *ne* propria *ne* racional (961).

Emperò no servà la repetició de 'e', en guisa qu'ha d'ésser considerada com d'influencia clàssica llatina. Metge no la repeteix may.

Terça part.

Proposició simple.

326. Es independent y completa. Regularment son nucli central es lo verb, en guisa que tot sol pot constituhirla ('Plou').

Mes quasi sempre lo verb té un mot, respecte al qual afirma quelcom: aytal mot es lo subjecte de la proposició, qui pot ésser agent ('lo noy crida', 'la rosa es vermella'), o pacient ('lo noy es cridat'). Finalment, moltes proposicions contenen, noresmenys, la cosa sobre la qual se manifesta l'activitat del verb, ço es lo règim directe y la persona interessada en la mateixa, ço es lo règim indirecte.

Subjecte, verb, règim directe y règim indirecte (ultra los règims relatiu y partitiu de que també nos ocuparem), heusací los elements essencials, anch que no necessaris, qui constituïxen la proposició; a ells hem d'afegir un element extern o adjectiu, per açò apellat complement adverbial, qui té per objecte determinar les circumstàncies de lloch, temps, manera, etc., en les quals se desenrotlla l'activitat.

327. Les proposicions exclamatives, les sentencies, modismes, refrans, etc., poden no tenir verb: '¡ay lassa marrida!', 'dent per dent y ull per ull'.

Capítol I. Subjecte.

328. Les llengües qui tenien flexió casual reservaven lo cas nominatiu pera'l subjecte. En les obres en prosa de Metge aytals desinencies són pervingudes als pronoms y a un sol nom: 'Deus' (§ 61).

I. Concordancia.

329. Lo subjecte y'l verb concorden en persona y nombre:

digui jo (2860)

axí ho creus tu qui veus (2861)

respos Tiresias (2858)
Apollo fo pare meu (1741)
nos lat procurarem (V. 68)
vosaltres ... ho havets loat (3112)
quant elles son ben pintades (2494)
los doctors de la sgleya ... afermen. (269).

Persones.

330. La primera y segona persones corresponents a aquell qui parla y aquell a qui hom parla, sols poden ésser concebudes subjectivament y, en conseqüència, sols poden ésser trelladades per pronoms personals.

331. Los pronoms de la primera y segona persones del plural poden anar acompanyats d'un numeral: 'vosaltres tres féreu açò'. Y com sigui que modernament l'article definit pot reemplaçar ací lo pronom personal, resulta qu'en aytal cas lo subjecte de primera o segona persones pot ésser constituït per un numeral precehit d'article: '*los tres* férem açò'. Ací havem 'los tres' en terça persona y 'férem' en primera. Hom no troba aytal construcció en nostre autor.

Lo pronom relatiu 'lo qual' no pot referirse a primera o segona persones. Quan son antecedent es un predicat, qui fa referencia a alguna d'aquelles, regeix son verb en terça persona; axis dihem 't'adorem com a sant, lo qual nos aydarà en nostres tribulacions'. 'Ja'm veig soldat, lo qual sabrà complir son deure'. Emperò, heusací un passatge ahont lo verb no concorda ab son subjecte gramatical, ans ab la persona qui es en la ment d'aquell qui parla: 'son aparellada ... de tornarmen a la casa de mon pare ... e morir ... vidua, *la qual son* stada muyler de tan noble baro com tu est' (V. 454), en lloch de 'la qual es'.

332. Quan lo subjecte està compost per persones gramaticals diferentes coordinades entre sí, lo verb adopta abans la primera que la segona, y aquesta que no pas la terça. Axis:

(a *mi e als altres*) qui ... *exirem* de preso (1220)
tu e los altres que vuy *sots* presos (1158)
tu els altres leals servidors meus poguesseu (1172)
tu e los altres prínceps del mon vos *concordassets* (1425).

Nombre.

333. La regla de concordança, en quant al nombre, no es observada en los casos següents:

334. I. A voltes noms colectius (§ 18) en singular porten lo verb en plural. Hom ha més cura de llur sentit que no pas de llur nombre gramatical. Açò fa Metge ben sovint ab 'major part':

que ... *haiàn* noms femenins *la major part* de les províncies e de les pus insignès ciutats del mon (3099)
la major part daquells se *adeliten*¹ molt en ... (3686)
la maior part dels inconvenients e mals, qui són en lo mon, son venguts per ... (3784).

Emperò, llegim també:

ço que *la major part* de la gent diu e creu (373)
la major part dells es (3617).

Ab altres noms colectius Metge se decanta decididament vers lo singular (vegi hom també'l pronom possessiu [§ 114]):

la gent que segueix la sensualitat (1266)
la nostra gent darmes diu (3258)
tanta *multitud de gent* com se tira (894)
tan gran *diversitat* de cogitacions ha torbat e combatut lo meu enteniment (1712)
molt hom de bona vida sofer pobrea (486).

L'anglès adopta en aquest cas lo plural.

335. II. Subjecte compost de diversos noms en singular, coordinats entre sí mitjançant partícula copulativa:

a) Ab la conjunció 'e':

1.^r Sempre que'ls noms coordinats són presos com a coses distintes y independents, lo verb va en plural:

Busa Cannesa, Quinto Ffabio Maximo e Silius ... son stats avariciosos (3202)
Asia e Europa encara *serveu* los noms de ... (3096)
la terra la mar e laer no basten a (3709)
la suspita e ira delles son incomportables (2478)
lo sol, lo vent, lo fum, lo fret, la calor e les mosques son lurs enemichs capitals (2494)
encara que *les mans el cap li tremolen* (2586)
que *carn e spirit fossen* dues coses (68).

Los diversos subjectes poden tenir comuns no sols lo verb ans un règim o un complement: '*aquella* (amor) *que hagueren Phedre* a Ipolit, *Clitamestra* a Agamenon e *les Bellides* als fills de Egistus' (2686).

2.ⁿ Quan los noms coordinats són exemplificació un del altre, en guisa que's referexen a un sol concepte, lo verb pot anar en singular:

ço que hom diu *spirit e anima* no fos als sino (69)
lo parlar e rallar dels quals es abominable a Deu (3614).

¹ P. correteix 'se delita'.

Emperò, pot anar també en plural: 'quel loch e cadira de la anima *eren* en lo cor' (253).

En realitat ací es un sol lo concepte; y per açò avuy segons lògica metriem lo verb en singular.

En lo llenguatge modern fem bastant ús de la coordinació sens còpula; en qual cas quasi sempre los diversos subjectes no són als sinó una definició més comprensiva del primer; axis: 'la conciencia, l'exactitut, l'honradesa, es patrimoni seu'. No cal dir que llavors lo verb va en singular.

β) Ab 'ne': la distinció es la mateixa establerta pera 'e'; emperò, hom usa ab aquesta conjunció molt més sovint lo singular; axis no sols lo trobem en: 'no se *ley ne secta que haia* loat homens portar ...' (3465), ahont podríem pendre 'secta' per una exemplificació de 'ley', ans en passatges com: 'que *spirit ne altra cosa lurs isques* del cors' (66).

γ) Ab 'o': aquesta conjunció usualment coordina idees homòlogues, de les quals una es l'explicació de l'altra; es per açò que quasi sempre tenim lo verb en singular:

lo seny o sentiment les reeb de (1039)

força o virtut de la anima que *percep* les coses ... (1055)

de una *caliva o* de una *serventa* *quels* aport lagots (3669)

la sanch o la calor natural que *es* en lo cors (70)

no tant solament *raho o disputacio* me *empeny* a creure açò (731).

Quan son sentit es disjunctiu, no cal dir que'l verb va en singular.

δ) Ab la partícula 'ab': tot radica ací en que 'ab' sigui preposició o hagi devallat ja a mera conjunció. En lo primer cas, lo segon nom qu'ella introduheix, no es als sinó un complement del primer, en guisa qu'aquest es solament lo subjecte, y'l verb en conseqüència va en singular:

una nit *ab ses companyones* sen ana vers ... (3124)

la qual ensemps *ab lo seny o sentiment* es comuna als homens (1032).

Quan es vera conjunció equivalent a 'y', lo verb va en plural. ('La Maria ab son marit ja son ací'. 'Ab ell hem anat a passeig'.) Metge no n'ofereix exemples.

II. Subjecte pronominal.

336. En llatí sols eren esmerçats los subjectes pronominals ab una fi emfàtica, car les desinències del verb ja eren assats pera no dexar dubte sobre la persona de la proposició. La riquesa desinencial de les llengües romàniques es, en general, menor, y d'ací ve que llengües com lo francès modern necessitin esmentar

explícitament los pronoms subjectes. Lo català es assats complert pera que may sigui estada regla forçosa llur ús; resta en lo franch albir del escriptor encloureis o ometrels.

Axis, talment com ara, Metge escriu:

Ab pronom:

Trist jo ladonchs e desconortat ... digui (2852)

Vos, Senyor, me porets dir queus plaura (58)

Elles fan ço que deuen (3745).

Sens pronom:

Ço que veig crech e del pus no cur (122)

e quant *hagui* be *remirat* specialment lo dessus dit hom (28)

si be *he concebut* tot ço quem *has dit* (2889)

Si *van* a lesgleya *scarniran* lo preuere (3639).

Solsament en imperatiu es regla l'omissió del pronom: 'digues ço que volras' (1117).

337. Ab verbs impersonals. — Nostra llengua no ha manllevat, com lo francès, lo pronom de terça persona pera donar un subjecte merament gramatical als verbs impersonals, qui essencialment ne carexen:

poch temps *ha passat* que (3)

covench me gitar sobrel lit (13)

no *appar* ... que hages (104)

donchs *segueix se* que es immortal (485).

338. Terça persona. — A diferencia del francès, escarsament esmercem en català lo nominatiu de la terça persona (ell, ella, ells, elles) quan fa referencia a ens inanimats. No hi ha dubte qu'assignem a aytals pronoms un sentit essencialment personal, per lo qual, quan no'l tenen, preferim suprimirlos: 'totes les coses animades veig morir en una manera. — No es ver que en una manera *muyren*' (78).

339. No es llegut en català usarne lo plural com a subjecte indeterminat, equivalent a 'hom'. (En francès l'usaven: 'ils disent que ...', y en anglès encara l'usen 'they say that ...').

340. Plurals de 'magestat'. — L'exemple dels darrers emperadors romans, qui sobergament usaven 'nos' en lloch de 'ego', quan se referien a ells mateixos, se propagà a les llengües romàniques, entre les quals la nostra esmerçà d'hora 'nos' y 'vos' en compte de 'jo' y 'tu'. En lo *Somni*, qui es una narració subjectiva, y en l'endreça y rerascrit de *Valler*, usa tostemps Metge lo singular quan parla d'ell; al dreçar les noves al Rey En Joan, lo tracta sempre de 'vós', y'l mateix fa ab Orfeu la primera vegada d'adreçarseli, ço es en les ratlles 1902-1905; mes

sempre després, li diu de 'tu', nombre qu'axís mateix esmerça constantment ab Tiresias. Tots aquests personatges, enclòs lo Rey, usen la primera persona del singular pera designarse si mateixos. De manera, qu'en lo *Somni*, no consta plural algun de 'magestat' en primera persona (nos); y en quant a la segona (vós), hi ha tots los qu'esmerça l'autor pera parlar al Rey. Per ço que fa a *Valter*, en l'endreça y en lo rerascrit tracta Metge de 'vós' a Madona Isabel de Guimerà, mes en lo text de l'obra tothom se diu arreu de 'tu'. Tutejen los vassalls al Marquès, aquest a Janicola y vice-versa, y àdhuch l'algotzir a Griselda. Sols hi ha una sola frase ab plural magestívol, y es la salutació de Griselda a la novella esposa (V. 543) que dejús transcrich. En quant a la primera persona, tots esmercen lo singular.

En conseqüència, no havem exemple a mostrar de 'nos' en lloch de 'jo'. Heusenací de 'vós' per 'tu':

vos, senyora, siats dotada daquestes (V. 12)

Senyora, be siats *vos* venguda (V. 543)

¿e que es de *vos*? (1126)

fuy molt familiar a *vos*, senyor (1318)

... homens qui *us* acompanyen (1128)

nous hi cal tenir temps (667)

Prech *vos* quem vullats dir (1904).

III. Subjecte indeterminat.

341. Llevant los verbs impersonals absoluts y passius, no podem concebir logicament una activitat sens ens qui la determini (tranzitiu) o encarni (intransitiu), ni, en conseqüència, admetre gramaticalment un verb sens subjecte. Pot ésser necessari, però, referir a voltes una acció indistinctament als homens, adés tots adés qualche aplech d'ells prè en sentit general, y es per cas aytal que totes les llengües se són afaysonats subjectes indeterminats.

Les llengües romàniques s'han valgut de: pronoms indefinits 'homo', 'unus'; lo reflexiu 'se'; la segona y terça persones del plural; y la veu passiva.

342. Segona persona plural, sens subjecte explícit, mes qui existeix ben indicat per la desinència verbal: es d'ús principalment en provençal y conegut axís mateix pel català, com quan dihem: 'la salut es difícil; si menjeu massa vos enfiteu, si poch vos afeblitz. La prudencia es necessaria'.

La característica de 'vós' usat en sentit indeterminat, es que la persona qui parla sempre se suposa compresa en l'enunciat qu'afirma. Quan dich en sentit general 'si menjeu massa ...' presupose qu'a mi també m'esdevindrà lo mateix.

Aquesta forma indeterminada no es usada per Metge.

343. Terça persona plural. — Molt més freqüent en nostres terres. Remarqui hom qu'al revés de l'anterior, exclou la personalitat qui parla y fa referencia precisament als altres homens: 'diuen que'l Rey ve', ço es '*los altres* ho diuen, no pas jo'.

Tres passatges ne conté nostre autor:

la fama se escampa que aquella donzella li amanaven que
fos sa muller (V. 422)
molts savis homens antichs, los quals apellaven Castors,
deyen que ... (562)
les barres li asseguen a qui primer ne parla que jo fos
vostra muller (2565).

344. 'Unus'. — Aquest pronom indefinit reflexa més imprecisió que les dues formes precehents, car tant comprèn qui parla com los altres. Es sovint ohit en les encontrades catalanes, adés sol, 'quan *un* pensa ...' adés ab 'hom': '*un* hom deu treballar pera viure'. No l'esmerça Metge.

345. 'Homo'. — Heusac'l subjecte indeterminat per excelencia, d'ús copiosíssim en català castiç, mes malhauradament arreconat avuy als endrets més o menys franchs d'influencia castellana. Son ús no ofereix remarca alguna especial, llevat ço qu'hem dit qu'admet l'article indefinit 'un', mes en ninguna guisa l'indefinit 'lo' com fa'l francès.

Pera establir després comparances entre aquesta forma, 'se', y la passiva, he registrats tots los passatges ahont nostre autor esmerça 'hom' com a pronom indeterminat:

ço que *hom* diu spirit o anima (69)
si *hom* demanava a cascun *hom* ... (150)
vanament deya *hom* animals e coses animades (261)
hom noy pogues ... contradir (504)
que *hom* lals retes en infern (697)
si *hom* los crida ... (980)
que puxa *hom* entrar en paradís (1285)
no deu *hom* comanar tots sos fets a fortuna (1310)
ne podia *hom* encare be presomir que fos mort (1373)
impossible es donar a oblit ço que *hom* ferventment ama
(1657)
passat lo dit riu troben *hom* un altre (1920)
volen que *hom* pens que elles ... (2301)
nen pora *hom* haver bon respost (2500)
ne les pot *hom* rependre (2600)
mentre *hom* ho veu (2711)
no son tant foll quem pens que de semblants ne pogues
hom trobar (2952)
que *hom* vage per bregues (3316)
ades van tant larchs que nols veu *hom* los peus (3445)
no pot *hom* res tenir en ells (3590).

346. 'Jo' substituït per 'hom'. — Aquesta substitució es ben remarcable: 'be crech que no era res; car *hom* son axí com los altres' (142), ahont 'hom' no es lo subjecte indefinit qu'hem examinat, ans equival a 'jo'. Avuy dia a montanya es encara trobadora la construcció: 'hom no creya que's morís', en la qual 'hom' substituïx també 'jo', mes lo verb pren la desinença de la terça persona. Es una forma de cortesia rústica pera emetre un judici veladament. Compari lo llegidor aquest passatge ab lo § 331.

347. 'Se, veu passiva'. — Les construccions passives poden carèxer de règim (§§ 474, 481), y com sia cosa que'l règim passiu es l'agent, segueixse qu'aytal omisió dexa la frase sens subjecte actiu, ço es completament indeterminada. Y heusací com per la passiva assolim una manca absoluta de subjecte, ço que la veu activa jamay comportaria. Exemples en §§ 474 y 481.

Capítol II. Verb.

I. Transitiu y intransitiu.

348. Lo verb transitiu no enuncia l'acció cabalment y completa per sí mateix; ha obs del règim directe pera determinarla:

(los *homens*) *buyden lo sach* per un forat o per altre (3703)
(la *anima*) *ha cenyides ciutats* de mur (344).

349. L'intransitiu enuncia una acció qui té lloch en son mateix subjecte: no admet donchs règim directe, car ell per sí sol dexa l'acció exactament determinada. Axís:

jo ... combregava sovint (1333)
tots los meus ossos cruxiren (166)
molts daquells *qui dormen* en la pols (806)
per tal que (*elles*) *tost esclatassen* (2737).

350. La separació entre abdues menes de verbs no es tan radical y inflexible com hom podria creure. Són molts los verbs transitiu qui accepten un sentit absolut: dexten llavors de transmetre l'acció a un altre ens y, al restar circumscripta aquella al subjecte, devenen vers intransitiu. Axís en:

voltors *qui mengen lurs fetges immortals* (1998)
no per demerits *que mos perseguidors ... sabessen* (3)
la gent ho diu per tal com *ho volria* (51),

'menjar, saber, voler' referexen les accions precisament a 'fetges, demerits, açò'. Mes hom pot afitar l'acció de dits verbs a llurs

matexos subjectes, dextant sens circumscriure la cosa 'menjada, sabuda, volguda', y dir absolutament ab Metge:

Cosa natural es morir, axi com nexer, *menjar*, viure, suar ... (1256)

Deus omnipotent es tot sol qui inmutablement *sap*, *pot e vol* (928).

Verbs usats per Metge:

351. Tranzitius:

abrassar (401, 3724)	aparellar (377, 2317, V. 120)	celebrar (2750)
abreujar (945)	apellar (562)	cenyar (343)
abrigar (2164)	apendre (335)	cercar (295)
absoldre (3422)	aplegar (1398)	cercuir (1978)
absorbir (3251)	aportar (2555)	certificar (2126)
acceptar (1407)	aprimar (2105)	cobeiar (1807)
acollir (V. 544)	armar (2745)	cobrar (175, 888)
acompanyar (20, 291)	argumentar (2697)	cobrir (1996)
aconseguir (474, 2958)	arrancar (1442)	cogitar (593)
acordar (V. 175)	arrear (2384, V. 595)	collir (3180)
admetre (1486)	arromansar (V. 14)	collocar (1847)
administrar (3665)	assaiar (1619)	comanar (1310, 2220)
adobar (2373)	assegar (2563)	combatre (1713)
adorar (2553)	assetiar (2984)	cometre (678)
afalegar (2161)	assignar (V. 104)	comparar (3017)
afermar (270, 641)	atenyer (1052)	compendre (335)
afollar (1564)	atorgar (146)	complir (V. 100, 1646)
agreuja (292)	auctorizar (3222)	comportar (179, 2608)
aguar (2408)	averar (3334)	concebre (2889)
ajustar (110, 228, 3628, 3722)	avisar (2012)	concellar (3773)
alçar (2281)	avorrir (2602)	concordar (2247)
alegrar (2057)	avortar (3041)	condempnar (669)
allegar (105, 2694)	banyar (V. 591)	conexer (37, 3502)
alletar (3089)	batre (1983)	consentir (V. 254)
alongar (3079)	baxar (246)	conservar (597, 2425)
alterar (3433)	benehir (V. 289)	considerar (312)
amagar (1698, 1749, 2392)	besar (159, 2428)	consolar (1114)
amar (483)	beure (3036)	constituir (1135, 2869)
amenar (V. 200)	blastomar (2377)	consultar (2505)
anonestar (V. 562)	botonar (3750)	contar (755)
amparar (2963)	brodar (2351)	comptar (2770)
anadir (229)	buydar (3703)	contemplar (729)
anullar (2623)	callar (3103)	contenir (879)
anyorar (V. 504)	cantar (1820)	continuar (3487)
	carregar (2485)	
	castigar (2666)	
	celar (1628, 3520)	

- contradir (393)
 convertir (2329, 3787)
 convidar (832)
 convocar (1398)
 cordar (2818)
 crear (81)
 creure (43)
 cridar (981, 1798)
 curar (3715)
 cuydar (1891)
 dampnar (647)
 daurar (2963, 3503)
 debilitar (437)
 deboxar (2389)
 declarar (276)
 defendre (2697, 3682)
 deliberar (V. 13)
 delliurar (795, V. 170)
 demanar (150, 1123, 1145, 2828)
 demostrar (V. 269)
 denegar (3163)
 denotar (2355)
 denunciar (805)
 departir (1029)
 desamparar (1256, 3029)
 descalsar (2531)
 descarrerar (3588)
 descebre (2168, 2790)
 descobrir (2394)
 desconsolar (V. 415)
 descriure (884)
 desenganar (2773)
 desfreçar (3058)
 desigar (187, 295)
 deslatar (V. 236)
 desligar (2768)
 despendre (1328)
 despertar (2090)
 desponcellar (888)
 despullar (2472)
 desraigat (1603)
 destituir (581)
 destruir (424)
 determenar (1468)
 deure (546)
 devorar (1846)
 dictar (1458, 2741)
 difamar (3050)
 difugir (1433)
 digerir (1133)
 dilatar (2878)
 dir (24, 38, 514, 608)
 disceptar (1732)
 discorrer (345)
 dispondre (755)
 disputar (3620)
 dissimular (2124)
 dissipar (1159)
 distribuir (1883)
 diversificar (3699)
 domtar (3003)
 donar (42)
 dotar (V. 13)
 dressar (2121, 3751, V. 144)
 duptar (306)
 edificar (917, 2979)
 egualar (1875)
 elegir (1391)
 embacinar (2598)
 embotir (2349)
 emparar (3587)
 empatxar (1645)
 empendre (3208)
 empenyer (730, 739)
 encadenar (1764)
 encalçar (3310)
 encercar (3300)
 encloure (723)
 encorrer (2929)
 endolçir (3286)
 endressar (V. 528)
 enganar (998)
 engendrar (1810)
 engrunar (1132)
 enluernar (2670)
 ennoblair (609)
 ennoblir (V. 85)
 enquerre (2699)
 enriqueir (2508)
 ensafranar (2368)
 enseguir (V. 63)
 ensutzar (1520)
 entendre (46, 2891, 2894)
 envescar (2429)
 escarnir (3639)
 esclariar (3662)
 escriure (610)
 escusar (3760)
 esperar (588)
 espiar (3585)
 espolsar (3751)
 esposar (V. 467)
 esvahir (3000)
 exercir (216, 1788)
 exillar (3057)
 experimentar (1886)
 explicar (222, 3121)
 expondre (1757)
 exposar (601, 3186)
 exorbar (2048)
 exprimir (118, 2054)
 extirpar (1162)
 fabricar (347)
 farcir (2790)
 fatigar (V. 590)
 fenyer (256, 2114)
 fer (522, V. 250)
 ficar (1730)
 finir (3166)
 folrar (2345)
 fondre (2423)
 foradar (346)
 foragitar (3109)
 forçar (1906)
 freqüentar (3529)
 fundar (2277)
 furtar (3670)
 garrotar (3449)
 ginyar (1204)
 girar (1793, 2711)
 gitar (73, 175)
 gosar (749)
 guanyar (1223)
 guardar (1270)
 guarir (1887)

- haver (7, 103, 278, 555)
 honrar (3576)
 ignorar (1005)
 illuminar (1114)
 imaginar (596)
 imposar (3686)
 imputar (1738)
 induir (516, 943)
 inflar (2818)
 informar (1036)
 inhibir (1480)
 instar (1193)
 interrogar (V. 153)
 jaquir (791)
 jurar (V. 449)
 jutjar (584)
 lavar (2379)
 legir (393)
 lepar (2001)
 lexar (41, 1606)
 levar (315, V. 225)
 liurar (1213, 1709, V. 302)
 loar (1820)
 lunyar (35)
 maltractar (2003)
 manar (327, V. 105)
 manejar (2822)
 manlevar (2662)
 mantenir (2264)
 maridar (3573)
 matar (1843)
 mellorar (345)
 membrar (1070)
 menar (1467, 1790)
 menjar (1998)
 menyspresar (1791)
 merexer (181, 491)
 mesclar (3732)
 metre (610, 1349)
 mirar (1762)
 mordre (1748)
 mostrar (1656)
 moure (1839)
 mudar (3677)
 nafrar (3277)
 negar (288)
 nodrir (1561)
 nombrar (2657)
 nomenar (2094, 2098)
 notar (3480, 3566)
 notificar (V. 50)
 oblidar (1791)
 obligar (226, 3677)
 obtenir (1534)
 obrir (328, 2802)
 observar (568)
 ocupar (2415)
 ofendre (2697)
 offerre (520)
 ohir (37)
 omplir (2038)
 oppremere (725)
 ordonar (3019)
 ornar (348)
 pagar (55)
 parar (533, 2768)
 parir (135)
 passar (3070)
 pasturar (V. 119)
 pelar (2335)
 pendre (1808)
 pensar (954)
 pentinar (2981)
 percebre (1038)
 perdre (174)
 perfumar (2352)
 perpetrar (3189)
 plantar (588)
 podrir (3548)
 polvorizar (3046)
 portar (820)
 posar (258)
 possehir (1154)
 prear (2756)
 pregar (2159, V. 292)
 premer (2030)
 preposar (1650)
 presentar (341)
 preservar (2809)
 presomir (1374)
 prestar (3537)
 presuposar (866)
 preveure (401)
 privar (581)
 procurar (V. 68)
 produir (2967)
 profetar (805)
 prohibir (1508)
 provar (156, V. 238)
 publicar (1699)
 punir (3111)
 quadrar (2625)
 rahonar (2698)
 raure (2335, 3438)
 rebre (299)
 rebuyar (2588)
 recitar (2695)
 recordar (1354)
 recusar (V. 613)
 redortar (2332)
 reduir (855, 1350)
 regar (3523)
 reembre (793)
 recordar (1906)
 remetre (1968)
 remirar (28)
 remoure (2147)
 remunerar (182)
 renovellar (1371)
 reparar (93)
 rependre (2600)
 reportar (V. 441)
 reprovar (2648)
 reptar (2385)
 reputar (625, 2117, V. 53)
 requerre (1747)
 reservar (3074)
 respondre (2910)
 ressemblar (730)
 restaurar (445)
 restituir (3127)
 retractar (2035)
 retre (42, 2348)
 retribuir (491, 1619)
 revelar (1659)
 robar (2026, 3505)
 rodar (2024)
 rosegar (2723)
 rossegar (2355)

ruminar (525)	soferir (486, 1490, V. 28)	suplir (2306)
saber (3, 47)	soler (1643, 1654)	tancar (2802)
sadollar (832)	somiar (V. 576)	temer (114, 3002)
saludar (2528)	sonar (1752)	temptar (V. 430)
salvar (796)	sospendre (3652)	tenir (624) ¹
sanctificar (2750)	sostenir (309)	testificar (531)
scampar (2983)	soterrar (822)	tirar (894, 900, 3750)
scatar (2379)	sotsmetre (2584)	tollerar (3324)
sclarir (380)	spaordir (V. 164)	tolre (1843)
scoltar (1327, 2739)	squivar (683)	toquar (1809)
scombrar (3447)	spantar (3267)	torbar (1863, 3646)
scusar (2884)	spatxar (180, V. 149)	tornar (3537)
segar (2853)	sperar (3238)	tractar (334, V. 94)
seguir (142, 3027)	stendre (2281)	trahir (2033)
semblar (2065)	storçre (3056)	trametre (2636)
semlrar (3179)	strenyer (2270)	transformar (2240)
sentir (311, 2455)	stimular (1122)	transladar (3183)
separar (259)	stoyar (V. 494)	transportar (3146)
servar (114, 2424)	studiar (874)	treçar (2982)
servir (3789)	stufar (2369)	turmentar (305)
sguardar (1957)	subiugar (1523)	usurpar (1160)
significar (590)	suplicar (193, 544)	vedar (1507)
sobrepujar (336, 1875)		vençer (3029)

¹ Tenir. — Aquest verb derivat de 'tenere', no es pas trobador, ab lo sentit d'avuy, en los orígens del castellà y català, llengües qui ab lo portuguès tanta importància li han concedida després. Lo llatí significava 'tenir en la mà, servir, mantenir, ocupar, pararse, retenirse'. Aquests sentits són encara ben perceptibles en los passatges:

ab aquest basto que tench en la mà (2232) ('manté, agafa')
una part del cervell tenia lo principat de la anima (252) ('ocupava, sostenia')

Aristotil tench ... les animas esser immortals (631) ('mantingué, defensà')
e havia tots temps tengut ab lo vertader vicari de Jesu Christ (1301)
altre tenits en lo cor mes que mi (2521)
les voluntats que tots tenim secretes en los nostres coratges (V. 49)
('servem')

e la manera que tenen de fer la raure pel amunt (3437) ('que seguexen').

Emperò sa força s'anà esfuminant assimilantse al auxiliar 'haver'. En Metge nos trobem ab indicis del estat de tranzició; axís ho indiquen aquests exemples, ahont no es possible descelarhi ferma la significança esmentada:

ab diligent cura tenga a prop ma filla (1666)
los avariciosos ... tenen davant viandes (2006) (no 'mantenen, ni serven, ni sostenen': simplement 'han')

per no tenir temps (1269)

E finalment per no tenir temps (3466).

Com no n'hi ha d'altres, y en cambi l'ús d' 'haver' es continuat, ja pot hom veure ab quanta puresa trobem encara respectat aquest darrer per nostre escriptor. Modernament sempre esmercem 'tenir' com a verb atributiu.

veure (29)
verinar (1748)
vexar (1205)

violar (678)
vituperar (2382)
vivificar (217)

voler (51, 1627)
zelar (1184).

352. Intransitius:

acostumar (9)
adulterar ab (3049)
ajudar a (3080)
anar a (500)
anhelar en (2040)
aparexer (17)
arribar (1845)
atendre en (209, a 717)
balbuceiar (3363)
bastar (2706, a 3710)
batallar ab (2992)
cabere (2352)
callar (1271, de 1862)
caure en (1313, de 3373)
cavalcar en (V. 199)
cessar de (426)
claudicar (1799)
combregar (1333)
comparexer (1377)
complaure a (2049)
concordar en (1049)
concorrer en (3732)
conferir (665)
confiar de (V. 81)
consentir (V. 438)
contrastar (1405)
conversar ab (840)
correr (1254)
crexer (237)
cruxir (166)
curar de (122)
dar (3329)
decaure (912)
deffallir (426)
deposar (240)
devallar en (765)
disposar de (V. 71)
dispondre de (V. 418)

disputar sobre (653, de 2717)
dormir (806)
duptar (32, de 348, en 391)
durar (898)
exir de (67, 466, 2638)
encaure (2635)
encavalcar (3600)
enclinar (1321, en 1324)
enfantar (2470)
entrar en (2624, 2720)
entrevenir (1241, en 1513)
envellir (2304)
errar (1412)
esclatar (2738)
espatxar (2781)
fameiar (832)
fiar de (3668)
florir (626)
freturar de (641)
fugir a (974)
habitar en (975)
jaure (888, 2030)
jugar de (2856, 3275)
laurar (516)
logrejar (3585)
luir (2556)
malignar (369)
menaçar a (1227)
mentir (638, en 3337, de 3490)
morir (71)
murmurar (2120)
nadar (3126)
navegar (2716)
naxer (87, 467)

negociar (3789)
obeyr a (1421, 1462)
obrar (635, 1077, 2097)
obtemperar a (1461)
occorrer a (1207)
ordonar de (V. 418)
orinar (2664)
parlar (56, ab 770, de 3155)
parlotejar de (2643)
partir de (1614)
passar (morir) (1540)
passar de (1933, en 2675, per 2460)
passeiar (12)
pecar (318)
pellejar (3587)
pendre de (2009)
penjar (1004)
pensar (147, en 1010)
perceverar en (1663, ab 1849)
perir (1111)
pervenir de (403, a 1600)
plorar (170, 579, 765)
prehicar (3641)
procehir (686, a 2898, de 930)
prophetar de (550, 3024)
prosperar (488)
provehir a (1163, 3717)
provocar a (2441)
pudir (2305)
pujar (573)
rallar (3614)
rebellar (2981)
regnar (3489)

relevar (V. 82)	sermonar (1481)	treballar en (857,
renexer (2000)	seure (1982)	3432)
reposar en (2207)	socorrer a (3240)	tremolar (2587)
resignar a (1426)	sopar (2725)	trigar (3236, 3518)
resistir a (3174)	sospirar (V. 286)	trufar (3637)
retornar en (111,	specular (202, sobre	udular (26, 1342)
1810)	1697)	usar (925, 2754, en
riure (2602)	sperar en (809)	1867)
romanir (326, 564,	spirar (102)	vacillar (938)
2656)	star (327) ¹	vagar (1449)
satisfer a (1723, 1739)	suar (1257)	venir (444, a 2711)
scapar (1314)	tardar (1165)	viure (405, 1244)
sedeiar (1257)	tenir ab (1381)	volar (1972).
senyorejar a (V. 333)	tornar a (110, 799)	

353. Tranzitius usats absolutament com a intranzitius:

abreuiar (3392)	concloure (1443)	fer (72)
acusar (3587)	contradir (505)	filar (3148)
alienar (2417)	cridar (26)	finir (599)
amar (1873)	despendre (2596)	furtar (3602)
brodar (3600)	destillar (2309)	gonyar (3570)
canviar (V. 535)	devinar (2508)	guastar (2596)
cassar (1340)	donar (2417)	inflar (3302)
cavar (2322)	elegir (1452)	inspirar (218)
començar (157)	entendre (3791)	judicar (218)

¹ Star. — Lo llatí 'stare' significava 'ésser en peu, tenirse dret, restar ferm, mantenir-se, sojornar', y figuradament 'trobar-se, ésser', exactament com avuy lo verb corresponent anglès 'to stand'. Responen a aytals significances los passatges:

o aquell dells qui staria en sa pertinàcia (1434) (qui's 'mantindria' ferm en ...).

les colones ... son de diamant, e sobre aquelles sta una torra de ferre (1981) ('se té', 's'alça')

Set dies stiguí a la porta sens menjar (1811) ('resti')

adormim ... en la forma ... que malalts ... solen dormir. E stant axí (17) ('romanent', 'trobantme')

estant en la preso (3) ('romanent', 'essent').

En aquest darrer ja hi remarca hom un afebliment de significança, la qual s'apropa molt de la de 'ésser'.

Indica també trobar-se: 'couinent ment stich' (172), 'Jo stich be' (1624), y impersonalment: 'Be sta' (154).

Escaure: 'que mils los stiga' (2333)

Transcòrrer: 'E, un poch stat' (1733).

Emperò, perduda sa significació primitiva de 'fermesa' y indicant mera-ment existència, com se pertany al verb substantiu, trobem:

la anima dels bruts es substància spiritual car stant dins e fora del cors es invisible (966)

aquells qui ... son enemichs staven esemps (1828)

En la primera stan les animas dels infants (1946)

Aquí stan semblantment aquells ... (2033).

jutjar (1522)	pregar (1664)	resuscitar (538)
lagotejar (3585)	prestar (2417)	saber (218)
legir (1881)	privadejar (3528)	sentir (404)
levar (1428)	purgar (1173)	vendre (2417)
mendicar (3602)	refrescar (166)	vetlar (1258)
menjar (1257)	remembrar (218)	voler (218)
pintar (2318)	replicar (1465)	
poder (929)	respondre (3766)	

354. La historia de les llengües ofereix canvis successius y recíprocs entre abdues categories de verbs. Es axís que, no sols hi ha assats sovint discrepàncies entre les values llatina y catalana, sinó que, noresmenys, dins nostre romanç, Bernat Metge usa com a tranzitius verbs qui pera nosaltres són ara indubitables intranzitius y vice-versa. Nos interessa singularment l'estudi comparatiu d'aytals variacions, tant més quant la valua moderna té a voltes justificació en la llatina, de la que s'era departit lo català clàssich.

Aytals transformacions no's presenten sempre senglament ahillades; vull dir qu'hom en general les experimenta en verbs qui mostren qualche relació gramatical o ideològica entre ells, ço que ha permès als filòlechs aplegarlos en distinctes rúbriques, dexantne bé però, lliurament fora, aquells qui no oferexen relació mutual. Fonamentantme en Diez¹ y Meyer-Lübke² jo los he distribuïts com segueix:

A. Intransitius llatins devinguts tranzitius.

355. α) Eren originariament intranzitius los verbs derivats de substantius qui representen los règims directes d'aquells.

Metge usa intranzitivament:

Cavalcar:

faent la *cavalcar en* un fort cavall blanch (V. 199).

Freturar:

la virtut de la anima *fretura de* orgue corporal (440)
mas no *fretur de* consolació (641).

Senyorejar:

de voler *senyorejar a* lurs marits (3480).

Y jatsia que no portin règim directe ni indirecte, rahó per la qual hom no pot afirmar si són vers intranzitius o tranzitius absoluts, podem sens dubte algun encloure:

Enfantar:

¡quantes *enfanten* abans de lur temps ...! (2470)

¹ *Syntaxe*, 93sq.

² *Syntaxe*, 353sq.

Famejar:

per tal que no puxes dir que a *famejar* te haia convidat (832).

Sedejar:

cosa natural es morir axi com ... *sedeiar*, *fameiar* (1256).

Obrar:

si stant en lo cors havien virtuosament *obrat* (635).

Descomposant aquests verbs, aparexen llurs radicals substantives com a règims directes: 'montar un cavall', 'haver fretura', 'ésser senyor', 'parir un infant', 'haver fam', 'sentir set', 'fer una obra', rahó per la qual mentre era servada viva la realitat de llur composició, no'n podien pas admetre d'altres. Mes debilitantse aquella, prest n'hi foren introduhits, y axís, Metge fa ja tranzitius:

Alletar:

alletantilo axi com si fos petit infant (3089).

Deslatar:

la filla fo deslatada (236).

Argumentar:

argumentar ... un fet (2697).

Assetjar:

(Semiramis) ... *assetia la dita ciutat* (2984).

Maridar:

e son *ne* mils *maridades* que dels jovens (3573).

Senyorejar (en oposició ab l'exemple precehent, lo qual prova la indecisió regnant):

mas volen rahonablement *senyorejar lur companya* (3482)

ahont si 'alletar, deslletar, argumentar, assetjar, maridar, senyorejar' ja signifiquen intrinsecament 'donar llet, llevar let, posar un argument, posar seti, pendre marit, ésser senyor', es vijaress que llurs règims directes d'ensús havien de devenir indirectes: 'donarli, llevarli llet, alletantli, deslletantli', etc.

Trobem també los verbs: 'filat' (fer fil), qui per no portar règim directe ni indirecte no puch demostrar sigui tranzitiu pera Metge, y 'arromançar' (metre en romanç), qui, com diversos altres, no poden ésser ací enclosos, car los substantius qui'ls enformen representen altra relació que la de règim directe.

Ús modern. — Es a favor de la valua tranzitiva. Per açò 'infantar, senyorejar, freturar, obrar' són gayre bé sempre usats ab règim directe. Y en estil curós nos plau àdhuch dir 'cavalcant un bay lleuger; famejava pa de montanya'.

356. β) Los verbs de moviment, formats mitjançant un prefixe y un verb intransitiu, devenen sovint transitius. Aytal pas es ja observat en llatí (concurrere, contrastare, defugi, superstare, circumire, praevenire, etc. *aliquem*) y acquireix major espandiment en les llengües romàniques.

Reflexa Metge la dèu originària en los verbs següents:

Concorrer:

(elles) *concorren* souen en les dances e cançons (3732)

Contrastar:

posat que disposicio de dret canonich no *hi contrast* (1404)
no *li vullés contrastar* (3333).

Encaure:

e en qual mes deu *encaure* (2635).

Entrevenir:

en la qual *entrevench* Julius Cesar (1240, 1513, 2907).

Occorrer:

o per *ocorrer a* lur iniquitat (1207)
per tal que les pogues preveure e *ocorrerhi* (1331).

Pervenir:

perve hom mils a vera conexença (526).

Socorrer:

per sostenir e *socorrer a*¹ aquell (3240).

Fa ja transitius los qui següexen:

Departir:

saber *departir* ver de fals (1029).

Descarrerar:

descarrerar ab lur enginy dones e donzelles (3588).

Circuir:

una gran ciutat *cercuida* de tres murs (1978).

Defugir:

si aquestes coses los dits vicaris ... *difugissen* (1432).

Discorre:

ab industria *discorre* les terres e la mar (345)
si tu *discorres* ... les potencies de la anima racional (1047).

Dispondre:

totes coses *dispon* (755).

¹ P.: 'socorrer aquell'.

Encorrer:

la ira e oy de les quals *encorregui* (1831)
 per dir veritat jo havia *encorregut* tant gran dampnatge
 (2255)
 tota humana natura ... *encorria* de fet pena infernal (2929).

Sobrepujar:

una dona que eguala e *sobrepuja* ... tota dona vivent
 (1875).

No podem encloure 'enseguir', car 'seguir' es tranzitiu pera Metge (§ 361).

Ús modern. — Dels esmerçats per Metge intransitivament, podem separar com inusitats 'contrastar' y 'occórrer'. Usem ab igual valua 'concórrer, encaure, entrevenir, pervenir'. Fem sempre tranzitiu 'socórrer', qui ja té aquest caràcter en la lliçó del ms. P.

Dels esmerçats per nostre autor tranzitivament, es insòlit 'descarrerar'; confirmem son usatge en 'departir, circuir, defugir, dispondre, sobrepujar', mes tornem, o nos atenim encara, a llur origen intransitiu en 'discórrer per, encórrer en'.

357. γ) Los intransitius llatins, qui denotaven un estat d'esperit ('lacrimare, plangere, plorare, lamentari, suspirare, gemere, ridere, clamare, tremere', etc.) prest adoptaren com a règim directe, devenint tranzitius, l'ens exterior qui era causa de dit estat. Així 'plorar a causa d'algú' ho traduhien ab l'accusatiu 'plorare *aliquem*'; 'sospirar per motiu de quelcom', 'suspirare *aliquid*'.

No es massa extens lo vocabulari de nostre autor en aquest punt. Trobem, però, set verbs, d'entre'ls quals usa intransitivament:

Riure:

En un moment ploreu e *rien* (2602).

Es cert qu'aquest exemple no es conclouent, car 'riure' podria ésser tranzitiu usat absolutament com 'ploren'. Mes d'una banda, hom no'n troba com d'aquest cap passatge tranzitiu, y d'altra, 'riure', tant en català com en francès, no apar presentarse altrament sinó ab règim relatiu ('riure de'). 'Ridere aliquid' té representació en italià y castellà antich.

Sospirar:

no gita lagremes ni *sospira* gens (V. 286).

Tremolar:

encare que les mans el cap li *tremolen*.

Repetim ço dit ab 'riure'. Com qu'aquest passatge no mostra la causa del tremolor, qui es la qui hauria d'anar en règim directe o relatiu, no demostra sia dit verb intransitiu. Emperò la tradició catalana afirma que no hem heretada la construcció en accusatiu 'tremere aliquid', la qual ja en llatí pertanyia a estil enlayrat.

Igualment són insuficients los exemples de 'trufar' y 'rallar' que considerem també com a intransitius.

Adopta Metge l'accusatiu llatí ab los verbs:

Cridar:

si hom los *crida* (980)

E ladonchs Proserpina ... *crida* Euridices (1797)

Valter ... *crida* Griselda per son nom (V. 151)

ahont 'cridar' es sinònim de 'apellar'. Quan equival a 'clamar' també hauria de portar l'accusatiu que'l llatí li mostra, 'clamare Jovem'; mes malhauradament no hi ha exemples d'aquesta accepció en nostres obres.

Plorar:

apres que hom es mort, los seus amichs nol *ploren* (579)
devallare en infern *plorant mon fill* (765).

Exemples conclohents del ús tranzitiu de plorar.

Ús modern. — Usem sempre 'plorar' com a intransitiu. 'Cridar' significant 'apellar', es avuy tranzitiu, mes equivalent a 'clamar' intransitiu. 'Riure, sospirar, tremolar' los servem intransitius, y'l mateix fariem ab 'trufar, rallar' si no'ls haguéssim perduts. De manera qu'en aquesta rúbrica, lluny d'expandir la valua tranzitiva, hem tornat vers la deù originaria.

358. δ) Molts verbs de moviment reberen ja en llatí com a règim directe l'espai recorregut. Parionament verbs implicant durada acceptaren directament lo temps d'aquesta. Aixís esdevingué que 'ambulare, currere, navigare', etc., feren tranzitivament 'ambulare maria, currere aquam, navigare aquas'. Pertanyen a aytals verbs, de niçaga intransitiva, los moderns: 'córrer, pujar, saltar, montar, devallar, descendre, baxar, passar', etc., qu'usem gayre bé sempre com a tranzitius ('córrer la ciutat, pujar la montanya ...') y 'entrar, passejar, navegar, viatjar', etc., qu'hem servats sens règim directe.

Los verbs de moviment qui consten en Metge, 'pujar, devallar, passar, entrar, passejar, navegar, nadar', etc., són tostemps usats com a intransitius. No podem aduhir exemples conclohents dels dos primers, per ço com los que trobem indiquen la fi del moviment y no l'espai recorregut. En quant als altres àdhuch avuy los servem intransitius, llevat de 'passar' en qualques accepcions, com 'passar un riu, passar la mar', les quals malhauradament tampoch consten en nostre escriptor.

En cambi hi ha dos passatges pertanyents a verbs, qui impliquen durada: 'los ... homens de sciencia *soferen* ab molta fam, set, fret e poch dormir *mals dies e pitjors nits*, per aconseguir aquella' (2614); ço es: '*soferen mals dies e pitjors nits* ab ...', anant lo subratllat com a règim directe de sofrir.

'posant se al perill *quels* dits marits devien *passar*' (3069), ço es: 'los dits marits devien passar lo perill'.

359. ε) Molts verbs intransitius admetien y admeten un règim directe de la mateixa radical del verb, devenint en conseqüència transitius. En llatí eren molt freqüents, y així trobem 'somniare somnium, vivere vitam' etc., y avuy encara dihem 'viure una vida plena', 'morir mort dolça', 'dormir sueño seguro', etc. Ab lo temps aital règim ans s'es anat convertint en una figura retòrica que no pas exclusivament gramatical. Metge no n'ofereix cap exemple. Intimament relacionada, però, ab aital construcció, en guisa qu'es sols una extensió de la mateixa, trobem la d'aquells verbs intransitius qui admeten un règim directe de resultat, la idea del qual ja està continguda en la del verb. Un passatge ne conté nostre escriptor:

Avortar:

(Julia) *avorti un fill* que portava en son ventre (3041).

Es vijarés que 'avortar' es intransitiu. Y emperò Metge rebla pleonàsticament sa significança ab lo mot 'fill', qu'ell usa, remarqui hom bé, en general, sens voler designar lo sexe masculí. Avuy diríem 'avortar d'un fill'.

360. ζ) Molts verbs intransitius tenen en romànich la propietat d'acquirir un sentit factitiu, y en aital cas porten règim directe. Es aquest precisament, y no'l subjecte, qui realitza l'activitat expressada pel verb. Lo subjecte la causa, la fa fer. Lo llatí admetia escarsament aquesta valua factitiva, qui es en gran part de factura romànica.

Trobem en Metge:

Alçar (fer alçar):

e *alsant los muscles* (2281).

Baxar (fer baxar):

ell *baxa los ulls* (246).

Crexer (fer crexer):

a quantes viltats se sotsmeten per *crexer* e aconseguir *gran axovar* (2583)

Semiramis ... *cresque* e dilata *son regne* (2978).

Fatigar (fer fatigar):

abrassant aquells e *fatigantlos* ab besaments spessos (590).

Fondre (fer fondre):

son guardadores de ço *que* desigen despendre e *fondre* (2422).

Enriquir (fer enriquir):

consulten ... los strolechs ... *los quals enriqueixen* dels bens de lurs marits (2505).

Girar (fer girar):

la roca *que solia girar* ab lo cap (1793).

Mellorar (fer mellorar):

(la anima) *los fruyts* de la terra *ha mellorats* (344).

Passar (fer passar):

Cleolia ... pujant en un cavall ... *passa aquelles* (ses companyones) nadant a Roma per lo dit riu (3120)
apenes no *ha passat una barcada* (1938).

Pasturar (fer pasturar):

pasturant algunes poques de oveyles que havia (V. 119).

Rodar (fer rodar):

alguns roden grans roques ab lurs caps (2024).

Tornar (fer tornar):

ols presten a no *tornar ho* jamay (3537).

Sonar (fer sonar):

e *sonant la rota* (1752).

Ressucitar (fer ressucitar):

jo se quel meu redemptor viu, e en lo derrer die *ressucitare* de la terra (537)

molts cossos de sancts homens *ressucitaren* (839).

Ús modern. — Aytal accepció factitiva es pervinguda fins a nosaltres ja tan compenetrada ab l'essencia del verb qu'en molts casos com: 'alçar, baxar, fondre, girar, tornar, sonar' y gayre bé 'passar, rodar, ressucitar' la valua tranzitiva nos es la més usual. Exemples remarcables són los de 'pasturar' y 'créixer', aquest darrer l'únich qu'avuy no acceptariem.

361. η) A més del verbs aplegats fins ací en sengles epígrafs, les llengües romàniques ne contenen molts d'altres ben importants, qui han adquirida valua tranzitiva a despit de llur dèu; los quals se tenen en camps massa distincts pera poder ésser sintetitzats sots una rúbrica general:

Atendre. — En llatí feyen 'attendere ad' ab lo sentit de 'parar atenció a'. En romànich hom l'ha construït de bona hora ab accusatiu, acabant per adquirir una significança sinònima de 'esperar' (fr. 'attendre quelqu'un'). Ab règim directe, mes servant la significança original, nos lo dona lo ms. A.:

atten diligent ment *aço* quet dire (208)

atten be *aço* quet dire (1045)

si vols ... *attendre* *aço* que jot dire (1885)¹

¹ Los mss. U. y P. fan aquest verb intransitiu, avantposant en general una 'a' als règims precehents. (208: U. 'a asso'; P. 'en aço'. — 1045: U. 'ço'; P. 'a aço'; — 1885: U. 'a asso'; P. 'a ço'.)

Valter sols ofereix un exemple (100), mes per ésser seguit 'atendre' pel verb 'complir', lo règim qui segueix aquest no li pot ésser atribuït.

Benehir ('benedicere alicui') devingué després 'benedicere aliquem'. Ab aquesta valua passà al romànich, ahont arreu, y no sols antiguament ans moderna, regeix accusatiu:

e besant aquella *beneyla* (V. 289).

Callar ('tacere aliquid'). — Emperò, mentre *Metge* l'usa ab règim directe: 'no puch *callar* aquell rigoros exemplar de castedat' (3103), també'l trobem regint un règim relatiu:

Not bastava prou que haguesses fet *callar* lo senyor Rey
de ço quem volia dir (1862).

Complaire. — En llatí, tan sols ab raríssima excepció, sempre neutre. Aixís mateix, com a intransitiu l'usa nostre escriptor:

avegades per *complaire* li peca (317)
de bon grat li¹ *complaurien* (1726)
per *complaire* a lurs mullers (2049)
complaire a les dones virtuoses (V. 7).

La faycò moderna ha tranzitivat aquest verb.

Concordar ('concordare cum aliquo', tostemps intransitiu). — En lo sentit de 'ésser d'acort, convenir', es intransitiu: 'veuras qu'elles *concorden* en seny o sentiment' (1048); mes *Metge* l'usa també significant 'ésser d'acort y determinar, convenir en un determini' y llavors es tranzitiu:

ells ... *concordaren que* ... jo ... fos jutge de la questio (2247).

Aquest darrer ús es insòlit avuy.

Consentir. — També diferenciem 'consentire aliquid' ('consentir, permetre quelcom'), y 'consentire cum re' ('consentir en, avenirse ab, accedir, passar per, quelcom'). Tenim com a exemple del ús intransitiu: 'lo papa *hi consent*' (V. 438); y del ús tranzitiu, la lliçó del ms. A. de 'vull que tu *ho consentes*' (V. 254).

Abdós són usuals avuy.

Consellar, consultar. — Abdós provinents de 'consulere', qui distingia 'consulere alicui' ('aconsellar a algú'), 'consulere aliquem' ('pendre consell ab, aconsellar-se ab, consultar a algú'), y 'consulere aliquid' ('deliberar quelcom'). *Metge* usa tranzitivament la primera d'aquestes accepcions en:

em *consellavets* falsament (1160)
nom *haguera conseyllat que* jous faes mal (1196)
consell te *que* no fasses (3773).

També segueix lo llatí, ço es, usa tranzitivament lo segon cas qui fa referencia a consultar:

consullen e han fort cars *los strolechs* (2505).

¹ A. dóna lo pronom en accusatiu: 'lo'. A mon parer es una errada, car en lo passatge hi hagué confusió pels escrivans; boy usant lo datiu, P. fa 'li' y U. introduhint un ablatiu 'lin'.

Avuy 'consultar', ço es, 'pendre consell ab', porta sempre en datiu lo règim de persona: 'consultar quelcom a algú' dihem, y no, com Metge, 'consultar algú de quelcom'. D'ací n'es vingut un cayent a intransitivarlo fent: 'consultar a una persona sobre tal cosa'. Aytal pèrdua tranzitiva hauria d'anar registrada en lo paragraf qui segueix, mes la conexió originaria entre 'consellar' y 'consultar' nos ha mogut a acoblarlos junts ací.

Contradir ('contradicere alicui, alicui rei'). — En català, tant lo de Metge com lo d'ara, es aquest verb tranzitiu ab règim directe de persona, mes ño de cosa. Aquesta, qui va a formar un complement adverbial, es introduhida mitjançant 'en'. Axis, sens règim directe de persona, y, en conseqüència, usat absolutament ab valua intransitiva:

que hom noy pogues rahonablament *contradir* (504).

Ab règim directe de persona y complement adverbial de cosa: vols dir que de auctoritats prou ne has lestes. E not *hi contradich* (392).

Scoltar ('auscultare alicui y aliquem'). — En romànich tostemps ab règim directe:

Jom delitava ... en *scoltar* ... *xandres* e ministres (1326)
cançons e dançes e semblants coses *scollen* ab gran plaer (2739).

Fugir. — Originariament era aquest verb intransitiu en llatí; mes prest s'hi expandí axis mateix sa valua tranzitiva, 'fugere aliquid'. Diverses llengües romàniques han servada l'acquisició tranzitiva, mes no'l català, ahont es romàs intransitiu. En conseqüència, no deu hom veurehi una pèrdua tranzitiva, sinó una conservació de sa valua primitiva. Lo complement locatiu avuy introduhit per 'de' (fugir de tu, de ma terra) era abans regit per 'a'. Axis fa tostemps Metge:

la ovella *fuig al* lop; la rata *al* gat (973)
fuig a occasio (3333).

Squivar, escusar, y altres verbs qui no són trobats en Metge, com campar, evitar, evadir, pertanyents al tipus *evadere*, *vitare*, eren neutres en llatí, pera adquirir després del període d'August lo règim accusatiu. Serven aytal règim directe:

volent *squivar les mans* de Cesar (683)
son assats *escusades les dones* dels vicis que ... (3760).

No axis 'scapar', qui en català es sols usat intransitivament, jatsia qu'en francès, per exemple, diguin 'échapper le danger': caure en la fossa *de* que jo son *scapat* (1313).

Studiar (*studere rei*), mes ha devingut tranzitiu en romànich: (Lalcorà) *studie lo* be (874).

Errar ('errare in aliqua re'). — En temps d'August hom ja'l troba com a tranzitiu en estil poètic. Avuy l'usem usualment ab

règim directe. Les obres de Metge contenen dit verb, mes en sentit absolut:

no hagueres tant *errat* com has (1412)
si *errat he* (2881).

Jurar. — Tranzitiu llatí. En lo sentit de 'jurare per aliquem' feyen també 'jurare deos' (jurar pels déus), d'ahont prové 'jurar la cruz'. La construcció complerta y més usual era 'jurare alicui aliquid'. S'hi ajusta l'únich passatge metgench:

e iurte per Deu que ... (V. 449).

Llaurar ('laborare in aliquid'). — En los darrers temps començà a admetre l'accusatiu. Avuy es tranzitiu. L'únich text de nostre escriptor lo dóna com a intransitiu:

en arena hauria laurat (516).

Obehir ('obedire alicui'). — Exclusivament intransitiu en llatí:
a un ne altre dels dits vicaris no *haguesses obeyt* (1420)
no volgues *obeyr al* vertader loctinent de Jhesucrist (1462).

Modernament lo fem decididament tranzitiu.

Provehir. — En llatí tenia abdues values, neutra y activa: 'providere rei' y 'providere rem'. Los passatges ahont Metge usa aquest verb, sols nos mostren son ús intransitiu:

si Deus noy *hagues provehit* (1163)
noy han sabut ne pogut *provehir* (3717).

Modernament, adés l'esmercem intrazitivament 'provehir a una necessitat', adés tranzitiu 'provehir un castell de ...'. Nos apar qu'aquest ús tranzitiu seria estat rebutjat per nostre escriptor.

Resignar ('resignare alicui rei' del mateix tipus que 'renunciare', intransitiu llatí). — Respecte a aquell l'ús modern es radical: no'l concebim als sinó com a tranzitiu: 'resignar una dignitat'. Mes heusací que nostre autor segueix la influencia llatina escrivint: 'suplicar als dits vicaris que *resignassen al* papat' (1426), ço es, 'lo papat, la dignitat de papa'.

Resistir. — Lo mateix devem dir d'aquest verb, qui es en llatí 'resistere alicui':

per *resistir a* sos enemichs (3174).

Satisfes. — De 'satis-facere', tostemps intransitiu, com sa composició exigeix ('satisfacere alicui', fer assats a algú). Nostre escriptor segueix lo llatí:

per poder *satisfes a* lur apetit (2448 y 3696)
per *satisfes a* la honor de mon companyo.

Avuy li donem règim directe de cosa.

Seguir ('sequi aliquem'). — Axis mateix l'esmerça nostre autor com a tranzitiu, tant ab règim de persona com de cosa:

la qual no solament *seguí aquell* (3026)
coue que *seguesca lurs peñades* (142).

Igual dich de 'enseguir':

la vellesa *ensegueix aquesta flor* (V. 63).

Servir. — En llatí 'servire alicui', mes des llur origen, les llengües romàniques s'inclinaren preferentment al accusatiu. Així l'usa quasi sempre Metge:

puy, *si'l serveys* (181)

ne *servir senyor terrenal* (3789)

servia diligentment son pare (V. 119)

en lo bon proposit que ha de *servir Deu*¹ (1664).

Lo trobem esmerçat com a intransitiu en los dos passatges: 'al qual jo longament *havia servit*' (32), 'aquell *al qual tu solies servir*' (162), caracteritzats ab dós per fer de règim un pronom relatiu.

'Sermonar'. — 'Sermocinor' era neutre y no tenim tampoch motiu pera veurehi als sinó un intransitiu en: 'algu dins aquells no gosas dir, disputar, *sermonar*, ne afermar lo contrari' (1480).

Emperò anotem aquest verb per la inclinació romànica a ferlo transitiu, 'sermonar lo poble', valua que sens dubte es trobadora en altres clàssichs catalans.

Treballar, qui no es de niçaga llatina, admet a voltes un règim directe, talment com 'laborare' admetia 'aliquid'. Metge l'esmerça sempre intransitivament: 'nous *hi cal treballar*' (857), 'hagues *treballat en* alterar la color dels seus cabells' (3432).

362. Verbs lo règim dels quals es introduhit mitjançant 'de' partitiva o relativa:

Remembrar. — En llatí aquest verb s'ajustava al tipus 'remnisci alicujus rei', ço es, son règim directe no anava en accusatiu sinó en genitiu, y los romanistes l'apellen règim partitiu (§§ 425 sq.). Hem heretat aquest sots la forma pronominal, y dihem avuy: 'me recorde *d'una cosa*' ab la mateixa significança de 'recorde una cosa'. Així, donchs, aquests verbs qui indiquen remembrança o oblit, són avuy transitiu purs o pronominals. Y heusací que Metge nos proporciona un heretatge fidel del llatí, ço es, lo règim partitiu ab *de*, corresponent al cas genitiu:

com loch sera ben *remembrar de* aquella (V. 27).

Usar. — En llatí 'utor' regia ablatiu. Aytal règim es pervingut a les llengües romàniques introduhit per 'de' y ab nom de règim relatiu (§§ 425 sq.).

Avuy construhim 'usar' exclusivament com a transitiu; emperò, Metge li dóna sempre règim relatiu:

car *de* remey inutil *usaries* (170)

e jatsia ella *daquestes coses no us* (314)

¹ ms. A: 'a Deu'.

los homens saben quant ... *usen de be* (924)
 no *usen de* totes aquelles coses (3425)
 con obs hi era *usava de* officis publichs (V. 223).

Disputar, rahonar.¹ — Heusací altres verbs qu'avuy usem sempre ab règim relatiu: 'disputem, rahonem d'una materia', de la mateixa manera que 'parlem d'una cosa'. Mes aixís com aquest verb es també esmerçat ab règim relatiu per Metge: '*parlaret breument dalcunes de nostre temps*' (3155), no fa lo mateix ab los dos qu'estudiem, los quals construeix com a tranzitiu: 'si hom *parla dalcuna materia subtil* ... diran que moltes vegades *la han disputada*' (3619), 'argumentar, ofendre, defendre e *rahonar un fet*' (2697), '*disputant e rehonant be les coses*, perve hom a ...' (525).

B. Tranzitiu llatins devinguts intransitiu.

363. Són aquests cambis més escarsos qu'aquells que venim d'examinar, y en conjunt hom pot afirmar qu'obehexen, mils qu'a vers tranzitiu devinguts intransitiu, a tranzitiu qui, admetent un règim directe de cosa y un indirecte de persona, se passaven sovint del primer; rahó per la qual, al anar sols acompanyats del segon, revestien una valua intransitiva. En efecte trobem:

α) Tranzitiu llatins qui, admetent separadament abdós règims, reflexaren prest una diferencia de significança en abdós casos, resultant en conseqüència format en lo del règim indirecte un intransitiu: 'creure', 'dubtar', 'pensar', 'sperar'.

β) Tranzitiu llatins qui admetien abdós règims, mes qui anaren canviant de significança fins a devenir il·lògic lo règim directe de cosa y romandre en conseqüència tan sols l'indirecte de persona: 'menaçar', 'ajudar'.

364. Emperò, aixís com los intransitiu llatins devinguts tranzitiu, ab aytal valua se són perpetuats en les llengües romàniques, los intransitiu provinents de branques esmotxades dels vells tranzitiu hagueren des lo començ la tendència de redevenir tranzitiu. Lo règim indirecte de persona qui, usantse sol ab lo verb, li donà valua intransitiva, passà del datiu al accusatiu, devenint règim directe ab la significança peculiar qui l'havia separat del de cosa, y en conseqüència a voltes ja en lo baix llatí, a voltes en lo romànic, lo verb resultà de nou, àdhuc en dita modalitat, tranzitiu. Metge, però, ofereix exemples assats de la fase intransitiva del verb, qui avuy es tranzitiu; rahó per què en general discrepa en aquells del ús modern, qui s'avé ab lo llatí clàssic.

365. Creure, duptar, pensar, sperar, anelar. — Descompartint los dos règims de 'credere', tenim en llatí 'credere

¹ 'Disputare' es actiu; mes no m'ha plagut separarlo del aplech dels qui han determinat en romànic règims partitiu y relatiu. 'Ratiocinare' era quasi sempre neutre.

aliquid' y 'credere alicui'. Aquell se diferencià en significança del darrer, y axis haguérem 'creure quelcom, creure algú' y també 'creure en algú, creure en quelcom'.

Pera designar no veracitat, sinó 'posar fe, tenir una creença arrelada, confiar', usem en català lo règim introduhit per 'en'; mes heusací que Metge, precisament en aquesta accepció, serva lo verb tranzitiu en los passatges: 'per tal com no creya pluralitat de deus' (670), '(la anima) dubta la mort e no pot morir' (306), qu'avuy construhíem intransitivament ab 'en' y 'de'.

Mes en l'accepció qui nos ocupa, fa intransitiu los quatre verbs qu'analitzem, exceptuant lo primer, donantlos un complement adverbial introduhit per 'en', mitjançant qual preposició s'unexen al objecte de llur activitat, exactament com si indiquessin un moviment intelectual. Aytal construcció era ja coneguda del llatí: 'in eum sperantibus', y es pervinguda fins a nosaltres ab 'creure, pensar, sperar'. Dos exemples de Metge seran, donchs, assats: 'la anima dels bruts no pensa en les coses celestials' (1010), 'spera ... en lo dia de la resurreccio' (809).

Com hem dit, nostre autor fa una excepció ab 'creure', que no usa may ab 'en'.

Anelar. — Lo llatí anhelare, en aquest sentit figurat era tranzitiu; Metge lo fa intransitiu ab complement ab 'en': 'han desiyat mort daltre e anelat en aquella' (2040), pera ésser tostemps avuy en dia tranzitiu altra volta.

Duptar ('dubitare de aliqua re'). — Es també construhit sempre per Metge ab 'en', a diferencia d'ara que li donem 'de': 'duplant encare en ço quem deya' (158), 'tu duples en aquelles' (391), 'seran certs de moltes coses en que no solament alguns dells duplen' (1632).

Solsament he anotat un passatge ahont apar ab règim relatiu introduhit per 'de': 'qui pot dubtar de la sua raho' (348).

Menaçar. — Lo llatí 'minari alicui aliquid' (qu'avuy traduhíem literalment 'menaçar quelcom a algú') anà perdent lo règim directe de cosa, devenint en conseqüència intransitiu, 'minari alicui'. Axis lo trobem en nostre autor: 'ha ... menaçat no solament als pochos mas als maiors princeps del mon' (1227).

Modernament aquest règim de persona, l'únic que 'menaçar' admet, ha conquerit l'accusatiu, devenint lo verb altra volta tranzitiu mes ab règim directe personal.

Ajudar (y'ls verbs qui signifiquen 'aydar', 'valer'). — 'Adjutare' era axis mateix originariament tranzitiu; anà concretantse després ab lo datiu de la persona 'adjutare alicui'. Açò introduhí dubtes en les llengües romàniques. Metge lo construheix intransitivament: 'veyent que en altra manera no li podia ajudar' (3080).

Avuy lo règim directe de persona es estat reconquerit.

Habitar. — En llatí, tranzitiu y intransitiu, 'habitare in'. Hom lo troba sovint en romànich ab règim directe, y avuy-en-dia

es freqüent pera nosaltres dir 'habitar una casa'. L'únic passatge de Metge lo dóna, però, com a intransitiu: 'les feres cerquen cavernes en que *habiten*' (975).

Enclinar: Tenia també abdues values en llatí, 'inclinare ad'. Nostre autor sols l'esmerça com a intransitiu: 'los delits ... a que jo era *enclinat*' (1321 y 1323).

Specular. — Actiu en llatí, 'speculare aliquid' ('esguardar, espia, recercar quelcom'). D'aquesta darrera accepció n'es pervinguda sa significança catalana, mes perdent sa valua activa y devenint intransitiu: 'tu no *hi* vols primament *specular*' (202), 'si soptilment *hi* volras *specular*' (1697).

Igualment servem avuy 'especular sobre una cosa'.

Suplir. — 'supplere' era tostemps transitiu. Ab aytal valua l'usa Metge: 'no podia entendre en les altres coses necessaries a la guerra *les* quals ella sobre força humanal *supli*' (3175), y ab la mateixa valua lo servem nosaltres. Lo motiu de citar-lo es, però, qu'en general les llengües romàniques lo feren intransitiu.

Com a resum y conseqüència de les modificacions llatí-catalanes qu'acabem d'examinar, donch les següents llistes dels:

366. Verbs usats intransitivament per Metge qui avuy són usualment transitius. — 'ajudar (a)', 'anelar (en)', 'callar (de)', 'complaure (a)', 'devallar (en)', 'enclinar (a)', 'enfantar', 'freturar (de)', 'habitar (en)', 'laurar (en)', 'menaçar (a)', 'obehir (a)', 'obrar', 'provehir (a)', 'pujar (en)', 'remembrar (de)', 'resignar (a)', 'resistir (a)', 'satisfer (a)', 'senyorejar (a)', 'socorrer (a)', 'treballar (en)', 'usar (de)',

367. Verbs usats transitivament per Metge qui avuy són usualment intransitius. — 'avortar (de)', 'concordar (en)', 'consultar (de, sobre)', 'creixer', 'creure (en)', 'discorrer (per)', 'disputar (de)', 'duptar (de)', 'encorrer (en)', 'pasturar', 'plorar', 'rahonar (de)', 'servir (a)'.

II. Reflexius.

368. No són als sinó un cas particular dels transitius. Quan l'acció d'aquests no es sols gramatical ans també lògica, ço es, quan constituheix aquella un acte volitiu (y en conseqüència de persona o ens animat), es vijarés que pot recaure sobre'l mateix subjecte, en qual cas hom esmerça los pronom reflexius. Com los transitius, poden referirse a persona mitjançant un règim directe o un d'indirecte, o sigui que'l pronom reflexiu pot ésser accusatiu o datiu:

369. Transitius ab règim directe reflexiu:

jo mateix *me* aconsol de un remey (642)

aço no vol als dir sino que menys guarda (2845)

has loat *tu* mateix (2203)

Cato ... *se* mata a Utica (683)

(molts homens) turmenten *se* mateys (644)
los peys (cerquen) roques en ques meten (976).

370. Tranzitius ab règim indirecte reflexiu:

aqueix prohom qui tant gran auctoritat *se* done (1691)
(Lucrecia) ... *se* mes un coltell pel ventre (3107)
trahent *se* scarn de ella (V. 554).

371. Verbs reflexius usats per Metge. — 'aconsolar-se' (de) (642), 'arrearse' (3427), 'cobrir-se' (3510), 'demostrar-se' (2405), 'donar-se' (1692), 'dressar-se' (3556), 'girar-se' (1472), 'gitar-se' (1792), 'gloriejar-se' (de) (3003), 'guardar-se' (de) (2729), 'lvar-se' (11, 'en peus' 806, 'del lit' 2744), 'loar-se' (2203), 'matar-se' (684), 'menysguardar-se' (de) (2846), 'metre's' (976), 'pintar-se' (2307), 'presar-se' (de) (3578), 'revestir-se' (de) (2749), 'sador-se' (2010), 'sotsmetre's' (V. 80), 'tenir-se' (3594), 'turmentar-se' (644), 'vestir-se' (1520), 'veure's' (2521).

372. Quan lo pronom reflexiu denota reciprocitat mutual entre dues o més persones o coses, havem los verbs recíprocs: 'ajustar-se' (2231), 'concordar-se' (1423), 'partir-se' (1697), 'rahonar-se' (2053):
tu veus que no entenen *nes* *rahonen* (los bruts) (1075).

373. Diferències de valua reflexiva entre Metge y'l català modern. — Són escarsíssimes. Los verbs 'despullar' y 'vestir' són avuy reflexius de règim directe. Rarament volem significar quina sia la roba que nos posem o trayem; pera ferho ab lo primer, la introduhim com a règim relatiu: 'me despulle *del* gipó'. Metge usa sempre lo règim directe d'abdós verbs pera la roba despullada o vestida, y dóna al pronom reflexiu lo règim indirecte. Així llegim:

axí com ... me *despuylí* les vestadures, axí *despullí* les
mies voluntats e desigs e *vestim* los teus (V. 348)
Vet, donques, que yom *despuyl* aquesta vestidura (V. 466)
la vestidura que ell se devia *vestir* (1519)
tot quant elles han a *vestir* hoc encara *calçar* (2746)
e apres ques ha *vestida* e ben cordada la camisa (2817).

La segona darrera cita nos mostra la matexa construcció ab 'calçar'.

III. Pronominals.

374. Lo llatí no conexia los verbs pronominals. Són estades les llengües romàniques les qui, malhauradament, los afaysonaren mitjançant l'ús subjectiu del pronom reflexiu. Hi ha, en efecte, un abundós nombre de verbs que construhim ab los pronoms reflexius, mes en los quals, aquests, a diferència de ço qu'hem vist ensús, no representen lo paper de règim algun. En aquesta mena hi trobem tranzitius y intransitius.

375. Quan los tranzitius qui tenen per subjecte un ens animat expressen un acte fatal y independent de sa volentat, es difícil compendre que l'acció recaygui sobre ell mateix considerantlo com a agent. Emperò, com en les demés llengües romàniques, trobem en la nostra:

pusques induhir los sequaces de la tua dampnada opinio
que aquella vullen desraygar de lurs coratges, per co
que nos *perden* (1601)

la gent ... *se alegra* de novitats (52)

e molts philòsoffs e poetes *se son acostats* assats a la
veritat (233)

me somoch ... que daquest infant faça ço que he fet de
sa germana (V. 338)

poch *se adeliten* los homens en oyr semblants coses (3734)

la dona ... *se fa prenys* (134)

que Griselda *se empenya* (V. 230)

ahont referintnos al primer, 'los sequaces' no perden a si matexos, ans devenen perduts a conseqüència de la 'dampnada opinio'.

376. La manca de valua objectiva y real del pronom reflexiu es més palesa quan los verbs tranzitius tenen subjectes inanimats:

E *la fama se escampava* que aquella donzella que li amenaven
que fos sa muyler (V. 422).

377. Mes los pronoms reflexius ab valua merament subjectiva no se són confinats als verbs tranzitius, los quals, després de tot, porten règims directes. Se són expandits y en gran manera, dins los intranzitius, los qui, si no poden transmetre l'acció de llurs subjectes a altres ens, menys apar poderla fer retornar vers ells matexos. Ací'l reflexiu no té altra valua que reblar la significança del mateix subjecte:

con lo dit algotzir *sen fos tornat* (V. 297)

adormim (14)

con tot hom *se devia asseure* a taula (V. 552)

nom cur si tu ho sabs (1387)

ques dolga ... de les sues passions (299)

jom enfelloni (1859)

nom meravell si (201)

trobaran rius daygua clara e neta e de let la sabor de
la qual nos *mudará* (881)

(Valter) ... *se parti* devant ella (V. 268)

Mes valguera que *foch si hagues pres* a iiij cantons (3549)

penediamen (1333), *stremexense* (2457).

378. Formació dels pronominals. — Meyer-Lübke¹ es inclinat a veurela en verbs tranzitius. Així, en tots aquells qui expressen

¹ *Syntaxe*, 384.

un fenomen, com per exemple 'cremar', podem esmerçar lo verb en sentit tranzitiu designant l'activitat qu'una persona gramatical exerceix sobre una altra o sobre ella mateixa: 'jo creme la fusta', 'ella's crema lo dit', 'ella's crema'; y podem també considerar dit fenomen com a independent d'autor, constatant solsament lo fet, axís: 'la fusta està cremant', 'la fusta crema' (verb intransitiu). Lo subjecte 'la fusta', en aquest darrer cas, no es pas l'autor de l'activitat; al revés, n'es l'objecte. Mes, com ensemps subsisteix tostemps la idea tranzitiva, s'es conservat dit subjecte, introduhint pera designarlo altra volta com a efecte del verb, lo pronom reflexiu: 'la fusta se crema'. Portada la cosa axís, es palès que molts verbs intransitius s'havien d'emmotllar a pler a aquesta nova construcció. Y axís fou, com hem vist, principalment pels verbs d'estat y moviment.

Lo nombre de pronominals anà expandintse a profusió, entranthi també tranzitius no indicadors de fenòmens, qui van acompanyats ordinariament d'un règim relatiu: 'espahordirse de ...'.

379. Verbs pronominals usats per Metge. — 'abstenirse de' (2208), 'acostarse a' (234), 'adelitarse en' (310, 1326), 'adormirse' (14), 'alegrarse de' (52), 'altarse de' (2548), 'apagarse' (74), 'apromismarse' (3368), 'asseures' (V. 552), 'avenirse' (1430), 'barallarse ab' (2419), 'clamarse de' (2858), 'combatres' (714), 'confessarse' (1332), 'convenirse ab' (V. 176), 'corrompres' (419, 985), 'curarse de' (1387, V. 39), 'cuydarse' (1892), 'debilitarse' (449), 'declararse' (1381), 'delitarse en' (1836, 3698), 'departirse de' (339), 'deportarse' (1746, 3563, 3601), 'desconvenirse ab' (V. 178), 'desempararse de' (461), 'despertarse' (807), 'destrouirse' (422), 'doldres de' (299), 'donarse a' (599), 'emprenyarse' (2593, V. 321), 'enfellonirse de' (1859), 'enganarse de' (1106), 'engèndrarse en' (3523), 'enujarse de' (931), 'esperarse' (3288), 'exalçarse' (912), 'exercirse' (493), 'ferse' (3381), 'fiarse en' (V. 271, 2027), 'gloriejarse' (3599), 'guardarse' (3525), 'haures' (en 322, 1411, 3253, vers 1473, 2866), 'haverse a' (2743), 'inclinarse' (V. 403), 'intitularse' (2997), 'levarse' (V. 575), 'lexarse de' (2643), 'lunyarse de' (618), 'meravellarse de' (201), 'moures' (340, 472, 477, 985, 989), 'mudarse en' (882, 1655, 2857), 'obrirse' (328), 'partirse de' (V. 268), 'pendres a' (549, 1787, 2120, 3550, V. 126), 'penedirse de' (1333), 'pensarse' (152), 'perdres' (1603), 'portarsen' (V. 461), 'posarse sobre' (2496), 'prearse' (2533), 'pujarsen' (576), 'raho-narse ab' (3388), 'recordarse de' (2691), 'scamparse' (V. 395), 'sforçarse' (a 267, de 3503), 'somoures' (338), 'sostenirse de' (314), 'spaodirse' (33), 'stendres en' (324), 'stremirse de' (2457), 'temers' (2591), 'tirarse' (V. 211), 'tornarse a' (1334), 'tornarsen a' (1779, 2642), 'truffarse de' (1637), 'vanarse de' (3655), 'venjarse de' (2492), 'volerse' (1117), 'haures':

se volgues *haver* misericordiosament envers mi (1473)

ses hauda favorablement vers tu en haver gracia de fombres (2866)

¿Ab quanta maturitat penses *ques hagues* ella en gitar de la terra ... lo comte de Foix ...? (3253).

380. No haventhi precehidors llatins, nostre estudi sols ha de concretarse a observar los cambis entre Metge y l'ús modern. Llur formació romànica ja fa endevinar que llur crexença y esbandiment ha d'haver anat augmentant y no minvant ab lo temps; y axís es en efecte, en guisa que trobarem encara bastants verbs tranzitius y gran res d'intranzitius, qui pera nosaltres són avuy tostemps pronominals, y en cambi les perdues d'aquesta valua són, pel contrari, migradíssimes.

C. Verbs que Metge esmerça tranzitivament, usats avuy com a pronominals.

381. Cuydar. — Diríem avuy 'cuydarse una cosa', en lo sentit de 'pensarse, creures quelcom', y pertany, en conseqüència, als verbs en los quals lo pronom reflexiu pot ésser considerat com un règim indirecte de persona. Metge quasi tostemps l'esmerça com simplement tranzitiu. Los exemples són abundosos, mes essent aquest verb incorporatiu, en quasi tots ells va seguit d'un infinitiu, y com qu'en aquest modus sovint hom suprimia la partícula reflexiva (§ 826), resulta qu'aytals passatges no són proves conclohents que'l verb sigui simplement tranzitiu. No podem, donchs, donar massa importancia a:

de la malaltia en que *cuyda* morir (801)
los doctors ... a bona intencio la tengueren (llur opinió)
... ne *cuydaven* errar (1530)
vaxells qui no han fons e *cuyden* los omplir (2038)
e *cuydant* que ell ... fos mort (3039)
cascu *cuyda* esser altre Salamo (3617)
apenes *cuydaven* veure lo dia de les nubcies (V. 102)

malgrat fossin construhits tots avuy ab 'se'.

Emperò, heusací exemples conclohents:

¿*Cuydats* que nom record ço ...? (1139)
¿*Cuydats* que nom conega? (1639)
¿*Cuydats* vos que sia modorra ...? (2522)

en lo qual vos es, a mon vijarés, nominatiu.

Sols un passatge en abdós llibres dóna 'cuydar' com a pronominal: 'malalt son. Mas nom ho *cuydava*' (1891).

En cap guisa hem de considerarhi lo: 'Quant van per les carreres se *cuyden* trencar lo coll' (3653), car 'se' pertany a 'trencar'.

Menjar. — Tant aquest verb com 'beure', los usem avuy sovint ab partícula reflexiva. Pertanyen abdós a la categoria dels tranzitius, y com qu'admeten règim directe de cosa, Meyer-Lübke s'inclina a veure en 'se' un règim indirecte de persona.¹ Metge,

¹ *Syntaxe*, 384, prop la fi.

naturalment, l'esmerça com a tranzitiu: 'Los luxuriosos son turmentats per voltors qui ... *mengen* lurs fetges immortals' (1996), 'Los golosos *mengen* lurs membres' (2012).

Merexer. — Tranzitiu, al qual afegim avuy la partícula reflexiva, sens dubte quan volem reblar sa significança: 'qui a aquelles dona ço que *merexen*' (1993).

Oblidar, recordar. — Havem aci'l tipus de verbs tranzitius qu'hem transformats modernament en pronominals intransitius, avantposant a llurs règims directes la partícula 'de', qui'ls fa devenir règims partitius (§ 362). 'Jo m'oblido de, jo'm recorde d'una cosa':

Tantalus *oblida* menjar e beure (1791)

Deus vol que *recorís* les passades (coses) (1354).

Reportar. — Es ab los verbs de moviment ahont més facilment hem anat adoptant la forma pronominal. Es palès qu'en lloch de: '*reportant* ab tu lo dot que hic aportist' (V. 441), diríem ara: '*reportant-te'n* ...'.

Ressemlar. — S'apropa aquest al tipus de 'oblidar'. Fem avuy 'ressemlarse a, semblarse a', en veu dels tranzitius purs: 'e contemplas los ordes de les coses celestials els *ressemlas* en la manera de vida' (729), ço es 'e los ressemlas ...', avuy 'e se'ls ressemlés ...'.

Acostumar. — Aquest verb, qui no's deriva de ningun verb llatí, ans prové d'un substantiu, es sempre usat com a tranzitiu per nostre autor:

en la cambra on jo havia *acostumat* estar (9)

amor semblant li demostrava de fet que de abans havia *acostumat* (316)

car *acostumat* ho haviets quant vos plahia (3113)

E com Valter hagues *acustumat* de passar soven per ... (V. 125)

egual alegria ... li demostrava ... que de abans havia *acostumat* (V. 315).

Modernament lo fem sempre pronominal intransitiu ('ahont jo m'havia acostumat a estar', etc.).

De son ús factitiu 'jo acostume lo nin a llegir' no n'hi ha exemple en Metge.

D. Verbs usats intransitivament per Metge, qui avuy són pronominals.

382. Mes los guanys més copiosos de la forma pronominal respecte a l'època metgenca, los trobem a despeses dels intransitius, en termens que aci podem ja acoblarlos per conceptes.

383. α) Verbs qui designen fenòmens. — Invariablement sempre los usem avuy pronominalment, quan lo subjecte gramatical es lo mateix ens qui sofreix la transformació. Axis de: 'jo infle

una bombolla de savó', 'jo refresque una llaga', ne fem 'la bombolla s'infla', 'la llaga's refresca'. Mes abans d'arribar al pronominal hi hagué un estat intransitiu. Aquest reflexa Metge al escriure:

Refrescar:

les plagues me *refrescaren* (166).

Inflar:

ne sabera per que la mar *infla* (3302).

Sots aquest mateix epígraf hem de posar los verbs de fenòmens, que sols podem considerar com a transitius en sentit factitiu. Així de 'lo temps envellaix los homens' (ço es, 'fa envellir'), 'la terra podreix los cadavres' (ço es, 'fa podrir'), ne fem 'elles s'envellixen', 'aquella dona se podreix en terra'. Nostre autor nos recorda l'estat intransitiu escrivint:

Envellir:

no curants quen *envellixen* abans de temps (2304).

Podrir:

... aquella (dona) quen terra *podreix* (3548).¹

384. β) Verbs intransitius qui denoten estat o son cambi, ço es, moviment. — Aquest concepte ha anat prenent amplies proporcions.

Dihem avuy: 'un home s'apareix', 'en qual mes s'encau', 'Babilonia s'era rebelada', 'açò's torna difícil', no podent veure originariament y lògica, en lo pronom reflexiu als sinó un règim directe ('un home apareix si mateix' ço es, 'fa aparèixer' etc.). Si 'espatxar-se' (fr. 'se dépêcher') y 'tenir-se ab' fossin vivents, los construhiríem 'la minyona s'espatxa', 'jo'm tinch ab Catalunya'. Dochs bé: Metge conserva encara tots aquests exemples intransitius:

Aparer:

a mi *aparech* ... un hom (17)
quant apres sa mort li era *apparegut* (659).

Seguir:

E si per mi fos stat complit ço quet he dit no poguera *seguir* la demostracio (1194).

Renovellar:

car recordant mon defalliment me *renovella* la tristor (1370).

Encaure:

De qui es prenys l'altra e en qual mes deu *encaure* (2635).

Rebelar:

Babilonia havia *rebellat* (2981).

¹ Adopte resoltament la lliçó del ms. P. Los A. y U. nos presten l'estat transitiu del verb: 'aquella (dona) que terra podreix'.

Tornar:

No es cosa en lo mon ... qui no *torn* difícil (203).

Spatxar:

Spatxa que la hora se aprohisma (3368).

Tenir:

jom era declarat e havia tostemps *tengut* ab lo vertader vicari (1381).

Igualment usa sovint lo verb 'morir':

¿e no *moris* laltre die? (39)

(la anima) per la discrepancia de les *sues .iiij. humors mor* (71)

no es ver que en una manera *muyren* (80)

molts homens ... no *morran* (331)

algun vici no *mor* (3720).

385. γ) Verbs de règim relatiu. — Ja hem vist que'ls tranzitius metgenchs 'recordar', 'oblidar', 'cuydar', etc., eren devinguts modernament pronominals ab règim partitiu (§ 381). Heusací intranzitius de Metge ab llurs règims ja relatius, als que sols afegim avuy lo reflexiu:

'Fiarse d'una persona', dihem; mes nostre autor: 'los desastuchs ... *fien* mes de una cativa' (3668).

'Curarse d'una cosa' dihem, y Metge ne dóna un exemple: 'nos *curava* de pendre muller' (V. 39); mes, en cambi, fa sempre més:

e *del* pus no *cur* (122), *daço* no *cur* molt (191)

no *curem* *daxo* (1565), no *curava* *del* esdevenidor (V. 36).

E. Verbs usats pronominalment per Metge, qui avuy són tranzitius.

386. Són molt poch, y ans nos aparen com a idiotismes isolats, que no com a exemples pertanyents a un nucli evolucionayre. A dreta lley 'volerse', 'preharse' (y aquest tan solsament en un passatge), són los dos únichs verbs que nostre autor usa com a pronominals y avuy fem tranzitius; car 'pensarse' y 'temers' són ja esmerçats avuy en dia no sols tranzitivament, ans també pronominal. Tots quatre verbs, als que podríem afegir 'creures', 'saberse', 'dirse', 'ferse', etc., y altres poch qui no consten en nostre autor, pertanyen a verbs tranzitius, lo règim directe dels quals es de cosa y ahont, en conseqüència, lo reflexiu es lo règim indirecte de persona. Molts d'aytals verbs los serva Metge tranzitivament, a diferencia radical d'avuy, que'ls usen pronominalment.

'Volerse'. — L'ús del reflexiu ab lo verb voler es, certes, ben peculiar y característich. Per açò hem presa nota de tots los passatges. No cal fer observar que Metge usa també dit verb tranzitivament com tothom:

e no pot exir del cors com *se vol* (325)
 digues ço quet *volras* (529, 1117)
 la anima no pot exir del cors quant *se vol* (1143)
 apellals tu com *te volras* (2100)
 tenir secret quis *volran* en lurs cases (2654)
 daltres coses *me volria* rahonar ab tu (3388).

Prearse. — Sols en un lloch apareix: 'Mas poch be sabets e encara valets menys que nous *preats* que la mia honor vostra es' (2532).

Temers. — Rigorosament no hauriem d'enclourel, car pronominalment es també d'ús freqüent avuy: 'not *temes* que muyren sens hereus' (2591).

Emperò, es ben remarcable sa construcció pronominal ab règim relatiu: 'e a la veritat *me tem de* perills de ma persona' (V. 337).

Pensarse. — També d'ús modern aquest. Metge lo prodiga tant en la forma pronominal, que fa arribar a témer si's tracta d'una regla general. No es, emperò, així, si bé la proporció ab que li dóna lo pronom es més grossa que la de 'volerse'.

Com a pronominal lo trobem en: 'ell nomenaria aquell ques *pensa* que ho sia' (151, 333, 1655, 2323, V. 17).

Com a tranzitiu llegim: 'no *pens* que' (898, 996, 2743, 3474, V. 186) y qualche altre lloch.¹

F. Verbs usats pronominalment per Metge, qui avuy són intransitius.

387. Les observacions precehents són aplicables encara ab més força aci. En efecte, sols he trobat combatre, en aquest singular passatge: '¿E no dix de Castor e Pollux qui apres lur mort *se combateren* alcunes vegades ab la part dels Romans contra lurs enémichs?' (714).

IV. Impersonals.

A. Impersonals absoluts.

388. Són aquells qui no tenen agent y a més en català no tenen subjecte gramatical. En altres llengües hom los ne dóna; com en francès, mitjançant lo pronom neutre 'il'. Es per açò, que'ls definexen com a verbs 'qui han un subjecte impersonal' (Diez),² 'qui designen un fet sens curarse de qui l'ha executat' (Meyer-Lübke),³ o 'qui expressen fenòmens deslligats de tota personalitat' (Benot).⁴ Com a més indeterminada, tostemps prenen la forma de la terça persona del singular.

¹ Les poques variants no marquen penjant, car si A. P., distingintse de U., fan: 'nom *pens* que' (647), també llegim 'E *pens* que' (703 y 3476), lliçons precisament de A. P. en discrepància ab l'U. — A, tot sol dóna: 'jo so aquell que *penses*' (35).

² *Syntaxe*, pl. 179.

³ *Syntaxe*, § 98.

⁴ *Gramática filosófica de la lengua castellana*, 107. Madrid, Sucs. Hernando. 1910.

Aquests verbs provenen ja del llatí, ahont eren ben abundosos: 'pluit (plou), grandinat (pedrega), luceſcit (se fa jorn), ninguit (neva), fulgurat (llampega)'. Poden rebre un subjecte ab lo qual concordin, devenint llavors personals: 'plouen bombes', 'hi han homens'.

389. He anotats tots los usats per Metge. Designen:

α) Fenòmens de la natura. — Sols n'hi ha un exemple en abdues obres metgenques: 'Si *plou* o *fa vent* o *fret* o *calor* diras que' (3633).

390. β) Temps. — Es expressat mitjançant:

Haver: 'qui poch *temps* havia que ...' (31), 'quant *temps* ha que jo son en ...' (2534).

Aytal ús s'està perdent; quasi sempre lo substituhim per 'fer' ('poch temps feya que ...').

Ésser: '*Temps* es quiet diga' (743), 'O, quin *temps* fo aquell en que ...' (3707).

Trobem també passar: 'poch *temps* ha passat que' (3), 'E no passa molt de *temps* que' (V. 230, 1552); y concordant ja: 'apres ... que foren passats .iiij. anys' (V. 321).

Córrer (currere annos): '*corria temps* epidemial' (1254).

391. γ) Existencia. — Ésser: al començament de les llengües romàniques aquest verb sols era construhit impersonalment ab un predicat.¹ Després, ja en lo segle XII, admeté un substantiu pera denotar, adés existencia com anem a veure, adés temps com ja hem vist:

En Italia *es* una provincia (V. 30)
no vull que mes ne sapies, quant *es* per mi (2833).

Y en forma personal:

dir que en imfern *sien* (2082)
car moltes coses *son* en que cau ... (2834).

Aytal ús es pervingut fins a nosaltres, si bé, però, té un sentit rebladament filosòfic. En estil planer y coloquial preferim 'haverhi'.

392. Haver: la importancia d'aquest impersonal es suma. Pera indicar 'hi ha un home', lo llatí popular construhia ja 'habet hominem'. Aytal significança de 'habere' entrà en lo romànich, sens qu'al començament hi hagués necessitat alguna d'afegir l'adverbi 'hi'. Axís trobem en nostre autor, entre altres exemples:

entorn los dessus dits *havia* molts falcons (25)
quina diferencia *ha* entre elles (1041)

¹ Darmesteter, *Syntaxe*, 429, V.

En lo pus alt loch de una montanya ... *ha* una gran obertura (1909)

Dins una concavitat *ha* un riu apellat Lethes (1917)

imfern, en lo qual *ha* diverses habitacions (1945)

en les felicitats mundanals no *ha* be (2183)

Quantes steles *ha* en lo cel (2626).

Quan lo verb se referia a un lloch indicat abans, de primer romanía tot sol, com nos mostren les cites 1909, 1917 y 1945, per exemple; mes prest fou introduhit l'adverbi de lloch 'hi', aplicant en açò una fayçó general catalana. Axís trobem:

innumerables errors *hi ha* hoc; mas ... hi es contengut (877)

En lo dit mon no *havia* ombra alcuna. Mas tantost *ní hague* (1822)

E *ha hi* (ço es en la ciutat) un molt gran portal (1979)

dit has que diverses habitacions ... *hi ha* (allí, en imfern) (2067)

ní havia un pus pobre que tots (en la vila) (V. 110).

En tots aquests passatges lo sentit es 'ha allí'. L'exemple 1822 es una prova palesa: en la primera proposició sols llegim 'en lo dit mon no havia ombra alcuna'; mes en la segona, vol reblar lo lloch, y pera indicar 'tantost n'hagué allí', escriu 'mas tantost *ní hague*'.

393. Aquest ús de 'hi' lo trobem també ab 'ésser': 'en lo pus pregon loch que *hi es*' (1995); ço es, 'que es allí'. Aytal construcció avuy es insòlita.

394. En tots aquests casos 'hi' serva valua propria. Mes l'extraordinària abundor de construccions pariones anà esfuminant lo paper del adverb, qui prest devingué una partícula característica, denotadora de que 'haver' era usat impersonalment significant existencia. Axís restaren distincts 'haverhi' y 'haver', aquest ab son sentit clàssich de possessió. Heusací *tots* los passatges metgenchs ahont trobem ja l'ús modern de 'haverhi', ab la partícula sens valua adverbial alguna:

Molta bona persuació me havets feta. Empero alcunes *ní ha* que (502)

La manera principal ... entre moltes altres quen *hi ha* (1418)

Mas altres enemichs *hi ha* de que not ... (2432)

Bey *ha* cavall al cavaller (2541)

ulls *hi ha* quis alten de laganya (2548)

¿E com? ¿*Ha hi* piyor? (2779)

E dels homens ... ¿que ten' sembla ...? Que dir *hi ha*, dix ell en alguns (2898)

entre la tua magnitut e la mia humilitat noy *ha* alguna proporció (V. 445).

395. Debades es remarcar qu'en Metge hom no troba cas algun en que 'haverhi' prengui la terça persona del plural, com personalitzantlo fem avuy dia. Les exemples precehents proven com tostemps roman en singular.

B. Impersonals relatius.

396. En llatí eren usats impersonalment molts altres verbs ab significances de 'deure', 'mancar', 'remembrar', 'oblidar', etc. (licet, oportet, interest, etc.). Aquests han donat lloch a aquesta segona classe de verbs impersonals. Com que denoten 'afeccions de la sensibilitat' (me plau, te repugna, nos dol, li admira), o conceptes del enteniment (me convé, te consta, li manca, nos basta), es vijarés qu'estan lligats a personalitat, mes precisament aquesta no es llur subjecte. En francès y altres llengües es molt senzill definirlos, jatsia que, com los impersonals absoluts, porten tostemps un subjecte neutre, sia 'il' (il faut des livres, il me souvient deux difficultés); sia un infinitiu o una proposició entera. En català, en aquest darrer cas no hi ha tampoch dificultat; y axis dihem: 'te convé morir. Me plau que vinguis', ahont 'morir' y 'que tu vinguis' fan de subjecte. Mes quan aquest es nominal, llavors, en lloch de revestir la forma neutra francesa 'il', italiana 'egli', y servir la tercera persona del singular, en català l'objecte passa a subjecte ab lo qual concorda lo verb, adés en singular, adés en plural. Axis dihem: 'me dol fer açò', y en cambi 'no'm dolen gatges'; 'te manca estudiar', y en cambi 'te manquen llibres'; 'nos sorpren que vingueu', y en cambi 'nos sorprenen vostres vingudes'. Notem que les persones són 'jo, tu, nosaltres', qui van, no en nominatiu, sinó en datiu.

397. No podem, donchs, admetre pera'l català la definició de 'verbs sens subjecte', qui convé, com hem vist, als impersonals absoluts. Són los impersonals relatius, verbs qui precisament se referexen a persona, sens qu'aquesta sigui expressada com a agent, ans al contrari, ne rep l'efecte independentment de sa voluntat. En conseqüència, no es pas ella lo subjecte de la proposició, ans lo règim, generalment indirecte.¹

¹ No pot, però, ésser donada cap definició exacte per ço qu'atany a nostra llengua; car en lo fons hi ha un conflicte entre l'origen y'l desenrotllament successiu d'aquests verbs. Si, com apar voler Meyer-Lübke (*Syntaxe*, 336, fi), llur tret essencial es que'l subjecte no estigui expressat ab precisió, sinó després lo verb, y no concordi ab lo mateix, com 'il arrive des étrangers', hauriem de concloure que nosaltres no tenim impersonals relatius, car ja hem vist que tots concorden. Si com vol Benot són los qui expressen afeccions y conceptes deslligats de personalitat (*Gram. filos.*, 107) nos trobem ab una definició filosoficament conceptista, qui pugna en molts casos ab la realitat. Car, en definitiva, aytals verbs són estat formats sots un patró llatí, ab les perdues y guanyes consegüents, y noresmenys ab modificacions propries a cada llengua, tan essencial algunes d'elles com la de donarlos plural.

398. Los impersonals relatiu eren més nombrosos en temps de nostre escriptor qu'ara. Sa riquesa, en aquest punt, es esplendent y contribuïx en meravellosa guisa a exaltar son estil. Podrem departirlos:

a) Los qui signifiquen afectes emotius:

Plaure, repetidíssim en tota l'obra:

me porets dir queus *plaura* (58, 909)

E axí *ha plagut* a sent Gregori (107)

E *plau* me ço que demanes (304, 1368)

Placiens ... que (1770, V. 61).

Desplaure:

ço que ara lurs *plau* ades lurs *desplaura* (916).

Dolre:

Si yo negava quem *dolgues* la mort de Scipio (637).

Costar:

no lat vull dir a present, car massam *costa* (2443).

Noure:

al cavall leuger quant corre no li *nou* si hom li dona alguna speronada (V. 22).

Punyir:

tristor ... me *puny* continuament (1274).

Aballir:

e not *aballesca* negociar ne servir senyor terrenal (3789).

Aprofitar:

¿E quens *aprofita* tembre ço que no podem squivar? (1263).

399. β) Los qui denoten deure, conveniència, manca:

Calre, abundós assats:

Quant *es* per mon interes not *cal* plorar (171)

pero a tu no ten *cal* fer grans noves (182)

nous hi *cal* tenir temps (668)

Mas si possible *fos* que nom *calgues* en aço pus avant procehir (1369).

Leure:

si *legut* vos *es* (1337)

e que a ells *era legut* elegirne altre (1393)

pus altes coses li *son legudes* (1884).

Convenir, molt abundós:

soptat de molta son *covench* me gitar sobrel lit (13)

hom son axí com los altres e *coue* que seguesca lurs petjades (142)

a mi *coue* dir ço quet fara poch fruyt (248)
ans te *convendra* demanar qui son (3472).

Bastar, d'ús freqüent:

not *bastava* prou que haguesses fet callar ... (1862)
veuras ho ... si temps me *basta* (2780, 3379, V. 189)
a bona dona noy *basta* preu (3579).

Restar:

encare *resta* ... quet diga ... (869).

Tocar:

Mas pus a mi *toca* principalment, tant com pore me
esforçare (2885).

Fallir:

vull hi ajustar ço quey *fall* (3227)
si breument nou dius temps me *falra* a respondre (3369).

Valre:

Empero *valrat* ço que pora (249)
no pots molt fer quem *valla* nem *noga* (1621).

Anar:

posat que li *anas* pena de mort (2789)
car mes los hi *va* (3667).

Sguardar:

en quant *sguarda* mutació de loch (1957).

400. γ) Los indicators d'esdeveniment:

Sdevenirse: usualment apar aquest ab la forma passiva
ab 'se': 'e no pensa ques puxa *esdevenir* que ja mes sia desem-
parada de si mateixa' (480), 'Sovent *sesdeve* ... que' (911), y molts
altres exemples, mes a voltes no duu lo pronom reflexiu: 'Si pero
en la operacio del enteniment *esdeve* fatigacio' (451), 'Nom pens
que mal *sia sdevengut* a Çipio' (647).

Seguirse: es tostemps passiu. Son ús, ben característich,
plau molt a Metge:

e *segueix se* per consequent que ... (198)
Puys *seguís* axí com li havia dit (771)
e de fet *se* fora *seguít* axi (1162).

Venir:

me *vench* fort gran desig de dormir (11).

Resultar:

que una conclusio verdadera *result* de mon dit (3379).

Tornar:

si nous *tornava* en enuig ... gran plaer hauria (1537).

e si fer nou volen quels façen almenys marmessors car tot lurs *tornàra* a un compte (3538).

Pendres:

si foch *se prenia* en lur cambra (2751).

401. δ) Los qui expressen recordança, oblit, sensació intel·lectiva:

Recordar: l'ús d'aquest verb com a impersonal es ben peculiar, jatsià lo coneguem avuy, especialment en castellà. Nostre autor se'n alta singularment. No deu hom malpendre cap d'aquests exemples pel personal pronominal 'recordarse de' (§ 380):

Empero digues me, sit *recorda* (139, 369, 662, 3235)

assats me *recorda* (667)

Nom *recordava* be la virtut del vocable (868)

sius *recorda* vos me prestas ... (873)

que haia lest o oyt, quem *recort* (3202)

la qual, sobre totes quantes a present me *recorden*, fo ... (2793).

Aquest darrer exemple mostra una concordança plural.

Duptar: tant o més remarcable es l'ús impersonal d'aquest, del que sols n'he trobat un exemple: 'Si ho començare *duptem* que men puxa lezar' (2580), ço es: 'me dupta'.

Ocorrer: molt freqüent y ben característich:

posat que alcun scrupol de dubitacio mi *occorrega* (517)

si alcun dupte ti *occorrera* (529)

a la mia memoria *occorrech* que ... (3357, V. 7).

Y mostrant ab lo plural cayent a personalitzarse:

Pus te he dit les auctoritats e dits dels gentils qui a present me *son ocorreguts* (742)

jatsià que moltes altres virtuosos dones me *occorreguen* (3218).

Aparer, parer: ben abundós:

nom *par* ... que lespirit sia res (64)

appar que no fasses diferencia entre (76)

E *appar* per la raho seguent (443)

¿E quet *par* de Balaam ...? (559, 876, 2841)

Si en infern devia plorar *paria* que no era sa intencio que (765).

Semblar:

La hora que ella ix del llit *sembla* que ella hage ... (2803).

Us modern. — Lo català modern més aviat ha restringit l'ús dels impersonals relatius. Són freqüents 'plaure, desplaure,

dolre, costar, aprofitar, calre, anar, tocar, venir, resultar, anar, ocórrer, semblar'; usem; mes no ab la llibertat de Metge, 'convenir, recordar, valre, sdevenirse, seguirse'; son insòlits 'noure, punyir, abellir, lleure, bastar, restar, fallir, sguardar, pendres, aparer, duptar'. 'Tornar' es avuy pronominal, 'tornarse'.

402. 'Ésser' ab predicat. — La concorrencia freqüent de qualques adjectius, participis y substantius ab 'ésser', ha determinades frases fetes, que cal anotar.

Esser placent:

Mas si ... molt pus *placent* me *seria* (390).

Esser desplacent:

Si a la vostra çeltitut no *era desplacent* (1115).

Esser lícit:

e *fo lícit e expedient* elegir altra vegada de nou (1452).

Esser vijarés (abundantíssim):

E *es me viyares* que aquella que comensa (508, 674, 1367)
a mi *fo viyares* que vees lo Rey (29).

Esser semblant:

nom *es semblant* ... que ... (701).

Esser novell:

a mi no *es novell* que (1137, 3431).

Esser ver:

No *es ver* que en una manera muyren (80, 2862).

Esser cert:

e a mi *sia cert* que ... (V. 11).

Esser greu:

car *greu* me *es* que sia destituhit de tal amich (639, 3364).

Esser donat:

Donat es a ella comprendre les cogitacions (336).

Esser necessari:

Com *sia* donchs *necessari* que ... (492)
a mi *era necessari* quel hu creegues (1455).

Esser obs:

anc encare, con *obs* hi *era*, usava de ... (V. 223).

Esser mester:

E *es mester* a la serventa (2746, 3530).

Esser meravella:

Mas no *es meravella*, car ... (2821).

Esser de necessitat:

E *es de gran necessitat* a mi ... que (V. 249).

No es sols lo verb 'ésser' qui admet impersonalment tals predicats. Així trobem:

Saber greu:

pero james nols *sabe* tant *greu* con feu despuys (V. 330).

Donar vijares:

Mas nom *dona vijares* que axi ho creegues ell (692).

Ús modern. — Usem: 'es lícit, ver, cert, necessari, menester, meravella, de necessitat', 'sab greu'; gayre bé no usem: 'es placent, desplacent, semblant, greu, donat'; y són absolutament insòlits 'es vijarés, novell, obs', 'dóna vijarés'.

403. Impersonals passius. — A 'esdevenir-se, seguir-se, pendres' (§ 400), hauríem d'afegir la llista dels impersonals construïts ab 'se', com 'fer-se, provar-se, trobar-se', etc., mes hem preferit parlar d'aquests en la passiva (§§ 482 y 483).

Capítol III. Règim.

404. Hi ha verbs qui no admeten règim algun, com los impersonals absoluts, y'ls intransitius qui designen fenòmens esdevinguts independentment de la voluntat del subjecte ('l'arbre creix'). N'hi ha molts d'altres qui poden passar-se'n, y són tots, llevats los transitius, y aquests quan no són usats absolutament.

405. Com lo subjecte, los règims han d'ésser precisament substantius, pronoms substantius o adjectius substantivats; en un mot, han de tenir valua substantiva.

I. Directe.

406. Lo règim directe es lo successor romànic del accusatiu verbal llatí, y es apellat talment per anar lligat al verb per juxtaposició, sens mitjà de preposició alguna.

407. Lo règim directe expressa:

a) L'objecte de l'acció, y en aquest cas es apellat extern, per ço com dit objecte es independent d'aquella. Així:

Tem Deu e serva los seus manaments (114)

No est bona sino a scatar *peix* e lavar *les scudelles* (2378)
Trenca *lo pont* per on ... (3793).

'Déu, los manaments, lo peix, les scudelles, lo pont', tenen existencia propia y independent de que 'jo'l temi', 'los servi', etc. Los verbs ab règim directe extern poden ésser reflexius.

β) Lo producte de l'acció, y en aquest cas es apellat intern, per ço com es causat precisament per aquella. Sens acció no existiria. Axis:

qui vengren oir lo placent *so que* jo feya (1826)
les dites dones ... mogueren *gran brogit e rumor* (1836)
per pecunia han ordonades ... *leys* (2034)
scarniran lo prevere si trigue molt en dir *la missa*, lo
sermonador si nols diu *lo sermo* (3639)
not responch *als* a present sino (3673)
E puys pareix *alcuna criatura* (135).

Los 'so, brogit, leys, missa, sermo, altra cosa, criatura' no existexen sens que 'jo'l fassi, les dones lo moguin, siguin ordonades, lo prevere la digui, jo respongui y la dona parexi' (lo part resumeix la producció exterior de la criatura). Tots aquests verbs són, donchs, causa de llurs règims directes.

Los règims interns són molt menys abundosos que'ls externs. Llurs verbs no admeten règim reflexiu.

408. Lo castellà y quelques dialectes italians (Sicília, Calabria, Abruzzi) lo fan precehir de 'a', quan se refereix a un ens animat. Lo portuguès solsament esmerça aytal preposició ab los pronoms personals, y finalment, en rumanès usen la preposició 'pre'.

409. En català modern jamay lo règim directe porta la preposició 'a', quan aquell es un nom. Mes ab los pronoms personals tònichs s'hi es introduhida, sens dubte per influencia castellana; barbarisme qui es acceptat, àdhuch per quelques gramàtics. Metge, però, no introduheix aytal preposició, ni ab noms, ni ab pronoms personals. Com en aquests radica la diferencia ab lo català barceloní, s'hi referiran exclusivament los passatges qui seguxen.

410. Pronoms tònichs colocats en llur lloch propri, darrera lo verb:

al qual io coman *mi* e tots mes afers (V. 88)
tostemps he conegut *tu* per bo (V. 159)
reembra la mia anima de la ma dimfern, com haura
reebut *mi* (793)
e has salvat *mi* dels devallants al lach (795)
Qui tan gran injuria ... volra venjar, sequesque *mi* (1833)
Si vos amavets *mi* (2529)
e lo poder que has de guarir *mi* (2221)

Altra tenits en lo cor mes que *mi* (2521)
 car has lloat *tu* mateix (2202)
 decep *tu* els altres (2790)
 et dona entenent que no ama si no *tu* (2844)
 enten ... en conexer e mellorar *tu* mateix (3792)
 vuy relevar *vosaltres* del carrech (V. 82)
 batent cruelment *si* mateix (2016)
 e loar *si* mateix (2204)
 elles no amen als sino *si* mateix (3396).

411. Pronoms tònichs colocats abans lo verb:

car si *mi* has perdut (174)
 e si *mi* havets car (V. 191)
mi, per enveyosos contra justícia mal tractat, vullats haver
 per recomanat (V. 633).

Los exemples serien interminables. Pera capir la rigor ab que observa Metge aquesta regla, esmentaré que sols n'he poguda trobar una sola excepció en lo *Somni* y dues en *Valter*, ab conformitat de tots los manuscrits:

voler senyorejar *a lurs* marits (3480)
 apres la mort de Valter lo net de Janicola senyoreyara
a nos (V. 334)
 io se que tu ames molt *a mi* e tostemps he conagut *tu*,
 per bo ... (V. 159)

y encara pot hom dubtar, si'l verb 'senyorejar' no sia usat en 3480 y V. 334 com a intransitiu. En efecte, hom deu esbrinar curiosament si no era intransitiu, tot verb qui regexi 'a' y avuy sigui transitiu. Açò esdevé ab 'complaure, obehir, resistir, resignar, seguir, servir, sermonar, menaçar, ajudar', etc. (§§ 361 y 365).¹ En V. 159 s'escapa la 'a' després de 'ames' y no hi consta després de 'conegut'. Es palès ésser aquella una errada inadvertida pel escriptor.²

412. Lo règim directe determina la transitivitat del verb. Llevat quan són usats absolutament, tots los transitius ne duhen, explicitament o implícita. Pot ésser de persona y de cosa, depenent

¹ També hom pot malpendres en passatges com lo següent: 'Valter havia ja trames a Bolunya a son cunyat, pregantlo que li amenas sos fills' (V. 421), ahont 'trametre' es usat absolutament, ço es, sens règim directe; 'a Bolunya' es un complement locatiu, y 'a son cunyat' un règim indirecte.

² Com a variants sols n'hi ha quatre. Són los passatges de les ratlles: V. 162, 2521, 2844, V. 82, qu'a posta hem aduhits en los exemples anteriors. En los dos de *Valter*, lo manuscrit correcte es U., ço es, lo més antich, lo ms. A. posá 'a' en abdós passatges. En lo *Somni* lo ms. U. comet mancament en 2844 y lo P. 2521.

Llevats aquests casos, arreu y sempre los manuscrits donen sens 'a' l'accusatiu pronominal.

de la significança del verb que n'admeti d'aquella, d'aquesta o d'abdues maneres. Així, per exemple, 'difamar' (3050), 'induir' (943), 'saludar' (2528), etc., sols admeten règim directe de persona; 'discorrer' (en lo sentit de recórrer) (345), 'ordonar' (en lo sentit de compondre) (3019), 'produhir' (2967), etc., sols n'accepten de cosa; y 'defendre' (2697), 'empatxar' (1645), 'prear' (2756), 'spatxar' (180), 'notar' (3566), etc., van ab tots dos.

II. Indirecte.

413. Lo règim indirecte es lo successor romànich del datiu llatí, y es apellat talment per anar relacionat ab lo verb per copulació, mitjançant la preposició 'a'.

414. Lo datiu llatí era lo cas qui implicava l'interès d'un ens respecte a l'acció, ço que ja fa comprendre qu'usualment aytal ens era animat. Mes si un ens està interessat respecte a una acció, es fàcil concebre qu'aquesta acció s'adreça en qualque guisa a ell, ço es assaber, ha ell per fi. D'altra part, la preposició locativa 'ad' designava originariament lo terme d'un moviment, y com que tota acció podem considerarla com a un moviment, la fi d'una acció. Es ben comprensible, donchs, que mitjançant aquesta darrera significança abstracte, 'ad' encarnés lo sentit datiu en les llengües romàniques mancades de flexió característica, llevant los pronoms àtons qui tenen formes especials.

Aquesta explicació aclarirà dos fets: primer, qu'en la majoria dels casos lo règim indirecte es de persona, y que quan es de cosa, en qualque guisa, la considerem personificada, ço es, susceptible de restar interessada respecte a l'acció. Segon, qu'essent la preposició 'a' indicadora de fi, es assats tènua la diferenciació entre'l règim indirecte de cosa y'ls complements adverbials, locatiu y final. Es solsament perdent 'ad' sa força, que l'hem treta de sa regió ablativa o adverbial, pera ferli enformar la dativa, o de règim.

415. I. — Règim indirecte de persona:

α) Ab verbs tranzitius:

remet les *a Radamantus* (1968)
amor que Penelope hague *a Ulixes* (3229)
lexa semblants coses *a homens ociosos* (1882)
dues carreres eren aparellades *a les animes* que ... (675).

β) Ab lo verb substantiu:

aço gran pler es *al arguint* (154)
la qual era tant clara *a mi* (1174).

γ) Ab verb intransitiu:

a elles ... fora aparegut (1660).

δ) Ab verb impersonal:

es mester *a la serventa* que (2746).

416. II. — Règim indirecte de cosa:

Remarqui hom com tostemps presuposem que la cosa es apte a sentir interès, ço es, la personifiquem:

α) Ab verbs tranzitius:

ell havia pagat lo deute *a natura* (168)
a mon vol no dons repulsa (1644)
 se fos donat *a mort* (599)
a necessaria servitut som donats (723)
 impossible es donar *a oblit* ço que ... (1657)
 ab color daquela vos hagren tots liurats *a mort* (1213)
 nou has liurat *a oblit* (1709)
 si has *a les mies coses* aquella amor que solies (1654)
 fare fi *a aço* (3271)
 no fos fet empatxament *a la experiencia* que ell volia fer
 a sa muller (V. 604).

β) Ab lo verb substantiu:

fora stat veri *a la conciencia sua* (3278).

γ) Ab verb intransitiu:

la mar e laer no basten *a les viandes* quells cobegen
 devorar (3710)

δ) Ab verb impersonal:

al cavayl leuger quant corre no *li* nou si hom li dona
 alcuna speronada (V. 22).

En general, los règims indirectes de cosa són ben escarsos en comparança ab los de persona.

417. Hi ha uns pochs verbs intransitius, qui no poden anar sens règim indirecte: 'per *ocorrer a lur iniquitat*' (1207), 'que si no *obtemperas a un ne a altre*' (1461).

En aquest cas la significança del règim indirecte es la fi de l'acció, ans que la del interès que poguem personificar en la cosa. (No es, però, complement adverbial, sinó règim del verb, per quant implica, y no pot ésser desexit de, la matexa acció.) Es important aquesta noció, per ço com completa la regió abastada pel règim qu'estudiem. Ací comencem, noresmenys, a veure un principi d'enfortiment de la valua propria de 'a'.

418. Datiu d'interès. — Lo règim indirecte presuposa l'interès d'una persona respecte a l'acció; y es per açò que molts verbs per llur matexa significança dreturerament no l'admeten; v. g.: 'amar, venir', etc. Mes hem d'anotar ací un trasbalsament de values de la més gran importància, mitjançant lo qual, un verb qualsevulla pot regir-lo. En efecte, lo datiu pot adquirir significança possessiva, o sigui que la relació d'interès se corre fins a comprendre la de possessió. Aixís, en lloch de 'ama son fill, ve darrera', tenim

'*li* ama lo fill, *li* ve darrera', qui analitzats nos donen abans 'ama lo fill d'ell, ve darrera seu', que no pas 'ama lo fill a ell, ve a ell darrera'.

Aquesta extensió del datiu nos ha donat:

419. α) La substitució de pronoms personals datius als possessius (§ 115). Aytal substitució ve englobada en un fenomen més general, com es l'ús del datiu pera expressar qu'una persona està intimament relacionada ab quelcom, anch que no substitueixi ningun possessiu. Es així qu'hem d'afegir ací als passatges anotats en § 115:

Saul dix a una fembra plutonissa que *li* faes ressucitar Samuel (768)
les dites portes *me* foren tantost ubertes (1754)
lo joch *te* strenyere en breus paraules (2269)
e specialment *si* poden (les devines) embacinar lurs marits (2597).

Los pronoms personals datius 'li, me, te, los' reforcen la relació de les persones representades ab l'acció.

420. β) Sempre qu'un adverb de lloch acompanya un verb, aquest admet un règim indirecte. Així trobem:

pensant que la mort *li* es *prop* (1150)
aquests ... cans quem veus anar *entorn* (1340)
me faça *devant* sons desplaents (1345)
devora tot ço que *devant li* ve (1943)
molts porchs ... stant *lurs* *entorn* (2000)
aquells qui *entorn lurs* stan (2016)
qui's van *detras* (2405)
que jo no sapia a qui anats *detras*¹ (2522)
coue que's vengue *davant* (2702)
com *se* vees *davant* (3135)
les dones que *li* staven *entorn* (3138)
acompanyantla molta gent qui *li* ploraven *detras* (V. 485).

A mon vijarés, es açò també una conseqüència de l'extensió possessiva presa pel datiu, car palès es qu'aquests exemples equivalen a 'aquests cans que veus anar entorn meu', etc.

421. La relació excepcional qu'hem assenyalat en α) se troba encara sobiranament realçada en lo 'dativus ethicus' (§ 101). Mitjançant ell, donem règim indirecte a verbs qui, a dreta lley, no l'admetrien.

422. Datiu final. — Lo llatí usava també lo datiu pera designar la fi d'una acció separada completament de la noció d'interès; en altres mots, dita fi no recau en lo mateix ens (persona

¹ Exemple aquest remarcable, anch que lògich.

o cosa) a qui pugui interessar l'acció. Així dihem: 'lo noy ha nascut a honor teva', ço es, '*pera*, ab la *fi* de honorarte'. Mes ací no personifiquem 'honor', ans resta indiferent y extern a dit naxement.

Verament ací nos trobem en una regió en que la 'a' romànica es igual a '*pera*', ço es, no es dativa, ans final. Hauríem, donchs, d'estudiar aquest fenomen en los complements adverbials (§ 744). Així ho farem en part, mes ací consignarém quelques exemples, no tan sols per ço com són hereus d'un datiu llatí, ans car s'apropen més a la noció de règim indirecte que de circumstancia:

Bey ha cavall *al cavaller* (2541).

(Lo cavaller encara no està interessat en lo cavall: 'hi ha cavall *pera*, ab la *fi* de, lo cavaller'.)

ne ho diu *a aquella fi* (702).

(No es pas *a la fi*, a qui ho diu, sinó *pera la fi*.)

Natura ha donat vianda *a sustentació de vida* (3694).

(No l'ha donada pas *a la sustentació*, ans '*pera la ...*'.)

III. Verbs ab règims directe y indirecte.

423. Es la combinació més generalitzada en català, sobretot en los temps moderns, en que ha substituïda noresmenys la major part de la de règims directe y relatiu, com veurem dejús (§§ 430 sq.). De conformitat ab la significança dativa, tostemps la cosa hi omple lo lloch del règim directe y la persona lo del indirecte. Com a exemples pot hom veure los passatges, que no copie per no offerre dificultat alguna, ahont hi ha los verbs: 'assignar' (V. 104), 'atorgar' (146), 'declarar' (276), 'denegar' (3163), 'dictar' (1458), 'dir' (34), 'donar' (42), 'explicar' (222), 'expondre' (1757), 'exprimir' (2054), 'imposar' (3686), 'manar' (327), 'notificar' (V. 50), 'oferre' (520), 'pagar' (55), 'prestar' (3537), 'reprovar' (2648), 'restituir' (3127).

424. A remarcar: los verbs qui signifiquen 'pregar, demanar' són construhits quasi sempre per Metge ab règim relatiu (§ 431). Emperò, 'comanar', malgrat sa significança, no s'hi aplega, ans segueix 'manar' y adopta los règims directe y indirecte: 'comana a nos la elecció de la muyler' (V. 67), 'net comanaria la cura de la mia malaltia' (2220).

Retribuhir. — Escarsament avuy es usat ab los dos règims, ans sols accepta lo directe de persona (dihem: 'retribuhsch mon sirvent', no 'retribuhsch una peceta a mon sirvent'). Metge, però, fa: 'no retribuïria a cascu ço que mereix' (491).

Celar. — En llatí feya 'celare aliquem de aliqua re', ço es, 'celar algú de quelcom'; en conseqüència, apar qu'hauria d'ésser estat construhit per Metge ab règim relatiu, del que en son temps

lo català s'altava tant. Però no es axis, ans li dóna, com avuy, règim directe de cosa y indirecte de persona: '*res que a present hages vist o oyt no tengues celat a mos amichs e servidors*' (1627).

Publicar. — Ab significança igual a la de 'manifestar, dir' admet en mans de nostre autor y a diferencia d'ara, règim indirecte: '*qui publicants aço al dit pretor*' (3083).

Obtenir. — En general, avuy usem la preposició 'pera'. Metge esmerça la 'a': '*obtingueren a aquelles ... remissió graciosa*' (3083).

IV. Règims partitiu y relatiu.

425. Diversos verbs llatins introduhien llur règim en genitiu: '*reminisci alicujus rei*', y d'altres en ablatiu '*utor aliqua re*'. Lo romànich ha trelladats aytals règims, introduhintlos abdós de la mateixa manera, mitjançant la preposició 'de'. Emperò, lo primer havia una significança partitiva, la qual però, al limitar l'objecte no cambia pas sa posició respecte al verb: es per açò que'l règim partitiu quasi s'enclou dins lo règim directe, talment qu'admet devenir subjecte de l'oració girada a la veu passiva. ('*J'achete du pain; du pain est acheté par moi*'). Lo règim en ablatiu, en cambi, no té res que veure ab lo directe, y es essencialment relatiu, ço es, relaciona mitjançant 'de' lo verb ab l'objecte respecte al qual quelcom esdevé: '*jo parle de tu*'.

La distinció entre abdues menes de règims era indicada en llatí pels dos casos; emperò, anava igualment en ablatiu l'objecte d'ahont un hom s'allunya: '*fugere aliqua re*'. Com qu'en romànich també nos servim de 'de' pera introduhir aytal complement adverbial locatiu ('*fugir d'un endret, venir de Girona*') y igualment usem dita preposició ab complements temporals ('*exirem de nit*'), causals ('*brincar de joya*'), instrumentals ('*folrat de seda*'), y modals ('*menjar de gust*'), resulta que no sols freturem de sengles signes pera distingir lo règim partitiu del relatiu, ans a bell esguart, tampoch diferenciem aquests dels complements adverbials regits per la mateixa preposició. A més, com en tants altres punts de la gramàtica, formacions novelles se són anat aplegant als nuclis primordials derivats de la llengua mare. Tot açò fa difícil la correspondència constant entre'l llatí y'l català, y igualment la diferenciació estricta en nostra llengua dels dos règims qui'ns ocupen, y àdhuch qualque volta, dels complements adverbials.

426. Per ço que fa al règim partitiu, la distinció en nostra llengua es fàcil, com sia cosa que lo 'de', quan existeix, ans nos apar com a article que com a preposició, y en conseqüència no'ns costa gens entendrehi un règim directe: '*jo vull pa*'. No'n vull de pa'. Emperò, ací cal afegir que són derivats del genitiu partitiu llatí, règims introduhits per 'de', corresponents a verbs qui signifiquen remembrança o oblit, en los quals no es possible veure en

dita partícula un article partitiu; y malgrat açò, són partitius atenent a sa niçaga llatina: 'm'oblíde de tal cosa'.

427. Per ço que fa al règim relatiu, es igualment clara sa distinció dels complements adverbials; aquests expressen les circumstàncies de lloch, temps, fi, mitjà, manera, etc., sots les quals l'acció es produhida. En cambi, lo règim relatiu no indica circumstància alguna: es règim inherent al verb, l'acció d'aquest recau sobre ell. Axis quan dihem: 'jo parle d'ella; tu has cura de ton pare; ell dubta de mi', 'ella' es l'objecte gramatical de que jo parle; l'acció de ton 'curar' es ton pare; jo soch lo pacient del 'dubte' qu'ell ha. Llogicament podríem darlos passiva: 'ella es parlada de, per mi; ton pare es curat de, per tu; jo soch dubtat de, per ell'. Com fa l'anglès: 'you are spoken of by me'.

428. Los règims partitiu y relatiu són, donchs, règims romànichs tan característichs com los directe y indirecte, per ço com se deriven dels casos genitiu y ablatiu llatins, talment com los darrers provenen del accusatiu y'l datiu.

Emperò, en general, los derivats del genitiu llatí s'allunyaren en romànich de la significança partitiva adquirint en cambi la relativa. Axis no percebim nosaltres aquell matiç en los règims, originariament partitius, de 'recordarse de, oblidarse de'. Per açò podem aplegar en una la llista d'aquests règims, qui quasi tots són relatius, llevats los partitius romànichs purs de que parlarém després.

429. Verbs ab règim relatiu solsament:

Conferir:

per tal que jo e tu *ne* poguessem avegades *conferir* (664).

Confiar:

jatsia que io *confiu de* la vostra saviesa (81).

Curar:

del pus no *cur* (122).

Disposar:

si Deus *disposava* en altra manera *de tu* (71)

de ço del seu havia ja *ordonat* una vegada e *dispost* (417).

Disputar:

disputen de bons vins (2717).

Duptar:

qui pot *duptar de* la sua raho (348).

Fiar:

fiant mes de una cativa (3668).

Freturar:

no *fretur de* consolació (641).

Jugar:

Si fortuna havie *de* mi prou *jugat* (2856)
 quen poguessen haver *jugat* a lur plaer (3275).

Mentir (llatí 'mentiri de re aliqua', ensemps que 'mentiri in re aliqua'): '*en* res no *ha mentit*' (3337); '*Mentits ne* per la gola (2669).

Parlotejar:

parlotejen ne sens lezar sen (2643).

Parlar:

¿*de* que *parlavets* l'altra jorn ab vostra comare del diable? (2524).

Usar:

de remey inutil *usaries* (170)
 volents *usar* ... *de* lur iniquitat (1838).

Profetar: 'hagen *prophetat del* adveniment' (3024).

Tractar: 'qui *daquesta* materia *han tractat*' (2091).

Respondre: '*respondre de* la temporalitat de la esgleya' (1421).

Com veyem lo règim relatiu, quan es l'únich del verb, lo mateix pot ésser de persona que de cosa.

V. Verbs ab règims directe y relatiu.

430. Es combinació abundantíssima en Metge y escarsíssima avuy, la dels règims directe y relatiu, en qual cas lo primer era precisament lo de persona y lo segon lo de cosa, y may lo contrari. Modernament, substituhim en general aytal combinació, fent directe lo règim de cosa y posant lo de persona en règim indirecte. Aytal tresllat es particularment remarcable en los verbs qui signifiquen 'pregar, demanar', rahó per la qual los donarèm acoblats.

A la llista de verbs ab règim relatiu (§ 429) hem d'afegir donchs, los següents, qui en lo text metgench porten noresmenys règim directe:

'Absoldre una persona *de* un pecat' (avuy dihem: 'absoldre un pecat *a* una persona'): '*de* aquest peccat ab ayga beneyta ne deuen *esser absoltes*' (3421).

Certificar: 'Placiet *certificar me* breument *de* ço quet he demanat' (2126).

Consellar (es de dordre que la sola cita hagi per règim relatiu una oració secundaria, qui suprimeix lo *de* davant la conjuncció 'que', § 890): '*consell te* ... *que* no fasses' (3773).

Escusar: '*son* assats *escusades les dones dels vicis* que ...' (3760).

Privar: 'com lo veen destituit e *privat dels bens temporals*' (581).

Relevar: 'vull *relevar vosaltres del carrech* que ...' (82).¹

Notar: '*De avaricia les has notades*' (3566).

431. Amonestar, avisar, demanar, enquerre, pregar, suplicar. — Tots aquests verbs, qui expressen 'petició', foren tranzitius en llatí. 'Supplicare' en l'època clàssica s'intranzitivà ab lo datiu de la persona, 'supplicare alicui'; 'precari' (com 'deman-dare' y 'qucerere') regí en accusatiu la cosa y ablatiu la persona, 'precari aliquid ab aliquo'.

Metge discrepa en açò del llatí y d'altres llengües romàniques, donantlos lo règim directe de persona, y fent anar la cosa en règim relatiu:

Amonestar: '*de una cosa te prech et amonest*' (V. 561).

Pregar: '*prech te de una cosa*' (V. 292), '*mas de una cosa te prech*' (V. 372).

Quan la cosa es suplerta per una proposició substantiva, resta supresa la preposició 'de' davant la conjunció (§ 890), mes lo règim de persona sempre roman en accusatiu: '*pregant Cerbero quem levas tornar*' (1813), '*preguel instantment que*' (2159).

Demanar:

jo primerament *vos deman* daquella. E per tal en suma
vos demanare de totes (1123)

si tostemps me parlassetes daquesta materia no *us* hagra
demanat daltra (1571)

Pero *sin demanes la companya* el seu veynat (2838).

Emperò, aquest verb nos ofereix qualques exemples del ús modern, que no podem pas justificar, fent una distinció entre quan significa 'pregar' o simplement 'preguntar':

Si hom *demanava a* cascun hom *qui* es stat son pare (150)
no *deman* jo, senyor, açò (1145).

Enquerre: '*aquells qui de amors les enquerren*' (2699).

Suplicar: '*suplich vos quem digats* ...' (193, 544).

Aquest verb, en lo baix llatí esdevingué ja intranzitiu. Los passatges de nostre autor no són conclohents per l'observació feta en 'pregar'.

Avisar: jatsia signifie 'notificar', lo podem encloure aci: '*De una cosa solament te avisaré a present*' (2092).

Informar: '*de tot plenerament informades*' (2642).

432. Un altre aplech important de verbs es lo constituït pels pronominals y reflexius. Bona res d'ells, especialment los qui expressen afeccions anímiques (alegrarse, doldres, estremir-se ...) y d'altres encara qui s'hi apleguen (abstenirse, curarse, recordarse, oblidarse ...) se construhexen ab lo reflexiu 'se' (la valua

¹ Ms. A.: 'a vosaltres'.

del qual jatsia subjectiva pot ésser considerada en sa origen com a règim directe) y règim relatiu. Avuy en dia servem a pler aytal combinació:

e abstenir se de cobejar coses superflues (2208)
tostemps se alegra de novitats (52)
 hi ha quis *alten de* laganya (2548)
 ¿... *clames te de* fortuna? (2858)
 nos *curava de* pendre muller (V. 39)
 null temps *se deseparava de* si (461)
 ques *dolga o salegra de* les sues passions (299)
 jom *enfelloni* (1859) si no *men engan* (1106)
 nous *enujets* (931) *sen glorieja* tant com (3003)
 nom *meravell* si no ho pots entendre (201)
se presen de lur honor (3578)
 (Valter) ... *se hagues pres esment* ... de la virtut daquesta nina (126)
 diret ço que *men recorde* (2690)
me tem de perills de ma persona (V. 337)
de mi us trufats (1637)
 Puy *s vanar se han de* moltes dones (3655)
 nos poden *venjar de* lurs marits (2492).

VI. Verbs ab règims indirecte y relatiu.

433. Ab verbs personals escarseja en gran manera aquesta combinació. En cambi, sovintaja ab los impersonals, qui són generalment construhits ab pronom personal en datiu. En efecte, tostemps es lo de persona lo règim indirecte, y'l de cosa lo relatiu.

Ab verb personal: '*parlaret* breument *dalcunes* de nostre temps' (3155).

434. En quant als verbs impersonals, malgrat oferirne la llengua continuats exemples ('me dol de parlarne, me lleu d'escriure, me costa de pensar', etc.), nostre autor nos ne proporciona ben poch, per construhirlos generalment ab infinitiu qu'introduheix sens 'de'. Recollim: '¿E *quet par de* Balaam ...?' (559), 'Be pens *quet recorda* daquella mesquina mare' (3071).

VII. Règim partitiu pur.

435. Volem dir lo règim romànich rigorosament directe, al qui pot avantposarse 'de', pera denotar qu'es prè en sentit partitiu. No'ns referim més ja al derivat d'un genitiu partitiu llatí ('recordarse de' ...) que, com hem dit (§ 425), nos es pervin-gut sols ab significança relativa.

Aytal règim partitiu es estat estudiat en l'article de dit nom (§§ 258 sq.), de manera que res més hem d'afegir ací. Emperò, en tots los exemples llavors aduhits, lo 'de' era preposició instrument d'un règim nominal, y cal ara, en conseqüència, donar una cita

ahont apareix com a instrument d'un règim verbal: 'veda als dessus dits ... pendre *de* la dita vianda' (2008).

Ús modern. — Devenim citar com a insòlits dins la llista dels verbs ab règim relatiu sol: 'callar de, confiar de (confiar en), jugar de (jugar ab), mentir de, remembrar de'; en la de verbs ab règims directe y partitiu: 'certificar, consellar, amonestar, pregar, demanar, suplicar, avisar', porten tots avuy lo règim directe de cosa y indirecte de persona ('certificar una cosa a una persona'); los pronominals tots són estats pervinguts fins a nosaltres ab règim relatiu (no conexem, però, 'temers de') y cap mudança tampoch notem en l'acoblament de règims indirecte y relatiu.

En quant al partitiu, l'ús modern es molt més reservat que l'antich, com ja férem notar en l'article. Comprenem, però, y no'ns repugnen exemples com los transcrits.

Capítol IV. Predicat.

436. Es la definició clàssica de 'predicat', «ço qu'es afirmat del subjecte en una proposició». Era aplicada principalment a 'ésser' y qualques altres verbs intransitius.

437. Aytal extensió del predicat resulta però, esquifida, un xich en llatí y molt pera les llengües romàniques, les quals no solsament contenen predicats del subjecte, ans aytambé del règim. Entren, donchs, dins la regió predicativa, los verbs tranzitius, los qui poden, noresmenys, portar predicats d'exa part de la proposició. Axis 'l'host proclamà lo gentilhom cavaller' (ahont 'cavaller' es predicat del règim); 'l'host conquerí coratjosa la ciutat' (ahont 'coratjosa' es predicat del subjecte, 'l'host', d'un verb tranzitiu).

A més lo règim té predicats qui són introduhits mitjançant preposició, y axis dihem: 'te donch un anell en gatge' (ahont 'gatge' es lo predicat de 'anell'), 'lo tractaren de lladre' (ahont 'lladre' es predicat de 'lo').

Pot també lo predicat, adés del subjecte adés del règim, anar precehit d'un adverbi comparatiu: 'ell es *més bo* que tu', 'lo vull ans *sant* que *savi*'.

Tot açò nos rahona y aclareix la definició amplia següent, fonamentada en la de Meyer-Lübke¹: 'es lo predicat un *nom* (adés referit al subjecte, adés al règim; introduhit sigui sol, sigui mitjançant una preposició o adverbi comparatiu) qui expressa *la manera* segons la qual un ens se'ns presenta com a autor o objecte de l'acció'. Axis, reprenent los exemples precehents, constatarem que 'la manera com lo gentilhom fou proclamat' fou la de 'cavaller', y igualment 'en guisa coratjosa' conquerí 'l'host la ciutat'; 'com a gatge, a

¹ *Syntaxe*, 396.

manera de gatge', es 'l'anell que't donch', y parionament 'com a lladre fou tractat'. La preposició que duu un predicat, respon tostemps a 'com a', 'en guisa de'.

438. Lo predicat del subjecte a voltes s'acosta molt al complement adverbial; axís 'jo caminava pensatiu, ella escrivia joyosa ses lletres' quasi equivalen a 'jo caminava pensativament, ella escrivia ab joya ses lletres'. Mes lo predicat ha un tret essencial: es nom, pertany y's mou dins la regió nominal; abunden en primer rengle los adjectius ab totes llurs extensions (pronoms, participis) y després los substantius ab llurs equivalents (numerals, infinitius).

Noresmenys, altra característica del predicat adjectiu es que concorda en genre y nombre ab lo nom al qual se refereix, subjecte o règim.

439. Filant de primer nostre esguart al verb, remarcarem que, jatsia la major part admetin en llurs proposicions predicats, emperò alguns se n'alten estremament, en guisa que quasi sempre ne duhen. Es per açò que podem distingirlos:

I. Verbs predicatius.

440. Predicat referit al subjecte.

Los més usuals y sobirans responen a les significances de 'ésser, estar, devenir, semblar'.

Ésser. — Quan no's confina a expressar simplement existencia, com 'Déu es', tot quant afirma ho refereix a son subjecte; en conseqüència, ultra aquest no ha altre element sinó predicat:

la qual es testimoni de les mies cogitacions (10)
la un dels quals era jove fort bell (21)
La fama es vera (55)
en vostra vida fuy molt familiar a vos (1318)
ans (Jesuchrist) era Deus (2940).

Star (tenirse, mantenirse):

e stan fort magres (2018)
ladonchs elles stan fermes en amar (3576)
per la novitat daquest fet stava vergonyosa (V. 575).

Romandre:

roman lurs sola la plaça (2579)
per tal quel lit del marit los romanga franch (2657).

Aparer:

les cinch derveres apparen molt pus fundades (506)
delits qui nom parien molt desonestats (1321)
¿sabs per quet par graciosa? (2841).

Mostrar-se, demostrar-se:

mostrant-se *paorugues e temeroses* (2448)
 demostrant-se ben *parades* als mesquins qui ... (2405).

Tornar:

qui no torn *difícil* (203)
Griselda ... de gran goig torna *mig morta* (V. 588).

441. Tots aquests verbs quasi sempre duhen predicat concordant ab lo subjecte. Emperò, tots los demés intransitius, malgrat no responguin a les idees de 'estar, devenir, semblar', n'admeten també, y axis citaré:

Anar:

ades van tant *larchs* que ... (3445)
untades hi van e pus *untades* retornen (2427)
 mentre que *Valter* anava *pensiu* (V. 150).

Eixir, tornar: '*nua* isqui de la casa de mon pare e *nua* hi tornare' (V. 469).

Jaure: '*Com Jupiter e Juno* jaguessen *nuus* en lur lit' (2242).

Sentir-se: '*vos sentiets culpables* dels crims' (1217).

Fingir-se: '*per* quet fenys pus *ignorant* que no est' (2114),
 '*fenyent-se malaltes* per tal *quel lit* del marit los romangue *franch*' (2655).

Metres: '*metense nues* al lit' (2724).

Viure: '*(ella)* hagues viscut *humil e pobre de sperit*' (V. 505).

Morir: '*Ponolope* ... *muller de Ulixes* volia morir' (3232).

442. En tots los exemples donats fins ara lo verb com a intransitiu (o pronominal subjectiu) no té règim directe. Emperò, malgrat no sigui lo més freqüent, tots los verbs tranzitius admeten també predicats del subjecte. Axis: '*la* ... dita reyna ... al senyor rey) el spera *mig vidua*' (3238).

II. Predicat referit al règim.

443. α) Pur. — Tots los tranzitius poden haver règims ab predicats; mes analegament a ço dit en los del subjecte, ne triarèm ací alguns qui's presten mils a durne; no però, ab l'exclusivitat ni tan sols ab la freqüència d'aquells. Responen aytals a les significances de 'fer, haver, nomenar, tenir'.

Fer:

quel faes *mortal* (749)
los pecadors son axi fets *mals* per lo pecat (2140)
 per fer *lurs bons pits e grans spatles* (2349)
la fassa digna de major reverencià (2935)
quels fassen *hereus* (3537).

Haver:

quil has assats *familiar* (691)
 lo jove ... hac *nom Orpheu* ... e lo prohom ... hac *nom Tiresias*¹ (1705)
 E per haver ... *la carn lluent e clara* (2303)
 si *mi* havets *car* haiats *aquesta* molt pus *cara* (V. 191).

Tenir:

res ... no tengues *secret* (1628)
 qui tenia *assetjada Roma* (3123)
les voluntats que tots tenim *secretes* (V. 49).

444. Mes tots los demés verbs tranzitius ne poden admetre; axis:

Veure:

solament quel vejen *rich e opulent* (2588)
 hasta vista ... *blanca e lisa* (2807)
 lo *qual* ella veu sobiranament *bo, vertader e incommutable* (1059).

Trobar:

Lurs cambres e altres lochs secrets trobaras *plens* de fornells (2314)
 quel laurador quan ... troba *lespiga buyda* (2855).

Retre, mostrar: 'per retre e mostrar lurs *anques ben grosses*' (2348).

Portar: 'ades porten *los cabells plans*'.

Despullar: 'feula despullar *tota nua*' (V. 194).

Tornar: 'nols fassen tornar *negres* com a carbo' (3428).

Lexar: 'apres sos dies lexa *son fill senyor e successor* de la sua terra (V. 608).

Crear: '*la anima del hom es creada per Deu substancia spiritual propria, vivificadora del seu cors, racional e immortal*' (272).

445. β) Preposicional. — Ja en llatí troba hom 'pro' y 'in' pera introduhir predicats. En romànich, y particularment en català, esmercem: 'per, a, en, de, com a'. Que la valua dels noms introduhits per aquestes preposicions sigui realment predicativa, no n'hi ha pas dubte algun: cal, tan sols, qu'hom constati en los exemples qui seguexen, com totes elles són resolubles en 'com a', indicadora de manera; y noresmenys, com pot ésser descomposta la proposició, en guisa qu'hom introduhexi lo predicat purament per mitjà de 'ésser'.

Metge usa:

446. Per. — La qual es de molt la preposició predicativa qui més sovinteja:

¹ Exemple remarcable; avuy diriem 'hac *per* nom Orpheu'.

nols tench *per savis aquells* quin usen (121) (= nols tench com a savis = que siguin savis)
 bem tenits *per ignorant* (357)
 tengra *per orats* (706)
 not cal tenir temps en aço ... que *per clar ho he* (726, 2186)
 prenme *per descaminat* (2196)
 tenen *per bestia tot hom* qui ... (2297)
 les prenen *per mullers* o a vegades *per amigues* (2406)
 que elles *per marit* rebusassen (2587)
 jo he *per cert que* ... (2967)
 la qual com ... fos donada *per reenes* (3121)
 cascunes se tenen *per bastants* (3594)
 les coses que a mi plaen iom pens que tu les hages *per agradables* (V. 160)
 si vols haver *per genre mi* (V. 162).

447. A:

qui hagren tengut *a special gracia* (2551) (= com a gracia especial = qu'açò fos gracia especial)
 tenen *a sobirana injuria* (2679)
 nous sabrà *a pinyons* (2539)
 si altre testimoni no fos stat en lo mon *a plena prova* degra bastar (830)
 nom sia imputat *a ultracuydament* (1738).

448. En:

les scriptures dels aprovats antichs *ne produhesch en testimoni* (2966)
 es haut *en fort gran reputació* (555)
 les ha *en alcuna reputació* (2300)
 han *en gran ... privadesa alcunes fombres* (2333)
 nom tingues *en mal ço que* ... (V. 274)
 en *preu* de la mia virginitat ... me vulles leixar *una camisa* (V. 474).

En 'han fort cars los strolechs' (2505), Metge omet la preposició; si no es una erra de tots los mss. la construcció es sorprenent y digna d'ésser notada.

449. De. — Aquesta preposició ab substantiu, dona sovint al predicat del verb 'ésser' caràcter partitiu:

Salamo ... *fo de* la oppinio (98) (= d'entre'ls de l'opinió)
 la gent *sia de* vostra opinio (378)
fo del linatge de Esau (548).

Mes la construcció 'ésser de + substantiu' té també altres maticos predicatius:

es de gran necessitat (V. 249)
 lo qual *era de* tant gran autoritat (623)
 Esser greument torbat ... no *es* *damich* mas *del* amant si
 mateix (649)
 lentrar no *es de* treball (1913).

450. Com a. — Discrepe en absolut de Meyer-Lübke,¹ qui no admet aquesta partícula com a predicativa, sinó que li assigna sols l'ofici comparatiu. Referintse al castellà, creu que la introducció de la 'a' obeeix a ésser usada ab l'accusatiu de persona, explicació qu'ell cambia respecte al provençal. En català, pera comparances esmercem 'com', mes en sentit predicatiu usualment 'com a'. Així ben diferents són los sentits de 'pregueu com un pobre' (no dihem que vos ne sigueu) y 'pregueu com a pobre' (= a guisa de pobre).

Metge serva aytal distinció:

los irosos corren amunt e avall *com a rabiosos* (2015)
 altres van *com a orats* e furiosos corrent e cridant continuament (2041).²

'Com a' pot anar precehit per 'axí':

venen *axí com a* regines (2414)
 la anima es celestial e *axí com a* gitada del cel en terra
 es molt oppremuda (724)
 demostrants voler aquelles *axí com* aprofitoses a la cosa publica (1191).

Ús modern. — Contraoposant l'ús de predicats preposicionals en Metge y avuy, remarcarem qu'ell esmerça més parcament que no fem nosaltres 'a', 'en' y 'de'.

III. Valua del predicat.

451. Ja hem dit (§ 438) que'l predicat havia d'ésser un nom. De vers adjectius y aytambé substantius les cites precehents 10, 2940, 3537, 1705 ne donaran exemples. Noresmenys, pot ésser lo predicat un numeral: '*una es la mort dels ...*' (100); pot ésser un possessiu, en qual cas observarem que'l francès modern lo rebutja, y'l substituïx per un pronom personal ('je suis à toi' y no 'je suis tien'): '*jo e aquesta filla tua som tues*' (258).

452. També hi trobem demostratius: '*jo so aquell* quet penses' (35). Mes quan lo demostratiu es lo subjecte y'l predicat un nom, lo francès serva pera'l pronom lo genre neutre ('c'est ma mère'). En cambi, lo català lo fa anar en lo genre del predicat, en guisa qu'es aquest qui regeix lo del subjecte, en lloch de lo contrari

¹ *Syntaxe*, 278.

² A. P. ometen la 'a'.

com es regla general: 'aquesta es ma muller, aquesta es vostra senyora' (V. 190), 'sapies que aquesta ... es ta filla e aquest ... es ton fill' (V. 578).

453. Atenentnos a llur origen, podem considerar com de natura predicativa referit al subjecte, tots los participis qui van ab 'ésser'; y com a predicats del objecte, tots aquells qui van ab 'haver'. Y precisament per aquest caràcter, per ço com lo predicat tostemps concorda ab lo terme sintàctic al qual se refereix, los participis ab 'haver' servaven originariament aytal concordança: 'be siats vos venguda' (V. 543), ('vos' acondicionada sots l'aspecte de 'venguda'); 'han be parades lurs cambres' (2413) (elles 'han cambres' y aquestes són 'parades').

454. Lo predicat pot ésser també un infinitiu, lo qual, en aytal cas, acostuma ésser introduhit per 'a' o 'de': 'aço verament no es de soferir'.

Quan l'infinitiu es subjecte qui regeix un predicat y va colocat darrera'l verb, pot ésser pur: 'pus facil a la gent que segueix la sensualitat atorgarho que creure' (1266); mes molt sovint va precehit per 'de': 'pus vees que fos perillos de morir' (1207) (de morir fos perillós), construcció aquesta vigent àdhuch avuy, especialment en lo poble.

455. Quan lo predicat es un pronom àton y's refereix a un ens animat, en català modern usem lo genre neutre: '¿es ta mare?' 'Ho es'. En italià usen lo masculí 'Lo sono', y en francès lo genre qui correspon: 'Je la suis', o bé'l masculí 'Je le suis'. Malhauradament Metge conté tan sols dos passatges sobre un punt tan important, en los quals esmerça lo genre neutre: 'e dabans nou era' (134), 'Si hom demanava a cascun hom qui es stat son pare, ell nomenaria aquell quis pensa que ho sia' (150).

456. Quan lo subjecte y'l predicat pertanyen a nombres distincts, en català usualment preferim fer concordar lo verb ab aquest, en lloch d'aquell, com la lògica vol: 'tristor e lagremes foren tant solament mon aliment e sustentació' (1812), 'Son aço paraules de home ab sana pensa' (1879).

457. Per no oferir particularitat, res no cal dir de quan lo predicat es introduhit per adverbis comparatius:

per tal que fos *pus baix quels angels* (89)

tant solempne *poeta com aquell es* (615)

ades les fan *tant stretes ... ades les fan tant amples* (3448).

458. Són nombrosissims los casos en que'l predicat reemplaça tota una oració relativa de 'ésser': 'veure Deu, salvador meu' (539) (ço es: 'qui es salvador meu'), 'entre nosaltres, chrestians' (3110) (ço es: 'qui som chrestians').

Capítol V. Veu passiva.

I. Mitjançant auxiliar.

459. En lo baix llatí se perderen les formes passives propries y hom recorregué a la conjugació perifràstica mitjançant 'esse'. Mes lo llenguatge clàssich havia ja utilitzat lo present 'sum' pera la conjugació perifràstica del perfet; en cambi, lo baix llatí esmerçà pera aquest temps lo perfet 'fui'; de manera qu'una mateixa construcció ab auxiliar tingué dues significances diverses segons l'època llatina. Y lo mateix pot ésser dit dels altres dos temps compostos del llatí clàssich:

	Llatí clàssich:	Baix llatí:
Present:	jo soch llohat	laudor laudatus sum
Imperfet:	jo era llohat	laudabar laudatus eram
Perfet:	jo fuy llohat	laudatus sum laudatus fui
Plusquamperfet:	jo era estat llohat	laudatus eram laudatus fueram
Futur:	jo seré llohat	laudabor laudatus ero
Futur perfet:	jo seré estat llohat	laudatus ero laudatus fuero

Resulta que 'laudatus sum' expressa temps present en baix llatí, y passat en llatí clàssich. Y ço mateix veyem en lo plusquamperfet y futur perfet clàssichs.

460. Aquesta dualitat del llatí, produhida per haverse construhit en son període auri son perfet, no ab lo mateix temps del auxiliar, sinó ab lo present, no tindría importància romànica si nostre heretatge fos estat fidel al baix llatí. Mes heusaci qu'adhuch fins avuy, nos trobem sovint ab verbs qui, com per exemple 'vèncer', ab 'sum', 'jo soch vençut', no signifiquen 'hom me venç en aquest moment' (com pertany al temps present), sinó 'hom m'ha vençut', 'hom me vencé' (qui correspon al perfet); en altres mots ab verbs qui reflexen les significances del llatí clàssich.

461. Diez parteix los verbs romànichs en perfectius y imperfectius,¹ segons s'emmotllin a les formes clàssiques o a les baxes, divent naturalment advertir que'ls primers no tenen passiva en lo present, imperfet y futur, temps en los quals lo llatí no's construhia ab 'esse'. Pera traduhir 'hostis vincitur', hem de dir 'se bat l'enemich', o en activa 'hom bat l'enemich', des lo moment que 'l'enemich es vençut' pertany al perfet.

Meyer-Lübke mostra qualque recança envers aytal divisió, mes després de remarcar que'l passiu llatí indica l'entrada en un estat, mentre qu'en romànich, llevat lo pretèrit incoatiu (ço es, indicant acció qui comença) la locució corresponent expressa lo fet de trobarse ja en un estat, y de diverses comparances ab l'alemany, dèxa la qüestió sens apregonarla.²

¹ *Syntaxe*, 187.

² *Syntaxe*, 303 y 304.

Diez enclou en los verbs perfectius, aquells l'activitat dels quals es de duració limitada, 'agafar, sorprendre, desvetllar, vèncer, abandonar, acabar, matar', etc., y en los imperfectius, aquells l'activitat dels quals es de duració indefinida,¹ 'amar, ahirar, llohar, blasmar, admirar, veure', etc. Mes jo no he pogut establir clarament aytal classificació en los exemples de Metge, ni tampoch es de creure dit autor, per quant s'apressa a consignar, que verbs sinònims pertanyen a l'una o l'altra mena, segons com sia considerada llur activitat. Ço que equival a anular tota classificació a priori y contentarse ab la prova experimental de cada verb.

462. Lo català, com ses llengües germanes, no té flexions passives. Ha copiat lo baix llatí, afaysonantse aytal veu mitjançant un verb auxiliar, en general 'ésser' y'l participi passat.

463. Procehint a la recerca experimental, sols he trobats los passatges següents, ahont Metge usi temps compostos ab la significança passada corresponent al llatí clàssich:

'molts homens ... turmenten si mateys per la mort de lurs amichs, creents que lurs animes *sien mortes* ab lo cors o que *sien dampnades*' (644) (ço es: 'lurs animes moriren ... o's damnaren', y no 'se moren o damnen ara').

'la sentència *es donada e passada* en cosa jutgada' (1623) ('la sentència no's dona ara, ans s'ha donat y passat').

'no haver reebut baptisme nom ha condempnat car no *era manat* encara' (2078) (ço es: 'llavors no era estat manat encara'; plusquamperfet).

'¡Tant maleyt fo lo jorn que ella isque daquesta casa. Mes valgra que foch si hagues pres a .iiij. cantons! ¡Tot *es perdut*!' (3551) (no 'tot se pert' ans 'tot s'ha perdut').

'Com Valter ... se hagues pres esment ... de la virtut de aquesta nina la qual virtut no *era manifestada* a la gent' (V. 126) ('no era estada manifestada encara a la gent').

'si tots temps haguessen un proposit ne de bons homens *foren mudats* en mals, ne de mals en bons' (919), 'si no fos per sa industria e sforç tot lo regne *fora perdut*' (3172) (ço es 'foren estats mudats', 'fora estat perdut', sentit de plusquamperfet de subjunctiu sots forma del imperfet).

'si per lo dit consili *fos conegut* que la elecció no valia de dret, lavors era hora quen elegissen altre' (1400) ('fos estat conegut').

'consulten aquells qui ... *son stats preses e punits* per devinar' (2507, ms. U.) (ço es: 'foren estats presos').

¹ No'ls defineix pas ell axís; sinó 'verbs l'activitat dels quals no's perllonga més enllà d'un instant, o almenys implica una fi momentania a assolir', y 'verbs l'acció dels quals no's comença pas ab la intenció d'acabarla'. Definicions, a mon vijarés, deficientíssimes.

Com qu'aquests tres temps (§ 459), jatsia portin 'ésser' ab sentit present, signifiquen acció passada, llurs participis perden ab facilesa la noció verbal d'activitat, pera adquirir l'estable del adjectiu:

per veure si jo dormia o stava *descubert* (3556)
scarniran ... les dones honestes si no seran tant *orades*
com ells volrien (3639).

Dels participis devinguts adjectius, en qual cas no van en passiva sinó que són predicats, no me'n ocupe ací (Cf. §§ 846 sq.).

464. Llevat los passatges anotats, tots los altres mostren llurs significances de conformitat ab les formes perifràstiques del baix llatí, ço es, 'sum + participi' significa, no passat, ans present, 'eram + participi', imperfet en lloch de plusquamperfet, y 'ero + participi' futur imperfet y no perfet.

Contrasti hom: 'Quant a ella *es manat* star totes les portes li son tancades. Puys obren se quant li *es manat* lo contrari' (327), 'son terriblament irats si elles fan alcuna cosa que ... nols *sia manifestada*' (3510), ab 2078 y V. 126, del § 463, y será palesa la significança actual y present ('mentre Déu li mana estar', '... qu'elles no'ls manifestin tot seguit') d'aquestes cites.

Seguexen passatges de present d'indicatiu:

Totes coses corporals per tres linees *son contengudes* (288)
(la anima) *turmentada es* fort ment per ses dolors (305)
(Job) en lo vell testament *es haut* en fort gran reputació (555)
mentre *som enclosos* en los corsos a necessaria servitut *som donats* (722)
La istoria *es ... contenguda* en lo primer libre dels Reys (775)
E en altre loch del dit Alcora on *es descrit* paradís (884)
Altres jauhen dejus grans roques e *son greument premuts*
per aquelles (2030)
pus veen quels *es fet* semblant (3577)
altre vegade *sere vestit* de la mia pell (538).

Futur imperfet:

conexeras be la malaltia de la tua pensa e conexent aquella
seras breument *guarit* (1886)
a vuyt dies que *sera entrada* en la casa (3545).

Subjunctiu present (faci hom comparança ab lo 644 del § 463 y comprovarà qu'ací'l sentit es de present):

per tal que mes per ell *sia sostenguda* (308)
alcun special vehi ... qui per elles no *sia ... occupat* (2319)
ans que (jo) *sia acabada* de ligar (2375).
e volent que als grans inconvenients qui venien *fos tancada*
la porta (1165).

Subjunctiu imperfet:

'ab les quals *fos mesa* fama entrel poble que a ell era dada licencia per lo dit Papa' (V. 410) (ço es: 'se metés fama' y no 's'hagués mesa ...' com en 1400, § 463).

465. En los altres temps (perfet, plusquamperfet y futur perfet) no hi ha jamay cambi de valua temporal:

en aquell jorn *fo feta* major festa (V. 599)

fo per molts *cregut* que Romulus ... (575)

Lo pobre apellat Latzer ... *fo portat* per angels al sin de Abraham e lo rich ... *fo soterrat* en imfern (820)

qual *es stat enganat* per aquella (2633)

ço que per ell *era stat dit* a la dona e ço que per ella *era stat respost* (298)

Si per mi *fos stat complit* ço quet he dit (1194)

jassia per moltes ne *fos stat request* (1818).

Infinitiu:

¿que veets ... que no pogues *esser dit* de ...? (957)

a les coses contengudes en les dues propdites rahons no pogues *esser donat* alcun empatxament (1176)

major fe los deu *esser donada* (3666).

466. La copia d'exemples precehents (porció de molts altres que podria encloure) haura anat convencent l'ànim del llegidor d'un fet important: qu'en l'època de nostre autor, l'ús de la passiva construhida ab auxiliar assolía un expandiment molt superior al que frueix avuy, y açò no tan sols per ço com ara nos altem més de la passiva obtinguda mitjançant 'se', ans també per ço com nostres clàssichs no defugien aytal veu, com fem modernament recercant l'activa. Axís avuy en dia rebutgem:

e a totes coses que *son mogudes* aquella es la font e principi de moure (464).

si la anima se corromp per la corrupció del cors coue quel seu *esser sia debilitat* per debilitacio daquell (436)

(ço es: 'coses qui's mouen', 'se debiliti debilitantse aquell'. Passiva en lloch de pronominal).

E per aquells *fo respost* que (1725)

majors mals ne *son stats seguits* (3496)

y molts altres d'entre 'los precehents citats qu'ara tampoch usaríem.

467. Altres verbs auxiliars pera la veu passiva. — En primer lloch, trobem 'estar':

veent ... lo mal qui *stava aparellat* (1164)

gran part del misteri quey *sta amagat* (1698).

En aquest darrer exemple, però, 'amagat' deu ésser considerat ja com adjectiu. Lo donch tan sols pera fer mils ressortir lo poch

ús que Metge fa d'aquest auxiliar, al revés de l'època moderna, quan l'ús passiu de 'estar' sobra de molt lo de 'ésser'. Són bastants los exemples donats ensús qu'avuy construhiríem ab aquell verb.

468. Són també esmerçats com a auxiliars altres verbs qui també van compresos sots la significança general de 'restar, permanèixer'. D'entre aytals lo més generalitzat avuy es 'quedar', mot castellà que caldria proscriure. Metge nos ofereix 'romandre':

per tal que mils ne *romanga instruit* (245)

romanch no solament *illuminat* mas entegrament *consolat* (1113).

D'entre'ls verbs de moviment cal citar en primer terme 'anar':

ne *irien* mils *arreades* que jo moltes (2530)

ades *van vestits* de draps fins (3457)

ans se gloriegen que aquells *vagen* be *arreats*, *brodats*, e *encavalcats* (3599)

si no *van arreats* segons lo temps (3642).

Venir: 'si *vens acordada* que apres que nostre matrimoni sera acabat e complit, la teu coratge se convenga de bon grat ab lo meu' (V. 174).

Portar: 'Ades les *porten trossades* (les mànegues) a mig braços' (3448), 'riuran dejus lo caparo que *portaran vestit*' (3541).

469. Verbs qui admeten passiva ab auxiliar. — Com qu'en la veu passiva lo règim directe de l'activa devé subjecte, y aquest element es normalment necessari en tota proposició, es vijarés que sols tindran passiva ab auxiliar los verbs tranzitius. Açò són tots los dels exemples predonats. No cal afegir que res no hi fa, qu'en l'activa siguin reflexius: lo pronom en aytal càs té valua objectiva propria, y pot, en conseqüència, devenir subjecte.

Ara bé: la terça persona del singular no sempre omple una designació personal, ans es també l'apropiada pera dexar lo subjecte indeterminat; dexar lo subjecte indeterminat y mancar en absolut lo subjecte, quasi són fets gramaticals sinònims. Açò explica que'l llatí usés en la veu passiva, solsament en la terça persona del singular, verbs intransitius, qui llavors eren designats ab lo nom de 'unipersonals passius'. Exemple de Metge: 'E si aquestes coses los dits vicaris ... defugissen que *fos procehit* contra ells' (1432),

Avuy dia, aytal ús ab la construcció auxiliar es escarsíssim.

470. Règim passiu. — Entenem per règim passiu aquell regit pel verb en la veu passiva, mitjançant una preposició, avuy generalment 'per', y lo qual es precisament no l'objecte ans l'autor de l'acció.

En llatí lo règim passiu anava en ablatiu pur ('amicus meus *ratione nulla* vinceretur'), o mitjançant 'ab' ('amatur ab omnibus').

En lo baix llatí, a més d'aquest 'ab' s'introduhiren ja 'de' y 'per', preposicions que'l romànich heretà.

Per ésser aquest règim dependent de preposició, los autors romanistes l'acoblen ab l'estudi general dels complements adverbials y de llurs preposicions. Palès es que per contenirne, externament ve lligat ab aquestes. Mes, atesa sa significança d'agent, m'apar desrahonable enclourel ab complements, qui indiquen circumstancies externes de l'acció. Aixís, donchs, salvant l'origen y'ls furs de la preposició, estatuhirèm aci, en qual guisa es introdubit dit règim com a ablatiu-agent de la preposició.

471. La preposició més generalment usada per Metge es, com avuy, 'per':

manants semblants ordinacions esser *per* lurs sotsmeses...
observades (1483)
per los agradables serveys a mi *per* tu fets (1591).

No cal citar-ne més exemples, car són abundosos los qui la contenen entre'ls passatges precehents (§§ 463, 464, 465).

472. A diferencia d'ara, o quant menys ab molta més extensió qu'ara, esmerça també 'de' nostre autor:

sia deseparat *de* si matexa (481)
no era consonant a raho que la vestedura que ell se devia
vestir fos *de* peccat ensutzada (1519)
acompanyat *de* molts potents ladres (3256)
son ne mils maridades ... que *de*ls jovens (3573)
una vila petita poblada *de* alguns (V. 109).

473. Calcada sobre la 'ab' llatina trobem 'a', exclusivament, però, en Valter:

est assats cara e molt amada *a* mi (V. 244)
fo reputat *a* les gents per infamis e odios (V. 402)
feula despullar tota nua *a* les honrades dones que eren
aqui (V. 194).

No creyem poder donar tal explicació del passatge del *Somni*: 'mentre es acompanyada *al* cors sie agreuyada per lo carrech daquell' (291).

Avuy no usem jamay 'a', seria llatanisme incomfortable.

474. Carencia de règim. — Lo règim passiu, com tot règim, pot mancar, prenent lo verb un sentit absolut. Aytal omissió es estat tostemps estremament practicada:

la dita ... anima ... es en moltes maneres nomenada (216)
Vivificadora es del seu cors, car encontinent que li es
donada ama de gran amor lo seu carçre (304)
aquestes coses com li son levades (315)

ultra los copiosos casos qu'hom ne trobarà en los passatges anteriors.

Com qu'en la veu qui'ns ocupa, lo règim es l'agent, resulta que la supressió d'aquest d'exa sens autor l'acció, en altres mots la fa indeterminada. En aital cas l'activa corresponent no existeix, car hauria d'anar sens subjecte, cosa qui gramaticalment repugna. Y heusací com nos trobem ab un mitjà d'enunciació indefinida (§§ 341 sq.).

II. Mitjançant 'se'.

475. Hem de posar esment en un fet morfològich: en llatí les desinències de la passiva foren formades mitjançant lo pronom reflexiu 'se' acoblat a les de l'activa: de 'amo, amas, amat', o mellor dit de 'amo', de la forma primitiva 'amasi' y de la influhida pel grech 'amato', ne pervingueren 'amo-se, amasi-se, amato-se', y segons les lleys fonètiques llatines 'amore, amasis, amatore' > 'amor, amaris, amatur'. Podem anotar que'l reflexiu 'se' serví pera les tres persones.

476. Un fenomen anàlech, si no relacionat, se produhí en les llengües romàniques, les quals obtingueren una veu passiva pera la terça persona, mitjançant l'ús de la matexa partícula reflexiva 'se'. Solsament lo rumanès ha aplicat son reflexiu a totes tres persones assolint una conjugació complerta. De les altres llengües germanes, la qui més a pler ha expandit lo passiu reflexiu pera la persona esmentada, es la italiana, seguint la castellana y ab més restriccions lo francès. Aquella limita y aquesta àdhuch rebutja aital construcció, quan lo subjecte es de persona, a fi de salvar la frase d'obscuritat. Lo provençal mostra predilecció per 'om' y 'vos'.

Com a verdadera passiva, lo subjecte-pacient concorda en nombre ab lo verb, y l'objecte-agent va introduhit mitjançant la preposició 'per' (o 'de' § 472).

477. De proposicions complertes, ço es, ab lo darrer terme, ne trobem tan sols en Metge:

alcuna forma nos corromp sino per accio de son contrari (419)

la calor ... se destroueix per accio de fredor (422)

mas la anima humanal nos pot corrompre per accio de son contrari (427)

lenteniment ... nos debilita per si ne per accident, per vellesa o per altra qualsevol debilitacio del cors (449)

lo vent que per lo seu cahiment sengendra en layre (1809).

478. En tots sos demés passatges manca l'objecte-agent:
 coses que nos podien ... provar (149)
 totes les portes li son tancades. Puys obren se con li es
 manat lo contrari (328)
 axi com destrouit lull se destroueix la virtut visiva (424)
 es cosa que nos pot visiblement provar (707)
 aquella vida que solament se deu vida apellar (722)
 en les animes dels bruts nos troba alcuna operacio (1074)
 com menys dura la pena ab menys dolor se passa (1236)
 ques fahes nova eleccio e ques levas de carrera per via
 de compromes (1428)
 en la millor e pus expedient e presta manera que trobar
 se pogues (1430)
 La questio que açis mena sobre ... (1466)
 mas (la questio) nos pot assi publicar a present (1468)
 no si pot als fer (1662, 1688)
 lo teu enginy nos deu distribuir en amor (1883)
 dins lescorça de les quals se amaga als (2087)
 alcuna cosa nos pot fer o tractar ab lo vehi (2479)
 nos poria trovar alcun vell (2585)
 aytant com una missa baxa se diu (2618)
 com se poden anullar testaments (2623)
 e si lo çercle se pot quadrar (2625)
 e com se engendren en laer lo tro el lamp (2627)
 sis pot convertir la un en laltre (element) (2629)
 si gran capo se troba (2701)
 bona vernança si sen pot trobar (2713)
 veri nos dona ab aloe (2846)
 la pluja sengendre en los ulls de les mesquines (3522)
 Quant lofici divinal se celebrara (3644)
 totes coses impossibles se porien abans fer quel meu coratge
 nos mudaria (V. 265)
 entre lo poble se dien estes paraules (V. 335)
 E dementre quel convit se aparellava (V. 538)
 tan gran saviesa e magestat de bones custumes se ama-
 gaven ius tal habit (V. 549).

479. De la comparança ab los passatges construhits ab
 auxiliar (§§ 463sq.), apar poderse'n deduhir que Metge s'altava
 mils d'aquella construcció quan la proposició contenia l'ablatiu-agent.

480. En tots los exemples de §§ 477 y 478 lo subjecte es
 tostemps ens inanimat (lo 2701 podem també considerarl'hi pera
 nostre cas). Sols una cita puch donar ab subjecte animat: 'la
 qual se era nodrida en sobirana pobresa' (V. 114) (ço es, 'era
 estada nodrida'); lo qual nos autoritza a considerar que nostre
 autor no esmerçava la forma passiva ab 'se' ab subjectes de persona,
 llevat quan tota amfibologia era impossible. Com després veurem

(§ 484), no deu ésser confós 'se' ab significança passiva, ab 'se' pronominal. Axís: 'quis intitulava Regina de Orient' (2997) ('es ella qui s'intitulava regina').

481. Carencia de règim. — Llevat les cinch cites de § 477, en totes les demés hi manca lo règim. Com seria aquest l'agent (y en l'activa a més lo subjecte) resulten tots aquells passatges indeterminats (§ 347).

482. Verbs qui admeten passiva ab 'se'. — Los tranzitius, y açò són tots los citats ensús. Mes ací nos trobem ab lo mateix fenomen registrat en la passiva ab auxiliar (§ 469).

En primer lloch, verbs tranzitius llatins eren usats en passiva sens subjecte, ço que'ls feya devenir impersonals (dicitur, creditur, dictum est, etc.). En realitat són ja tranzitius usats absolutament, ço es, intranzitius; Metge ne conté:

prou se fat tost ço que bes fa (190)
 les quals nos pot provar que (290)
 nes pot trobar que (la anima) pux pervenir ... (403)
 ques lig en lo Genesi (1000)
 en lo libre de les eclesiastiques doctrines se contenia,
 solament lome dehim haver anima substantiva (1005)
 ço que nostre senyor Deus ha ordonat necessari es ques
 complexca (1680)
 axí sera mester ques faça encontinent quel ca sia devant
 elles carregat de bastonades (2484)
 e ques fa en Asia (2631)
 ¿e com se pot fer si ...? (3339)
 si fer se pot no jaquesques menyar a besties salvatges
 (V. 372)
 segons que fer se deu (V. 522)

y la frase feta tan abundosa en nostres clàssichs: '*Sia ques vulla* la Sancta Scriptura diu que ...' (774).

483. Mes lo llatí, àdhuch vers intranzitius posava en passiva ('itur, venit', etc.). Nostre autòr sols nos en ofereix un exemple: 'Jamay en lur lit no si dorm' (2518).

Emperò hem d'afegir ací 'esdevenirse, seguirse, pendres', qui encloguerem en lo capítol dels impersonals (§ 400).

L'italià y'l castellà admeten volenters los impersonals passius, mes los rebutgen resoltament lo provençal y'l francès, qui usen 'hom'. Lo català modern n'es pròdich; mes per ço que portem dit, hom veu ben bé que Metge los usava ab parquetat. Cal establir estadístiques comparades ab autors anteriors al nostre pera veure fins a quin punt pot haver influhít l'italià en una construcció qui, d'altra part, es de niçaga llatina.

484. Paralelisme entre'ls verbs pronominals y la veu passiva ab 'se'. — Al expondre l'opinió de Meyer-Lübke sobre

la formació pronominal en los verbs tranzitius (§ 378), ja indicàrem que llur subjecte no es l'autor de l'activitat, ans l'objecte. En conseqüència, nos trobarem enfront un fenomen essencialment passiu. Emperò, vegérem com la pronominalitat s'extengué a intransitius (§ 377) ('jo m'adorme', 'ell se penedeix'), en los quals los pronoms no poden pas reflexar una activitat qui retorni sobre'l subjecte. Assajant d'esbrinar llur sentit, fàcil es percaçarse qu'indiquen un 'estat' del subjecte, un fenomen qu'experimenta dins ell mateix, sens ésser provocat per un agent extern ni per sa propria activitat reflexa. Essencialment los pronoms hi són debades: entre 'ell se penedeix' y 'ell plora' no hi ha diferencia alguna en la manera gramatical. L'anglès es ben racional al fer aquests verbs simplement intransitius: 'he repents'.

Com d'altra part los intransitius no admeten la passiva ab 'se' (llevat los impersonals), resulta que sempre qu'un verb en terça persona sigui intransitiu y vagi prechit de dita partícula, no hi ha dubte que's tractarà d'un pronominal y no d'un passiu: 'ella s'adorm, ell s'asseu, ells se curen de ...', ell s'enfelloneix', etc. (§ 377).

Considerem ara de nou los tranzitius independentment de l'explicació originària que de llur pronominalitat hem donada. Quan llur subjecte es de persona, no hi ha dubte algun que's actes involuntaris corresponents a la forma pronominal: 'la gent se alegra, ell s'acosta, ella's somou, los homens s'adeliten, ella's fa prenys, Griselda s'emprenyà', repugnen a la idea passiva. No es ver ni exacte que 'la gent sigui alegrada, ell sigui acostat ... Griselda sigui emprenyada'. Açò pressuposa un acte, en lo qual lo subjecte es lo pacient, y en aquests exemples hi trobem expressats una activitat espontania, fatal: llurs idees són pariones a 'la gent fruïx, ell va prop un riu, ... Griselda cau'.

D'altra part, acabem de veure com rarament es usada la passiva ab 'se' ab subjectes de persona (§ 480). Y precisament per ço, com si hi construhim un verb qui no sigui pronominal, per exemple: 'amar, vendre, degollar', y en lloch de dir 'la muller es amada, Jesucrist es venut cada dia, los catalans foren degollats', fem 's'ama la muller, Jesucrist se ven, se degollaren los catalans', entrem totseguit en dubtes sobre si en realitat se tracta de passius, o dels reflexius 'amarse, vendres, degollarse', 'la muller s'ama ella mateixa, Jesucrist se ven ell mateix, los catalans ells mateixos se degollaren'. De manera qu'en general, ab subjectes de persona, la partícula 'se' es signe no de passiva, ans d'ésser lo verb reflexiu o pronominal.

Quan lo subjecte d'un pronominal tranzitiu es de cosa, la qüestió devé més complicada. Es ver que's ens inanimats no poden tenir activitats espontànies propries llurs: mes no ho es menys que poden sofrir modificacions, y aquestes són departides gramaticalment en dues menes. Dites modificacions poden ésser inherents a llur manera d'ésser, propietats habituals llurs, fenòmens naturals, qui d'essencia intimament lligada ab dits ens, nos aparen

com a espontanis sens relacionarlos concretament ab causa alguna. Al expressarlos, 'se' no fa més que reblar lo subjecte, sens que'ns dongui la més minua significança passiva. Així, en les frases 'l'oli s'escampa rapidament', 'la pedra s'esmicola ab lo temps', 'aquestes mercaderies se venen', volem dir que l'oli té la propietat innata d'escamparse y la pedra la d'esmicolarse y qu'aquestes mercaderies són vendibles, són prestes a ésser venudes. Aytals idees no permeten ésser trelladades per 'l'oli es escampat', 'la pedra es esmicolada', 'les mercaderies són venudes'. En cambi, quan en les susdites modificacions hi considerem concretament una acció externa qui les provoca, llavors 'se' no representa un pronominal, ans un passiu. Així: 'l'oli s'escampa pera ésser purificat', 'la pedra s'esmicola per les glaçades', 'aquestes mercaderies se venen en poch temps'.

D'altra banda, ja hem vist com era freqüent en Metge la passiva ab 'se' ab verbs tranzitius y subjectes de cosa (§§ 477, 478). En guisa qu'en cada cas concret hom haurà d'esbrinar si aquell té'l caràcter de pronominal o de passiu.

485. Remarques. — La proporció relativa dels textos metgenchs prova: α) Qu'ab verbs tranzitius ab subjecte de persona, quan l'autor usa 'se', es quasi sempre ab valua pronominal. Ab valua passiva, ço es, quan lo subjecte sofreix l'activitat no fatalment, sinó provocada sobre d'ell per una altra persona, sols hem trobat un passatge (§ 480). β) Ab verbs tranzitius ab subjecte de cosa, registrem la conseqüència contraria. γ) No són girables a la passiva ab auxiliar ni'ls pronominals intransitius (aquesta darrera propietat ja ho explica prou), ni'ls pronominals qui denoten actes espontanis en los quals los pronoms reflexius han valua exclusivament subjectiva. δ) Són reduhibles a la passiva ab 'ésser' los pronominals qui donen los actes com a causats; la valua de llurs partícules reflexives es vijarés ésser passiva.

Capítol VI. Modus y temps.

I. Modus de la proposició simple.

486. Los estats o accions traduhides pels verbs poden ésser enunciades com a reals y absolutes, o com a contingents y relacionades ab altres estats o accions. En lo primer cas havem lo modus indicatiu, en lo segon lo subjunctiu. També, però, podem enunciarles com a manaments y desitjos, y en tal cas tenim lo modus imperatiu. Heusací los tres únichs modus pels quals lo català té formes propries ab desinencies personals. D'aquestes ne fretura lo modus abstracte, o sia l'infinitiu.

487. L'imperatiu convé tant a la proposició simple com a la composta, com sia qu'hom no sols pot referir lo manament o desitg a una cosa, ans també a tota una acció o estat.

488. Llevat l'imperatiu, des lo punt d'ovir exclusivament gramatical, l'indicatiu hauria d'ésser lo modus propri y reservat pera la proposició principal, y en conseqüència pera la simple. Car la proposició subordinada, per tal com es regida, ja es dependent o contingent. Emperò, com veurem més endavant (§§ 1053 sq.), no es axís, ans barrejantse gramàtica y lògica l'indicatiu es esmerçat en moltes proposicions secundaries. Més escars es lo fenomen contrari, ço es, que'l subjunctiu invadexi la proposició simple, car moltes frases optatives qu'hom ha custuma d'aduhir, o bé són imperatives, o bé pressuposen una altra proposició sobrentesa.

489. Respecte als temps condicionals, aquests, com anem a veure (§ 525), són molt usats en la proposició simple; a vegade sresta suposada una altra proposició condicionant; molt més sovint llur condicionabilitat hi es afeblida en tal guisa que llur valua es indicativa.

490. Axís, donchs, tenim pera la proposició simple los modus personals imperatiu y indicatiu, restant entès que jo encloch en lo primer les expressions de desitg y en lo darrer los temps condicionals afeblits.

II. Temps del indicatiu.

491. Les definicions dels temps del modus indicatiu no convenen sempre ab les dels corresponents del subjunctiu. Axís, per exemple, les significances dels pretèrits imperfet y plusquamperfet del primer modus, sols en pochs punts coincidexen ab los temps del segon que distingim per idèntichs noms. En conseqüència, ací definirem los d'aquell y en llur lloch (§§ 1128 sq.) los d'aquest.

492. Noresmenys, cal haver esment que les llengües romàniques han adoptats tradicionalment pels temps los matexos noms del llatí, los quals en la majoria de les vegades no convenen ab llurs significances y àdhuch qualque volta hi són contradictoris. Aquest es un punt qui ha trasbalsats los bons gramàtics, qui no se són resignats a apellar a tort les relacions temporals. Los francesos introduhiren los pretèrits definit y indefinit. Meyer-Lübke usa los pretèrits de durada¹ (imperfet), momentani² (perfet), històrich,³ incoatiu,⁴ perfet, present,⁵ etc. Es

¹ *Syntaxe*, §§ 103, III.

² 107.

³ 109.

⁴ 110.

⁵ §§ 107, 108.

extrany, però, que's siguin cansats de la tasca de nomenar més exactament los temps en lo modus indicatiu, com sia que'ls pitjors batejats siguin alguns del subjunctiu. Dexen creure que les values temporals dels temps qui nomien igual en abdós modus, són exactes, ço qu'es falç.

Los gramàtics de l'escola lògica castellana han excelit en qüestions així, qui no tenen res que veure ab lo fet real de la llengua. Es sens dubte l'ilustre Bello qui ha trobada una classificació més exacte y precisa, ab sos present, futur, pretèrit, copretèrit (imperfet), pos-pretèrit (futur de pretèrit), antepresent (pretèrit indefinit), ante-futur (futur anterior), ante-copretèrit y ante-pospretèrit (plusquamperfets).¹ A més, y ab complerta rahó, distingeix lo subjunctiu usual del hipotètic. Recentment, n'Esteve Oca ha publicat en lo *Boletín de la Real Academia de la Lengua Española*² una serie d'estudis proposant una novella classificació, la qual, però, en lo subjunctiu resta vaga y àdhuch inexacta.

Y es que, si quiscun temps servia pera una significança temporal determinada, la classificació lògica seria fàcil d'establir. Emperò, alguns del subjunctiu com l'imperfet, arriben a adquirir sentits contraposats (pretèrit usualment, y futur en les condicionals) y altres assats distincts pera constituhir nocions temporals ben diverses, com lo present inactual respecte al present actual.

Soch arribat, donchs, a la conclusió que quan los noms dels temps no nohuen palesament a l'entenença, lo millor es servir los tradicionals; car açò, quant menys, té l'aventatge de no embolicar les idees adquirides pel llegidor. Roman ben entès, però, que són noms pera distingirlos simplement, sens que'ls definixin ni's convinguin ab llurs significances. Així he adoptats lo present, lo pretèrit perfet ('perfet' ve del llatí 'perficere'; 'perfectum' significa, donchs, aconplert. Tenint açò en compte, no comprench los escarafalls den Oca y dels francesos, car no són pas més exactes llurs pretèrit terminatiu y pretèrit definit), imperfet (segons l'etimologia, aquesta denominació es assats vaga; emperò la den Bello, co-pretèrit, no es cabal, car moltes vegades no's refereix al pretèrit; la den Meyer-Lübke de durada y la den Oca continuatiu són, sens dubte, més correctes; les rebutje, però, per rahons estètiques), y pretèrit indefinit. (¡Per ço com 'cantavi' pot tenir en castellà les tres traduccions 'canté, he cantado, o hube cantado', les gramàtiques de dita llengua no han volgut regonèxer los dos novells temps y'ls han-dexats sens noms peculiars! Pera la segona forma 'he cantado', quasi es devingut tradicional la denominació qu'adopte; a més, no es veritat que sempre tingui la valua de 'ante-present' den Bello, o 'pretèrit

¹ *Gramática*, §§ 284 a 295.

² *Tecnicismo gramatical impropio para el verbo*. Oct. 1915, cuaderno IX; Abril 1916, cuaderno XII sq.

de present' den Oca.) Respecte als futurs no poden ésser admeses les apelacions d'imperfet ni anterior; per ço com lo futur no pot ésser may 'perfectum', 'acomplit'. Adopte's les de 'futur absolut' o simplement 'futur', y la de 'pretèrit de futur'. En quant al plusquamperfet podria ésser mantingut aquest nom si no hi hagués lo temps 'haguí cantat', qui es, respecte al pretèrit perfet, lo mateix qu'aquell respecte al imperfet; llurs denominacions més escayentes no poden ésser altres que les de plusquam-pretèrit perfet y plusquampretèrit imperfet.

493. Tota enunciació se refereix sempre finalment a aquell qui la fa. La noció temporal, donchs, té per època mediata aquell qui parla. Pot esdevenir, que sigui l'única de l'enunciació, y en aquest cas serà noresmenys immediata, respecte a la qual tot període de temps sols pot aparèixer com a passat, actual o per venir. Pot esdevenir, qu'ultra aquesta època actual del qui parla, l'enunciació n'expressi una altra, respecte a la qual immediatament tot període de temps apareixerà com a anterior, simultani o posterior. Los temps verbals unicament referits a l'època actual, són absoluts, en cambi, los qui fan referencia a una altra època, són relatius d'aquella y no del qui parla. Los primers són apellats pretèrit; present y futur; lo català té formes verbals qui permeten distingir tres matços en aquell, en guisa que possehim tres pretèrits.

Mes lo temps pot ésser concebut no en períodes limitats, sinó en tota sa extensió infinida o en períodes indefinits qui convenen a totes les èpoques, y açò, per manca de formes verbals peculiars, ho traduhim també pel present.

494. En llatí clàssich tenim, com a temps absoluts del indicatiu, lo present (canto), lo pretèrit imperfet (cantabam), lo pretèrit perfet (cantavi) y'l futur (cantabo). Com a temps relatius lo plusquamperfet (cantaveram) y'l futur anterior (cantavero).

Lo romànich, y concretament lo català, sols ha servats lo present (cant), pretèrit imperfet (cantava) y pretèrit perfet (cantí). Lo futur es estat substituhit per un aplech de mots (cantare habeo), la formació del qual trobarem en son lloch (§ 800) y que ha determinada una novella forma temporal (cantaré) ab significança pariona a la forma llatina substituhida. Lo plusquamperfet ha donat origen a altre temps romànich del subjunctiu (cantara) (§ 1154), y es estat substituhit, axis com lo futur anterior, per perífrasis qui no són pas pervingudes a afayçonar formes novelles (havía cantat, hauré cantat); finalment, lo pretèrit perfet (cantavi) s'es doblegat en tres temps catalans: nostres pretèrit perfet (cantí), qui's referix a ço passat y definit; lo pretèrit indefinit (he cantat), qui és un pretèrit de present, y'l temps relatiu plusquampretèrit (haguí cantat).

Temps absoluts.

(Faci esment lo llegidor que no tots los exemples qui seguexen pertanyen a proposició simple; lo designi qui ara'ns ocupa, es exemplificar les significances dels temps, anch que pertanyin a proposició composta.)

495. **Present.** — Enuncia estats o accions qui esdevenen:

A) Tan sols y precisament en l'època de qui parla. Y aquest es lo present actual:

no *fretur* de consolacio; jo mateix me *aconsol* (641)
 Si axi es, senyor, com vos *afermats atorch* ho. Mas ...
 a mi *appar* tot lo contrari. Jo ... *veig* que (963)
 Molt ho *desig* ... malalt *son* (1891)
 Lo boch *jau* en lo laç (2195)
 (un riu) qui *va* fort espau (1921)
 ab grans ladraments *spanla*, *turmenta* e *devora* tot ço que
 davant li ve (1942).

B) En tots los temps. Y aquest es lo present inactual, o permanent. Aquesta inactualitat o permanencia pot ésser per rahó de que l'enunciació se referexi a:

a) temps infinit:

Deus *es* (615)
 eternalment viu totes coses *conte* totes coses *dispon* (755)
 l'esperit no *mor* (61).

β) proposicions necessaries, o definicions lògiques:

Totes coses corporals per tres linees *son* contengudes, ço
 es: longitud, latitut e profunditat. (288)
 opinió no *es* als sino remor o fama (865).

γ) fenòmens naturals o morals necessaris:

Axi com *moren* los homens *moren* les besties (101)
 la dona per laiustament del hom se fa prenys ... e puy
pareix alcuna criatura (135)
 la claredat del aer que *cessa* defallint la presència del
 sol (425)
 La ovella *fug* al lop ... los aucells *fan* nius ... (973)
 los homens per goig se *exalcen* e per tristor se *lexen*
 caure (911).

δ) proposicions, qui jatsia no siguin necessaries, convenen a totes èpoques; estats o accions habituals, de duració llarga y indefinida:

avegades per complaure li (la anima al cos) *peca* (317)
 (la anima) ab industria *discorre* les terres e la mar, *forada*
 grans muntanyes, *fabrica* ports ... (342)

no vullats tembre aquells qui *maten* lo cors e no poden matar la anima (824)

Lome sovent *planta* arbres dels quals no espera haver fruyt.

Lo savi *ordona* leys e statuts (588)

la qual (cambra) *es* testimoni de les mies cogitacions (10).

Es estat necessari destriar lo present inactual, car dóna lloch a una concordancia peculiar, qu'estudiarem en la proposició composta (§§ 1110, 1112 β).

496. Present ab sentit futur. — Podem usar lo present pera enunciar un estat o acció futura, quan aquesta es molt propera, o quan la volem considerar com a certa; axis dihem: 'demà me'n vaig a Madrid'. No consta en Metge,

Aytal us prové del llatí; en sa època baxa, quan lo futur 'cantabo' començà a desaparèixer, lo poble adoptava ja'l present. Axis mateix lo trobem al començ de les llengües romàniques, jatsia qu'aquestes comencessin a afayçonarse son novell futur.

Convé notar ací que'l modus subjunctiu no té futur, essenthi substituhit també per son present (§ 1128).

497. Present ab sentit pretèrit (present històrich). — Podem usar lo present pera enunciar estats o accions qui esdevingueren en lo passat, mes que'l narrador exposa emocionalment y viva com a actuals: 'ab tant abdosos partim daqui, e anant per un camí tort, lonch e molt scur, quant *som* en la sumitat del marge de una pregonia riba, ... jo tement que ella no defallís ... girem detras' (1803).

Era ja usat en llatí, principalment en l'epopeya.

Troba hom un afebliment del matí anterior en les cites d'autors passats, qu'hom enuncía com a presents:

Empero los doctors de la sgleya de Deu, los quals molt profundament e be hi han vist, *afermen* ... que ... (269)

Tulli en la primera disputació del seu *Tuscula dñi* que (578)

Tots los apostols e evangelistes *confessen* e *testifiquen* ... que (833).

498. Pretèrit. — Les accions passades oferexen qualques característiques diverses, les quals determinen en català tres temps distincts:

499. Pretèrit perfet, enuncía estats o accions esdevingudes y finides en una època passada y precisa. Es lo pretèrit històrich llatí.

500. En català, y en general en les llengües ibèriques, l'ús d'aquest pretèrit es rigorosament y estricta delimitat, y axis no esdevé, com en francès, que'l substituhim jamay pel pretèrit indefinit. Pera precisarne la significança esmentarem les característiques seves:

I. Entenem per època passada, en quant a les funcions del pretèrit perfet, tot temps passat qui no sigui avuy. En açò'l català no ofereix cap dubte: pera les accions fetes avuy esmercem l'indefinit (§ 507, A), pera les d'ahir enrera lo perfet:

(un divendres) ... me *vench* fort gran desig de dormir
e levant me en peus *passaie* un poch per la dita cambra.
Mas s'opiat de molta son, *covench* me gitar (11)
¿e no *moris* laltre dia? (39)
lo terme ... *fini* aquella hora (1136)
aquesta opinio la qual *seguiren* los romans gentils (574)
no puch creure que vostres pares, los quals *foren* mentre
visqueren (719).

No cal que l'època sigui explicitament designada; precisament lo sol ús del perfet ja indica que no es avuy:

quant jol *hoy* parlar *coneguil* tantost (37)
¿perque tant soptosament *pagas* lo deute a natura? (1146).

II. L'època ha d'èsser precisament determinada, anch qu'hom no l'esmenti y sols la suposi. No pot ésser colocada en un temps més o menys imprecís del passat. Per açò tan sovint trobem aquest temps acompanyat d'adverbis o complements adverbials de temps y lloch:

dels meus ulls *isqueren ladonchs* fort espesses lagremes (164)
Ladonchs ell *baxa* los ulls (246)
La exposició del qual ... te *prestí en Mallorca* (662)
un jorn trobe les dites serpents (2235)
Seguis a cap de temps que ... (2242).

L'època passada precisa pot comprendre una durada més o menys llarga. Alguns autors s'equivoquen en aquesta noció que donen al imperfet. Ab tal qu'enunciem la duració com a limitada, la podem traduhir pel perfet:

altres sino ell e sos dexeables *per lonch spay de temps* no
foren tenguts ... per savis (624)
Çipio ... *per tres jorns* abans que moris *disputa* molt
sobre (654)
mentre visqui en lo mon (2257).

501. Pretèrit perfet iteratiu. — Igualment l'acció pot ésser repetida; essent de remarcar qu'en nostra llengua usem lo perfet, anch que les repeticions siguin indicades mitjançant pronomes indefinits; qu'aquests ho siguin, no exclou que concebim les repeticions com a precises y limitades:

Valerius Maximus *dix* en *diverses* lochs (689)
apres lur mort se *combateren* *alcunes* vegades (714)
tu sabs be *quantas* vegades ne *parlest* en *disputest* ... ab
mi mentre vivia (1583).

502. Usem lo pretèrit perfet pera designar un temps futur respecte un altre pretèrit, ab tal qu'abdós siguin passats: 'es *pres* a prophetar ... de Jhesuchrist, qui puys *vench* per reembre los jueus' (549).

503. En català no usem may lo perfet, ans l'indefinit, pera enunciar un estat present, resultant d'una acció anterior; axís en llatí l'orador s'asseya ab lo mot 'dixi', que nosaltres traduhim 'he dit' y jamay 'diguí'.

504. Lo pretèrit pot enunciar l'acció com a presa en conjunt, en son començament (pretèrit incoatiu), o en son acabament (pretèrit terminatiu); mes aquests matíços no alteren la significació essencial qu'hem exposada.

505. Pretèrit perfet substituhit pel temps derivat del plusquamperfet llatí. — Hom troba aytal remarcable substitució en poesia y molt sovint en los romanços castellans. Lo plusquamperfet llatí 'ego amarevam', es estat reemplaçat en català per la perifrasi 'jo havia amat'. Donchs bé, en los esmentats passatges principalment, té la significança de pretèrit perfet.

Metge nos ne proporciona un bon exemple: 'cercava axí mos plaers com sin degues aconseguir un regne. Jamay no *isquera* de casa ne *volgra* haver res fet sens licencia mia' (3557).

506. **Pretèrit indefinit.** — Aquest temps es, en nostra llengua, compost (§ 854); en 'he vist un home', usem lo present d'haver ab un participi passat. Si considerem senlament les values d'aquests dos elements, sentirem que la significança primordial es: 'he', ço es, 'tinch un home lo qual té pera mi la qualitat d'ésser vist'. L'acció respecte al home es passada, 'vist', mes jo enuncie l'home com a present: 'lo he'. Aquesta presencia no implica precisament que'l tingui enfront, mes sí que l'època del home m'es actual y, en conseqüència, anch que l'acció sigui passada, que l'actualitze fins a mi, qui'n soch l'enunciant.

507. De conformitat ab aquests rahonaments, trobem primerament que:

4) Lo pretèrit indefinit enuncia estats o accions esdevingudes en lo mateix dia qu'hom parla, podentse precisar en aquest cas lo temps del avuy.

Lo català es ben rigorós en aquest punt: d'ahir enrera, ab època precisa, correspon al 'perfet' (§ 500, I); avuy, adés ab moment precis adés ab imprecís, sempre al indefinit; qui en aquest cas no es gens indefinit:

vos havets dit quel *havets relut* a Deu (197)
de les quals (rahons) *has hoydes* algunes dessus (630)

¿Vols ... quet respona axí breument com *has demanat?*
(1130)
la qual stant en la flor de la sua joventut una serpent
ha morta ab son veri (1766) (ço es: 'fa poch ha morta').
la intencio del savi que *has allegat* car ell no dix aço en
persona sua (105).

B) Lo pretèrit indefinit enuncia també estats o accions esdevingudes en una època passada imprecisa, les conseqüències de les quals subsistexen en lo moment present.

Poch temps *ha passat* que stant en la preso, no per demerits
(meus) ... segons que despuys ... *ses demostrat* (3) (ço
es: 'ha passat fins avuy')
la qual lonch temps *ha passat* que obte fort bon loch
entrels sancts (1152)
moltes vegades *he vist* morir homens e besties e ocells
(65) ('y encara ho veig')
tostemps *he creegut* que (69) ('y encara ho crech'; sinó
seria 'cregui')
en tenebres *he parat* lo meu lit (533) (ço es: 'he lo lit
parat')
abtant lo dit scisma *ha meses* rael's que (1441) (les rael's
encara continuen meses)
totes les coses animades *he vist* morir en una forma e
james non *viu* lo contrari (95).

Lo darrer exemple mostra palesament la distinció entre
'perfet' y 'indefinit': 'sempre *he vist* morir totes les coses animades
en una forma'; 'he vist', car ara encara ho continue veyent. En
cambi, 'lo contrari james no ho viu', no ho vegí, car es un acte
qui no's perllonga fins avuy.

Mes no cal pas que les conseqüències de l'acció subsistixin
pera usar lo pretèrit indefinit; y en açò molts autors s'equivoquen.
Es assats que'l temps passat sigui imprecís; axís veyem que:

C) Lo pretèrit indefinit enuncia en general estats o accions
esdevingudes en una època passada imprecisa:

Hoit ho *he* dir, respongui jo mas ara no ho crech (49)
jo *he pagat* lo deute a natura (55)
de tres maneres despirits vidals *ha creat* nostre Senyor
Deus (81)
ço que tu *has vist* en altres, nou *has vist* en tu mateix (137)
E molts filosof's e poetes se son *acostats* assats a la
veritat (233)
Molts doctors de la sgleya de Deu, filosof's, poetes ...
han fet lur poder de donar entenent als homens del
mon ... que es spirit (210)
no es novell quels homens muyren ... en aquella hora
que Deus *ha ordonat* (1137).

508. Comprenent aquests tres conceptes obtindrem la definició exacte pera'l català: «lo pretèrit indefinit enuncia estats o accions esdevingudes en una època imprecisa anterior a avuy, y també les esdevingudes en un moment precís d'avuy».

509. Quan se tracta de 'avuy' may trobem cap excepció; mes quan se tracta d'una època anterior, a voltes trobem que l'indefinit pren lo lloch del perfet:

E axí *ha plagut* a sent Gregori en lo Dialech ... en la fi del dit Ecclesiastes ... hi ajusta (107) (des lo moment qu'es en lo 'Dialech', hauria d'ésser 'plagué', talment com 'ajustà en la fi del Ecclesiastes')

los libres que *han fets* los quatre doctors de la sgleya de Deu (849) (ço es: los quatre evangelistes qui 'feren' ...) nom pens que mal sia sdevengut a Cipio, car virtuosament *ha viscut* (647) (ja fa molt temps que Cipió morí; ergo 'visqué')

Lome *es stat* creat en lo mig (89)

spirit tornara a Deu, qui *ha donat* aquell (799)

Aquests dos homens que veus açi *son stats* mentre vivien fort savis homens (1702).

Aquests exemples, justificables en francès, no ho són pas en nostra llengua.

510. Es de remarcar que quan una acció ha durat molt temps, mes no arriba al temps present, no podem usar als sinó'l ,perfet', car l'indefinit indicaria que les conseqüències encara perduren:

tro aci tostemps fuy de intenció que (553)

'fuy', car 'ara ja no ho soch'.

511. Lo pretèrit imperfect enuncia estats o accions esdevingudes en una època passada, imprecisa y qui tingueren durada. Es aquesta la característica d'aquest temps: sempre pressuposa duració per ell mateix; y es per açò que no acostuma gayre anar massa determinat mitjançant adverbis, a diferencia del perfet (§ 500, II). La definició d'indicar simultaneïtat ab una altra acció es fragmentaria y accidental, malgrat sia ver qu'aytal paper representa a voltes en relació ab lo perfet en oracions secundaries (Cf. § 1109 β).

aquell al qual tu *solies* servir (162)

Job, qui testificant nostre senyor Deu, no *havia* par en la terra (531) (durant sa vida)

Mahomet ... *volia* que ho creguessen los seus sequaces (891)

Alcuns singulars dels regnes que jo *possehia* (1154) (habitualment, mentre vivia. 'Possehi' hauria pogut implicar que'ls perdé)

havent pahor de morir quant *era* malalt o *corria* temps epidemial (1253)

¿Abans que venguesses en lo mon que *eres*? (124) (quin estat durader tenies)
 Dessebut *eres* (560) (estaves, *romantes* en estat de decepció)
 lo mal qui *stave* aparellat (1164)
 la dona per laiustament del hom se fa prenys e dabans
 nou *era* (133) (si'l prenyat no fos estat durader, ans acció curta, seria 'fou').

512. L'imperfet traduheix sovint insistència, repetició, habitut, custuma, matiços tots corresponents a durada:

aquestes *eren* les principals coses que la dita ciutat a mi suplicant *demanava* (1189)
 Jom *delitava* molt mes que no devia en cassar ... jom *confessava* e *combregava* soven e penediament (1326).

513. Com sigui que quan descrivim una cosa concebim aquesta com estàtica y immutable en la forma de la descripció, y açò no es als sinó perllongar, donar una durada al moment en que la pintem, no es sorprenent que l'imperfet sigui preferentment usat en les narracions, relats extensos, etc.:

(stant axi a mi aparech ... un hom) *acompanyavenlo* dos homens de gran statura la un dels quals *era* jove fort bell e *tenia* una rota entre les mans (20)
 En lo dit mon no *havia* ombra alcuna (1822).

514. Nostre imperfet ha heretat del llatí un ús molt singular, quan marca esforç, indicant quant dura una acció costosa. Així dihem 'lo ferit se *moria*', ço es, s'estava morint. No consta en Metge.

515. Substituheix sovint al present quan hom vol enunciar sa opinió discretament: 'volia demanarvos', 'venia pera dirvos'. No consta en Metge.

516. Substituheix rarament, y encara en poesia, al perfet: 'al tenir quinze anys, un jove d'amors me requeria; me feya presents ...'. No consta en Metge.

517. Lo **futur de present** enuncia estats o accions qui esdevindran en una època futura a aquella en que hom parla:

Ço que *sere* apres la mort (126)
 Solament pero ten *dire* un poch car bem pens que delit hi *trobaras* (2445)
 sino de viii jorns no *seran* alegres nen *pora* hom haver bon respost (2499)
 jo *fare* tal cosa que nous *sabra* a pinyons (2539).

518. Tractant de ço esdevenidor, lo futur jamay pot tenir la força de cosa acomplida, com lo present o pretèrit; y es per açò qu'hom troba esmerçat lo futur en lloch del present:

1.^r Quan hom té qualche dubte sobre l'estat o l'acció presents:
 E pots ho veure cascun jorn, car molts homens *seran*
 terriblament nafrats e no *morran* (329)
 ¿qui *gosara* dir quel faes mortal? (748)
 Car no *hauran* alcun special vehi o ortola qui per elles
 no sia terriblament ocupat (2318)
 si lur marit mana a elles alcuna cosa honesta *diran* que
 no son be dispostes (2449)
 elles son ardides en aquelles coses que volen obrar
 deshonestament. No *hauran* elles pahor de passar
 per les sumitats dels terrats ... quant son cridades ...
 per lurs amadors (2460).

2.ª Quan hom vol enunciar l'estat a acció presents sens la
 força del temps present, ans volentli donar lo matiç de la contin-
 gència futura. Ús aquest qui indica respectuositat y deferencia:

anem avant si vostre merce *sera* (519)
 Quant es a present, daço no cur molt; ço que a nostre
 Senyor Deus *plaura*, e a ell, *sera* placent a mi (191).

519. Les relacions del futur de present ab los verbs auxiliars
 de modus són ben estretes, conseqüència natural de sa mateixa
 formació (§ 800). En anglès les construccions ab los darrers
 han substituït enterament dit temps. En català ben sovint lo
 futur marca obligació, deure, volentat, possibilitat, podentse des-
 compondre en frases ab 'deure, voler, poder':

¿*creure* tot ço que hom me dira? — No pas, mas *deus*
creure ço que (371)
 mas, parlant ab vostra reverencia, jo no *creure* que siats
 mort, car homens morts no parlen (59)
 Jacob apres que li hagueren dit sos fills que besties feres
 havien mort son fill Josep, lur frare, dix '*devallare* en
 imfern' (763).

D'ací'n deriva també la noció de deure, de manament, que
 descobrim en lo futur imperatiu (§ 529).

520. Lo futur no distingeix lo matiços del pretèrit: definit,
 indefinit, de durada. Ací, per exemple, està contraoposat al
 pretèrit indefinit, y, en conseqüència, té significança futura en època
 indefinida: 'altra non he haguda nen *haure*' (V. 578).

Temps relatiu.

521. Fins ací hem vists los temps considerats en relació ab
 lo moment quan hom parla. Mes n'hi ha alguns, les èpoques
 dels quals se refereixen exclusivament no a un moment present,
 sinó a un pretèrit o futur. Són, donchs, temps relatiu, y, en conse-
 qüència, han fretura d'una altra indicació temporal, proporcionada

per un complement adverbial o bé per una proposició subordinada. Un d'ells, lo pretèrit perfet respecte a un pretèrit, es sols en les proposicions subordinades que's presenta, car sa acció es terminada precisament respecte a una altra acció de la qual depèn. No devem, donchs, ocuparnos ací. Los altres dos, ço es assaber, lo pretèrit imperfet respecte a un pretèrit, y'l pretèrit respecte a un futur, poden anar indistinctament en les proposicions simples, principals y subordinades. — Quan van en les simples, necessiten un adverbí o complement adverbial de temps qui'ls fixi la segona època de la proposició a que ells fan referència.

522. **Plusquampretèrit imperfet.** — Enuncia estats o accions qui tingueren durada, esdevingudes en una època imprecisa mes passada respecte a un pretèrit del moment actual; pretèrit del moment actual representat en la proposició simple per un adverbí o locució adverbial de temps:

ja *abans* la *havia posada* ell mateix en lo vij libre de Republica. E molt *abans* la *havia dita* Plato (511)

ja te *haviem donat primerament* Urba (1390)

tostemps la *havia hauda* en molt gran devocio (1475).

523. **Pretèrit de futur.** — Enuncia estats o accions esdevingudes y finides en una època precisa y passada respecte a un futur del moment quan hom parla; futur representat ací per un adverbí o locució adverbial de temps: '*demà*, ja *hauré fets* deu anys'. En proposició simple Metge no'n té cap exemple.

III. Modus subjunctiu.

524. En la proposició simple lo subjunctiu no pot expressar contingència (com no hi ha altra proposició de que depengui), ans sols desitg o exclamació. Axís: 'Deu vos *do* bon vespre' (2537).

Y en imperfet podríem dir: '¡volguessis creure!'. Emperò, com lo lloch propi d'aquest modus sigui la clàusula composta, preferesch estudiarne allí sos temps (§§ 1128 sq.).

IV. Temps condicionals.

525. Com veurem (§§ 1052, 1140), primordialment enuncien estats o accions dependents del compliment d'altres proposicions. Mes aytal condicionabilitat pot ésser sols suposta y adhuch quasi borrada, y es llavors qu'aquests temps entren de ple y ab un matí ben característich en la proposició simple. Dexem llur formació sintàctica pera més endavant.

526. **Condicional present y futur.** — Indica:

α) Estats o accions, presents o futures, lo compliment de les quals es enunciat com dependent d'una condició qui no es expressada, ans resta sobrentesa o suposta:

Ab valua present:

- * Be stats vos, senyor, com gloria eternal sperats ... En semblant cas me volria veure. — *Series* en purgatori (1277)
 pijor *staria* a mi ... no defendre veritat (2906)
 jamay isqueren del niu ne *sabrien* ajustar tres limons en un haci de barber (3628).

Ab valua futura:

Si volies confessar ço quen dicta la tua consciencia ator-garies esser ver tot ço -quet he dit dessus. No *faria* jamay (3771).

Es molt usat aquest temps en judicis y arguments alternatius, qui fàcilment són descomposables en condicionants:

la ha reebuda tant solament que la haia per si; car *en altra manera seria* creadora (282)
 tota cosa, que per si mateixa se mou es eternal car null-temps se deseparara de si, e per consegüent no cessa de moure; *en altra manera morria*, com vida no puxa esser sens moviment (462).

També sovintaja en los 'ablatius absoluts', ço es, participis ab subjectes (§ 859), qui siguin fets supostos, y en conseqüència condicions velades:

lo qual si ja mes no naix aytant poch pot morir, car *mort lo principi* ne ell *nexeria* daltre ne de si *crearia* (468).

β) Quasi borrada l'accepció condicional, devé simplement afirmació cortés, enunciada de manera qu'hom apar sometrela o condicionarla al mellor parer del interlocutor:

En semblant cars me *volria* veure (1282)
 En aço me *poria* enganar (1290)
 Del ventre que ha ... no ten *diria* res per ma cortesia (2830)
 Si axí ho vols digues lo contrari e callare. Nom *estaria* be ... mentir deliberadament (2904)
 Cert no *poria*, dix ell, e atorch te que dius gran veritat (2945)
 No les te *poria* dir tantes son (2426)
 ¿Quit *poria* suficientment dir la honestat gran ...? (3157)
 ¿Quit *poria* assats exprimir la gran saviesa ...? (3167).

Aquesta accepció es abundantíssima, en termens qu'es devinguda una fórmula de cortesia sinònima del present d'indicatiu. Així veurem (§§ 1052, 1101), qu'en les clàusules compostes regeix los matexos temps subordinats que dit present.

527. **Condicional pretèrit.** — Es lo temps compost del condicional present de 'haver' y'l participi. Té les matexes accèptions que'l condicional present, trelladades a època pretèrita. Axis: 'en açò m'hauria pogut enganyar'. No consta en Metge.

V. Modus imperatiu.

528. Aquest modus sols té un temps; aquest serveix indistinctament de present, quan lo manament deu esser acomplit ben tost, y de futur, quan l'època es més llunyana. A la noció imperativa, s'hi afegeix la de desitg fèrvit, y com en realitat abdues modalitats se relacionen mutuament, no es estrany que l'imperatiu hagi manllevades qualques formes al subjunctiu:

lunya tota paor de tu (35)
Veten e en execucio *met* (V. 291)
dignes ... abans que vinguesses ... (124)
 poble meu *spera* ... en lo dia de la resurrecció (809)
 La fi de les paraules totes ensemps *hoiam*: *tem* Deu e
serva los seus manaments (113)
 en totes les altres dix *sia fet* (759)
fçam home a ymatge e semblança nostra (746)
anem avant, dix ell, no *curem* daço (1561)
 no *vullats* teembre aquells qui maten lo cors ... mas *temets*
 aquell qui (824).

529. L'imperatiu es reemplaçat a voltes pel futur. La substitució del modus de manament, pel d'enunciació d'un fet qu'aquell qui parla assegura qu'esdevindrà, no pot sinó donar més força a l'ordinació. Es axis que'l futur ab significança imperativa es principalment usat en sentit absolut y universal ('amaràs pare y mare'). Mes sovint l'esmercem també pera reblar fortament nostres ordres ('Estudiaràs cada dia la llicó').

Lo futur imperatiu no consta en Metge.

Capítol VII. Complement adverbial.

530. Los mots qui determinen l'extensió del verb y descriuen les circumstancies extrínseques de l'acció, constituïxen lo complement adverbial de la proposició.

Hi ha paraules sens flexió especialment destinades a dit mester; elles formen quiscunament un complement adverbial y són designades ab lo nom d'adverbis. Hi trobem també substantius, sols o ab llurs determinants adjectius, los quals són los hereus dels

ablatius llatins apreposicionals. Finalment, completen la taula dels complements adverbials los substantius precehits de partícules *ad hoc* pera aquest ofici, ço es assaber, les preposicions.

531-535. En llatí l'ablatiu era un cas essencialment adverbial, ço es, sempre que'l verb necessitava ésser determinat en les circumstancies de sa acció, los substantius qui les descrivien prenién la desinenca del cas ablatiu. Dintre dites circumstancies hom distingia la designació d'origen, provenença o punt d'exida qui constituïa l'ablatiu primitiu. Aquest anava sol sens preposició, mes ja en l'època primera trobem lo substantiu en ablatiu determinat a més per una preposició, 'ex, ab', qu'il preceheix: 'exire ex urbe, e patria, ab aliquo'. La designació del lloch constituïa un altre aplech, lo locatiu, dins l'ablatiu llatí. Era aquest usat sens preposició, quan hom precisava lo lloch o'l temps: 'te sustinui tota die'; mes introduïen la preposició 'in' ab significances més extenses, menys precises o figurades: 'cujus in vita nitebatur salus civitatis'. Finalment, trobem l'ablatiu instrumental sots lo que eren acoblades les circumstancies de 'mitjà, manera, fi, mesura, compra, motiu', etc., expressades primordialment sens preposicions, mes ahont ben aviat en lo període romànich hi foren introduhides, espandints'hi ufanosament, com sia que la diversitat de sentits s'hi avenia a pler.

536. En català, com en altres llengües romàniques, l'ablatiu primitiu apreposicional no s'és conservat ni tampoch l'instrumental. Los substantius qui n'omplen lo paper, seguint y ampliant la matexa iniciació llatina, van sempre precehits per preposicions. En cambi, són arribats fins a nosaltres sens aytals partícules, essent en conseqüència representants dels ablatius apreposicionals llatins, complements adverbials qui denoten temps concrets.

També construhim sens preposició, com en llatí, l'anomenat 'ablatiu absolut' (§ 859).

I. Substantius adverbials.

537. Lo català n'ha heretats bastants ab significança temporal, y molt poch ab modal. En tots los altres sentits los hem perduts, y en conjunt llur quantitat no té parió ab la dels substantius qu'introduhim mitjançant les preposicions. L'ús freqüentíssim d'algun d'aytals substantius apreposicionals menà a que perdés la flexió y devingués adverbial.

538. α) Temporals; són los més abundosos:

Hora:

la hora que ella hix del lit sembla que ella hage continuament habitat en ... (2803)

lo qual vinent a eyla gran hora de nit li dix (V. 272)

los quals son igualment avuy usats sens preposició, anch que nos altem de preposarlos 'en'.

Matí:

per que son partides de casa *tant gran matt* (3516).

Avuy hi avantposariem 'de'.

Nit:

E si per ventura *la nit passada* lurs marits los hauran girada la squena (2487)

la qual ... *una nit* ab ses companyones sen ana vers lo riu de Tiber (3124).

Del ablatiu 'ad noctem' se n'es format l'adverbi 'anit' (§ 603).

Dia, jorn; indistinctament esmerçats per Metge:

Lo die seguent a hora de tercia lo comte de Panico vench (V. 531)

¿e no moris *laltre dia*? (39)

ab que vinga *qualque dia* ... (189)

cert dia ordonat per eyl comença son cami (V. 429)

mirar si son aquells qui eren *lo jorn passat* (3754)

(Socrates) *lo darrer jorn* de sa vida dix moltes belles rahons (670)

De que parlavets *laltre jorn* ab vostra comare del diable (2424)

aquell jorn viu o mor (2569).

Dies de la setmana:

un divendres entorn mige nit ... me vench fort gran desig de dormir (8)

*lendema*¹ les serventes e catives seran ben batudes (2489).

Temps:

coue que la anima racional ... *qualque temps* haia premi o punicio (493)

abstindran se de raure la barba *un temps* (3543).

539. Los substantius 'temps' y 'jorn', determinats pels adjectius 'tots' y 'null', y usats com a complements adverbials sens preposició, formaren tres novells adverbis, qui malhauradament no són pervinguts fins a nosaltres en lo llenguatge coloquial: 'tostemps', 'tot jorn', 'nultemps' (§§ 608, 609, 614).

540. Durada. — També trobem substantius apreposicionals ab valua adverbial pera indicar la durada durant la qual se manifesta l'acció:

¹ 'Lendema' (< l + en + de + mane), en U. 'lo sandema', y en 2728 'al cendema'.

ne poguessen viure *una hora* (2607)
 Nom pogui abstenir de riure *una gran estona* (2758)
 un laurador hauria prou fet *tot lany* que li preservas lo
 camp de romaguères (2808).

Cal no confondre aytals exemples palesament adverbials ab
 los règims directes de espay o temps transcorregut, que qualques
 verbs accepten (§ 358).

Aytal durada pot ésser definida mitjançant un numeral:

Set dies stiguí a la porta sens menjar e beure (1811)
 si era possible que *cent anys* nos poguessem rahonar tu e
 jo (2052).

L'ordinal 'primer' pert a voltes la indicació numèrica precisa,
 pera equivaldre a 'ab preferència, preferentment, primerament',
 devenint llavors adverbí (§ 633).

541. Repetició de l'acció. — Los nombres definits o
 indefinits, qui junt ab lo substantiu de repetició (vegada, colp, volta,
 estona, etc.) descriuen les successions de l'acció en lo temps o en
 la quantitat, van igualment sens preposició:

havia ia ordonat *una vegada* e dispost (V. 417)
 la luxuria de la fembra sobrepujava *ijj vegades* aquella del
 hom (2251)
Deu o xij vegades se dreçava *la nit* (3556)
 (Castor e Pollux) ... se combateren *alcunes vegades* ab la
 part dels Romans (714)
altre vegada sere vestit de la mia pell (538)
 la qual *tautes vegades* cruelment havia offesa sens raho
 (V. 567)
 car *moltes vegades*¹ he vist morir homens (65).

Lo mateix esdevé si la repetició ve indicada per 'cascun'
 acompanyant un nom de temps concret:

e pots ho veure *cascun jorn* (329)
cascun die entre lo poble se dien estes paraules (V. 335)
 deu esperar aquella no solament *cascuna hora* mas *cascun*
moment (1150)
 fos feta perpetual festa sollempna *cascun any* (1479).

542. β) Modals. — Metge nos ne dóna un exemple remar-
 cable, qu'hom troba també en francès y provençal antichs. 'Part'
 < 'parte' lo veyem sens preposició ab la significança adverbial de
 'ademés de' en:

Part aço, alguns roden grans roques (2024)
Part aço, Senyor, me havets dit que ... (978).

¹ 'Tota vegada', significant no una successió ans 'sempre', devé un
 novell adverbí que no hem servat (§ 610).

Malgrat: Lo trobem descompartit indicant son origen abans d'aglutinar-se definitivament com a adverbí: 'Quants te penses que sien los parts qui *mal lur grat* son venguts a be' (2473), ço es, 'ab mal grat d'elles'.

543. γ) Preu. — En molta menys proporció que l'ablatiu pur de temps, aquells qui denotaven mida y preu s'introduhiren no obstant quelcom en lo romànich. Registrem los següents:

no serien preades *un ciuro* (2755)
que no serien preades *res* (2764)
han *fort cars* los strolechs (2505)

qu'avuy introduhiríem ab 'en'.

Es també modal, indicant la manera de fer lo camí, lo següent notable exemple de substantiu apreposicional: 'tantost fora vengut *dret camí* a Barchinona' (1181), ahont 'dret camí' equival al adverbí 'directament'.

II. Adverbis.

Formació dels continguts en Metge.

544. Les deus qui han formats los adverbis romànichs provenen dels camps sintàctichs més diversos, no sols dels corresponents adverbis llatins, ans també dels substantius, adjectius, pronoms, preposicions, etc., adés simples adés en composició.

Los adverbis metgenchs se deriven:

545. α) D'adverbis llatins:

Simplex:

hi	<i>ibi, ivi</i>
hic	<i>hic</i>
ja	<i>jam, ja</i>
mes	<i>magis, mages</i>
ne	<i>inde</i>
no	<i>non</i>
plus	<i>plus</i>
prop	<i>prope</i> (adv. y prep. Forma neutra del adj. 'propis, e')
pus	<i>plus</i>
puy	<i>post</i>
quaix	<i>quasi</i>
si	<i>sic</i>

546. Reforçats:

aci	<i>ecc' hic</i>
aqui	<i>eccu' hic</i>
alla	<i>illac</i>
axi	<i>ad sic</i>

547. Compostos de dues partícules. — Ja'l llatí més antich s'altava d'unirne dues, qui al començament servaven quiscuna sa valua propria, mes qui acabaren per afayçonar un adverbí novell. Meyer-Lübke se decanta a considerar com a preposicions dites partícules llatines, si bé fa remarcar la impossibilitat d'establir una distinció entre dita valua llur y la adverbial, car abdues tenien.¹ Diez considera la composició com d'una preposició y un adverbí²:

abans	<i>abante</i>
avant	<i>abante</i>
assats	<i>adsatis</i>
aprop	<i>adprope</i>
darrera	<i>deretro</i>
defora ³	<i>deforas</i>
detras	<i>detrans</i> ⁴
dins	<i>deintus</i> (Metge no usa 'dintre' [deintro])
ensemps	<i>insimul</i>
sovent	<i>subinde</i>

548. Les llengües romàniques expandiren a pler la pràctica iniciada en llatí, en guisa qu'a més dels adverbis esmentats obtengueren:

apenes	<i>ad poena</i> (poene, adv.)
dabans	<i>de abans</i>
davant	<i>de avant</i>
denant	<i>de in ante</i>
demunt	<i>de amunt</i>
despuys ⁴	<i>de puy</i>
dessus ⁵	<i>de sus</i> (<i>sursum</i> , <i>sussum</i>)
encara	<i>en ara</i>
ença	<i>en ça</i> (<i>ecc'hac</i>)
james	<i>ja mes</i>
jamay	<i>ja may</i>
ja menys	<i>ja menys</i>
ladonchs	<i>l. adonchs, adonques</i> (<i>dunc, dunque</i>)

549. β) De substantius llatins:

Simples:

gens	<i>genus</i> ⁶
massa	<i>massa</i> ⁷
spau	<i>spatium</i>

¹ *Syntaxe*, 206sq.

² *Formation des mots*, pl. 426.

³ Cf. remarca sobre 'fora', prep. § 717.

⁴ Cf. remarca sobre 'apres', prep. § 741.

⁵ Cf. remarca sobre 'dejus', prep. § 719.

⁶ Diez, 'Formation des particules', adverbis; Anglade, *Gramm. Ancien Provençal*, pl. 102.

⁷ Anglade, id. pl. 362.

Precehits d'adjectiu:

anit	<i>ad noctem</i>
nultemps	<i>null temps</i>
tostemps	<i>tots temps</i>
totjorn	<i>tot jorn</i>
tota vegada	<i>tota vegada</i>
com	<i>quomodo</i>

Ab una preposició:

amunt	<i>ad montem</i>
avall	<i>ad vallem</i>
ara	<i>ad hora</i>
avegades	<i>a *vicatas < vice(m)</i> ¹
debadés	(no ve del llatí, ans del alarb)
entorn	<i>in *torno</i>
lavors	<i>ad ores</i>

550. γ) D'adjectius llatins:

Lo llatí utilitzava la 'e' del cas instrumental, y així obtingué: 'sane, forte, ferme', etc. Cayguda dita vocal, uns pochs adverbis d'aquests són passats al català. Metge n'usa:

be, ben	<i>bene</i>
mal	<i>male</i>
luny	<i>longe</i>
tart	<i>tarde</i>
atart	(forma reforçada)

Esmerçava també'l llatí l'accusatiu singular neutre en 'um' (multum, solum, tantum), en 'e' (breve, facile, grave), en 'ens' (recens, continens), en 'us' (dels comparatius neutres: 'melius, minus'). Prenia també l'ablatiu: 'profecto, fortuito'. Tots aquests adverbis són pervinguts a les llengües romàniques; mes caygudes llurs desinències, són vinguts a confondre's ab los adjectius corresponents. Etimològicament, donchs, no devem considerar que'ls adjectius romànichs hagin pres l'ofici adverbial, sinó qu'aytals adverbis romànichs provenen d'adverbis llatins formats a llur torn d'adjectius. Metge esmerça los següents qui pertanyen als quantitatius y comparatius:

molt	<i>multum</i>
poch	<i>paucum</i>
tant	<i>tantum</i>
aytant	(forma reforçada)
quant	<i>quantum</i>
menys	<i>minus</i>
mils	<i>melius</i>

¹ Anglade, *Gramm. Ancien Provençal*, pl. 361.

Mitjançant un d'aquests, lo català ha formats los compostos:

tambe	<i>tant be</i>
tampoch	<i>tant poch</i>
tantost	<i>tant tost</i>

551. Mes los adverbis formats segons los adjectius qualificatius són en mans de nostre autor molt escarsos:

Simples:

breu	<i>breve</i>
clar	<i>clarum</i>
cert	<i>certum</i>
corrent (mod. corrents)	<i>currens</i>
fort	<i>forte</i>
lonch	<i>longum</i>
prest	<i>præstum</i>
primer	<i>primarium</i>
prou	<i>probum</i>
pur	<i>purum</i>
volenter, volenters	<i>voluntariis</i>
ver	<i>verum</i>

Modernament los usem ab molta més facilisa: 'resar baix, estudiar alt, escriure segur'. En cambi, Metge no hi té la mà trencada y construeix quasi sempre ab 'ment' adverbis que nosaltres preferim en la forma matexa del adjectiu: 'cridants *altament*' (2031).

Compostos:

ades	<i>ad ipsum</i>
encontinent	<i>in continens</i>

552. L'antich adverb català 'hoc' no es als sinó la forma neutra del pronom demostratiu llatí.

553. Compostos d'adjectius ab sufixes adverbials. — Lo llatí usava per açò 'iter' (breviter), 'itus' (funditus), 'im' (gregatim), etc, tots los quals són desapareguts.

Lo romànich s'afayçonà 'ones', a qual terminació deu alguns adverbis (a recolons, de genollons), cap dels quals consta en Metge; mes principalment obtingué un guany d'importància capdal ab la construcció llatina composta del substantiu 'mente' (ment, anim, esperit), y un adjectiu qualificatiu qualsevol. Aquell hi perdé son sentit y devingué tan sols un element formal indicador del adverb.

Formació dels adverbis en 'ment'.

554. Havent perdut en català lo genre neutre dels adjectius, aquests pervingueren a nosaltres en dues seccions: los qui tenien una desinença pel masculí y una altra pel femení (bonus, a), y los qui servaven una sola forma en abdós genres (brevis).

555. α) En los primers, los adverbis catalans següen la desinença femenina. Metge construeix ab 'a' no sols aquests, ans també qualques altres dels que parlaré encontinent en les remarques. En conjunt són los següents:

agrament (1342)	diversament (1533)	prestament (3521)
alegrament (V. 100)	expressament (631)	primament (202)
altament (2031)	falçament (1443)	primerament (381)
animosament (3069)	fellonament (2162)	profundament (270)
antigament (1238)	fermament (358)	prolixament (3157)
ardidament (3353)	flacament (323)	propriament (946)
bellament (3736)	follament (2202)	publicament (3435)
benaventurada (ment)	forçadament (V. 275)	purament (2942)
(V. 535)	frescament (2193)	reposada (ment)
benignament (1486)	graciosament (1733)	(3687)
carament (V. 474)	honestament (3166)	saviament (V. 535)
castament (681)	impudicament (3647)	secretament (3059)
certament (153)	injustament (3248)	sobiranament (2771)
clarament (149)	integument (1114)	solament (155)
colorada (ment)	juridicament (1173)	soptosament (14)
(3765)	justament (2668)	specificadament
complidament (1336)	largament (776)	(3313)
continuament (1206)	leugerament (2829)	spatxadament (V. 60)
copiosament (2749)	longament (32)	stretament (1584)
degudament (2036)	melodiosament (1819)	stroncadament (1671)
delicadament (3687)	meravellosament	superlativament
delliberadament	(3006)	(2142)
(1652)	miraculosament	vanament (261)
derreraament (1061)	(1518)	verament (553)
desonestament (2395)	necessariament (504)	viciosament (678)
devotament (V. 512)	netament (3315)	virtuosament (635)
dignament (561)	plenerament (384)	volenterosament
disertament (3765)	pobrament (2467)	(1660) ¹

¹ Remarques:

Ardidament: 'ardit' no prové del llatí; en conseqüència, pren la 'a' per analogia.

Darrerament: < 'de + retro'; etimològicament no existeix, donchs, la 'a' femenina, ans es analògica.

Volenterosament: < ablatiu 'voluntariis', qui no té desinències de gènere.

Disertament: < baix llatí, 'disertus, a'.

Pobrament: no prové de 'pauper' ans del baix llatí 'pauperus, a', y es per açò que pren la 'a'. Modernament ho escriuriem ab 'e'.

556. β) En los segons, los adverbis catalans seguien l'única desinència qui restava del llatí:

Ab adjectius del tipus 'brevis, e':

breument (276)	greument (649)	sollempnament
cruelment (1983)	hostilment (3255)	(2008)
faelment (V. 424)	humilment (1472)	suaument (V. 304).
fort ment (306)	majorment (149)	

Tipus 'carnalis, e':

carnalment (2036)	finalment (991)	principalment (2886)
coralment (1874)	generalment (1773)	radicalment (1493)
cordialment (1552)	naturalment (317)	reyalment (2006)
corporalment (3054)	perdicionalment	sempiternalment
divinalment (2649)	(3189)	(484)
egualment (V. 64)	perpetualment	specialment (28)
eternalment (755)	(V. 443)	superficialment (777).

Tipus 'familiaris, e':

familiarment (3612) particularment (1990) singularment (2666).

Tipus 'condordabilis, e':

concordablement (2840)	inviolablement (1484)
favorablement (2866)	rahonablement (386)
honorablement (V. 515)	terriblement (33).
inmutablement (923)	

Hem d'aplegar ací los participis actius en -ans, y -ens, qui tampoch tenien desinència femenina. Lo francès modern, irracionalment, a voltes los ne dóna:

Tipus 'incessans':

incessantment (606)	semblantment (431)
instantment (2159)	signantment (1633).

Agrament, agrament: los adjectius 'agre' y 'alegre' no tenen en nostra llengua desinència femenina. En conseqüència, no escriuríem pas avuy com Metge los adverbis esmentats, ans ab 'e'. Emperò, la coincidència que vaig a esmentar, dóna importància a llur forma metgenca, ensemps que borra tota suposició d'errades dels copistes. En los adjectius segons 'silvester, silvestris, silvestre', la desinència femenina, 'is', no ha passat pas a nostra llengua. Mes heusací qu'axís com los adverbis catalans afayçonats ab adjectius corresponents a la declinació 'brevis, e', no presenten jamay la 'a' femenina, qui no existeix en llurs corresponents adjectius freturants de flexió, los dos únichs adverbis construïts ab adjectius de la declinació '-er, -is, -e' presenten la 'a' tots dos. 'Agre' prové de 'acer, acris, acre' y 'alegre' de 'alacer, alacris, alacre', y les formes femenines 'acris, alacris' no donen pas la 'a' dels adverbis. Certes, trobem en lo baix llatí 'acrus, a, um', y sens dubte, aquesta forma baxa nos dona la justificació etimològica que cerquem.

Tipus 'ardens':

ardentment (323)	ferventment (1658)
couinent ment (172)	pacientment (1768)
diligentment (397)	reverentment (V. 154)
evident ment (285)	suficientment (3157). ¹

Lo català modern té qualche dubte ab los adverbis provinents d'adjectius en -ans y -ens. Axís lo vulgus diu ab facilesa 'incessantament', 'ardentament', 'convenientament', 'diligentament', 'evidentament', 'ferventament', 'pacientament', etc. Escriure aytals adverbis ab una 'e' afegida, 'pacientement', es vijarés ésser un castellanisme.

Una prova ben remarcable del ofici merament formal a que era devallat lo substantiu llatí 'mente', n'es lo veurel combinat no ab adjectius (qui recorden los qualificatius de 'mente'), ans ab adverbis, ablatius, etc. Axís hem vist 'volenterosament' de 'volenters'.

557. Es d'altra banda una feble remembrança de la valua independent de 'mente', trobarlo qualques voltes escrit sol com mot apart. Axís ho observarà lo llegidor en 'fort ment (306) sempiternal ment (484) incessant ment (606) semblant ment (431) couinent ment (172) evident ment (285).

N'es un altre recort també, lo fet de suprimirse dita terminació quan hi ha dos adverbis seguits o molt junts. En català, «mente» es suprés en lo segon (§ 1275). Ho veyem en:

se adeliten molt en viure *delicadament e reposada* (3687)
Disertament e colorada ... has respost (3765).
 Valter *saviament e benaventurada* havia cambiat (V. 535).

558. Adverbi devingut substantiu. — 'Be' y 'mal' com a substantius, són d'ús corrent:

la anima racional es en *be* e en *mal* convertible (908)
 tot quant *be* sabies en fembres has dit (3282)
 no he dita la centena part del *be* que en elles es (3291)
 son guardianes e tresoreres dels *bens* de lurs marits (3661).

Lull s'altà molt de substantivar 'ahont', 'com', etc. Metge no fa aquests darrers usos, exclusivament filosòfics. Es remarcable,

¹ Remarques:

Sollempnament: < baix llatí 'sollempnis' y escrit ab 'a' en tots los mss. S. 2008 y V. 203.

Concordablement: es escrit correctament ab 'e' pel ms. U. del *Somni* en 2840; los mss. A. P. fan aci 'concordablement'. En V. 99, lo ms. A. adopta la 'e' y l'U. la 'a'.

Honorablement: lo mateix remarquem aci. En V. 515 tots los mss. fan 'honorablement'.

Coralment, cordialment, perdicionalment, radilcament: provenen del baix llatí.

però, lo substantiu 'sobrepus' compost de preposició y adverbí, que no he pogut anotar en la llista d'adverbis compostos per ço com, tant en temps de Metge com ara, sols serva la valua substantival: 'al *sobrepus* te responch que ...' (V. 453).

Ab participis passats substantivats, adverbis formen los substantius: '*rerascrit*' (3223), '*lentreidit*' (3652).

Locals.

559. Tota acció pot ésser, respecte al lloch ahont ha compliment, en relació de repòs y d'activitat. Y dins aquesta devem distingir lo 'moviment a, vers' y'l 'moviment de, des' un endret determinat, en altres mots lo 'apropament' y'l 'allunyament'. Ara bé: en baix llatí hom troba ja confosos los adverbis qui designen 'repòs' y'ls de 'moviment a'. Aytal identitat trascendeix a pler en les llengües romàniques y concretantnos a la catalana metgenca, com veurem, tots los adverbis indicadors de 'estat, repòs' designen sens variació alguna 'apropament'. En cambi, pera indicar lo 'moviment des', los avantposem tostemps la preposició 'de', restant, en conseqüència, ben caracteritzada la diferencia.

560. Dins los adverbis de lloch hem de separar los demostratius absoluts dels relatius. Considerant l'espai en absolut desprovehit de tota característica externa, y en relació sols ab la persona, es vijaress que podrem partirlo en l'endret ahont es aquesta (ab l'extensió que, per esserli immediata, abarca directament, y, en conseqüència, podem considerar també qu'ocupa) y tot altre endret lluny de sa presència; ço es assaber, 'ací' y 'aquí, allà'. Heusací los adverbis locals demostratius. Aquests comprenen així mateix los adverbis pronominals atons 'hi, ne' (§§ 86, 93). L'ofici de tots ells pot ésser ben equiparat al dels pronoms, en ço que de la mateixa manera qu'aquests pressuposen los substantius als quals fan referencia, aquells impliquen complements adverbials de substantius ab preposicions als quals suplexen: 'estem treballant en la casa nova; me'n vaig *allà*'.

561. Los adverbis locals relatius són los qui designen un endret en relació ab un altre (amunt, avall, fóra, etc.).

Absoluts.

562. *Ací, aquí, allà.* — Nostre autor no esmerça 'allí'. Fixantnos en llurs significances respectives, convé remarcar que 'ací' indica 'aquest lloch', ço es, l'endret ahont es aquell qui parla; 'aquí', 'aquell lloch', ço es, l'endret al qual hom se refereix sens esserhi. En conseqüència, equival a 'allí' castellà. De conformitat ab aquesta llengua, a Barcelona també usem 'aquí, allí' y jamay 'ací'. L'equivalència, donchs, es: 'ací' = castellà y barceloní modern 'aquí'; 'aquí' = castellà y barceloní modern 'allí'.

563. Respecte a 'allà' sa significança s'apropa a la de 'allí', bé, però, essent més vaga y indeterminada. Per açò fa molt sovint d'antecedent a 'ahont'.

564. *Ací*.¹ — Es usadíssim:

α) 'Estat, repòs': '¿Com sots vos *ací*?' (39).

Usat també ab lo verb 'esser': 50, 2180, 3170, V. 1 y mant. altre endret que no hi ha interès en anotar. Sa significança del lloch ahont es aquell qui parla, ressurt palesament en: 'Per la pena que ton senyor, qui *ací* es present, sofer ...' (2071).

Ab altres verbs indicant 'estat':

aquests dos homens que veus *ací* (1702)

ací comença hom entrar en imfern (1944)

ací stan los gentils filosoffs (1951).

β) Moviment vers lo lloch ahont es aquell qui parla:

No son vengut *ací* per mirar ... (1762)

ne per que lo lavant tira les nuus pluïoses *a ci* mateix (3309)

la qual porti *assi* (V. 475).

565. *Aquí*:

α) Estat, repòs. — Son sentit de 'allí', 'aquell loch', es palès: en altre loch del dit Alcora on es descrit Paradis es contengut que *aquí* haura fonts, fruyts ... (884) (ço es, en Paradis)

totes les animes qui *aquí* eren ... feren semblant (1788) (ço es, allí, en Imfern)

E *aquí* ... canti alguns virolays (1818)

apres quels ha fet *aquí* davant ell confessar lurs delictes (1967)

E *aquí* son punides les animes de lurs pecats (1989)

ab los germans e fills del marit qui *aquí* stan (2420) (ço es, allí, en casa d'ells)

lo jorn quel conte seria *aquí* (V. 510) (a Saluça).

β) Moviment vers: 'dins una concavitat hà un riu apellat Lethes del qual les animes que *aquí* entren beuen necessàriament' (1918).

566. *Allà*. — Tostemps lo trob esmerçat com a antecedent de 'ahont':

jo començ *alla* hon dech (546)

alla hon neix, cascun dia pren creximent (3720)

alla hon me nodri (V. 455).

¹ Mss. A. y P. Ms. U., sempre 'assi'.

Moviment des un lloch. — Pera indicarlo cal avantposar a aquests adverbis la preposició 'de':

ab tant abdosos partim *daqui* (1803)
axi com a sageta volants partides *daqui* van al loch hon son dampnades (1972).

567. Formes pures 'hic' y 'ibi'. — Les trobem en llur forma àtona:

Hic. — No es pervingut fins a nosaltres, mes ne fa Metge un ús abundós ab la matexa guisa llatina.¹
Sa significança es 'ací'.

Repòs:

en breu *hic* sera (V. 440)
que *hic* sera dema a dinar (V. 514)
noych pore molt romanir (1118)
ne les mies orelles *hic* hoyren una paraula placent (2558)
Noych ha dona menys honrada que jo (2560).

Moviment vers:

reportant ab tu lo dot que *hic* aportist (V. 441)
que en bon punt *hic* venga (V. 460)
noych metras stany per argent (2964)
lo comte de Foix qui hostilment *hic* era entrat (3255).

Moviment des d'ací. — Trencant ço que diguérem (§ 559), que pera indicarlo nostrès adverbis havien fretura de la preposició 'de', trob los següents passatges interessantíssims:

daltre materia havem a tractar abans que *hic* partiscam (2155)
(¿Ab quanta maturitat penses ques hagues ella en *gitar de* la terra ... lo comte de Foix ...?). La nostra gent darmes diu quels *hic* gita ... Sapies que ... altri nols *hic* gita sino la saviesa ... de la dita senyora (3258).

'Gitar de la terra' exigiria 'quels *ne* gita'.

568. Adverbis pronominals àtons 'hi', 'ne'. — Llur expandiment a casa nostra no ha pas parió en cap més altra llengua romànica (§§ 89 y 96 sq.). Ací anem a veure com exercen d'adverbis locatius, mes allà constatarem com substituhexen lo spronoms personals ab les preposicions 'a, en, de' avantposades, completant la declinació del pronom neutre àton, y noresmenys admetent també a pler la designació de persones. Es com a pronom ahont llur mester es més diversificat.

¹ En efecte, 'hic' escriuen tots los mss. salvant que P. qualche volta fa 'hich' y U. 'ych'. Quan va precehit de 'no', quasi sempre trobem arreu la contracció 'noych'.

569. *Hi* (de *ibi*, no de *hic*).¹ — Supleix 'aquí' (*allí*), 'allà'. Significa 'en, a, un lloch, aquell lloch', y remarqui hom aquesta diferencia essencial de sentit, respecte al '*hic*', lo qual denota 'aquest lloch, ací'. Modernament '*hi*' tant es aplicat a 'ací, aquest lloch' com a 'allà, aquell lloch'.

Repòs:

dit havies que en una fort alta muntanya era la entrada dimfern e quey havia grans cavernes (2150)
(en les felicitats mundanals no ha be) ... e posat quen *hi* haia (2184)
levants ne certs pels qui ... *hi* stan mal (2336)
res daço que penses que en ella sia noy es (2772).

Moviment vers, a:

untades *hi* van e pus untades retornen (2427, A. P.)
noy romandrien per res ney tornarien tro que elles *hi* son (3650).

570. *Ne*. — Adverbi pronominal àton qui traduheix lo 'moviment des'; significa, en conseqüència allunyament d'un lloch, sigui 'd'aquest' (exírem *d'act*), sigui 'd'aquell' (fugírem *d'allà*):

els raen ab vidre suptil les galtes el coll, levants *ne* certs pels (2335)
untades *hi* van e pus untades *sen* tornen (2427, U.)
tu volries quen exissen nues (3744).

571. '*Hi*' y '*ne*' expletius. — Ab verbs sensitius, principalment 'veure, sentir', y 'ésser' quan significa capacitat intelectual, lo català esmerça '*hi*' expletivament. Axis: 'los quals molt profundament e be *hi* han vist' (270).

En castellà, '*hi* veig, no *hi* sent, ell no *hi* es tot', sols poden construhirse 'yo veo, oigo', y girant la frase, 'no está en sus cabales'. En cambi, lo francès ab '*voire*' usa lo '*hi*' expletiu: 'il n'y voit pas'. Lo P. Nonell s'oblida d'açò en son estudi d'aquests verbs, qu'ell nomena immanents.² N'hi posa, noresmenys, diversos altres, en alguns dels quals '*hi*', a mon albir, fa referencia abstracte a 'aço'.

També esmercem expletivament '*ne*'. Axis:

ladonchs ... puge *men* en lo mont de Rodope (1816)
(Griselda) entrassen en la casa de son pare (V. 148).

Com sia que 'pujar' y 'entrar' no accepten ni'l més minue matiç d'exir d'enlloch, aquests '*en*' es vijarés que són expletius. Ab 'anarsen' (s'en aller) la cosa es diferent, car hom *hi* fa referencia a d'exir un lloch, ensemps qu'anar a un altre.

¹ Quan per anar precehit de '*ne*, no, que' se contrau, resta escrit '*ney*, noy, quey'.

² *Gramàtica Catalana*, Cap. XIV.

Relatius.

572. Poden ésser usats com a preposicions. Farem constar després los que Metge esmerça talment.

573. Noció relativa vertical. — Amunt, avall, designen situació vertical sobirana o més alta, y jussana o més baxa:

altres ... pugen *amunt* e devallen continuament (2028)
los irosos corren *amunt* e *avall* (2015).

574. Dalt. — Indica 'moviment des' o 'allunyament' d'un lloch sobirà, com traheix la preposició 'de' juxtaposada al adjectiu. L'autor l'usa en son sentit dreturer indicador de provenença (*de* alt), y, per consegüent, no li avantposa una altra 'de': '(Si senten) ... que una pedreta caygue *dalt* criden' (2456).

Molts adverbis romànichs formats mitjançant 'de' són pervin-guts als temps moderns sens que servin lo sentit de dita prepo-sició; en conseqüència, quan han d'indicar provenença, los avantposem una nova 'de'. Açò fem avuy ab 'dalt': 'vinch de dalt'.

575. Demunt. — Sinònim de 'amunt', havent perdut també'l sentit d'allunyament qui correspon a 'de'. Sols es usat una volta per U.: 'segons que *demunt* has hoyt' (2444).

Los mss. A. y P. estampen 'dessus'.

576. Dessús. — Una de ses partícules originaries, 'sursum', determinà també l'adverbi tan usat per Lull: 'ensús'. La signi-ficança d'abdós es sinònima; no té, donchs, 'dessús' lo sentit d'allunyament. Com 'amunt', denota situació sobirana vertical:

lo *dessus* dit hom (28)
segons que *dessus* apar (449)
dessus me havets provat (1143)
e no contrestant que tu *dessus* haies dit lo contrari (1449)
ab les germanes sues que *dessus* has hoydes (1984)
ço que *dessus* te comence dir (3365).

Frases anàlegues: 853, 1444, 2761, 3024.

577. Com veurem (§ 718), y malgrat n'hagi dret, Metge no usa jamay 'dessús' com a preposició, ni reciprocament 'sobre' com a adverbi. ¿Es potser açò sols una casualitat o obeheix a una llei?

578. Noció relativa horizontal (prelació, seguiment). —

Avant. — Designa prelació o anterioritat horizontal. En la noció temporal es reemplaçat per 'abans' (§ 616):

anem *avant* Senyor, si vostra merce sera (518)
nom calgues en aço plus *avant* procehir (1369)
e los remeys son, pus tant ne eres anat *avant* (1423)
volch la provar e asseiar mes *avant* (V. 238).

579. *Davant*.¹ — Significa també prelatió, sigui en repòs sigui en moviment. Aquest hauria d'ésser de 'allunyament o origen', com correspon a 'de', característica qui'l distingeix en absolut de 'avant'. Emperò, com anem a veure, ja l'usa Metge pera indicar 'moviment a'. Nostre autor no l'usa en significança temporal.

Estat:

tenen *davant* viandes meravellosament ... aparellades (2006)
la qual com se vaes *davant* morts xij fills (3135).

Moviment a:

devora tot ço que *davant* li ve (1943).

Moviment de:

que los leven les viandes *davant* (2047).

580. *Darrera*. — Significa 'en' o 'a un lloch posterior'. Es contrari dels precehents: 'no gens per tal que ella meresque ésser *darrera*' (3220).

581. *Detrás*. — 'Trans' significant 'més enllà de', es vijarés que'l sentit etimològich de 'detrás' hauria d'ésser 'apropament des més enllà de'. Mes en català no tenim 'vinch detrás l'Atlantich'. La significació de moviment qui correspon a 'de', es estat perduda y 'detrás' com a adverbi indica exclusivament 'posició darrera un ens':

girant la cara *detras* ... dix (V. 480)
acompanyantla molta gent qui li ploraven *detras* (V. 485)
jo no guardas *detras* (1801)
els vaia bestiejant *detras* (2396).

582. Noció relativa d'interioritat o exterioritat. — *Dins* (Metge no usa 'dintre' < 'de + intro'). — Significa situació en l'interior, adés ab 'repòs': 'faran mostra de lur cors sutze *dins* per vicis' (3757); adés ab 'moviment vers': 'que no li metes *dins* alcuna vianda' (3077).

583. Essent 'a' la preposició de 'moviment vers', es comprensible qu'hom la hi hagi aplegada en aquest darrer cas, formant 'adins'. Així dihem modernament: 'estem *dins* la foradada' (en aquest cas 'adins' es una error), 'nos en anem *adins* les coves'.

584. En català la significança de 'dins' jamay s'es afeblida fins a devenir sínònima en molts casos de 'en', com es esdevingut en francès. Pot ésser també temporal.

¹ Los mss. A. y P. escriuen usualment 'davant'. U. quasi sempre 'devant'. Lo ms. U. escriu també 'denant': 'ab molta discordança me fa *denant* sons desplaents' (1345), lliçó qu'A. corretteix 'davant' y P. 'devant'.

585. Defora.¹ — Indica situació forana o externa. Es sinònim de fòra, ço que vol dir qu'ací'l sentit de provenença o origen corresponent a 'de' s'es perdut. Significa, donchs, 'estat, repòs': 'sutza dins ... e bell *deffora* per vestidures sollempnes' (3758), o 'moviment a, vers': 'per aço les trahen *defora*' (2391).

586. Noció relativa de distancia. — Aprop, designa distancia curta, propinquitat. En lo text la fusió no es observada, ço es assaber, l'adverbi no es encara definitivament format com avuy: 'que ab diligent cura tenga a *prop* ma filla e sua' (1666).

587. Prop. — Llegim la preposició simple en funcions d'adverbi en: 'pensant que la mort li es *prop*' (1150).

588. Entorn. — La valua del substantiu hom la sent encara bé en: 'altres son portats *entorn* en grans rodes e pugen amunt e devallen continuament' (2027); ahont 'entorn', més qu'un adverbi, ha la significança d'un complement adverbial substantiu, 'en torn', ço es, 'son portats en guisa de voltes damunt grans rodes' y no 'son portats girant de ci per llà'.

Ab verb de repòs sa significança es la de situació circumcidant, y ab menys precisió 'aprop, arreu, per tots costats': 'Molts porchs, sutzes e fort pudents, stan lurs *entorn*' (2001).

Ab verb de moviment son sentit es 'girant, o donant voltes' respecte ço a que's refereix: 'quem veus anar *entorn*' (1341).

Pot ésser temporal.

Temporals.

589. Lo lloch en l'espai y ço que'n podríem dir lo lloch en lo temps, estan en tan estreta correlació, que'ls adverbis qui designen aquell en sentit relatiu poden de dret denotar aquest també, exceptuant los qui expressen situació vertical relativa. Aquests no poden devenir temporals, per quant lo temps admet les nocions relatives de prelatió o seguiment, apropinquació o allunyament, y interioritat o exterioritat respecte a una porció de temps presa com a limitada, mes no les de superposició y infraposició verticals. Per açò'ls adverbis locals qu'hem examinats, 'aprop, avant, darrera, davant, defora, detràs, dins, entorn', de dret admeten sentit temporal, y, en cambi, lo rebutgen 'amunt, avall, dalt, damunt, dessus'.

590. De fet, però, Metge estableix una delicada diferenciació entre'ls adverbis relatius locals y temporals, malgrat logicament y etimològica no existexi, usant pera'ls darrers 'abans, dabans' en lloch dels locals 'avant, davant', y 'puys, despuys' en veu de 'darrera, detràs'. Solsament he de registrar dos 'avant' temporals; mes no en lo sentit de prelatió, ans en lo de 'après': '*mes avant* has demanat si' (2108), 'si desta materia parlaras *pus avant*' (3328), matiç també

¹ Lo ms. U. escriu sempre 'deffora'; y àdhuch lo ms. A. en 3758.

en ús avuy, anch que popularment preferim l'adverbi compost 'endavant'.

En lo sentit de prelatió, 'avant' no es temporal, ni 'abans' local, en mans de Metge. No ixen en ses obres com a temporals 'aprop, entorn, dins, defora', mes no m'apar dubtós hauria pogut usarlos. Aquesta matexa fretura, però, afegida a ço que venim de dir, sembla indicar en nostre autor un cert discerniment entre abdues modalitats adverbials.

591. Los adverbis absoluts romanen distincts en cada modalitat; los temporals qu'anem a veure són diferents dels locals que vegérem. Com a cas remarcable esmentaré: 'Aqui' hac tota la gent gran goig e alegria' (V. 597), ahont 'aqui' (qu'hem de remembrat tostemps equival al modern 'allí') acquireix metaforicament lo sentit de 'llavors'. Aquesta accepció es perfetament moderna.

Absoluts.

592. Designen temps sens esguart a una altra època. No poden ésser locals ni devenir preposicions.

a) Absoluts afirmatius:

593. Ara.¹ — Es l'adverbi tipus pera expressar la coincidencia de l'acció ab l'enunciació de la matexa; en lo temps present, en aquest moment: 'ara donchs ... aten diligent ment a aço quet dire' (208).

594. Encara.² — Sa significança primitiva es temporal y correspon a 'adhuch' denotant persistencia de temps. Emperò, com veurem en los adverbis de manera (§ 631), adopta a pler aquest adverbi lo sentit de 'també, ademés'.

¹ La lliçó del *Somni* no es uniforme arreu; indubtablement la gran majoria de les vegades llegim 'ara', y axís ho trobem escrit per tots tres manuscrits en 208, 397, 956, 1384, 1661, 2198, 2261, 3391, 3709 y altres. Mes lo ms. U. escriu a voltes 'are': 'Are no ho crech' (49), y 558, 916, 1853, 2275 y qualque altre endret.

A. P. tostemps fan 'ara'.

No hi ha dubte sobre la forma més castiça, quan havem en compte l'autoritat y puresa del ms. A. Aytal inducció ve confirmada per *Valter*, ahont lo ms. U., lo més antich y auctoritzat, escriu quasi sempre 'ara', y en cambi A. 'are': 'Ara ho repetesch' (V. 342), y 581, etc. En 49, tots 'ara'.

La coincidencia dels mss. relativament més moderns, ço es, l'U. del *Somni* y l'A. de *Valter*, sembla a més indicar un penjant novell de la llengua que bé podria ésser una característica fonètica.

² Ortograficament resumirem tots los passatges aci. En 1501, 3206, 3249 los tres mss. escriuen 'encara'. Diuen A. P. 'encara' y U. 'encare' en: 827, 869, 1021, 1067, 1566, 1863, 2532, 2586, 3096, 3349. En 228, P. U. fan 'encare'; en 158, 3244, lo ms. A., per ésser la paraula en fi de ratlla, escriu 'encar' y un signe volat d'interpretació dubtosa; a mon albir es en lloch de 'a'. La conseqüència es obvia y confirma lo resultat obtès en 'ara': los mss. mellors y més antichs, A. P., adopten la 'a', y, en cambi, l'U. s'alta de la 'e'.

duptant *encara* en ço quem dehia (158)

Àsia e Europa *encara* serven los noms de les dones que (3096).

595. Adés. — 'Tot seguit', 'encontinent', mes en ninguna manera es sinònim de 'ara'. Al contrari, indica acció futura anch qu'immediata. Lo troba hom sovint en contraposició a 'ara':

car *ades* brous be spessos per engrexar ... beuran (2730)

Ço que ara lurs plaü *ades* lurs desplaüra (916)

si arals veus *ades* nols conexeras (3471).

596. Prest. — Com sa etimologia (< praestus, participi de praestare) explica, en català pot ésser adjectiu y adverbí. En aquest cas, equival a 'tot seguit', 'encontinent':

per tal com no havia *prest* ferre ab ques matas (3034)

de que no poden tant *prest* remey haver sino ... (3702).

597. 'Encontinent'.¹ — Denota acció immediata sens entreval. Equival a 'tot seguit':

Encontinent nostre senyor Deus ... ordona que ... (1486)

per aquells fo respost *encontinent* que (1725)

verinada en lo talo per una serp ... *encontinent* mori (1748)

(y 1835, 1939, 2407, etc.)

encontinent Valter la sposa (V. 198).

598. Tost. — Indica acció immediata, 'encontinent', 'tot seguit':

conexera *tost* la mala intencio dels teus perseguidors (178)

per tal que *tost* esclatassen (2737) (y 190, 392, 1224, 1231 y altres que hi pugui haver).

599. Ladonchs.² — Designa un moment determinat, sigui del passat sigui del futur: '*ladonchs* ell me dix' (34) (y 157, 164, 1729).

Per extensió pert a voltes son sentit temporal, indicant conexió, conseqüència: 'la eleccio de Urba o fo bona o mala ... si mala ... *ladonchs* vaga lo papat' (1446).

600. Lavors. — Solsament ne trobem dos exemples y encara ab variants:

*lavors*³ era hora que (1401)

E *lavors*⁴ alegrarets vos de la mort dabdosos (1779).

Sa significança es idèntica a '*ladonchs*'. Remarqui hom qu'en aquest darrer passatge se refereix al futur.

¹ No hi ha variants, no llegint hom jamay 'incontinent'.

² U. fa *ladons*, en 626, A. fa *ladoncs* en 1121.

³ Lo ms. P. *ladonchs*.

⁴ Los mss. A. P. *ladonchs*.

601. *Lonch*. — 'Llarch en l'espai', ço es, comprenent gran extensió, es sa significança primordial, qui s'aplica també a la noció de temps. Es aquesta la que llegim en: '*lonch* seria a dir les totes' (944).

602. *Breu* (< brevis, e). — Adjectiu esmerçat absolutament com a adverb, és aquest ja propi del llatí:

digues ço quet volras, mas *breu* (1117)

E *tart* o *breu* aci devem generalment venir (1772).

603. '*Anit*'. — Significa, no la nit passada, com en castellà 'anoche' y en provençal 'hontem', ans 'aquesta nit qui vindrà' de conformitat ab sa etimologia: '*Anit* veurem qui es savi o no' (2122).

604. *Tart*.¹ — Significa trigança, massa temps transcorregut; es contrari de '*aviat*' y '*breu*':

es *tard* a lur parer (188)

E *tart* o *breu* aci devem generalment venir (1772)

tart consellaran que hom vaja per bregues (3316)

la qual fort *tart* es en matrimoni (V. 79).

605. *Atart*. — Trobem aquesta forma composta en un passatge: 'no ... menjaran en lurs cases sino fort *atart* (3526).

606. *Avegades*. — Indica 'diversos moments indeterminats'. Modernament preferim 'de vegades', qu'escrivim separat, no resolentnos encara a considerar definitivament encunyat un adverb:

fan'los caure *avegades* per lo mig de la squena (2330)

les prenen per mullers o *avegades* per amigues (2407)

són ne mils maridades *avegades* que ... (3573).

607. *Sovent*.² — Expressa repetició d'un acte sens fixar temps passat ni futur. Equival a 'moltes vegades, freqüentment' '*Lome sovent* planta arbres' (588).

608. *Tostemps*.³ — Sa significança es 'sempre': 'car *tots-temps* se alegra de novitats' (52), y en mant endret.

¹ Usualment la forma es '*tart*', mes també llegim '*tard*', principalment en los mss. U. del *Somni* y de *Valter*.

² Les variants són: 588 y 1625 P. '*sovent*', A. U. '*soven*'; 911 P. '*sovint*', A. U. '*sovent*'; 1333 P. '*sovint*', U. '*soven*'; 1508 y 2326 A. P. U. '*soven*'. De manera que'ls mss. A. y U. coincidexen sempre y ometen la *t* final, llevat un passatge. P. s'alta de la *t* final, axis com també de la forma '*sovint*'.

³ Axis s'alta d'escriure aquest magnífich adverb lo ms. A., y sens dubte aquesta seria estada sa forma si fos arribat fins l'edat moderna. Los mss. P. U., y qualque escarsa vegada l'A., serven l'origen, descompartint los mots components, '*tots temps*', o aplegantlos, mes mantenint la *t*: '*totstems*'. La supressió de dita lletra que vejem en A. traheix quina vida propria havia ja adquirida'l novell adverb de formació catalana.

609. Tot jorn. — En un sol passatge trobem aquest adverbí, qui equival al francès 'toujours', sens que sos elements estiguin fusionats: 'ab qui parlats *tot jorn*' (2524).

Sa significació es 'sempre'.

610. Tota vegada. — No'ns lo dóna tampoch Metge definitivament format. Com a ver adverbí, son sentit no es lo de sos components, qui indiquen repetició de l'acció (§ 541), ans equival a 'sempre': 'parlant pero *tota vegada* ab reverencia e ben-volença daquells' (2920).

Etimologicament equival a 'toutefois'; mes en aquest passatge no té pas lo sentit de 'no obstant' corresponent al francès, ni'l de 'toda vez que ...' del castellà, ab que a voltes modernament usem aytals mots.

611. Tantost.¹ — Sa significança, com los exemples de la nota proven, es equivalent a 'tot seguit, encontinent', sens que servi lo sentit comparatiu. No correspon exactament al 'tantôt' francès. Solsament trob un exemple en que'ls dos elements servin, quiscun son sentit, y, en conseqüència, establexin comparació: 'not spatxara *tantost* com tu volries' (180).²

612. Ja.³ — Relaciona l'època de la proposició y circumstancies precehents o subsegüents. Esborrantse dites circumstancies a voltes s'apropa molt a 'ara':

ja abans la havia posada ell mateix en lo viie libre de Republica (511)

que *ja* nos poden trobar medicines (3715)

Lo Comte de Panico se acostava *ia* ab la dita donzella
... molta companya del dit comte era *ia* a Saluça
(V. 507).

β) Absolutus negatius:

613. Jamés, jamay. — 'Magis' donà lloch en català a 'may' y 'més', qui cobraren dues significances diverses qu'en lo

¹ La fusió dels dos components podem dir qu'en Metge es ja acomplida, per ço com sols en 'quant jol oy parlar coneguil *tantost*' (37), U. P. escriuen 'tant tost'; y en '*tantost* fuy transformat en la primera figura' (2240), U. sol fa 'tant tost'.

Los demás mss. en aquests dos passatges, y tots los mss. en:

Tantost te occorrera la raho (1051)

tantost fora vengut dret camí a Barchinona (1181)

no devien elegir altre *tantost* (1396; A. llacuna)

Mas *tantost* ni hague (1822)

murmurant un poch *tantost* calla (2121) (y 1669, 1754, 2252, 2399,

2406, 2410, 2468, 2480, 2678, 3515, 3521, 3546)

tantost morre volenterosament (V. 355)

escriuen '*tantost*'.

² Adhuch aci A. P. escriuen los dos adverbis junts.

³ En lo *Somni* los mss. A. P. tostems fan 'ja' y'l U. 'ya'.

començ no tenien, y per açò encara avuy conexem per sinònims 'jamay' y 'jamés'.¹

La significança d'aquests adverbis per si sols, es avuy negativa: equival a 'en ningun temps'. Emperò, fàcil es percebre que llurs components 'jam', 'magis', no tenen res de negatiu; es per açò que Metge los usa sempre regint la partícula negativa 'no', a diferencia d'avuy (Cf. Part III, Cap. IX):

james non viu lo contrari (96)
lo qual si *james* no naix (468)
james no cessa (1940)
jamay no viu ne pogui conexer que ... (1319)
jamay no't pogui (1585)
ço que *iames* no fo (V. 77).

Es per açò també que sens 'no' són afirmatius, equivalent a 'tostemps, sempre, qualques vegades', sentit aquest qu'encara servem, malgrat en llur sentit usual negatiu tampoch los acoblem ab la negació:

E finalment ço que faeren *jamay* los Grechs e los Troyans (2639)
e no pensa ques puxa sdevenir que *james* sia desempa-
rada de si mateixa (480) (ço es, que 'alguna volta')
Novell me seria si oyia que *jamay* dona en sa vellesa
hagues treballat en alterar la color dels seus cabells (3431).

614. Nulltemps. — En un sol passatge apar aquest adverbí definitivament fusionat: '*nulltemps* se restauraria' (444).

En altres sos components serven encara llur forma, y hem de creure servaven també llurs significances propries:

null temps se desempa-
null temps vos basta lo cor que (2535)
qui *null temps* fo vençut (2973) (y 1959, 1964, 3230).

¹ *Valter* usa aquesta darrera forma, y jamás la primera. La comença, ademés, ab i: 'me forçats de fer ço que *iames* no fo en lo meu cor' (V. 77) (y 115, 177, 180, 186, 264, 313, 317, 318, 330, 490). En 180 y 186 descomparteix l'adverbí: 'ia mes'. En 330 lo ms. U. adopta la j: 'james', en lo ms. A. hi ha una llacuna. Llevat açò, abdós manuscrits coincidexen tostemps.

En quant al *Somni*, la edició moderna d'En R. Miquel y Planas malhauradament oblida de consignar en les variants al peu de plana, que'l ms. A. escriu 'jamay' y 'james', formant sengles mots; y com que dit text es usualment lo del ms. U., qui sovint los descomparteix, resulta que'l llegidor pot malcreures que'l ms. A. també separa los components. Apart d'aquesta, les altres variants son: A. P. U. 'jamay': 1585, 1955, 1937, 2428, 2518, 2557, 3029, 3239, 3341, 3537, 3552, 3628, 3656, 3771; A. P. 'jamay', U. 'ya may': 1351, 3335, 3558; A. P. U. 'james': 489; A. P. 'james', U. 'ya mes': 96, 187, 468, 480, 1940; A. U. 'jamay', P. 'james': 1319, 1491, 1715; A. 'jamay', P. U. 'james': 1605, 3161; A. 'jamay', U. 'ya may', P. 'james': 2323, 2926.

Es palesa la preferència per 'jamay' sobre 'jamés', especialment en lo ms. A., ahont sols un parell de vegades trobem la darrera forma.

Sa significació com a adverbí es 'jamay'. Es de dordre no sigui pervingut fins als temps moderns.

Sempre trobem aquest adverbí negatiu sens 'no', ço qu'es ben lògich atesos sos components. Emperò ja veurem lo penjant català a doblar les negacions, y es axis que'l ms. U. introduheix la partícula negativa en: 'la sua almoyna *null temps* no fo denegada als pobres' (3163).

Mes A. P. no l'escrigueren, ço que demostra mils lo criteri de la llengua.

Relatius.

615. Los adverbis temporals relatius, ço es assaber, aquells qui indiquen temps ab relació a una altra època, són exíts verament dels locals, anch que nostre autor (§§ 572 sq.) reservi formes propries pera quiscuna modalitat. Poden devenir preposicions.

616. Abans. — Les partícules llatines 'ab, ante' han donada naxença a un adverbí local 'avant' (§ 578) y a un temporal 'abans', qui no's poden reemplaçar mutuament. En veritat, l'adverbí-preposició llatina 'ante' havia ja abdues significances de lloch y de temps. Significa anterioritat en lo temps, prelatió:

com *abans* non deguessen elegir de bon expedient (1402)
ella elegí *abans* ... aconseguir ço ... (3276)
denunciuho *abans* perço que ... (V. 340).

617. Dabans.¹ — La significança d'aquest adverbí, compost mitjançant una juxtaposició de segon grau, es exactament igual a la d'aquell qui l'integra, sens qu'en los exemples de Metge pugui hom percebre lo més minue matiç d'origen corresponent a 'de'. Son 'dabans', donchs, no té pas lo sentit 'des d'abans, a comptar de abans' com modernament som temptats a creure:

cascun jorn veig que la dona per laiustament del hom se
fa prenys e *dabans* nou era (133)
Tantost fuy transformat en la primera figura, segons que
dabans era (2240)
semblant amor li demostrava que *dabans* li havia acostumat
(V. 316)
pus noble muller que *debans* (V. 536).

618. Despuys. — Significa 'posterioritat, seguiment, successió':

segons que *despuys* ... ses demostrat (5)
non ha entrat hu en paradís ... *despuys* (1542).

¹ Ortograficament l'adopten lo mss. A. y P. del *Somni* y l'A. de *Valter*; los mss. U. d'abdues obres lo descompartexen en 'de abans'.

619. Puys.¹ — Sinònim de 'despuys':

puys tremolant digui (38)

E han les aconseguides *puys* son se perduts per aquelles (2171)

e *puys* tornantsen a casa aparellave cols (V. 121) (y 135, 181, 328, 1399, 2404, etc.).

620. No havem adverbis causals, finals ni instrumentals.

Modals.

621. Principalment són derivats d'adjectius. No passen a altra modalitat ni poden devenir preposicions.

622. Adverbis compostos d'adjectius y'l sufixe 'mente'. — Llurs sentits y usos corresponen als dels adjectius qu'ls enformen. Com aquests són qualificatius, per açò los adverbis són de manera.

Llur nombre es tant com adjectius; los esmerçats per Metge són en §§ 555 y 556.

623. *Axi*. — Significa 'd'aquesta manera', 'talment':

apar be que *axi* sia (109)

Axi ho crech (131)

- *Axi* ho vols (1371)

Nom pens que ho pogues *axi* soffrir (564)

Axi es (905).

Usualment aquest adverbi sols determina lo verb, car no es pas adverbi de quantitat; mes pot cobrar aquest sentit, devenint sinònim de 'tant' y podent llavors graduar l'adjectiu:

no est *axi* cara els nobles homens de ma terra (V. 245)
hisque daquesta *axi* sobtosa saviesa (2648).

624. *Si*. — Significant 'axis' y ab valua adverbial lo trobem en: 'Cert *si* ha fet la major part dells' (611), 'si les dones erren *sis* fan los homens' (3380), passatges notables per ço com mostren lo pas de 'sic' a la partícula afirmativa 'si' (§ 682).

625. *Cert*. — 'Verament, certament, ab veritat':

Les sues mamelles ¿quines penses que sien? *Cert* blanes com a coto ... (2816)

¿E quet penses tu ara que hisque ...? *Cert* una bona doctrina ... (2650)

... de quit deus clamar. — *Cert* de mi mateix (2881)

¹ No hi ha variants ortogràfiques.

¿En que us puix jo servir daçi avant? — *Cert*, no en res
(1610)
Cert no poria (2945).

626. Ver. — 'Verament':

de que ma penitencia ne es abreuyada. — ¿E com,
senyor, donchs, sens gran pena sen va qui tost mor?
Tu dius *ver* (1229)
Ver dius, mas esser ... (1295).

627. Clar. — 'Palesament, evidentment, clarament': 'com mes
hi pens pus *clar* ho veig' (147).

628. Corrent (de currens). — Prové d'un participi present.
Avuy-en-dia l'usam molt y precisament ab la *s* adverbial: 'escriu
corrents a ton pare'. Equival a 'depressa, encontinent':

'amaguen les *corrent*' (2392).

629. Debades. — 'Inutilment': 'ells no ho han dit *debades*'
(2089).

630. Volenter. — 'De bon grat, ab bona volença': 'Senyor
volenter ho faria' (205).

631. Encara. — Ab lo sentit de 'també, ademés':

not bastaue prou que haguesses fet callar lo senyor rey
... *encaram* torbes Orpheu (1862)
poch be sabets e *encara* valets menys (2532)
ans *encare* te dic (V. 185)
be sabs tu *encara* en qual manera venguist en aquesta
casa (V. 243).

632. Ensempls. — 'Conjunctament, aplegadament, juntament':

la fi de les paraules tots *ensempls* hoiam (113)
quel oyssen tots *ensempls* (117)
viura en la gloria eternal *ensempls* ab la senyora reyna,
(1550)
... se preseren a plorar. E *ensempls* cessaren exercir lurs
oficis (1787)
aquells qui naturalment son enemichs staven *ensempls* (1828)
los quals ... anaren *ensempls* al dit Valter (V. 41).

633. Primer. — Aquest numeral pren ben sovint l'ofici d'ad-
verbi, y axis dihem 'primer estudiar y després jugar'. Anch que no
ressurti palesament de la frase que transcrich, que hi sigui adverb
o predicat, emperò lo sentit del discurs y ço qu'hom llegeix més
avall proven lo primer: 'los quals jo veyia dizeptar qui parlaria
primer' (1731).

633 bis. Pur. — 'Merament, purament, tan sols': 'si fos stat purament hom hagra loch la tua objeccio. Mas digues men un altre qui sia stat *pur* hom e egual ab ella en honor' (2942).

Es aquest, altre adjectiu qu'usem com a adverbi. Anàlech a 'mer'.

634. Spau. — Provenient d'un substantiu; significa 'ab spay', 'a poch a poch': 'posat que fossets mort *spau*' (1199), 'puys *espau* e ab gran devocio revesten se' (2748).

635. Apenes. — Es més sovint conjunció. Significa 'difícilment, ab prou feynes'. Es adverbi en: '*apenes* ho poria explicar' (3693), 'per sobres de goig *apenes* cuydaven veure lo dia de les noccies' (V. 101).

636. Ja menys. — Trobem en lo *Somni*: 'ne volria tornar en lo mon; e *ja menys* per lo teu plant' (174).

Es vijarés qu'ací havem un adverbi, 'ja menys', en via de formació, mes qui no arriba a assolirla. Sa significança no es contraposada a 'jamés', y llavors seria temporal; ans es modal y equival a 'encara menys'.

Seguexen ara dos adverbis formats per la composició de 'bé' y 'poch' ab l'adverbi de quantitat 'tant'. També haurien de venir 'bé, mal', mes cobren tan sovint una de les característiques dels adverbis de quantitat que forçós es estudiarlos ab ells.

637. També. — L'anàlisi d'exa percebre facilment, àdhuch avuy-en-dia, lo sentit distinct de quiscun adverbi component. En '*aytan be* ho devem atorgar' (614), los textos P. U. donen encara los dos adverbis separats. Emperò en los dos passatges: '*Aytanbe* ... hi pore entrar a suplicacio sua' (1308), 'Quant la dita muller mia sera a vellesa pervenguda *aytanbe* sera vostra' (1776), los veyem escrits ja junts.¹

638. Tampoch. — En mans de Metge no es assolida encara la fusió, trobant sempre escrits, sens cap variant: 'tant poch, aytant poch'. Lo sentit comparatiu es ben ovirador:

la anima dels bruts ... es ... no contenguda per tres linees, *tant poch* com la anima dels homens (968)
si no merexen esser amades ne *tant poch* los homens (3381, P. U.)
(a mi coue dir ço que fara poch fruyt) car *aytant poch* ho entendras (249)
aytant poch est enganat (2837).

¹ En quant a la forma, en 614 no hi ha variants; en 1308 U. introduheix lo cambi de la *n* en *m*; ço que P. també fa en 1776.

De quantitat.

639. Aquests adverbis tenen dos oficis sintàctics ben distincts: com los demás qualifiquen lo verb y determinen circumstancies de l'acció; noresmenys però, s'unexen al adjectiu, als substantius atributius y als altres adverbis, pera indicarne un grau sobirà o jussà.

Es palès que, si'ls comparatius orgànics foren reemplaçats en llur major part per una perífrasi composta d'adverbi y l'adjectiu positiu (§§ 37 y 38 fi), ací hem de trobar primerament aytals adverbis, com sigui que comparació impliqui quantitat.

640. Pera la comparança sobirana les llengües romàniques han adoptats 'plus' y 'magis', qui ja en llatí clàssich comencen a ésser usades qualche volta en lloch de la desinencia en -or. L'italià y'l francès donen la preferència al primer ('piu', 'plus'), en francès antich, provençal y català los trobem tots dos ('mais' y 'plus', 'més' y 'pus'), y'l castellà y portuguès adopten lo segon ('más, mais').

En català no sols havem 'pus' y 'més', sinó que del comparatiu neutre 'melius' ne derivàrem l'adverbi 'mils' (prov. 'miels', fr. 'mieux'). Metge usa preferentment lo primer.

Hem ja estudiat en § 272 quan regexen altres adverbis.

641. α) Comparatius. — 'Pus, plus, més' indiquen grau sobirà; 'mils' també, mes sa sobirania prové etimologicament de major perfecció, de melloria. Metge l'usa però, com a sinònim dels anteriors.

642. Pus. — Definint l'acció verbal: 'no pore *pus*' (2128).

Graduant adjectiu:

per tal que fos *pus* baix quels angels e *pus* alt que les besties (89)

que sia *pus* corruptible que la anima dels homens (990)
derrera e *pus* alta te occorrera la saviesa que es amar e tembre Deu (1061, 3110)

pus facil a la gent que segueix la sensualitat atorgar ho (1266, 2145)

que abdosos sen avenguessen en la millor e *pus* expedient e *pus* presta manera que trobar se pogues (1430)

pens que *pus* perfeta dona visque en lo mon (3340)

ni havia .j. *pus* pobre que tots los altres ... era *pus* bella de bones costumes (V. 110, 192, 251)

La present historia ... he arromançada com *pus* pla he puscut e sabut (V. 609).

643. Plus. — També tròbem la matexa forma llatina en lo ms. U. en: 'e de les *plus* insignes ciutats del mon' (3100), y en los mss. A. U. en dos passatges que citaré més avall.

644. Més. — Ab verb:

com *mes* hi pens pus clar ho veig (147)
 el home no ha res *mes* avant que la bestia (103)
 se acostà *mes* a la veritat quels dessus nomènats (264)
 dit has *mes* (1014)
 aquella opinio que *mes* plaura a cascu (1509)
 (la 'mellor nova) ... de que *mes* se podia alegrar lo meu
 cor (1558)
 ¿vols que ten diga *mes*? (3287)
 sos vassalls haguessen *mes* amat fill (V. 233).

Es remarcabilíssim, y ho faig constar per ço que valgui, que Metge no usi may 'més' graduant adjectiu, y que tampoch esmerci quasi may 'pus' graduant verb.

645. Mils. — Ab verb:

entenents ho molt *mils* que no ho saberem dir (221)
 cascu dels dessus dits se sforça a provar la sua opinio
 com *mils* pogue (267)
 perve hom *mils* a vera conexença daquelles (526)
 per tal que *mils* ho puxa digerir (1132)
 sen deurien *mils* que elles abstenir (3434)
 perço que *mils* e *pus* pascientment puxats aquells soferir
 (V. 27) (y 2250, 2333, 2364, 2835, 3263, etc.).

Com es lògich, Metge no'ns dóna cap exemple ahont 'mils' gradi un adjectiu.

646. Menys. — Lo contrari de 'pus, més, mils'. Denota grau jussà.

Ab verb:

encara valets *menys* (2532).

Ab adjectiu:

no es animal en lo mon *menys* net que fembra (2291)
 noych ha dona *menys* honrada que jo (2560)
 no *menys* noble de costumes que de linatge (V. 34).

Excepcionalment trobem ací un passatge ahont l'adverbi 'menys' passa a adquirir la valua d'adjectiu: 'quem haguessen presa *menys* de axovar' (2552), ço es, 'mancada de'.

647. Aquest es l'adverbi qu'usem qualche volta, no en sentit de comparança, ans ab valua positiva. Axís en castellà avuy dihem pera expressar una reprovació ab cura y atenuadament: 'es una cosa menos decente'. Metge, volent dir simplement 'poch', escriu: 'jatsia que alguns *menys* creents e viciosos diguen' (V. 620).

Aplegat al substantiu 'res' forma la conjunció 'noresmenys' (§ 1024).

648. Tant, aytant.¹ — Indica igualtat en la comparació. Sovint aquesta es sobrentesa.

Tant. — Ab verb:

te provare *tant* con posiblem sera (383)
lo havia *tant* lexat crexer (1494).

Ab adjectiu:

no es poch en *tant* dptos afer haver testimoni (239)
fa esser vistes coses *tant* meravelloses fetes per art (350)
ab *tant* gran cura no les hagueren observades si ... (568)
mas tu has aquells *tant* familiars que (738)
havets aconseguit gracia *tant* gran (1500)
sien dignes ... de no *tant* gran blasma (3386)
tant era cara e venerable (V. 208).

649. Aytant. — Sols lo trob ab verb:

aytant ne se com ne sabia (236)
que vol *aytant* dir com per si matexa vial (1007)
aytant la am com los marits acostumen (2268).

En sentit no comparatiu, ans positiu, equivalent a 'quant, molt', llegesch '*tant* maleyt fo lo jorn que ella isque daquesta casa!' (3548).

650. β) Absolut:

Molt. — Denota grau sobirà en absolut, sens esguart a res més.

Ab verb:

molt est enganat (76)
Scipio ... disputa *molt* sobre ... (654)
Molt ho desig (1891)
si triga *molt* (3640).

Ab adjectiu:

Laltre era *molt* vell (23)
per raho del *molt* gran ardiment que ella havia (2974)
la qual ... fou *molt* graciosa (3160).

Metge s'alta més de 'fort' pera graduar adjectiu.

651. Fort. — Lo mateix sentit de 'molt':

Ab verb:

fort men meravell (1317)
fort ho volria saber (1417)
fort ho vull saber (1896)
amor e pietat patenal *fort* lo dit Valter (V. 300).

¹ Sempre trobem la *t* final; sols los mss. A. U. la omitexen en '*tan* alta materia' (206).

Ab adjectiu:

me vench *fort* gran desig de dormir (11)
 era jove *fort* bell (22)
 una cosa *fort* comuna a totes gents (150)
 dels meus ulls isqueren ... *fort* espesses lagremes (164)
fort es just e virtuos (177)
fort es rahonable ... ço que deits (1265)
 obte *fort* bon loch entrels sants (1553).

Modernament, en estil literari y en qualques endrets de parla castiça, esmercem aquest adverb, perdut en lo catalanesch ciutadà. Emperò en lo primer concepte limitem son ús a graduar adjectius, no gosant gayre esmerçar-lo ab verbs.

652. Bé, ben. — Lo sentit primordial d'aquest adverb de manera es lo de 'dretura, bonesa, correcció', equivalent a 'bonament', y son contrari es 'mal'. Emperò, se difumina a voltes talment dita significança, que devé mer adverb quantitatiu, sinònim exacte de 'molt' y 'tot'. Així dihem avuy: 'una lletra ben escrita', 'quan la tinguís ben escrita' y 'escriu ben depressa'.

Aquest adverb se'ns presenta en dues formes, tònica y àtona; en la segona deu sempre precehir lo mot al qual se refereix.

653. Ab verb: la forma tònica es la usual. Respecte a sa significança hi trobem la qualitativa ('bonament') y la quantitativa ('molt'). Farem remarcar, però, que sovint nos trobem ab gradacions entremetjanes difícils de catalogar. Així, estim jo lo sentit quantitatiu en:

a tu no ten cal fer grans noves car *bel* coneys (183)
 (Veges, donchs, si mereix principat.) Verament senyor *bel*
 mereix (553)
 non hajats afany car *be* ho se. (872, 2524)
Bem plaura ... hoyr ho (909)
 quey pensets *be* (952) (ço es, 'molt')
Be ho crech (1573)
 tu coneys *be* com va lo fet (3502)
 de tant bons ne trobaria qui *bels* cercava (3624) (ço es,
 'per complert, del tot').

En cambi, trob tostemps més o menys participació del signe de bonesa, en tots los demés passatges acompanyants verb:

be sta (154, 1893, 2590)
 studie lo *be* e diligent ment (873)
 appar ho *be* en les sues operacions (1012)
 si tu sabesses *be* la sua definicio (1025)
 tu veus *be* que (1079)
be stats vos ... com (1276)
Bey ha cavall al cavaller (2541)

be fets atret don venits (2547)
 vos sabets *be* quants bells florins ... (2554)
be saben elles don ne hauran (2591)
 Elles creen que totes coses lurs estiguen *be* (2604, 2904)
 saber *be* respondre a aquells qui (2698)
be fan (2754)
be feu la mort quan ... (3181)
 tu saps *be* que ... (3292).¹

654. Ab adjectiu: departirem ací los participis passats dels demés adjectius verbals y nominals.

Comencem per aquests. Avuy-en-dia tostemps usem l'àton 'ben' ab la significança netament quantitativa. Metge:

jo no era *ben* cert (1457) ('del tot' cert)
 ab bon vin *ben* pruent beuran (2733) ('molt' pruent)
 levar lurs cares ab aygues *ben* olentes (3754) (fixis hom
 bé: 'molt olentes', no qu'olexin 'bé')
 haver les galtes *ben* plenes e vermelles (2699)²
 ades brous *ben* spessos (2730)³
 perfums e aygues *be* flayrants que usen (3440) (a mon
 albir ací devem entendre 'flayrants bé'; no 'molt', ans
 'bonament').

655. Ab participi passat: quan l'adverbi no va aplegat ab lo participi, ans ab l'auxiliar, trobem 'bé': 'si *be* haguesses considerat' (3580).

Quan preceheix immediatament los participis, la forma única moderna es 'ben'. Metge ofereix discrepàncies, mes lo balanç es a favor de 'bé'. La significança es difícil de precisar.

Tots los textos 'bé':

aquest vel no es *be* ensafranat (2368)
 pus son *be* arreades (2413)
 no son *be* dispostes (2450)
 tro que sien *be* reparades (2752)
 per ques son tant *be* arreades (3517)
 les ... catives seran *ben*⁴ batudes (2490) (= molt)
 quant elles son *ben* pintades⁴ (2494) (= ¿molt o bé?)
 que fossen *ben* coneguts⁵ (1170)

¹ Unanimament la forma es 'bé', tant si'l sentit es merament qualitatiu com si's decanta vers lo quantitatiu, tant si preceheix com si segueix lo verb. Emperò lo ms. U. estampa: 'nom recorda *ben* la virtut del vocable' (868), 'si ho feyen ... *ben* obrarien' (2737), formes àtones inadmissibles, que A. P. corretgexen.

Lo ms. U., a més: 'e si *ben* cerques les histories' (3399), que jo crech deu ésser interpretat: 'si *bé* ne cerques ...'.

² Mss. A. P. 'be'.

³ Ms. A. 'be'.

⁴ Mss. A. 'ben', U. P. 'be'.

⁵ Mss. A. U. 'ben', P. 'be'.

quant hagi *ben* remirat¹ (28)
 si tu me haguesses *ben* entes¹ (995)
 qui les han *ben* enujades² (2722) (= molt)
 e desligades que *ben* parades (2768).

656. Abans infinitius llegim 'ben':

que troben en *ben* menjar e beure (3679)
 com loch sera *ben* remembrar daquela (V. 27)
 ne podia hom encara *ben*³ presomir que (1373)
 e pots men *ben* creure⁴ (2798).

657. Resum: ab lo verb, antiguament y moderna usem 'bé', adés ab significança qualitativa, adés ab quantitativa. Ab los adjectius y participis, Metge usa abdues formes, mes avuy tostemps 'ben'. A més, modernament sens dubte aquesta forma àtona l'esmercem en mer sentit quantitatiu y la tònica sempre indicant qualitat; Metge no ofereix aytal divisió, anch que pels darrers exemples transcrits apar decantars'hi.

'Bé' substantiu, § 558; 'Bé' conjuncció, § 961.

658. Mal. — Son sentit primordial es 'a tort, malament', y expressa, donchs, reprovació. Sots aquest aspecte es com 'bé', adverbí de manera. Sovint, però, jatsia que no tant com aquest adverbí, pert sa significança y devé quantitatiu, indicant 'gens'.

Ab verb: en tots los passatges de Metge es modal:

¿que ten par? — Tot *mal* (876)
mal est informat (1036)
 levants ne certs pels qui a lur parer hi stan *mal* (2336)
 tu has *mal* parlat primerament de dones (2889).

Ab adjectiu: té valua modal:

aquestes coses eren *mal* fetes (1332)
 es una cosa fort *mal* stant en fembra (2610)

mes té valua quantitativa equivalent a 'gens, no':

no enten que pus terribla fembra e *mal* graciosa visque (2837)
mal ne son content per moltes desplasents obres quem ha procurat (2884).

659. Poch. — Denota grau inferior o jussà; es lo contrari de 'molt'.

Ab verb:

no es *poch* ... haver testimoni (239)
 E no hauras *poch* fet que ... (2296).

¹ Mss. U. 'ben', A. P. 'be'.

² Ms. U. — A. P. 'hauran enujades'.

³ A. P. 'be'.

⁴ P. 'be'.

'Poch' pren sovint l'article indefinit 'un':

passeie *un poch* per la dita cambra (12)
ladonchs ell sclari *un poch* la cara (380)
E *un poch* stat Orpheu comença dir (1733)
apres que hagui pensat *un poch* (2854).

660. Gens. — Indica manca absoluta, 'nulament'; en ninguna manera ni quantitat: 'no gita lagremes ne suspira *gens*' (V. 286).

661. Quaix. — 'Aproximadament, poch més o menys, aprop': 'semblant ment obren *quaix* moguts per natura e no obrants per art' (1077).

662. Disminuhint en força trobem los adverbis qui indiquen suficiença:

Assats. — Sa significança dreturera es la de 'suficiença', ço es, sinònima del modern 'bastant':

Ab verb:

molts filosofos e poetes se son acostats *assats* a la veritat
en quant humanal enginy ho pot comprendre (234)
¿no es *assats* provat en mi qui visch sens cors? (355)
Assats li mostra gran amor ... mas sens comparacio fo
molt major aquella ... (3232).

Ab adjectiu:

be ho saps tu quil has *assats* familiar (690).

La significació de 'suficiença' passa ab tanta facilesa a la de 'molt', que no es sorprenent que 'assats' acquirexi aquesta darrera, sobre tot en estil curós, quan hom cortesament vol indicar gran quantitat, defugint la designació extrema. Emperò, aquest matiz es més retòrich y estilístich que gramatical:

fuy filosof *assats* famosos (2226)
E sies cert que tu poras *assats* daurar mes noych metras
stany per argent (2963)
Quit poria *assats* exprimir la gran saviesa ... (3167).

En català 'assats' pren a més molt sovint la significança de 'excessivitat', corresponent a 'prou, massa':

gran pler hauria que dels dits e auctoritats dels jueus
haguessem *assats* al present (813)
assats has daço que ten he dit e no vull que mes ne
sapies (2832).

663. Prou. — Son sentit primordial es de 'suficiença' y 'excessivitat':

Ab verb: 'Not bastava *prou* que haguesses fet callar lo rey' (1862).
 Mes pren ben sovint l'absolut de quantitat corresponent a
 'molt': '*prou* se fa tost ço que bes fa' (190), 'un laurador hauria
prou fet tot lany que li preservas lo camp de romagueres' (2809).

664. Trop. — No es usat per Metge.

665. Massa. — Si es ver que prové d'un substantiu (§ 549)
 en català aquest ha adquirida en tal guisa la valua adverbial, que
 no pot pas ésser considerat com un cas d'un substantiu usat en
 lloch d'adverbi.

Son sentit no es may lo de 'extremament' ni'l de 'suficiència',
 ans tostemps lo de 'excessivitat', en conseqüència enclou desaprovació.

Ab verb:

massa es per ell ... que (1692)
 aquest penge *massa* (2369)
massam costa (2444)
 has parlat *massa* generalment delles (3279).

Ab adjectiu:

aqueixa agulla es *massa* grossa (2374).

666. Bastant. — No l'usa Metge com a adverbi.

667. Quant. — Designa quantitat indefinida. Es l'abstracció
 de la idea quantitat ('mira *quant* n'hi ha'). Aquest es son sentit
 primari. Mes aytal caràcter indefinit lo fa a posta pera que
 devingui interrogatiu (§ 677).

Interrogatius.

668. En quiscuna de les modalitats adverbials examinades
 podem formular una interrogació.

669. Adverbi interrogatiu de lloch. — Es aquest '¿on?',
 '¿ont?'. Ni'l *Somni* ni *Valter* lo contenen, de manera que no podem
 donar la resposta metgenca a si la forma reforçada 'ahont' interroga
 sobre'l 'moviment a' un punt, en diferenciació ab 'ont', qui dema-
 naria lo lloch en repòs. ('¿Ont ets? — ¿Ahont vas?') Avuy
 abdues formes se confonen. En cambi, servem pera enquerre sobre
 lo 'moviment dés', 'd'ahont'. ('¿D'ahont vens?')

670. Adverbi interrogatiu de temps. — Es '¿quant?',
 qui tampoch consta en Metge.

671. Adverbi interrogatiu de causa. — No'n tenim de
 propi, haventlo afayçonat del pronom substantiu neutre 'que'
 precehit de la preposició causal 'per': '¿Per què?'. Es vijarés qu'ací
 no havem als sinó un complement adverbial interrogatiu compost
 de preposició y substantiu, y tant es axis, qu'en temps de Metge
 abdós servaven llurs significances y mesters propis. No s'eren

encara fusionats en l'adverbi 'perque' en ús avuy, lo qual ha oblidat lo sentit de sos components pera poder ésser també usat en la resposta. Car si'l pronom substantiu tònic 'què', significa 'quina cosa', es lògic que demanem: '¿Per què cantes?' (çò es, 'per quina cosa cantes'). Mes no, 'per què vull' ('per quina cosa vull').

Com es natural, lo ms. A. totes les vegades escriu ab dós mots separats:

¿*Per que* sots vengut en aquesta preso? (1127)

E ¿*per que* fenys pus ignorant que no est? (2114)

¿*per que* no est content de ço que has? (2190).

Emperò ja ovirem la formació del novell adverbi en lo ms. U. quan los escriu junts:

¿*Perque* no, digui jo, si la porta es uberta? (1286)

¿*Perque* donchs ... perts ...? (3367, 1317, 1413).

Parlarem de la interrogació indirecta, axís com de la resposta, en lo capítol de les conjuncions causals (§§ 922, 923).

672. ¿Que? — De la mateixa manera qu'en llatí podien usar 'quid' tot sol, Metge usa 'que' ab significança de '¿per què?' en:

Senyor ¿e *quey* calia morir soptosament per aço? Car, posat que ... (1198)

¿*Quens* cal fer donchs gran festa de ço que cascun jorn veem? (1262)

Mas ¿*quem* cal tenir temps en aço? ... si cent anys nos poguessem rahonar ... not poria exprimir (2051).

Aytal ús lo servem avuy-en-dia.

673. ¿Com? — Veurem després qu'aquesta es la interrogació típica modal (§ 676). Emperò acquireix ben sovint la valua causal, y axís llegim:

¿E *com* ... clames te de fortuna? (2858)

¿*com* nols absorbist, axi com Datan e Abiron? (3251).

674. Adverbi interrogatiu de fi. — Metge desconeix la preposició composta 'pera'. '¿Pera què?' tampoch existeix donchs, pera ell. Usa pera interrogar fi 'a que', donant a la *a* sentit final: '¿a *que* perts temps en aço?' (3783).

Veyem, donchs, com tampoch tenim ací un adverbi *ad hoc*. Modernament, suplim la fretura ab '¿pera què?' en estil literari y ab '¿per què?' coloquialment, no marcant, donchs, diferencia entre causa y fi.

675. Adverbi interrogatiu d'instrument. — Aytal mena d'interrogació no consta en nostre autor. No havem tampoch

adverbi especial, havent d'apelar a les preposicions instrumentals y de materia ('ab, per, de, en') y'l pronom neutre 'que'.

676. Adverbi interrogatiu de manera. — Es '¿com?':

¿E *com* ho saps tu? (1384)

O senyor ¿*com* sots aci? ¿e no moris laltre dia? (39).

Facilment se corre a la significança causal.

677. Adverbi interrogatiu de quantitat. — Es '¿quant?':

L'exemple qu'anot es ponderatiu, ço que lo mateix val: '[quant se deuria guardar la ...!]' (2568).

De resposta.

678. Usem adverbis qui s'aparten de les modalitats dessús vistes, per quant sols expressen conformitat o disconformitat y no trahexen matiç adverbial determinat. Emperò, per quant molts d'ells són exíts d'adverbis llatins de manera, los gramàtics moderns continuen assignantlos aquest lloch; avuy, però, més exacte seria apellarlos partícules afirmatives o negatives, car altra cosa no'ls resta.

679. **Afirmatiu.** — Lo llatí, pera respondre afirmativament o negativa a una qüestió, repetia molt sovint lo verb sol o ab 'non' respectivament. També ho fan les llengües romàniques. Emperò ja en la llengua mare hom inicià altres construccions pera evitar la repetició; ab lo pronom 'hoc' (açò) hom responia afirmativament: 'hoc facio'. Ço mateix era fet ab l'adverbi de manera 'sic' (axís): 'sic facio; sic est'. Tant 'hoc' com 'sic' passàren a les llengües neollatines, y a mesura que llur ús devingué general, s'anàren fent independents del verb. En francès y altres parles, prest aquest fou suprimit ab 'hoc', qui restà sol ab lo subjecte: 'hoc, o je' volia dir 'jo dic si'; 'o il', 'qu'ell diu si'. Y com sia que la terça persona es la més usada, prest 'o il, oil' prengué lo lloch de les altres y devingué, en conseqüència, la resposta afirmativa general; es lo modern 'oui'. En català y altres parles la custuma d'aplegar tostémps 'hoc' y'l pronom no subsistí, ans continuà essent usat 'hoc' tot sol, perdent cada volta més sa valua etimològica pera cobrar aquella equivalent al modern 'si'.

680. En quant a 'sic', s'aplegà sovint al verb 'facere' en francès, provençal y altres llengües: 'si ferons', 'si faz'; expandintse també aquesta persona a costes de les altres. Un magnífich exemple n'es lo passatge: 'altres dien que *si feu*' (774).

Emperò, més general fou son ús sol, en lo qual perdé prest la significança modal 'axís', pera adquirir l'afirmativa pura 'si', que conexem avuy en castellà, català, italià y portuguès.

681. Hoc.¹ — Es esmerçat sempre (llevats los casos que veurem més avall) per nostre autor. Sa significança no es l'etimològica, sinó la corresponent a nostre 'si':

En partida, dix ell, *hoc* e en partida no (1303)
mon pensament era que faent bones obres hi entras hom.

Hoc, mas qui fa bones obres ... (1293)
no se que haguera fet, digui jo, *hoc*, per ventura sils prelats e grans clergues de la terra mo haguessen consellat (1408).

En los passatges en que hi ha verb, hom remarca la independència de 'hoc':

¿Sots ne cert? *Hoc*, dix ell, mes ... (1305)
Hoc digui jo ... (2196).

Metge aplega 'hoc' a 'encara' y 'cert' pera donar molta més força a aquests darrers adverbis: 'tot quant elles han a vestir *hoc* *encara* calçar ab les pusses quey son sia posat sobrel lit (2747), ('hoc *encara*' = 'y també, y àdhuch') 'Quet par daquesta mia sposa, es assats bella e honesta? — *Cert hoc*, dix Griselda'. (V. 555).

Aquesta partícula afirmativa es estat malhauradament perduda en lo català modern.

682. Si. — Metge usa unes quatre vegades aquesta partícula afirmativa; en totes l'acobra ab verbs, com si li costés encara desexirse de la construcció usual en un adverb de manera. Emperò aquest matíç hi es enterament perdut, en guisa que sa significança es exactament la moderna 'si'. Nos mostra, donchs, nostre autor un principi del ús de nostra partícula afirmativa, quan comença a suplir 'hoc':

Si atorch, mas no que visca sens cors (361)
Mas vos, Senyor, noy havets res guanyat. *Si he*, dix ell,
molt (1222)
placiet recordar apres quem vols dir. *Si fare* (1899)

y'l 774 citat en lo § 680.

Relacioni hom aquests passatges ab los esmentats en los adverbis modals (§ 624) y també ab construccions de 'axis', aytals com, 'axis es' (sic est).

683. ¿Existexen altres particules afirmatives? Lo llatí usava ambé 'certe, verum, vero' y diverses més qui no'ns interessan. En català ténim lo característich 'certes', qui no consta en nostre autor. Emperò, jo no gosaré pas a dir qu'aytals mots siguin en nostra llengua particules afirmatives pures com devingueren 'hoc' y 'si'.

¹ Lo ms. U. escriu: 'oyt' en: 'Sapies que *hoc*. — Diras per ventura *oyt*; mas ...' (2081). No donch a aytal forma altra importància que la d'una errada.

No; los mots qu'anem a examinar, tots ells acoblen ab l'afirmació de la resposta un qualificatiu a la pregunta, qui reflecta un judici del qui respon. No són meres conformitats.

684. *Ver.* — Es tan sobiranament esparidit en nostre autor l'ús d'aquest adverbí (provinent del adjectiu neutre 'verum'), aplegat precisament ab lo verb 'ésser', qu'hom no pot pas dubtar sobre la continuació de la construcció llatina 'verum est'. Y l'ordre dels mots es aytambé sempre lo mateix:

Moltes coses creu hom que no pot veure. — *Ver es* (121)
 ¿tu creus ço que no has vist? — *Ver es* (145, 184, 371,
 511, 528, 666, 692, 890)
 ¿Nom havets dit que cert sots de salvacio haver? — *Ver
 es*, dix ell, mas no se quant (1359).

En aquest darrer exemple son sentit s'apropa molt al mer 'si'; emperò, tostemps hi veyem una modalització del verb, en térmens que potser lo ver lloch d'aquests passatges es ab los corresponents esmentats en los adverbis modals (§ 626).

685. *Cert.* — Es també molt usat per Metge. En quant aquest l'esmerça en molts llochs ahont avuy respondriem 'si', encloch aquest adverbí entre'ls afirmatius. Me conform també aixís ab los demés gramàtics romanistes. Emperò, menys encara qu'ab l'adverbí precehent, jo no sé veure en aquest lo sentit afirmatiu pur, ans tostemps serva y predomina son caràcter modal: 'La piyor cosa que en lo morir entreve es la pahor de la mort. — *Cert* tu dius gran veritat' (1251).

686. *Ja.* — Aquest adverbí temporal si que passa net y pur a la significació afirmativa; es acompanyat sempre pel verb: '¿per que no est content daço que has? — *Ja* ho son' (2192).

Avuy-en-dia son ús es molt general: '¿Vols venir ab mi? — *Ja* vinch'. Remarqui hom que la noció temporal resta ben esborrada, romanent sols l'afirmativa.

En italià 'già' ha adquirit un lloch preponderant pera l'afirmació.

687. *Bé.* — També aquest adverbí de manera devé mer afirmatiu acompanyat tostemps de verb: '¿E com ... clames te de fortuna? — *Ben* he raho, digui jo' (2860), 'Spatxa que la hora se aprofisma. — *Ben* plaura' (3371).

Son ús es també avuy ben general.

688. *Negatiu.* — Es molt més simple l'estat de coses per ço que fa a la negació. Usem 'no', tant sol com modificant lo verb si aquest es repetit: 'o aquesta es ta muller o no' (2201), '¿e no moris laltre dia? — *No* mori ... mas ...' (39).

Parionament a ço qu'hem observat ab 'hoc' y 'si', en la formació de les llengües romàniques, quan s'anà generalitzant la custuma de suprimir lo verb, hom no's descuydava pas d'aplegar ab 'no' lo subjecte, àdhuch si era pronom. Ne trobem reflectes en Metge: '(Non ha entrat hu en paradís). ¿No vostre pare, senyor? — No mon pare ne altre' (1544), '¿No en sa muller almenys? — No en sa muller ne en altra' (2273); y sobretot: 'Ço quen has dit en general ¿entens ho haver dit de totes? — No jo, dix ell, mas de tant gran part daquelles que' (2892), magnífich exemple qui concorda ab lo 'nen je' francès. Es sorprenent qu'encare hom lo trobi en nostre autor.

No cal dir qu'avuy aytal ús dels pronoms es absolutament perdut, y àdhuch en bona part lo dels subjectes nominals.

689. La partícula 'no' com a mera resposta la trobem reforçada per qualques substantius; aixís: '¿Creure tot ço que hom me dira? — No pas; mas deus creure ço que ...' (371).

Emperò, com que trob tals substantius reforçants més usats en proposicions negatives qu'en respostes directes, los estudiaré en lo capítol general de la negació (Part III, cap. IX), lo qual serà també, per la mateixa rahó, lo lloch d'examinar altres adverbis negatius (nunca, nulltemps, jamay, etc.) conjunctament ab mots d'altra valua.

III. Preposicions.

690. La preposició dóna al substantiu qui la segueix una modalitat adverbial, mitjançant la qual determina'l verb. En conseqüència adverbialitza lo nom, y lliga aquest ab lo verb.

Parionament a ço qu'hem vist ab los adverbis (§§ 270 sq.), los quals no sols modifiquen lo verb, ans qualques d'ells los adjectius y'ls matexos adverbis, la preposició també relaciona lo substantiu ab un altre nom, sigui substantiu sigui adjectiu, en qual cas aquell es lo determinant d'aquests, o sigui que'ls fa l'ofici d'adjectiu (§§ 275 sq.).

Introduheix, donchs, la preposicio complements adverbials y adjectivals.

Formació de les preposicions contingudes en Metge.

691. La major part de les preposicions catalanes provenen de llurs homòlegues llatines, adés simplement adés en composició. Noresmenys, les llengües romàniques se'n són afayçonades mitjançant adverbis, substantius, participis, pronoms y algunes d'elles àdhuch conjuncions.

Preposicions derivades de:

692. α) preposicions llatines:

Simples:

a	<i>ad</i>
ab	<i>apud</i>
contra	<i>contra</i>
de	<i>de</i>
en	<i>in</i>
entre	<i>inter</i>
per	<i>per</i>
prop	<i>prope</i>
segons	<i>secundum</i>
sens	<i>sine</i>
sobre	<i>super</i>
ultra	<i>ultra</i>
vers	<i>versus</i>

693. β) adverbis llatins:

Simples:

fora	<i>foras</i>
sots	<i>subtus</i>
tro	<i>intro</i>

‘Fora’ sempre es preposició per Metge. L’adverbi es ‘defora’ (§ 585).

694. Compostes de preposicions y adverbis. — De llurs elements components, la primera partícula, no hi ha dubte, era preposició exclusivament; usualment ‘ab, ad, de’. La segona es materia especulativa, per quant moltes partícules llatines tenien abdós caràcters. Ja diguérem l’opinió dels dos escriptors romanistes sobirans (§ 547).

abans	<i>abante</i>
dins	<i>deintus</i>
detras	<i>detrans</i>

També afayçonàrem:

davant	<i>de avant</i>
dejus	<i>de jusum (deosum, deorsum)</i>

Llevat ‘dejus’, les demés preposicions compostes les hem trobades ja abans com a adverbis. Es notable (o potser tan sols fortuït) que ‘dessus’ sols sigui esmerçat per Metge com a adverbi y en cambi ‘dejus’ sols com a preposició. Sens dubte en català abdós caràcters tenen abdues.

695. γ) substantius:

entorn	<i>en torn (tornus)</i>
fins	<i>fine</i>
part	<i>partem</i>

696. *δ*) adjectius:

luny	<i>longe</i>
------	--------------

697. *ε*) participis:

pres	<i>pressum</i>
apres	<i>a pres</i> ¹
durant	<i>p. p. de 'durar'</i> .

En aquesta rúbrica la lexicologia metgenca es migrada. Lo català posseheix: 'llevat, enclòs', etc., entre'ls derivats de participis passats, y 'mitjançant, no obstant, atinent', etc., entre'ls de presents. Emperò, en conjunt no som pas tan rics com lo francès y l'italià.

Modalitats de les preposicions.

698. Lo sentit d'aquestes partícules es molt menys precís que'l dels adverbis, y així no sols diverses d'elles acquirexen values adverbials distintes, ans dins una mateixa prenen matços ben diferenciats. No separarem les accepcions materials ni primitives, de les metafísiques ni figurades. Les primeres no nos fan concebre que la preposició sia règim característich del verb qui la porta: així 'venir a Barcelona', 'haver en la mà' no'ns suggerixen cap particularitat de 'venir' y 'haver'; qualsevol altre verb qui traduhís dites expressions aniria seguit de les matexes partícules; en cambi 'venir a pobresa', 'haver en açò la felicitat', nos trahexen que la reunió de 'venir' ab 'a', y de 'haver' ab 'en', modifiquen en qualche guisa los sentits de dits verbs, qui equivalen ja a 'devenir, resultar' y 'consistir'. D'ací que considerem dites preposicions com a règims característichs de dits verbs y hom indiqui en los diccionaris aytals acoblaments com a originadors d'accepcions verbals peculiars. Culmina açò en un gran extrem en la llengua anglesa. Emperò examinant curosament aquestes significances verbals, prest ovira hom que no hi ha aytals peculiaritats: se tracta simplement de que'l sentit primordial de la preposició es estat transferit a una regió immaterial o figurada, en la que la significança d'aquella continua essent segons la lògica perfetament admissible: si dihem 'posar en la taula' també podem dir 'posar en dubte, en quarantena'. Logicament 'en' es la mateixa. Aytal transferència, però, nos costa assats pera que les expressions metafòriques restin en qualche manera com a fixades y encunyades. Mes gramaticalment res de nou ne desabrinem; y així es que acoblarem indistinctament aytals passatges ab los corresponents de sentit material, fent tan sols realçar a voltes la reunió de verb y preposició estampantlos abdós en cursiva.

¹ No es may adverbi per Metge. Són corresponent es 'despuys', qui a son torn es adverbi.

699. La major força de les preposicions la vegem assolida en llur valua locativa. Es allà ahont quiscuna té una modalitat general perfetament determinada y distinta de les demés, y noresmenys, dins la mateixa, moltes d'elles, 'en', 'a', y 'de' especialment, oferexen una riquesa d'accepcions y matiços secundaris verament meravelladora. En la valua temporal les modalitats distintes ja resten molt reduhides, y les accepcions dintre d'elles minven ja considerablement; a més, en lo fons moltes de les nocions relatives de temps (abans, després, etc.) són reduhibles a lloch, com ja hem vist en los adverbis (§ 589). En les modalitats causal y final, qui apar haurien d'ésser antitètiques, trobem pel contrari en 'per', una confusió mutual qui es de doidre. En la valua d'instrument, la pèrdua del paper propi a cada preposició s'accentua greument, en tèrmens que quasi llurs sengles definicions no discrepen entre si, mes aytal pobresa assoleix lo màxim en les de manera, ahont ja trobem esborrats los matiços secundaris y responen totes les preposicions a un mateix concepte general y esfuminat. Aquest procés justifica també que'l nombre més gros d'aquestes partícules sigui en la noció locativa.

En aquesta, quan la significança no es material y concreta, ans figurada y abstracte, nos trobem ab matiços que malgrat locatius en lo fons, consideren lo lloch sots un aspecte final, instrumental o modal, ço es, corresponent a una altra valua. Gran esment hom ha de fer pera no estorçreles de llur lloch locatiu propi; tant més quant precisament aytals 'extensions' locatives nos donen lo pas y l'explicació pera passar a les modalitats adverbials ensús dites.

Locals.

700. La manca de diferenciació esmentada en § 559, introduhí en tot lo domini romànich una confusió manya entre les preposicions indicadores de 'estat', y les de 'moviment a', ço es, entre 'en' y 'a'; les quals, es potser la llengua castellana la qui les usa de nou més rigorosament y distinta.

701. En. — Per tal causa, la significança d'aquesta preposició no's ceneix a la regió qui logicament li tany. No sols indica lo lloch d'una acció, estat y repòs, ans també lo moviment de ficarse dins un endret determinat, y àdhuch, ignorant la noció d'interior, la de moures vers un lloch en general, sentit aquest qui escau a la preposició 'a'. Y dins la noció d'estat, trobem també 'en' ab tota la força indicadora de que'l lloch de l'acció es en l'interior d'un clos material o d'una regió que circumscribim moralment, y en aquest cas es absolutament sinònima de 'dins, dintre', y al contrari perduda tota referencia de la situació en l'interior del espay considerat, designar tan sols la situació externa d'aquest respecte al món en general. Y tan vaga es en aquest cas son sentit d'internació, que paulatinament ha vingut essent substituïda

per 'a', en especial en lo català modern. En guisa que les significances de 'en' se mouen des l'extrem de màxima força en que es sinònima de 'dins', al contraposat de màxima esfuminació en que's confon ab 'a', invadint àdhuc la regió de moviment qui correspon a aquesta, y passant, com anem a veure, per una designació de superfície.

702. En denota:

I. Estat, permanència, repòs en un lloch.

A. *Lo lloch es un espay considerat concret y circumscrit:*

α) l'acció fa remarcar que l'ens a qui aquella esdevé es precisament dins dit lloch:

lo boch jau *en* lo laç (2195)

aptes a caber *en* un clovell de nou (2352)

aportant aygua *en* .i. canter (V. 147)

enbolcada en draps e mesa *en* .i. gran canasta posala ... (V. 302)

percever en lo bon proposit (1663, V. 386)

de la oppinio *en* que jo son (99)

procehia ... *en* la experiencia (V. 401, 1369).

En aquesta accepció 'en' es sinònim de, y té tanta força com 'dins', la qual pot perfectament substituhirla. En català, però, aytal substitució no es necessaria. Y en açò hem seguit un camí ben diferent del francès, qui pel contrari ha extés l'ús de son 'dans' a despit de 'en', fins fer perdre a aquella lo sentit d'interioritat. Segons Meyer-Lübke¹ en lo francès antich l'ús de 'dedenz, denz' era general y escarsíssim lo de 'en' y ço mateix nota ell qu'esdevenia en lo provençal antich. Metge nos mostra, que no era pas axis en nostra llengua, ahont sempre ha fruhit aquesta preposició de gran predicament.

β) l'acció no fa remarcar que l'ens a qui esdevé sigui dins dit lloch; se contenta en expressar qu'es allí, y anch qu'hom suposi sigui dins, no ho fixa ni ho concreta:

quel loch e cadira de la anima eren *en* lo cor (253, 258, 321)

qui es *en* la sancta esglesia (1379, 1279)

stant *en* la preso (3)

en altra habitacio esta Minos (1965, 1946)

Deus sta *en* lo cel (2144)

studiant *en* la cambra on ... (9)

hom lals retes *en* infern (697)

no jaquesques la mia anima *en* imfern (791)

si *en* imfern devia plorar (765)

¹ *Syntaxe*, 434.

ura *en* gloria eternal ensemps ab la senyora reyna (1550, 1948)

en lur casa est stat nodrit (1560)

coue ... que *en* aquell (centre de la terra) ... soferen la pena (2146)

romangueren *en* la preso (3068)

constituit en lo consistori ... digui (1755)

fuy *posat en* lo juy de nostre Senyor Deu (1374)

ha *mes en* ma companyia aquest hom vell (1349)

reposava en lo seu pits virginal coratge (V. 117).

En tots aquests passatges es palès que l'acció radica 'dins' lo lloch en qüestió y logicament podríem esmerçar aquesta preposició; mes ella no traduhiria bé lo matí de nostre sentit per massa concreta y determinada. Donem per sabut que l'acció es dins lo lloch, mes no hi posem esment y nos es assats expressar que hi esdevé. En aquesta accepció, donchs, 'en' té menys força que 'dins'.

Modernament encara nos allunyem més de la indicació d'interioritat usant 'a'; aquesta es, en efecte, la preposició que coloquialment esmerçaríem a Barcelona en aytals passatges. Quan escrivim, però, la pruhja literaria nos veda d'usar una preposició de moviment en veu de la de repòs.

γ) y l'ens qui comporta l'acció es tan gran com lo lloch. En conseqüència l'acció s'espandeix a tot lo lloch. La noció d'interioritat ja no existeix y tenim en cambi la d'*identificació*:

gran fredor que havem *en* lo cor (902)

la calor natural que es *en* lo cors (71)

la anima daquells *en* la sanch es (1002).

En aquesta accepció 'en' no es substituhible per 'dins'; en cambi, ho es per 'per tot lo', o simplement la preposició 'per' qui indica extensió. Coloquialment hi usem també avuy 'a'.

δ) y l'ens qui comporta l'acció es a la superfície del lloch. Ja no tenim, donchs, acció interna ans externa; la noció es de *superposició*:

un barret ... *en* lo cap (20)

porten caparo *en* lo cap (3453)

en lo teu cor de dura pedra era sculpit ... lo contrari (1589)

feu li lo senyal de la creu *en* lo front (V. 290).

'En' es ací substituhible per 'damunt', y no cal dir que no ho es per 'dins'. Tampoch modernament podem esmerçar 'a'.

ε) y l'ens qui comporta l'acció no sols es a la superfície del lloch, ans *subsisteix* per aquest, car s'hi repenja, sosté y fonamenta:

seent *en* un lit (2007)

faent la cavalcar *en* un cavall blanc (V. 199)

qui *pos* sa amor *en* dona (2271)
 per ço com no es *fundada en* raho (897)
 em hagren adorada e levada *en* palmes (2553).

ζ) y l'ens qui comporta l'acció, més gran que'l lloch, atraversa aquest. Tenim *intersecció*, ço es, noció d'interioritat en una petita secció, exterioritat en lo romanent:

ab aquest basto que tench *en* la ma (2232)
 cuyt *en* ast (2702).

No es substituhible per 'dins'; modernament usem 'a'. Remarcarem ab quanta facilesa perdem lo sentit local y cobrem lo de manera.

B. Lo lloch no es considerat com a un *espai circumscrit, ans un endret en l'espai lliure*. L'acció es externa al lloch y fa remarcar simplement la situació d'aquest. Ací entrem en un altre orde d'idees: fins ací l'acció era considerada com a enclosa en lo lloch, malgrat fos a voltes en la superfície, o sols en una intersecció; ara aquella es absolutament forana. En conseqüència, lo lloch indica sols la situació de l'acció respecte al univers, no respecte, o dins, lo mateix lloch:

α) l'ens es major que'l lloch gramatical:

fos morduda e verinada *en* lo talo (1748)
 hagues major fortitut *en* son coratge (688)
en la ma de cascu es (2879)
 que fossen ben coneguts *en* lurs costums e maneres (1170).

β) l'ens es menor que'l lloch:

1. Noms geogràfics:

En Italia es una provincia (V. 30)
 E ques fa *en Asia, Africa e Europa* (2631)
 nasqui *en* lo regne de *Tracia* (1742)
 te presti *en Mallorca* (663)
 que *en Grecia* haia sobrepujat ... (3012)
 que ignor los actes ... de *Pantasilea en Troya* e de
Camilla en Italia e de moltes altres dones que *en*
Africa ... (3005)
en Lacedemonia les mullers dalcuns preses ... entraren de
 nits *en* la preso (3061).

2. Altres noms:

quant som *en* la sumitat del marge de una pregonia riba
 (1804)
En lo dit mont no havia ombra alcuna (1822)
en una fort alta muntanya era la entrada (2149)
 Volria saber que son ne *en* qual part (2062)
 mal jorn es *en* casa (3531)
 sots *en* via de salvacio (1358)

com si eren *en* un gran perill (2458)
 Lome es stat creat *en* lo mig (89)
 no es cosa *en* lo mon (201)
 desiyants esser *en* lo loch on ... (1156)
 fos feta perpetual festa ... *en* los regnes que jo possehia
 (1479)
 jat he dit dessus quen dix *en* la fi del Ecclesiastes (798)
 Salamo *en* lo libre apellat ... fo de la oppinio (98)
 lo havia posada ... *en* lo vij libre de Republica (512)
 concloure ... *en* la regina dona Maria (3218)
 la mia rota fo collocada *en* lo cel entre les figures celes-
 tials (1847)
 fou posada ... *en* la via sacra a Roma (3130)
en presencia tua io puxe interrogar ta filla (V. 167).

No es substituible per 'dins'. Avuy usem 'a'.

γ) l'acció fa remarcar qualitats o propietats que té l'ens qui la comporta. L'accepció es, donchs, metafísica y no hi hā noció d'interioritat ni exterioritat:

fenye triplicitat *en* la anima (256)
 els ressemblas *en* la manera de vida e *en* constancia (730).

Una subdivisió d'aquest sentit es la que fa referencia a qualitats permanents o accidentals qui són en una persona:

ço que tu has vist *en* altres (137)
 ho veig *en* mi mateix (230)
en la mia carn veure Deu (539)
 si manament meu ... ha loch *en* tu (1642)
 tant com *en* mi sera (1647)
 Salamo *en* persona de molts parlava (116)
 es una cosa fort mal stant *en* fembra (2610)
 per una dona que eguala e sobrepuja *en* saviesa, bellesa
 e graciositat tota dona vivent (1874).

Modernament no podem usarhi 'a', per ço com considerem les qualitats tan inherents a la persona qu'en certa guisa les hi veyem dins.

δ) l'acció no designa lo lloch per sí, sinó lo lloch en un estat peculiar, ço que quasi equival a una modalitat del lloch:

en tenebres he parat lo meu lit (533)
 visques *en* treballs e perills (606)
 les coses que stan *en* libertat darbitre (2872)
 la qual se era nodrida *en* sobirana pobresa (V. 114)
 pus *en* segur sots de aconseguir paradís (1497)
 posaves *en* gran dupte (1587)
 la qual *en* esgordament del lati en que Patrarcha la posa
 (V. 611)
 ha mes *en* fama que sots mort (54).

No es substituïble ni per 'dins' ni per 'a'.

L'afebliment d'aquesta accepció fàcilment nos dóna lo pas de 'en' a la valua modal. Emperò, convé reblar ací l'origen local.

ε) lo lloch no es tampoch ahont rigorosament esdevé l'acció; aquesta tan sols se refereix, mitjançant 'en', al complement locatiu qui fa de lloch gramatical. La noció es de referencia, influencia:

ell no *dix* aço *en* persona sua (105)
en totes les altres coses *dix* (759)
 no es poch ... *en* tant dubtos afer haver testimoni (239)
en cascuna cosa latorgament de totes les gents virtut ...
 ha de ley de natura (375)
usare jo *en* tu (1866)
 ne ha senyoria alcuna *en* les coses (2872)
 allegant haver dret *en* lo regne (3256)
 jo *en* aquests fills no he als sino lo treball (V. 344)
 nols volia complaure *en* ço que ... (3248)
te fosses *hagut* *en* aquest fet (1411)
 ¿Cal tenir temps *en* aço? (2051)
pren ten *esment* *en* lurs necessitats (2293)
 Tot quant be sabies *en* fembres has dit (3282)
 no podia *entendre* *en* les altres coses necessaries a la guerra
 (3175)
en les obres del qual jo he singular afeccio (V. 9)
en aquella miraculosament obra (1518)
en la darrera coue vacillar lo meu enteniment (938)
 son stats avariciosos *en* sguart della (3204)
en res no ha mentit (3337).

Equival a 'respecte a', 'envers'; no pot ésser substituït per 'dins' ni 'a'.

Aquesta accepció es molt esandida en català; y sens dubte en ella 'en' s'allunya bon xich de la ferma valua local.

ζ) lo lloch es un *mitjà* de l'acció. Ací la noció local s'apropa molt a la instrumental; sens arribarhi encara, car lo lloch en tant es instrument en quant precisament es lloch. Ací havem un pas a una altra modalitat:

En les quals paraules pots conixer ... (651)
 temets aquell qui la anima el cors pot destruir *en*
 infern (825)
 fo soterrat *en* infern e turmentat *en* gran flama de foch
 (822)
 trobara gran pler *en* xandres (1343)
 ne *pendre delit* *en* aquell (1843).

η) lo lloch gramatical es la *fi* de l'acció. Emperò es massa distincta encara la noció locativa pera considerar aquesta accepció com a final. Abunda molt en nostra llengua:

ma vida despení *en* rethorica (1743)
 lo teu enginy nos deu *destribuir en* amor (1883)
 gastar *en* devins ... *en* pintadores *en* metgesses *en* amadors
 (2597)
 es feta *en* favor de fombres (899)
 couinent ment *instruit en* mathematica (2226)
 ¿*en* que us puix *servir*? (1610).

II. Moviment vers un lloch, acostament al mateix:

A. *Lo lloch es un espay considerat concret y circumscrit:*

α) y l'ens a qui l'acció esdevé se mou de fora a dins dit lloch:

te mets *en* carrer qui (1695)
 no pogues entrar *en* la celestial gloria (1492)
 si han entrar *en* mar diran que ... (2452)
 entrassen *en* la casa de son pare (V. 148)
 ladres havien mort e gitat *en* lo sepulcre del dit Elizeu
 (785)
 cayguen *en* lo centre de la terra (2138)
 porien caure *en* la fossa (1313)
 ne sabrien ajustar tres limons *en* un baçi de barber (3628)
 amagar aquells ... *en* lochs secrets (2464)
 fo soterrat *en* imfern (822)
 sino que exissen *en* qualque part¹ del mon (2152).

En aquesta accepció 'en' es substituïble per 'dins', la qual en nostra llengua té, però, més força. Modernament no hi usem 'a', quan parlen persones mitjanament instruïdes. Pera donar una èmfasi extraordinària, podem afegir 'mitg', esfuminantse la significació primària d'aquest mot: 'he ficades aquestes coses *en lo mig* del meu cor' (V. 263), en lloch de 'dins, en, lo meu cor'.

β) y l'ens a qui l'acció esdevé se mou per la superfície o l'interior de dit lloch, per damunt o a través lo mateix. 'En' se refereix, donchs, a *extensió*:

axi com *en* un gran spay corrent discorre (340)
 nous *iria* lo cor *en* altres (2529)
 haver scampades les animes *en* los corsos humanals (727)
passar delfins *en* les selves o porchs volar *per* laer (2675).

Equival a 'per'.

γ) y l'ens a qui l'acció esdevé se mou de fora fins a la superfície de dit lloch; hi topa, mes no s'hi fica. Es moviment *contra* lo lloch: '*dona gran colp en* terra' (2163).

Equival a 'contra' y 'a' en la significança de 'escomesa' (§ 704, d).

¹ 'qualque part' es un endret peculiar, diferent de tot altre; en guisa que l'acció d'exir del lloch ahont eren coincideix ab la d'entrar en dita 'part'.

B. *Lo lloch no es considerat com a un espay circumscrit, ans un endret en l'espay lliure.* Lo moviment no es, donchs, de penetració o per la superfície, ans d'acostament vers un endret del univers, ço es, vers una situació determinada.

Aquesta significança de 'en' es a totes llums il·lògica y usurpada a la preposició 'a'. També la tenen, però, les altres llengües romàniques, en especial la francesa, y poquíssim, en cambi, la castellana. Adés per bona influència d'aquesta, adés per imposició de la lògica, avuy es considerat com a mancament gramatical aytal ús, no sols en lo català escrit, ans també en lo parlat:

α) ab noms geogràfics:

Plato vench *en* Italia (625)
que com Leuculo ... fos exillat *en* Sicilia (3056).

β) ab altres noms:

los malvats *iran en* imfern (845)
per tristor sen *vaien* deportar *en* laltre (3562)
¿Per que sots *vengut en* aquesta preso? (1127)
en qual manera *venguist en* aquesta casa (V. 243)
puge men *en* lo mont de Rodope (1816)
pujar en alcun loch alt (2451)
jo *devalli en* imfern (1848)
Volgui *retornar en* imfern per cobrar aquella (1810)
Axi com a *gitada* del cel *en* terra es molt opprimida (725)
no *aportas* res ... *en* la novella casa (V. 193)
sia tornada la pols *en* la sua terra (110)
tornant en la acustumada curiositat (V. 325)
ne *girat* lo enteniment *en* folls ne delicats pensaments
(V. 116)
fou per mi de lati *en* nostre vulgar *transportada* (3145).

γ) ab los verbs qui expressen activitat intel·lectual, *creure*, *pensar*, *confiar*, *anelar* y altres, ja esmerçava lo llatí y esmercem en romànich 'en' abans l'objecte del verb. Originariament hom prengué llur activitat com a un moviment ideològich vers un objecte, talment com si fos vers un endret, y axís digueren 'credo in Deum', no considerant 'Deum' l'objecte directe de 'credere', sinó afirmant l'acció de 'credere' y metentli qualche circumstancia adverbial, ço es, la de que's manifestés referintse o apropiantse vers un objecte determinat.

Emperò avuy-en-dia les nocions de moviment ideològich y de circumstancia adverbial se són, a mon albir, totalment esborrades, en guisa qu'en 'crech en Deu, pens en ma muller, confie en mon amich' jo no hi sé veure als sinó una equivalència lògica perfeta ab 'crech Deu, pens ma muller, confie mon amich', o sigui que, malgrat la preposició, dits complements són règims directes, si hom vol relatius, parionament a 'curar de tu', que ja

vegérem (§ 429), los romanistes han classificat com a aytal règim. Es un punt en que la sintaxi moderna s'es afranquida de la tradicional.

la anima dels bruts no *pensa en* les coses celestials (1010)
spera, diu nostre Senyor Deus, *en* lo dia de la resurreccio
 (809)
 e *anelat en* aquella (2040)
duptant encara *en* ço quem deya (158)
 aquells qui *en* ells se *fiaven* (2027)
en lo qual ell se *fiava* molt (V. 270).

Devem fer seguir ací qualques verbs pronominals que Metge y nosaltres construhim també ab règim precehit de 'en':

en lo qual se *meravella* tant fort (V. 374)
 se *adelita en* veure coses belles (309)
 Jom *delitava ... en* cassar (1326)
En axo me poria *enganar* (1290)
 son *enganat en* la *sperança* que havia (2861)
 de la malaltia *en* que *cuyda* morir (801).

C. *Lo lloch es devingut lo resultat del moviment que 'en' introduheix.* Nos atensem ací de nou a una noció modal:

convertit es en polç (163)
 ab los raigs del sol *convertixen* aquells *en* la color que
 desigen (2329)
meten en obra (2481)
 si *en* escrits ho volies *metre* (1634)
 ne de bons homens foren *mudats en* mals (920) *
 en lo meu fet la sentència es donada e *passada en* cosa
 jutjada (1622)
 fuy *transformat en* la primera figura (2240)
 si nous *tornera en* enuig (812).

Aytal accepció es molt espandida en nostra llengua moderna.

703. A. — Sa significança propia es la de 'moviment vers un punt, atansament a un endret'. Similarment, però, a l'invasió per 'en' de son territori (§ 702, II, B), la preposició 'a' entra a son torn en la regió de repòs corresponent a aquella. Anotarem, però, qu'en temps de nostre autor 'a' pren ab relativa parquetat lo lloch de 'en'. Modernament, en lo llenguatge literari nos esforcem a donar a quiscuna preposició sa valua propia, y, en conseqüència, no considerem correcte l'ús de 'a' pera denotar 'estat o repòs', llevat ab los noms de pobles, axís com ab les altres significances derivades (situació, proximitat, distancia, etc.). En cambi, col·loquialment a Barcelona la generalització de 'a', a despeses de 'en', es espandidíssima y afrosa.

704. 'A' denota:

I. Moviment vers un lloch, acostament al mateix. Aci no cal considerar lo lloch dividit en circumscrit y lliure, per ço com l'acció n'es tostemps externa.

α) Hom considera tot lo moviment:

1. ab noms geogràfics:

fora vengut ... *a* Barchinona (1181)
 los quals arribats *a* Lesbon (1845)
 feula aportar ... *a* Bolunya a sa germana (V. 304)
 trames missatgers *a* Roma (V. 408).

Es de dordre que no siguin més abundosos en nostre autor. Compari hom ab la preposició 'En' (II, B, α); ahont consignàrem los dos exemples en los quals dita preposició usurpa lo lloch propi a la 'a'. Remarcarem qu'ab noms de pahisos Metge usa 'en' y ab los de ciutats 'a', talment com lo francès modern.

2. ab altres noms:

ire a les portes dimfern (802)
 tots *van a* un terme (854)
ve a mal guany (2377)
 quant deuen anar e *van al* bany (2424)
 ab aquella foren *venguts al* port de veritat (1525)
 no *vindran* dejunes *a* taula (2729)
vench a ma conexensa (1718)
 la grosseria que per corrupcio de menjar *ve al* enteniment
 (3712)
 puxen *venir a* la fi que desigen (2308)
 la qual era cami de *pujar al* cel (572)
 apres que fo *pujada a* reginal dignitat (3245)
devalli a les portes daquell (1751)
 tenebres infernals *a* les quals ... tota cosa mortal ha
devallar (1762)
 el sperit *retorn a* aquell qui ... (110)
 quel spirit *tornara a* Deu (799)
tornar a casa (3518)
tornen sen a lurs cases (2642)
torna al dret cami (1026)
a la qual (vall de miseria) no desig *tornar* (1225)
 elles los *giten a* la fortuna (2474)
 fo *portat* per angels *al* sin de Abraam (820)
 feula *amenar* ... *al* seu palau (V. 200)
passats animes *a* les tenebres infernals (1935)
 es *tirar* los homens ... *a* aquell angle (900).

Cf. Prep. 'En' II, B, β. Lo balanç es a favor de 'a'.

3. Metge usa igualment 'a' quan lo lloch gramatical es de persona. Lo català clàssich coincideix, en aquest punt, ab l'anglès, qui, a diferencia de nosaltres, ha servat aytal ús:

no *van a* ell (930)
 com si eren donzelles que deguessen *anar a* marit (3461)
enaren ensemps al dit Valter (V. 42)
 que jo *vengues a* tu (1580)
 que *vinguessets a* tant petit hom (1617)
 lo qual *vinent a* ella (V. 272)
 Valter axi com si degues *exir a* carrera *a* la sua sposa
 (V. 142).

β) Hom no considera tant lo moviment en si com lo *lloch final* del mateix:

se son *acostats* assats *a* la veritat (234)
 erets *inclinat a* alguns delits (1321)
 Natura femenina es ... *a* avaricia *inclinada* (3200)
figue la orella *a* ço que ells me devien dir (1730).

γ) La noció es de *resultat final* del moviment:

sera *a* vellesa pervenguda (1776)
 perve hom mils *a* vera conexença daquelles (526)
 venir *a* vera conclusio (1526)
 tements que no venguen *a* vergonya (2470)
 mal lur grat son venguts *a* be (2473)
 si vols que vingam *a* compte (3499)
 tot los tornara *a* un compte (3539)
 quit provocarien *a* vomit (2441)
 reduir to he *a* memoria (855)
 porten *a* execucio la sentència (1987)
 la ha collida e portada *a* desijada fi¹ (3180).

δ) Indica moviment *hostil*: 'volent que als grans inconvenients qui venien fos tancada la porta' (1165).
 Equival a 'contra'.

ε) Indica l'extensió del moviment: 'ades les porten trossades *a* mig brassos' (3448).
 Equival a 'fins a'.

ζ) Indica lo moviment en comparança ab un punt determinat; designa *colocació respectiva*:

fan les sobrepujar *a* les altres vestidures (3462)
a quantas viltats se sotsmeten (2583)
 la han subjugada *a* tirans (2034)
 si haguessen subjugat lur enteniment *a* fe (1523)
 deviets ... preposar *a* tots vostres amichs (1650).

¹ Malgrat consti la paraula 'fi', la 'fi' aci es un resultat de 'portar'.

η) Indica l'orientació del moviment; presuposa, donchs, moviment de rotació, no d'atansament o translació:

jom gire *a* Orpheu (1900)
 james no gira los ulls *a* coses deshonestes (3161)
 los dessus dits me hagren ginyat per ventura *a* aço que
 volgren (1203).

Equival a 'vers, devers, cap a'.

θ) Finalment devem anotar ací que 'fugir' regeix aquesta preposició en lloch de 'de' (§ 706). Es açò un llatinisme. En nostra llengua, 'fugint *a* aquell' (1747), deu ésser explicat cercanhi la noció de 'moviment respecte a un punt determinat', y no precisament la d'allunyament.

II. Estat, permanencia, repòs, en un lloch. — Havem ací una invasió de 'ad' en la regió propia de 'in'. Metge no usa jamay 'a' referintse a un espay considerat circumscrit qui enclogui lo lloch de l'acció com illogicament fem avuy (Cf. *En*, I, A). En conseqüència, l'esmerça sols pera designar una situació en l'espay lliure (Cf. *En*, I, B) respecte a la qual l'acció roman externa.

α) Denota situació absoluta:

1. ab noms geogràfics:

Catho ... se mata *a* Utica (683)
 molta companya del dit comte era ia *a* Saluça (V. 509).

Compari hom quants pochs passatges registrem respecte al ús de *en* (Cf. *En*, B, β) a diferencia d'avuy.

2. ab altres noms:

lo signe posat *a* la fi del rerascrit (3222)
 posant se *al* mig dabdosos (3331)
 posant se *al* perill quels dits marits devien passar (3069)
 posar se *al* coll cadenes ... e garroteres *a* les cames (3755).

Anoti hom també lo desavantatge respecte a *en* (Cf. *En*, B, β, 2). Mes com allí indicàrem, avuy coloquialment esmercem quasi sempre 'a'.

3. Pot referirse a persones, essent llavors més crua la usurpació: 'vos me havets dit que començariats als gentils e veig que havets començat als jueus' (542).

No crech qu'aquesta 'a' sigui instrumental.

β) Denota situació relativa respecte a un punt determinat:

par que porten *a* cascuna part un manto (3450)
 (perill) *al* qual ... exposa la sua persona (3186).

γ) Indica situació, no en un punt, sinó immediata a un endret determinat; permanencia propera; relació de presència:

vij dies stigui *a* la porta (1811)
a la entrada de la qual ciutat sta Mègera (1992)
a la exida daquesta habitacio troba hom un cami (1974)
 lexala *a* la riba entre molta sutzura (1938).

Equival a 'tocant a, prop'.

δ) Indica *distancia relativa*; situació indicada comparativament a un endret determinat, explícit o supost: 'ques lig en lo Genesi a viij capitols e pus clarament en lo Levitich a xvij' (1000) (ço es: en lo lloch qui està a viij capitols des lo començament). Avuy dihem 'a tres kilometres', etc.

705. De. — Per excelencia indica lo 'moviment des', ço es, d'allunyament al punt a que's refereix. Es contraoposada a 'en' (repòs) y 'a' (moviment vers). En romànich, y ja des l'època del baix llatí, ha heretades les significances que'l llatí clàssich traduhia per 'ab' (allunyament d'un punt en l'espai), 'de' (partida, separació d'un punt ahont hom era abans) y 'ex' (exida fora un lloch circumscriu).

706. Denota:

I. Moviment des un lloch.

A. *Allunyament d'un endret*; lo moviment es considerat externament al lloch:

α) y designa simplement lo lloch ahont lo moviment s'*origina*: 'be fets atret don venits' (2547).

β) y no sols designa lo lloch ahont s'*origina*, ans també conté,

1. la noció d'*allunyament* al mateix. Ací entren gran copia de verbs, qui ja en llatí presuposaven aital sentit:

lunya tota pahor *de* tu (35)*
 volent lo *lunyar* del nombre dels homens (712)
 lo vent quil *gita de* son loch (73)
 la fossa *de* que jo son *scapat* (1313)
 dels ulls de Valter *cayen* fort spesses lagremes (V. 479)
 abdosos *partim* daqui (1803)
partida de pits sencer e clar (1614).

2. La noció pot ésser de *separació, exclusió, delliurament, obtenció*:

jam cuydats haver *levada* del fanch (2549)
 has *delliurada* aimfern la mia anima (795)
 has *salvat* mi dels devallants al lach (795)
 reembra la mia anima *de* la ma dimfern (793)
 destituit *de* tal amich (639)
 fossels *exlirpats de* la faç de la terra (1161)

el *storçe de mort* (3055)
nom *havets treta de carroça de roure* (2561).

B. *Moviment fora un endret circumscrit*; presuposa passar del interior al exterior:

no veyà que spirit ... lurs *isques del cors* (66)
dels meus ulls isqueren ... lagremes (164)
Ell te *gitara* ... de la preso (175)
era *passat* desta vida (31)
aquella vullen *desraygar de lurs coratges* (1602).

II. Lo lloch d'origen o provenença sens indicar moviment. Aquesta accepció es molt esandida y comprèn bona res de construccions figurades:

coue que la haie *de Deu* (281)
be saben elles *don* ne hauran (2591)
una cosa ... vull saber *de tu* (V. 162)
saber ho *dels dits marits lurs* (2511)
e *aprenques dells* (627)
hagueren començament *dell* (83)
que puxen pervenir sino *de Deu* (403)
e *dalcuna* no pot nexer ... si *daltre* era engendrat (466)
de qui es prenys l'altra (2634)
E *d'aquest* neix un stany daygua apellat Stix (1929)
les reeb *de* les presents (1039).

III. Estat, repòs:

α) y preceheix l'endret en relació ab un ens determinat. Equival, donchs, a 'en'. Lo llatí clàssich justifica aytal sorprenent accepció. Sols trob en Metge:

penja massa *daquesta* part (2369)
se puxen veure *de* cascuna part (2362).

Avuy usem també aquest sentit: 'Neva *de* la banda del Pirineu'. En cambi, ab verbs qui signifiquen 'pendre, agafar' no li admetem, a diferencia del castellà, qui diu 'lo tomé *de* las riendas'.

β) y indica 'exclusió, preservació' de dit lloch; s'apropa a 'contra': 'que li *preservas* lo camp *de* romagueres' (2809).

γ) No designa propriament lloch, ans sols fa referencia a lloch gramatical, qui pot compendre tota mena d'idees; equival a 'sobre, respecte a, per ço que fa a', y es molt esandid en nostra llengua: 'jo he vist lo contrari *dalcunes* que eren ... pus belles nues que vestides' (2767).

707. Per. — Com sa homòlega llatina, indica extensió en un espay, sigui en repòs sigui en moviment, adés en la superfície adés en l'interior, tant en estat o moviment desorientat per dins lo lloch,

com resseguintlo o atraversantlo. Mes sa característica respecte a les altres preposicions locatives es que no precisa un punt del lloch ans se refereix més o menys extensament a tot o part del lloch'.

I. Extensió indeterminada en un lloch. — Comprèn tot o part imprecisa del lloch. Pot referirse a la superfície o al interior y denotar estat o moviment, en qual cas apar aquest sens orientació o sentit precís:

α) Estat al interior: '(La anima) posada en lo cors veu moltes coses, quaix *per* tot loch se esten e del cors nos departeix' (339).

β) Moviment superficial: 'passegi un poch *per* la dita cambra' (12); 'hom vaja *per* bregues' (3316).

γ) Moviment al interior: '¿quet va *pel* cor?' (500).

II. Extensió seguint lo lloch. — Es lo moviment qui'l recorre, coincidint successivament ab lo lloch; es tostemps dins aquest:

lexa anar laygua *pel* riu (1696)

anant *per* un camí tort (1803)

tots van ... *per* diverses camins (854).

III. Extensió a través un lloch. — Es lo moviment qui entra en lo lloch, ne recorre una secció y n'ix. La coincidència, donchs, es limitada, y més aviat presuposa contrarietat o acció contrària al lloch. Pot ésser lo moviment:

α) superficial:

donels per la cara neu (2023)

passar *per* les sumitats dels terrats (2460)

fugint a aquell *per* un prat (1747).

β) interior:

quils ix encontinent *per* la pus jussana part del cors (2011)

se mes un coltell *pel* ventre (3107)

guardant *per* les finestres (3653).

Equival a 'a través de'.

Pera reforçar la idea d'atraversar un endret, s'acobla a voltes ab 'mitg': 'passar ... *pel mig* dels homens armats' (2462).

Açò originà lo francès 'parmi'. En català no's féu la fusió, n'hi guany d'una preposició novella.

IV. Denota l'endret per ahont un objecte es agafat. Aytal accepció es ja llatina també: 'Valter prenent lo *per* la ma' (V. 157).

708. Vers, envers. — En nostra llengua són sinònimes en totes llurs accepcions. Se diferencien de 'en' y 'a' en qu'exclouhen que l'acció esdevingui en lo lloch precís que les preposicions precehexen, ni tocant lo mateix; ans sols indiquen que n'es bastant aprop o s'hi apropa. En conseqüència, localitzen vagament l'estat y la fi del moviment.

I. Estat. — Per l'entorn d'un lloch, situació prop un lloch: 'en lo primer libre dels Reys *vers* la fi' (777). Equival a 'prop, pres'.

II. Moviment:

α) de *translació*; fan constar lo terme del moviment, no com a son objecte final, ans sols com a sa direcció. Indiquen, donchs, direcció apropantse a una fi sens implicar l'intent d'arribarhi:

dressant son cami *vers* la vileta dessus dita (V. 144)
acostantse *vers* la casa de Janicola (V. 151)
lo nombre dels seus mesos *envers* tu es (1140).

Es remarcable qu'avuy-dia, lo moviment, la fi explícita y terminant del qual es una persona, es expressat per 'vers' y no per 'a' com correspondria (Cf. § 704, I, α , 3).

β) de *rotació*; fan constar que l'ens qui comporta l'acció s'orienta en lo sentit del lloch:

girant se ... *vers* lo seu glorios fill (1472)
jo dreçe les orelles *vers* ell (2121).

γ) Lo moviment d'orientació pot haver un sentit mòral, indicant llavors una relació en esguart del ens que la preposició regeix; *enfront, de cara, orientada a* dit ens:

Vers lo mon ... ver es; mas *vers* Deu no es axi (1504)
reptaran los ... desser homens sen fe majorment *vers* elles
(2682)
ses hauda favorablement *vers* tu (2866)
per contemplació sua se volgues haver misericordiosament
envers mi (1473)
ab major afeccio *envers* ell (V. 391).

Equival a 'respecte a', 'en quant a'.

Lo català coloquial modern s'alta ben poch de 'vers'; en les accepcions I, II, α , β , lo substitueix per 'cap a'.

709. Contra. — Originariament era pariona a 'vers', mes ben aviat se particularitzà pera indicar hostilitat.

I. Estat:

α) 'de cara a, esguardant a, exposat a' ('cambrà contra'l nort'; 'façana contra'l vent'). No consta en Metge.

β) Indica situació homòlega, pariona, vis-a-vis. Implica una contrarresta ('a l'altra ribera del riu, contra la casa hi ha un bosch'; 'contra sa eloqüència jo tinch una virtut'). No consta.

γ) Comparació ('un contra dos'; 'blau contra negre, es més sofert aquest'). No consta.

II. Moviment hostil:

α) detingut per un obstacle. En conseqüència, l'ens qui comporta l'acció no està en moviment ans en equilibri; així dihem 'me repenje contra la barana', 'm'apoye contra la paret'. Emperò, aquesta noció no es d'estat, per quant presuposa una força latent y així no podem aplicar 'contra' a estats passius o d'inèrcia, 'me sostinch contra terra', 'jech contra'l lit'.

Es substituïble per 'a'. (Cf. § 704, I, δ.)

β) procehint vers un terme. ('Gite una pedra contra l'aucell'). Substituïble per 'a'.

γ) en sentit moral, denotant un sentiment (moviment anímic) d'animadversió respecte a un ens:

que mos perseguidors sabessen *contra* mi (4)
donants entenent a la gent ... irada *contra* vosaltres, per
lur enginy (1215)
no pensare res que sia *contra* ton voler (V. 186).

710. Fins. — Indica extensió del moviment comprenent son terme final. Es, donchs, lo complement de 'vers'. Regeix 'a': 'dels peus *fins* al cap la feu vestir' (V. 195).

711. Tro. — Es sinònima de 'fins'. Regeix també 'a': 'que no devallassen *tro* al centre de la terra' (2151).

712. Entre. — Sa significança inicial es la d'estat en l'espai qui separa dos objectes; mes d'ací va concretantse fins arribar a ésser sinònima de 'en' y 'dins'. No indica moviment, ans tostemps situació:

α) en l'espai qui separa dos objectes:
tenia una rota *entre* les mans (22)
materia difícil ... tenim *entre* mans (384).

Quan, com en aquests exemples, no solsament hi ha situació entremitja, sinó noresmenys contacte, 'entre' ja quasi equival a 'en' y àdhuc a 'dins'.

β) en l'interior; equivalent exactament a 'dins': 'Valter anava pensiu *entre* si mateix' (V. 151).

Aquesta accepció pren gran desenrotllament en altres llengües romàniques.

γ) en un mitjà determinat, restant esborrada la noció d'espai intermitg: '*Entrels* antichs filosoffs fo gran questio' (250).

Y absolutament igual a 'en' per usarse ab un singular: '*entre* lo poble' (V. 335, V. 410).

δ) relativa d'un ens envers altre o altres; comparança, distincció:

diferencia *entre* spirit e espirit (77)
qual fo mellor poeta *entre* Virgili e Homero (2625)
entrels gentils fo lo millor (549).

L'accepció de relació mutual y recíproca entre dos ens ('entre ella y jo hem convingut') no es utilitzada per Metge.

713. Ab. — Perdèrem en català (com en provençal) lo derivat corresponent a 'cum', qui fou substituït per 'ab' provinent de 'apud'. Aquesta partícula llatina significava 'proximitat' y aquella 'comunitat, reunió, acompanyament', a més de sès significances instrumentals y modals. Segons Diez (Synt., 159, a), ja en documents llatins del segle VII, escrits en terres franceses, hom llegeix 'apud' ab lo sentit de 'cum'. Sens dubte trobariem lo mateix en terres catalanes. Y es axís que nostre 'ab' ha heretats alhora los sentits de les dues partícules llatines.

Es vijarés que la noció d'acompanyament ve enclosa en la de proximitat en l'espai. Y es axís que'ls gramàtics romanistes consideren com a locatius los complements introduïts per 'ab' y qui signifiquen 'comunitat en l'acció, aplech, coexistència'. Axís llegim: 'mentre es *ab* lo cors' (726), ço es, 'junt ab lo cors' o simplement 'en lo cors'.

'Castor e Pollux ... se combateren ... *ab* la part dels Romans contra lurs enemichs' (714), ahont 'ab' indica 'la part, junts ab la qual, ells combateren'.

714. Nostra llengua s'es altada extremament d'aquesta preposició, y es axís que l'ha esandida més qu'altres romàniques ab molts verbs seguits de complements de persona, pera indicar:

α) aplech o acompanyament, sigui en repòs o en moviment: 'entraria hi *ab* vos' (1282).

β) conformitat:

quels altres concordants *ab* ell (241)
havets feta part *ab* papa Clement (1440)
havia tostemps tengut *ab* lo vertader vicari (1381)
si *ab* lur consell te fosses hagut en aquest fet ... no hagueres errat tant com has (1411).

γ) alternació, comunitat en l'acció, relació recíproca entre dues persones, ço qu'es una forma d'acompanyament:

aquest qui parla *ab* tu (56)
parlant *ab* vostra reverencia (59)
e parla *ab* ell (770)
ne parlest en disputest stretament *ab* mi (1584)
conversa ... *ab* los apostols (840)

dalcunes altres coses me volria certificar *ab* vos (1116)
 alguna cosa nos pot fer o tractar *ab* lo vehi (2479).

Ay tal relació recíproca no cal sia de conformitat: 'barallen se *ab* los scuders' (2419).

Es de dordre hom no trobi en nostre autor cap exemple de 'juxtaposició en l'espai' ('vaig a dormir ab un amich', ço es, no 'jo ab un amich anem a dormir', sinó 'jo vaig a dormir junt, plegat, a casa d'un amich'), ni de la relació locativa 'respecte a' ('he mancat ab ton pare').

En lo barceloní modern pronunciem molt sovint 'amb' en lloch de 'en' y 'a'; aixís dihem: 'me'n vaig amb un hotel', etc. Ay tal ús es palesament una corrupció. Emperò en uns pochs casos hom pot demanarse si no prové del espandiment de la partícula que venim d'estudiar.

La contraria de 'ab' es 'sens', mes aquesta preposició no consta en nostre autor ab accepció locativa.

715. Seguexen les preposicions locatives, qui poden ésser usades també com a adverbis. — Com a tals ja n'hem vistes algunes. Emperò, si segons la propietat dels adverbis relatius de passar a preposicions regint 'de' (§ 572), esperem trobar ací arreu aquesta partícula, nos errarem. Diversos adverbis los veurem ací preposicions sens ella.

Faré constar les partícules que per atzar no esmerça Metge com a adverbis.

716. Dins. — En mans de nostre autor no la veyem may sens la significança de situació en l'interior, adés ab repòs:

dins una concavitat ha un riu apellat Letes (1917)
 figures *dins* lescorça de les quals se amaga als que ...
 (2087)
 no tant solament *dins* los termens de la sua terra la loaven
 (V. 211).

adés ab moviment:

metent aquelles *dins* la barca (1934)
 apres que foren entrats *dins* la casa de Janicola (V. 168).

No la trobem jamay esfuminada com lo 'dans' francès, fins a devenir sinònima de 'en'.

No regeix 'de'.

717. Fora. — Situació externa respecté al objecte. Pot indicar estat y moviment:

Sens regir la preposició 'de':

isque *fora* lo seu palau (V. 143)
 Valter ... vivia *fora* sa casa ab sobirana amor de les gents
 (V. 218).

Regint 'de':

stant dins e *fora* del cors (966)
fora son de mon seny (1759)
 exi quaix *fora* de son seny (V. 589).

No trop ningun passatge ab lo sentit de 'exceptuat'.

A remarcar que Metge usa la forma 'defora' com a adverbi (§ 585) y 'fora' com a preposició.

718. Sobre. — Sa significança general es de superioritat, sobirania.

Ne són maticos:

I. Estat:

 α) Situació susana, més alta:

1. ja immediatament, indicant superposició:

que sia *sobre* la part sensitiva (1074)
 si infern es *sobre* o deus terra (2069)
 posala *sobre* una bestia que la aportas suaument (V. 303).

2. ja mediatament, indicant posició més enlayrada, mes no verticalment damunt; denota dominació: 'en lo pus alt loch de una gran muntanya plena de selves, *sobre* la mar' (1910).

β) D'una situació susana mediata ne deriva una conexença general y comprensiva de tot ço qu'hom domina. D'ací qu'en sentit moral denoti conexement d'una materia, y afeblintse aquesta noció, relació, esguart, respecte a un punt, devallant a ésser sinònima de *de*:

disputa molt *sobrel* bon regiment (655)
 Pictagoras havia creegut *sobre* la dita immortalitat (699)
 me haguera consellat axi *sobrel* fet de la justícia com (1185)
sobre aquesta conclusio molts dells ... se son lexats ... matar (834).

II. Moviment:

α) vers o per l'endret susà, més alt, d'un ens: 'couench me gitar *sobrel* lit' (13).

β) vers o per la superfície d'un ens: 'si una daquelles se posa *sobre* lur cara' (2496).

γ) hostil. Equival a 'contra'. Aquesta accepció se deriva de les dues precehents, car tot moviment vers un endret susà d'una cosa, presuposa sobirania o subjugació respecte a la matèria: 'que la verga dels pecadors fos *gitada sobre* lesquena dels justs' (3274).

Metge no usa jamay 'sobre' com a adverbi, ni 'dessus' com a preposició (§ 577). Jamay regeix 'de', com avuy a voltes fem.

719. *Dejús*. — Situació inferior o més baixa que l'objecte. Jamay regeix 'de'. Pot indicar:

Moviment:

passant *dejus* lo gran palau de Pluto (1975).

Estat:

que son *deius* la potencia sensitiva (1019)
posant ... cupiditat *deius* les entramenes (260)
Altres jahan *deius* grans roques (2029)
ades porten çabates sobre les calces ades *dejus* (3457)
riuran *deius* lo capero (3540)
deius lo cel sia algu (V. 571).

Llegim també la forma *ius*: 'bones custumes se amagaven *ius* tal habit' (V. 549).

Cert es que Metge no usa '*dejús*' com a adverbí. Mes opín qu'es una omisió lliure y que no obeheix a norma sintàctica.

720. *Davant*, *denant*. — Sa significança general es de prelatió, anterioritat. Pot referirse a estat o moviment:

α) Son sentit primordial es lo de situació precehent l'objecte respecte a un terç punt; adés d'estat ('en lo teatre seya *davant* mon fill, son amich'), adés de moviment ('passí *davant* la noya'). Aquesta accepció no es trobadora en Metge.

β) Enfront de: 'se meten *denant* un gran e clar spill' (2361).

γ) En presència de:

1. Estat:

criden e udolen ... *davant* mi (1341)
davant la qual seu Thesifone (1982)
quel ca sia *davant* elles carregat (2485)
se mes un coltell ... *denant* ells (3107).

2. Moviment a:

venen axi com a reynes *davant* los dolents afeminats (2414)
apres que ... fo venguda *devant* eyl (V. 513).

Considerant '*davant*' com a preposició formada, es natural no la precehexi la 'a' en los exemples anteriors, car ja hem dit que no distingíem l'estat, del 'moviment a' (§ 700). Mes si la descompartim veurem tot seguit que 'de avant' implica 'moviment de', ço es, 'origen, allunyament', cosa qu'avuy oblidem al dir 'nos partírem de *davant* ella'. Heusací que Metge registra dita significança etimològica al suprimir la 'de' en:

3. Moviment de:

se parti *denant* ella (V. 268)
partis *denant* eylla (V. 482).

δ) 'Comparativament, ab prelatió a, preferentment, més que':
'jo son a tu molt car *denant* tots los altres' (V. 54).

A diferencia d'avuy no regeix may 'de'.

721. Detrás. — Situació darrera l'objecte:

α) Estat: 'Sisiphus se gita *detrás* la roca que solia girar ab lo cap' (1792) (ço es, 's'ajegué darrera ...'); 'has posat *detrás* lorella' (2372).

β) Moviment: 'anats *detrás* aquelles que' (2546).

No regeix 'de', com fem avuy.

722. Prés. — Indica proximitat, distancia curta a un lloch. No es usada per nostre autor com a adverbi. Regeix 'de': 'los uns *pres* dels altres' (1829).

723. Prop. — 'Proximitat de, a poca distancia de'. Pot ésser de:

α) Estat:

estaven ensemps los uns *prop* dels altres (1829)
prop la dita riba ha una ... (1940).

β) Moviment:

anant se deportar *prop* la riba de un riu (1745)
passant *prop* un riu (2230).

La majoria de les vegades l'usa Metge sens 'de'.

724. Luny. — 'Allunyament de, llarga distancia de'. Pot indicar 'estat' o 'moviment':

no es alcuna part pus *luny del* cel quel centre de la terra
(2145)
la divinal paraula fora *luny de* veritat (752).

Regeix 'de' tostemps.

Consider com a omissió no sia usada per Metge com a adverbi.

725. Entorn. — Ses significances són:

α) Circumdant un lloch, si es estat; o donant voltes prop o lluny del lloch, si es moviment: '*entorn* daquells ha gran foch' (2021).

β) Afeblida aquesta noció, extensió prop o tocant al lloch: '*entorn*¹ los dessus dits havia' (25).

Com veyem, hi ha qualque indecisió en afegirli la 'de'.

¹ U. entorn de.

Temporals.

726. Les relacions de temps y de lloch serveyn aytal conexió, que la majoria de les preposicions qui traduhen aquella circumstancia pertanyen també a aquesta. Y essent axís mateix *en*, *a*, *de* y *per* les qui més sovintegen, podríem quasi considerar llurs modalitats temporals com especials accepcions, qui s'originen en alguna de les locals ja estudiades.

Diguérem ja qu'en los complements adverbials de temps hom hi troba, molt més qu'en los altres, substantius sens preposició, derivats dels ablatius llatins (§ 537). Es, certes, d'aquesta guisa que la major part de les vegades nos expresseu; y es natural, llavors, que'l camp abastat per les preposicions sigui més reduhit y més simplificat.

727. En, a. — Abdues determinen lo temps de l'acció. Emperò, 'en' sempre serva quelcom de sa significança primordial de 'estat', y, en conseqüència, invadeix la designació de 'superficie, extensió', qui, en lo temps, es 'durada'. Parionament, 'a' fa remembrar son sentit de 'moviment vers', y es axís que ses accepcions temporals són més incisives, com si afitessin un punt concret, y s'espandeix a la indicació de 'distancia en lo temps'. Emperò, hi ha una regió qui es comuna a abdues preposicions, en la qual logicament tant l'una com l'altra poden esserhi esmerçades; anch que hi hagin, sens dubte, preferencies segons los substantius que regexen y segons les diverses llengües.

728. I. Designació de l'època en la qual l'acció esdevé:

a) Sens presuposar durada en lo temps; ço es assaber, lo temps es una vera *situació d'època*, mes no una indicació que aquesta sigui llarga o curta. Metge usa 'en' y 'a', mes dóna la preferència a la primera, llevat en les hores, ahont s'alta mils de 'a'.

En:

quels homens muyrén ...-en aquella hora que (1137)
en lo derrer dia resuscitare de la terra (538)
en lo mig dels meus dies ire a les portes dimfern (801)
en qual mes deu encaure (2635)
en març deuria esser estada podada aquexa serment (3407)
filen *en* hivern entorn del foch (3148)
la qual me prometist *en* lo començament de nostre matrimoni (V. 255)
Uns, que *en* la creacio del mon hagueren començament dell (82).

Actualment usem 'a' en tots aquests casos, exceptuats los noms de mesos, ab los quals esmercem 'per'. En castellà usen 'en'.

A:

sia feta la digestio *a la hora* de dinar (2735)
lo die següent *a hora* de tercia lo comte de Panico vench
(V. 531)

deu esperar aquella no solament *a cascuna hora* (1150)

E que *al* jorn de la sua sancta Assumpcio (837)

Quant es *a present* (191)

haguesses assats *apresent*¹ (814).

'A nit' (2122) determinà l'adverbi estudiat (§ 603).

Avuy, naturalment, usem també aquests passatges ab 'a'.

'En' s'usa també ab persona pera indicar l'època en que vivia
aquella: 'tota natura humana fora perida *en* Adam' (3292).

β) Essent viva la consideració de *durada en lo temps*. La
preposició usada per Metge, y també avuy, es 'en', car es aquesta
l'única qu'en sa funció locativa denotava 'extensió':

en temps que jo vivia (1252, 2225)

en vida daquell havia començat (3165)

en vostra vida tostemps fos ... (1607)

stant *en* la flor de la sua joventut (1766)

li era aparegut *en* lo sompni que feu (659)

que devia seguir *en* lesdevenidor (2259)

no deus esser oyt *en* rependre altre (1470)

gitar de la terra *en* absència del senyor rey (3254)

que *en* breu hi siats (1359).

Equival a 'durant, mentre, dins'.

γ) Considerant sa *distància* de des una altra època deter-
minada. La preposició usada per Metge, y també avuy, es 'a',
qui es l'única denotadora de 'distància':

E que *al* terç jorn apres la sua passió ressuçita (839)

dormiran tro lendema *a* mig jorn (2728)

la qual *a* viij dies que sera entrada en casa lur sera
tractada molt piyor (3545).

Presuposa 'fins a', 'després de', y repugna a 'en'. Ací trobem
les locucions preposicionals, 'a cap de', 'a la fi':

a cap de dos anys (V. 324)

a cap de poch es pus vituperada (2382)

Seguis *a cap de* temps (2242)

a la fi en arena hauria l'aurat (517)

a la fi cauras de la questio (3373).

II. Designació de quantitat de temps. L'única prepo-
sició es 'en':

en un moment ploren e rien (2601)

qui *en* tancar e *en* obrir lull vaig de Orient a Occident
(2802).

¹ 'Apresent' escrit per A.P. com un adverbi.

III. Designació de renovellaments periòdichs o repetició de l'acció. Trobem ací la locució adverbial 'avegades', fusionada ja en un ver adverbí: 'ne poguessem *avegades* conferir' (664).

Son lloch, donchs, no es aquest; emperò, se tracta en tot cas d'un adverbí qu'avuy hem tornat a descompartir, canviant la preposició per 'de': 'de vegades'.

729. De. — Era ja ben usual en llatí. No mostra ací lo més mínue ròssech de son sentit locatiu de 'moviment des', ço que Meyer-Lübke explica pel fet de provindre sa accepció temporal d'una època llatina més reclusa, quan significava 'prop' y no punt de partida.¹

Denota lo temps de l'acció ab los maticos següents:

α) Sens precisar l'època, ans sols la part dels *renovellaments periòdichs* (diurns, mensuals, anyals, etc.), en la qual ha lloch l'acció. Designa, donchs, en general, dita part, y excloueix les altres sahons. Així, quan dihem 'vindré de nit', no precisem quina nit, sinó sols qu'en la periodicitat 'jorn', serà la part 'nit' y no la 'dia' quan vindré:

no iran *de* nits (2453)

entraren *de* nits en la preso (3063)

divern e destiu non exirien tro son armades (2745).

β) Considerant la *distancia* de des una altra època explícita o implícita. En conseqüència, expressa durada. Es aquesta accepció pariona a la de 'a' (§ 728, I, γ):

sino *de* viij jorns no seran alegres (2499)

no seran arrancades *de* gran temps (1442).

730. Per. — Es la preposició temporal qui més excelentment denotava en llatí y denota en català la *durada de l'acció*:

per lonch spay de temps no foren tenguts ne reputats *per* savis (624)

per tres jorns abans que moris (654)

si jo fos stat malalt *per* alcun temps (1202)

regna *per* molt temps (2977)

la sostench ab la let de les sues mamelles *per* gran temps (3081).

Equival a 'durant, mentre'.

Té altres maticos (la de circumstancies temporals: 'per un dia de pluja'), qui no consten en Metge.

731. Durant. — Participi de durada devingut preposició. Significa exclusivament temps y ne designa tota sa *extensió o perllongació*: 'que ha feta *durant* aquesta nostra persecució' (3270).

¹ *Syntaxe*, § 452.

732. Entre. — Significa primordialment lo temps comprès dins dos moments (cf. sa accepció locativa § 712 a); mes designa també, lo temps dins lo qual una acció esdevé y termina. Axis: 'alguns pagos *entre* setmana' (2704) (ço es, 'dins la setmana').

733. Ab. — Denota *simultanitat*, com es lògich segons sa significança locativa de 'comunitat en l'acció, acompanyament':

no moren *ab* aquella (86)
 quel seu nom finis *ab* la vida (599)
 pensavem que *ab* la fortuna se fos mudada la afeccio (1655).

734. Tro. — Terme final de temps:

tro aci tostems fuy de intencio (553)
 Puys dormiran *tro* lendema a mig jorn (2728).

Sovint regeix 'a':

conversa ... *tro* al dia de la sua ascensio (841)
tro a tant que fassa ço que volran (2682).

Per 'a' també fa seguir 'entro' lo ms. U. en 2728.

735. Segueixen les preposicions temporals, qui són també adverbis. — Qualques unes ja les hem vistes axis usades per nostre autor. No totes regexen 'de'; y en cambi, acabem de veure com 'tro', qui no es jamay adverbi, regeix sempre 'a'.

736. Dins. — Sa significança temporal es la d'indicar lo temps en lo transcurs del qual una acció està ficada. Axis: 'naxerà dins lo mes de Janer' (cf. sa accepció locativa § 716). Emperò, acquireix:

α) Significança de durada, comprenent tota l'època qu'hom esmenta: 'quants ous fa *dins* lany la gallina' (2637) (ço es, 'durant tot un any').

β) Significança de durada transcorreguda, referintse precisament a sa fi: 'sens falla *dins* un mes seran vidues' (2589) (ço es, 'al cap d'un mes', 'després de ...').

No regeix 'de'. Igual observació fèrem en sa valua locativa.

737. Entorn. — Extensió temporal circumdant, immediatament o molt aprop l'època que preceheix: 'un divendres *entorn* mige nit' (8).

Es poch un passatge pera induhir si regeix o no 'de', tant més quant en sa valua locativa ofereix discrepàncies (§ 725).

738. Ença. — Aquesta preposició es veritablement de lloch, jatsia que per extensió sigui sovint aplicada a temps; es axis que la trobem aci. Remarcaré, noresmenys, que son paper primordial es d'adverbi, y qu'es sols regint 'de' que fa lo mester preposicional.

Significa 'cap aquest costat, vers ací, vers nosaltres': '*del temps de Jhesu-Christ ença*' (3152).

739. Llevat 'durant', les preposicions temporals qu'hem anades veyent són també locals. 'Davant' (§ 720) y 'detràs' (§ 721) però, qui denoten lloch no designen temps, ans són reemplaçades per 'abans' y 'après'. 'Puys', 'despuys' (§§ 618, 619) no consten en Metge com a preposicions, ans com a adverbis y conjuncions, mes no les trop jamay ab altra significança que temporal, a diferencia d'avuy, y en conformitat ab 'abans' y 'après':

740. Abans. — Significa prelació, anterioritat:

quen envellexen *abans de* temps (2303)
quanten enfanten *abans de* lur temps (2470, 2948).

Tostemps exigeix 'de'.

741. Après. — Denota seguiment, posterioritat. Metge no usa jamay 'després':

nom appar ... que lespirit sie res *apres* la mort (64)
apres un poch dix (112)
E *apres* un temps que la ... (V. 236)
après de la qual troba hom (1912)
e *apres de* lurs marits (3664)
apres de aquestes coses que foren passats iij anys Griselda se emprenya (V. 321).

Hom veu qu'en qualques passatges regeix 'de' y en altres no.

Causals y finals.

742. Essent la causa una noció d'origen d'un moviment figurat, y la fi una noció de terme, no es sorprenent que les locatives 'de' y 'a' responguin en sentit abstracte a les dues modalitats qu'estudiem. Les quals acoblem, per ço com les dues preposicions qui més excellentment les traduhexen, les llatines 'per' y 'pro', són pervingudes a la regió romànica ab confusions recíproques, y en català àdhuch ab la pèrdua total d'una d'elles y sa substitució per l'altra.

743. De. — Ja sabem que significa provenença o origen d'un moviment, y, en sentit figurat, d'una acció. D'ací es passada a denotar causa:

Causa immediata o intrínseca:

com li son levades ha *daço* gran tristor (314)
de gran goig torna mig morta (V. 587).

Ací entren qualques règims interns de resultat, de rahel igual a llurs verbs, qui denoten palesament causa y poden ésser per açò desenglobats dels règims (§ 359). Sols trop:

havent pahor de morir ... *de* morts repentines (1254)
malalts *de* tant diverses malalties (3714).

Causa mediata:

Proserpina *de* manament de Pluto princep infernal crida
Euridices (1797)
E aqui son punides les animes *de* lurs pecats (1989)
E son stat instrument ab lo qual nostre Senyor Deus ha
mostrat son poder gran ..., *de* que ma penitencia nes
abreuyada (1229)
ne les pot hom rependre *de* avaricia (2600)
sofferen esser *de* lurs defalliments castigades (2665)
loant si matexes *de* lealtat (2683)
La bellesa *de* que la loes (2796)
ten sabra be remunerar (182).

Modernament usem assats lo 'de' causal ('morir de fam', etc.), principalment ab causes immediates. En altres casos, y sobretot quan volem remarcar enfàticament la relació causal, preferim 'per'.

Lo 'de' causal s'apropa molt al 'de' relatiu (§ 427); emperò aquest es règim del verb, y sempre pot ésser substituït ab conformitat de la lògica per un règim directe, metent llavors lo directe de persona, si n'hi ha, a indirecte. Aquell no admet generalment aytal cambi, y qualques construccions qui l'acceptarien (exemples 1989, 2600) perderien la noció causal.

744. A. — I. Si denota 'moviment vers', es natural indiqui lo terme d'una acció, ço es, sa fi, la intenció. Es vijarés entrem ací en una regió molt propera al datiu final de cosa (§ 422). En lo fons es una continuació de la matexa, qui s'espandeix de des lo datiu fonamental de persona (§ 414) fins al complement final de cosa. En un extrem la 'a' sols marca l'interès y trellada exclusivament lo règim indirecte del verb (§ 415, 416); vénen després datius de cosa ahont ja personifiquem aquesta, pera establir la relació d'interès (§ 418); seguexen altres datius de cosa qui sols indiquen fi de l'acció (§ 422), no com a circumstancia adverbial, ans com a règim inherent al verb sens lo qual no'l compendriem; continuen los datius finals, ahont ja la 'a' té més valua propria y en los que en alguns casos encara nos plavem a veurehi règim indirecte. Copiarem ara ací los altres casos en que ja no discernim aytal valua ans la designació circumstancial de fi, y juntament los demés complements finals, qui res no tenen que veure ab dita noció llatina dativa:

exposas *a* mort lo seu cors (601)
aquells qui son condempnats *a* infern (1956)
ab la ira que han corren *a* foch *a* ferre e *a* pedres e *a*
tota altra cosa (2513)
conviden les *a* taula (2736)

fo posada *a* memoria sua en la via sacra (3130)
 que temps nom defallis *a* aço quet he a dir (1574)
 laus deman *a* mon uis (1777)
a bona dona noy basta preu (3579)
a aquells solament es oberta que ... (1287)
 cert una bona doctrina *a* lurs filles (2650)
 que *a* bona intencio la tengren (la opinio) (1529)
 lo temps per nostre Senyor *a* ma penitencia ordonat (225)
 fabrica ports *a* utilitat dels navegants (347)
 fossen aparellats *a* la celebracio de aquelles (V. 104)
 han ... creeguda fermament *a* honor e reverencia de la
 mare del fill de Deu (1531)
 Ell te gitara *a* ta honor de ... (176)
a maior dolor e vergonya de ella feu la venir publicament
 denant gran partida del poble (V. 431)
 clara ment *a* lur vergonya ses demostrat (5)
 puys convendrals a furtar o mendicar ... *a* gran lur con-
 fusio e vergonya (3603).

Modernament usem també la 'a' final; mes té sabor erudita, llevat de les frases fetes; vulgarment esmercem 'per'.

II. 'A' denota també causa, motiu, y axís trop:

Elies feu ressucitar un fadri mort *a* prechs de la mare
 daquell (780)
a instant supplicacio vostra era per mi atorgada (1215)
 (sper intrar) *a* suplicacio de la humil mare de Deu (1306)
 quem besassets *a* vostra requesta. (2536).

745. 'Per' en llatí significava motiu, y 'pro' designava intenció. Abdues modalitats són tan absolutament distintes, qu'es ben difícil explicar-se com puguin haverhi hagudes, més o menys en totes les llengües romàniques, invasions recíproques, a despit de l'etimologia y la lògica. Es axís que no sempre lo francès 'par' indica causa, y 'pour' fi, y lo mateix veyem en los castellans 'por' y 'para' (composta de *ad*).

En català modern coloquial sols usem una sola preposició, 'per', ab les dues modalitats. La lògica y la claretat han fet que'ls escriptors empressin pera la fi la preposició composta 'per a', qu'hom troba sovint en diversos clàssichs catalans, jatsí no hi fos pervinguda a fusionarse en *una* preposició. Emperò, Bernat Metge desconeix la preposició 'per a': com anem a veure, esmerça simplement 'per', llevat los casos en que usa 'a', ja examinats (§ 744, I). Y com trobarem més lluny, quan es tota una oració adverbial ço que la preposició-conjuncció hauria d'introduhir, reemplaça 'per' ab 'per tal com', 'per ço com' (§ 923) y 'pera' ab 'per ço que', 'per tal que' (§ 930).

746. Per. — Denota causa, motiu, 'resultat de, en rahó de'; (castellà 'por'):

stant en la preso no *per* demerits que mos perseguidors
... sabessen (3)
per sola iniquitat quem havien o ... *per* algun secret juy
de Deu (6)
per alcuna barataria que vol fer ha mes en fama que (53)
per la discrepancia de les sues iij humors se mor (71)
couinent ment stich *per* gracia divinal (172)
e ja menys *per* lo teu plant (174)
per *raho* de la sua novella senyoria (179)
altres *per* fort leugeres ocasions retran l'esperit (331)
per accio de son contrari (421)
per ta colpa merexies infern (1355)
per ma negligencia lo havia tant lexat crexer (1494)
jo *per* zel de justícia ten hagra castigat (1593)
per res que tos enemichs ... te haien imposat tu no est
pres (1595)
ne puch creure *per* res que (597)
que us retribuire ... *per* aquestes coses (1619)
havets ho fet ... *per* oblit (1651).

Per. — Denota fi, intenció.

Ab noms de cosa:

quant es *per* mon interes not cal plorar (171)
tant notable hom *per* la cosa publica se fos lliurat a
mort (598)
exposas lo seu cors *per* la patria (601)
morir *per* la religio christiana (903)
per lur sol barat instaven (1193)
¿calia morir soptosament *per* aço? (1198)
resignassen al papat *per* be de la unio de la esgleya
(1426)
per sa desventura ... fou de ... amor requesta (1745)
Jols te dire *per* ton avisament (2434)
qui vence mes batalles *per* Roma (3260).

Ab noms de persona o pronoms, la noció s'aproxima molt al datiu:

la ha reebuda tant solament que la haia *per* si (282)¹
per mi daci avant no pots molt fer (1621)
pregar *per* mi (1664)
massa es *per* ell ... que (1692)

¹ Los mss. A. P. donen 'per aci'. ¿Es açò una errada ortogràfica en lloch de 'per a si'? Segurament; mes llavors, ¿com expliquem aquesta a? Hauriem de veure aci la vera preposició final composta 'per a', mes seria remarcable que fos l'única en totes les obres en prosa de Metge.

que jo no feya *per* vos ne vos *per* mi (2565)

Griselda ignorant les coses que *per* ella eran aparellades
(V. 146)

E encontinent *torna per* altra (1939).

Mes es vijarés no signifiquen lo mateix aquests passatges preposicionals que llurs parions datius: '... no'm pots molt fer', 'pregarme', 'li es massa', etc. En aquests, los pronoms reben l'acció del verb; en los preposicionals l'acció té una circumstància externa de fi, la qual recau en pronoms.

747. En. — Indica fi:

en compensacio daquell donam spirit de divinacio (2256)

en memoria de la qual cosa fo feta una gran statua (2986)

la qual *en venjança* de la mort de son fill y consolacio sua
mata batallant aquell famos y molt temut Cirus (2990).

Abunda ab infinitius (cf. § 823).

Instrumentals y de materia.

748. En general podem dir que llur valua instrumental deriva d'alguna de les accepcions de lloch, la qual s'es afeblida. Es per açò que les preposicions qui indiquen instrument són molt més simples en llurs matèies ideològichs qu'aquelles.

En llatí l'ablatiu apreposicional d'instrument resistí bé contra'l preposicional; en cambi, al esdevenir lo període romànic fou quasi del tot desconfit per les preposicions.

Una de les accepcions cobrades per qualche preposició instrumental es la de materia, no sols com a instrument utilitzat per a produhir l'acció, ans àdhuch pera indicar la matèia quantitat o materia que l'acció assigna a una cosa, en qual darrer cas quasi no ovira hom la noció instrumental. Noresmenys, diverses preposicions instrumentals se corren de llur valua propria a denotar l'autor mateix de l'acció, considerant aquest com a un instrument de la matèia. Emperò, verament nos conduheix açò al règim passiu fora lo camp adverbial.

Finalment, la separació entre aquesta valua y la de manera, qui seguirà després, es en molts endrets ben tenue. Es sols un examen pregon de la preposició, tenint enfront los orígens llatins, qui permet fer una classificació correcta.

749. Ab. — De 'apud', es ací l'hereva de 'cum', qui en lo baix llatí ja designà l'instrument. Lo pas de la idea locativa d'acompanyament (§ 713) a la instrumental es planera de capir. Car ço qui acompanya usualment una acció, pot devenirhi facilment lligat; y llavors ja n'es un instrument. Lo llatí clàssich esmerçava l'ablatiu pur.

Establirem ací una tenue distinció entre:

'Ab' instrumental, qui es aquella qui denota que'l complement es l'instrument executiu de l'acció; aquesta es executada directament, immediata y fatal per aquell:

empenyer *ab* la ma la nau (739)
 jo conexia be que en lo teu cor de dura pedra, era esculpit *ab* punta de diamant tot lo contrari (1589)
 una serpent ha morta *ab* son veri (1766)
ab moltes pedres combateren me (1835)
 lo qual *ab* una petita barca passa les animes (1933)

(es la 'mà' qui empeny la nau etc.).

'Ab' de mitjà, qui es aquella qui denota que'l complement es lo mitjà per ahont trascendeix l'acció; aquesta es, però, absolutament y sola executada per l'agent:

E si era corporal *ab* les sues cogitacions les coses spirituales no veuria (296)
 nom havets provat ... sino *ab* persuasions mesclades ab fe (364)
 me enuiassen *ab* lur importunitat (1206)
 Deu volent, *ab* nostre bon dret exirem quant hora sera de preso (1220)
 son stat instrument *ab* lo qual nostre Senyor Deus ha mostrat son poder (1226)
 difugies *ab* evasions colorades (1586)

('jo' no he mostrat lo poder de Deu; n'he sols estat un mitjà', etc.).

750. No he trobat en Metge ningun exemple de persona. Certes, lo català (com les altres llengües romàniques qui's conformen ab lo llatí, lo qual ab persones no usava l'ablatiu de mitjà, sinó 'per') no s'alta de considerar les persones com a un instrument fatal y irresponsable de l'acció, qu'es aquesta una de les característiques de 'ab'. Per açò preferim 'per'. Així avuy si dihem 'guanya diners ab son negoci', rebutgem 'guanya diners ab sos dependents', ço que nos faria entendre que'ls usa com a una cosa, hi comercia com a esclaus. Es en aquest sentit de dominació abjecta y sotsmesa, qu'admetem 'guanya la victoria ab sos soldats'.

No'ns hem de confondre ací ab la 'comunitat en l'acció' (§ 714, 7).

751. Sens. — Es la contraria de 'ab'. Denota, en conseqüència, que'l complement regit per ella no es l'instrument ni'l mitjà de l'acció. Deriva aquesta accepció de la locativa de manca d'acompanyament: 'no es suficient a compendre tant alta materia sens ajuda vostra' (206).

752. De. — La noció locativa d'origen del moviment se corregué ab facilesa a la designació del objecte original o pro-

ductor de l'activitat. Mes aquest no n'es ben sovint als, sinó un instrument, un transmissor; y fou en aquesta guisa que 'de' adquirí, ja des los primers temps, la valua instrumental. Dins aquesta, 'de' expressa:

α) L'instrument immediat qui executa l'acció fatalment per compte del autor:

volrien lo haver mort *de* lurs propries mans (2402)
qui *de* mon flach poder la he servida longament (3210)
cobri aquella ... *de* la vestadura antiga (V. 499).

Equival a 'ab'.

β) La materia que l'autor utilitza pera produhir l'acció. Aytal materia es lo mitjà o instrument necessari pera obtenirla. Pot ésser substituïda per 'ab':

'¿Saps aquest foch *de* qual lenya viu?' (2465) (la 'l'lenya' es la materia, no del 'foch', sinó per ço que'l 'foch visqui'. Mitjançant ella havem 'foch').

cadires clavades *de* claus (2020)
embotides *de* tela (2349)
sia ... carregat *de* bastonades (2485)
com si tostemps havien navegat o fet mercaderia *daquell*
(2715)
si Deus poria *fer* semblant *de* si mateix (2621)
axí com havia *fet de* la filla (V. 368)

('fer *de* una persona' es avuy sempre 'fer ab').

Hi ha verbs qui s'alten singularment d'aquest 'de' instrumental, són los qui:

1. S'emmotllen al concepte general de 'suministrar':

Omplir:

los vaxells que volien omplir *daygua* (1794).

Vestir:

altre vegade sere vestit *de* la mia pell (538)
vestit *de* vestadura humana ab anima racional (2941)
la feu vestir *de* vestadures noves (V. 196).

Abrigar:

Caron ... abrigat *de* un mantell fort sutze (1932).

Armar:

tro son armades *de* totes peçes (2745).

Farcir:

ab la ypocresia *de* que es farcida (2789).

Cenyir:

ha cenyides ciutats *de* murs (344)
la cenyi *de* ample mur (2979).

Dotar:

ultra les malediccions dessus per mi dites *de* les quals es
... dotada (2785)
siats dotada *daquestes* (virtuts) (V. 12).

Crexer:

No veig que *dals* sia crescut mon saber ... si no *de* vostre
testimoni (237).

2. Expressen 'alegrarse, doldres': 'jo mateix me aconsol e majorment *de* un remey' (642) (es vijarés qu'en aquest passatge 'lo remey' es lo mitjà d'aconsolar-se y no lo règim relatiu d'aquest verb. Percibexi hom la diferencia ab 'aconsolar-se d'una mort').

γ) La mateixa materia ab que una cosa es fabricada. Ací la noció d'instrument o mitjà es oblidada, per quant no fem esment en lo procés de la fabricació, sinó sols en la qualitat del resultat. En aquest cas 'de' equival al llatí clàssich 'ex': 'les colones del qual son *de* diamant' (1980).

A voltes va enclosa la idèa de transformació d'un estat en un altre: '*de* no res la crea Deus' (417); 'quantas fusades ixen *de* una liura de li' (2638).

δ) No sols l'instrument, sinó lo mateix autor de l'acció. Equival al llatí 'ab', y es corresponent a nostre 'per'.

Quan se refereix a cosa, jatsia aquesta sia la causant de l'acció, hi discernim encara la noció instrumental, per ço com nos repugna concebre com a agent un ens inanimat. Es axís que tant podem substituhir lo 'de' per 'per', reblant la noció d'autor, com per 'ab' reblant la noció d'instrument:

la vestedura ... fos *de* pecat ensutzada (1520)
una gran ciutat circuida *de* tres murs (1978)
de quanta calitja de tenebres son abrigats los desigs dels
homens (2164)
solcat *de* lonchs e spessos solchs (2830)
perderen la furia *de* que eren passionades (1795)
una provincia ornada *de* molts nobles castells (V. 30)
Valter ennobleit *de* insigne e benaventurat matrimoni
(V. 216).

Mes quan se refereix a persona, la noció instrumental s'esfumina, y 'de' sols pot equivaldre a 'per': 'acompanyat *de* terribla companya' (1376).

Ara bé: pera qu'un complement introduhit per una preposició, nos apari com a autor de l'activitat, cal palesament que'l

verb vagi a la veu passiva, l'única en que lo subjecte es lo pacient y'l règim adverbial l'agent. Y heusací com som vinguts a parar en los ablatius-agents de la veu passiva. Ací hem vist com 'de' pervingué a introduhirlos, mes un cop formats en romànich devenen, a mon vijarés, vers règims del verb, y per açò los hem estudiats en un altre lloch (§ 470).

753. Per. — Nò té les accepcions de materia qu'hem discernides en 'de' (§ 752, β , γ). En les altres hi competeix ab aventatge. Denota:

α) L'instrument immediat, qui executa l'acció fatalment per compte del autor, y més sovint lo mitjà segons lo qual l'activitat se desenrotlla. En aquestes nocions instrumentals nostra llengua s'alça mils de 'per' que no pas 'de':

per la qual yo pogues conixer (67)
han sabut *per* revelacio divinal e *per* relacio de molts
ressucitats (231)
deyen que *per* força havien elet aquell e *per* impressio¹
(1391)
la havia *per* força carnalment coneguda (3106)
metent aquelles dins la barca *per* força (1934)
per experiencia ne veia gran partida cascun jorn (909)
mostrarte ... *per* experiencia ço que *per* scriptures ... no
havies volgut ... creure (1581)
que levas ... *per* via de compromes² (1428)
(los homens) *per* pietat son suaus e *per* fellonia terribles³ (912)
per virtut dels ossos de Eliseu ressucita ... un hom (784)
esser amat per Deu no ve *per* merit dalcu sino *per* sola
gracia divinal (1295)
coses ... fetes *per* art⁴ (350).

Malgrat sovint s'esfumini assats, en tots aquests exemples lo 'per' no cau encara en 'modal'.

β) En los juraments ('jurare per Jovem') ja equivalia en llatí a: 'en nom de', 'per mitjà de'. Axis 'promet per Déu' significa 'promet pel mitjà de Déu'. D'ací que sia restada aquesta preposició en les exclamacions ahont lo verb del jurament es sobrentès:

per ma fe ... quen hauria gran plaer (1280)
digues me *per* ta fe (1405)
per la creu de Deu ... que (2538)
mentits ne *per* la gola (2669).

En aquest darrer exemple lo 'per' es instrumental, adés si es jurament, adés si indica l'instrument de la mentida, com m'apar.

¹ Ço es, 'intervenint la força'.

² Ço es, 'seguint la via ... mitjançant compromís'.

³ Ço es, 'quan la pietat intervé'.

⁴ Ço es, 'per mitjà del art'.

γ) Lo mateix autor de l'acció, car sens dubte podem concebre que l'autor de l'activitat n'es l'instrument sobirà. En aquest cas, com hem dit ab 'de', havem lo verb a la veu passiva, o sigui a més del auxiliar un participi passat.

1. Si l'autor es de persona, nos exim palesament de la regió adverbial y tenim lo règim passiu (§ 470): 'lo terme a mi constituït *per* nostre Senyor Deus' (1135).

No n'hem de parlar més ací, un colp localitzat l'origen instrumental de la preposició. Repetirem qu'aytal règim passiu ab 'per' es en les obres metgenques molt més abundós qu'ab 'de'.

2. 'Per' després d'un participi passiu, pot introduhir una cosa, personificantla en certa guisa com si realment fos l'autora de l'acció: 'L'imperi de Cartage *per virtut* daquela vidua Dido fou fundat' (3095).

754. A. — La 'a' instrumental derivada de 'ad', relativament abundosa en francès, y de la qual altres clàssichs n'ofereixen exemples, no consta en lo nostre. Avuy dihem: 'anorresar a sanch y foch', 'treballar al ganxet', etc. Remarqui hom quant aquesta valua s'apropa a la modal; emperò, originariament devem veure en les frases precehents, no tan sols la manera de 'anorresar' ni de 'treballar', anch lo mateix instrument esmerçat en aquestes activitats.

Com 'de' y 'per', la 'a' instrumental pot introduhir lo règim passiu, veritablement regit en llatí per 'ab'. Era aquesta preposició llatina la passiva per excelencia quan l'ablatiu no era pur. Actualment, l'ús de 'a' seria un llatinisme, mes lo trobem en *Valler* (§ 473): 'est assats cara e molt amada *a* mi' (V. 244).

755. En. — Aquesta preposició, en sa valua instrumental, ofereix dos maticos. Denota:

α) La materia mitjançant la qual se compleix l'activitat. No es considerada dita materia com lo resultat d'aquesta, sinó com a un instrument qui la produheix:

En les quals paraules ... Salamo en persona de molts parlava (115)

lo joch te estrenyere *en* breus paraules (2269)

si nols ... prehich *en* tres paraules (3641)

(correspondrien ací los moderns: 'cobrar en billets', 'bastir en fusta', etc.).

β) Dita materia pot ésser diners, y llavors la definició precehent devé: la quantitat mitjançant la qual se compleix l'acció. Axís dihem avuy: 'l'he comprat en deu unces'.

No'n trop passatge algun.

Modals y de quantitat.

756. La successiva migradesa qui, hem anat veyent, delma cada colp més lo cabal ideològich de les preposicions a mesura que nos allunyem de llur valua locativa, arriba ací al extrem darrer. Podem dir que les preposicions de manera no han altra accepció ni matíç que denotar qualque guisa peculiar de l'activitat; naturalment, com menys sentits abasten, més exactament y simple determinen aquell qui's es propi. Llur significança modal, noresmenys, prové, del afebliment de la noció instrumental, en tal guisa que quan quelcom intervé tostemps com a instrument d'una acció, pot arribar a ésser considerat com una peculiaritat passiva de la mateixa: llavors ja no es als, sinó una noció de manera.

Les preposicions modals són sempre substituhibles de dret per un adverbí en '-ment', real o hipotètic.

Hom acobla ací les nocions de quantitat absoluta, repetida y distributiva.

757. De. — Ja hem vist que la 'de' locativa devenia instrumental mitjançant la translació del sentit d'origen de l'activitat al del instrument original d'aquesta (§ 752). Son pas a la modal es més curt; car l'instrument original d'una activitat ne pot devenir ab la custuma un signe característich, ço es assaber, una modalitat seva; ja ha perduda l'accepció de mitjà, presentantse com a inherent a l'acció en una de ses maneres.

La 'de' modal significa tan sols la manera com l'acció se produheix. S'aplega:

α) Ab adjectius: són ben escarsos, però, los passatges metgenchs:

llegir altra vegada *de nou* (1452)
abans que *del tot* hagues acabat treçar l'altra part dels cabells (2985).

β) Ab substantius:

fa *de fet* coses immortals (757)
jo pertanyia *de dret* a ell (1377)
ques levas *de carrera* (1428)
axi *de paraula* com ab scriptura (213)
de bon grat ho faria (205)
qui ... depos *de* certa sciencia (240)
ama *de* gran amor lo seu carçre (304)
los ama *de* bon cor (3668)
qui *de* bona raho ho deuria mills saber (1386)
abans no deguessen elegir *de* bon expedient (1402)
nostre Senyor Deus ordona *de* gracia special quey entren (1287)
de stranya manera ... uses (1861).

758. A. — Parionament a ço que venim de dir respecte a 'de', la 'a' instrumental pot haver ben imprecís son ofici de mitjancera, fins a perdres la noció d'instrument y restar sols relacionada ab l'activitat com a una manera especial de produir-se aquesta. Tenim llavors la 'a' modal, qui no té altre matís, sinó lo general de la manera com l'acció es produhida. S'acobla ab:

α) Adjectius: no n'hi ha passatge algun en nostre autor.

β) Substantius:

desijaven que *a tort* o *a dret* fossets extirpats (1161)
a gran tort les acuses (3607)
a la veritat (147)
 exi *a carrera*¹ ab alegra cara a la donzella (V. 542)
*a mon vijar*² (17)
 serpents quels pengen per los caps avall *a manera* de cabells (1986)
 encontinent *a manera* de una serventa (V. 528)
 arrear fembres *a lur guisa* (2384)
 fe *a ta guisa* de asso del teu (V. 345)
 feu fer vestidures calces e sabates *a forma* e *a mesura* daltre donzella (V. 135)
 levants ne certs pels qui *a lur parer* hi stan mal (2337)
 sils ve es tard *a lur parer* (188)
 nom havets provat *a mon juy* per rahons necessaries (363)
 quen poguessen haver jugat *a lur pler* (3275)
 son axi *a la letra* com has dit (2063)
 foch si hagues pres *a quatre cantons*³ (3550)
 tirar les calces *a VIII* o *x parts*⁴ (3750)
 façam home *a ymatge* e semblança nostra (746)
 viure opulent ment *a messio* dels pubills (2595)
 totes coses duptoses son enterpretadores *a la millor part* (1506)
 tots *a una veu* ... li prometeren (V. 99).

759. Ab. — Seguint també aci a 'cum', denota les circumstancies accessories de l'acció. Es lògich, com sia que 'cum' expressava 'comunitat, acompanyament'. Quan aquest no colabora immediatament en l'acció (en qual cas nos trobem ab la noció estudiada en les preposicions locatives), y ni tan sols n'es un mitjà, resta en qualque guisa en la penombra, ço es assaber, es una manera segons la qual aquella se desenrotlla:

¹ Ço es, 'corrents', 'totseguit'.

² Ço es, 'segons mon parer'.

³ Aci veyem la modalització d'una frase primordialment locativa: 'a quatre cantons' = 'per complert, arreu'.

⁴ No es que tiressin les calces en un lloch determinat, sinó sols la manera de posarseles.

ab tant gran cura no les hagueren observades (568)
ab plaer moris (687)
 prestaren pecunia *ab* condicio que (697)
 Moyses dient *ab* spirit de profecia (745)
 quatre coses ... *ab* egual desig me stimulen (1121)
ab fervent desig esper quem ho esgrunets (1131)
ab intencio dampnada instaven (1192)
ab deliberacio ... ho he fet (1653)
 que veus *ab* la rota en la ma (1705)
ab la dita rota gitaren lo en un riu (1844).

760. Sens. — Si no hagués mancat en Metge com a locativa (§ 714, fi) hauríem vist com designava la fretura d'acompanyament y de coexistència. Com ja hem vist en 'ab', l'acompanyament devé facilment instrument, y afeblintse aquesta noció, resulta a la fi, manera. Y la manca de qualque circumstancia modal es certes també manera:

sens gran pena sen va qui tost mor (1230)
 si has *sens* falla (1719).

761. Per. — Lo mateix procés qu'hem examinat en les preposicions precehents, se repeteix ací. L'afebliment de la característica mitjancera dexta 'per' sols relacionada ab l'activitat, com a una guisa peculiar d'aquesta:

que tu *per* ventura ignores (394)
 Diras *per* ventura hoc (2082)
 pertany a mi *per* justicia (1436)
per raho tots los animals sobrepuja (335)
 no ho sabia certament sino *per* sola creença (153)
 tota eleccio feta *per* impressio¹ es nulla per disposicio de dret (1454)
 aquella cosa que ... pujant *per* dret orde ... primerament trobaras (1064)
 posat que fossets mort spau e *per* discorriment de gran temps (1199)
 si elles son riques *per* un cap o *per* altre² ... seran per aquells robades (3532)
 be es orp qui *per* garbell nos veu (2520).

762. En. — En català es molt abundosa aquesta preposició. En lo fons deriva aquesta valua de la locativa:

treballen *en* va (2039)
 E per tal *en* suma vos demanare de totes (1123).

¹ Co es, 'sots una pressió ...'

² Més qu'una locució locativa, ne veig ací una de modal: 'per un cap o per altre; d'una manera o d'una altra'.

La locució moderna 'ho faré d'aquesta manera', en mans de Metge es tostemps 'en aquesta manera', exceptuat los passatges 1986 y V. 528, qu'hem vist porten 'a' (§ 758 β). Lo 1861 ab 'de' (§ 757 β) no n'es excepció, per ço com aquesta preposició ve determinada pel verb 'usar' qui la requereix:

Si a la vostra gran potencia no expon *en la manera* que
desig (1757)
abdosos sen avenguessen *en* la millor ... e pus presta
manera (1430).
e cercar ... *en* quina manera pogra saber (1328)
totes les oranelles *en* una manera fan lur niu (1079, 78, 80)
en altra manera seria creadora (283)
En alcuna manera donchs nos pot corrompre (434, 462)
es *en* moltes maneres nomenada (217).

En cambi, ab 'forma' avuy també usem 'en' com nostre autor:

adormim no pas *en la forma* acostumada (14, 2080)
un diable (li aparech) *en* forma sua (773)
obligat son *en partida* als defalliments daquells (226, 1303)
totes les coses que *en* diverses partides cuydaves haver
perdues (V. 581)
levant me *en peus* (11) es leva *en* peus un hom (785)
coses monstruoses *en* natura (1926)
semblen ... existents *en fet*¹ (2065)
has mal parlat ... *en* general puy *en* particular (2890)
poguessen juridicament e *en public*² purgar (1173)
romas solament *en* camisa (V. 484).

També usa Metge aquesta preposició en exclamacions ahont jo no hi sé veure als sinó un desitg modal, ço es, sobre la manera d'ésser acomplida l'acció:

son jo tant letja *en tota mala ventura* que ... (2540)
en tota mala ventura anats detras aquelles (2545)
vos *en tot mal guany* jam cuydats haver levada del fanch
(2549).

Avuy, en aquestes locucions, usariem 'per', que justificariem com a un jurament sobrentès d'accepció instrumental (§ 753 β).

763. Segons. — Es preposició de manera; denota condició, conformitat. Més sovint, però, introduheix una proposició secundaria que no pas un complement adverbial:

com ella sia forma no dependent del cors *segons* son
esser (432)

¹ Avuy, 'de fet'.

² Ço es, 'manifestament y palesa', ans qu'una noció locativa.

segons la diversitat dels oficis que la dita anima exerceix es en moltes maneres nomenada (215)
 aquí son punides les animes de lurs pecats particularment cascunes *segons* los crims que vivent havien comesos (1990).

764. Sots. — Indica manera encoberta, esfuminada ja sa noció locativa: 'sots color de be ... instaven' (1192).

765. Quantitat. — Aquesta noció, qui més qu'èsser considerada com a una manera, correspon a ací per ço com no hi ha circumstancia més abstracte, afeblida y sens signe característich, que la quantitat, es traduïda per diverses preposicions:

'De'. — Es assats abundosa ('te passa de dos palms'), mes no consta en Metge.

'Sobre' denotant 'més', la trop: 'les quals ella *sobre* força humanal supli' (3176).

A. — Indica lo nombre de voltes: 'que ho sap mils fer a c. milia vegades que tu' (2380).

Avuy suprimiríem la preposició.

Capítol VIII. Intergecció.

766. Les llengües neollatines són ben pobres en intergeccions vertaderes. Metge nos dóna les següents:

A, ha:

¡ha, com est enganat! (1284)

¡ha! tant bona dona era ... (3547).

L'acoblament de 'a' ab l'adjectiu 'las' determinà la novella intergecció:

A las:¹

¡a las! digui jo ¿e com se pot fer? (3339).

Aquesta magnífica intergecció es estat perduda.

O:

¡O com est foll ... e de leugera creença! (1877)

¡O paraules ... o terra! (3249).

Ay:

¡Ay na desastruga! (2534).

¹ Donada pel ms. U. 'ay las', forma ab la qual hom la troba en altres clàssichs. — Los signes d'interrogació no consten en lo ms. A.

Com:

¡Com lesprit! digui jo (43)
ab aquesta opinio vull morir. ¡Com opinio! dix ell (862)

com ab e:

¡E com! digui jo ¿vols que ten diga mes? (3287).

com ab no y que (referintse, però, aquestes partícules a la proposició anterior):

mes nom dona viyares que axi ho creegues ell. — ¿Com no? ¿E quet hi indueix? (692)
nom es legut, dix ell. — ¿Com no, senyor? (1677)
¿que veets en la difinició de la anima racional que ...?
¿Com que? (957).

E ara: vera intergecció qui significa disconformitat, estranyesa. Avuy es també molt usada: ¿E ara has tu assaber ... que ... (558).

767. Via:

Via, en tota mala ventura anats detras aquelles queus pertanyen (2545)
Via, donchs, dix ell (2912)

ben formosa y també perduda coloquialment pera nosaltres.

Veyam. — Avuy 'vejam', 'mira' y altres mots verbals són molt expandits com a intergeccions. Potser encara no assoleix aytal caràcter en: 'veyam quet va pel cor' (2912).

Capítol IX. Negació.

768. La sintaxi romànica s'es separada pregonament de la llatina en molts punts referents a la negació; y en algun que s'hi es mantinguda fidel, los cambis de valua dels mots negatius fan adoptarli una construcció palesament il·lògica.

769. Mots negatius. — La llengua del laci tenia los sis mots negatius següents: 'non, nec, nullus, nemo, nihil, nunquam'; quiscun d'ells possehia plena força negativa, en guisa que los quatre darrers (pronoms y adverbis) exclohién la concurrència de les dues primeres partícules en la matexa proposició. Dues negacions, en llatí, afirmaven, com verament vol la lògica. Emperò, los documents en baix llatí, y àdhuch una frase de Petroni que'ls gramàtics aduhexen, demostren com lo parlar popular s'altava d'enunciar una proposició negativa fent precehir per 'non' o 'nec' lo verb, malgrat aquest anés seguit d'un pronom o adverbis negatius. Lo romànich heretà aquest estat de coses, en guisa que sos pronoms y adverbis negatius no ho són per complert, per quant no

sols quan van darrera, ans a voltes aytambé quan són davant lo verb, exigexen lo concurs de la partícula negativa. Podem dir, en realitat, qu'en romànich y en català l'únich signe universalment y plena negatiu es 'no'.

Dels mots negatius llatins lo català ha heretades etimologicament la partícula 'no', la conjuncció 'ne, ni', lo pronom 'null' y l'adverbi 'nunca', jatsí qu'aquest darrer no sigui usat per Metge, ni conegut per la llengua moderna. 'Nemo' es estat substituhit per 'negun, ningú, nul hom'; 'nihil' per 'no res', y 'nunquam' per 'jamay, may, jamés'.

Hem d'examinar primer les dues partícules 'no', 'ne', y després aquells mots catalans que podríem apellar, ab Diez, *semnegatius*,¹ los quals encara que molt sovint exigexen lo concurs de 'no', poden ésser usats a voltes, tots sols ab plena força negativa; serven algun recort, donchs, de la plenitut llatina. Ço a remacar, però, es que'l català antich es molt rigorós en aplegarlos tostemp ab 'no'; hom veu ben bé qu'en lo període de formació romànica havien perduda llur valua negativa; en cambi, després l'anaren cobrant, en guisa qu'avuy abans lo verb dits pronoms y adverbis són quasi sempre plenament negatius. Retornem, donchs, parcialment a la tradició llatina, mes no ab los mateixos mots etimològichs; y per ço que fa a 'nihil' y 'nunquam', ab 'res' y 'may', derivats de mots llatins precisament positius.

En la proposició simple, los mots negatius usats per Metge són:

770. α) Les partícules *no* y *ne*. — Com a mera resposta ja hem vists exemples de la primera (§ 688). 'Nec' equivalia en llatí a 'et non', mes en català serveix pera introduhir en una proposició ja negativa un altre membre denegat també. Axis: '*No foren ciutats, castells ne cases*' (3293).

Ara bé: des lo moment que 'no' s'aplica al verb, y en conseqüència a tota la proposició, no es lògich qu'un membre de la matexa porti 'ne' en lloch de 'y, o'. L'anglès en açò es molt rigorós; pera dita llengua, a diferencia del romànich, dues negacions afirmen:

a hu *ne* a altre dels dits vicaris *no* haguesses obeyt (1420)
digna de menor reprecio que si *no* obtemperas a hu *ne*
a altre (1461).

Trobarem més exemples y conseqüències d'aquesta doctrina, en la proposició composta (§ 1185), ahont 'ne' s'espandeix més a pler.

771. β) Los pronoms en substitució de 'nemo', 'nullus' y 'nihil':
Negu, Negun. — Metge los usa poquíssim. Sempre van acompanyats d'altre mot negatiu, adés si van després lo verb: '*jol hagra leixat parlar assats sens negun contrast*' (3350), adés si

¹ *Syntaxe*, 389.

van abans: 'en *nānguna* cosa *james* se desconvenga' (V. 177); 'perço que *nagu* no hoys' (V. 158).

Avuy usem 'ningú, ningun, cap' ab 'no' quan van postposats al verb, mes sense quan lo precehexen, com 'nemo' en llatí.

772. Algú, algun -no. — Són los pronoms preferits per Metge en traducció de 'nullus' y substitució dels precehents. Pera haver sentit negatiu sempre han d'anar acompanyats de la partícula negativa o algun adverbi negatiu, sigui la que's vulgui llur posició respecte al verb:

alcu per sos merits *nou* mereix (1289)

Nom pens que *alcu* hi dupte (333)

alcun vici *no* mor (3720)

no pos *alcun* dupte (937).

Avuy, excepte en lo cas esmentat en § 135, usem sempre 'ningú, ningun, cap'; 'algú -no' no té ja pera nosaltres sentit absolut, com aquests pronoms negatius.

Lo passatge: '*alguna* cosa finalment, *ne* la mort, sera igual a la nostra amor' (V. 356), es a notar, per ço com 'alguna' hi es usada ab sentit negatiu sens altra negació que lo 'ne' del membre següent, en guisa qu'en realitat dit pronom va sens 'no'. Açò hauria pogut conduhir (si, contrariament a ço qu'esdevingué, fos estat generalitzat) a que 'algú' hagués cobrat un sentit negatiu complert, com per exemple 'res'.

773. Null. — Sols l'hem trobat (§ 614) qualificant a 'temps' y formant ab dós mots un adverbi negatiu.

774. Res. — Heusací un substantiu positiu llatí, significant 'cosa', qui acompanyat de la partícula negativa adquirí en lo català antich lo sentit de 'cap cosa', fins a devenir més negatiu en lo català modern, en lo qual, quan va abans lo verb, no necessita cap altra negació.

Metge, però, sempre li aplega 'no', de conformitat ab sa etimologia: '*res* que ... haies vist o ohit *no* tengues secret a mos amichs' (1627).

775. Persona. — Altre substantiu qui començava en lo català primerench la matexa evolució que 'res', sens, però, ésser pervingut a pronom indefinit en nostres temps: '*nom* pens que *persona* vivent lin port avantatge' (3209).

776. Hom. — L'indefinit 'hom' en català no es negatiu, en guisa qu'a diferencia de 'res' si la proposició es negativa, hi ha fretura de 'no', sigui la qui sigui la posició de 'hom':

que *hom* en lo mon *no* pogues saber de qui era filla (309)

hom del mon *no* pot haver felicitat qui pos sa amor en dona (2270).

γ) Los adverbis temporals, en substitució de 'nunquam':

777. Nunca. — Existeix en català antich, mes es desconegut per nostre autor.

778. Nulltemps. — En mans de Metge es quasi sempre aquest adverbí plenament negatiu; la significança absoluta de 'nullus' hi es ben servada, car usualment no es construït ab 'no' (cf. § 614 fi, pera l'única excepció qu'un sol ms. fa):

qui null temps fo vençut (2973).

779. Jamay, jamés. — Com es lògich, donades les significances de llurs components llatins, aquests adverbis han sempre fretura de 'no' en mans de Metge: '*jamay no viu*' (1319); y tots los altres exemples explicats en lo § 613).

Avuy, en cambi, los usem ab 'no' quan seguxen lo verb, mes sense (essent en conseqüència plenament negatiu) quan lo precehexen: '*may ho diré*', '*no ho diré may*'.

Ço peculiar en lo català modern es que tinguin sentit afirmatiu quan van després lo verb y los manca lo 'no': '*ço que faeren jamay los Grechs*' (2639).

Segons Metge y l'etimologia aquest ús afirmatiu es lògich; mes avuy que, quan precehexen lo verb los considerem negatiu per ells mateixos, apar que quan lo seguxen y los manca lo 'no' no hauríem de gosar donarlos sentit afirmatiu.

780. Tart. — Usat també negativament, anch que no ab la força absoluta dels precehents. Sens 'no': '*Tart consellaran que hom vaja per bregues, tavernes, jochs ne lochs desonestes*'.

L'ús de 'ne' prova la valua negativa de 'tart'.

δ) L'adverbi quantitatiu,

781. Mal. — En sentit de 'non', 'nihil'. Essent son sentit d'absoluta carencia no va acompanyat de partícula negativa: '*mal ne son content*' (2884).

Correspon a 'bé' en sentit de 'si' (§ 687).

ε) La preposició instrumental,

782. Sens. — Qui de conformitat ab sa etimologia y sa significança es plenament negativa en guisa que Metge no l'acompanya de cap altre mot negatiu:

sens tot miya (1059)

set dies stigui a la porta sens menjar e beure (1811)

sens mudament de color e de paraula (V. 257).

Avuy diríem: '*sens ningun mitjà*'; '*sens menjar ni beure*'; etc.

En resum, donchs, Metge conté los següents mots absolutament negatius: 'no, ne, nul·ltèps, tart, mal, sens', y los següents deminegatius 'negú, algú, res, persona, jamay, jamés'.

783. Substantius reforçants. — Lo romànich adquirí prest la facultat d'esmerçar alguns substantius pera reforçar la negació, ab lo resultat de devenir vers mots negatius. Així Metge usa 'pas' (de 'passum'), tan generalitzat y tan usat en francès, y 'gens' (de 'genus'):

e no crech pas que ... (2804)

no gens per tal que ella meresque esser darrera ... (3219)

gens per aço lo seu coratge nos mudava (V. 403).

'Gens' es devingut sols adverbí. També podríem afegirhi 'res', mes aquest mot no s'originà com a reforçant de 'no': 'res' significava 'cosa', y la partícula negativa negava aquesta.

Avuy tenim: 'gota, mica, punt, pich', etc.

Capítol X. Proposicions incomplertes.

784. Ço es, proposicions sens verb personal, com sigui qu'aquest n'es l'element sobirà.

Modernament l'omitem en moltes frases periodístiques, de les quals no'ns havem d'ocupar. Podem suprimir-lo també en les respostes quan lo verb es lo mateix que'l de la pregunta. Així:

¿que ten par? — *Tot mal ...* (876)

¿clames te de fortuna? — *Be ne raho* (2858).

Es d'advertir qu'en aquest cas, en lloch de l'omissió y pera no repetir lo mateix verb, lo substituhim molt sovint per 'fer', que Diez apella 'verbum vicarium':

atorgaries esser ver tot ço quet he dit dessus. — No *faria* ja may, ab aquesta opinio vull morir. — Consell te que no *fasses* (3669).

En los temps compostos lo català clàssich evitava la repetició del verb, dexant sol l'auxiliar; bella construcció qu'avuy desconexem:

no hi havets res guanyat. — Si *he*, dix ell, molt (1223)

no hagueres errat tant com *has* (1412)

Ben he hoyt parlar e fort poch. — Si *has ...* (1716).

785. Mes, apart d'aquests casos, podem dir que l'omissió del verb personal es debut a l'exclamació. Aquest tò més enlayrat

del discurs, qui presuposa una emoció, ans que raonaments, llença abstractament la idea, qui es ben compresa sens necessitat de concretarla a una determinada activitat.

En conjunt, les exclamacions poden destriarse en dos aplechs:

α) Les qui tenen un infinitiu. Poden ésser purament exclamatives: *¡com no duptar!* (353); o, ensemps, interrogatives (anch que, com dich, aytals interrogacions tinguin bona cosa d'exclamacions), *¿Lexar anar?* respongui jo' (2900).

β) Les qui no tenen cap verb, ni personal ni infinit (*¡Oh Deu! ¡quin trasbalç!*, *¡ja les armes!*).

Quatrena part.

Formes nominals del verb.

Capítol I. Infinitiu.

786. La regió gramatical que l'infinitiu abasta es molt extensa, car comprèn no solament la del verb, ans aytambé la del mer substantiu, revestint noresmenys ben sovint caràcters comuns a abdues. Constituïeix, donchs, un contacte entre los ordres verbal y nominal. Considerem primer los dos punts extrems.

I.

787. Mer substantiu. — L'infinitiu pot ésser devingut veritable nom substantiu, perduda en absolut la noció d'activitat inherent al verb. Lo llatí, ahont ja trobem aquest fenomen, li assignava llavors lo genre neutre ('illud peccare, meum intelligere'). En les llengües romàniques, especialment en les ibèriques, són abundosos assats los substantius formats d'infinitius. Així llegim en Metge:

E cercava axi mos *plaers* (3557)
lur *parer* (188)

ahont 'plaer', 'parer', no coincidexen morfològicament ab los infinitius 'plaire', 'parexer' (plaer < placere, plaure < plâcere; parer < parere, parexer < parêscere) y:

Be es ver que en lur *beure* han gran abstinencia (2720)
la tua bestialitat ... ha seguit lo desordonat *voler* (2874)
en actes virtuosos e de gran valor, *saber* e enginy són
stades eguals (2954)
e faesses ton *poder* (1424)
la tua humanitat dona a nos audacia e *gosar* (V. 47)

ahont la coincidència dels substantius 'beure, voler, saber, poder, gosar' ab los infinitius corresponents es complerta.

En abdós casos, lo substantiu qui no té res de verb se comporta com tots los altres noms de niçaga nominal, en tèrmens

qu'accepta los determinatius, segueix les concordances y omple funcions dins la proposició de conformitat ab aytal part de la gramàtica.

II.

788. Mer verb. — L'infinitiu, despulat de tota idea nominal, sol, sens ésser acompanyat de ningun altre verb en modus personal, ni tampoch omplir respecte d'aquest ningun ofici sintàctich propri del nom (subjecte, règim, complement adverbial) se presenta en català tan sols en les exclamacions:

¡Com no *duptar*! (353)

¿com *atorgar*? ans ho nech expressament (3389).

III.

789. Molt més extensa es la regió en la qual l'infinitiu presenta alhora característiques nominals y verbals; les primeres, per quant sempre fa referencia a un verb en modus personal, qui es lo sobirà en la proposició, respecte al que omple un ofici sintàctich; les segones, per quant té o pot tenir subjecte y règim propis.

Pot ésser pur, ço es, introduhit sens preposició, y preposicional.

790. Servant valua verbal, més o menys esfuminada, l'infinitiu es ben sovint subjecte, règim directe o relatiu, y complement adverbial de la proposició. Tan sols es rar que sigui règim indirecte, car com sabem, en general aquest fa referencia a persona. Les llengües ibèriques fruhexen de més llibertat que les altres romàniques pera esmerçar l'infinitiu en tots aquests oficis sintàctichs; y lo català de Metge ne gaudeix àdhuch més francament qu'avuy:

Subjecte:

la major part de sanitat es *voler gorir* (1894)

Lentrar no es de treball mes *lexir* es impossible (1913)

no es menor cosa quel *pintar* de les dones *lo raure* quels homens fan fer de lur barba (3435).

Règim directe:

tant prestes les han com han los cans *lo orinar* (2663).

Complement final:

Per lencercar com poguera saber alsunes coses sdevenidores (1347).

Complement modal:

La gran cura ... que han *en lur lügar* (2358).

Les característiques nominals dels infinitius precehents són realçades pel fet d'anar acompanyats quasi tots ells per determinatius (article, pronom possessiu) propis al nom. En 3435 'pintar' àdhuc regeix un substantiu, y 'raure' una oració relativa. Lo darrer exemple es remarcable, per quant prova com lo català admet lo possessiu, en discrepància ab l'afirmació massa categòrica de Meyer-Lübke.¹ Observem com Metge àdhuc intercala l'article entre la preposició y l'infinitiu (1347), construcció qu'avuy rebutgem. Conjunctament es palesa llur valua verbal, car admeten subjecte y règims propis y distincts dels del verb personal, jatsia que per coincidirhi apar que no'n tinguin. Aixís podríem dir (1913): 'l'entrar *los homens bons* no es de treball', ahont 'los homens bons' es subjecte particular de 'entrar', y en 1894: 'voler gorir *l'anima* es la ...', ahont 'l'anima' es règim exclusiu de 'gorir'.

Subjecte.

791. Ab verbs impersonals. — Quan llur subjecte no es una proposició complerta, molt sovint n'es un infinitiu, qui sens preposició alguna los segueix. En aytal cas l'infinitiu no té subjecte propi, o si'n té ha d'ésser lo mateix ens qui està interessat en l'acció del verb personal y qui va en datiu: '*couench me gitar* sobrel lit' (13) [Subjecte del impersonal 'couench': 'gitar sobrel lit'. Subjecte de 'gitar': 'jo', ço es, lo mateix interessat en 'convenir' y que, pera aquest verb, designa lo datiu 'me']. Altres exemples ab 'convenir': 248, 938 y 1110.

no es legut als homens saberho (1681)

not cal plorar (171)

Donat es a ella compendre les cogitacions (336)

fo licit e expedient elegir altra vegada de nou (1452).

792. Subjecte preposicional. — Tant en los exemples aduhits en § 790 com en los de verbs impersonals (§ 791), l'infinitiu subjecte se nos es tostemps presentat pur, ço es, sens preposició. Escarsíssim es que aixís no sia, quan omple dit ofici sintàctich. Emperò heusenaci dos passatges metgenchs: '*puys convendral a furiar o mendicar per lo mon*' (3602), '*pus vees que fos perillos de morir*' (1207), ahont l'infinitiu es introduhit per 'a', 'de', exactament en lo darrer cas com la frase-tipus francesa '*il est honteux de mentir*', qu'analitzà Darmesteter.² L'explicació qu'aquest dóna sobre la introducció del 'de' no'm satisfà gayre.

Règim.

793. Es sens comparança molt més trobador l'infinitiu com a règim d'un verb en modus personal que com a subjecte. Boy discernint tostemps los infinitius purs dels preposicionals, devem

¹ *Syntaxe*, 16.

² *Syntaxe*, 450.

establir ací una divisió cabdal: infinitiu sens subjecte explícit, o bé qui coincideix ab lo del verb personal; y infinitiu lo subjecte del qual es distinct del del verb finit. Aquest darrer cas constituheix l'apellada 'proposició infinitiva ab accusatiu'. Dintre lo primer cas devem distingir encara l'infinitiu, qui forma un tot ab lo verb personal, y'l qui roman ver règim del verb tranzitiu.

A.

Infinitiu lo subjecte del qual no discrepa del del verb personal.

α) Locucions formades per infinitiu y auxiliar de modus.

794. Al estudiar l'infinitiu com a règim d'un verb personal, nos trobem ab proposicions ahont l'ofici sintàctic qu'aquell omplena ressurt palès y distinct, mes també ab altres en que l'infinitiu forma ab lo verb personal una sola locució verbal. En aquest cas, lo paper de règim y, en conseqüència, la modalitat substantiva del infinitiu, han desaparegut per complert, y en cambi sa modalitat verbal ha crescut fins al punt d'imposarse sobiranament dins la locució y fer disminuir lo verb personal a la categoria d'auxiliar.

Com passa sovint en los fenòmens vitals que la sintaxi considera, la separació entre abdues mènes de proposicions no es absoluta y radical.

795. Los verbs 'poder, soler, deure, gosar, calre' no admeten un règim nominal, ans tostemps exigexen un infinitiu. Llur mester, donchs, no es independent, sinó que resta lligat als verbs qu'acompanyen, l'activitat dels quals modifiquen: per açò són apellats 'auxiliars de modus'. Se'ls apleguen altres verbs atributius, qui sovint tenen esfumat llur sentit propi y devenen igualment auxiliars; axís: 'voler, saber, haver, anar, fer'. Benot nomena 'incorporatius' los infinitius qui'ls prenen.¹

Los auxiliars de modus són los qui fòrmen ab l'infinitiu un tot verbal, haventse enterament perdut lo caràcter de règim d'aquest respecte a aquells.

796. Auxiliars ab infinitiu pur. — Metge usa, tan de grat, com avuy-en-dia, los següents:

Poder:

no *puch creure* que (43)

alcuna creatura no *pot esser* substancia creadora (279)

Vos ... me *porets dir* (58)

ne *puxe tenir* altre camí sino aquell que la carn te (44)

moltes coses ... hi *poria dir* (515)

per la qual jo *pogues conèixer* (67).

¹ Gram. filosòfica, 116.

Soler:

mas en aquella que malalts o fameiants *solen dormir* (15)
aquell al qual tu *solies servir* e fer reverencia (162).

Deure:

Jo *començ* ... alla hon *dech* (546)
les quals *deviets preposar* (1650)
per que ho *dega creure* (366)
a plena prova *deguera bastar* (830).

Excepcionalment anot un passatge ahont aquest auxiliar introduheix l'infinitiu mitjançant preposició: 'com si *degues a fer* un gran crim' (V. 363).

Lo ms. U. dona 'hagues affer'. Potser l'escrivà del ms. A. se dexà menar per aquesta construcció?

Gosar:

los desestruchs nos *gosen alegrar* (2416)
qui *gosara dir* que (748)
que amor no *gos assaiar* (1619)
no *gosas dir* (1481).

Calre:

cal fer (1262)
nom *cal dir* (1419).

Voler:

per alcuna barataria que *vol fer* (54)
quant nols *volia complaure* (3247)
volguí mi acostar (158)
quem *vullats dir* que es spirit (194)
no *volria tornar* en lo mon (173)
majorment que tu hi *volguesses malignar* (368).

Saber:

no *saben regir* si mateys (3632)
No us ne *sabets star* (1609)
saber parlar diverses lenguatges (2692)
Si larbre qui lurs malvestatsobre *sabia parlar* (2471).

La construcció preposicional 'saber *de* parlar', qu'avuy hom té com a peculiarment castiça, no es practicada per Metge.

Fer:

quels homens *fan fer* de lur barba (3436)
e lat *fiu* ... *studiar* (663)
li *faes ressucitar* Samuel (768).

Lexar:

Lexa anar la aygua (1696)
lexem star aço (905)
los homens ... se *lexen decaure* (912).

797. Poder, voler, deure en los temps compostos. — La construcció gramatical es la del tipus: 'jassia no haien *pogut* lur desig complir' (2040).

Mes sovint troba hom l'auxiliar de modus qualificant l'auxiliar de temps, qui llavors passa a modificar l'infinitiu: en altres mots hi ha un intercanvi entre los dos primers. Així lo català admet perfectament l'exemple anterior construït: 'jatsia no *puguin* haver llur desitg complert'.

volrien lo haver mort (2402)
 si *volgues* haver donat loch (3273)
 jamay nom *volgra* haver demanat uns patins (3552)
 ne *volgra* haver res fet (3559)

en lloch de 'ni hauria *volgut* res fer', etc.

798. Anar. — Es també un auxiliar, qui esborrat son sentit propi de 'caminar, fer via, adreçar-se', en francès donava y dona al infinitiu una significança incoativa, ço es, de començament d'activitat. Així avuy diuen 'je vais chanter', ço es, 'soch a punt de cantar'. En català modern aytal sentit exigeix la preposició 'a', 'jo vaig a cantar', mes no així en temps de Metge, qui escriu: 'quant jom anava colgar' (2537), ço es, 'quan era a punt, quan començava a ficarme al lli'.

Noresmenys, lo present 'vaig' ab infinitiu pur equival a pretèrit històric, y coloquialment a Barcelona no n'usem avuy pas d'altre: 'jo vaig cantar = jo cantí'. Metge no esmerça ni una sola vegada 'anar' en aquest sentit.

799. Venir. — No en son sentit propi, sinó expressant que l'acció indicada pel verb qu'acompanya 'arriba a compliment, esdevé', exigeix 'a': 'de no esser *ve a* esser' (135).

800. Haver. — L'ús d'aquest verb com a auxiliar de modus assolí una fusió tan estreta ab l'infinitiu, que determinà en romànic la formació d'un temps nou, lo 'futur-present'. Així, de 'cantar he' (ço es, 'he de cantar') ne pervingué 'cantaré'.

En los primers temps la unió no era tan compacte qu'a voltes hom no separés los dos elements verbals mitjançant un pronom personal o reflexiu. Aytal manca de consolidació del nou temps es trobada en qualques endrets de Metge:

per tal que mils ho entenes *declarar to he* breument (276)
 Si not recorda digues ho e *reduir to he* a memoria (855)
 Puys *vanar san* de moltes dones que jamay no hauran parlat ab ells (3655)

passatges ahont la significança de futur es palesa.

801. Auxiliars ab infinitiu preposicional. — Com ja hem vist ab 'venir' (§ 799), no totes les locucions en les que verb

personal y infinitiu formen una unitat verbal, tenen llurs dos elements immediatament juxtaposats.

802. Haver. — Lo romànic 'habere ad', qui significa fi, objecte, necessitat, equival al participi futur passiu del llatí clàssic: 'habere ad scribere = scribendum est'; 'habere ad scire = sciendum est'. A son costat prest s'originà 'habere de'. En català avuy sols usem aquesta darrera preposició ('he de creure, he de dir, hem de tractar'), en cambi, Metge exclusivament esmerça la 'a':

moltes coses *ha* hom *a creure* (370)
 Jot *he a dir* encara (1566)
 daltra materia *havem a tractar* (2155)
 E si *han a pujar* (2450)
 tot quant elles *han a vestir* (2747)
 E ara *has* tu *assaber* ... que (558)
 E no dons raho quen *hages* pus *assaber* (3337), etc.

Trobem los passatges següents sens preposició:

tota cosa que *ha haver* substancia coue que que la hage de
 Deu (280)
haurias alorgar que (497)
 qui ... no *haie atorgar* (860).

Jatsia los tres textos no oferexin variant, m'apar que pot ésser la cacofonia una explicació de la manca de 'a'. Emperò no puch pas dir lo mateix respecte a:

tota cosa mortal *ha devallar* (1763)
 Si *han entrar* en mar (2452)
 Axi *han star* (2827)

qu'hom relacionarà ab la formació del futur.

803. Ésser. — 'Esse ad' té un sentit passiu: 'esse ad credere' en llatí 'credendum est'. Igualment esmercem nosaltres avuy aquesta construcció ab la preposició 'de' ('es de creure, es de llohar'). Metge usava 'a': 'ço *es assaber*' (440, 455).

804. Les construccions de 'haver a' y 'ésser a' ab 'saber' mostren l'origen de la formació del infinitiu 'assaber', qui es pervingut en aquesta forma fins a nostre temps; fenomen parió al origen del verb francès 'accroire' y del italià 'accredere'.

Trobem, però, un altre exemple ab 'de':

'a mi no *es de fer* ço que seria legut de fer a un laurador' (V. 437).

β) Tranzitiu ab infinitiu pera règim.

805. Anem a examinar les construccions infinitives en que'l verb personal no es devingut auxiliar, ans manté fermament son

caràcter y significança enfront l'infinitiu, qui, com a conseqüència, resta règim d'aquell.

Infinitiu pur. — L'usa Metge ab lo verbs següents:

α) Verbs significant 'amar, desitjar, esperar, esforçarse, creure, ohir', etc., etc.:

Amar:

mes lurs *amara complaure* (1205).

En francès ab la preposició 'a' quasi es devingut auxiliar equivalent a 'voler': 'j'aime à croire ...'.

Cuydar:

la malaltia en que *cuyda morir* (801)

cuyden les omplir (2038).

Desitjar:

grans coses *desige saber* (295).

Esperar:

dels quals no *spera haver* fruyt (588).

Esforçarse:

sesforcen saber ho dels dits marits lurs (2511).

Mes ací hem d'anotar també la construcció ab a: 'E cascu ... se *sforça a provar* la sua opinio' (267).

Avuy-en-dia construhim: 'esforçarse en' y també '... a'.

Dissimular:

dissimule haver ho hoyt (2124).

Tenir: 'esser tingut de' diríem avuy, si aquest verb en aytal sentit no fos arcàich. Metge esmerça l'infinitiu pur: 'no es hom *tengut creure* que axi sia' (2085).

Acostumar:

on jo havia *acostumat star* (9)

marit e muller *acustumen haver* (2244).

En cambi: 'E com Valter hagues *acostumat de passar* soven' (V. 125).

Avuy lo construhim ab 'a'.

Creure:

ne *creurién* ells *esser* lurs fills (3476).

Reputar:

en lo nombre daqueys *reput esser* (2117).

Ohir:

Hoit ho he *dir* (49).

Oferir:

jo li havia ofert ... *dir* ... lo mal (3358).

Cobejar:

cobeiant la veure (1807).

Entendre:

¿entens ho haver dit de totes? (2891).

Elegir:

Mas ella *elegí* abans ... *aconseguir* ço que (3276).

β) Verbs qui signifiquen 'començar, assajar, acabar':

Començar. — Després de cabal recerca, puch considerar com regla de Metge construhirlo sens preposició.¹ En efecte, de dinou passatges lo ms. A. fa en tretze l'infinitiu pur:

¿per que mo començavets dir? (1683)

Orfeu ... *comença dir* (1734)

si *començare parlar* (1738)

poch a poch se *comença scampar* (V. 395), etc.

En dos l'introduheix mitjançant 'de':

començar de dir be de dones (2969)

comença de endressar lo palau (V. 528).

En quatre, li avantposa 'a':

lespaordiment me *comença a passar* (157)

començen se a ligar (2367).

Modernament sols admetem la construcció ab 'a'.

Acabar: 'abans que del tot hagues acabat treçar l'altra part' (2985).

Mes també'l trobem introduhint l'infinitiu per mitjà de 'de':
acaba li de dir ço que ... (3346).

Aquesta es la construcció en ús avuy.

806. Infinitiu preposicional ab 'a'. — Un verb regit per un altre sovint expressa la fi del primer; es comprensible, donchs, que la 'a' fos prest intercalada entre'l verb personal y l'infinitiu. Així fou com 'jo començ parlar', acabem de veure que,

1

Tauleta de variants:

	mss. A.	P.	U.
Infinitiu pur	13	14	8
" ab 'a'	4	5	10
" " 'de'	2		1

La bastardia del ms. U., lo més modern, es palesa.

ja en temps de Metge era construït 'jo començ a parlar', reflexant una perduda idea originària: 'jo començ *ab la fi de* (= a) parlar'. Mes no es, certes, en l'època de nostre autor, sinó en la pre-romànica, ahont trobem ja aytal construcció. Totes les excepcions en 'a' qu'hem assenyalades en lo § 805 vénen naturalment encloses ací. Igualment 'haver a' (§ 802) 'ésser a' (§ 803) 'venir a' (§ 799).

Metge escriu normalment ab 'a' los infinitius qui seguexen los verbs:

Donar:¹

donals a beure (2010)
açons *dona a sentir* natura (583).

Entendre:² — Significant intenció:

Nou *entench a dir* de tots (3376)
ço que ell *entene a fer* (V. 272).

Pendres. — Significant 'posarse a':

es *pres a profetar* (549)
se *preseren a plorar* (1787)
Ladonchs ell se *pres a riure* un poch (3281).

Convenir:

couendrals a furtar o mendicar (3602)
a fer couendra ... car a diversos termens anam (2910).

Avuy sens 'a'.

Modernament, molts d'aquests infinitius ab 'a' són estats mantinguts, lo qual, unit a les remarques dels paragrafs precehents, prova lo cayent modern a favor d'aquesta preposició.

807. Infinitiu preposicional ab 'de'. — Fou en temps anteriors als primers documents romànichs que ja era usada pera introduhir un infinitiu règim d'un verb, sempre qu'aquest admetia una indicació d'origen. Bé però, llavors mateix s'extengué a molts d'altres, en los quals tal concepte no apar justificable. En italià y català l'espandiment del 'de' es més considerable qu'en francès.

Metge hi esmerça los següents verbs:

Assajar:

ne *assaiar de sostenir* (3334).

Cessar:

cessa de parlar (1671)
tota creatura *ces de moure* (474).

¹ En un sol passatge lo ms. U. suprimeix la preposició: 'quem *donets entendre* la sua immortalitat' (194). Quasi pot ésser considerada aquesta llicó com una erra, car A. y P. fan 'donets entenent'.

² Sols trobem en los mss. A. y P.: 'ell *entene dir*' (1106); U. intercala la 'a'.

Trobem ací un cas d'infinitiu pur, qu'hem de relacionar ab 'acabar' (§ 805) y altres verbs anàlechs usats per nostre autor sens preposició: 'E ensemps *cessaren exercir* lurs oficis' (1787).

Apendre:

Aprenets de fer justícia (2031)
aprenen de destillar (2309)

talment com avuy.

Deliberar:

he *deliberat de arromançar* (V. 13).

Forçar. — Dos passatges trop ab 'de':

Not ha *forçat* fortuna *de amar* ne *de avorrir* (2870)
 me *forçats de fer* ço que ... (V. 77)

y dos passatges també ab infinitiu pur:

tu ... *forçes remembrar* coses¹ (1906)
 la virtut de les quals me *força parlar* (3156).

Avuy lo construhim ab 'a'.

Vedar:

vergonya *veda de fer* ... (1507).

Recusar:

no he *recusat de demostrar* la mia ... ineptitut (V. 613).

Trigar:

per que han tant *trigat de tornar* a casa (3517).

També trobem, però: 'mentre *triga* ... *subjugar* ... lo regne de Cicilia' (3236).

Avuy lo construhim ab 'a':

Prometre: 'li *prometeren* fort alegrament *de attendre* e complir son manament (97).²

808. Verbs pronominals. — Ací podríem encloure molts pronominals qui, com avuy, regexén infinitiu ab 'de':

e *abstenirse de cobeyar* coses superflues (2208)
 les quals de present nom *cur de recitar* (V. 632)
se mes en cor de pendre aquesta per muyler (V. 130), etc.

¹ U.: 'de remembrar'.

² Remarqui hom qu'en los infinitius ab *a* y *de* de que nos hem ocupat ací, aquestes preposicions no servexen pas pera introduhir complements adverbials, sinó vers règims dels verbs personals. Los sentits originaris d'aquelles se són esfuminats.

809. Remarca. — Les locucions compostes d'un verb y un substantiu qui li sigui règim, régexen l'infinitiu en la mateixa guisa que'ls verbs simples a que equivalen: 'si han mester a dir una falcia' (2660).

B.

'Infinitiu ab accusatiu'.

810. En tots los casos y exemples examinats fins ací, o bé l'infinitiu no havia subjecte explícit, o bé coincidía ab lo del verb personal. Mes quan dit subjecte no es lo mateix que'l d'aquest, les llengües romàniques, y entre elles lo català, no s'avenen sempre, ni en idèntica proporció ab la llatina. Una subdivisió hem d'introduir:

α) Quan lo subjecte del infinitiu, jatsia que no ab lo subjecte, coincideix emperò ab lo règim del verb personal.

β) Quan aquell subjecte no té res que veure ab ningun dels elements proposicionals d'aquest.

Lo llatí tostemps construhia la proposició metent lo subjecte del infinitiu en accusatiu; axís 'videt me venire' ('ell veu *mi* venir = ell me veu venir'), ahont l'accusatiu 'me' es règim directe de 'videt' y subjecte de 'venire'; 'vult te venire' ('ell vol *tu* venir = ell te vol venir'), ahont lo subjecte de 'venire', qui es 'tu', més en accusatiu, no es ni'l subjecte ni'l règim de 'vult'.

811. Considerant lo primer cas, en català los verbs ab los quals se presenta la 'construcció infinitiva en accusatiu' poden pertànyer als 'sentits humans', ésser 'd'enunciació', etc. Ab aquells ('ell me veu venir') l'infinitiu no sols es resoluble en la proposició substantiva corresponent, la qual va precisament en indicatiu ('ell veu que jo vinch'), ans noresmenys equival a un complement modal del règim ('ell me veu *com* vinch', 'ell me veu que [= mentre] vinch'). L'anglès rebla encara aytal caràcter de complement adverbial, metent l'infinitiu llatí en gerundi 'he sees me coming'. Remarcarem qu'ab aytals verbs si suprimim l'infinitiu, son subjecte en accusatiu resta veritablement règim del verb personal: 'ell me veu'.

Quan lo verb personal es 'd'enunciació' ('jo't deix parlar') l'infinitiu no equival a un complement adverbial ('jo't deix *com* parlis' es inadmissible), sinó que solsament es resoluble en la proposició substantiva qui li correspon, la qual va en subjunctiu ('jo't deix que parlis'). L'anglès tampoch admet ací lo gerundi: 'I leave you to speak'.

Ab los verbs 'd'enunciació', qui són més o menys intransitius, com 'dir' ('dich tu ésser bo'), y ab los altres qui no són 'd'enunciació' ('jo pens tu ésser savi'), lo català actual rebutja la construcció infinitiva llatina. A diferència dels precehents, hom no pot con-

siderarhi lo subjecte sol del infinitiu ('tu') com a règim directe del verb personal, ans es tota la proposició infinitiva ('tu ésser bo', 'tu ésser savi') l'objecte d'aquell ('ço que jo dich' o 'pens'). En efecte, si suprimim l'infinitiu, lo verb personal ab lo subjecte del infinitiu com a règim dexten la frase sens sentit: 'jo't dich', 'jo't pens'. Lo català modern resol exclusivament aytals verbs, donantlos una proposició substantiva en indicatiu: 'dich que tu ets bo', 'pens que tu ets savi'.

812. Finalment en lo cas β , lo català, tant antich com modern, rebutja l'infinitiu. 'Vult te venire' sols es resoluble per 'vol que tu vinguis'. L'anglès segueix lo llatí: 'he wishes you to come'.

L'expandiment que'l 'infinitiu ab accusatiu' ha assolit en les diverses regions romàniques no es parió; lo francès, per exemple, mostra migrada parçitat, y en cambi, les llengües ibèriques hi són liberals assats.

813. α) Infinitius ab accusatiu usats per Metge, en que lo subjecte d'aquells es alhora règim del verb.

Verbs pertanyents als sentits:

Veure:

moltes vegades *he vist morir* homens e besties e ocells (65)
non *veig venir* les mars (185)
quem *veus portar* (224)
aquests falcons ... quem *veus anar* entorn (1340)
los quals jo *veya disceptar* (1731)
car si diran que *han vist correr* servos sobre la mar (2674).

Sentir:

Si *senten* una rata *anar* per casa (2455).

Ohir:

Quant jol *hoj parlar* (37).

814. Verbs d'enunciació y altres, en los quals lo subjecte del infinitiu es ver règim del verb personal (resolubles per subjunctiu):

Manar:

lo seu creador lan *mana exir* (1145).

Lohar:

que *haia loat* homens *pōrtar* arreaments de dona (3465).

Fer:

lo contrari de la qual cosa dessus te he *fet atorgar* (1580)
quils *fa moure* (2022)
faent (ella) justicia *freturar* (3276).

Lexar:

lexem ho anar (2898).

Desitjar:

les quals elles *desitgen* per tot hom *esser mirades* (2390).

815. Verbs d'enunciació y altres en los quals lo subjecte sol del infinitiu no es règim del verb personal. (Resolubles per indicatiu.)

Fins ací tots los passatges citats son també admesos avuy-en-dia, llevat lo 3465, per la rahó qu'aduhirem després. Mes en temps de Metge la construcció infinitiva era igualment esmerçada ab verbs d'enunciació y ab altres qui no s'escauen dins aquesta nomenació, lo règim directe dels quals no's concreta al subjecte del infinitiu, ans es realment tota la proposició infinitiva complerta. Aytals construccions, qui trahexen la gentil influència llatina, són abundosíssimes en nostre autor y en cambi avuy són resoltament rebutjades en estil planer:

Dir:

solament lome *dehim haver* ànima substantiva (1006).

Creure:

per tal que les dones *creeguen* ells *esser* jovers (3429).

Negar:

qui es qui *puxa negar* aquesta natura aytal *esser donada* (477).

Pensar:

aquexa ydola que tu *penses* *esser* savia (2783).

Atorgar:

Cornèlia ... no pogue *esser* induhida ... que *atorgas* ella *esser* mesquina (3137).

Ésser:

molt gran argument *es* natura *jutjar* tant grans coses (584).

Sostenir, defendre:

me *esforsare a sostenir e deffendra* la mia eleccio *esser* rahonable e bona (2886).

Llegir:

Nom recorde jamay *haver lest* algun hom *esser stat* pus ardit (2970).

Ignorar:

La anima *esser* creada per Deu algu qui raho hage nou *ignora* (277).

Axis podrem comprovar qu'en 'ningú ignora l'ànima ...', ço que ningú ignora es tota la sentència, 'l'ànima *esser* creada per

Deu'. A més, sols admeten aquests exemples la transformació usual en proposició substantiva en *indicatiu*: 'Que l'ànima *es* creada per Deu algu qui ...'.

816. β). Com ja calia esperar, igual qu'avuy, Metge rebutja l'infinitiu. Així trobem, per exemple: 'no *vullats* que us *entena*' (1367), ab proposició substantiva.

817. Infinitus ab règim propi. — No hi ha dubte algun qu'ultra les tendències estatuhides, lo català accepta ab qualque repugnància la proposició infinitiva, quan l'infinitiu a més de subjecte (qui es lo règim del verb personal) es tranzitiu y porta un règim propi. Es per açò que l'exemple 3465 (§ 814) no se'ns fa planer avuy, com tampoch los altres passatges ab 'dir, creure ...'. Sols té una excepció aytal repugnància, quan lo subjecte del infinitiu essent un pronom àton, va avantposat al verb personal. Així los passatges 224 (§ 813) y 1580 (§ 814).

La rahó es qu'en aytals pronoms àtons nos complavem en sentirhi, si no veurehi consciencivolament, no un accusatiu, com haviem parlat fins ara, sinó un règim indirecte. Generalitzant, lo cayent de la llengua es estat aplegar més estretament la proposició finida y la infinitiva, trayent lo règim en accusatiu de la primera, qui es subjecte de la segona, d'entremig: Restà, donchs, una locució verbal formada pels dos verbs. Si l'infinitiu no té règim directe propi, aquell règim en accusatiu roman lo règim directe de tota la proposició. Mes quan l'infinitiu té règim directe propi, aquell règim en accusatiu passa al datiu, devenint indirecte. Així: 'despullades lurs vestidures faeren les vestir al dits marits lurs' (3065), ahont en lloch de: 'faeren (verb personal) *los* dits marits lurs (acc.) vestir (inf.) les vestidures (règ. del inf.)', tenim: 'faeren (v. p.) les (ço es, 'les vestidures', règ. del inf.) vestir (inf.) *als* dits marits lurs' (en datiu).

Així mateix: 'la indigna fortuna que li havia feta sofrir' (V. 568). Diríem ara: '*la* havia feta sofrir', y, en cambi, donant règim particular a 'sofrir': '*li* havia feta sofrir indigna fortuna'.

Es així qu'avuy admetem moltes frases infinitives qu'ab accusatiu rebutjariem. Després de tot, cal encara demanarse, com Diez, si podem admetre que'l 'règim accusatiu subjecte del infinitiu llatí' sia romàs en les llengües romàniques aytal accusatiu.¹

Complement adverbial.

818. No confongui hom l'infinitiu règim ab lo qui es complement adverbial. Originariament, com hem remarcat (§§ 806, 807), les preposicions 'a' y 'de', ab les quals veyérem introduhít sovint

¹ *Syntaxe*, 226.

l'infinitiu règim, podien servir llurs significances pròpies, mes prest devingueren sols un mer signe d'introducció infinitiva, en guisa que, com sabem, en temps antich molts verbs se'n passaven. Parionament hem d'observar ara que trobarem infinitius adverbials introduhits sens preposició alguna.

819. Infinitiu pur. — No existeix avuy en català, a diferencia del francès, qui encara lo serva. En temps de Metge, però, era usual ab los verbs de moviment pera indicar *fi*. Axis:

Anar. — Conservant sa significança pròpia, ço es, la de 'caminar, adreçarse', lo construïx nostre autor igualment ab infinitiu pur¹:

si donchs no han *anar mirar* juntes (2726)
anar ... tenir exil ab son marit (3059)
anant se deportar (1745)
 aquell devia *anar matar* la sua dolça filla (V. 284).

Modernament sempre li donem 'a'.

Venir. — També ab son sentit propi de moviment lo trobem regint infinitiu pur:

vendra jutgar cascu (842)
 besties e oçells qui *venguieren hoir* lo placent so (1826).

Avuy tostemps hi posem 'a'.

Tornar:

apres que son meniats e destrouits *tornen renexer* (1999)
 puy *tornen dormir* (2734).

En nostres temps no podem ometre la 'a'.

Entrar:

la qual algunes vegades la *entrava visitar* (3076).

Tambe avuy hi usem 'a'.

820. Infinitiu preposicional:

De. — Escarsament trobem aquesta preposició pera introduir un infinitiu complement adverbial. Ab sentit *causal* l'usa Metge: '*De pintar* les has difamades' (3418).

821. A. — Més sovint trobem aquesta partícula. Significant intenció, *fi*, llegim:

A aço fer es creat tot hom (115)
A famejar te havia convidat (832)
 hauran aparellades *a lur pintar* (2318)

¹ Sols un passatge en *Valter* apareix ab 'a': 'e que *anas ... a veure* la sposa' (V. 149).

en rosseguen dos palms per terra *a denotar* que de major
 i honor son dignes (2355)
 aguen lur desig *a haver* senyoria (2408)
 ols presten *a no tornar* ho jamay (3537)
 aqueixa pell faria *a tornar* al pellicer (3405)
 hic sera dema *a dinar* (V. 514).

A voltes es també locativa, denotant 'moviment vers, aproximació a', sempre en sentit figurat:

la qual de no esser ve *a esser* (135)
 abans que procehis *a matar* se (685)
 raho o disputació me empeny *a creure* aço (731)
 not pogui induhir *a creure* ho (1585)
 tot lur studi e pensament a altres coses no giren sino
a robar (2500).

822. Per. — Aquesta preposició es molt abundosa ab infinitiu. Significant *causa* trobem:

pero dire ten breument, *per no tenir* temps, ço que pore
 (3198).

Designant *fi*:

volgui mi acostar *per besarli* los peus (158)
 e *per esser* monarcha no voldria tornar en lo mon (173)
 jatsia que *per comportar* aquells (179)
 puys vench *per reembre* los jueus (550)
 que son nats *per ajudar*, defendre e conservar los altres
 (596)
per provar si (1653)
per satisfer a la honor (1739)
 no son vengut aci *per mirar* (1761)
per mes plaure a ells ho fan (2386)
 la reciten *per enganar* les nits les velles (3147)
per abreuçar tocara superficialment (3392)

y mant altre passatge que no cal agombolar. (Vide: 1808, 2043, 2049, 2180, 2302, 2320, 2348, 2426, 2448, 2502, 2577, 2584, 2616, 2731, 2960, 3147, 3387, 3555, 3735 etc.)

L'abundor de 'per' final ab infinitiu prova la preferencia que ja li dóna Metge sobre la 'a' (cf. § 746).

823. En. — No existeix en francès modern, mes sovintaja moltíssim en les llengües ibèriques. Així introduhint un complement *final*:

vos cõcordassetz *en suplicar* (1425)
 tot lur studi meten *en robar* e enganar los homens (3505)

Quit poria dir que ells, *en haver* lurs cabells semblants a
fils daur ... no usen de totes aquelles coses ...?
(3423)

hagues treballat *en alterar* la color dels seus cabells
(3432)

molt pus ocupada *en donar* que *en reebre* (3206)

ab significança *temporal*:

si triga molt *en dir* la missa (3640)

no deus esser oyt *en rependre* altre (1470).

Denotant circumstancies *locatives* figurades:

en provar ho sera la maestria (353)

ella ... se adelita *en veure* belles coses (309)

tu entens que sia fort gran *en amar* dones (2216)

fo atrevida e gosada *en assajar* tota viltat (2794)

la gran paciència que hague ... *en soferir* que ... (3245)

ab quanta maturitat penses ques hagues ella *en gitar* de
la terra (3253).

824. Altres preposicions. — Complements temporal y
modal són:

mengen e beuen *entro a esclatar* (3700)

sens despullar adormim (14).

825. Remarques. — Una nota característica del infinitiu
romànich, qui prova són cayent nominal a despit de sa valua verbal,
es que, a diferencia del llatí, no distingeix los sentits actiu y passiu.
Axis llegim:

coses molles dures aspres e lises tocar (312) (lises a
ésser tocases)

la qual seria longa exprimir (2099) (longa a *ésser exprimida*)

aqueixa pell faria a tornar al pellicer (3405) (a *ésser tornada*).

Emperò, nostre autor s'ajustava més qu'avuy a la veu passiva:

fa *ésser vistes* coses tant meravelloses (349)

llibres dignes de *ésser comparats* als ... (3016)

al qual hom no pot contrastar per dura cosa e cruel que
man *ésser feta* (V. 277).

Modernament diríem: 'fa veure ...', 'dignes de comparar',
'que mani fer'.

826. Lo pronom reflexiu era molt sovint suprès en l'antigor
ab lo modus infinitiu. Concretantnos al present d'infinitiu y gerundi,
Metge no fa d'aytal omissió una regla general, anch que la practi-
qui sovint:

sens despullar adormim (14)

brous ben spessos per *engrexar* (2730)

De la superfluitat del *arrear* e del *ligar* de les dones
 (3442)
 ades les fan tant stretes que par que vullen garrotar
 (3448)
 null temps volia *seure* a taula (3555)
fiant mes de una cativa (3668)
 la donzella que ia era de edat de *maridar* (V. 425).

827. Quan l'infinitiu es règim d'un verb tranzitiu o va precehit d'un auxiliar de modus, sovint lo pronom reflexiu, qui pertany a aquell, s'aplega ab aquest:

de la qual *se desigen* molt *sadollar* (2009)
 nom *pogui abstenir* de riure (2758).
 qui *sen deurién ... abstenir* (3434)
se vaién deportar en l'altre segle (3562).

Aytal ordinació la servem també avuy; sens dubte lo català se'n alta en gran manera. Lo castellà, en cambi, dóna logicament lo reflexiu a son infinitiu.

Capítol II. Participi present y gerundi.

828. Lo participi llatí actiu (qui no es exacte fos de necessitat 'present') 'scribens, tis', denotava duració actual respecte al verb principal. Sa valua era adjectiva: 'juvenem scribentem video' ('veig un jove escrivent, qui te la qualitat d'estar *ara* escrivint, un escrivent'). D'altra part tenien lo gerundi 'scribendi, o, um; o', qui implicava precisament acció. Sa valua era, donchs, adverbial: 'juvenem scribendi peritum video' ('veig un jove perit en escriure, qui es apte *quan* escriu'). La forma del gerundi era una matexa que la del participi futur passiu 'scribendus, a, um' ('qui serà [ha d'ésser] escrit'), rahó aquesta, qui explica no sigui pervingut aquest darrer temps fins a nostres romanços. Lo nominatiu y accusatiu qui haurien correspost al gerundi, eren en llatí omplerts per l'infinitiu: mostra açò la correspondència estreta entre abdós temps.

Ara bé: lo romànich heretà quelcom del participi actiu 'scribens' y gran res del gerundi, a través de son cas ablatiu 'scribendo'. Aquest suplantà en bona part lo primer, y, en cambi, se dexà invadir per l'infinitiu.

La significança de durada del participi, qui li prestava una valua adjectiva qualificadora del substantiu al qual se referia — 'hominem legentem video', 'veo un hombre leyente', ço es, 'un qui té la qualitat d'estar llegint, un lector', — prest perdé la limitació imposada pel verb principal (es 'leyente' mentre jo'l veig) y devingué inherent al nom qualificat ('leyente' = qui té adquirida

la qualitat de llegir, com podria haver la d'ésser bò o dolent). Des lo moment que s'operà aquest cambi de sentit, lo participi actiu era devingut adjectiu. Conseqüència d'açò, fou que les llengües romàniques confinaren en gran manera l'extensió del participi, qui de la regió verbal era devallat a la nominal, y ensemps espanyaren per aquella la del gerundi, qui's donava la valua adverbial desamparada pel primer. Llavors, l'únich estat de coses fou: 'hominem legentem video' ('veig un home qui té la qualitat de llegir sovint, aficionat a llegir, lector, 'leyente' en castellà'), y 'hominem video legendo' ('veig un home qui està ara llegint'). Tenim, donchs, en romànich que'l participi actiu no es als sinó un adjectiu verbal, lo qual, de conformitat ab sa niçaga llatina, mancava de genres, mes no de nombres ('amich benvolent, esposa amant, materies importants'), y que'l gerundi es un ablatiu d'instrument de valua adverbial, qui designa les circumstancies acompanyants una acció, expressant noresmenys durada, rahó per la qual substituïx lo participi present llatí ('aprenem discutint', ço es, 'mitjançant la discussió' [noció instrumental], y també 'mentre discutim' [noció de durada]). Lo gerundi naturalment, no distingeix genres ni nombres.

829. Fins ací la teoria dels mellors romanistes, comprenhi Meyer-Lübke. L'opinió d'aquest, que dexant apart los adjectius verbals, lo romànich heretà sols del gerundi inflexionat,¹ li fa veure una influència erudita llatina en les formes en flexió del antich francès. En efecte, aquest escrivia² 'une mere *aimant* son enfant; des mères *aimantz* leurs enfants', y posteriorment, a datar del segle XII, hom troba àdhuch la desinència 'ces filles de Scédase ... *maudissantes* les Lacedemoniens'. Segons Meyer-Lübke no'ns trobem ací ab formes derivades del participi present llatí, sinó que l'única deü pera les formes verbals fou la pròvinent del gerundi, y, en conseqüència, aytals desinències foren superposades en lo mateix francès, y no precisament en l'època de sa formació, ans molt més tait. Ab Metge trobarem un cas parió.

I. Participi present.

830. Anàlegament a ço dit en l'infinitiu (§§ 786 sq.) trobem lo pas del participi a adjectiu més o menys caracteritzat; en molts adjectius es encara assats viva llur significança verbal, en altres un ús molt freqüent nos fa perdre tot matiç qui no sigui l'adjectival, y, àdhuch en uns pochs, la valua participial no existeix en nostra llengua.

831. Participis usats per Metge absolutament com a adjectius. — En tots ells la forma d'aquests y la d'aquells es idèntica en cada cas:

¹ *Syntaxe*, 15.

² Darmesteter, *Syntaxe*, 457, II.

ardent cor (1728)
 los delits ... no eren *bastants* (1323)
 aur fus *bullent* (2011)
 E ab aquestes coses e moltes altres *semblants* e pus
 cohents (2574)
 li dona ... moviment *competent* (325)
 dones vergens, vidues e *continents* (3151)
 coses ... mes poetiques que *existents* en fet (2065)
 pus *expedient* e pus presta manera (1430)
 ulls *flamejants* (1931)
 riu *fogueiant* (1979)
 gent *ignorant* (1214)
 a *instant* suplicacio vostra (1215)
 carn *luent* (2303)
 E fenyents se *obedients* demanen (2409)
 lo *plasant* so (1826)
 sons *desplasents* e *lunyants* (1345)
 porchs ... *pudents* (2000)
semblants coses (1258)
 han a esser un poch *tinents* (3569)
 fel star pus *tirant* (2370)
 Persona *vivent* (3209).

832. Adjectius catalans derivats de participis actius llatins, la forma dels quals no convé ab la dels participis catalans corresponents, sigui a causa de diferenciació, sigui per manca del verb en nostra llengua. Es vijarés qu'aytals adjectius, jatsia nos recordin etimològicament llur provenença, han perdut llur ús verbal:

- 'les coses corporals *absents*' (1038) ('abs + ens' part. inusitat de 'esse'; verb català 'absentarse').
- 'coses *evidents*' (366) ('evidens' de 'e + videre', verb català 'evidenciar').
- '*fervent* desig' (1131) ('fervens' de 'fervere', verb català manca).
- 'aygues ben *olentes*' (3754) ('olens' de 'olere'. Es ver qu'en català antich tenim 'oldre'; mes modernament l'hem perdut y usem 'olorar').
- 'pus *ignoscent*' (2114) ('in + nocens' de 'nocere'. Verb català 'noure' pa. 'nohent').
- '*omnipotent*' (928) ('omnis + potens'. Verb català compost manca).
- 'coses *resents*' (1139) ('proesens, proce + esse'. Verb català compost manca).
- 'altres *scients* e devots homens tractants d'aquesta materia han fet lur poder' (211) ('sciens' de 'scire'. Verb català manca).

833. Participis devinguts substantius. — Com los adjectius no-verbals, los qui procehexen de participis poden adquirir significança independent y concreta devenint substantius. Esdevé açò quasi sempre ab attributius, ço es, aquells qui poden ésser referits a persona. Trobem també:

I. Substantius la forma dels quals coincideix ab la dels participis:

tot *amant* es cech e *creent* (3344)
 vi fort delitable als *bevents* (883)
 los *circumstants* (3647)
 com a regines devant los *dolents* afeminats (2414)
 en aquella (forma) que malalts o *famejants* solen dormir (15)
 los *patients* aquells son (2095)
 desampara lo *possehint* (2174)
 los *volents* usar de raho (1268)
 al *arguint* ... lo *responent* (154).

Entre aquests ne registrem dos la substantificació dels quals es tan completa, qu'es sols per reflexió que nos adonem de sa provenença participial:

als grans *inconvenients* (1165)
 En la una part fan star la *serventa* (2364).

II. Substantius la forma dels quals no convé ab ningun participi, a causa (en aquest cas a diferencia d'alguns adjectius) de no existir lo verb o'l participi en català:

'*infants*' (1947), 'in. + fans' de 'fari' parlar. Verb que no hem heretat
 'a lurs *parents*' (2004), 'parens' de 'parere' parir. Verb qu'hem heretat, mes no son participi en l'accepció del substantiu català.

834. Oficis sintàctichs dels participis. — Aquells qui són adjectius substantivats omplen la funció nominal qui, com a substantius, los correspon respecte al verb principal de la proposició, mes ensemps, com a verbs, poden tenir subjecte y règim propis llurs:

'ell ... tots los *afermants* la dita oppinio tengra per orats' (706).
 [Verb principal: 'tenir', son subjecte 'ell'; son règim 'tots los *afermants*'. Aquest participi a son torn té per subjecte. 'los' (= 'aquells') y per règim 'la dita opinió'.]

Esser ... torbat per son propri dampnatge no es damich mas del *amant* si mateix (650)
 has salvat mi dels *devallants* al lach (796)
 no es cosa en lo mon ... qui no torn difficil ... al no *volent* fer aquella (204)
 Entrels *volents* usar de curialitat (1735).

Aquells qui son adjectius concorden naturalment ab llur substantiu, mes alhora poden tenir subjecte, règim y complements propis: 'cosa corporal de si matexa no pot esser axi *movent* que alcuna cosa no la haia a moure' (1100). (Verb principal 'pot esser'; son subjecte 'cosa corporal'; son predicat concordant ab lo subjecte 'movent'; mes aquest participi té un règim: 'si matexa'.)

sies cert que les rahons *faents* contra aço son couinent
ment fundades en raho natural (1513)
que es una cosa fort mal *stant* en fembra (2610)
e moltres altres coses *consonants* a raho (1024)
no es poch ... en tant duptos fet haver testimoni qui ...
depos de certa sciencia; majorment quels altres *con-*
cordants ab ell sien majors de tota excepcio (239).

Llevat aquells adjectius lo verb corresponent als quals no es conservat en català (com 'absents, evidents, fervent, infant, parent', etc.), tots los demés són substituïbles per una oració secundaria de relatiu, en la qual lo pronom sigui precisament subjecte. Així: 'ardent cor' = 'cor qui ardeix'; 'tot amant es cech' = 'tot aquell qui ama es cech'; 'tots los afermants' = 'tots los qui afermen'; 'no pot esser ... *movent*' = 'cosa qui mou'.

835. Significança passiva de qualques participis actius. — En les substitucions precehents hom observarà que'l pronom relatiu sempre es subjecte. Es açò una conseqüència de la significança activa del participi-adjectiu: hem dit al començament (§ 828) qu'aquest qualifica al nom qu'acompanya ab sentit d'acció present, qui dura, y qu'aquesta noció s'esfuminà fins a devenir la qualificació independent de la durada y del temps, y resultà adjectiu.

Ací hem de registrar un pas més endavant y il·lògic. En efecte, alguns adjectius participials no designen una acció feta pel nom que qualifiquen, ans una acció qu'hom fa a aquest, ço es, una acció soferta per aquest, una acció passiva. Reemplacen llavors, lo participi passat. Aytal fenomen es ben escarç en nostra llengua en comparança del francès ('cabinets payants', no 'qui paguen' ans 'qu'hom paga').

Metge no'n té cap passatge, car jatsia qu'a primer esguart en: 'aygues ben olentes' (3754) trobem que 'olentes' no significa que les aygues 'olin', ans que són 'oltes, olorades'; aytal sentit passiu no prové sols del participi, ans a mon vijarés de tot lo verb 'oldre', com encara avuy dihem en castellà 'esta flor huele mal'.

II. Gerundi.

836. Com l'infinitiu, mes en molta menys facilesa y proporció, lo gerundi pot omplir lo mester de substantiu: així 'porteunos l'entrant', 'no parlem del romanent', 'del meu vivent', etc. En aytal cas

admet l'article, los pronoms demostratius y'ls possessius. Bé però, en general, los gerundis substantius nos són pervinguts com a mots encunyats en l'època de la formació de la llengua; tostemps després ha anat predominant l'infinitiu. Sols trop: 'donants *entenent* a la gent ignorant' (1214).

837. Construccions de gerundi ab auxiliar. — Pera reblar la durada d'una acció lo llatí afegia lo participi present a 'esse', 'stare' ('est legens'), y lo baix llatí, a més, lo gerundi (qui reemplaçava lo participi) als verbs de moviment 'ire', 'venire' ('it cantando').

Metge no'ns ofereix la construcció ab 'esse'.

Ab 'stare' notem:

molts porchs ... *stan* lurs entorn *lepant* lurs boques e cuixes (2001)

estaran ... *trufant* e *dient* moltes pegueses (3637).

Aytal construcció es estat tostemps molt esandida en català.

Lo mateix devem dir d'aquella ab 'ire', esmerçada arreu:

altres per *anar cavant* e *cercant* rael (2322)

cabra ronyosa sa par *va cercant* (2547)

ne *anar* les *manlevant* per lo veynat (2662).

Ab 'venire' escarseja. Metge no'n té cap passatge.

Ab los verbs 'veure, ohir, trobar' lo gerundi forma expressions perifràstiques ocupant lo lloch del infinitiu: 'Lo veig escrivint', 'l'ohesch cantant' 'lo trobí passejant'.

838. Oficis sintàctichs del gerundi. — Ja en llatí l'infinitiu lo reemplaçava en los casos nominatiu y accusatiu. No devem, donchs, esperar que trobem en romanç lo gerundi exercint de subjecte o règim directe. En cambi, per ésser un ablatiu d'instrument es vijarés que son lloch propi serà lo de:

Complement adverbial.

839. En los exemples qu'hem donats fins aci, lo subjecte del gerundi es estat lo mateix que'l del verb personal; hem d'introduhir ara la divisió y examinar primer:

Gerundi ab subjecte propi diferent del del verb principal. Forma una proposició independent y absoluta, incisa en la sobirana; rahó per la qual es apellat lo gerundi 'absolut':

la qual, *vivent lo cors*, es tota en les sues parts (320)

encontinent aquelles ... axi com *sageta volant*,¹ partides

daqui, van a loch hon son dampnades (1972).

Per haver forma plural, parlarem després del gerundi lo subjecte del qual es lo règim del verb personal.

¹ U. fa 'volants'.

840. Gerundi ab lo subjecte del verb principal. — Es la construcció més usual y espandida. Los complements adverbials que forma contenen tots la noció de durada, congènita en lo gerundi y qui manca en l'infinitiu. Per açò poden ésser classificats sovint com a 'temporals'; mes com sia cosa que l'ablatiu d'ont treguérem lo gerundi romànich ja era 'instrumental', aquest caràcter y, en particular lo modal, hi trobarem més generalment. Axis:

Complements temporals:

studiant en la cambra ... me vench fort gran desig de dormir (9)

E *duptant* qui era spaordim terriblement (32)

Job qui *testificant* nostre Senyor. Deu no havia par (531).

Complements modals:

(Salamo) quaix *determinant* hi ajusta (110)

puys *dient* quel hoyssen (117)

vivificant lo cors es apellada anima e *volent* coratge (217)

(Pluto ... les dues parts) volgue separar *posant* ira en los pits (259)

raho es motiva virtut de la anima *aguant* la vista de la pensa e *departint* los coses veres de les falçes (1027)

(ella) ha daço gran tristor ... *desiyant* aquelles (315).

Emperò, remarqui hom qu'en tots los passatges lo gerundi expressa les circumstancies qui acompanyen l'acció.

Dexem de banda ara los matíços adverbials, pera ocuparnos de punt més important, en quant a Metge. En tots los exemples qu'acabem de donar, lo subjecte del gerundi, adés propri, adés del verb personal, es estat singular. Sa essencia adverbial no permet al gerundi tenir nombre: resta tostemps invariable. Per açò trobem los dotze passatges següents, ahont, jatsia que'l subjecte, alhora del verb principal y del gerundi, sigui plural, aquest roman sens 's':

(los homens) altres (coses) *menyspreant* e *oblidant* lexen anar (915)

aytant com aprofiten *perseverant* ab bons homens son fets piyors *conversant* ab mals (918)

els antichs *suplint* los defalliments d'aquells (1736)

cascunes segons lurs crims que *vivent* havien comesos (1990)

altres van com a orats e furiosos, *corrent* e *cridant* continuament (2041)

per tal com *vivent* (altres) exorbaren ... lurs fills (2048)

dalcuns qui *vivent* havien mal obrat (2096)

Si elles son riques ... o *veillant* o *durment* seran per aquells robades (3532)

puys dormen e reposen *somniant* (3704)

amaguen les *corrent* (2392), y a més 2001 y 3637, ja transcrits (§ 837).

[En 2048 lo ms. P. escriu 'vivint' y en 3532 lo ms. U. fa 'dormint'. Ara bé: 'vivent, durment' procehexen palesament dels participis presents, mentre 'vivint, dormint' dels gerundis. Remembrem, noresmenys, que 'corrent', del 2392, té avuy-en-dia no sols aquesta forma, sinó la plural 'corrents', usada igualment ab subjecte singular.]

841. Participis gerundials. — Contra aquests dotze gerundis, tots los demés de les obres metgenques, qui sumen quaranta cinch, concorden en nombre ab lo subjecte:

(Minos, Radamantus) ... *havents* pietat de mi se preseren a plorar (1786, 2244)
 les dites dones, *volents* usar ... de lur iniquitat mogueren gran brogit (1838, 2392)
 aquells qu'il havien mort, *volents* lo lunyar del nombre dels homens, lo havien ajustat al consell dels deus (712, 2421, 3625)
 (franceses) que *creents* que les animes no morissen pres-taven pecunia (695)
 volen ... senyorejar lur companya ... *sabents* que companyones son dels marits (3483)
 E ades. ades cridant, blastomen les, *dients* (2377, 2367)
 (Molts doctors de la sgleya ...) *entenents* ho molt mils que nou saberén dir, nou han pogut perfetament explicar (221)
 e *conexents* si matexes tenen per besties tot hom qui ... (2297, 2300, 3667)
 E no *considerants* la grosseria que per dissolucio de menyar ve al enteniment ... viuen per breu temps (3711)
 no *curants* satisfer sino a lur bestial apetit, mengen e beuen (3696, 2303)
 totes les animes ... *oblidants* les penes que soferien, feren semblant (1788)
 mas que perço que *oynts* la seguent istoria (V. 18)
 Alguns singulars dels regnes que jo possehia *havents* iniquitat e enveia ... *desiyants* esser en lo loch on ... (1154, 2324)
 E molts, *confiants* en aço porien caure en la fossa (1312)
 tot los animals ... obren quaix moguts per natura e no *obrants* per art (1077)
 E ab grans crits *apagants* lo so que jo fahia, acostaren se a mi (1840)
 quantes enfanten abans de lur temps ... *tements* que no venguen a vergonya (2470)
 altres ... son greument premuts per aquelles, *cridants* altament, aprenets de fer justícia (2031)

en la riba del qual ha voltors ... e molts altres ocells
gemegants agrament (1922)
 E *monstrants* son pahorugues e temoroses, ... diran que
 no son (2448)
 iran per les plaçes ... *jutjants* les gents *escarnints* e *gilians*
 veri per lurs boques ... (3630, 3644)
 entro que fo sabut per ... les guardes del dit carçre
 qui *publicants* aço al dit pretor (3082)
 els raen ab vidre suptil les galtes el coll *levants* ne certs
 pels (2335)
 per tal que *romanents* vidues puixen viure opulèntment
 (2594)
 Tals que ... son stades eguals o per ventura *sobrepujants*
 qual se vulla hom (2954)
 vostres ... perseguidors *fenyents* e *demonstrants* voler aquelles
 axi com aprofitoses a la cosa publica (1190)
 e *fenyents* que ploren iran ab gramalles negres (3541,
 2409, 2721, 3066)
 molts doctors ... e altres sciens e devots homens *tractants*
 daquesta materia han fet lur poder de ... (210)
 e (altres) *treballants* en va no poden (2039).

[Remarquem de pas, qu'en 712, 2421 y 3625 lo ms. U. fa
 'volent'; en 2448, los mss. A. U. 'mostrant se'; en 3541, 2409,
 2721 y 3066, lo ms. P. tostemp 'fingint, fengint'.]

842. Gerundi (¿participi?) lo subjecte del qual es lo
 règim del verb personal; en guisa qu'aquell es distinct del
 subjecte d'aquest. Los gramàtics francesos moderns rebutgen
 aytal construcció, sostenint que solsament deu hom veure y usar
 lo gerundi ab referencia al subjecte (§ 840) o ab subjecte total-
 ment divers de tots los elements de la proposició principal (§ 839),
 però may referintse al règim del verb personal: quan açò esdevé
 se tracta d'un participi present. Aquesta regla, naturalment esta-
 blerta *a posteriori*, no's conforma ab los fets romànics primerenchs,
 qui mostren sovint la construcció rebutjada. En castellà es corrent:
 'la encontré escribiendo', y lo mateix en català. Metge nos ofereix:

moltes coses veig *induints* mi a creure (939)
 dix moltes belles rahons *provants* la immortalitat de la
 anima (672)
 havets dites alcunes rahons e demostracions *provants* la
 dita immortalitat (949).

(En 672 lo ms. U. fa 'provant'.)

843. Referintnos ara aplegadamente a tots aquests quaranta
 cinch passatges plurals (§ 841, 842), no hi ha pas dubte que llur
 significança es la propria del gerundi. Tots los d'igual subjecte
 que'l verb personal admeten, per exemple, la partícula 'boy' avant-

posada, qui rebla llur dependència d'aquell verb. Així mateix, en castellà los traduhiríem ab '-ndo', desinència gerundiana y no ab '-nte', desinència del participi. En quant als tres passatges darrers, remarquem com per haver 'induhints' y 'provants' règims directes, no accepten la traducció 'cosas inducientes mi a creer', 'razones probantes la inmortalidad', sinó 'cosas induciendome a creer', 'razones probando la inmortalidad'. Hauríem de llevarlosi, pera admetre 'cosas inducientes a creer', 'razones probantes de la inmortalidad', ahont hem tret aquells mots del domini verbal, essent devinguts adjectius.

Emperò, jatsí llur valua gerundiana, es vijarés que llur forma plural es la del participi actiu llatí, en tal guisa, que talment com los romanistes classifiquen los exemples francesos de qu'hem parlat (§ 829), devem nosaltres considerar també tots aquests passatges. Certes, Metge escrigué participis los quals han la significança primitiva, remarkuiho hom bé, del participi llatí quan implicava durada y no era encara devingut mer adjectiu. Y tant es així, que'l ms. P. rebutja sempre (un sol cas exceptuat) la forma participial 'fenyents' pera adoptar la gerundial 'fingint', qu'en altres sis passatges lo ms. U. en lloch de 'volents' y 'provants' escriu 'volent' y 'provant', y qu'en 1972 ja veyérem (§ 839) com los mss. A. P. fan 'volant' per 'volants'. Fos cosa dels escrivans, fos del mateix text original metgench, tostemps indica la primera variant un discerniment viu d'abdues values quan quiscuna ofería forma peculiar. Noresmenys, ja hem fet remarcar com avuy usem coloquialment la forma plural 'corrents' ab significat de gerundi.

Ara bé: ací's presenta la qüestió: ¿hem de considerar, de conformitat ab Meyer-Lübke, qu'aytals formes participials foren debudes a influència clàssica sobre'l escriptor o potser a influència italiana? Jo no ho crech. ¿Podem, concloure, donchs, que no fou sols lo gerundi d'ahont heretà nostre romanç, com hem exposat, sinó ensemps del participi? Tampoch gos afirmarho, mentre no fem noves recerques pels orígens del català. Lo castellà, però, un xich oblidat en aquest punt pels autors romanistes, ab sa distinció clara d'abdues formes, es lo qui ha de proporcionar la prova sobirana.

844. Gerundi preposicional. — Lo gerundi admet avantposada la preposició 'en' sens que sa significança cambii. Lo francès se'n alta molt: 'en mangeant'. En català, són populars avuy les construccions 'tot en menjant ... boy menjant' y també 'en menjant'. Un sol exemple nos en ofereix Metge: 'parlotegen ne ... encare de nits *en durment*' (2645).

Capítol III. Participi passat.

I.

845. Ja en llatí lo participi representava l'acció soferta pel nom, independentment de valua temporal, ans com una qualitat inherent al mateix, y axis també avuy 'roba descolorida' significa que té la característica contraria a la de 'lluhenta, colorada', sens voler fer esment en l'acció de 'descolorirla'. Ara bé: originariament totes les qualitats qu'un nom hagi pogut rebre per mitjà del participi presuposen qu'aquell sigui estat règim directe d'aquest: al despendre lo participi de son auxiliar y aplegarlo sols ab lo nom, no fem als sinó una construcció passiva: 'roba descolorida = roba qui es estada descolorida'. Havem, donchs, que'ls participis han primordialment una significança 'passada' o 'passiva', la qual se va després esfuminant fins a restar menys o més franca (y a voltes lliure del tot) de tota referencia de temps y devenir llavors adjectius qualificatius: axis de 'effeminatus' (pp. de 'effemino') n'hem obtingut 'afeminat', qui designa un home qui té aytal qualitat, sens indicar l'acció de que 'hom l'afemini'. Facilment comprenem qu'en llatí una de les característiques més generals en los participis fos la de passiva, jatsia que'ls verbs intransitius, havent fretura d'aquesta veu, mancaven també d'aquells.

Al perdre lo romànich les desinencies passives y al emblar lo participi pera afayçonarse aytal veu, anà desaparexent d'aquest lo sentit passiu, y, en cambi, prenenthi gran ufana lo sentit passat. Perduda aquella noció, no hi hagué empatxament en que s'expandís lo participi a tota mena de verbs, los qui mancaven de passiva enclosos: ja en lo baix llatí trobem 'ventum est'.

Ara bé: lo pas d'una significança passada esdevinguda en un temps indeterminat, a la de propietat inherent en un nom,¹ es facilment comprensible quan hom lleva al participi son auxiliar (explicit o implicit). Com que'l temps compost es un passat indefinit, ço qui esdevingué al nom resta com una modificació soferta en son ésser, y, en conseqüència, es una novella propietat que cobra. Si 'jo he trencat un vas', es vijarés que si'l vas roman, serà un 'vas trencat', ahont aquest mot ja es un adjectiu qualificatiu parió a 'vas sencer'. Ací, donchs, radica la distinció entre participi y adjectiu: lo primér implica acció, lo segon propietat; aquell porta auxiliar (en los 'ablatius absoluts' hi es sobrentès), ne fretura lo darrer.

Es axis que tots los participis catalans poden ésser usats, perduda tota modalitat verbal, com a adjectius. Emperò, la proposició inversa no es pas tostemps exacte, car hi ha adjectius catalans derivats directament de participis llatins, mentre los participis

¹ Me referesch al pas lògich, no al cronològich. En llatí la valua adjectiva hi es tan antiga com la verbal.

catalans corresponents a aquells són estat formats regularment dels verbs de nostre romanç. Y entre abdues formes han resultat discrepàncies.

Examinem los textos de Metge:

846. A. Adjectius la forma dels quals es idèntica a la dels participis passats corresponents. — Llur nombre es tan gran en català com participis havem.

I. Abdues values, ço es, l'adjectival y la participial, són en ús:

en la forma *acostumada* (15)
 los homens ... *afeminats* (901)
 operacions *amagades* de natura (3301)
 (coses) *animades* (79)
 les escriptures dels *aprovat*s antics (2966)
assenyalada obra (3269)
 alcandores *brodades* ben *perfumades* (2351)
evasions colorades (1586)
continuat moviment (266)
 la tua *dampnada* opinio (1602)
 en un loch *desat* de la casa (V. 494)
 magres e *descolorits* (2019)
desiyada fi (3180)
 Trist jo ... e *desconortat* (2852)
desordonat voler (2875)
 vell ... *difomat* (2587)
 per la *diita* cambra (12)
 gonelles ... *amples* e *folrades* (2347)
 paret *fumada* (2812)
 aygua *gelada* (2023)
 pomada *liriada* (2321)
 avis *morts* (3474)
 (coses) *passades* (400)
 nit *passada* (2481)
 pels blanchs, larchs e no *pentinats* (1931)
 en les dues *predites* rahons (1177)
 vayrs *purats* (2353)
 homens de vida *reprovada* (1159)
 noves *rimades* (2693)
 mantell fort sutge e *romput* (1932)
 argent *sublimat* (2321)
 fills *suposats* (2594)
 molt *temut* Cirus (2992).

En tots aquests passatges podem usar l'adjectiu sens alteració de forma com a participi, donantli un verb auxiliar.

II. Adjectius qui coincidexen ab llurs participis, emperò aquests no són en ús:

benaventurades fembres (3141)
inopinat infortuni (1760).

Usem los verbs 'venturar, opinar', mes no 'benaventurar, inopinar'; los participis 'benaventurat, inopinat' nos manquen, donchs.

847. B. Adjectius la forma dels quals discrepa de la dels participis corresponents. — Aytals adjectius provenen dels participis llatins; mes llur forma catalana es resultada irregular respecte al verb català, lo qual s'es afayçonada una altra forma regular pel participi. En conseqüència, l'adjectiu no coincideix ab lo participi.

Convé remarcar qu'antiguament la forma irregular era més acceptada pel participi qu'avuy. Modernament, lo penjant es distingir abdues formes donant a quiscuna valua propria. Cal, a més, fer esment qu'en molts casos l'adjectiu de forma participial irregular ha cobrada una significança diferent de la del participi regular català:

'coses *compostes*' (415), 'compostus, compositus' de 'componere' p. mod. composat
 'ben sere *content*' (190), 'contentus' de 'continere' pp. contingut
 '(istorial) *discret*' (3214), 'discretus' de 'discernere' pp. discernit
 'doctrina *disposta* a luxuria' (896), 'dispostus, dispositus' de 'disponere' p. mod. disposat
 '... *dissoluts*' (3693), 'dissolutus' de 'dissolvere' pp. dissolt
 'coses *distinctes*' (68), 'distinctus' de 'distinguere' pp. distingit
 '*dret* cami' (1026), 'directus' de 'dirigere' pp. dirigit
 '... *elets*' (1445), 'electus' de 'eligere' pp. elegit
 'rahons *exemptes*' (507), 'exemptus' de 'eximere' < ex + emere' p. mod. eximit
 '*experta* en grech' (3018), 'expertus' de 'experiri' < experimentum < experimentare' pp. experimentat
 'coses *falses*' (1028), 'falsus' de 'fallere' < fallire' pp. fallat, fallit
 'la amor no era ... *ficta*' (1614), 'fictus' de 'ingere' pp. fingit
 'cosa ... *inusitada*' (1729), 'inusitatus' < in + usitare' pp. in-usat
 'aquesta *maleyia* casa' (2535), 'maledictus' de 'maledicere' p. mod. malehit
 'montanya *plena* de selves' (1909), 'plenus' de 'plere' < complere' pp. complert, omplert

'una part dels cabells *solta*' (2989), 'solutus' de 'solvere' pp. soltat
 '... *stretes*' (3449), 'strictus' de 'stringere' pp. estingit
 'un camí *tort*' (1804), 'tortus' de 'torquere' pp. torçat.

Entre los precehents: 'compost, dispost, exempt, maleyt, usitat' són participis usats per nostres clàssichs, mes no avuy. Remarqui hom los cambis de sentit de molts altres, ço qui ha donat adjectius novells a la llengua, jatsia que'ls participis de forma catalana regular també poden ésser adjectius. Axis, si 'content' té una significança ben diferent de 'contingut', aquest pot ésser adjectiu a més de participi: 'un home contingut, respectuós'.

848. C. Adjectius catalans derivats de participis llatins sens que nostra llengua tingui los participis corresponents:

'pus *alt* que ...' (90), 'altus' < 'alere' (es possible qu'*altus* hagués donat lloch en baix llatí a 'altiare', d'hont nostre 'alçar'. Tindriem llavors pp. 'alçat' corresponent a 'alt'. De 'alere' ne provingué 'alimentum', nostres 'aliment' y 'alimentar')
 'elles son *ardides*' (2459), del alemany 'harti' dur, fort (no té res que veure ab 'enardir' del llatí 'inardescere')
 'ne so *cert*' (140), 'certus' de 'cernere' ha donat 'cernir' pp. 'cernit' (separat) qui no són en ús
 'affeccio ... *incerta*' (927), 'incertus' de 'cernere'
 'pits *delicats*' (3524), 'delicatus, deliquatus' < 'deliquare' < 'liquare': seria 'liquar' (fer líquit) pp. 'liquat' qui no són usats
 '*devots* homens' (211), 'devotus' de 'vovere'
 'animal *imperfet*' (2286), 'perfectus' de 'perficere' son supi 'perfectum' donà 'perfectionem', d'hont nostre 'perfeccionar' y 'perfeccionat'; en guisa qu'aquest pp. no ve directament del verb
 'es *just*' (177), 'justus, jussus' de 'jussere'
 'seria fort *injust*' (491)
 '*secret* juy' (8), 'secretus' de 'secernere'.

849. Substantius provinents de participis. — Molts adjectius catalans derivats de participis llatins són devinguts substantius. Quasi no cal esmentar qu'observem açò ab substantius-adjectius atributius (§ 25). Axis, per exemple, Metge escriu:

repos als *cansats* (2059)
 en infern soferen los *condampnats* (2055)
enamorats (3356)
 son *excomunicats* (3649)
 molts *ressucitats* (232).

Mes són també abundosos los qui no són atributius. Ací trobem igualment:

850. A. Substantius de forma participial catalana regular:

per poder satisfer a lur *apetit* (2448)
argentada (2321)
 canté alguns virelays *ballades* e cançons (1820)
 los ... *dits* dels gentils (741)
lentremit (3652)
 La *entrada* no es scura (1911)
 si aquelles fan *errades* (2925)
 la *exida* de infern (1806)
 axi sobre'l *fet* de la justícia (1186)
fusades (2638)
mentides (3356)
 alguns altres *morts* (837)
panades (2708)
 no poria ben defendre que en algunes dones no hage
partida de ço que dit has (3682)
 que vuy sots *presos* (1158)
 si en *scrits* ho volies metre (1634)
 la fi del *rerascrit* (3223)
 causa de la mia *venguda* (1765)
vista (2805).

851. B. Substantius derivats del participi llatí, la forma dels quals no correspon ab les del participi regular català:

'per *merit* dalcu' (1296), del subst. 'meritum' de 'mereri'
 merèxer merescut
 'no per *demerits*' (4)
 'confessar lurs *delictes*' (1967), 'delictum' supí de 'delin-
 quere' delinquit
 '*junes* o jochs' (2726), 'junctus jungere' junyer junyit
 'donar a *oblit*' (1657), 'oblitum' supí de 'oblivisci < oblitum'
 'oblitare' oblidar oblidat
 'poch *profit*' (1700), 'profectus' del supí 'profectum de
 proficere'; de profit se'n deriva profitar, profitat
 '*proposit*' (920), 'propositum' de 'propositus' confós ab
 'pro pausare' proposar proposat
 '*requesta*' (2536), baix llatí 'requesta' per 'requisita' de
 'requirere' requerir requerit
 '*statuts*' (589), 'statutus statuere' estatuhir estatuhit
 '*subiect*' (74), 'subjectus subicere subjectare' subjectar sub-
 jectat
 'sia fet *tort*' (177), 'tortum' de 'tortus' pp. de 'torquere'
 torçar torçat.

852. C. Substantius los participis corresponents als quals se són perduts:

Sols he trobat:

'instinct' (1050), 'instinctus' del supí 'instinctum' de 'instinguere' < 'in + stinguere'. Aquest verb l'hem heretat en 'di + stinguere', 'distinguere', distingir.

853. Oficis sintàctichs dels participis:

Participis predicatius. — Com a vers adjectius los participis poden ésser predicats. Quan ho són ab 'ésser' no tenen naturalment un sentit passiu, sinó qu'expressen una característica estable del subjecte, rahó per la qual modernament en tal cas tostemps usem lo verb 'estar': 'no molt menys que si encara *era* (jo) *ajustat* a la carn' (227), [ço es, no que 'si hom m'ajustés a la carn', sinó que 'si encara estava ajustat (havia la propietat de restar ajustat) a la carn']. Ço mateix analitzarà hom en:

tota substancia intellectual per tal com *es separada* ... del cors (408)

¿com *est enganat!* (1284), (ço es, ¿com romans enganat!)

¿Perque no (entrar hom en paradís) si la porta *es uberta?* (1286)

('uberta' es propietat de la porta; equival a altre adjectiu, com 'es ampla'. Nó es, donchs, participi formant passiu).

II. Participi ab auxiliar.

854. Los dos verbs catalans més usats com a auxiliars dels participis són 'haver' y 'ésser'. La significança del primer es activa y la del segon passiva, ço es, ab aquell lo participi passat se refereix al objecte y ab aquest al subjecte de la proposició.

Pera dir 'tinch aquella casa', lo llatí esmerçava usualment la construcció 'mihi illa domus est' ('aquella casa es meva'), y escarsament hom troba lo verb 'habere': 'illam domum habeo'. Ab participi, axís mateix llegim 'mihi hic homo cognitus est' ('aquest home es conegut meu'), jatsí que prest se troba 'hunc hominem cognitum habeo' ('he conegut aquest home'). Emperò, cal remarcar bé que la significança d'aquesta darrera frase no es la que li donem avuy-en-dia, en que auxiliar y participi formen una sola locució verbal, un temps compost del verb. No: en llatí 'habeo' servava tota sa valua possessiva, y 'cognitum' era un adjectiu qui qualificava lo règim directe, en guisa que la traducció més exacte seria 'tinch aquest home conegut'. Abans de la literatura romànica, lo baix llatí ja havia estès 'habere' a verbs intransitius, ahont lo participi no havia objecte al qual referirse.

Entre la valua llatina y la d'ara, lo pas es estat ben gradual; en tèrmens qu'en l'època de Metge es ben perceptible en mant endret la força transitiva de 'haver' y l'adjectiva del participi. Axís:

'Molts son descebutts en ço que han desigat regnes ... e altres felicitats mundanals. E *han* les *aconseguides*, puys son se perduts per aquelles' (2171).

Es ben perceptible lo sentit 'y un colp les tenen aconseguides'.

'decep tu els altres qui no la conexen ne la *han* molt *privada*' (2791),

ço es, 'la tenen coneguda, tractada'.

Noresmenys, y per la matexa rahó, axís com avuy may separem l'auxiliar del participi, nostre autor se complau sovint en separarlos; no sols pel règim directe:

Has la vista moltes vegades blanca e lisa (2807)

ans adhuch per altres parts de l'oració:

la qual *havia a mi donada* Mercuri (1752)

altres quens *hagueren contra veritat imposats* (1218)

si ... lo ca ... les *haura de nit ladrant despertades* (2483).

855. Concordança entre lo participi construït ab 'haver' y l'objecte de l'acció. — Des lo moment qu'auxiliar y participi no són pervinguts a soldarse definitivament pera constituhir nous temps verbals, com veyérem havien arribat a assolir l'auxiliar y l'infinitiu, enfantant lo futur (§ 800), es lògich y natural que'l participi servi les desinencies adjectives y concordi ab lo règim. Mes per la matexa rahó, es també lògich y natural qu'a mesura que hom s'allunya de les values primordials y 'haver' resta més y més circumscrit al paper d'auxiliar, aytal concordança vagi perdentse. Lo castellà l'ha perduda del tot; lo francès y'l català fan diverses disquisicions segons lo lloch del règim.

Concretantnos a Metge, heusací ço que nos diu la copia acurada de *tots* los casos ahont lo règim es femení o va en plural (car essent la terminació invariable expandida modernament la del masculí singular, no pot pas constituhir prova alguna):

Valter, passatges 21; hi ha concordança, sens variant en ningun manuscrit, 19 v. g.:

Deu los havia *tramesa* aquesta *dona* (V. 228)

La present *ystoria* ... he *arromansada* (V. 609)

los quals me havies *donats* (V. 468)

Jo he *ficades* aquestes *coses* (V. 262)

al qual ella sa *persona* e les *sues coses* havia *subjugades* e *sots meses* (V. 419).

No concorden, sens que'ls ms. discrepin entre sí, 2:

havia *stoyat*, en un loch desat de la casa, la *goneyla* aspre (V. 494)

Are has *cobrat* ensemps totes les coses (V. 581).

Somni, passatges anotats: 154, qui's descomponen com segueix:

- α) Tots tres manuscrits serveixen la concordança en 109.
- β) Ningun manuscrit la serveix en 26.
- γ) Algun dels manuscrits la serveix en 16 (ms. A. concorda en 5, ms. P. en 6, ms. U. en 9).
- δ) Passatges confosos, 3.

Exemples, α):

en has *reebutz molts beneficis* (1561)
 han *enganats, robats e morts aquells* (2026)
 qui *devorats los* han (2477)
los llibres que han *fets* los *iiij doctors* (849)
aquells que dessus he *anomenats* (2094)
 ha *ornada la terra* (347)
bona persuasio me havets *feta* (502)
 em hagueren *adorada e levada* en palmes (2553)
 abans *la* havia *dita* Plato (513)
 lo dit scisma ha *meses raelis* (1441)
 tu ara cuydes *les* molt haver *loades* (3283)
 no *les* hagueren *observades* (568).

- β) D'entre los passatges ahont no hi ha concordança triaré aquells ahont lo règim preceheix lo participi:

Coses noves e null temps per mi hoydes has *dit* (2056)
 son en la *forma que* has *hoyt* (2079)
moltes coses que natura nols ha *donat* (2301)
alguna cosa que dit haïen (2647)
moltes desplaçants obres quem ha *procurat* (2885)
 Ultra *les malediccions que* has *recitat* (3321)
cascuna natura has *experimentat* (3491).

Lo coteig curós entre los 109 y 26 passatges de α y β no permet descobrir que la concordança sigui mils servada quan lo règim va abans lo participi, com estatuhiren los gramàtics francesos, irrahonablement segons Darmesteter.¹ Es axís mateix independent de la valua nominal o pronominal d'aquell.

- γ) Les xifres comparatives de les variants són massa exígies pera poder ovirar preferència ninguna.

δ) Los tres passatges confosos quasi haurien d'ésser enclosos en α. Axís en: 'son veri ha *la passio* de ton *coratge lorbat* per aquella' (1871); es quasi segur que la terminació masculina del participi es debuda a la influencia de 'coratge'; se tracta, donchs, d'una concordança mal establerta. Lo mateix diriem de 3132. En lo terç passatge, ço es: 'aquells ... han *obtinguts remissio* de

¹ *Syntaxe*, 458, III.

lurs delictes' (1534), 'obtinguts' apar concordar erroniamment ab 'delictes', en lo ms. U. Car lo A. y P. fan 'obtingut'.

Resumint: la habitut ab que nostre autor fa concordar lo participi ab son règim es palesa, anch que no absoluta. Com que cap dels mss. mostra una major puresa respecte a aquest punt, no podem endevinar ningun penjant qui'ns faci concloure que'l mateix original de Metge fos exempt de tota manca d'acort.

856. Concordança entre'l participi passat construït ab 'ésser' y lo subjecte. — Es fonamental y tostemps observada. Com sia qu'aquest auxiliar fa referir lo participi al subjecte, tant si la proposició es formalment passiva, com si reemplaça 'haver' en un intransitiu, l'acort es capdal y necessari. Exemples en § 857.

857. Us respectiu dels auxiliars 'haver' y 'ésser'. — Comencem per observar que'l darrer era y es per excelencia l'auxiliar de la veu passiva dels verbs tranzitius (§ 462).

Quan no's tracta de veu passiva, sinó de temps compostos de l'activa, caldria esperar que l'auxiliar fos sempre 'haver', mes no es així. Hem de departir ací los verbs:

Tranzitius. — Los temps compostos actius llurs, tostemps són formats ab 'haver'. Totes les cites donades en § 855 pertanyen naturalment a tranzitius.

Intransitiu. — Uns duhen 'haver', y en aquests es considerada ans que tot l'activitat del verb; d'altres porten 'ésser', y són los qui reflecten mils l'estat resultant de dita activitat. Disquisició aquesta, emperò, qui no pot pas ésser aplicada *a priori*, ans al contrari, es l'auxiliar ço qui nos indica com devem considerar l'acció, aytant més quant en uns matexos verbs hi ha discrepàncies segons los endrets y èpoques del domini romànic. Quiscun porta, donchs, son auxiliar; y hom pot sols remarcar un cayent a favor de 'ésser' en aquells qui denoten 'moviment', y 'estat o repòs'. Es debades reblar qu'en aytal cas aquest auxiliar no indica veu passiva, car nos ocupem ara d'intransitiu.

Freturant los intransitiu de règim directe, es vijarés que llurs participis passats construïts ab 'haver' resten invariables, ço es, no tenen altre terminació que la del masculí singular. En los afayçonats ab 'ésser' llurs participis fan tostemps referencia als subjectes ab los quals concorden.

Nota presa de tots los intransitiu metgenchs construïts ab auxiliar, aquells qui porten 'haver' són los següents: 'durar, aprofitar, jaure, obehir, obrar, parlar, ressemblar, tenir (ab), treballar, trigar, viure', v. g.:

e aquells qui han trobades arts e les han divulgades e
han aprofitat a molts (1952)
qui ... han viscut en lo mon (1235)

en la tempestuosa mar *has viscut* (3795)
havia ressemblat a la vida dels deus (681)
 e *havia* tostemps *tengut* ab lo vertader vicari (1381)
 qui *han jagut* carnalment ab llurs filles (2036).

Ací hem d'encloure los impersonals: 'plaure, convenir':

E axí *ha plagut* a Sanct Gregori (107).
 ço per quem *ha convengut* venir ací (1758).

Porten 'esser' molts verbs qui indiquen moviment o repòs (estat). Metge hi esmerça:

α) Verbs de moviment:

Anar:

tant ne *eres anat* avant (1423)
 ab qui *son anades* (3516).

Venir (moviment):

¿Per que *sots vengut* en aquesta preso? (1127)
 e com lo pare ... *fos vengut* (V. 156)

(resultat):

ab aquella *foren venguts* al port de veritat (1525)
 ¿los parts qui ... *son venguts* a be? (2473).

Pervenir:

Quant la dita muyler mia *sera* a vellesa *pervenguda* (1776)
 la qual fama con *fos pervenguda* a notícia de Griselda
 (V. 414).

Partir:

per que *son partides* de casa (3516).

Tornar:

hi *son tornats* (1964)
 tro que la coloma *sia tornada* (3635).

Passar, usualment ab 'èsser', (caminar):

per hont *est passat* (3794)

(transcòrrer):

tro *sie passat* lo temps (225)

(morir):

qui poch temps havia que *era passat* d'esta vida (31).

Mes trop ab 'haver':

poch temps *ha passat* que (3).

Exir:

entro que abdosos *fossem exits* de les valls infernals (1801)
 elles ne *siën exides* (3649).

Entrar, usualment ab 'ésser':

Après que *fuy entrat* dins (1755)

E après que *foren entrats* (V. 168).

Un passatge trop ab 'haver': 'Non *ha entrat* hu en paradis' (1542).

Caure:

infortuni que sobrel meu doloros cap *es caygut* (1761).

Créixer:

No veig que dals *sia crescut* mon saber (237).

Scapar:

de que jo *son scapat* (1313).

β) Verbs de estat, sojorn:

Aparer:

A elles jo *fora aparegut* (1660)

après sa mort li *era apparegut* (659).

Nàxer:

No es stat home qui *sia nat* (1261).

Morir, quan indica estat y té valua passiva, porta 'ésser':

après que lom *es mort* los seus amichs nol ploren (579)

Saul dix ... que li faes ressucitar Samuel, qui *era mort* (768);

mes quan es tranzitiu y expressa activitat, significant 'matar', exigeix 'haver':

aquells quil *havién mort* (711)

la qual stant en la flor de la sua joventut una serpent *ha morta* ab son veri (1766).

Perir:

si dones no fossen stades tota humana natura *fora perida* en Adam (3292).

Manquen ací molts altres verbs qui, com restar, romandre, etc., no són usats en temps compost per Metge.

Ací hem de continuar los impersonals:

Occórrer:

me *son occorreguts* (742).

Seguir:

fora seguida gran infamia a tots (1210).

Sdevenir:

que mal *sia sdevengut* (647).

Oblidar:

nom pens que per la present fortuna te *sia oblidat*
(V. 242).

Ésser. — Lo participi 'estat' del verb substantiu, pren 'ésser' per auxiliar en mans de nostre autor, com es guisa general de nostres clàssichs. Lògich es, si hom fa esment en sa significança de 'existència, estat':

Si altre testimoni no *fos estat* (829)

entens que la mia *es stada* soptosa diret la rao perque
es stada aytal (1152)

del qual tu e los altres princeps del mon *sòts estats* nodri-
dors (1437)

moltes dones *son stades* qui han hauda meravellosa pas-
ciencia (V. 626)

y mant altre exemple. Trop un sol passatge en lo Somni y un
altre en Valter ahont duguí 'haver':

E no sera mester a les dones quels demanen on *han stat*
(3529)

aquest meu ventre en lo qual los fiyls que tu engenrist
han stat (V. 471).

Quan 'ésser' fa d'auxiliar passiu d'un verb tranzitiu, en los
temps compostos, darrera del participi del primer ve lo participi
del segon. Mes com sigui qu'aquests concorden ab lo mateix
subjecte, resulta qu'ab verbs de la primera conjugació llurs desi-
nencies són iguals, esdevenint cacofonia. Malgrat açò, Metge manté
tostemps l'acort d'abdós participis:

l'home *es stat creat* en lo mitg (89)

(la remissio) nous *fora stada observada* apres ma fi (1212)
que gran part de Asia e Europa no *sie stada subjugada* per
elles (3093)

En mars deuria *esser estada podada* aquexa serment (3407).

Verbs pronominals. — Siguin subjectius, siguin reflexius.
Metge los construeix ab 'ésser', tant si són tranzitius com
intransitius:

a lur vergonya *ses demostrat* (6)

molts filosoffs e poetes *se son acostats* assats a la veritat
(233)

molts altres *sen eren pujats* al cel apres lur mort (576)

tant notable hom per la cosa publica *se fos donat* a mort
(598)

de fet *se fora seguit* axi (1162)

gran profit senyor, *sen es seguit* e seguirá a mi (1219)

jom *era declarat* (1381)

tro que ells *se fossen concordats* (1422)

que ab la fortuna *se fos mudada* la afeccio que ... (1655)

puys *se son perduts* per aquelles (2172)
 dues serpents ... *ques eren ajustades* carnalment (2231) —
me son meravellat de nostre Senyor Deu (3193)
 aqueixa altra *me sera cayguda* del cap ans que sia acabada
 de ligar (2375)
 a un home *quis sia lexat* morir per dones (3400)
 per *ques son* tant be *arreades* (3517).

Resulta, donchs, que Metge construeix ab 'ésser' los participis passats de tots los verbs pronominals y d'una part dels intransitius, constituïda principalment pels qui designen moviment o estat. Tots los demés intransitius porten 'haver', y així mateix tots los transitius en la veu activa.

Diferencia capdal que 'ésser' ofereix, segons formi un temps compost d'un intransitiu o pronominal, o bé faci la passiva d'un transitiu. — En lo primer cas està en lloch del auxiliar modern 'haver' y sa valua temporal es la de perfet (pretèrit perfet, plusquamperfet o futur perfet). Així, referintnos als exemples 1127, 1423 y 1776 del § 857 a, veurem com equivalen a: 'haveu vingut' (pretèrit perfet), 'haves anat' (plusquamperfet), 'haurà pervingut' (futur perfet). Y en cambi, aquests matexos temps de 'ésser' com a auxiliars de passiva constituïxen en general lo 'present', 'pretèrit imperfect' y 'futur imperfect' (§§ 459sq.)

Si hom posa esment en aquestes diferenciacions de valua temporal que'ls dos mesters de 'ésser' impliquen, y noresmenys ha en compte la facilesa ab que molts verbs intransitius se són transitivats en lo curs del temps (així 'pujar', 'tornar', qu'hem vist Metge construhia ab 'ésser', són sovint avuy transitius, ab 'haver' per auxiliar; ja sabem, a més, com molts intransitius, 'passar', 'exir', 'entrar', cobren a pler sentit factitiu (§ 360§) ab règim directe, y, en conseqüència, 'haver') apar comprensible lo resultat ahont es arribat lo català modern, paralelament a sa llengua germana ibèrica. Es aquest l'ús exclusiu de 'haver' com a auxiliar de temps de tots los verbs, adés intransitius o pronominals, adés transitius; y lo de 'ésser' exclusivament pera formar la passiva dels segons.

858. Participis passats seguits d'infinitiu. — Quan lo verb qui regeix un 'infinitiu ab accusatiu' (§§ 810sq.) va en temps compost, Metge dexe en general lo participi passat invariable. Així:

he *vist morir* homens (65)
 no hagra *fet perdre* tanta multitut de gent (893)
 après quels ha *fet* aquí davant ell *confessar* lurs delictes
 (1967)
 qui de lurs riqueses no han *volgut fer* part a lurs parents
 (2003)
 erbes selvatges que nom pens jamay hages *hoyt nomenar*
 (2323)

tocare superficialment alguns dels principals vicis que has
dit esser en les dones (3392).

Emperò en 893, P. fa 'hagra *feta perdre*', y en 2003 l'U. 'no
han *volguda fer pari*'.

Valter mostra qualche inclinació vers l'acort, car jatsia trobem:

havia *manat matar* sos fiyls (V. 398)

ne *he volgut matar* mos fiyls (V. 585).

emperò llegim:

fortuna, que li havia *feta sofrir* (V. 568)

ne (te) *he volguda condemnar* (V. 584).

859. Ablatiu absolut. — A diferencia del infinitiu y a semblança del participi present, lo participi passat, quan no es ni adjectiu ni va acompanyat d'auxiliar, no omple altre paper dins la proposició que'l de complement adverbial. No pot ésserne ni subjecte ni règim. Quan es complement se combina ab un substantiu, aplegament designat en llatí ab lo nom de 'ablatiu absolut'. Aquesta construcció ha presa gran ufana en català, essent ben trobadora en Metge:

Empero un poch apres *presa per ell esperança* de desliurament, hi ajusta (535)

la qual cosa tolta, ¿qui seria tant foll que incessant ment visques en treballs? (605)

Deus vol que vexacio te do enteniment ab lo qual conegues lo defalliment que has, e per consequent *perven-gut a conexença de veritat* pusques induhir los sequaces (1600)

enemichs staven ensemps, los un prop dels altres, *tota rancor e inimicicia oblidada* (1828)

com un jorn ella ... hoys dir que Babilonia havia rebellat, *tregada la una part dels cabells tant solament e l'altra scampada e encara no composta, preses les armes*, assetia la dita ciutat (2980)

puys, *tolt lo cap del dit rey* mes lo en un odre (2993)

com Lentulo, marit seu, fos exellat en Sicilia, *ella vestida pobrament e desfregada*, ... ana secretament ... tenir exili ab son marit (3056).

Cinquena part.

Proposició composta.

860. La integren una proposició principal y una o diverses subordinades. Aquella s'acosta molt a la simple (§§ 326 sq.) anch que tots sos caràcters no hi coincidixin exactament.

Si en la proposició simple hi hem estudiats los mots y llurs mesters recíprocs, hem d'examinar ara lo conjunt elocutiu en lo qual los mots són proposicions, ço es assaber, la clàusula formada per proposicions. Emperò, apressemmos a dir, que com sia que'l verb constituïx, per son mateix significat d'acció, la característica essencial de la proposició a la qual pertany, no admet pas ésser substituït per una altra proposició, qui implicaria ja un altre verb. Així donchs, aquest estudi resta necessariament confinat al de les proposicions qui substitueixen substantius, adjectius y adverbis; y entre les primeres, destriar llurs oficis sintàctichs, subjecte, règim directe y règim indirecte de la proposició principal, y noresmenys determinant del substantiu y complement adverbial del verb.

Secció primera.

Proposicions subordinades.

861. Són fort poques les coses qui tinguin noms propis y exclusius pera elles. Aytal impossibilitat porta necessàriament per conseqüència que'ls noms substantius són assats generals y imprecisos: havem obs de concretarlos y determinarlos mitjançant altres noms de caràcter adjectival, ço es, adjectius, pronoms, etc. Mes àdhuch axis, restem pobres pera expressar tot ens que, en forma de substancia, pot concebre nostra imaginació. Entre altres modalitats que'ls adjectius usualment no determinen, hi ha les de temps y espay, nocions de caràcter relatiu, y noresmenys les de transformació y moviment; pera traduhir totes les quals havem fretura del verb, o mellor dit, de tota una proposició, qui defineix les circumstancies adjectivals del substantiu a que fa referencia.

Axis com dich: '*aquest colom volador*', puch tenir necessitat de determinar un altre colom expressant una gesta seva: '*lo colom qui ahir volà molt*'. Les característiques determinades per la proposició '*qui ahir volà molt*', no són traduhibles per cap adjectiu, emperò es vijarés que l'ofici de la matexa es merament adjectival. Les proposicions qui fan l'ofici d'adjectius, ço es, qui determinen substantius, són apellades proposicions adjectivals o relatives.

862. Lo mateix rahonament hauriem d'aplicar als adverbis. No són aquests assats pera definir la infinita complexitat de circumstancies qui poden acompanyar lo verb. Y havem també proposicions pera suplirlos. Axis: '*vindré demà*'; ni aquest adverbi ni cap altre pot substituhir: '*vindré quan mon pare sigui arribat*', anch que l'ofici d'aquesta proposició sigui, certes, merament adverbial. Les proposicions qui fan lo mester d'adverbis, ço es, qui descriuen circumstancies del verb o acció, són apellades proposicions adverbials.

863. Emperò, la proposició pot substituhir no sols l'adjectiu y l'adverbi (mots contingents de la proposició), ans aytambé lo substantiu (mot, junt ab lo verb, essencial de la proposició). Es mot substantiu aquell que donem a una cosa concebintla com a

substancia; mes aquesta noció la podem atribuir a una acció, es a dir, podem tractar una acció, tota ella en conjunt com a agent y com a pacient d'una altra acció més extensa. Així per exemple: 'l'aygua es necessaria pera viure'. Quan dihem: 'es necessari *que l'home begui aygua pera viure*', en tant considerem la proposició després de *que*, com a una cosa necessaria, en quant sovint nosaltres mateixos anunciem dit concepte així: 'que l'home begui aygua es una *cosa* necessaria pera viure'. Així com dich: 'jo am les caminades dels nens', 'veyem lo tren corrents', puch dir: 'jo am *que*ls nens caminin', 'veyem *com* lo tren corre'. Les proposicions subratllades estan concebudes com a coses gramaticals, malgrat encloguin circumstancies adverbials, y per llur complexitat no siguin reduhibles a un substantiu ab sos determinants adjectius. Les proposicions qui fan l'ofici de substantius són apellades proposicions substantives.

864. Les proposicions substantives, adjectives y adverbials són complertes y poden constar de totes les parts inherents a la proposició (subjecte, verb, règims, complements y predicats), mes no són independents, ço es, no poden presentarse soles, com sia cosa qu'estiguin lligades mitjançant nexes especials ab proposicions independents de les quals substituhexen substantius, adjectius y adverbis, respectivament. Per aquest motiu reben lo nom genèrich de proposicions subordinades.

865. Com sabem, l'infinitiu participa alhora de les values substantiva y verbal; constituheix, donchs, un pas entremig del substantiu y la proposició substantiva. Aquesta es en determinats casos resoluble per infinitiu, los quals, certes, haurem d'examinar.

866. Les proposicions subordinades substantives y adverbials se junten a llurs principals mitjançant mots invariables apellats conjuncions. En cambi les adjectives tenen per nexa los pronoms relatius.

Capítol I. Proposició Substantiva.

Subjecte.

867. Essent la proposició ço qu'hom afirma de son subjecte, no totes les proposicions admetran per subjecte una acció; y com sigui *que* qui caracteritza les diverses menes de proposicions es principalment lo verb, podem referir a aquest dita repugnancia.

868. Admeten per subjecte proposicions, los verbs següents:

A. Los impersonals relatius (§§ 396 sq.). Metge usa los següents:

Aparer:

nom appar ... *que l'espirit sia res apres la mort* (64)
 no appar ... *que haies clara conexença de la intencio del*
savi que has allegat (104)
 ans hi dona rahons per que aparia *que devien esser in-*
mortals (629).

Bastar:

a mi basta ... *que una conclusio verdadera result de mon dit*
 (3379)
 bastaria *que jo fos lur cativa* (2560).

Couenir:

coue *que seguesca lurs petiades* (142).

Donar vijarés:

nom dona vijares *que axi ho creegues ell* (692)
 nols dona vijares *que sia de bona manera si ...* (2341).

Esdevenir-se:

sovent sesdeve ... *quels homens per goig se exalcen* (911).

Occórrer:

a la mia memoria occorech *que jo li havia ofert dessus dir*
 ... *lo mal que en los homens es* (3357).

Plaure:

A ton pare e a mi plau *que sies ma muller* (V. 172)
 placia a Deu *que axi sia* (V. 560)
 placieus ... *que la dita muller mia vullats a mi restituir*
 (1770).

Recordar:

nom recorda *que ja may haia lest res dells* (1715).

Restar:

encara resta ... *quet diga que creen los sarrahins* (869).

Seguir-se:

segueix se *que es ...* (406)
 segueix se ... *que espirit sia alcuna cosa immortal* (198)
 seguis a cap de temps *que com Jupiter e Juno jaguessen*
nuus en lur lit ... Jupiter dix que ... (2242).

Star:

be li staria *ques mudas en altra part* (2856).

869. B. Merexen mencionó particular los impersonals referents
 a temps:

poch temps havia *que era passat desta vida* (31)
 quants temps ha *que jo son en aquesta casa* (2534).

870. C. Les locucions impersonals compostes de 'ésser' (§ 402)
(o altre verb indicant estat) y

α) un adjectiu predicatiu:

a mia *sia cert* que ... vos ... siats dotada daquestes
(V. 11)

que sia propria substancia *clar es* (298)

Be *es consonant* a raho ... que ho haia oblidat (1711)

a aquells *es fort greu* que tant noble terra sia sotsmesa
(V. 334)

impossible es que dona del mon pogues haver la paciència
(V. 621)

*es mester*¹ a la serventa que tot ... sia posat sobrel lit
(2746)

*sera mester*¹ ques faça encontinent quel ca sia davant elles
carregat de bastonades (2484)

necessari es que del principi nasquen totes coses (470)

com *sia ... necessari* que la justícia de Deu se exercesca
coue que la anima racional visca apres la mort corporal
(492)

Que nos moga per si matexa *notori es* (1096)

notori es a tot hom que ... tot lo regne fora perdut
(3171)

a mi no *es novell* quels homens muyren inmutablement en
aquella hora que Deus ha ordonat (1137)

si *era possible* que cent anys nos poguessem rahonar tu e
jo (2052)

si *possible fos* que nom calgues en aço plus avant procehir
bem fora plasent (1369)

Nom *es semblant* ... que, per haver dit aquexes paraules,
cregues ell lo contrari (701)

no *es ver* que en una manera muyren (80).

Enclohem ací los impersonals passius:

expressament hi *es contengut* ... quels moros de Deu ...
iran en paradís (879)

en altre loch ... *es contengut* que aquí haura fonts (884).

β) un substantiu predicatiu:

la final conclusio de les mellors bevedores *es* que vi no val
res si no parla lati (2717)

digna cosa es que jo call (1857)

no *sia digna cosa* que aquest meu ventre ... aparega nuu
al poble (V. 471)

es costum quels jovens parlen primerament (1735)

regla general es que ... non exirien tro (2744)

es veritat que en alcun loch se ha pus ardentment (322)

¹ 'Mester' < 'ministerium', es usat ací com a adjectiu.

vijares mes que no vullats que us entena (1366)
ço es que la anima racional es en be o en mal conver-
*tibla*¹ (907).

Res no hi fa que la proposició substantiva no sigui subjecte
 ans predicat, per ço com en les proposicions del verb 'ésser' sub-
 jecte y predicat siguin reversibles:

mon pensament era que faent bones obres hi entras hom
 (1290)
los remeys son ... que treballasses e faesses ton poder
 (1423)
era sa intencio que les animes fossen immortals (766)
la manera principal ... entre moltes altres quen hi ha ...
es aquesta, ço es, que a un ne altre (1418).

γ) les proposicions en les quals 'ésser' denota existencia,
 anant acompanyat dit verb d'un complement adverbial:

en la ma de cascu es quen us a son plaer (2879)
es de gran necessitat a mi ... que de ta filla faça ...
 (V. 249).

871. Remarques. — 1.ª En Metge hom no troba, com en
 francès, la proposició subordinada anunciada mitjançant lo pronom
 demostratiu neutre abans la proposició principal ('c'est possible
 qu'il vienne'); ni tampoch, com en castellà, anunciada mitjançant
 'lo de' abans la conjunció ('no es possible lo de que él pueda
 venir'), ni menys la introducció del article abans 'que' ('es falso el
 que las tropas se rindan').

2.ª Los verbs tranzitius en veti passiva admeten també propo-
 sicions substantives per subjecte:

fou per molts cregut que Romulus, Hercules, Liber, Castor
e Pollux ... sen eren pujats al cel (575)
si per lo dit consili fos conegut que la eleccio no valia de
dret (1400)
e per aquells fo respost encontinent que de bon grat lo
complaurien (1725)
nos pot provar que sien en la anima (290)
ques faça encontinent quel ca sia davant elles carregat de
bastonades (2484).

Emperò, verament aquest fenomen no deu ésser examinat ací,
 sinó en les proposicions subordinades substantives com a règims
 directes de verbs tranzitius (§ 878).

872. Infinitiu en lloch de la proposició substantiva. —
 En lloch de la proposició secundaria introduhida per 'ut' o 'quod',
 lo llatí usava sovint l'infinitiu ab son subjecte en accusatiu (§§ 810sq.).

¹ 'Que ... es açò'.

A. En català usem ab preferència la construcció infinitiva sempre que no hi ha subjecte definit:

resta donchs *atorgar* (284)

¿E quens profita *tembre aço que no podem esquivar?* (1263)
 apparia esser licit *tenir aquella opinió que pus plasent fos a cascu* (1502)

no es poch ... *haver testimoni* (239)

elles entenen esser gran felicitat *haver molt delicament e loçania* (2691)

sobirana oradura es *encaçar la cosa que ... donà la mort* (3777)

lonch seria *dir les totes* (944)

dir que en infern sien Cerberus, Minos ... cosa poetica es (2082)

impossible es *donar a oblit ço que ...* (1657)

ara atorch esser difícil *lexar les coses acostumades* (1606)

loar si mateix es cosa fort vana (2204)

natural cosa es *pendre delit en musica* (3730)

difícil cosa es *provar la immortalitat dessus dita* (704)

com loch sera ben *remembrar daquella* (V. 26)

saber departir ver de fals es en los animals bruts (1029).

En català clàssich podríem substituhir l'infinitiu per una proposició ab 'hom' per subjecte indefinit, si no fa referència a animals o coses inanimades; modernament esmerçaríem la primera persona del plural. Emperò, tant llavors com ara donem la preferència al infinitiu.

873. B. Quan hi ha subjecte definit, lo català esmerça l'infinitiu si'l subjecte d'aquest es règim de la proposició principal (§ 811). Si'l verb d'aquesta es tranzitiu, lo règim serà directe:

not aballesca *negociar* (3789)

si no voler nol empatxa (1645)

(ço es, si 'ell no volerho no empatxa ell')

'no haver reebut *baptisme* nom ha condampnat' (2077).

Si'l verb es impersonal, lo règim serà indirecte:

te coue *atorgar que les ànimes dels bruts peresquen ab lo cors* (1110)

ço per quem ha couengut *venir aci* (1758)

couench me *gitar sobrel lit* (13)

not cal *plorar* (171)

no ten cal *fer grans noves* (183)

nous hi cal *tenir temps* (667)

bem plaura ... *oyr ho* (909)

A mi plau ... *esser entes per tu* (1368)

pus a tu ha plagut ... *pendre mes noves* (1856)

placiet *recordar apres* (1897)

Nom recorda *jamay haver lest alcun hom esser stat pus ardit*
(2970)

nom estaria be ... *mentir delliberadament* (2904)

Piyor estaria a mi ... *no defendre veritat* (2906)

donat es a ella *compendre les cogilacions* (336)

era a mi legut *creure aquell que ...* (1457)

no seria propri a mi *disputar ne ab tu* (3489)

A ells era legut *elegirne altre* (1394)

(als cardinals) fo licit e expedient *elegir altra vegada de nou*
(1452)

no li es impossible *parlar* (62)

net es legut *tocar* (161).

874. Logicament, mes no espontaniament, podem avuy admetre també les dues proposicions, en aquest cas d'identitat entre lo subjecte del infinitiu y un règim de la proposició principal. Mes la pràctica constant moderna es usar infinitiu sempre que hi ha aytal identitat, y exclusivament proposició subordinada quan no hi es (§ 812). Classicament però, aquesta distinció no es massa observada. Al costat dels passatges precehents, vegi hom com Metge construeix ab dues proposicions los qui seguexen, en los quals lo subjecte de la proposició subordinada es alhora règim de la principal:

875. Proposició substantiva en lloch d'infinitiu:

A. B. Ab impersonals relatius:

Not bastava prou *que haguesses fet callar lo senyor rey*
(1862)

Couels ... *que cayguen en lo centre de la terra* (2137)

placiet *que nom tingues en mal ço que ...* (V. 274)

Placiet donchs *que oies les pregaries de aquells qui ...*
(V. 65)

Nom recorda *que ja may haia lest res dells* (1715).

C. Ab locucions impersonals compostes de 'ésser' y

a) un adjectiu predicatiu:

greu me es *que sia destituit de tal amich* (639)

impossible es *quet ho pogues dir* (2689)

massa es per a ell ... *que us haia manat ... que ...* (1692)

* no sera mester a les dones *quels demanen on han stat*
(3530)

A mi era necessari *que la un creegues* (1455)

β) un substantiu predicatiu:

comuna malaltia es del homens *que ço que molt desigen no creen que james lurs venga* (186)

sia vostra merce ... *que non haiats afany* (872)
 a mi fo vijares *que vees lo rey en Johan darago* (29)
 no li era vijares *que moris* (674)
 segons quels es vijares *que mils lurs estiga* (2332).

γ) quan 'ésser' es verb substantiu: los dos passatges donats ensús (2879 y V. 249, del § 870, γ).

Tots aquests passatges los construhíem avuy ab infinitiu, axís com los 142 y 2856 (donats en lo § 868, pel motiu d'encloure en la llista los verbs 'convenir' y 'star' malgrat tenir la identitat de subjecte y règim esmentada). Tots los demás passatges del § 868 tenen lo subjecte de la proposició subordinada, qui res no té que veure ab los règims de la principal. Des lo punt d'esguart dels verbs qui regexen proposicions substantives subjectes, aquesta llista completa aquella.

876. Si, jatsía no'ns plagui massa, avuy però admetem segons lògica, la construcció ab dues proposicions quan hi ha identitat de subjecte infinitivol y règim principal, no podem comportar, per ço com nos apar llatinisme pedantesch, lo cas contrari; ço es assaber, construhir en infinitiu, proposicions secundaries, los subjectes de les quals no són règim dels verbs principals. Los clàssichs y Metge ho feyen sovint per influencia llatina, y la filosofia escolàstica s'altava també de presentar ses proposicions en aquesta forma. Avuy, repetesch, les rebutgem en absolut:

com donchs sia clar *aquella cosa esser eternal que mou si matexa* (476)

Molt gran argument es *natura jutjar tants grans coses de la immortalitat de la anima* (584)

que en lo libre de les eclesiastiques doctrines se contena *solament lome dehim haver anima substantiva* (1005)

Com ... a mi aparegues *Clement e sos succehidors esser legitims vicaris* (1459).

877. Nexes de les proposicions substantives subjecte. — Com hem vist, quan la proposició substantiva pren lo modus infinitiu, s'aplega ab la principal per juxtaposició sens còpula ninguna. Mes quan lo verb d'aquella té desinencies personals, ço es, va en modus finit, llavors va prechida per una conjuncció qui la uneix a la proposició principal.

En tots los passatges esmentats ensús he habuda cura que'l nexes fos sempre la conjuncció 'que', y aquesta es certes la més esbandida en tot lo món romànich. Emperò, són també usades les conjuncions: 'si, com, quan, ahont' ('sorpren com fugí', 'me plau ahont vas', 'no es clar quan cridà'). En Metge:

Si:

al cavall leuger ... no li nou *si hom li dona alcuna spero-*
nada (V. 22)
 no es meravella *si aquelles fan errades* (2925)
 no era meravella *si elles ... erraven* (3360)
 not recorda *si dix de Julius Cesar* (710)
si altra laor no donava a natura femenina prou te deuria
 bastar (2933)
 novell me seria *si hoya que jamay dona ...* (3431).

Aquest 'si' no es condicional, ans es substituhible per 'que'.

Com:

gran pler es al arguint *com lo responen no solament atorga*
la sua conclusio ans la prova (154).

Règim directe.

878. Los verbs tranzitius poden a voltes fer recaure llur acció, no solsament sobre una cosa, sinó sobre tota una altra acció; en aytal cas, aquesta es representada per una proposició, qui omple lo mester d'un substantiu règim directe de la primera. Teoricament qualsevol tranzitiu pot admetre una proposició per règim directe; axís, si 'jo compre una casa' també 'puch comprar que tu escriguis un llibre' (ço es, 'acquirir ta acció d'escriure un llibre'); emperò, practicament, los verbs qui admeten proposicions substantives com a règim s'enclouen en los tres conceptes següents: aquells qui expressen

- a) moviments passionals o manifestacions del sentiment;
- β) manifestacions del pensament y de la sensibilitat;
- γ) manifestacions de la volentat.

Aquestes denominacions no són rigoroses; convenen tan sols a la majoria, no a la totalitat, dels verbs aplegats en quiscuna. En cambi, cada aplech té característiques propries en la construcció y'ls temps.

879. Les proposicions règims poden ésser resoltes mitjançant infinitiu (§ 805), y haurem de fixarnos ací en la lluyta entre aquest modus y los de desinencia personal.

880. Verbs tranzitius usats per Metge ab règims directes constituïts per proposicions substantives aplegades a les principals mitjançant 'que'.

A. Verbs qui expressen 'manifestacions del sentiment':

Amar:

mes amara ladonchs *quem hagues dat ab lo basto que portava*
.xx. colps al cap que ... (2774).

Esperar:

esper *quem ho engranets* (1132).

Soferir:

en soferir *que diguessen alguns atrevits* (3246).

Temer:

jo tement *que ella no defallis* (1806).

B. Verbs qui expressen 'manifestacions del pensament':

Afermar:

afermen ... *que la anima del hom es creada per Deu substantia spiritual propria* (270).

Allegar:

allegant *que jo pertanyia de dret a ell* (1377).

Anadir:

puix anadir ... *que ço quels doctors de la sgleya de Deu han sabut ... e dit de la anima racional es ver* (229).

Atorgar:

atorch *que molta bona persuasio mavets feta* (502).

Concloure:

si donchs no vols concloure *que no es altre be sino Deus* (2178).

Confessar:

tots los apostols ... confessen e testifiquen ... *que Jhesu-christ feu ressucilar Lutzer* (833).

Creure:

crech *que no era res* (141).

Cuydar:

¿cuydats *que nom conega?* (1639).

Defendre:

no poria ben defendre *que en alcunes dones no hage partida de ço que dit has* (3682).

Denotar:

a denotar *que de major honor son dignes* (2355).

Denunciar:

Daniel profetant denuncia *quel gran princep Michael se levava* (805).

Descubrir:

âpres que hague descubert ... *que Sextus ... la havia per força carnalment coneguda* (3104).

- Dir:
Eschides ... dix ... que les animes eren sempilernals (620).
- Entendre:
tu entens que sia fort gran en amar dones (2216).
- Fenyer:
fenyents que ploren (3541).
- Ignorar:
no ignor que la mia força es poca (1640).
- Imaginar:
aquells qui imaginen que son nats per ... (596).
- Jurar:
iurte per Deu que en aquesta casa ... tostemps son stada serventa (V. 449).
- Jutjar:
puxam jutjar que som benaventurats (V. 56).
- Mostrar:
mostrant que ella volia esser sepulcre dell (3047).
- Negar:
Qui pot negar que Minerva sia stada trobadora de diverses arts (3011).
- Pensar:
que penses als que significh ... (590).
- Presomir:
ne podia hom encara be presomir que fos mort (1373).
- Prometre:
promet vos que io complire vostre desig (V. 91).
- Provar:
majorment si ... me pots fundar e provar que axi sia com has dit (2276).
- Reputar:
reputes que io son a tu molt car (V. 53).
- Respondre:
per mi li fo respost que no deya veritat (1380).¹
- Saber:
car jo se quel meu redemptor viu (537).

¹ Per no haverhi altre exemple, donch aquest, ahont lo verb principal es passiu y la proposició subordinada es subjecte.

Tenir:

qui tengueren *que les animes eren divinals* (734).

Testificar:

Moyse ... *testifica que nostre senyor dix* (745).

Trobar:

no trobaras *que, si no del hom, nostre senyor Deus dignes
façam* (758).

Dins aquesta accepció hi ha los qui particularitzen percepcions:

Conexer:

car vos conexerets *que jo dich veritat* (953).

Sentir:

si senten ... *quel vent mogue alcuna porta* (2455).

Veure:

veus *que molt hom de bona vida sofer pobresa* (486).

Les locucions compostes d'un verb y un substantiu, qui pot ferli de règim ('donar compte'), o de complement adverbial ('haver per cert'), les quals tenen la valua d'un verb compost tranzitiu, han d'ésser encloses en les llistes dels verbs qui regexen proposicions. Metge usa les següents, entre les qui pertanyen a verbs de pensament:

'haver per ...':

haies per clar *quel atreviment* (2791)

jo he per cert *que major afany haure de ...* (2967)

haies per vera e final conclusio *que aquella cosa que ... es
la rao* (1063).

'metre en ...':

ha mes en fama¹ *que sots mort* (54).

C. Verbs qui expressen 'manifestacions de la voluntat':

Amonestar:

et amonest *que a mon vot no dons repulsa* (1643).

Assajar:

Assaiat he ... *que pacientment ho soferis* (1767).

Assignar:

Valter los assigna *que fossen aparellats* (V. 103).

Cercar:

cerques *quet desengan* (2773).

¹ 'Metre en fama' es verb de pensament, en guisa que regeix indicatiu.

Concordar:

concordaren ensemps *que ... fos jutge de la questio dessus dita* (2247).

Consellar:

consell te ... *que no faces* (3773).

Desitjar:

desiyaven *que ... fossets extirpat de la faç de la terra* (1161).

Inhibir:

e inhibi *que algu ... nò gosas dir ... lo contrari ...* (1480)

Manar:

manant li ... *que li levas les armes* (2974).

Merèxer:

no merexia jo, senyor, tant gran gracia *que venguessets a ...* (1616).

Ordonar:

ordona *que jo moris* (1166).

Pregar:

preguel instantment *quem vòlques acabar ço ...* (2159).

Suplicar:

suplich vos *quem digats* (544).

Voler:

vull *que sapies* (1594).

Y la locució verbal tranzitiva:

‘Metre en’¹:

encontinènt tracten e meten en obra *que aquella cosa no vengue a bona perfeccio* (2481).

881. La proposició substantiva règim y la construcció ab infinitiu. — Lo llatí clàssich donava preponderancia al infinitiu: ‘salvum te advenire gaudeo’; mes ja des los temps més reculats admet les construccions ab verbs en desinencia personal, aplegant la proposició axís formada ab la principal mitjançant la conjuncció ‘quod’, ab verbs expressant moviments passionals o manifestacions del pensament y sensibilitat ‘nec credit quod bruma rosas innoxia servet’, y ‘ut’ ab manifestacions de la volentat. ‘volo ut mihi respondeas’.

Lo romànich se decantà vers la proposició ab verb personal, lligada a la proposició principal usualment mitjançant la conjuncció

¹ Locució de volentat, en guisa que regeix subjunctiu.

'que', construcció aquesta qui era l'hereva de les proposicions introduhídes per 'ut' y 'quod'. Aytal penjant s'es anat fent més palès ab lo temps, en guisa que'l català modern encara usa menys l'infinitiu que no pas lo clàssich.

Nos convé fixar ço que Metge féu. No parlarem dels infinitius qui següexen los verbs auxiliars de modus 'poder, deure, gosar' y a voltes 'voler', quan son subjecte es igual que'l del verb infinitiu, jatsí que consideràrem (§ 795) aytals construccions més com verbs compostos que no aplegament de dos verbs. Examinem aquesta qüestió ab les diferents menes de verbs tranzitius.

882. Verbs de sentiment. — Ab aquests l'ús respectiu de la proposició introduhida per conjunció, o del infinitiu es absolutament regular:

α) Quan lo subjecte del verb de sentiment es lo mateix que'l subjecte de la proposició règim, aquest es sempre y exclusivament construhit ab infinitiu: 'lurs amara *complaure*' (1205).

Metge fa emperò: 'tements (elles) *que no venguen (elles) a vergonya*' (2470).

Avuy diríem: 'tement venir a vergonya'.

β) Quan lo subjecte del verb de la proposició principal es distinct del subjecte de la proposició règim, aquesta es sempre y exclusivament construhida en forma de proposició subordinada introduhida mitjançant 'que' o altra conjunció:

sperava rahonablement *quet lunyaries de ...* (1592)

no soferia *quet sia fet tort* (177)

Not temes *que muyren sens hereus* (2591)

y tots los passatges copiats en § 880, A.

883. Verbs de voluntat. — En un dels casos oferexen aquests dualitat:

α) Quan lo subjecte dels dos verbs es lo mateix, lo verb regit es sempre y exclusivament infinitiu. — En contra d'aquesta regla, que sempre seguim modernament, Metge no usa l'infinitiu en los següents passatges d'un sol subjecte:

Assaiat he ... *que pacientment ho soferis* (1767)

que no merexerien *quem descalçassen* (2531).

Avuy diríem: 'assaiat he de soferirho pacientment' y 'que no merexerien descalçar-me'.

β) Quan los subjectes dels dos verbs són distincts, lo verb regit va en modus finit formant part d'una proposició subordinada introduhida per conjunció, ab la llibertat qu'expressen en lo paragraf subsegüent:

nom hagra concellat *que jous faes mal* (1196)

tart consellaran *que hom vaja per bregues* (3316)

desijants *que lurs cabells negres sien semblants a fil daur*
(2324)
havia ordonat e manat *que ... daquella fos feta perpetual*
festa (1478)
ordona *que jo fos quiti de les penes dimfern* (1487)
pregant Ceibero *quem leixas tornar* (1813)
vos suplich *quem vullats dir* (193)
¿Vols ... *quet respona?* (1129),

y tots los passatges del § 880 C salvant lo 1767.

γ) Los verbs qui signifiquen manament, ordre, causa de que una acció sigui feta, fruhexen de la llibertat de regir infinitiu, àdhuch si's subjectes són distincts, quan la persona en esguart a qui es donada l'ordre (la qual es lo subjecte del infinitiu) es règim indirecte del verb principal. (Advertexi hom que dich llibertat, no necessitat, en guisa que sempre admeten la proposició ab conjunció.) — Metge usà l'infinitiu:

Valter *mana venir* Griselda al palau (V. 511)
Valter *feu venir* a casa sua Janicola (V. 602)
lat *fu* diligent ment *studiar* (663)
Elies *feu ressucitar* un fadri mort (780)
apres quels *ha fet* aqui davant ell *confessar* lurs delictes
(1967)
altres (coses los homens) *lexen anar* (915)
no *jaquesques maniar* a besties salvatges ne a ocells los
delicats membres de tant noble infant (V. 372),

y ab l'infinitiu en passiva, en guisa que son règim agent es son subjecte actiu:

sperant que *manaria esser fet* della per Valter (V. 418)
havièn ... manat semblants ordinacions *esser* per lurs sots-
meses inviolablement *observades* (1483),

y ab règim indefinit sobrentès, qui seria lo subjecte indefinit del infinitiu:

‘(Valter) *havia manat matar* sos fills’ (V. 398).

Usa la proposició personal:

manant li *que no parlas* (1466)
manes que men port lo meu dot (V. 461)
mon senyor me *ha manat que io prenga aquesta infanta*
(V. 278)
manali que vinga a mi (V. 155).

884. Verbs de pensament. — Ací la dualitat se presenta en abdos casos:

α) Quan lo subjecte dels dos verbs es lo mateix, lo règim pot pendre indistinctament abdues formes: la proposicional introduhida per conjunció, y la infinitiva juxtaposada.

Metge usa l'infinitiu:

que atorgas *ella esser mesquina* (3139)
 jam cuydats *haver levada del fanch* (2549)
 fenyents *no esser be trempades* o que la nit passada ... no
 han pogut dormir (2721)
 Valter qui sabia *esser tengut per savi hom* (V. 400).

Usa la proposició personal:

be coneix *que a la fi en arena hauria laurat* (515)
 Jaus he dit ... *que totes les coses animades he vist morir en
 una forma* (95)
 vols dir *que de auctoritats prou ne has lestes* (392)
 no poria mantenir ... *que sia content de ço que he* (2264)
 no has mostrat *que ho sies* (2118)
 molts qui hagren tengut a special gracia *quem haguessen
 presa menys d'axovar* (2551),

y los passatges del § 88o B, ratlles 2355, 3541, 596 y 3047, car
 los altres tenen dos subjectes.

β) Quan los subjectes dels dos verbs són distincts y'l subjecte
 del segon verb no pot ésser considerat com a règim directe del
 verb principal, llavors necessàriament la construcció qui enclou lo
 segon verb es la de proposició introduhida per conjunció:

alcuns pero afermen *que no li apparech la anima de Samuel*
 (772)
 hauries atorgar *que Deus es injust* (497)
 Arat confes ... *que a mi es necessaria la tua cura* (2275)
 creents *que lurs animes sien mortes ab lo cors* (645)
 cregam *que axi es* (618)
 no creen *que james lurs venga* (187)
 jo no creure *que siats mort* (59)
 no puch creure *quel espirít ... puxa tenir altre cami* (43)
 cuydant donar entenent *que son stats altre Fabio* (3259)
 ¿cuydats vos *que sia modorra?* (2523)
 cuydats *que nom recort* (1139)
 ¿Qui pot donchs dir *que les animes puxen venir a no esser?*
 (845)
 dix *quels mals irien a turment* (827)
 e que diguera *que orats eren* (698)
 altres digueren *que una part del cervell tenia lo principat de
 la anima* (252)
 per tal que no puxes dir *que a famejar te havia convidat*
 (831)
 Enten *que sots viu* (50)
 ne puix entendre *que sia pus corruptibla que ...* (990)
 tot enten *que sia una cosa* (1034)
 No deus ignorar *que en lo libre de les ecclesiastiques doctrines
 se contena* (1005)

si jo negava *quem dolgues la mort de Cipio* (637)
que la anima sia substancia spiritual ¿qui ho pot negar?
 (286)
 pensen *que no sia res* (580)
 no pens *quey duples* (351)
 nom pens *alcu hi dupla* (333)
 Jat he provat dessus *que corporal es* (1094)
 nom havets provat ... *quel spirit del hom sia immortal* (363)
 ¿has tu saber *que gentils haien prophetat?* (558)
 e sapies ... *que axi es* (274)
 sabi *que ell havia pagat lo deute a natura* (168)
 be saps tu *que moltes coses creu hom* (119)
 ¿No saps *que laltre dia passe de la vida corporal?* (47)
 no se ley ne secta *que haia loat homens portar arreaments*
de dona (3465)
 per la qual jo pogues conixer *que carn e esprit fossen dues*
coses distinctes (67)
 no veyia *que esperit ne altra cosa lurs isques del cors* (66)
 veig *que Salamo ... fo de la oppinio en que jo son* (98)
 veig *que la dona per laiustament del hom se fa prenys* (133)
 (alcu) veu *que tracta coses divinals* (334)
 e veem pero *que ... la virtut visiva es restaurada* (445)
 veuras *que tots van a un terme* (854)
 pus vees *que fos perillos de morir* (1207)
 jamay no viu ne pogui conixer *que fossels mal crestia* (1319)
 (si) no haguessen per clar *que la mort no destroueix la*
anima (569)
 Cato ... havent per clar *que les animes eren immortals* (684)

y. los passatges del § 880 B, salvant los 2355, 3541, 596 y 3047.

Metge, en oposició ab aquesta regla que modernament sempre seguim, usa infinitiu en los passatges següents:

cascuns atorguen *esser alguna cosa que a ells pertanga apres*
lur mort (613)
 (los sants pares) no cregues *esser en aquesta ley subjugats*
 (1962)
 per tal que les dones creeguen *ells esser jovers* (3429)
 ne (lurs pares) creurien *ells esser lurs fills* (3475)
 aquell que la mia conciencia me dictas *esser vertader* (1458)
 Hoyt e lest he moltes vegades *esser Purgatori e Paradis*
 (2061)
aqueixa ydola ... que tu adores e penses esser savia (2783)
 ¿Qui sera donchs tant foll que diga *elles esser obligades a*
amar aquells (3676)
 solament lome dehim *haver anima substantiva* (1006)
 me esforçare sostenir e defendre *la mia eleccio esser raho-*
nable e bona (2886)

Aristotil tench expressament ... *les animes esser immortals*
(631)

(*aquella cosa que tu*) primerament trobaras *no esser comuna*
a les dites animes es la raho (1065)

havies per clar *aquella morir qualche jorn ab lo cors* (1578).

Excepció. — Si'l segon subjecte no es personal, sinó infinitiu, neutre, indefinit, etc., tant lo català antich com lo modern admeten la construcció ab infinitiu; emperò aquell se'n alta mils:

ara atorc *esser difícil lezar les coses acostumades* (1606)

avegades atorgaves *esser possible* (1587)

elles entenen *esser gran felicitat haver molt delicament e loçania e saber parlar diverses lenguatges* (2691).

γ) Quan essent los subjectes distincts, lo del segon verb representaria esser règim directe del primer, llavors la construcció subordinada admet no solsament la forma proposicional introduhida ab conjuncció, ans aytambé la infinitiva. Hi ha llibertat pera abdues. No consta en Metge.

Val a notar que'l règim directe no pot ésser intern (§ 407 β) cas en lo que l'infinitiu no es admissible.

885. Discurs indirecte. — Un cas particular de règim directe proposicional es lo de les cites de paraules d'altri qu'hom introduheix usualment mitjançant verbs declaratius, com '*dir, respondre, escriure*, en català *fer*, etc.'.

Dues maneres hi ha de donar a conèixer les paraules d'altri; o trencant lo discurs nostre y copiar lo d'ell en la matexa guisa y temps verbals en qu'ell lo digué, com: «nostre senyor dix: '*façam home a ymage e semblança nostra*'» (746), y en aquest cas, donem son mateix discurs directe introduhit sens conjuncció ninguna; o bé incorporant lo discurs d'ell en la ilació, y en aquest cas lo donem indirectament sempre introduhintlo mitjançant 'que':

jat he dit dessus quen dix a la fi del Ecclesiastes *quel spirit tornara a Deu*' (798)

qual manera de morir era mellor ... Julius Cesar ... difini dient *que la mort soptosa e inopinada* (1240)

Es me viyares que aquella que comensa *que tota cosa que per si matexa se mou es eternal* haia posada Cicero en lo seu Tuscula (508)

Be es ver leximpli *que qui dues boques besa coue que la una li puda* (2544)

(en altre loch del dit Alcora ... es contengut)¹ e *que après que les hauran despunçellades elles cobraran lur virginitat* (887)

¹ Ací la proposició substantiva es subjecte passiu.

¿E not recorde ques lig¹ en lo Genesi a viii capitols ...
que la anima daquells en la sanch es? (1000).

886. Nexes de les proposicions substantives règims.
 — Fins aci he habuda cura de donar exclusivament les proposicions
 règims subordinades mitjançant la conjunció 'que'. Aquesta es,
 certes y de molt, la més important, generalitzada y ádhuch perfecte,
 per ço com no té sentit propi y no se surt de son paper ex-
 clusiu de nexa.

887. Es, però, també usada la conjunció 'com', principalment
 després los verbs declaratius; devent advertir qu'introduheix un
 règim directe y es substituïble per 'que':

pots pensar *com* ab deliberacio de la Sancta Trinitat ho
 feu (760)²
 tu qui veus *com* son enganat (2861)
com son marit adulteras ab una sua cativa nulltemps ho
 volch descobrir (3049)
 veuras *com* te provare lo contrari (3324).

No pot ésser negat que 'com' traheix qualque matíç de
 'manera', mes aquest s'es anat esborrant, en tèrmens que no'n fem
 esment; si no fos axís hauríem un complement adverbial de manera
 y no un règim directe.

888. Quan lo verb principal implica dubte es usada 'si' com
 a conjunció en lloch de 'que'; en guisa qu'ací havem les propo-
 sicions règims dubitatives:

considera donchs *si* les animes daquests moriren ab la
 carn (788)
 Veges donchs e considera be *si* dones merexen gran honor
 e *si* has parlat massa generalment delles (3278)
 una cosa te vull demanar *si* vens acordada que ... lo teu
 coratge se convenga de bon grat ab lo meu (V. 174)
 (Valter) guardava sa muller *si*s mudava (V. 387)
 mirar *si* son aquells qui eren lo jorn passat (3754)
 Pensar pots, donchs, *si* les animes son immortals (828)
 per provar *si* has a les mies coses aquella amor que solies
 (1653)
 Voldria saber que son e en qual part. No res menys *si*
 les coses quem has dites dimfern son axi a la letra
 com has dit (2062)
 Ara saps mos fets e *si*t puix curar de ta malaltia (2261)

¹ Ací la proposició substantiva es subjecte passiu.

² Ço es: 'que ab deliberació ...'.

Encara no sabem *si* sots reyna (3249)
 una cosa ... vull saber de tu, *si* vols haver per genre mi
 (V. 161)
 en aquella poras veure *si* les animes viuen apres la mort
 corporal (777).

En tots aquests casos 'si' es substituhible per 'que'. A més,
 la proposició règim admet una disjuntiva introduhida per la con-
 juncció 'o'. Aytal disjuntiva es explícita en:

la sgleya de Déu no ha declarat encara *si* la dita con-
 cepció fo sens pecat original *o no* (1500)
 mes avant has demanat *si*l foch el gel dimfern son .i. *o*
molts (2108)
 digues me pero clarament *si* has desig de guarir *o no*
 (1888)
 per saber semblant ment *si*ls deu venir bona ventura *o*
mala o si morran lurs marits abans que elles (2502)
 (saben) *si* Deus poria fer semblant de si mateix ... *si*l
 riubarber es sech *o humit* ... (2622).

Règims indirecte y relatiu.

889. No es gayre abundós qu'una acció pugui ésser presen-
 tada com allò a que interessa una altra acció; y es per açò que
 són molt escarses les proposicions qui omplin lo mester de règim
 indirecte.

Ab los noms Metge avantposa sempre la preposició 'a', supli-
 dora del datiu llatí ('donch lloch a mon pare'). En cambi, ab
 les proposicions la suprimeix sempre, introduhintles tan sols ab la
 conjuncció 'que':

'si volgues *haver donat loch que* la verga dels peccadors
 fos gitada sobre lesquena dels justs' (3273)
donassen occasio que fossen ben coneguts en lurs custums
 (1170)
 plau me ... ¿mas que farem *que* noy poras rahonablement
*contrestar?*¹ (521)
 (quatre coses) me *stimulen* cascuna *que* jo primerament vos
 deman daquella (1222).

890. En cambi són molt freqüents les proposicions substan-
 tives qui fan de règim relatiu d'una proposició principal. Emperò,
 axís com quan aquell règim es constituhit per un substantiu, aquest
 sempre va introduhit per 'de', lo català clàssich, a diferència del
 castellà y del francès, introduheix també sens preposició, ans
 solsament ab la conjuncció 'que', la proposició règim relatiu. Lo
 castellà serva la preposició del substantiu ('me alegré de que tu

¹ Ço es: 'a lo qual no hi ...'.

vinieras'), y lo francès introduheix 'de ce' abans de 'que' ('je me suis réjoui de ce qu'il vienne'). Metge no escriu may als sinó 'que':

Ab verbs pronominals:

jo mateix *me aconsol* e majorment de un remey, *que* so cert *que* (642)

no *curants quen* envellexen abans de temps (2303)

ans *se gloriegen que* aquells vagen be arreats (3599)

Bes *guarden* ells *que* no juguen en la forma *que* mostren (3525)

quet *guarts que* besties feres ... no devoren ... aquest petit cors. (V. 293)

bes *guardaran que* no vindran dejunes a taula (2729)

De una cosa pero *son* fort *maravellat que* nom havets feta mencio de la senyora regina dona Violant (1647)

nous preats que la mia honor vostra es (2533).

Ab verbs pronominals qui regexen 'en':

jom *adelitava que* visques en libertat (V. 78).

Ab verbs intransitius ('parlar de', 'estar de'):

qui primer ne *parla que* jo fos vostra muller (2564)

no puix *estar que* not diga una assenialada obra (3269)

null temps vos *basta* lo cor *quem* besassets a vostra requesta (2535).

Ab locucions verbals intransitives ('donar entenent', 'fer bé [a una persona d'una cosa]', 'trobar plaer en'):

donants entenent a la gent ignorant ... *que* a instant supplicacio vostra era per mi atorgada (1214)

be *fan quel* continuen (3486)

fan be ques presen de lur honor (3577)

vosaltres *trobat pler que* jo prena muller (V. 90)

si tu *trobes plaer que* yo muyra (V. 354).

Ab verbs tranzitius ('certificar, delliurar, pregar' [una persona d'una cosa]):

Bet *certifich* de una cosa *que* ... nols nomenaras ... (2104)

has delliurada la mia anima *que* no peris (803)

prech te de una cosa *quet guarts que* ... (V. 292)

mas de una cosa te *prech que* ... no iaquesques (V. 371).

891. Altres nexes. — També trobem ací les conjuncions 'si' y 'com':

Axís ab règim indirecte trop: '¿si imfern es sobre o deus terra quem ho cal replicar?'¹ (2133).

¹ Avuy diríem 'replicar a si ...'. Malgrat hi hagi l'accusatiu 'ho' en lloch del datiu 'hi', consider la proposició subordinada en règim indirecte.

En règim relatiu:

nom *maravell si* nou pots entendre (200)
 nom *cur ... si* tu ho saps o no (1387)
 fort *son maravel·lat com* per semblant cosa havets aconseguit gràcia tant gran (1499)
se meravellaven com tan gran saviesa ... se amagaven justal habit (V. 548)
 bem *membre com* fuy despullada de les mies vestadures (V. 462).

Lo barceloní, per influència castellana, avantposa sempre 'de que', 'de si', 'de com' a la proposició règim relatiu.

Un cas remarcable es: 'moltes vegades *me son maravel·lat* de nostre senyor Deus *com* tant virtuos spirit ajusta a cors femeni' (3193), ahont les dues proposicions que l'escriptor tingué en sa ment són: 'moltes vegades *me son maravel·lat*' (principal) y 'de com nostre senyor Deus tant virtuos spirit ajusta a cors femeni' (subordinada). Lo subjecte de la darrera es, però, trasladat a règim relatiu de la principal introduhit mitjançant 'de' ('me son maravel·lat de nostre senyor Deus'), y llavors la proposició subordinada segueix introduhida per conjunció sens 'de' ('com tant...').

Proposició subordinada interrogativa.

892. Los adverbis y pronoms interrogatius fan també de conjuncions subordinatives quan lliguen una proposició interrogativa a una enunciació qui li fa de proposició principal. La interrogació llavors s'afebleix y devé indirecte, sens qu'hom n'espera pas la resposta:

Quant:

vos sabets be *quant bell flori hic he portat* (2554)
 tu saps be *quantes vegades ne parlest* (1583)
 veies a *quantes viltats se sotsmeten* (2583).

Qual:

be saps tu encare *en qual manera venguist en aquesta casa* (V. 243).

893. Quan les proposicions subordinades són interrogatives parcials, ço es, la interrogació se refereix solsament a un de llurs elements, lo castellà y'l barceloní tenen dues maneres d'enunciarles. Entre parèntesi, observem que la interrogació parcial es expressada mitjançant un pronom relatiu interrogatiu. Donchs bé, aytal pronom pot ésser introduhit sens antecedent y acò fa Metge en:

sapia jo ... *que es de vos* (1268)
 no se *que hagra fet* (1408)
 los quals jo vehia disceptar *qui parlaria primer* (1731).

Mes la llengua castellana en especial, pot descomposar lo pronom interrogatiu en un antecedent determinatiu, 'lo, aquel ...' y un relatiu adjectiu. Així los exemples precehents devindrien: 'sàpigui jo *lo que* es de vos', 'no se *lo que* haguera fet', 'los quals jo vey a disceptar (*sobre*) *aquell qui* parlaria primer'.

Proposicions determinants.

894. Si un substantiu pot ésser determinant d'un adjectiu (§§ 296 sq.) y d'un altre substantiu (§§ 275 sq.) mitjançant preposició, la proposició substantiva podrà substituir també a aquell en dit mester. Emperò, com en tots los casos anàlechs que ja hem vistos (§§ 871, 889), Metge rebutja resoltament la preposició, introduhint la proposició substantiva simplement ab la conjuncció 'que'.

895. Adjectiu determinat per una proposició substantiva:

so *cert que* en mi no es aquella error que en molts homens es (643)
 sies *cert que* les rahons faents contra aço son couinentment fundades en raho natural (1513)
 no son *cert* quen exira (2177)
 sies *cert que* tu poras assats daurar (2963)
digna fo esser stada mare daquells e indigna de haver los perduts (3143)
 e son *segur que* daqui avant no la perdre (1850)
 tenen se fort per *enjuriats que* sien sotsmesos a dona (V. 247).

En lo passatge 3143 la proposició subordinada es substituhida per infinitiu; no hi ha, donchs, la conjuncció 'que'.

896. Substantiu determinat per una proposició substantiva:

io he gran *desig que* aquesta donzella ... sia rebuda honorablament (V. 513)
 gran *dupte* he ... *que* breument hi sia (1360)
 mas *dupte* he *que* temps nom defallis (1573)
dupte he *que* ho puxe explicar dignament (3121)
 plena *memoria* he *que* en tot quant he lest (3493)
 clara *conaxença* he *que* molt son stat prolix (3216)
 tots los homens han *opinio que* Deus es (615)
 gran *plér* hauria *que* dels dits e auctoritats dels juheus haguessem assats apresent (813)
 gran *plaer* hauria ... *quem* significassets que es dels altres princeps (1538)
 no han *plaer que* hom les veia (2393)

per poch haguera haguda *sospila que* aquesta fortaleza
femenil no procehis de enorma crueltat (V. 378)
per tal com fo daquela *creença que* jo fuy de la dita con-
cepcio (1547)
lavors era *hora que* eleyissen altre (1401)
temps es quet diga alcunes (auctoritats) dels jueus (743)
tro aci tostemps fuy de *intencio que* fos estat jueu (553)
pus fo *ocasio que* en lo celestial fos encontinent transladada
(3182)
donaven *fama que* tu els altres ... (1157)
la *fama* se scampava *que* aquella donzella que li amenaven
que fos sa muller (V. 422)
al qual ell no havia dat *semblant quel* preas (V. 604)
fan *semblant que* sien parteres (2593)
feu li *senyal* ab lo basto *que* callas (1669)
que us haia manat o fet *senyal que* callassets (1693)
ab tal *condicio* pero *que* per mon senyor no sia manat lo
contrari (V. 295)
prestaven pecunia ab *condicio que* hom lals retes en infern
(696)
la anima racional es creada a *fi que* tots temps entena,
am e recort Deu (482).

Lo barceloní modern avantposaria 'de' a la conjunció 'que',
qui preceheix totes les proposicions subordinades anteriors.

Capítol II. Proposició adverbial.

Conjuncions.

897. Acoblem sots lo nom general de conjunció, mots qui
omplen oficis, sintàctichs ben distincts. En primer lloch, trobem
les partícules qui coordinen mots; axís mateix les qui coordinen
proposicions. Dits nexes oferexen modalitats propries, y axís indi-
quen copulació, disjunció y altres qu'examinarem en llurs llocs.
Mes heusací qu'axís com dins la proposició, pera introduhir los
règims indirecte y relatiu, y sobretot los complements adverbials,
utilitzem les preposicions, dins la clàusula pera lligar a una propo-
sició principal les proposicions subordinades, les quals li fan de
subjecte, règim o complement adverbial, fem ús de partícules que
també apellem conjuncions. Dins d'aquesta mena n'hi ha una
qui no té absolutament significança ninguna, es 'que'. Serveix
pera lligar a una proposició principal altres proposicions qui li
facin de subjecte o règim.

En cambi, les conjunccions qui introduhexen proposicions qui omplen lo mester de complements adverbials, no sols lliguen, sinó que traduhexen per elles matexes totes les modalitats adverbials. Resumint, donchs, trobem que la definició de totes aquestes partícules qu'hom se plau en compendre sots lo nom de conjuncció, es ben disforme. Les conjunccions, en efecte, són mots sens flexió, qui, primer, coordinen mots y proposicions, y segon, subordinen proposicions secundaries a principals, adés sens significança, adés ab sentits adverbials.

Formació de les conjunccions contingudes en Metge.

898. Lo pas de les conjunccions llatines al romànich fou més irregular que'l de les partícules precehents. Moltes d'aquelles, tan importants com 'ut, cum' se perderen; nos afayçonàrem, en cambi, lo 'que' conjunctiu, provinent segons Diez¹ y Meyer-Lübke,² del pronom interrogatiu 'quid', devingut pronom relatiu neutre y després conjuncció. Ja hom troba aytal 'que' en lo baix llatí del segle VIII. Es de dordre la homogenitat d'aquesta conjuncció y del pronom relatiu en moltes llengües romàniques.

A més, lo romànich se formà gran nombre de conjunccions novelles mitjançant adverbis, preposicions y altres mots, y àdhuch proposicions enteres. Axís trobem que les conjunccions usades per Metge se deriven:

899. De conjunccions llatines:

Conjunccions coordinatives: *e* (et), *o* (aut), *ne* (nec).

900. Conjunccions subordinatives: *quant* (quando), *con*, *com* (quomodo), *si* (si), *mentre*, *de mentre* (dum inter), *car* (quare), *quaix* (quasi).

'Mentre' sovint y 'quaix' sempre, van seguits de 'que'.

Del pronom llatí: *que* (quid).

D'adverbis llatins: *on* (unde), *mas* (magis, mages), *pus* (plus).

De preposicions llatines: *però*, *emperò*, (pro hoc) (preposició y pronom demostratiu neutre).

901. Emperò, lo català s'es format moltes conjunccions de sos adverbis, preposicions, adjectius, substantius, etc.

Conjunccions de formació catalana coordinatives:

Provenen d'adverbis: *encara*, *bé*, *ans*, *après*, *ladonchs*.

Provenen de dos adverbis acoblats: *encara més*, *hoc encara*, *més avant*, *plus avant*.

¹ *Formation des mots*, pl. 453.

² *Syntaxe*, § 563.

Hem d'afegir també les locucions conjuntives:

Substantiu y adverbí: '*no res menys*'.

Preposició y substantiu: '*per consegüent*'.

Preposició y pronom demostratiu neutre àton: '*per ço*'.

Preposició y pronom indefinit: '*per tal*'.

902. Conjuncions de formació catalana subordinatives. — Com si la llengua al pendreles de mots d'altra valua, no les reconegué força conjuntiva assats, totes elles van seguides de les conjuncions 'que' o 'com'.

Seguides de 'que'; provenen,

d'adverbis: *abans que, ans que, encontinent que, tantost que, sofsament que, bé que, encara que, despuys que.*

de preposicions: *per que, segons que, ab que, après que, tro que, entro que.*

Introduhits lo determinatiu neutre 'ço' y l'adjectiu 'tal' entre la preposició 'per' y 'que', restaren formades les importants locucions conjuntives, devingudes ja veres conjuncions: '*per ço que*', '*per tal que*'.

d'adjectius y adverbis d'intensitat: '*axí que*', '*tal ... que*', '*aytal ... que*', '*tant ... que*', '*tro a tant que*', '*més ... que*'.

de substantius: '*aí que*', '*en temps que*', '*après un temps que*', '*en manera que*', '*tota vegada que*'.

de participi: '*posat que*'.

de proposició: la proposició '*ja sia que*' es devinguda la conjunció subordinativa '*jassia que*', '*jatsia que*'.

Seguides de 'com'; provenen

de la preposició 'per', seguida del determinatiu neutre, o bé del adjectiu 'tal', les locucions conjuntives, o mellor conjuncions, '*per ço com*' '*per tal com*'.

d'adjectius y adverbis d'intensitat: '*axí com*', '*tant com*', '*aytant com*'.

Proposicions locals.¹

903. La única conjunció local que Metge usa es: 'on'. Pera indicar 'estat' o 'moviment vers', la usa sens alteració; pera designar 'moviment de', li avantposa la preposició 'de'.

Estat (on):

no se *on començ* (3225)

quels demanen *on han stat* (3530).

¹ Diez, Meyer-Lübke y Bello no admeten les conjuncions locatives; Darmesteter (*Syntaxe*, § 447, I.) y Benot (*Gram. fil.* p. 251) sí. Opin que quan "ahont" se refereix a tota la proposició principal, com en les cites del text, certament introduheix una proposició adverbial locativa. Altra cosa es quan "ahont" fa referencia a un substantiu de la principal (cf. § 1005).

Moviment a ('ahont'): no consta en Metge.

Moviment de ('d'ahont'):

be saben elles *don ne hauran* (2591)

be fets atret *don venits* (2547)

te convendra demanar ... *don venen* (3472)

tothom se meravellava *don vendria la novia* (V. 132).

Temporals.

904. Les proposicions temporals, a més del temps indicat per llur verb propi, expressen una relació temporal respecte a llurs proposicions principals, que complementen. Aquesta relació pot ésser de 'simultanitat', 'anterioritat' y 'posterioritat', segons que l'acció de la proposició principal sigui simultania, anterior o posterior respectivament, a l'acció expressada per la proposició subordinada.

La relació de posterioritat pot afeblir-se fins quasi devenir simultania, quan lo temps pera acomplir-se l'acció principal després de la subordinada, sigui tan sols la noció lògica de l'existència d'aquesta.

Noresmenys havem les relacions temporals indicadores de punt de provenença y punt de terme, així com repeticions.

Les tres modalitats temporals expressades abans poden ésser traduïdes més o menys intensament; y així es com les conjuncions qui servexen pera totes, les expressen ab més feblesa. Les conjuncions capdals 'quan' y 'com' precisament són d'aquestes, y per açò les donarem primer y apart.

905. Les principals conjuncions temporals llatines foren: en l'època clàssica 'cum', 'quum', y després successivament 'quando' y 'quomodo'. 'Quando' tenia originariament una significança causal, mes ja en llatí invadí la regió de 'cum', per la qual s'hi expandí ufanosament en romànic. Metge nos donarà (§ 926) dos magnífics exemples d'aquest sentit causal. 'Quomodo' expressava de primer semblança, d'ahont se corregué a coincidència y a les nocions temporals. En quant a 'cum' desaparegué en romànic.

Lo català modern no ha servat 'quomodo', tan usada pel català clàssic; l'ha substituïda arreu per 'quando'. En quant a Metge, en son *Somni* usa indistinctament 'quant' y 'com' ab tota liberalitat, mes per ço que fa a son *Valler* hem de fer la remarca peculiar que ni una sola volta esmerça 'quant' temporal, ans tostamps 'con', escrit precisament ab 'n'.

906. Un fenomen digne d'ésser notat, es que diverses llengües romàniques en proporció diferent, assignaren a 'com' (provinent, com hem dit, de 'quomodo') una de les construccions llatines corresponents a 'quum'. En efecte, aquesta conjunció, quan regia imperfet o plusquamperfet de subjunctiu, indicava que dues accions tenien una relació de causa, y qu'una era conseqüència de l'altra. En francès aquesta construcció ('comme le roy fust en chemin') no

ha perdurat. En cambi, l'hem heretada en català, y sobretot en castellà, anch que hi tingui en abdues llengües sabor erudita. Precisament aquesta es la causa que proporcionalment predomini en aquesta llengua, de mellor tradició literaria que no pas la nostra.

Aquestes dues assimilacions de 'com' han tingut per conseqüència que quan aquesta conjunció traduïx 'quomodo' ab significança netament temporal, regeix indicatiu, y en cambi, quan supleix 'quum' ab sentit temporal bon xich més esfuminat, regeix subjunctiu (§ 908, γ, fi).

907. Quant (sols en lo *Somni*; no consta en *Valter*): pot indicar tots los matïços temporals, mes per lo mateix los designa tan sols lleument. Sols són tenues les diferenciacions que trobem en nostre autor:

α) Simultanitat:

I. momentania ('quant' = 'en lo moment que'):

quant iriets a paradís entraria hi ab vos (1282)

quant som a la sumitat del marge (1805)

quant son apellats venen (1069)

no hauran elles paor de passar per les sumitats dels terrats

... *quant son cridades* ... *per lurs amadors* (2460).

II. durable:

deyen que *quant lo cors del hom moria* la anima romania¹
(563)

(son pare ... li havia dites) *quant apres sa mort li era aparegut*² (659)

los homens saben *quant per divinal iluminacio usen be e*
dessaben ... *quant per tenebres de crims* ... *son abcecats*³
(924)

ella ha goig *quant hom li fa be*³ (970).

β) Posterioritat ('quant' = 'després que'):

aço era *quant havia viscut lo cors viciosament* (673)

not faça cura de publicar aquell *quant lo sabras* (1699).

908. 'Con, com'⁴: pot indicar també los diversos matïços de temporalitat.

Successora de 'quomodo':

α) Simultanitat:

I. momentania ('al moment que');

tol les *com li plau* (2876)

¹ No al morir; un colp mort.

² *Quant* = temps necessari a dirho.

³ *Quant* = sempre que; duració.

⁴ En lo *Somni* quasi sempre 'com'; en *Valter* quasi tostemps 'con'.

no pot exir del cors *com se vol* ne romanir hi *com lo seu creador lan màna exir* (325)
puy obren se *con*¹ *li es manat lo contrari* (328).

II. durable ('durant lo temps que'):

de aquelles que io solia vestir *con stava ab tu* (V. 476)
con obs hi era usava de oficis publichs (V. 223)
la reciten per enganar les nits les velles *com filen* en hivern (3148).

β) Anterioritat ('abans que, ans que'): aquesta accepció es assats rara. En 'quant' no n'hem trobat cap exemple.
'Valter *con tot hom se devia asseure a taula* giras envers Griselda' (V. 552).

γ) Posterioritat: 1.ª, lleu ('axis que, tan bon punt com, tan prest com'):

con lo pare de la dita Griselda fo vengut lo dit Valter ...
dix (V. 156)
con ne seria huyat gitaria de casa (V. 493).

2.ª més remarcadora ('un colp, després que'):

reembre la mia anima de la ma de infern, *com haura reebut mi* (793)
Be faras ... *com tot ho sabras* (2778).

Traduhint una de les accepcions de 'quum, cum'. La noció temporal s'esfumina fins a adquirir també maticos causals y de conseqüència (§ 906):

com una serp volgues lo dit cap devorar fo convertida en roca per Apolo (1845)

com Jupiter e Juno jaguessen nuus en lur lit ... Jupiter dix que ... (2242)

que *com fos condemnat* corporalment ella ... lo amaga (3054)

la qual *com se vaes davant morts .xij. fills ...* no pogue esser induhida ... que atorgas ella esser mesquina (3135)

los quals *com molt ho haguessen sofert* anaren ensemps al dit Valter (V. 41)

E *com*² Valter *hagues acostumat* depassar soven per la casa de son pare ... se mes en cor de pendre aquesta per muller (V. 125)

con lo dit algotzir sen fos tornat a son senyor ... amor e pietat mogueren fort lo dit Valter (V. 297)

*Com*² *apres la nativitat de la filla fossen passats .xij. anys* ell trames missatgers a Roma (V. 407)

la qual fama *con fos pervenguda a noticia de Griselda* iom pens que la desconsola (V. 414).

¹ AP: 'quant'.

² Forma excepcional. 'Valter' quasi sempre porta 'con'.

909. Que. — També registrem aquesta conjunció com a trelladadora de tots los maticos. Metge no la usa gayre. Emperò trop: 'no passa molt de temps *que Griselda se empenya*' (V. 230) (com avuy també dihem: 'era de dia que ja caminaven'); 'la qual lonch temps ha passat *que obte fort bon loch entrels sants*' (1552).

A més, entra a compondre locucions conjunctives, mes ab caràcter de relatiu (§ 916).

Llevat les tres partícules precehents, les demés conjuncions temporals particularitzen alguna de les modalitats esposades; en guisa que les acoblarem segons aquestes. Al tenir menys extensió, cobren més comprensió y força.

910. Relacions temporals d'anterioritat. Responen al llatí 'antequam, priusquam'. La darrera ha causat 'primer que', la qual no es esmerçada per Metge.

Ans que:

aquexa altra me sera cayguda del cap *ans que sia acabada de ligar* (2375).

Abans que:

abans que venguesses en lo mon que eres (124)
 ¿no res eres *abans que fosses engendrat?* (129)
per tres jorns abans que moris disputa molt sobre lo ... (654)
abans que procehis a matar se legi lo libre de Plato (685)
 d'altra materia havem a tractar *abans que hic partiscam* (2155)
 ¿que ten sembla *abans que pus avant procehescam?* (2896)
 totes coses impossibles se porien *abans fer que* (V. 265).

911. Simultanitat. — Tipus llatí 'dum':

Mentre. — Lo ms. A. del *Somni* la escriu sempre sola; en cambi, los mss. U. y P. a voltes fan 'mentre que':

mentre sia cubert de aquesta vestadura (223)
 los quals foren *mentre visqueren* homens fort insignes (719)
mentre som enclosos en los corsos a necessaria servitut som donats (722)
 és molt opprimida *mentre es ab lo cors* (725)
mentre jo vivia vosaltres erets (1157)
 nen hi entrara *mentre durara lo dit scisma* (1543)
 son stats *mentre vivien* fort savis homens (1702)
mentre jo dehia aquestes paraules (1781)
mentre les romanes visqueren pobrament observaren ab sobirana diligencia castedat (2467)
mentre hom ho veu (2711).

Valter no usa may 'mentre', y sols una vegada 'mentre que' en son ms. A.: 'mentre que io visque no sere huiada ... de fer ço que ...' (V. 526).

De mentre que. — Usat sempre en *Valler*, en guisa qu'axis lo ms. U. corretgeix lo passatge qu'acabem d'esmentar:

de mentre que Valler anava pensiu entre si mateix ... crida Griselda (V. 150)

dementre quel convit se aparellava Griselda fo aqui (V. 538)

E dementre que eyla alegrement acompanyava (V. 544).

912. Posterioritat. — Tipus llatí, 'postquam, pòsteaquam':

Après que. — Escrit arreu axis:

apres que foren entrats dins la casa de Janicola ... trobaren Griselda molt meravellada (V. 168)

apres que fo vestida ... apenes la conec lo poble (V. 197)

apres que ... li hac demanat perdo ... demana l'infant (V. 361)

apres que devotament fo venguda devant ell li dix (V. 512)

Jacob apres que li hagueren dit sos fills que ... dix (763)

apres que fuy entrat dins ... digui (1755)

apres que elles son be farçides e plenes entrensen en lurs cambres (2720)

apres ques ha vestida e ben cordada la camisa fa les inflar (2817).

En lo passatge:

apres de aquestes coses que foren passats .iiij. anys Griselda se emprenya (V. 321)

Metge separa 'apres' y 'que', en guisa que la clàusula a bell esguart resta: 1.ª, un complement adverbial substantiu introduhit per 'apres de'; 2.ª, una proposició substantiva adverbial introduhida per 'que'.

Pus, despuys. — La forma més usada per Metge es la segona. Remarca important: '*puys*', no l'esmerça may pera introduhir proposicions adverbials, ans sols y exclusivament pera lligar proposicions coordinades (§ 1036).

Pus, adés sola:

E sils homens la miraven axi com deurien pus haguessen fet ço que a generacio humana pertany axi li fugirien com a la mort (2289)

e pus son be arreades e han be parades lurs cambres venen axi com a reynes davant los dolents afeminats (2413)

Pus ne sien exides diras que son excomunicats (3649)

adés ab 'que':

molts homens son qui nos saben lezar de la cosa pus que la han comensada (V. 384),

y la lliçó U. del exemple abans esmentat, 3649.

Despuys que (sempre ab 'que'):

son passats daquest segle despuys quel scisma comensa (1540)

si donchs nou has liurat a oblit *despuys que jo desembre lo cors* (1709)
despuys quen exiren null temps hi son tornats (1963)
 no est axi cara als nobles homens de ma terra majorment
despuys que comensist haver infants (V. 245).

913. Posterioritat quasi simultania. — Logicament l'acció de la proposició principal presuposa l'existència de la subordinada, mes sols logicament, en guisa qu'en la realitat quasi són simultànies. Conjuncions metgenques:

Tantost que:

tantost que foren riques mudaren les demes lurs proposits (2468)
tantost quel dit Cipio fo mort ella li dona libertat e marit (3051).

Encontinent que:

encontinent que li es donada ama de gran amor lo seu carçre (303)
 ressuçita es leva en peus un hom ... *encontinent que hague tocat los ossos daquell* (785)
encontinent quen han begut obliden totes coses (1919)
encontinent que sabe la mort daquell ... begue carbons foguejants e mori (3033).

Apenes:

apenes hagui deseparat lo meu cors ... jo fuy posat en lo juy de nostre senyor Deu (1373)
apenes les hauran cubertes les tornaran descobrir (2394).

Aquesta conjunció a voltes regeix 'no', servant, però, sentit afirmatiu: '*apenes no ha passat una barcada* lexela a la riba entre molta sutzura' (1938).

Emperò los mss. P. y U. corretgexen: 'apenes na (ne ha) passada', ço que crech es la vera lliçó.

914. Començament y terme del temps. — Avuy traduhim lo primer sentit ab '*des, des de, de des, que*', y lo segon ab '*fins que*', abdues conjuncions may usades per Metge. Ell indica lo començament del temps ab '*despuys que*'; ne són exemples los passatges 1540, 1709, 1963 y V. 245 esmentats ensús (§ 912).

915. Terme de temps. — 'Tro'¹. (A. P. 'tro que', U. 'entro que'):

¹ No hi ha regularitat perfeta en la manera de donar aquesta conjunció. Lo ms. A. quasi sempre escriu 'tro que', mes qualque vegada simplement 'tro'. Lo ms. U. quasi sempre 'entro que', y alguna volta 'tro que'. Lo ms. P. segueix l'A., mes qualque colp admet també 'entro que'.

tro que la resurreccio reparas la mortalitat (93)
 no pogues entrar en la celestial gloria *tro que de la sua*
sancta esgleya lo dit scisma fos radicalment extirpat (1491)
tro que abdosos fossem exlts de les valls infernals jo no
guardas deiras (1800)
 net comanaria la cura de la mia malaltia ... *tro que sapia*
... tos afers (2220)
 dormen *tro que deuen sopar* (2725),

y molts altres passatges.

(Tots los mss. 'tro que'): 'ne lexat respondre de la temporalitat de la sgleya *tro que ells se fossen concordats*' (1422).

(A. P. 'tro'; U. 'tro que'): '*tro sia tornada la polç en la sua terra*' (110).

(A. 'tro'; P. U. 'entro que'): '*car tro sia passat lo temps per nostre senyor a ma penitencia ordonat*' (225).

Tro a tant que: Trobem aquesta bonica locució conjuncional: 'reptaran los continuament desser homens sens fe, ... *tro a tant que fassa ço que volran*' (2681).

916. Locucions ab un adverbí relatiu devingudes conjuncions temporals. — N'usen bastantes modernament, y axis ab substantius y'l relatiu dihem: 'lo jorn que ...', 'ahora que ...' significant simplement 'quan'. Metge sols té:

en les obres del qual *en temps que io amava me solia molt*
delitar (V. 21)

apres un temps que la filla fo deslatada ... volc la provar
 (V. 234).

Causals.

917. Les principals conjuncions llatines de causa eren 'quod, quia, quare, nam, enim'. Lo castellà de 'quia' n'heretà 'ca', ara malhauradament perdut; en cambi, lo català de 'quare' ne derivà 'car', l'ús de la qual, jatsia que s'hagi anat restringint molt, emperò podem dir es pervingut fins a nosaltres. De 'quid' en lloch de 'quod', n'es pervingut també lo 'que' causal. Las altres conjuncions llatines no dexaren ròssech en nostra llengua.

918. Car. — α) Sa significança més esbandida en català es aquella purament causal, ço es, introduheix la causa de ço que la proposició principal afirma; 'car' en aquest cas, es substituïble per 'y la rahó d'açò es que':

jo no creure que siats mort *car homens morts no parlen* (60)
 no apar que haies clara conexença de la intenció del
 savi ... *car ell no dix açò* (105)
 be crech que no era res *car hom son axi com los altres*
 (142)

Girat ... *car aquest cors de quem veus cubert fantastich es* (160)

no plors ... *car de remey inutil usaries* (170)

nom meravell si nou pots entendre *car tu no hi vols primament specular* (201)

Jo començ ... alla hon dech: *car Job no fo jueu ans fo ben gentil* (546)

mentiria, *car greu mes es que* ... (638)

En altra manera la divinal paraula fora luny de veritat *car en alcuna forma no pogra esser ymatge* ... *sua* (752)

¿que ten par? — Tot mal ... *car innumerables errors* ... *hi ha* (876)

lexem star aço *car declarar te vull lo restant* (905)

sia vostra merce quey pensets be *car vos conexerets que* ... (952)

veig que es substancia propria *car dol se es alegra de les sues passions* (969)

noy vull respondre ... *car no cal* (2113)

aço vuller fer spatxadament *car los jorns sen van* (V. 60).

β) 'Car' introduheix també la justificació de qu'hom hagi feta l'afirmació continguda en la proposició principal; *car* una cosa es la causa d'aquesta proposició y una altra lo motiu qu'hom ha tingut al ferla. En aquest cas, es solsament substituhible per 'y lo motiu de dirho es que':

havia manat matar sos fills *car algun no podia veure los infants* (V. 398)

¿es assats bella ...? — Cert hoc ... *car io nom pens que* ... *sen pogues trobar pus bella* (V. 555)

no diu pas que no ho crega *car en molts lochs de son libre veig que tracta de la dita immortalitat* (709).

γ) 'Car' pot afeblirse fins devenir equivalent a 'que'. Metge sols dóna lo passatge: 'la raho es *car coses corporals* ... *coses spirituals no poden veure*' (1012), ahont 'car = que' introduheix no un complement, ans un predicat.

919. Que. — Era molt usat en lo ple sentit causal, equivalent a 'y la raho es que':

La fama es vera ... *que jo he pagat lo deute a natura* (55)

Not pens pero, que per tenir aquesta opinio sien dampnats los doctors dessus dits, *que a bona intencio la tengren* (1527)

Lexa anar laygua pel riu *que abans quens partiscam* ... *conexeras gran part del misteri* (1696)

e no sens raho, *que les animes fexugues per vicis no poden tornar al cel* (2135)

not cal tenir temps en aço ... *que per clar ho he* (2186)

Ve en mal guany, vilana traydora, *que no est bona sino a scatar peix* (2378)
 encara valets menys *que nous preals que la mia honor vostra es* (2532)
 les barres li asseguen a qui primer ne parla que jo fos vostra muller *que jo no feya per vos* (2565)
 aquestes en un matí, *que aytant com una missa baxa se du stan solament en la sgleya*, saben ... (2617)
 si naturalment son mal compostes axí han star *que noy val alcuna maestria* (2827).

Ab interrogació, equival a '¿quina es la rahó que?':

mas *¿quem cal tenir temps en aço?* (2051)

Si imfern es sobre o deïus terra *¿quem ho cal replicar?* (2133).

Es remarcable que modernament titllem l'ús d'aquest 'que' com a castellanisme. Historicament no hi ha pas motiu. Emperò, confés que'l sentiment y tast de nostre catalanesch es contrari, a mon vijarés, a aytal 'que'.

920. Majorment que. — Analegament a la locució conjuncional francesa 'd'autant que', ahont abans de 'que' causal hi veyem un adverbi comparatiu, Metge aplega ab 'que' l'adverbi 'majorment', formant una locució palesament causal:

pensar pots que no son a mi amagades les passades e les presents *majorment que jo son spirit qui en tancar e obrir lull vaig de Orient a Occident* (2801)

Pijor estaria a mi no defendre veritat *majorment quey puxe entrevenir colpa mia* (2907).

La subordinació, però, no hi ha dubte qu'es feble. Hom podria veure en 'majorment' l'adverbi d'una proposició principal suplerta. 'Que' seria llavors la sola conjuncció qui introduhís la subordinada causal; axis: 'pensar pots que no son a mi amagades les passades e les presents. Ho pots pensar majorment, que (car) jo son ...'. May, però, podem veurehi una proposició incomplerta, com sigui que 'majorment que ...' no pugui subsistir per si sola.

921. Si. — Aquesta conjuncció condicional acquireix lo matíç causal en lo cas qu'explique en lo § 1168, ço es, quan la condició es complida o certa, de manera que ja no es tal condició:

si aquesta speranza havia Job no creya que la sua anima fos mortal (540)

si en imfern devia plorar paria que era sa intencio que les animes fossen immortals (765)

si la pasta fa hom inflar maneiant ¿quant mes la carn que es sensibla? (2821).

922. *Conjunccions complexes.* — Les preposicions causals entren sovint en la formació de locucions conjuntives d'igual modalitat; y ací trobem precisament l'origen de la conjunció de causa més usada en lo català modern: 'perque'.

'Per que' en sentit afirmatiu equival en Metge a 'per lo qual', y en sentit interrogatiu a 'per quin motiu', en guisa que 'que' serva sa valua de pronom substantiu. Lo veurem, donchs, al ocuparnos de les proposicions relatives y interrogatives (§ 986). Quan hom troba qualque exemple, com:

jot he a dir encara ... *per que son vengut en aquesta preso*
(1566)
cobeiant saber *per que ho havia dit*, dissimule haver ho
oyt (2123)

no deu veurehi una conjunció (anch qu'aytals construccions siguin precisament l'origen de nostre 'perque'), sinó una interrogació indirecta (§§ 892, 893), de manera que 'que' hi té valua substantiva. Una sola volta Metge usa 'perque' ja format y ab l'accepció d'avuy: 'no ho voldria fer que tu no ho sabesses *perque vull que tu ho consentes* e que hi hages aquella pasciencia la qual me prometist' (V. 253), exemple remarcable per sa singularitat.

En lloch del modern 'perque' (quan no es interrogatiu) Metge usa tostemps les locucions:

923. 'Per tal com', 'per ço com'. — La significança d'abdues es exacte. Los mss. A. y U. del *Somni* porten quasi sempre la primera; lo ms. P. dóna preferència a la segona. Aixís ho trobem en:

la gent ho diu *per tal com ho volria* (51)
ab gran congoya stich de saberho *per tal com nou puix*
entendre (196)
ama lo *per tal com no pot esser franca* (305)
tota substancia intellectual, *per tal com es separada e no*
dependent del cors, es incorruptibla (408)
E he ell posat primer *per ço com entrels gentils fo lo*
millor (548)
tu penses que la anima dels bruts sia spiritual *per tal com*
dius que es invisible (996)
los ne seguira gran profit e specialment *per tal com seran*
certs de moltes coses (1630)
has loat tu mateix *per tal com ella es carn de la tua carn*
(2203)
que *per tal com jo havia experimentat cascuna natura*, fos
jutge de la questio dessus dita (2248)

y podríem encara citar 230, 555, 724, 997, 1015, 1022, 1068, 1135, 1149, 1215, 1339, 1343, 1436, 1445, 1577, 1592, 1598,

2025, 2029, 2039, 2043, 2049, 2076, 2842, 2866, 3034, 3487, 3491, 3518, 3570, 3609, 3698, etc.¹

924. Segons Meyer-Lübke² lo provençal esmerça: 'per que', 'per ço que', 'per ço car'. Bé pot ésser: mes en català, com hem dit, 'per que' no es conjuncció y 'per ço que' ho seria final.

925. Conjunccions temporals ab significança causal. — Les conjunccions causals precehents introduhexen proposicions qui expliquen la causa, qu'aquell qui parla suposa desconeguda, o si no es rigorosament així, quant menys la fa conèixer com si ho fos. Anem a examinar ara conjunccions temporals transferides a causals, les quals introduhexen proposicions qui presenten lo motiu com a ja conegut y admès; lo recorden simplement pera justificar la proposició principal, la qui n'es una conseqüència. Aytals conjunccions responen a 'quoniam'. La rahó d'aytal transferència es que dites conjunccions temporals indiquen lo motiu com a pre-existent, ço es, existint en lo temps abans la proposició principal; aquesta noció s'es corregut al ordre lògich: si la circumstancia adverbial preexistia a la proposició principal, aquella es necessaria a l'existència d'aquesta, ço es, n'es lo motiu, y més en general, la causa.

Hem de remarcar, però, que les proposicions principals poden ésser coordinades, presentant també una successió temporal o lògica; en guisa que la fita departidora entre elles y les qu'examinem ara es ben difícil de precisar.

926. Quant. — Sols trop:

e per consegüent als non crech maiorment *quant veig que Salamo ... fo de la opinio en que jo son* (97)

¹ Tots los mss. donen 'per tal com', en:

E que diguera que orats eren sino *per tal com crehien ço que Pitagores havia cregut* (698)
per tal com es cosa que (707)

y 899, 1413, 1510, 1547, 1630, 2212, 2248, 3226, 3229, 3262, 3572, etc.

Tots lo mss. donen 'per ço com', en:

una cosa ... hi pux anadir ... *per ço com ho veig en mi mateix* (230)
principi de moviment sia *per ço com per si mateix se mou* (471)
perço com no es fundada en raho ... no pens que tant hagues durat (897).

En lo passatge: 'nol ploren *per ço com pensen que no sia res mas per ço com lo veen destituit ... dels bens temporals*' (580), lo ms. U. escriu 'per tal que' en lloch del primer 'per ço com' (A. llacuna).

En: '¿E per que ho creus? *Per tal com: cascun jorn veig*' (133), lo ms. P. escriu 'per ço que'. Aytals locucions ab 'que' són palesament errades, car 'per tal que' y 'per ço que' són conjunccions finals y no causals (§ 930).

En *Valter* llegim 'per ço con' (A), *com* (U), en: 'tot hom stech fort meravellat e maiorment *perço con ia era hora de dinar*' (V. 139).

² *Syntaxe*, 588.

Entre les altres coses quels induhien a creure aço era una
ço es *quant vèhien quels homens de gran enginy havien*
ordonat lo dret pontifical ... (564).

927. Com. — Son ús causal es abundantíssim en Metge:
que sia propia substancia clar es *com alcun altre spirit no*
reeba carn ques dolga o salegra de les sues passions (298)
¿qui pot duptar de la sua rao *com ... fa esser vistes coses*
tant meravelloses? (348)
com la anima racional donchs senta sapie e visque segueix
se que es ... (405)
alcuna cosa no es a ella contraria *com per l'enteniment*
possíble ella sia conexedora e reptiva de tots los contraris
(428)
(la anima humanal nos pot corrompre) ne per corrupcio
del seu subiect *com ella sia forma no dependent del cors*
segons son esser; ne per defalliment de la sua causa
car no pot haver alcuna causa sino eternal (431)
en altra manera morria *com vida no puxa esser sens movi-*
ment (462)
car cosa corporal per si matexa nos pot moure *còm en*
tot moviment sia necessari movent e mogut (1097)
tristor *com ja noy som me puny continuament* (1274)
Be stats vos *com gloria etenal sperats* (1276)
lavors era hora quen elegissen altre *com abans non deguessen*
elegir (1401)
en gran suspita e proleixitat me havets posat *com nom*
havets acabat ço quem comensavets dir (1673)
e *com ella ... fos morduda ... mori* (1743)
còm una serp volgues lo dit cap devorar fo convertida en
roca per Apollo (1845)
Tot lo delit que trobes en les paraules dorpheu es *com*
ha parlat damor (1869)
sino sola iniquitat que han *com nos poden venjar de lurs*
marits axi com volrien (2491)
com fos condemnat corporalment ella ... lo amaga en son
lit (3054)
ans deya que era una de les pus benaventurades fombres
del mon *com havia concebuts aytals fills* (3140)
¿*com nols absorbist axi com Datan e Abiron?* (3251)
e *com la dita istoria sia fundada en virtuts de paciencia*
obediencia e ... per ço he deliberat de arromansar la
dita istoria (V. 10)
com donchs totes les tues coses placièn ... a nos ... suplicam
te ... (V. 54)
som benaventurats *con aytal senyor havem* (V. 56)
vuy relevar a vosaltres del carrech que volets pendre per
mi car io mateix vull haver lo afany de cercarlem;

con io sia cert que la noblea de la hu no ennobleix l'altra (V. 82)
con algu no sabes noves de la novia tot hom stech fort
 meravellat (V. 138)
era tengut per fort savi con tant gran virtut amagada deius
tant gran pobrea e fretura havia acostada a si mateix
 (V. 219)
ne que ella anyoras ne desiyas la fortuna prospera que
havia perduda con tostemps stant en sa prosperitat hagues
viscut humil e pobre de spirit (V. 505)
atreuiment gran que he haut con he gosat parlar apres ...
 (V. 614).

Avuy l'ús de 'com' té sabor erudita. Coloquialment preferim 'com sigui que'.

928. Pus. — Hem vist que Metge l'esmerçava rarament en sentit temporal (§ 912); pera temps es 'despuys' la forma qu'usa abastament. En modalitat causal, usa exclusivament 'pus'. Y veurem després (§ 1036) com reserva quasi exclusivament 'puys' pera les proposicions coordinades:

pus de tal intencio est obres les orelles (528)
pus immortal es sens tot dupte poderos es afer ... coses
immortals (756)
pus entens que la mia es stada soptosa diret la rao perque
 es stada aytal (1152)
 car la dita ciutat nom hagre consellat que jous faes mal
pus nol meresquessets (1196)
pus vees que fos perillos de morir jo hagra feta remissio
 general (1207)
 recordant mon defalliment me renovella la tristor. Pero
pus axi ho vols hoies (1371)
 tota eleccio feta per impressio es nulla per disposicio de
 dret; donchs *pus axi es* a mi era necessari que la un
 creegues (1455)
 suplich vos *pus no si pot als fer* quem vullats dir qui
 son ... (1688)
pus a tu ha plagut ... pendre mes noves digna cosa es que
 jo call (1856)
pus ho vols sia fet axi com te plaura (1907)
pus has atorgada veritat ... lo joch te strenyere en breus
 paraules (2269)
 mas per la creu de Deu *pus aytal sots* que fare cosa que
 nous sabra a pinyons (2538)
 es gran raho *pus elles son tant pacients* (2674)
pus vosaltres trobats pler que io prena muller promet vos
 que io complire vostre desig (V. 90)

*pus lo teu coratge no pux prevenir de bon grat seguire
aquell (V. 353)
pus a tu plau iom partesch de assi (V. 460).*

Finals.

929. La conjuncció clàssica llatina 'ut', fou substituïda pera indicar fi, per 'quo', a la qual a son torn succehí 'quod'. Aquesta fou reemplaçada en los darrers temps per 'quid', qui en romànic devingué 'que'.

Que. — Es ben usada per Metge:

*faesses ton poder que tu els altres princeps ... vos concordassets (1424)
fe ton poder que muyres en segur e tranquille port (3796)
pusques induhir los sequaces de la tua dampnada opinio
que aquella vullen desraygar de lurs coratges (1601)
puy remet les a Radamantus quels do la sentència que
merexen (1968)
Adobam lalfarda que nom cobra tant los pits (2373)
no dons raho quen haies pus assaber (3337)
la tua humanitat dona a nòs audacia e gosar que ab
devota confiança parlem ab tu e que are les voluntals que
tots tenim secretes ... la mia veu notifich a les vostres
orelles (V. 46)
feula aportar ab gran diligencia a Bolunya a sa germana
... que la nodris e que la instruis (V. 304)
a ell era dada licencia per lo dit Papa que per repos e
pau de ell e de ses gents separat lo primer matrimoni pogues
pendre altra muller (V. 411)
(comensa) de amonestar les altres companyes que li
aiudassen (V. 529).*

Meyer-Lübke¹ consigna que'l castellà y'l català usen també 'com' pera indicar fi. Esmenta exemples castellans, mes no catalans. Certes, jo no admeteria aytal conjuncció com a catalana, ans me sona palesament com a castellanisme. Metge, qui tant prodiga lo 'com' en altres modalitats, no'l usa may ab sentit final.

930. Locucions conjunctives preposicionals. — Parionament a ço qu'hem vist en les conjuncions causals (§ 923), trobem també ací conjuncions compostes, un dels elements de les quals es una preposició. La principal, en nostre autor es:

'Per tal que', 'per ço que'. — Los dos mss. de *Valter* sempre donen la darrera locució; en quant al *Somni*, sos mss. A. y U. fan regularment 'per tal que', y'l P., llevat un sol passatge, sempre 'per ço que' (cf. § 923). Axis ho trobem en:

¹ *Syntaxe*, § 590.

Lome es estat creat en lo mitg *per tal que fos pus baix
quels angels e pus alt que les besties* (89)
Empero *per tal que mils ho entenes* declarar to he breument (275)
per tal que mes per ell sia sostenguda (308)
lat fiu ... estudiar *per tal que jo e tu ne poguessem avegades
conferir* (663)
legi lo libre de Plato ... *per tal que ab pler moris* (686)
mas *per tal que no puxes dir que a fameiar te havia con-
vidat* vull te sadollar (831)
La primera *per tal que* *quels dits singulars ... mōstrassen lur
iniquitat* (1168)
per tal que mils ne puxen venir a la fi que desigen aprenen
de ... (2308)

y 1132, 1171, 1176, 1331, 1494, 2285, 2362, 2396, 2594, 2656,
2734, 3050, 3062, 3220, 3438, 3463, 3477, 3544, 3561. etc.¹

931. Aquesta conjunció substituïeix a nostre modern 'pera
que', salvant l'excepció esmentada dejús. Fent un resum sobre
aquesta modalitat final, axís com avuy usem sempre 'pera' (calcat
al castellà 'para') en estil més o menys curós, y sempre 'per' en
llenguatge familiar, Metge estableix la següent distinció:

Complement final constituït per un substantiu: 'per' (§ 745).

" " " " " infinitiu: 'per' (§ 822).

" " " " " una proposició: 'per tal que'.

Com a única excepció, Metge usa 'per que' en: 'trametre
laus *per que vos e les altres dones ... prenats eximpli*' (V. 14).

¹ Tots 'per tal que':

per tal que mils ne romanga instruit (245)
Plato vench en Italia ... *per tal que aprengues dells* (625)
los deus immortals haver scampades les animes en los corsos humanals
per tal que fos qui defenes ... (726)
si ho faien pero, *per tal que tost esclatassen* be obrarien (2737)

y 1720, 3074, 3429.

U. P. 'per tal que', A. 'per ço que':

per ço quen sies cert atten be a aço quet dire (2285)

Tots 'per ço que':

per ço que nos perden (1603)
ben remembrat de aquella *perço que mils e pus pacientment puxats
aquelles soferir* (V. 27)
perço que puxam jutjar que som benaventurats ... suplicam te ...
(V. 56)
desliurens donchs de aquesta trista de ancia en que som *per ço
que ... no ten anasses menys de ledesme successor* (V. 70)
entrassen en la casa de son pare *perço que spatxas ço que ...* (V. 148).
perço que ella no aportas res ... feula despullar (V. 193)
denuncy to abans *perço que sobtosa e inopinada dolor not torbas*
(V. 340)
Valter *perço que temptas sa muller ...* feu la venir publicament (V. 430)
perço que no fos fet empatxament a la experiència (V. 604).

932. La locució 'per mor de' (per amor de) no es trobadora en Metge. En canvi, trobem:

933. Afi que. — Ahont 'a fi' se són aplegats com anant a formar una conjunció novella: 'la anima racional es creada afi que tostemp entena, am e recort Deu' (482).

Modals.

934. Lo llatí introduhí les proposicions de manera mitjançant les conjuncions: 'ut, quem ad modum, quasi, quomodo'. Lo romànic no ha conservats més que 'quomodo' y 'quasi'. Ja veyérem com la modalitat de manera s'extén y comprén la comparativa (§§ 639 sq.), com sia que la comparació no sigui als sinó establir mitjançant una cosa la manera d'una altra. Departiré, però, les proposicions modals absolutes de les comparatives.

Proposicions modals absolutes.

935. Com. — Es la conjunció modal sobirana pera indicar manera real segons conformitat:

se sforça a provar la sua oppinio *com mils pogue* (267)
no se *com se acosta a les penses dels homens una pronosticacio*
o devinacio dels segles esdevenidors (602)
per lencercar *com pogra saber alcunes coses sdevenidores*
(1347)
com pus melodiosament pogui cante alguns virelays (1819)
apellals tu *com te volras* (2100)
com pus graciosament pogui digui a Orpheu (2124)
(saben) *com se engendren en laer lo tro el lamp* (2627)
La present historia ... he arromansada *com pus pla he*
puscut (V. 609).

Aquesta conjunció devé també intensiva, significant, més que manera; quantitat: 'be saps tu ... *con est assats cara e molt amada a mi*' (V. 244).

936. Segons que (de secundum). — Metge tostemp la usa ab 'que'; avuy sovint la usem sense, probablement per influencia castellana. Denota també conformitat:

e no pot morir *segons que per avant veuras* (307)
segons que veig gran delit hi trobes (522)
lo qual *segons que crech* no sera e *segons que puch afermar*
no fo aytal en lo mon (639)
que procehissets als dits dels christians *segons quem havets*
promes (814)
la qual *segons que has oyt* es ja en la gloria eternal (3170)
les quals *segons que diu Marchus Varro* son estades .x. en
nombre (3022)

segons que per molts indicis e senyals has souen provat (V. 52)
e are *segons que veig* (435)¹
reebre e colocar les hostes *segons que fer se deu* (V. 521).

937. Que. — També l'esmercem simplement com a conjunció modal:

no ho voldria fer *que tu no ho sabesses* (V. 253)
lo nom de aquella no li exi de la boca *que algu hois*
(V. 319).

'Que' equival a 'de manera que'. En lo primer passatge sa valua s'acosta a la condicional, mes no l'ateny pas; 'que tu ho sabesses' no es una condició precisa: 'jo ho vull fer, mes ho voldria fer *de manera que tu ho sabesses*'.

938. Axi com. — Aquesta locució conjuntiva, ahont hi entra l'adverbi demostratiu derivat de 'sic', te dos diversos maticos modals, ço es assaber, no solsament lo de manera absoluta, ans aytambé lo de manera relativa o comparatiu. Los exposaré separats; lo primer ací, lo segon en lo § 942.

'Axi com', conjunció de manera, es més usada per Metge que no'l simple 'com', al qual substituïeix:

si raho dich atorgalam. — *Axi com vos Senyor manarets*
(395, 409)

que visques en treballs ... *axi com fan los princeps terrenals*
(607)

qui de raho vulla usar *axi com deu* (859)

no puch pensar que ell ho cregues *axi com ho deya* (892)

(poguesseu ... mostrar vostra innocencia) *axi com certament*
farets (1174)

cercar a vegades *axi com fan comunament los grans senyors*
(1328)

qui sia filla de pages *axi con tu est* (V. 248)

fe de les tues coses *axi con te plaura* (V. 259)

trames lo dit infant per lalgutzir a Bolunya *axi con havia*
fet de la filla (V. 380)

(la muller) no volia ne avorria alguna cosa sino *axi con*
a son marit plahia (V. 393)

la dita historia vullats creure *axi com es posada* (V. 619).

Ben sovint troba hom les dues partícules separades pel verb principal:

axi es ... com tu dius (905)

si *axi es senyor com vos afermats atorch ho* (963)

si *axi ho creus com ho dius enganat est* (1071)

posat ... que *axi fos com los dits cardinals allegaven* (1395)

¹ U. sens 'que'.

si la tua voluntat es ... que *axí* sia *com* has dit iot promet ... (V. 183).

Comprobi hom qu'en tots los exemples precehents es impossible establir la més minua comparança: '*axí com*' no hi indica als sinó manera.

939. Quant, en quant. — En lo sentit de 'per ço qu'esguarda, per ço que fa a'. Ne podríem dir modal parcial:

Quant es per mon interes not cal plorar (171)
no vull que mes ne sapies *quant es per mi* (2833)
se son acostats assats a la veritat *en quant humanal enginy*
ho pot comprendre (234)
aço no ve sino per accident *en quant ... la virtut de la*
anima fretura dorgue corporal (439).

940. Manera y comparació hipotètiques. — Quan hom vol indicar la manera, no certament y com una realitat, ans sols hipoteticament, hom afegeix a les conjuncions la partícula condicional:

Axí com si (manera):

fuig lurs la sanch ... *axí com si* eren en un gran perill
(2457)
Valter *axí com si* degues exir a carrera a la sua sposa isque
fora lo seu palau (V. 142)
axí com si hagues a fer un gran crim demana linfant
(V. 363)
stava vergonyosa *axí con si* fos levada de dormir (V. 575).

(comparació):

sia *axí* tractada per vosaltres *com si* era filla del emperador
(V. 97).

Tant com si:

sen glorieja *tant com si* hagues vençut lo major e pus victorios
princep del mon (3003).

Quaix que. — Molt poch usada pel català modern, qui la substituïx per 'com si'. En italià tenen 'quasi che', y en provençal 'quais que': '*quaix que vulla dir* que de la permanencia de la sanch penge lesser daquells' (1003).

Comparatives.

941. Són aquestes les proposicions modals relatives, per ço com no establexen manera absoluta y per si mateixa, ans segons un altre terme qui fa de comparança. Ressurt palesament però, llur íntima relació ab les que venim d'examinar, y axis no es estrany qu'algunes de les conjuncions siguin ací les mateixes.

Des lo moment que parlem de comparació, es vijarés qu'havem ops de dos térmens a ésser comparats, y es axís qu'ací trobarém sempre dues partícules relacionades, una pera cada terme; la segona d'elles, la qui introduheix lo terme de comparança, ha d'ésser precisament conjuncció, ço es, ha d'ésser una proposició lo terme introduhit; car altrament no tindriem proposició subordinada y nos trobaríem en lo cas examinat en §§ 641 sq. Emperò, la primera partícula, qui pertany a la proposició principal, per ésser adverbial tant pot referirse a tota ella com a un sol mot de la matexa.

942. Axí com. — Hem vist (§ 938) com aquesta locució conjuntiva pot indicar simplement manera absoluta; heusací com introduheix una proposició secundaria ab la qual compara la principal. Se refereix a:

α) tota la proposició principal:

Axi com moren los homens morèn aquelles (101)
 les animes dels bruts sien immortals *axi com son aquelles dels homens* (940)
axi com aquell qui ... jo ... fique la orella (1728)
 que ... jo ... fos jutge de la questio dessus dita *axi com aquell qui mils ho devia saber que altri* (2249)
 (tots ... prometeren ...) complir son manament *axi con aquells qui ... apenes cuydaven veure lo dia de les noccies* (V. 100)
 aquesta no vulles tractar *axi con has tractada l'altra* (V. 562)
 han hauda meravellosa paciència ... *axi con fo Porcia* (V. 626).

β) un adjectiu:

del qual han *axi clara* conexença *com si tostemps havien navegat* (2715).

γ) un adverbi:

¿Vols ... quet respona *axi breument com has demanat?* (1129).

δ) un substantiu adverbial:

les coses quem has dites dimfern son *axi a la letra com has dit* (2063).

ε) un substantiu ablatiu:

lunyen *axi dells com si era veri* (3723).

943. Axí com ... axí. — Quan la proposició comparativa va devant, pot donarse més força a la comparació, repetint 'axí' abans de la proposició principal: '*axi com en lo entrament que fu de la tua casa me despuylí les vestadures axim* despullí les mies voluntats e desigs' (V. 347).

944. Tant com. — L'adverbi quantitatiu 'tant' se correspon ab la conjunció modal 'com' pera comparar intensivament una proposició secundària ab la principal. A diferència de 'així — com' la comparança es aci en la quantitat y no en la qualitat o manera. 'Tant' pot referirse a:

α) tota la proposició principal:

te provare *tant com possiblem sera* (383)
tant com jo puch conèixer aquell enganador Mahomet així
 volia que ho creguessen los seus sequaces (890)
 no hagueres errat *tant com has* (1412)
 los doctors qui han tenguda la part contraria no han
 jutjat sobre açò sino *tant com lur enteniment entenien*
 (1521)
 de bon grat complire vostre manament *tant com en mi sera*
 (1646)
 los desastruchs nos gosen alegrar ... sino *tant com elles*
ordonen (2416)
 vull les scusar *tant com pore* (2916).

β) un adjectiu de la principal:

la qual era *tant clara* a mi *com es ara la immortalitat de*
la anima racional (1174)
tant prestes les han *com los cans lorinar* (2663)
 la paret fumada e la casa de les fembres ixen *tant blanques*
e colorades com volra lo pintor (2812)
 son stada muller de *tant noble baro com tu est* (V. 458).

γ) un adverbi:

not spatxara *tant tost com tu volries* (180)
 no contenguda per tres linies *tant poch com la anima dels*
homens (967)
 nols nomenaras ... *tant propiament com han los filosoffs*
 (2105).

δ) en forma adjectiva a un substantiu:

no hagra fet perdre *tanta multitud de gent com se tira si*
speras viure apres la mort corporal (893).

Aytant com. — Forma usada també per Metge:

aytant ne se com ne sabia (236)
aytant com aprofiten perseverant ab bons homens son fets pijors
 conversant ab los mals (918)
 ma muller *aytant la am com los marits acostumen* (2267).

De conseqüència y de resultat.

945. La proposició principal pot contenir un adverbi d'intensitat ('tant, talment, així', etc.), o, ço qui es parió, un substantiu complement adverbial de manera ('de manera, en guisa'), tots los

quals regexen una proposició subordinada introduhida per 'que' (en llatí 'quod', qui substituhí a 'ut'). Ara bé: en la proposició principal dits adverbí o complement adverbial indiquen manera; mes al seguir la subordinada, ço qu'aquesta dóna es una conseqüència o un resultat, y no precisament manera. Per açò aytals proposicions s'apleguen apart.

946. Axi que. — La trop escarsament en lo *Somni*, y assats freqüentment en *Valter*:

los peccadors son *axi* fets mals per lo pecat *que necessari es que sien superlativament remoguts ... de Deu* (2140)
Cosa corporal de si mateixa no pot esser *axi* movent *que alcuna cosa no la haia a moure* (1099)
per moltes altres provincies era scampada la sua virtuosa fama *axi que molla gent ... venia per mirar aquella* (V. 214)¹
lo teu coratge se convenga de bon grat ab lo meu *axi que en alcuna cosa iames nos desconvenga ab la mia voluntat* (V. 177)
(Valter) la trobava pus fael e ab major afeccio envers ell *axi que abdosos semblaven de un coratge* (V. 391)
Per alguns dies la dita Griselda stech ab son pare ab meravellosa humilitat *axi que en ella no podia hom conexer algun senyal de tristor* (V. 501)
(io he gran desig que aquesta donzella ... sia reebuda honorablament e los homens e les dones qui ab ella venen ...) *axi que sia feta honor a cascun* (V. 517).

947. Complements adverbials. — Sols trop lo substantiu 'manera', y encara en *Valter*: 'ordona lo palau ... en tal manera que tot hom ... se meravellaven' (V. 546).

948. Tal ... que. — Com 'axi', indica 'tal' la manera o grau, introduhint 'que' una conseqüència: 'nos lat procurarem tal que ella sera digna de acostarse a tu e de tal linatge que tots porem star en bona speranza de ella' (V. 68).

Aytal ... que: 'restitui lam ab aytal ley que entro que ... jo no guardas deltras' (1801).

949. Tant ... que. — Distingeixi'n hom la modalitat, de 'tant — com', qui estableix comparació quantitativa. Ací 'tant' es un adverbí intensiu, y 'que' no conclou cap comparació oberta, sinó qu'introduheix una conseqüència d'aytal intensitat.

'Tant' pot ésser adverbí, intensificant:

¹ 'La sua virtuosa fama era scampada en tal manera que molta gent venia'; emperò la proposició subordinada 'que la gent venia', no es pas la manera d'ésser escampada sa fama, ans un resultat,

α) son verb:

penediament pero no *tant que no mi tornas alcunes vegades*
(1333)
en lo qual se delitaven *tant que aquells qui naturalment son*
enemichs slaven ensemps (1827).

β) un altre adverb:

no conclouen *tant necessariament que hom noy pogues raho-*
nablament contradir (503)
tant breu to dire ... que no pore pus (2128).

γ) un adjectiu:

¿qui seria *tant foll que incessant ment visques en treballs?*
(605)
era de *tant gran* autoritat *que altres sino ell ... no foren*
tenguts ... per savis (623)
mas tu has aquells *tant familiars que no seria als sino em-*
penyer ab la ma la nau (738)
tant gran plaer trobava en ço quem dehiets ... *que ...*
no us hagra demanat daltra (1568)
no merexia jo ... *tant gran* gracia *que venguessets a tant*
petit hom com jo son (1616)
fuy *tant gracios* a Cerbero ... *que les dites portes me foren*
tantost ubertes (1753)
¿Son jo *tant letja ... que nom deiats amar?* (2540)
trobava *tant gran* pler en cassar *que totes les altres coses*
... ne menyspreaua (V. 37).

‘Tant’ pot intensificar un substantiu, y llavors pren les denominacions adjectives:

sim voliets fer *tanta gracia que de les rahons e demostracions*
usassets primerament (388)
tantes son les *virtuts* de que la poria dignament loar *que*
no se on començ (3224)
nostre senyor Deu feu *tanta de gracia* a la dita Griselda
que algun no pogue jutjar que ... (V. 203).

Comparatives de grau diferent.

950. Les proposicions comparatives examinades en los §§941 sq. establien totes igualtat. Quan no es axís, sinó que lo terme de la principal es major o menor que la proposició subordinada, aquesta no es introduhida per ‘com’, ans per ‘que’.

Lo terme comparatiu pertanyent a la principal pot ésser format mitjançant los adverbis ‘més, pus, menys’, però pot ésser també orgànich (‘major, mils, pitjor’). Pot referirse a:

α) tota la proposició principal:

entenents ho molt *mils que no ho saberen dir* (221)
not hi poria molt *mes dir que ells han dit* (224)

vexat per la malaltia *mes* los amara complaure *que si continuament me enviassen* (1205)

jom delitava molt *mes que no devia* (1326)

Perderen *mes* los cristians ... quant los moros prengueren la ciutat dacre *que tu quant perdist ta muller* (1851)

mes amara ladonchs quem hagues dat ... vint colps al cap *que com axi parla* (2774)

obligat son en partida al defalliment daquells no molt *menys que si encara era ajustat a carn* (226).

β) un sol terme de la matexa:

en temps que jo vivia haguí *major pena* moltes vegades havent pahor de morir ... *que no haguí la hora que desempare lo meu cors* (1252)

fo feta *maior festa* e *pus sollempne celebracio* *que no lo dia de les noces* (V. 599)

digne de *menor reprensio* *que si no obtemperas a hun ne a altre* (1461)

pus facil ... atorgarho *que creure* (1266)

¿per quet fenys *pus ignorant que no est?* (2114)

no es alcuna part *pus luny* del cel *quel centre de la terra* (2144).

Remarqui hom que 'més' es usat ab los verbs, y 'pus' ab los adjectius (cf. § 644).

Los adjectius qui tenen idees comparatives són igualment seguits de 'que':

'egual alegria ... li demostrava de fet *que de abans havia acostumat*' (V. 315).

951. Comparació proporcional. — Metge usa:

com més ... més, substituhint 'pus' a 'més' quan se refereix a un adjectiu:

com mes hi pens *pus* clar ho veig (147)

com menys ... menys:

com menys dura la pena ab *menys* dolor se passa (1236).

Condicionals.

952. La conjunció quasi sempre usada pera introduhir una proposició subordinada, la qual posi una condició pel compliment de la principal, es 'si'. Pochs exemples caldran aci, per ço com molts n'haurem d'aduhir al tractar de llurs temps verbals (§§ 1140sq.):

si raño dich atorgalam (395)

si de aço no est content recort te quen ... (847)

si not recorde digues ho (855)

suplich vos que nous enuyets ... *si fas un incident* (931).

953. Que. — Pot substituhir també a 'si', introduhint proposició condicional:

E no hauras poch fet *que ho conegues* (2295)
 un laurador hauria prou fet tot lany *que li preservas lo camp de romagueres* (2809)
 be hagueres fet *que aço haguesses callat* (3680)
 natural cosa es pendre delit en musica e specialment *que sia mesclada ab retorica* (3730).

Modernament no admetem aytal ús de 'que'.

954. La conjuncció temporal 'quan' pot ésser a voltes usada en sentit condicional; així avuy dihem: 'ja saps que no parlo *quan* tu no m'ho dius'; y així llegim en Metge: 'axí com fa lo foch ... *quant es corromput lo subiect en que es quis apaga*' (72).

Hipotètiques.

955. Condió suposta. — Hem d'encloure ací aquelles proposicions la condició de les quals no es real, ans sols suposada. Les locucions conjuntives esmerçades per Metge són:

Posat que. — Correspon al italià 'posto che'. Avuy en català barceloní no l'usem, ans preferim 'suposat que', calcada de la locució castellana 'supuesto que', en francès 'supposé que'.

Té dues modalitats ben característiques:

α) Introduheix una condició suposada, la qual es necessaria pera l'enunciació continguda en la proposició principal. Equival a 'si es que':

gloria eternal sperats *posat que no la haiats a present* (1276, 1404)
 be es consonant a rao ... *que ho haia oblidat posat que ho sabes* (1711)
 (stan les animes) ... de tota persona *que no haia reebut bapisme posat que haia ben viscut* (1947)
posat quen hi haia nol pot hom aconseguir sino ab esser content (2184)
 La qual venguda *posat quen sapia ço quen es a cap de poch es pus vituperada que l'altra primera* (2381)
 los quals *posat quels ho diguen no son gens creeguts* (2512)
 no es maravella si aquelles fan errades *posat que alcunes ne fassen* (2926)
posat quel seu jamay no tornas (3231).

β) Metge usa aquesta locució en un sentit qui, si bé es de suposició, es noresmenys oposat y a despit de l'enunciació principal; equival a 'àdhuch suposant, àdhuch si, malgrat que'.

Aquesta modalitat, que trobem també en l'italià antic, es desconeixuda pel català modern; s'escau ací per quant implica suposició, ço es condició suposta; en cambi, per ço qu'implica concessió a mal grat, mils s'escauria en § 958:

fe mi indueix a creureles *posat que* alcun scrupol de dubitacio mi ocorrega (516)
 car *posat que fossets mort spau* ... tot ço quem havets dit pogra haver loch (1199)
 no pories pensar res possible que ella no gosas assaiar pus li fos placent *posat que li anas pena de mort* (2789)
 ne tu poras fer alguna cosa *posat quem manasses matar* la qual sia desplasent a mi (V. 187).

956. Ab que. — Expressa la condició sots la color d'una circumstancia concomitant; la qual es condició necessaria pera que l'enunciació principal hagi compliment:

ab que vinga qualque dia ... ben sere content (189)
 aytant me plaura ... lo teu parlar com lo callar *ab que no vulles mantenir coses contraries a veritat* (3351)
 digues ardidament quet vulles ... *ab que no sia feta mencio* ... *daquexa tua ydola* (3354).

Avuy preferim 'ab tal que'.

957. Solament que. — Ab lo mateix sentit que 'posat que, ab que':

que elles per marit rebiassen *solament quel veien rich e opulent* (2588)
 es lur vianda comuna *solament quels mesquins de marils hi puxen bastar* (2704).

Avuy dihem 'solsament' y també 'sols', mes no 'sol'.

Concessives.

958. Dins aquest aplech general de conjuncions restrictives, n'hi ha unes qui introduhexen proposicions subordinades, les quals, malgrat oposarse en qualque guisa a llurs principals, no poden pas embargar lo compliment d'aquestes; boy concedint aquelles y a llur despit, les darreres resten en peu.

Cau de ple ací la segona modalitat de 'posat que' qu'hem vista en lo § 955, β.

959. La conjunció més usada per Metge es 'jassia'.¹

jassia mentre es al cors sia agreuyada per lo carrech daquell
 les opinions de les coses ab curosa sollicitut enten (290)

¹ En lo *Somni* les lliçons dels tres mss. són ben distintes: A. serva encara lo recort de sa formació escrivint tostemps 'jassia', ('ja sia'); P. escriu usualment 'jatsia', y U. 'jatssia'. En *Valter* hi ha qualque indecisió; la lliçó

jassia ella daquestes coses no us ne sen sostenga empero com
 li son levades ha daço gran tristor (313)
 veuras que tots van a un terme *jassia per diverses camins*
 (854)
 bem plaura ... hoyr ho *jassia per experiència ne veia gran*
partida cascun jorn (909)
 hagra feta remissio general *jassia noy fos necessaria* (1208)
 la qual lonch temps ha passat que obte fort bon loch
 entrels sants per semblant raho, *jassia per moltes virtuts*
de que fo en sa vida ... dolada, hagues merescut prerro-
gativa singular (1554)
jassia nom fassen gran fretura sos prechs (1664)
 no volgui pendre muller ... *jassia per moltes ne fos stat*
request (1818)
 han desiyat mort daltre e han vetlat en aquella *jassia no*
hagen pogut lur desig complir (2040)
jassia fos be amonestada e solicitada ... que no li metes dins
alcuna vianda ... la sostench ab la let de les sues
mamelles (3076)
Jassia ... que alcun fel cristia no dega morir soflat ...
empero ... diret la raho (1148)
 Vergonya veda fer soven ço que ley no prohibeix. *Jassia*
que la sgleya permeta tenir aquella opinio que mes plaura
a cascu (1508)
 (Ell te gitara a ta honor de la preso) *jatsia que per com-*
portar aquells not spatxara tant tost com tu volries (179)
 afermen *jatsia que en diverses maneres ho diguen* (271)
jatsia que sos vasalls haguessen mes amat fill empero no
 tant solament son marit ans encara tota la gent ne hac
 fort gran pler (V. 233)
jatsia que Valter hagues assats provada la fe de sa muller,
 empero volch la provar e assayar mes avant (V. 237)
jatsia que io confiu de la vostra saviesa e fe vuy relevar ...
 (V. 81)
 tu *jatssia que no sies be vestida ... pendras carrech de reebre*
 ... (V. 520) (A. sens 'que').
 E *jatsasia que sies en la flor de ton jovent* empero la vellesa
 ensegueix aquesta flor (V. 61)
jatsia que ella clàrament entenes que ... empero no gita
lagremes (V. 284).

Com veyem, 'ja sia que' era una veritable proposició principal,
 lo subjecte de la qual es la proposició qui segueix; ¿hem d'entendre

més general es 'jatsia', mes lo ms. U. escriu sovint 'jatssia'. Finalment, U.
 en 284 fa 'jatsessia', y en 61, A. 'jatsasia', I. 'jatsesia'.

Respecte a si regeix 'que', lo *Somni* porta passatges de tot, emperò són
 molt més abundosos aquells ahont 'jassia' va sens dita partícula. En *Valter*
 en cambi, quasi sempre llegim 'jatsia que'.

en 'jatsassia' un recort de 'ja ço sia que' (provençal 'jassia aisso que', francès 'ja soit ce que?').

960. Encara que:

'Nos poria trobar alcun vell bavos ab los ulls lagremosos e *encara que les mans el cap li tremolen* ... que elles per marit rebuiassen' (2585).

961. Be que. — Exactament ab lo mateix sentit de 'jatsia, encara que': 'tot quant dessus has dit, *be que no passara sens resposta*, hagra pacientment sofert ... si no haguesses dit que ...' (2761).

962. Metge no usa 'si be', tan generalitzada avuy. Tampoch trop 'no obstant que', 'malgrat que', ni 'mal que', aquesta també tan usual ara.

963. Tota vegada que. — Equival a 'posat que'. Remarqui hom sa homologia ab lo francès 'toutes fois, toutefois', lo castellà 'todavía' y l'italià 'tuttavolta', les quals emperò, són conjuncions coordinatives adversatives (§ 1027): '*tota vegada quels fets ho requiren* ab devota confiança parlem ab tu' (V. 47).

964. Per que. — Té Metge un exemple remarcable d'aquesta conjunció, en lo qual no significa causa, ans equival a 'no obstant': 'Vosaltres ... me forçats de fer ço que james no fo en lo meu cor. Jom adelitava que visques en libertat, la qual fort tart es en matrimoni, *per que iom solsmet de bon grat a la voluntat de vosaltres*' (V. 77).

Apar un italianisme, anch que l'italià 'perche' signifiqui 'per més que'.

965. Si donchs no. — Metge usa set vegades aquesta locució conjuntiva, qui té significança exceptiva igual al castellà 'a no ser que':

si donchs vivent lo cors no la ha necessari es que ... (495)
 couinent historial est *si donchs nou has liurat a oblit* (1709)
 no son cert quen exira *si donchs no vols concloure que no es altre be sino Deus* (2177)
 nols dona vijares que sia de bona manera *si donchs los hàbits no son novells* (2341)
 o alcun de sos amadors no son quitis *si donchs no complexen encontinent ço que elles desigen* (2516)
 dormen tro que deuen sopar *si donchs no han anar mirar juntes o jochs* (2725)
 no crech pas quet degues clamar de fortuna *si donchs no ten clames per tal com* ... (2864)

No cal confondre-la ab l'aplech extern de la conjunció coordinativa 'donchs' y la condicional 'si', per exemple: 'Vege donchs, si mereix principat entrels seus' (552).

966. Hem d'encloure ací les proposicions introduhídes per la preposició causal 'per', un adjectiu y la conjunció 'que'; llur sentit es, certes, de concessió hipotètica:

no es cosa en lo mon *per facil que* sia (202)
per ignorant que sia no ignor ... (1640)
per vil sutze e diformat que sia (2587).

En lloch del adjectiu podem haver un adverbi d'intensitat:

per molt que la virtut visiva sia vista debilitada si lorgue es reparat la virtut visiva es restaurada (445)
per molt quey aprims lo teu enginy nols nomenaras ... tant propiament com ... (2104)
 Tu coneys be com va lo fet *per molt quey* sforts de daurar (3502).

967. Si. — Aquesta conjunció condicional acquireix matíç concessiu en lo cas qu'expose en lo § 1160. La condició ja es complida, en guisa que no es tal condició:

si mi has perdut qui era ton senyor tant bo o mellor lo has cobrat (174)
si jo he trobada aqueixa gracia singular per ventura no la trobaras tu (1311)
 ¿Com ho saps tu ... *si jo ... no ho se?* (1384)
 perdonam *si hi ajust lo quart* (2068)
si les dones erren sis fan los homens (3380)
si arals veus ades nols conexas (3471).

Les proposicions adverbials y la construcció infinitiva.

968. Contrastàrem la construcció infinitiva ab les proposicions subjectes y règims (§§ 872 sq., 881 sq.). En quant a les adverbials, les úniques conjuncions qui, quan lo subjecte de la proposició principal es lo mateix que'l de la subordinada, admeten en guisa de preposicions introduhir l'infinitiu, són les temporals 'abans, ans, après, despuys, tantost, encontinent, fins' (§§ 910 sq.). Aquestes, quan fan de conjuncions de proposicions subordinades, van seguides de 'que', y en cambi quan fan de preposicions del infinitiu porten 'de', llevat la darrera qui regeix 'a'.

Ara bé: axís com avuy les usem sempre ab infinitiu quan lo subjecte es únich y ab proposició quan són diversos, Metge desconeix llur ús ab infinitiu y adhuch en lo primer cas les aplega ab proposició:

abans que morís (654)
après que fo vestida (V. 197)

y los demás exemples donats en los §§ 910, 912, 913.

Que les demés conjunccions de totes les modalitats qu'hem vistes no admetin la construcció infinitiva, no vol dir qu'aquesta no trelledi dites modalitats adverbials (§§ 819 sq.). Ço que hi ha es que l'infinitiu causal, final, etc., adopta les preposicions 'a, de, en, per' y no conjunccions.

Ara bé, quan les conjunccions són simples y no locucions compostes ab preposicions, no hi ha res més a dir. L'infinitiu ab elles es impossible. Tal esdevé, per exemple, ab 'car, quan, com, si', etc. (§§ 907, 908, 918, 952). Emperò ab les locucions conjunctives 'per ço com, per tal com, per tal que, per ço que', havem que 'per' com a preposició, introduheix perfetament l'infinitiu (§822). Y trobem també que Metge, a diferencia d'avuy, quan lo subjecte es únich se permet qualque volta usar la locució conjunctiva ab preposició, en lloch de la simple preposició ab infinitiu. Així:

per tal quels vees e aprengues de ells (626)

les mullers ... *per tal que* puguessen estorçre lurs marits (3063)

entrassen en la casa ... *perço que* spatxas ço que affer havia e que anas ab les altres nines (V. 149)

y altres exemples de §§ 923, 930.

En conjunt resulta donchs, qu'ab modalitat adverbial avuy usem més l'infinitiu que no Metge.

Capítol III. Proposicions adjectives.

Pronoms relatius.

969. Los nexes de les proposicions adjectives (§ 861) són los pronoms relatius, los qui, no per ço com han declinació, són als sinó vertaderes conjunccions.

Llur flexió suscita un problema morfològich d'importancia capdalt en nostra llengua y qui no es estat resolt en cap gramàtica nostra. Y com sia que Metge hi dóna la seva solució, me soch determinat a estudiarlo y publicarla, anch que m'ixi de la regió sintàctica. Hom trobarà explicades moltes discrepancies de nostres textos clàssichs atribuïdes a poca cura dels copistes.

Relatius adjectius.

970. En la baxa llatinitat trobem que'l nominatiu singular femení quæ, es reemplaçat pel masculí qui, y qu'en l'accusatiu, quam cedeix lo lloch a quem. Lo genitiu cuius (qui originà lo castellà cuyo), y'ls ablatius quo, qua, no persistiren al formarse lo català, com tampoch les formes quod, quo, del neutre. Lo plural no trascendí a nostre romanç.

Axis donchs, lo paradigme llatí restà reduhít: abdós nombres, nominatiu: qui, quœ; règim indirecte: cui; règim directe: que.

971. Pronoms catalans. Nominatiu: Qui, quœ. — Lo masculí llatí qui, devingué nostrat ab igual grafia pera abdós genres. Emperò, devem remarcar qu'aquesta substitució de la forma femenina quœ per qui, la qual com venim de dir, ja esdevingué en lo llatí baix,¹ no fou tan radical y absoluta que no dexés qualque ròssech. L'absorció de quœ costà algun temps, y axis resultà que no sols en lo període de formació de nostra llengua, sinó fins en l'època de Bernat Metge, trobem que quan l'antecedent del relatiu es un nom femení, lo pronom es escrit 'que' y no 'qui'.

Molt més avençada la llengua, quan lo recort del quœ ja havia anat desaparexent, y l'imperi de qui sobre abdós casos era cosa definitiva, un altre fenomen, aquest no de reminiscència etimològica sinó de corrupció, s'originà en nostra terra. Lo nominatiu qui, usat atonicament, començà a afeblirse devenint que àton. Com tostamps, aytal substitució procehí molt paulatinament: en francès hom la hi registra també, mes la llengua literaria reaccionà bandeiant per complert los que abans la fi del segle xvi. Convé, però, fer constar qu'avuy-en-dia encara es usada aquesta forma en lo llenguatge del poble, malgrat la uniformitat de la llengua escrita. En català, al interrompres la tradició literaria, lo que anà expandintse cada colp més fins assolir la generalització incompòrtable actual.²

972. En lo *Somni* Metge usa lo nominatiu masculí 160 vegades, de les quals escriuen 'qui' lo ms. A. 135 (més 3 omissions) lo P. 137 y l'U. 134; ço es, un 86 per 100.³

¹ Nyrop, *Morphologie*. — Jeanjaquet, *La conjonction 'que'*, p. 44.

² Jeanjaquet, id. p. 47, registra pera'l francès y'l rheto-romànich, 'qui' pera lo nominatiu y 'que' pera lo règim, fent notar pel primer un període de dubtes. Emperò no fa constar qu'en cap llengua romànica hi hagués una època o un autor qui literariament servés la distinció entre 'l masculí 'qui' y'l femení 'que'. En la primeria romànica es vijarés que la invasió per 'qui' del genre femení procehí paulatinament, en guisa qu'hom troba encara abdués formes. Mes aquest estat de coses de la llengua vulgar no té res que veure ab l'ús aciensat y literari de Metge, si es que nous estudis no'ns demostrén qu'aytal ús era pervingut en la llengua parlada y vulgar fins a nostre autor; ço que jo no crech pas. Hauriem, donchs, en català, que nostre escriptor més eximí, en lloch de generalitzar 'qui' pera lo nominatiu com en francès, s'esforçà en mantenir la diferenciació llatina.

³ Los tres mss. escriuen 'qui':

Antecedent nom propi:

reti lo spirit a *Deu qui*l me havia donat (42)

resta donchs atorgar que nostre senyor *Deus* la haia creada ... *qui* evident ment pot crear coses mortals e immortals (285)

es pres a prophetar profundament e clara de *Jhesuchrist*, *qui* puy vench per reembre los jueus (550)

aquesta matexa opinio havia hauda lo dit ... *Scipio*, qui per tres
jorns abans que moris, disputa molt sobrel bon regiment de la
cosa publica (654)

Pictagoras e ... sos dexebls qui tengueren que les animes eren
divinals (734)

quel spirit tornara a *Deu*, qui ha donat aquell (799)

Julius Cesar, qui aquella diffini (1241)

iom gire a *Orfeu*, qui ... trobava gran pler (1900)

Radamantus, qui les animes a ell remeses jutge (1970)

major la meresque e aconsegui *Jhesu-Christ*, qui fo hom (2938)

Porsenna rey dels Toscons qui tenia assetjada Roma (3123)

Busa Cannesa, *Quinto Efabio Maximo e Silius*, qui a mon juy
foren (3202)

Datan e Abiron, qui per semblant delict foren (3251)

lo comte de Ffoix qui hostilment hic era entrat (3255)

Efabio Maximo qui vence mes batalles (3260)

Antecedent nom de persona:

dels sobirans filosoffs qui aço han dit (733)

homens, qui no solament per rahons ... han creegut (850)

qui son *aquests dos homens* qui us acompanyen (1128)

als homens ... qui be ... han viscut (1234)

aquest hom qui te la rota (1344)

aquest hom veyll qui ... me redueix (1349)

als cardinals qui la dita eleccio havien feta (1451)

Los doctors qui han tengut la part contraria (1521)

princeps terrenals qui son passats de aquest segle (1540)

qui son *aquests dos homens* qui us acompanyen (1689)

aqueix prohom qui tant gran auctoritat se done (1691)

son aço paraules de *hom* qui am sciencia (1881)

Los sancts pares ... qui ... foren trobats (1959)

ton Senyor, qui assi es present (2072)

homens de sciencia qui aquelles solen portar sobre lurs caps (2356)

als mesquins quils van detras (2405)

als ... marits qui tantost los ho donen (2410)

fills del marit qui aqui stan (2421)

los modorros quils van detras (2653)

sils homens son viciosos qui deuriem mes usar de raho (2922)

mon senyor qui aci es (3170)

mon senyor qui aci es (3198)

los homens qui sen deuriem mills que elles abstenir (3433)

altres homens quils veen (3469)

dels jovens qui les menyspreen (3573)

homens qui en la .xx.^a part de mige hore deuriem esser vestits (3748).

Antecedent ens animat:

moltes besties e ocells qui vengueren oyr (1825)

Cerberus, qui ha tres caps (1941)

voltors, qui ... mengen lurs fetges (1998)

moscarts qui les hauran enujades (2722)

corcons qui rohien les bigues (2723).

Antecedent pronom:

el spirit retorn a *aquell* qui ha donat (112)

nols tench per savis *aquells* qui usen (122)

si *mi* has perdut qui era ton Senyor (175)

aquells qui ymaginen que son nats (596)

be ho saps *tu*, qui has assats familiar (690)

aquells qui havien mort (711)

aquells qui dormen (806)

aquell qui ... pot destrouhir (825)

aquells qui babbisme hauran reebut (843)
 no es *hom ... qui* de raho vulla usar (859)
aquells qui son cuberts de carn (935)
yo qui viu les eleccions dabbosos no ho se (1385)
aquell dels qui estaria en sa pertinacia (1434)
aquells qui la vera oppinio han tenguda (1531)
 Axi com *aquell qui* ab ... (1728)
aquells qui naturalment son enemichs (1828)
aquells qui han trobades arts (1952)
aquells qui son condempnats (1956)
aquells qui han maltractat lurs pares ... e *qui* de lurs riqueses no
 han volguda fer part (2002)
aquells qui entorn los stan (2016)
aquells qui en ells se fiaven (2027)
aquells qui han trahida la patria (2033)
aquells ... qui han jagut carnalment (2036)
aquells qui son en tenebres (2058)
aquells qui de aquesta materia han tractat (2091)
alguns qui vivent havien ... (2096)
 voler de *aquell qui* nom lurs imposa (2103)
 e jo axi com *aquell qui* havia gran desig (2157)
 axi com *aquell qui* mils ho deuia saber que altri (2249)
Hom del mon no pot haver felicitat *qui* pos sa amor en dona (2270)
a mi qui no ignor lurs costums (2272)
 axi com *aquell qui* ab gran affeccio (2279)
tot hom qui mirant solament lur crosta deffora (2298)
 si alcu les guardara, *quís* prenga a loar lur bellesa (2397)
aquells qui entorn los son (2497)
aquells qui moltes vegades son estats presos (2507)
molts qui hagueren tengut (2550)
altre qui hagues lo tresor (2572)
 son *molts qui* per complaure a elles (2577)
altres quils fassen nosa (2685)
aquells qui de amors les enquerren (2698)
Tothom qui seny hage (2760)
 que *yo* son spirit, *qui* en tancar e obrir lull, vaig de Orient a
 Occident (2802)
aquells qui la han familiar (2839)
 axi ho creus *tu qui* veus com son enganat (2861)
un altre qui sia stat pur hom (2943)
 qual se vulla *hom qui* sia stat (2956)
 e jo deig ho saber entrels altres, *qui* ... la he servida (3210)
aquell quin parlara (3214)
 E *qui* coneys tu per ta fe, *qui* am alguna dona (3402)
ells, qui cascun jorn troben (3443)
aquells qui son stats decebuts (3498)
aquells qui les han en oy (3677)
algu qui res de be sapia (3786).

Antecedent nom de cosa:

com fa *lo foch ...*, quant es corromput lo subiect en que es, *qui*
 se apaga (73)
delits qui nom parien molt deshonestes (1321)
carrer qui no ha exida (1695)
un altre (riu) apellat Cothitus *qui* va fort spau (1921)
aur fus bullent quils ix encontinent (2021)
gran foch quils fa moure (2021)
vexells qui no han fons (2038)
certs pels qui ... hi stan mal (2336)
altres innumerables materials qui provocarien a vomit (2440)

si *l'arbre qui* lurs malvestats cobre (2471)
los parts qui mal lur grat son venguts a be (2473)
Ulls hi ha quis alten de leganya (2548)
vituperis e scars qui porien esser dits (3410)
cabells blancs qui son testimonis de vellesa (3428)
cabells qui la nit passada hauran estat en premsa (3752).

Variants. — Fan 'qui':

- A. P.: Aristotil *qui* apres de Plato se acosta ... (264)
 Job *qui* testificant ... (531)
 Axi com lo bon metge *qui* no guarda lo plaer (1866)
 vehi o ortola *qui* per elles no sia terriblament ocupat (2319)
 algu *qui* raho hage, nou ignora (277)
 en mi, *qui* visch sens cors (356)
 aquells *qui* maten (824)
 tot hom *qui* de raho vulla usar (2181)
 algu *qui* no les vulle oyr (2645)
 decep tu els altres *qui* no la conexen (2790)
 algu qui res de be sapia, *qui* ho pogues sens vergonya negar (3786).
- A. U.: dels gentils *qui* ... me son ocorreguts (742)
 No es stat home qui sia nat *qui* no muyra (1261)
 Eracles *qui* null temps fo vensut (2973)
 lo leo *qui* dormia (3681)
 aquells *qui* eren lo jorn passat (3754)
 termens *qui* no poran esser passats (1141).
- A.: lo Rey en Johan de Arago ... *qui* poch temps havia que era passat (31)
 No es poch ... haver testimoni *qui* ... depos de certa sciencia (240)
 amadors *qui* molt nols plaen (2583).
- P. U.: los homens *qui* han enganades dones (3497)
 aquella cosa esser eternal que mou si matexa, qui es *qui* puxa negar (477)
 a mi e als altres *qui* ... exirem ... de preso (1220)
 Aquell *qui* per Deu es amat (1294)
 (hom) ... *qui* hage lest ... sciencia (2181)
 Qui es *qui* res de be sapia (3005)
 lo sol en lo mon *qui* a tots gita ardor (2131)
 lo such *qui* exir ne deu (2176).
- P.: a un home *quis* sia lexat morir (3400. — A.: omissió.)
 homens ... *qui* atesa llur condicio fan pijor que elles (3423. — A.: omissió.)
 altres *qui* han novell principi del Creador ... e ... son los homens (84).
- U.: lo meu spirit es aquest *qui* parla ab tu (56)
 (no es hom) ... *qui* necessariament no hage atorgar (860)
 Qui es *qui* no hage oyt (3061)
 inconvenients *qui* venien (1166)
 scisme *qui* es en la sancta Esglesia (1379).
- Cap ms.: franceses ... *que* creents que les animes no morissen, prestaven (695)
 Uns *que* en la creacio del mon hagueren començament dell (82)
 altre spirit ... *ques* dolga o salegra (299)
 tu e los altres *que* vuy sots presos (1158)
 lo pus pregon loch *quey* es (1995)
 misteri *quey* sta amagat (1698)
 infortuni *que* sobre lo meu doloros cap es caygut (1760)
 lo vent *que* ... se engendra en layre (1809. — A.: text corromput.)
 sil foch el gel *que* son en Infern (2066).

En *Valter* lo trobem 18 vegades, que lo ms. U. fa sempre 'qui'; lo ms. A. n'escriu una ab 'que'.¹

973. En quant al nominatiu femení nostre autor l'esmerça en lo *Somni* 70 vegades, de les quals escriuen 'que' lo ms. A. 57 (més 4 omissions), lo P. 60 y l'U. 49, ço es, 86 y 70 per 100, respectivament.²

- ¹ *Valter qui* sabia esser tengut (400)
son pare Janicola *qui* tostemps les nupcies havia haudes per sospitoses (488)
homens son *qui* nos saben leixar de la cosa (384)
missatgers ... *qui* fessen semblant (408)
son germa *qui* era de edat de .xii. anys (427)
aquells *qui* no menysprearien los teus manaments (66)
alcun *quin* diga mal (94)
aquells *qui* ... cuydaven veure lo die de les noccies (101)
haver per genre mi *qui* son ton senyor (162)
tu *qui* est mon senyor (166)
hom *qui* la conegues (207)
yo *qui* ... he hoit dir (332)
io *qui* son fort destiyos (336)
aquells *quil* havien vist (367)
los meus *qui* seran en lo convit (516)
algu *qui* tant grans experiencies haja haudes (572)
aqueyls *qui* creyen lo contrari (583).

A. fa 'que' en: 'es de gran necessitat a mi *qui* desig haver pau' (249).

² Tots los mss. escriuen 'que':

Antecedent nom propi:

Quet apart de Emilia ... *que* com son marit adulteras ab una sua cativa, nulltemps ho volch descobrir (3048)
Sulpicia *que* com Lentulo marit seu fos exilat en Cicilia, ella vestida pobrament e disfressada ... ana secretament ... tenir exili ab son marit (3056).

Antecedent nom d'ens animat:

les quals nos pot provar que sien en la anima, *que* jatsia que mentre es acompanyada als cors ... (290)
anima racional *que* sent esser moguda per força sua (479)
la gent *que* segueix la sensualitat (1266)
una dona *que* eguala ... tota dona vivent (2199)
algunes fembres *quels* fan escorxaments (2334)
(fembra) *queus* faes semblant (2566)
les pusses *quey* son (2747)
moltes altres dones *que* en Africha, Lacedemonia, Alamanya e altres parts del mon han batallat (3007)
dita senyora *que* ab los grans preparatoris que feu (3265)
serpents *quels* pengem per los caps avall (1985)
dues serpents ... *ques* eren ajustades carnalment (2231).

Antecedent pronom:

aquelles *queus* pertanyen (2546)
tals *que* ... son stades eguals (2954)
.iiij. delles *que* han fet semblant (3401).

Antecedent nom de cosa:

totes coses *que* spiren (102)
La millor manera de morir *que* esser puxe (1233)

En *Valter* lo trobem 20 vegades, de les quals lo ms. A. ne fa 'que', 13, o sia 65 per. 100. En cambi, lo ms. U. adopta quasi

la pijor cosa *que* en lo morir entreve (1249)
 pus presta manera *que* trobar se pogues (1431)
 raels *que* no seran arrancades (1442)
 la questio *que* acis mena (1467)
 aquella oppinio *que* pus placent fos a cascu (1503)
 cosa ... *que* no es expedient (1505)
 aquella oppinio *que* mes plaura a cascu (1509)
 demandes *que* no han fruyt (1685)
 una gran ubertura *que* a tot hom mostra ample cami (1910)
 coses *que* semblen mes poetiques (2064)
 les coses *que* stan en libertat darbitre (2872)
 la tua bestialitat *que* ... ha seguit lo desordonat voler (2874)
 la statua de una donzella cavalcant *que* fou posada (3130)
 amor *que* totes coses sobrepuja (3298)
 alguna cosa *que* encontinent nols sia manifestada (3511)
 la pluja ... *quels* rega els destroueix lurs cares e pits delicats (3522)
 coses *que* null temps foren ymaginades (3658)
 coses *que* al spiritual e al temporal no li approfiten (3688)
 la grosseria *que* per dissolucio de menjar ve al enteniment (3711)
 humors superflues *que* son en lo cors (3725)
 retorica e poesia *que* concorren soven en les dançes (3752)
 la cosa *que* aconseguida dona la mort (3778).

Variants. — Fan 'que':

- A. P.: apellada Mantho *que* en nigromancia ... no fo menor que Medea (2227)
 Cenobia *ques* intitulava Regina de Orient (2997)
 les dones, *que* no han tanta perfeccio (2924)
 lur companya, *que* continuament es inclinada a mal (3482)
 los peixs, ocells e besties feres *que* devorats los han (2477)
 aquexa altra *que* ho sap mils fer ... que tu (2380)
 moltes quen coneix *que* no merexerien quem descalsassen (2531)
 algunes *que* eren ... pus belles (2767)
 si elles *que* no havien tanta perfeccio (3360)
 moltes altres coses naturals *quet* engendrarien fastig (3312)
 ley ne secta *que* haia loat homens (3465).
- A. U.: les animes *que* exien del cors (675)
 una dona *que* eguala o sobrepuja ... tota dona vivent (1874)
 sa mare *que* diligentment la guardava (3058)
 aquella error *que* en molts homens es, qui turmenten si matexos (644)
 la clau *que* tancara la obra (3222).
- A.: les animes *que* aqui entren (1918).
- P. U.: tota persona *que* no haja reebut baptisme (1947)
 contrarietat, *que* es causa de corrupcio (414).
- P.: les guardes del dit carçre *que* ... obtengueren (3082)
 les dones *que* li staven entorn plorant (3138)
 donzelles *que* deguessen anar (3462 — A.: omisió.)
 una serventa *quels* aport lagots (3669. — A.: omisió.)
 lurs mullers *que* ho saben mils que ells (3670. — A.: omisió.)
 arpies, *que* son ocells (2046)
 vergonya, *que* es virtut fort loable (3746. — A.: omisió.)
- U.: Megera ... *que* a aquelles dona (1993)
 arpies ... *quels* leven les viandes (2047).
- Cap. ms.: les animes *qui* aqui eren (1788)
 altres *qui* no merexerien esser lurs serventes (3574).

sempre (14 voltes) la forma única qui s'anava expandint com a general pel nominatiu: 'qui'. Es molt probable que'l ms. U. sigui lo més modern de tots los de Metge.¹

974. Nominatiu neutre. — Lo neutre 'quod' no passà a nostre romanç, essent d'hora substituït en tots los casos per 'que'. Los romanistes no han pogut encara fixar son origen etimològic; segons Nyrop deu ésser cercat en l'interrogatiu neutre 'quid' o en l'accusatiu del relatiu masculí 'quem'. En cambi, Meyer-Lübke creu que prové del plural neutre 'quæ' aydat pel interrogatiu 'quid'.² Ço important pera nosaltres es reblar lo fet que tant en nominatiu com en los casos règims lo relatiu neutre català fou des lo començament 'que'. En francès igualment trobem 'ferons tot (ço) *que* te plaira' (cf. Nyrop). Emperò sots la influencia del nominatiu masculí, en abdues llengües de bona hora s'inicià lo reemplaçament de 'que' per 'qui'. En la llengua de nostres vehins aytal substitució esdevingué definitiva, de manera qu'avuy la forma única del nominatiu es 'qui', sigui l'antecedent masculí, femení o neutre. En cambi, en català, la forma etimològicament correcte 'que', era totjust començada a ésser substituïda per 'qui', quan esdevingué l'embastardejament de la llengua y lo 'que' accusatiu masculí suplantà, com hem dit (§ 971), lo nominatiu 'qui' del mateix genre. Naturalment, lo neutre 'que', qui coincidía ab l'usurpador de 'qui', se mantingué ja definitivament.

975. Podem ben dir que Metge escriu sempre lo nominatiu neutre 'que', car en lo *Somni* l'usa 20 vegades, de les quals fan

¹ Los dos mss. escriuen 'que':

sa germana *que* era muyler del comte de Panico (305)
la donzella *que* ia era de edat de maridar (425)
les coses *que* a mi plaen (160)
res ... *que* a mi desplaia (260)
les honrades dones *que* eren aqui (195)
molte companya del dit comte era ia a Saluça, *que* havia dit al
marques (509)
aquesta donzella *que* hic sera dema (514)
per que tu (fembra) ... *que* saps les mies maneres (520)
cosa *que* sera expedient a repos e salut mia (89)
les coses *que* per eyla eren aparellades (146)
cosa *quem* sera la pus trista (251)
no es fortuna en lo mon *que* dur perpetualment (443)
de la desventura *que* li era esdevenguda (540).

Cap. ms.: dona *qui* sie fiyla de pages (248)
no he fembres *qui* sien abtes (519)
los homens e les dones *qui* ab eyla venen (515)
les altres dones *qui* aqui eren (593)
molta gent *qui* li ploraven detras (485)
aquella *qui* de si mateixa .. havia ja ordonat (417)
de mi *qui* solia esser ta muyler (478).

² *Syntaxe*, 613.

'que' los ms. A. 18 (més 1 omissió), P. 18 y lo ms. U. 14; ço es, 95, 90 y 70 per 100, respectivament.¹

En *Valter* hi ha 10 passatges, dels quals los dos mss. A. y U. ne fan 'que', 8; o sigui 80 per 100.²

976. Accusatiu. — Sens excepció pera abdós genres fou prest adoptat en català 'que' àton, derivat directe de 'quem'. La investigació complerta qu'hem feta pera lo nominatiu no cal repetirla ací, a causa no sols d'ésserhi absolutament unànime la forma 'que', sinó per coincidir nostres clàssichs y l'ús corrent. Sols hem de fer ressortir que jamay, quan l'antecedent es nom de persona, es llegut substituhir l'accusatiu 'que' per la forma preposicional 'a qui', essencialment dativa en nostra llengua; errada aquesta qu'avuy-en-dia molts cometen ('la dona *a qui* estimo'):

la intencio del savi *que* has allegat (105)

aconsegueix la aquell *que* Deus vol (1297)

aquell tench yo per vicari de Jesucrist *que* los cardinals me han donat (1387)

¹ Tots los mss. 'que':

A. mi coue dir ço *quet* fara poch fruyt ... pero valrat ço *que* pora (248)

comença dir ço *ques* segueix (1734)

devora tot ço *que* devant li ve (1943)

fet ço *que* a generacio humana pertany (2290)

De lur parlar e rallar, *que* es una cosa fort mal stant en fembra (2610)

lo be *que* es en elles (2917)

lo mal *que* comunament es en los homens (2919)

vull hi ajustar ço *quey* fall (3227)

aconseguir ço *que* fora stat veri (3277)

del be *que* en elles es (3291)

E, ço *que* nols es menor vergonya (3460)

ates ço *quels* es fet (3508)

guardant per les finestres, ço *que* souen los es impossible (3654)

ço fan *que* deuen (3662).

A. P.: lo mal *que* stava aparellat (1164)

lo mal *que* en elles es (3284)

lo mal *que* en los homens es (3359).

A.: mals *que* son stats en lo mon.

P.: no es be aquell *que* aconseguit fa viure ab congosa (2173)

Cap. ms.: dormir *qui* es cosi de la mort (3726. — A.: omissió.)

² Abdós mss. 'que':

me forçats de fer ço *que* james no fo en lo meu cor (77)

faça no ço *que* volria mas (250)

ço *que* a eyls plaura (251)

li hagues recitat ço *que* per eyl era stat dit (298)

ço *que* per eylla era stat respos (299)

no vull sino ço *que* a tu plau (343)

fe dell ço *que* tes manat (371)

no es de fer ço *que* seria llegut de fer (437).

Abdós mss. 'qui':

Tot lo be *qui* es en la persona (86)

compli ... ço *qui* li era manat (311).

la senyora Regina ma mare *que* ell cordialment amava (1551)
 lo jove *que* veus ab la rota en la ma (1705)
 aquests dos homens *que* veus assi (1702)
 Pluto, Caron e molts altres *que* has nomenats (2084)
 aquells *que* dessus he nomenats qui donen penes a altres (2094)
 la dona *que* tant am no es ma muller (2265)
 ¿No son tant bella com aquella *que* vos tant amats? (2542)
 qual es stat enganat per aquella *que* ama (2633)
 aquexa ydola ... *que* tu adores (2783)
 un fill *que* portava en son ventre (3041)
 qual se vuyla muyler *que* io prena (V. 93)
 trames li lo algotzir *que* ia altra vegada li havia trames (V. 360)
 los fiyls *que* tu engenrist (V. 472)
 demerits *que* mos perseguidors ... sabessen (2)
 coses creu hom *que* no pot veure (120)
 no retribuiria a cascu ço *que* mereix (491)
 digues ço *que* volras (530)
 los filosoffs en los libres *que* escriuen (609)
 ço *que* Pictagoras havie creegut (699)
 en los libres *que* han fets los quatre doctors de la sgleya (849)
 les paraules *que* Cicero dix (1104)
 consolat per ço *quem* havets dit (1114)
 asso *que* fortuna li havia donat (V. 36)
 per maior privadesa *que* havia ab lo dit Valter (V. 44)
 les voluntats *que* tots tenim secretes (V. 49)
 carrech *que* volets pendre per mi (V. 82)
 oveyles *que* havia (V. 120)
 tot ço *que* io volre fer (V. 178)
 fare ço *que* tu manaras (V. 185)
 hagues spatxat ço *que* fer havia (V. 149).

977. Altres casos. — Lo datiu 'cui' fou lo qui proporcionà al francès la forma pera tots los casos de règim indirecte. Aytal 'cui' francès devingué prest 'qui' tònich.¹ Deyen, donchs: en genitiu 'j'ai vu un homme l'ami de qui tu connais'; en datiu 'la femme a qui vous parlez'; en ablatiu 'l'endroit vers qui vous allez', 'l'affaire sur qui il faut convenir'. Mes ja des lo segle xvii, segons Darmesteter,² lo 'qui' fou exclusivament reservat pera quan l'antecedent era un nom de persona (o ens animat, o cosa personificada). Pera noms de cosa, lo francès perdé aquest relatiu y cercà

¹ Darmesteter, *Morphologie*, 209.

² *Syntaxe*, 410, II.

una substitució ab 'lequel, dont, où', com encara continua fent en nostre temps. Lo terç y quatre exemples esmentats serien avuy 'l'endroit vers lequel ...', 'l'affaire sur laquelle ...'.

978. Datiu y ablatiu. — En català lo 'cui' nos donà 'qui' esmerçat també exclusivament ab antecedents de persona. Ab los de cosa, a diferencia del francès, fou la forma del accusatiu àton 'que' l'emprada pera aquests casos. Axis escrivim: 'la dona *a qui* escrius una lletra', 'l'home *de qui* parles', 'los filosops *vers qui* inclines ton pensament'; y 'la casa *de que* parles', 'lo negoci *a que* dediques ton esforç', 'la questio *sobre que* tinguérem una diferencia'.

Açò no implica que, com després veurem (§ 993), nó adoptem altres relatiu, 'lo qual' principalment, tant si l'antecedent es persona com cosa.

979. Al estudiar los textos de Metge, un fet inesperat se'ns presenta: ni en *Valter* ni en lo *Somni* usa ni una sola vegada 'de qui, a qui, ab qui, en qui', ni altra forma preposicional ninguna qui contingui lo relatiu 'qui' referintse a persona, ans en tots los passatges qui n'exigirien, los quals, remarqui hom, són molt nombrosos, esmerça invariablement 'lo qual'. Sens dubte es sorprenent; car es vijarés que dita forma es sovint trobada en clàssichs anteriors al nostre escriptor, de manera que sa omisió absoluta, o es debuda a franch albir seu, o més probablement filla del corrent fortíssim ab que lo segon relatiu esmentat entrava en lo camp del primer en època mitgeval, no sols en la nostra, ans també en les altres parles neo-llatines.

980. Ab antecedent de cosa. — La invasió de 'lo qual', qui en francès començà en lo segle XIII pera adquirir un gran expandiment en los XIV y XV y disminuir tot seguit,¹ no arribà en aquella llengua, com hem vist, a l'anulació de 'qui' (§ 977), emperò anorresà definitivament 'que' preposicional ab antecedent de cosa. En castellà al contrari, 'de, a, en ... *que*' se mantingueren fermament ab abdues menes d'antecedents. En català hem vista la manca en nostre escriptor de les formes ab 'qui'; emperò, a diferencia del francès, no esdevingué lo mateix ab les ab 'que', si bé es veritat qu'en nostres textos l'avantatge de 'lo qual' sobre 'que', es sens dubte superior al que fem avuy-en-dia:

laltre dia passe de la vida corporal *en que* era (47)
quant es corromput lo subject² *en que* es (74)
Salamo ... fo de la opinio *en que* jo son (98)
aquest cors *de quem* veus cubert (160)
Ell te gitara a ta honor de la preso *en que* est (176)
no vulla atorgar ço *a que* ... es tengut (386)

¹ Darmesteter, *Syntaxe*, 412.

² Prengui aci hom 'subject' en sentit filosòfich.

apres que fo delliurat de la malaltia *en que* cuyda morir
 (800)
 les feres cerquen cavernes *en que* habiten els peixs roques
en ques meten (975)
 diret una cosa *de que* meravellaras (1232)
 en la fossa *de que* jo son escapat (1313)
 Los delits, dix ell, *a que* jo era inclinat (1323)
 del bon stament *en que* sots (1495)
 virtuts *de que* fo en sa vida ... dotada (1554)
 nova ... *de que* mes se podia alegrar lo meu cor (1558)
 moltes coses *en que* no solament alguns dells dubten
 (1631)
 La raho *per quem* acompanyen (1707)
 E les filles de Cadmus perderen la furia *de que* eren
 passionades (1795)
 en la primera habitacio dimfern *en que* Tiresias e jo som
 (1961)
 Solament me ocorren tres duptes *de quem* volria ab tu
 certificar (2059)
 E ab la ypocresia *de que* es farcida (2790)
 La bellesa *de que* la loes (2796)
 moltes coses son *en que* cau mils ignorancia que sciencia
 (2835)
 Graciositat es la derrera cosa *de que* la lohes (2836)
 per tal com no havia prest ferre *ab ques* matas (3035)
 ne res *ab que* pogues estorçe ne sa vida alongar (3077)
 Tantes son les virtuts *de que* la poria dignament lohar
 (3224)
 art *ab que* puxen viure (3598)
 ancia *en que* som (V. 71)
 restituesch te lo aneyl *ab quem* esposist (V. 467)
 en esgordament del lati *en que* Patracha la posa (V. 611).

Un cas excepcional he d'anotar ahont Metge suprimeix la preposició usant sol 'que' en ablatiu, talment com avuy-en-dia fa sovint lo poble: 'no pas en la forma acostumada, mas en aquella *que* malalts o famejants solen dormir' (15).

Una omissió semblant remarcarem al parlar del genitiu.

981. Genitiu. — 'Cuius' tingué derivació directa en castellà, portuguès y sart, mes no en català. Nostra llengua, com totes les altres romàniques, hagué donchs de fer ús, com pera los demás noms, del genitiu preposicional format ab 'de'; y en quant al relatiu adoptà les formes 'qui, que' qu'acabem d'assignar pera lo datiu y ablatiu. Així dihem ara: 'l'home, la muller *de qui*, tu conexas', 'la casa, la paret *de la que*, es alta'.

Metge però, no usa ni una sola volta aquest genitiu, sinó que'l substituïx tostemps pel de 'lo qual'.

Relatius substantius.

982. Los pronomes relatius poden mancar d'antecedent, adquirint llavors un sentit absolut y essent en conseqüència substantius. Aquests són tostemps tònichs. Lo castellà usa 'quien' y 'que', en català tenim 'qui' pera masculí y femení adreçantse a persona, y 'que' pera lo neutre parlant de cosa. Abdós són invariables en tots los casos. Per ço que fa a llur nombre, com que freturen d'antecedent al qual se referexin y l'extensió del qual reflectin, donen forçosament a la proposició una vaguetat y generalització extremes; d'ací que llur nombre propi sia sempre singular. Molt sovint en la pràctica los convertim en adjectius donantlos un antecedent pronominal, ço que especialment fem ab lo neutre.

Ab referencia a persona: en tots los casos 'qui'.

Nominatiu:

si hom demanava ... *qui* es stat son pare (150)
sens gran pena sen va *qui* tost mor (1231)
Pochs son *qui* sapien elegir (2165)
ell diria *qui* ha despuylat (2472)
Be es orp *qui* per garbell nos veu (2520)
qui dues boques besa coue que la una li puda (2544)
tothom se meraveylava don vendria la novia e *qui* era
(V. 132).

Genitiu:

no pogues saber *de qui* era fiyla (V. 310).

Datiu:

E les barres li asseguen *a qui* primer ne parla (2563).

Ablatiu:

Veges, donchs, *de qui* deus clamar (2880).

Ab referencia a cosa: en tots los casos 'que'.

Nominatiu:

no son cert *quen* exira (2177).

Predicat:

no saps *que* son dones tan be com jo (1878).

Accusatiu:

digats *quen* han escrit los doctors (243)
e *que* signifiquen les cómetes (2630)
sperant *que* manaria esser fet della (V. 418).

Ablatiu:

riuran, e no sabran *de que* (3646).

Interrogatius substantius.

983. Los relatiu substantiu són veritables pronoms interrogatius. Per tenir, però, en català altres pronoms interrogants, los considerem en sengles paràgrafs. En llatí, les declinacions del relatiu 'qui, quæ, quod' y del interrogatiu 'quis, quid' ja's diferenciaven tan feblement, qu'en los temps baixos de la llengua se confongueren, restant lo paradigma del darrer reduhit a: nominatiu *qui*, règim indirecte *cui*, règim directe *quem*, formes qui (§ 970) produhiren los relatiu catalans. Derivats de la mateixa deu, es natural que nostres interrogatius y relatiu siguin los mateixos.

Los pronoms interrogatius són tostemps tònichs. D'ací que llur accusatiu no sigui derivat del llatí 'quem', qui devingué 'que' àton, sinó del datiu 'cui'. Aquesta forma dóna 'qui' pera'l accusatiu, y mitjançant preposició, 'a, de, ab ... qui' pera'ls casos indirectes. Tot axò en masculí y femení, o molt mellor dit, ja qu'una interrogació absoluta no pot presuposar genre ningun, sempre que nos referim a persona. Quan hom inquireix d'una cosa, com no sap quina sia, lo pronom interrogatiu es neutre tònich. En català es 'que' pera tots los casos.

Remarqui hom la diferencia entre'l relatiu adjectiu y'l pronom interrogatiu, en cas de règim directe referintse a persona. Mentre aquell es 'que' àton, aquest es 'qui' accentuat. Ex.: 'la dona que cerch. — ¿*Qui* cerques?'.

984. No essent l'interrogatiu absolut reemplaçable per 'lo qual', 'quin' y altres interrogatius adjectius, lo cas règim indirecte, 'de, a, ab ... qui' no pot ésser suplert per 'lo qual'. Metge, qui jamay usa 'qui' preposicional pera'l genitiu, datiu y ablatiu ab antecedent de persona, ans tostemps lo substituïx per 'lo qual', esmerça sempre 'qui' pera'l interrogatiu. Axò dóna més força a aquella abstenció.

985. Inquirint de persona: relatiu en tots los casos 'qui'.

Nominatiu:

Que la anima sia substancia spiritual ¿*qui* ho pot negar? (286).

Datiu y ablatiu:

¿e que jo no sapia *a qui* anats detras e *a qui* volets be e *ab qui* parlats tot jorn? (2523).

Accusatiu:

¿E *qui* coneys tu per ta fe, qui am alguna dona si no per amor de si mateix? (3402).

Inquirint de cosa: relatiu en tots los casos 'que'.

Nominatiu:

¿*Quet* par daquesta mia sposa? (V. 554).

Accusatiu:

¿que entens ... que sia jo? (46)
 ¿E que seras? (127).

Ablatiu:

¿sabs en quet enganes? (1030)
 ¿per que mo començavets dir? (1682).

986. Per que. — De la freqüència ab que hom troba en ablatiu la preposició 'per' avantposada al neutre interrogatiu 'que', n'es nascuda la locució conjuntiva '¿per que?', qu'avuy escrivim en un sol mot. En lo temps de Metge, servava 'que' tan viva sa significança d'enquesta equivalent a 'quina cosa', qu'hom percebia fortament la impossibilitat lògica d'usar dita locució en sentit afirmatiu (cf. § 922).

Interrogatiu adjectius.

987. Usem altres pronoms pera interrogar, los quals, o bé van acompanyats dels substantius que determinen, o bé, en cas d'anar sols, lo suposen conegut y hi concorden. Per axò en abdós casos són pronoms adjectius. Llur interrogació no es absoluta: inquirexen no l'objecte en si, sinó considerat entre altres de la mateixa especie y aytambé a voltes sa manera d'ésser.

Lo castellà usa per aytals interrogatius lo mateix 'que' ('¿Que hombre es ese? ¿Que tiempo hace?') y antiguament 'cual'. En francès esmercen 'quel'. En català som més rics, car a més de 'qual' havem una forma propria exclusiva pera la interrogació ab adjectiu:

988. Quin. — Ni Darmesteter, ni Nyrop, ni Meyer-Lübke¹ s'arrisquen a traçar resoltament l'etimologia d'aquest interrogatiu. Lo darrer, no obstant, considera que bé pot ésser exit del pronom llatí *quinam*, *quonam*, *quodnam*, compost de *qui*, *quæ*, *quod*. Apar versemblable.² De 'quin' per analogia hem fet son femení 'quina' y llurs plurals 'quins, quines'. Existeix també aquest pronom en provençal 'quin, quina' y 'quinh, quinha', en saboyà 'quint, a', y àdhuch en lo vell francès occidental hom troba 'queien'.

Aquest pronom es essencialment interrogatiu, admiratiu o dubitatiu y, en conseqüència, no deu ésser may usat en substitució al castellà 'cuyo' en oracions afirmatives o negatives. Modernament hom hà pecat bastant per aquest concepte, escrivint sens recança frases com: 'lo llibre quines cobertes hem esquinçades', 'Déu, quins preceptes hem oblidats', etc. Potser una exagerada reacció contra aytal errada ha portat a alguns a preferir sistemàticament 'qual' a 'quin', sobretot en estil curós y neoclàssich.

¹ *Syntaxe*, 517.

² Forteza, en sa *Gram.*, § 262, lo fa derivar de 'quemnam'.

Metge nos ofereix exemples assats de 'quin', lo qual, com a adjectiu, té masculí y femení, singular y plural, mes fretura de casos:

en *quina* manera pogra saber (1329)
 ¿E *quina* manera e remeys ... me podien ells donar?
 (1416)
 ¿*Quina* privadesa ha ab vos? (2527)
 Te dire *quina* es en breus paraules (2797)
 Les sues mamelles ¿*quines* penses que sien? (2815)¹
 Bem plaura ... solament per veure *quin* enginy hauras
 (2962)
 ne en *quina* manera gita laygua (3302)
 ne en *quina* forma son ligats (3304)
 ¡O, *quin* temps fo aquell en que Saturnus regna! (3707)
 La tua saviesa sab *quina* cosa es ... (V. 275)
 lo meu dot be veig jo *quin* es (V. 462).

Cal fer constar que Metge no'n fa un ús ni de molt tan extens com modernament, ans dóna sovint la preferència a 'qual'.

989. Qual. — Del llatí 'qualis, quale', qui significava 'de quina especie, mena, natura'. Té los dos nombres, mes no ofereix desinencies pera'ls genres. La importancia d'aquest pronom en nostra llengua es extrema, no sols com interrogatiu, ans com a relatiu ('lo qual'). Baix lo primer aspecte l'usa sovint Metge:

¿E sabs *qual* es la causa? (922)
qual es stada la causa (1125)
 ne en *qual* part (2062).

990. Pronom relatiu 'lo qual'. — L'interrogatiu 'qual' era de natura essencialment adjectiva, ço es, feya d'atribut d'un substantiu o de predicat del verb. Per açò prest s'aplegà ab lo determinatiu 'lo, la' devenint pronom relatiu. Darmesteter assenyala pera'l francès l'aparició de 'lequel' vers lo segle XIII.² Respecte a nostre romanç sols nos convé fer remarcar qu'en temps de nostre autor son espadiment havia assolit lo grau de rivalitzar ab 'que' en los casos datiu y ablatiu ab antecedent de cosa, de reemplaçar tostamps y completament 'qui' en los matexos referintse a persona, y de fer la substitució total de 'qui' y 'que' en lo genitiu.

991. Nominatiu (antecedent de persona o cosa):

Yo de bon grat do loch a la novella muyler, *la qual* placia
 a Deu que en bon punt hic venga (V. 458)
 eren molts aqui *los quals* deyen que (V. 534)
 ... vida, *la qual* era cami de pujar al cel (572)

¹ Aquest exemple es remarcable, per oferirhi 'quines' la primitiva significança adjectiva de 'manera, mou'. Equival a 'com'.

² *Syntaxe*, 412.

nostre Senyor Deus es sobre natura; *lo qual* de gracia special volgue e ordona que la dita concepcio fos immaculada (1515).

992. Accusatiu (antecedent de persona o cosa):

lo qual (sompni) recita Tulli en lo libre de Republicha (660)
no volgues obeyr al vertader loctinent de Jhesucrist, *lo qual* era un dels dessus dits (1462)¹
ella ... assetia la dita ciutat, *la qual* a si matexa subjuga (2984)
coses necessaries a la guerra *les quals* ella sobre força humanal supli (3175)
(laygua) ... *la qual* puy (la mar) torna cobrar (3303).

993. Datiu y ablatiu. — Departiré los antecedents, pera correspondre senlament a ço dit en los §§ 979 y 980.

Antecedent de persona:

Datiu:

aquell *al qual* tu solies servir (162)
Matzonia *a la qual* Aristeu rey de Grecia trames aquell Hercules (2972).

Ablatiu:

poncelles *ab les quals* los moros de Deu jauran (886)
... entre *los quals* stam Tiresias e jo (1954)
alguns pagesos fort pochs e pobres *entre los quals* ni havia un (V. 110),

y així arreu, car en abdues obres Metge no usa altre relatiu. Es remarcabilíssima l'absència complerta del relatiu 'qui' en aquest cas de règim indirecte referintse a persona (cf. § 979).

Antecedent de cosa. — En aytal circumstancia no es arribat a tan absolut domini l'expandiment de 'lo qual'. Ja vegérem (§ 980) com hom troba molts 'que' preposicionals; emperò la superioritat numèrica de 'a, de, en *lo qual*' es tan grossa, qu'anula l'interès que podrien oferir les xifres estadístiques:

... vall de miseria *a la qual* no desitg tornar (1225)
E son estat instrument *ab lo qual* nostre Senyor Deus (1226)
vexacio te do enteniment *ab lo qual* conegues (1599)
en lo gran perill *al qual* per sa honor delliberadament exposa la sua persona (3186)
... dels abits e gests lurs *ab los quals* donen mal eximpli (3467)

¹ Ço es, un dels dessus dits era loctinent; 'lo qual' es aci neutre.

Treball, *per lo qual* los homens són nats (3723)
 ensercant ... alcuna cosa *ab la qual* pogues complaure
 (V. 5)
 la dolsor de les sues paraules *ab les quals* se tirava los
 coratges de les gents (V. 210)
 aquest meu ventre *en lo qual* los fiyls que tu engenrist han
 stat (V. 471), etc., etc.

994. 'Lo qual' prest devingué ver adjectiu, essent usat com a atribut d'un substantiu. En frases com: 'rebudes dues centes pessetes, la qual quantitat vos retornaré', 'regnà tres anys, després del qual temps morí', 'trobà un amich. Lo qual amich li digué ...'; 'qual' es equivalent a aquest, lo dit, que.¹

En construccions pariones sempre deu hom esmerçar 'lo qual' y jamay 'quin', com a tort fan a voltes los escriptors moderns, car la significança del darrer es essencialment interrogativa. Noremenys may deu ésser oblidat l'article, car 'qual' ja sabem es interrogatiu (§ 989):

En *les quals* paraules apar que Salamo en persona de molts parlava (115)
les quals coses son soles divinals (402)
la qual cosa toltà (605)
 En *les quals* paraules pots conixer (651)
 (Saul parla ab Samuel). *Lo qual* Samuel li dix que lendema morria ab sos fills (770)
 lo contrari *de la qual* cosa ... (1579)
La qual cosa sera (2921).

Observi hom bé que's castellans usen sovint, pera la construcció qu'escatim, cuyo, y axís diuhen: 'recibidas 200 pesetas, cuya cantidad ...', 'Reinó tres años, despues de cuyo tiempo ...'. 'Encontró un amigo. Cuyo amigo ...'. Mes com corretgeix l'Academia y tots los escriptors castiços, dit ús de cuyo es un disbarat.

995. Genitiu. — Significant 'de qui', 'del qual' indica tostamps possessió, y tant es axís, qu'en castellà antich era usat també com a interrogatiu, y axís demanaven: '¿cuya casa es esta?', '¿En cuyo servicio estás?'. Nos trobem, donchs, ab un ver relatiu possessiu.

¹ Si'ns hi fixem bé no podrem descelarhi lo ver ofici del relatiu, ço es, relacionar un antecedent al qual se refereix, ab una proposició secundaria de la qual forma part aquell. En los exemples aduhits 'qual' concorda ab lo substantiu qui'l segueix, qui forma part integrant de la segona proposició y *no de la primera*. Ordenant les proposicions relatives, tindrem: 'rebudes dues centes pessetes, jo retornaré la qual quantitat (aquesta quantitat, la dita quantitat) a vós'. 'Regnà tres anys, ell morí després del qual temps (després d'aquest, de dit temps)'. 'Troba un amich. Aquest (lo dit) amich li digué ...'. No tenim un pronom, ans un adjectiu.

Llevat lo portuguès y'l sart, ninguna altra llengua romànica té mot especial derivat del genitiu llatí. En català, com en francès, hem suplert la fretura apelant al circumloqui: 'lo ... del qui, del qual', així 'he vist un home *los* cabells *del qui* (o *del qual*) són blanchs', 'he venuda una casa *la* paret *de la qual* cau'. Ací havem distinctament dues proposicions relacionades pel relatiu, y es així que'l poble defuig aytal construcció usant 'que': 'he venuda una casa *que* la paret li cau'. Aytal ús de 'que' es peculiar y hom lo troba també en lo francès de la plebs.

Metge esmerça sempre la construcció 'lo ... del qual' tant si l'antecedent es persona com cosa. Ací, donchs, ço remarcable són dues omissions: la de 'lo ... del qui' si l'antecedent es persona, y la 'lo ... del que' si es cosa. La primera es de conformitat ab la carencia absoluta del relatiu 'qui' en lo cas de règim indirecte (§ 979). Mes, en cambi, veyérem (§ 980) qu'hom trobava lo relatiu 'que' preposicional, lo qual ara manca en la construcció qui'ns ocupa.

Essent la uniformitat completa en abdues obres, pochs exemples seran assats:

Antecedent de persona:

Griselda, la istoria *de la qual* fou per mi (3145)
car diu lo mestre de amor Ovidi, en les obres *del qual*
... me solia delitar (V. 20).

Antecedent de cosa:

anima, lo principat *de la qual* (257)
(sompni). La exposició *del qual*, sit recorde (662).

Conseqüència de la doctrina exposada es qu'hom no pot afirmar que 'cuyo' tingui tostemps sa traducció catalana en 'lo ... del qual'. Seria així si'ls castellans usessin sempre dreturerament llur 'cuyo', mes ja hem vist (§ 994) com l'esmercen sovint a tort en lloch del adjectiu 'cual'. Deurem, donchs, dir que quan lo 'cuyo' sigui relatiu possessiu, equival al circumloqui esmentat, mes quan sigui adjectiu, equival simplement a 'lo qual'.

996. Com lo genitiu no es un cas verbal, lo relatiu en cas genitiu, a més de substituhir l'antecedent dins l'oració secundaria, determina un dels substantius d'aquesta. Mes, a voltes, hom troba proposicions introduhides per genitiu, construïdes en guisa que'l substantiu determinat per 'del qual' es lluny d'aquest y apar que manqui. Llur aspecte es com les proposicions introduhides per altres casos. Així llegim en Metge:

lo marquesat de Saluça, *del qual* era Marques (V. 32)
Janicola qui ... les nupcies havia hagudes per sospitoses
e *de les quals* james no havia esperat algun be (V. 490)
Lome ... planta arbres *dels quals* no espera james haver
fruyt (588)
... ignorants, *dels quals* es gran multitud en lo mon (1633).

Arranjades en forma aytal, en castellà no es lo relatiu traduhible per 'cuyo'. Més fàcil es trobarlos lo substantiu de la proposició secundaria determinat per 'lo qual', ordenantles com segueix: 'lo marquesat de Saluça, lo marques del qual era ...', 'nupcies ... algun bé de les quals james no havia esperat', etc.

Valua de les proposicions relatives.

997. Les proposicions relatives tenen un caràcter essencialment atributiu, tant si llurs pronoms són adjectius y tenen antecedent, com si són substantius y no'n tenen; car en aquest cas, anç que substantius, los pronoms se referexen no obstant a ens qu'hom no expressa, sigui per desconexença, sigui per generalització. Axis, donchs, de la mateixa manera que la proposició substantiva es una extensió del nom substantiu al qual substituïeix, y que la proposició adverbial es una perllongació del complement adverbial, la proposició relativa es essencialment un adjectiu.

998. Llor significança. — Com los adjectius, poden ésser determinatives o explicatives. Aquelles determinen un ens entre altres de la mateixa especie:

aquest *hom qui* te la rota (1344)
la intencio del *savi que* has allegat (105).

Les darreres, o bé expliquen y descriuen l'antecedent, sens però determinar-lo, o bé afegexen quelcom qui esdevé al antecedent:

reti lespirit a *Deu, qu'il* me havia donat (42)
la senyora regina ma *mare, que* ell cordialment amava (1551).

Les relatives explicatives poden expressar causa, fi, manera, etc.:

Resta donchs atorgar que nostre Senyor Deus la haia creada, *qui evident ment pot crear coses mortals e immortals* (285)¹
jo deig ho saber entrels altres *qui de mon flach poder la he servida longament* (3210).¹

999. Llurs antecedents. — Essent llor valua adjectiva, es vijarés que llurs antecedents, ço es, los noms que determinen, han d'ésser substantius, siguin noms, siguin pronoms, siguin proposicions enteres.

Noms. — Molts substantius qui anirien sens article (§§ 198 sq., 227 sq.), al ésser determinats per una proposició relativa, exigexen a més, ésser precehits per aquell determinatiu.

Infinitius. — Poden ésser antecedents com qualsevol altre nom: 'de lur *parlar e rallar, que* es una cosa fort mal stant en fembra' (2610).

¹ Causa.

Adjectius substantivats. — Ço mateix dich: '*lo be que es en elles*' (2917).

Pronoms: Demonstratius. — Com hom pot comprovar en los exemples dels §§ 972 sq., Metge no usa ni una sola volta l'article en valua substantiva com a antecedent, ans tostemps lo pronom demostratiu 'aquell'. Es fenomen anàlech al que constatarem en lo § 122. També hi trobarà hom mant passatge ahont avuy no usàriem antecedent, ans introduhiríem la proposició relativa simplement pel pronom substantiu, y en cambi, Metge prefereix decididament esmerçar lo pronom adjectiu avantposantli 'aquell'. Aixís: 'el spirit retorn a *aquell qui* l ha donat' (112) (avuy diríem: '... retorn a *qui* l'ha ...').

Com veurem, es freqüent antecedent lo demostratiu neutre:

per *aço que* he atorgat no ho puch negar (146)

Valter ... guardava sa muller sis mudava per *ço que* li havia fet (V. 388).

Cal no confondre aquest 'per ço que' ab les locucions conjunctives causal 'per ço com' (§ 923) y final 'per ço que' (§ 930). Lo sentit d'aquell es, certes, causal, may però Metge esmerça 'per ço que' com a conjunció de causa, sinó de fi. En lo passatge que comentem lo sentit es: 'Valter esguardava sa muller pera veure si's mudava per (= a causa de) ço (= açò) que ...'. Sens dubte 'ço' es una errada en lloch del pronom tònic 'açò'.

Personals:

si *mi* has perdut *qui* era ton senyor (175)

be ho saps *tu qui* has assats familiar (690)

si *elles que* no havien tanta perfeccio (3360).

Possessius:

los *meus qui* seran en lo convit (V. 516).

Indefinits:

alguns qui vivent havien (2096)

molts qui hagren tengut (2550)

altre qui hagues lo tresor (2572)

tals que ... son stades eguals (2954).

L'indefinit 'hom' serveix encara més caracteristicament en mans de Metge pera resoldre en pronom adjectiu la construcció qui aniria sens antecedent y ab pronom substantiu; aixís llegim:

¿Son aço paraules de *hom qui* am sciencia ...? (1880)

hom del mon no pot haver felicitat *qui* pos sa amor en dona (2270)

apenes coneguera *hom qui* la conegues de nativitat que fos filla de Janicola (V. 207).

Proposicions. — Són igualment antecedents de pronoms relatius neutres, emperò Metge los fa precehir sovint pel demos-

tratiu neutre àton 'ço'. Si aquest fos tònich es vijarés qu'ell seria lo ver antecedent y no la proposició, emperò cal considerar 'ço que' ab valua idèntica a 'lo qual' qu'avuy usariem, en guisa que no hi ha dubte que la proposició es ço determinat:

e, ço *que* nols es menor vergonya, *van ab alcandores brodades* (3460)

posat que axi fos ... com afermes, ço que no atorch (3506)
guardant per les finestres, ço que soven los es impossible (3654).

Relatiu. — Los pronom relatiu substantiu poden noresmenys ésser antecedents dels adjectius:

qui es *qui* puxa negar (478)

e *qui* coneys tu per ta fe *qui* am alcuna dona (3402).

1000. Pronom relatiu subjecte de la proposició subordinada, referintse a un antecedent en primera o segona persona. — En lloch de concordar lo verb de la subordinada ab son subjecte-pronom, anant en tercera persona, usualment concorda ab lo subjecte de la principal, anant en primera o segona persona. Solament trop: 'que *jo* son spirit *qui* en tancar e obrir lull *vaig* de Orient a Occident' (2802), en lloch de 'qui ... va'.

1001. Antecedent compost de pronom de persones diverses. — Apar que la persona del verb hauria de concordar ab la del pronom darrer:

decep tu els altres *qui* no la *conexen* (2790)

emperò sovint concorda ab lo pronom de davant:

a mi e als altres *qui* ... *exirem* ... de preso (1220)
tu els altres *que* vuy sots presos (1158).

1002. Quan l'antecedent es introduhit per una preposició y'l pronom relatiu es introduhit per la mateixa preposició, aquesta pot ésser suprimida:

no pas en la forma acostumada mas *en aquella que* malalts o famejants solen dormir (15)

si hom les vey *en testament que* ixen del lit (2765)

en lloch de: '*en aquella en que* malalts ...', '*... en que* ixen'.

lo exir es impossible, sino *a aquells que* Deus ordona quen isquen (1915)

hauria d'ésser: '*a aquells a qui* Deus ordona que ...'. Metge no sols suprimeix la preposició del relatiu, sinó que, restantli una forma tònica substantiva, la gira en l'atona *que*.

Quan l'antecedent es un complement adverbial de temps sens preposició (§ 538), lo relatiu ha d'anar, emperò, ab la preposició

corresponent; ací lo motiu de repetició no existeix, mes també notem l'omissió: 'que no hagui *la hora que* desèmpare lo meu cors' (1255).

1003. Relatiu adjectiu neutre sens antecedent. — Lo relatiu neutre 'que' no pot haver per antecedent més qu'un mot del mateix genre, y en nostra llengua los mots neutres són, en general, pronoms. Es axís que nostres clàssichs usen gayrebé sempre 'ço', qualche vegada 'allò', mes may lo modern 'lo'.

Metge omet sovint dit demostratiu neutre, restant en conseqüència lo relatiu sens antecedent. Aquest roman, però, sobrentès, de manera qu'en guisa ninguna deu hom assignar una valua absoluta y substantiva al relatiu. Aquesta ommissió, insòlita avuy en dia, dóna una apariència peculiar a aytals frases. En anglès la construcció corresponent es també semblant.

Nominatiu:

Vos Senyor me porets dir *queus* plaura (58)
sia *'ques* vulla (774)
solament lo home dehim haver anima substantiva, *que* vol
aytant dir com per si matexa vial (1006)

Accusatiu:

demanali *quet* vulles (1899)
qui sapien elegir *que* deuen desiyar (2165)
Digues ardidament *quet* vulles (3353)

Ablatiu:

de que ma penitencia ne es abreuçada (1229)
de que molts altres princeps terrenals havien pres eximpli
(1482)
de que hauries gran merit (1636)
de que merexen gran honor (2957)
la anima ... no faria ... ço *per que* seria creada (484)
tu est senyor de mi e dells *per que* fe a ta guisa de asso
del teu e no hi demans mon consentiment, car axi com
en lentrament que fiu de la tua casa me despulli les
vestidures axim despulli les mies voluntats e desigs e
vestim los teus, *per que* en qual se vulla manera tu
vulles alguna cosa yo semblantment vull aquella (V. 344)
los meus vassalls me forçen e lo Papa hi consent que io
hage altra muller, la qual ia ve e sens dupte hic sera
en breu, *per que* sta ab fort cor e dona loch a aquella
(V. 438)
en aquesta casa tua ... tostemps son stada serventa dins
mon coratge, *perque* daquest temps que he perseverat
ab tu ... fas moltes gracies a Deu (V. 449).

Ab l'ablatiu ab 'per' la supressió de 'ço' dóna naturalment 'per que'. Apliquihi hom l'observació feta en § 986.

1004. Omissió del article definit. — Com avuy en dia, Metge omet a voltes l'article definit qui acompanya lo relatiu en los casos de règim indirecte. Així trobem:

direct una cosa *de quet* meravellaras (1233)
 en la fossa *de que* jo son scapat (1313)
 aço es la mellor nova que jo podia saber e *de que* mes
 se podia alegrar lo meu cor (1557)
 direct la rao *perque* es stada aytal (1153)
 La raho *per quem* acompanyen jo lat he dita dessus (1707)
 ne veig coses evidents *per que* ho dega creure (365)
 hi dona rahons *per que* aparia que devien esser immortals
 (629)
 gran plaer he ... del bon stament *en que* sots (1495),

y a més 2123, 3302, 3306, 3308, 3309, 3311, 3516, 3517, 3518,
 V. 80, 254, 345, 349, 440, 451, 473.

1005. On ('ubi'), don ('unde'). — Aquests adverbis locals acquirexen també valua relativa; en efecte, se referèxen a substantius antecedents, equivalen respectivament a 'en lo que, en lo qual' y 'del que, del qual', y introduhexen proposicions secundaries qui determinen aquells.

On (en lo que):

studiant *en la cambra on* jo havia acostumat star (9)
 Plato vench *en Italia hon* florien ladonchs los dexebles de
 Pitagoras (625)
en altre loch del dit Alcora *on* es descrit paradís (884)
 membren *molts lochs on* son stats (1070)
 jo devalli *en infern hon* trobe Euridices (1848)
 passats animes *a les tenebres infernals on* soferrets fret e
 calor inextimable (1935)
 van *al loch hon* son dampnades (1973)
 va hom *als pus pregons e terribles inferns on* ha primera-
 ment una gran ciutat (1976)
els pous hon molts infants son gitats (2475).

Don (del que):

en la sua terra don era (111)
 L'altra era de retornament *als deus don* era venguda (679)
 ha *un loch fort tenebros ab caliya speça don* neix un riu
 apellat Acheron (1927)
 no poden tornar *al cel don* son vengudes (2135)
 no guardant *lo linatge don* vens (V. 434).

'On' pot anar també precehit per altres preposicions, com los altres relatius; així trop: 'trenca lo pont *per on*¹ est passat' (3793).

¹ Ço es: 'pel qual'.

1006. Determinatiu precehint 'on'. — Hem vist que sovint omitem l'antecedent de 'que' si es neutre (§ 1003), o bé si es article ab preposició (§ 1004). Contrariament, 'on' conjunció local se plau de referir-se al determinatiu 'allà' ('illa[c]'), devenint llavors relatiu:

Jo comens ... *alla hon* dech (546)

alla hon me nodri en ma puerícia, finir ma vellesa (V. 455).

1007. Quant. — Fa de pronom relatiu substantiu quan dihem: 'me gusta cuanto es bello'; 'murieron cuantos tomaron parte en la batalla'. Lo català, a mon vijarés, no s'alta gayre d'aquests 'quant' sens antecedents; almenys Metge no'ls usa.

En general nostra llengua dóna a 'quant' l'antecedent 'tot', devenint aquell relatiu adjectiu: '*tot quant* los pories demanar te donarien tantost' (2399).

Proposicions relatives ab pronom substantiu.

1008. Lo pronom pot substituhir un nom determinat:

si hom demanava ... *qui*¹ es stat son pare (150)

o un indefinit y general:

sens gran pena sen va *qui*² tost mor (1230).

1009. Lo pronom substantiu es resoluble en adjectiu donantli un antecedent, usualment indefinit. — Axis Metge esmerça 'hom qui' en passatges ahont avuy sols escriuriem 'qui':

¿Son aço paraules de *hom qui* am sciencia? (1880)

apenes coneguera *hom qui* la conegues de nativitat que (V. 207).

Igualment que les relatives adjectives, les proposicions substantives prenen significances adverbials; les darreres principalment condicional:

A nit veurem *qui* es savi o no (2122)

hom del mon no pot haver felicitat *qui* pos sa amor en dona (2270)

de tant bons ne trobaria *qui* be los cercara (3624).

¹ Ço es: 'aquell home qui ...'.

² Ço es: 'qualsevol qui ...'.

Capítol IV. Nexes doblats. — Manca de nexa.

Copulació doble.

1010. Mitjançant un pronom neutre, o un adverbí qui preceheix la proposició principal, a voltes anunciem ja la proposició subordinada, en guisa qu'aquesta se troba lligada a la primera, no sols per sa conjunció, ans aytambé per dita parícula inicial. Així: 'aço gran pler es al arguint *com* lo responent no solament atorga la sua conclusio ans la prova' (154).

Juxtaposició de proposicions subordinades a llurs principals.

1011. La juxtaposició pot obehir a supressió o a mera manca.

Supressió:

α) Ab proposicions subjectes y règims. — Modernament, sens dubte per influencia castellana, es molt practicada; com quan dihem: 'es convenient estudi la lliçó', 'prechvos declareu vostre pensament', 'veig treballes', 'tem hagi perdut', 'tothom conexia era militar'. Es vijarés qu'ací hi ha supressió de la conjunció 'que'. A mon albir nostra llengua hi repugna, y per descomptat, Metge no la practica may.

Ací, però, hem d'encloure l'origen del ús de 'potser' sens 'que' ('potser vindrà'), passat després a locució adverbial.

1012. β) Ab proposicions adverbials y relatives. — Ací la supressió es més violenta per ço com les conjuncions tenen significança propia o omplen un element de la proposició.

Ab les relatives ni'l castellà ni'l català poden suprimir los pronoms conjunctius; potser sols l'italià gosa dir: 'quello li dirò farai'.

Respecte a les adverbials, hi ha que distingir. Ab les temporals, quan los verbs 'fer, haver, ésser' regexen indicacions de temps, podem suprimir lo 'que'; així: 'fa deu anys soch a Catalunya', 'vaig estar a Cadaqués fa dos mesos'. Lo mateix, anch que no ab tanta facilisa, fem ab les clàusules negatives del tipus: 'no serà nit haurà plogut'.

Ab les proposicions finals havem: 'fugí del carrer, no fos me toqués una bala'; ab les condicionals: 'no fos estat l'escut, l'hauria mort'; y ab les concessives 'fos estat més gran, també s'hauria equivocat', 'tingui rahó o no, parlarà'. Totes aquestes construccions són d'ús català modern. Sens dubte tenen gust de joch estilístich.

Metge no'n té, però, cap exemple. En cambi suprimeix la conjunció en una causal: 'no les te poria dir, *tantes son*' (2426).

1013. Manca de la conjunció. — Podem donar a moltes proposicions subordinades la valua de principals y juxtaposarles

a aquelles qui abans los n'eren. No estich conforme ab Meyer-Lübke,¹ qui hi veu també una supressió, ans hi es sols palesa una manca, causada per la novella construcció. Axís Metge fa:

Mes valgra que foch si hagues pres a .iiij. cantons; tot es perdut (3550)

ahont no hi manca 'car', anch qu'hom pugui resoldrehi la segona proposició. Aquest exemple es, segons ma percepció de la llengua, ben diferent del 2426 suara esmentat.

Igualment, los verbs declaratius qui introduhexen lo discurs directe van sens conjuncció; axís arreu escriu Metge:

Ladonchs ell me dix: lunya tota paor de tu (34)

Nom hi cal pensar, dix ell (954).

En tots aquests casos havem dues proposicions principals coordinades per juxtaposició, y deuen en conseqüència, ésser encloses en lo § 1016.

¹ *Syntaxe*, 537.

Secció segona.

Proposicions coordinades.

1014. Fins ací les relacions qu'hem examinades entre proposicions són estades intrínseques, ço es assaber, trascendíen als oficis recíprocs qui's feyen entre elles, en guisa que prenent en conjunt totes aquelles talment relacionades, obteníem una clàusula o proposició d'un grau sobirà, dins la qual quiscun dels membres era o podia ésser omplert per una proposició (part V, secció 1^a). Lo mateix caràcter intrínsech teníen les relacions determinants entre proposicions, una de les quals adquiria valua substantiva y l'altra adjectiva (§§ 894 sq.).

Més enllà d'aytals conjunts de proposicions interdependents hi ha la darrera regió constructiva, ço es, aquella constituïda per proposicions complertes y capdals, les quals no s'omplen mutualment cap ofici sintàctich, ni, en conseqüència, depenen una de l'altra; emperò estan relacionades en ço que mantenen entre si una ilació discursiva, relació certes merament extrínseca. Al ocuparnos d'un fenomen parió entre mots, departírem llur coordinació en conjuntiva, disjuntiva y negativa (§ 309). La coordinació de proposicions es més rica. Entre dues proposicions independents qui vagin de costat, pot esdevenir no sols que la una se sumi, positivament o negativa, a l'altra y qu'abdues siguin mutualment alternatives. Les proposicions, com contenint idees complertes, poden ésser en llurs afirmacions oposades; y noresmenys pot ésser que la segona proposició hagi una significança qui sigui una conseqüència de la de la primera. Tenim, donchs, quatre matiços qui les relacionen, sens cap influència recíproca en llurs mesters y values.

Com en los mots, la coordinació pot establirse simplement ab mera juxtaposició o bé mitjançant partícula copulativa.

I. Coordinació positiva.

1015. Es la ilació discursiva de caràcter afirmatiu qui mantenen proposicions capdals y independents. Abdues proposicions poden anar:

1016. I. — Juxtaposades, sens còpula entremetja ninguna.

Es de regla, aytal supressió de la còpula, quan dos imperatius se succehexen, essent lo primer un incitant a l'acció precisada pel

segon. Axis dihem avuy: 'ves dorm', 'còrre vina aci', 'guayta escàpat'. No'n trobem en Metge.

Acostumem també a juxtaposar dues proposicions, quan la segona es una explicació, ampliació o reforçament de la primera: 'ama de gran amor lo seu *cargre*, *ama* lo per ço com no pot esser francha' (304).

Llevat d'aytals casos, la construcció planera es juntar abdues proposicions mitjançant 'y', com anem a veure. Emperò, es llicència estilística, qui a voltes té una beutat graciosa, la supressió. Modernament la practiquem assats; també ho feya Metge:

e ab industria discorra les terres e la mar, forada grans muntanyes, fabrica ports ... ha ornada la terra ab bells edificis (345)

qui eternalment viu, totes coses conte, totes coses dispon (755).

No precisa que'l subjecte sigui'l mateix, com en los dos exemples precehents; vegi hom:

La ovella fuig al lop, la rata al gat, la perdiu al falco, lo cervo als cans (973).

1017. II. — Copulades mitjançant la conjunció 'et'. Aquesta es la construcció regular.

α) Es molt usual qu'aytals proposicions tinguin un membre comú. Axis:

Un sol subjecte:

la un dels quals era jove fort bell e tenia una rota entre les mans (21)

Ço que veig crech e del pus no cur (122)

Diogenes cregue fermament e dix que (633)

aquells squiven perills e cerquen plaers (1022)

Tem Deu e serva los seus manaments (114)

Oies donchs e torna al dret cami (1025).

Aquest darrer exemple, per ésser imperatiu, podria anar sens 'e', tal com hem vist en § 1016.

Un sol verb:

lo qual recita Tuli en lo libre de Republicha e Patrarca semblant ment en lo Africa (660).

Un sol règim:

amar e tembre Deu (1062).

β) Empero ne trobem també ab tots llurs membres diferents, y que no obstant serven una ilació discursiva qui'ls fa menester la conjunció:

jo he pagat lo deute a natura e lo meu espirít es aquest qui parla ab tu (55)

to dius ver ... e diret una cosa de quet meravellaras (1232).

γ) Fins ací lo mester de 'y' es estat merament copulatiu. Mes sovint acquireix dita conjuncció una significança propia, essent la més trobadora l'adversativa. Es axís que equival a 'mes, emperò, però' en los exemples següents:

molts homens seran terriblament nafrats e no morran (330)
vos me havets dit que comensariets als gentils e veig que
havets comensat als jueus (542)

aconsegueix la solament aquell que Deus vol e no altre (1296)

jo estesi los brassos per pendrela e no tocaren sino lo vent (1808)

diran que per mes plaure a ells ho fan e que ab tot aço no poden tant fer que placièn a ells mes que les serventes o catives (2386)

volents dar entenent que no han plaer que hom les vege.

E es tot lo contrari (2392)

dona entenent que no ama si no tu. E ella seria abans contenta de una sola ovella que de un amador (2843)

Be ne hoit parlar: e fort poch (1716).

Aquest darrer exemple no'l construhiríem axís avuy dia, a causa d'ésserhi lo verb de la segona proposició sobrentès. En quant als demés, los admetem; mes remarqui hom com tenen una sabor vulgar. Són, certes, les llengües imperfetes y lo parlar popular los qui usen més sovint 'y' en lloch de 'mes'.

Entre altres matços de 'y', trobem en Metge lo següent de conseqüència; equival a 'donchs': 'sanch has desiyada e de sanch te sadollaras' (2995).

δ) Al començ de les interrogacions usem molt sovint 'y', sens que tingui ofici copulatiu, ans sols exclamatiu:

¿O senyor, digui jo, e de mi us trufats? (1637)

¿Com sots vos aci? ¿E no moris laltre dia? (39).

1018. Repetició innecessaria de 'y'. — Quan les proposicions copulades són més de dues, acostumem, y es noresmenys construcció regular, sobrentendre la conjuncció entre totes elles, exceptuant abans de la darrera. Emperò ací registrem un fenomen directament oposat a la supressió per beutat estilística examinada en § 1016. Nostres clàssichs mitjançaven molt sovint la conjuncció entre totes les proposicions:

donaren fama que tu e los altres ... erets homens de vida reprovada e que haviets dissipat e usurpat mon patrimoni em consellavets falsament e desiyaven que ... fossets extirpat de la faç de la terra; e de fet se fora seguit axi (1157)

Jom delitava ... en cassar *e* scoltar ... xandres e ministres
e molt donar *e* despendre *e* cercar ... en quina manera
 ... (1326)

puy's fan los caure avegades per lo mig de la squena *e*
 soven scampats per los muscles *e* avegades redortats
 en lo cap (2330).

Metge s'alta molt més d'aquesta repetició que no de la supressió completa. abans esmentada. Si hom ne vol més exemples llegexi les ratlles 2345-2354, 2621-2641, etc.

Modernament quasi may repetim la conjuncció, si no es volent obtenir un fort efecte estilístich.

1019. Altres conjuncions. — Los llatins usaven també les partícules copulatives 'sic' y 'atque'. De la segona no'n resta róssech en català. De la primera, ben trobadora en provençal, n'heretarem qualque dextra. Certes, Metge no la usa pas com a conjuncció, mes hom llegeix en *Curial*: 'nostre senyor Deu los en volgue consolar en la sua vellesa e sils dona un fill'.¹ 'E si' es exactament igual al simple 'e'.²

1020. Adverbis conjunctius. — La coordinació copulativa pot ésser, a més, establerta mitjançant adverbis y locucions adverbials conjunctives. Responen a 'etiam'. Així tenim en castellà 'además', y en català 'a més, noresmenys, altresí', etc. Nostre autor conté:

1021. 'Encara'. — Sola, conjuncionant proposicions coordinades, la usa Metge en lo passatge:

no pens que tant hagues durat sino per tal com ... e per
 nostres pecats *encara*, e gran fredor que havem en lo
 cor de mantenir veritat e morir per la religio christiana
 (898),

ço es: 'e *ademés* per nostres pecats e per la gran fredor ...'.

1022. 'Encara més' y 'més encara'. — Abdues combinacions usa Metge. Denota:

α) Una enunciació afegida, reblant una enunciació precehent, y equival al castellà 'aún más':

Com la anima racional donchs sente sapia e visque, segueix
 se que es semblant a Deu e per consegüent immortal.

Mes encara: tota substancia intellectual ... es incorruptible (407).

Encara mes: alcuna forma nos corromp sino per accio de son contrari (419).

¹ *Curial & Guelfa*, llibre 1, § I.

² Cf. Meyer-Lübke, *Syntaxe*, 547.

Coue los donchs naturalment que cayguen en lo centre de la terra axi com a loch a elles apropiat. *Mes encara*: be saps tu que Deus es sobirana bonesa (2139).

Aquest es l'únich sentit qu'avuy donem a aquesta locució.

β) Una enunciació afegida a l'enunciació precehent, mes sens reblarla ni denotar un grau més en lo rahonament; equival simplement a 'ademés':

Inmortal es *encare mes* la anima racional (350)
suspita e ira dius *encara mes* que han incompotables (3504)
Dit has *encara mes* que les dones son parleres (3604).

Modernament no acceptem aquest afebliment de sentit, que de perllongarse hauria fet devenir 'encara més' un adverbial conjuntiu ab significança propia y independent de sos components. Car hom pot comprovar ab lo text, qu'en los passatges precehents aytal locució introduheix un altre rahonament y no un nou argument pera un rahonament anterior, com en α .

1023. 'Hoc encara'. — Ab lo sentit de 'aún más' trobem usada conjuntivament aquesta locució adverbial: 'tot quant elles han a vestir, *hoc encara* calçar' (2746).

1024. 'No res menys'. — Aquesta locució adverbial pot omplir també l'ofici conjuntiu; significa exclusivament 'a més':

Volria saber que son ne en qual part. *No res menys* si les coses quem has dites dimfern son axi a la letra com has dit (2062)

No res menys elles meten tot lur studi en ... (2339)
edifica Babilonia e la cenyi dample mur. *No res menys* com un jorn ella ... pentinas son cap e hoys dir que ... assetia la dita ciutat (2979).

No res menys has dit que elles han a gran injuria sino son guardianes e tresorerers dels bens de^mlurs marits (3660).

No cal dir que la significança de 'nada menos' ab que alguns escriptors moderns la usen, es una estultícia.

Remarqui hom que Metge supleix tots los moderns 'ademés' ab 'no res menys' y l'accepció β de 'encara més'.

1025. 'Més avant', 'plus avant'. — Ab igual significança que 'a més', 'no res menys', etc.:

mes avant tota cosa que ... (460)
plus avant totes les coses simples ... (411).

II. Coordinació disjuntiva.

1026. La susdita il·lació entre proposicions independents pot ésser de caràcter alternatiu. En aquest cas les dues proposicions principals van unides mitjançant la conjunció 'o'.

Un sol subjecte:

la gent ho diu per tal com ho volria ... o per alguna barateria que vol fer ha mes en fama que sots mort (51)
no volguessen donar loch o difugissen (1433).

Un sol verb:

axi com fa lo foch per lo vent quil gita de son loch o quant es corruptut lo subject en que es quis apaga¹ (72)
suplich vos quem digats si ho fets per oblit o de certa sciencia (544)
la dita concepcio fo sens pecat original o no (1501).

Pera reforçar l'alternativa avantposem també 'o' a la primera proposició:

tota cosa que ha existencia o es creador o es creatura (279)
la eleccio de Urba o fo bona o mala (1444).

III. Coordinació adversativa.

1027. Una de les proposicions pot mantenir il·lació ab l'altra, precisament per ésserli en qualque guisa oposada. Com que contradicció implica acció, per açò no trobarem aytal modalitat coordinativa en los mots.

Totes les conjuncions adversatives llatines, 'sed, tamen', etc., són perdudes en romànic, qui se les ha habudes d'afaysonar d'altres mots.

1028. 'Mas' (modernament 'mes'), de 'magis'. — Indica:

α) Oposició. — Aquest es son sentit primordial. Les dues proposicions són contradictories; 'mas' pot ésser substituït per 'sinó':

adormim no pas en la forma acostumada mas en aquella que malalts o fameiants solen dormir (14)
dix que no li era vijares que moris mas que sen pujas al cel (673)
no gens per tal que ella meresca esser darrera ... mas per dar lin aventatge e honor (3219)
(he deliberat ... de trametrelaus) no per tant que iom pens que ... mas que, perço que hoirets la seguent istoria, siats pus ardents en seguir les dites virtuts (V. 16)

¹ En la segona proposició hom sobrentén: 'o lo foch fa quant es ...'.

no pas que io hage algun interes singular en asso *mas*
per tal com tu mostres que io son a tu molt car
(V. 51).

β) Atenuació. — La segona proposició es una restricció o atenuació de la primera; 'mas' equival a 'però':

(¿No moris laltre dia?) No mori ... *mas* lexe la carn a la
sua mare (41)
son cuberts de carn *mas* no moren ab aquella (85)
ver es ... *mas* no deu hom comanar tots sos fets a fortuna
(1310)
a tots gita ardor *mas* no la senten cascuns en una manera
(2132)
tot hom comunament lo desige *mas* nol coneix (2167).

γ) Augmentació. — La segona proposició s'oposa o corretteix la primera, augmentantla; 'mas' significa 'sinó encara més':

E no tant solament raho o disputacio me empeny a creure
aço *mas* la noblesa e auctoritat dels sobirans philosoffs
qui aço han dit (731)
No pas a despendre *mas* a gastar en devins (2596).

Ací anem a registrar un cambi una mica més important en les modalitats de 'magis'. Fins ací la idea de la segona proposició contradeya o correttegia la de la primera; ara ab la de

δ) Substitució, la segona idea es d'altre genre que la primera, la substitueix; no havem correcció ans comparació: 'mas' significa 'y en cambi':

Lentrar no es de treball *mes* leixir es impossible (1914)
(Si senten una rata anar per casa ... criden e stremexense)
mas elles son ardides en aquelles coses que volen obrar
deshonestament (2458)
en lur beure han gran abstinencia mentre hom ho veu;
mas sils girats lesquena mes que arena beuran (2711).

ε) Modificació d'una enunciació sobrentesa:

Avançant més dins lo cayent iniciat en la divisió precehent, nos trobem que si una proposició ja no corretteix, ans sols se contraposa per comparació ab l'anterior, aytal comparació pot adhuch mancar; llavors havem senzillament una proposició sens tenir res que veure ab sa precehent; 'mas' indica sols una modificació sobre una idea qui no es expressada explicitament:

moltes coses ... hi poria dir; *mas* be conech que a la fi
en arena hauria laurat (515).

Es axís que comencem molts períodes per 'mas', sens constar anteriorment cap proposició.

Es ací també que coloch lo 'mas' introductor en català de la proposició menor en los silogismes escolàstichs:

Tota substancia intelectual ... es incorruptibla; *mas* la anima racional es substancia intelectual, coue donchs que sia incorruptibla¹ (410).

1029. 'Però, emperò' (de 'pro hoc', 'poroc', qui estengué sa significança fins a 'per açò', 'en lloch d'açò'). Metge usa les dues conjuncions indistinctament; emperò, los mss. A. y P. usen molt més sovint 'però' y'l ms. U. la forma reforçada.

Signifiquen:

α) Oposició. — Ço es, rectificació, contradicció de la proposició precehent; equivalen a 'en contra d'açò', 'a pesar d'açò':

totes aquelles son bones a provar la mia conclusio. — *Pero* senyor sia vostra merce quey pensets be, car vos conexerets que jo dich veritat (953)

diverses altres semblants paraules en virtut de paciencia molt fundades. No volen *pero*, que hom los contrast (2673)

Graciositat es la darrera cosa de que la loes. *Pero* sin demanes la companya el seu vehinat ... te diran que filla es de Dionis tiran (2838).

β) Atenuació. — La primera proposició no es pas contradita; mes la segona, introduhida per 'però', es contraria a ço qu'hom esperava després d'aquella; equival a 'no obstant':

si hom demanava a cascun hom qui es stat son pare ell nomenaria aquell ques pensa que ho sia *pero* nou sabria certament (152)

vivificant lo cors es apel·lada anima e volent coratge ... *emperò* la sua essencia una sola es (220)

en alcun loch se ha pus ardentment e en altre pus flacament *pero* en cascun loch del cors se sten (324)

no podem exir jamay sino quant Deus ho ordona e puy tornamhi. Not pens *pero*, que aquells qui son condemnats a infern ne isquen sino en quant sguarda mutacio de loch (1956)

(los condemnats a infern non ixen) los sants pares *pero* qui ... no cregues esser a aquesta ley subjugats (1959)

¹ Que 'la anima racional sigui substancia intelectual' no corregeix ni substitueix que 'tota substancia intelectual sigui incorruptibla'. Són dues veritats independents; 'mas' podria ésserhi suprès o simplement reemplaçat per 'y'.

Com hom haurà remarcad, Metge escriu sempre 'mas', llevat lo passatge 1914, ahont tots los mss. porten 'mes', com avuy.

(La ardor de luxuria que elles han no lat vull dir ...) solament *pero*, ten dire un poch (2446)
 impossible es quet ho pogues tot dir, *pero* diret ço que men recorda (2690)
 (Sapies que ella es negra ...) Ella *pero*, hi dona tant bon recapte que tu nou coneys (2810)
 no mi tench per bastant, *pero* dire ten breument ... ço que pore (3198)
 pus vosaltres trobats pler que yo prena muller, promet vos que io complire vostre desig en breu, *pero* vull quem prometats que ... (V. 92)
 (nom contrestaras nem faras mala cara ia mes). Yo no son digna de tant gran honor, *pero* si la tua voluntat es e fortuna mia que axi sia com tu has dit iot promet que ... fare so que tu manaras (V. 182).

γ) Modificació d'una enunciació sobrentesa. — Com hem vist ab 'mas', 'però' introdueix també sobtadament una modificació, no a la proposició precehent, ans a una altra qui resta sobrentesa:

Valerius Maximus ... creegue en la dita immortalitat; *pero* be ho saps tu quil has assats familiar (689)
 jo dich que ells nou han dit debades; *pero* si volras lo teu enginy despertar ... veuras que jot dich veritat (2089).

Es axís que comença períodes, o mellor dit, va en proposicions inicials de paragrafs:

Tu *empero* senyor has delliurada la mia anima (804).

Es a remarcar quant s'alta Metge en no colocar 'però' com a primera paraula de la proposició, malgrat essent conjunció la introduhexi. Los passatges 2673, 1956, 1959, 2446, 2810, 804, y mant altre trobador en sos escrits, ne són la prova.

1030. 'Bé però'. — Aquesta locució es usada per Metge exactament en lo mateix sentit que 'però', 'emperò'; com les correccions del passatges següents proven:

en un loch no es menor que en altre. *Be pero* es veritat que en alcun loch se ha pus ardentment¹ (332)
 noy veig gran diferència. *Be pero* es veritat que ... (992).

1031. 'Bé'. — Adhuch aquest adverbí tot sol substituïeix 'però':

panades de colomins e de polls han axi per fruyta com si eren figues o pressechs. *Be* es ver que en lur beure han gran abstinencia (2710).

¹ Lo ms. P. porta 'empero'.

No's tracta ací que sigui 'ben ver que en ...'. Hom acaba de ponderar quant mengen les dones, qui han los colomins y polls com si eren tan sols figues; mes hom *rectifica*, remarcant qu'en llur beure tenen gran abstinencia.

Be vey a que ... (1320)

be es ver leximpli que ... (2544)

be es veritat (3609).

1032. 'Ans' (de 'ante'). — Traduheix 'potius'. Sa significança adversativa radica en lo fet qu'hom comença per negar una enunciació (ço es, per presentar una proposició negativa), a la qual hom substituïx la proposició positiva introduhida per aquesta conjuncció. Aytal substitució té lo caràcter d'anterioritat temporal, es a dir, hom considera que la proposició introduhida per 'ans' esdevé abans que la proposició negativa anterior.

Es usada avuy-dia en llenguatge cult, mes no en lo barceloní corrent, qui la substituïx per 'sinó':

no puch creure que vostres pares ... sien morts *ans* viuen en aquella vida que solament se deu vida apellar (718)

los vertaders bens no van a ell *ans* ne proceexen (929)

ans difugies ab evasions colorades (1586)

si arals veus ades nols conexas *ans* te convendra demanar qui son (3472)

Ans se gloriegen que aquells ... (3599)

ell no lexa son proposit *ans* la liura a ... (V. 301)

nos saben lezar de la cosa ... *ans* continuen aquella (V. 384)

gens per asso lo seu coratge nos mudava ... *ans* procehia continuament ab sospitosa severitat (V. 403)

mas ella no sen mogue gens *ans* stech ferma (V. 415).

Quan la primera proposició porta l'adverbi 'solament', llavors devé naturalment afirmativa, y la proposició introduhida per 'ans' no's contraoposa a aquella, ans l'augmenta. Es una oposició augmentativa:

la qual cosa no solament atorga *ans* hi dona rahons per que ... (628)

no solament duptaves *ans* ... havies per clar (1577)

aqueix no era hom solament *ans* era Deus (2940)

no tant solament fare ço que tu manaras *ans* encaret dich que ... (V. 184)

no tant solament dins los termens de la sua terra la loaven *ans* encara per moltes altres provincies (V. 212)

la qual cosa no solament fora stada molt dura a mare *ans* ho fora semblantment a nodrissa (V. 286).

1033. 'Sinó, sinó que'. — En la majoria de les clàusules aquesta conjuncció introduheix una proposició, lo verb de la qual no es indicat, per ésser lo mateix que'l de la proposició precehent: en

aytal cas es usada sola. Quan la segona proposició té verb propi, aquesta conjunció regeix 'que'. Hom podrà comprovarho en los exemples qui segueixen.

En conjunt, 'sinó' introduheix una proposició adversativa a una altra precehent, qui manta vegada es negativa. Emperò, cal precisar ses modalitats:

α) Denota oposició a una proposició precehent negativa; equival a 'ans':

nou sabia certament *sino* per sola creença (152)
la mort no destrouex la anima *sino* lo cors tant solament (570)
no soferen pena alcuna *sino* ... gran tristor com no poden ne speren haver salvacio (1949)
jo crehia que no devallassen tro al centre de la terra, *sino que* exissen en qualque part del mon (2150)
en les felicitats mundanals no ha be *sino* sola image daquell (2183)
ne les mies hic hoyren una paraula placent *sino* .c. milia retrets (2557)
amichs e parents no guarden, *sino* qui ha diners (2570).

β) Modificació del discurs, cambi d'ilació. — En aquest cas gayrebé no es adversativa. Equival a 'emperò', 'no obstant', 'mes':

nua isqui de la casa de mon pare e nua hi tornare *sino* quem par que no sia cosa digna que ... (V. 469)
no curants quen envellexen abans de temps en perden les dents e poden fortment, *sino que* les aygues, parfums, algalá, ambre e coses aromatiques que porten suplexen lur pudor, pinten se ab innumerables unguents e colors (2303).

γ) Traduhint 'nisi'. — Aquesta modalitat es derivada de la composició de 'sinó'. Representa una proposició condicional negativa sens verb ni altra part proposicional. Aixís, si comparem los passatges:

si manament meu ... ha loch en tu ... jot ho man; e *si no* prechte que (1642)
qui am alcuna dona *si no* per amor de si mateix (3462)
aqueix sach faria a ligar *sino* poria caure (3408)

remarcarem qu'en lo primer, 'si no' són ben independents, essent la conjunció condicional y la partícula negativa corresponents a una proposició, qui tota explícita seria: 'si manament meu no ha loch, prechte'; en lo segon podem veurehi lo mateix, 'si no' supleix 'si no la ama'; emperò ja percibim la novella conjunció 'sinó', en térmens qu'avuy en un sol mot l'escriuríem; finalment, en lo terç, es solament per anàlisi que podem fer ressurtir la condicional

'*si no 's lligués*'. Aquesta condicional embrionaria es la de que ara nos ocupem.

necessari es ... que ... la dita mosca ... prenguen ... *sino* de .viii. jorns no seran alegres (2497).

En aquests passatges la primera proposició es positiva; emperò podria ésser també negativa. Remarcarem a més qu'en ells hi ha tres proposicions; així en lo darrer: 1^a, 'necessari es que la dita mosca prenguen'; 2^a, 'si no la prenen'; 3^a, 'elles no seran alegres de vuyt jorns'. La primera proposició es independent; la segona es subordinada a la terça, la qual li es principal.

δ) Emperò la clàusula pot ésser construhida en guisa que 'sinó' no constitueixi tota una proposició condicional implícita, ans sigui la conjunció condicional y la partícula negativa pertanyents a la proposició formada pels mots qui segueixen. Entre aquests hi pot haver un altre verb, y llavors 'sinó' va seguit de 'que', o pot ésser suplert lo mateix verb de la primera proposició, y també pot entendrehi hom 'ésser'.

Tenim, donchs, dues proposicions, formant 'sinó' part de la segona. La modalitat de 'sinó', en aquest cas, es naturalment la de 'excepció' y equival a '*no més que*', '*tan sols*', '*sols*', '*solsament*'.

alcuna forma nos corromp *sino* per accio de son contrari¹ (419)

no trobaras que *si no* del hom, nostre senyor Deus digues «façam» (758)

no eren interes ne dampnatge dalcu *sino* de mi mateix (1325)
pus en segur sots de aconseguir paradís no pot anar *sino* be (1497)

no han jutjat sobre aço *sino* tant com lur enteniment entenia (1522)

jo estesi los brassos per pendrela e no toquaren *sino* lo vent (1808)

lexir es impossible *sino* a aquells que ... (1914)

non podem exir jamay *sino* quant Deus ho ordona (1954)
aquells qui son condemnats a infern ne isquen *sino* en quant sguarda mutacio de loch (1956)

no est bona *sino* a scatar peix (2378)

los desestruchs nos gosen alegrar ... *sino* tant com elles ordenen (2416)

lendema les serventes ... seran ben batudes ... alguna justa causa no precedent *sino* sola iniquitat que han (2489)

dona entenent que no ama *si no* tu (2843)

com ... vees que la sua castedat no podia conservar *sino* per mort se gita en la mar (3118)

¹ Ço es: 'si no's corromp', o bé 'si no es'.

(se adeliten ... en) saber diverses coses que al spiritual
o al temporal no li aprofiten *sino* a sola ostentacio e
superbia (3688)
no dech res voler ... *sino* axi com plaura a tu (V. 165)
ne he paor de perdre alcuna cosa en aquest mon *sino*
tu (V. 261).

Passatges ahont lo verb no resta implícit, ans n'hi consta un
altre diferent del de la primera proposició:

de que no poden tant prest remey haver *sino* que buyden
lo sach per un forat o per altre (3702)
en totes coses fort insigne *sino* que ... no curava del es-
devenidor (V. 35)
sino com ell era cert de la gran amor que Griselda havia
a sos fills per poch haguera haguda suspita que ...
(V. 377).

e) Quan los pronoms indefinits 'altre' y 'als' van en pro-
posició negativa, regexen en mans de Metge la conjunció 'sinó',
teninhi aquesta la modalitat de 'excepció' qu'acabem de con-
siderar. Avuy en lloch de 'no — altre sinó', direm 'no — més
que':

ne puxa tenir *altre* cami *sino* aquell que la carn te (44)
lo qual era de tant gran auctoritat que *altres sino* ell e
sos dexebls per lonch spay de temps *no* foren tenguts
e reputats per savis (623)
no sofer *altra* pena *sino* que ab continuu desitg cobeia la
extirpacio del dit scisma (1548)
no amant *altra* cosa *sino* son propri cors e delits (2287)
altri nols hic guia *sino* la saviesa ... de la dita senyora
(3263)
no veig que *dals* sia crescut mon saber a present *sino* de
vostre testimoni (237)
noy vull *als* dir *sino* queus atorch que ... (501)
Paradis *no* enten que sia *als sino* veure Deu (2073)
no pogui *als* oyr *sino* ... (2122)
esser content *no* es *als sino* reposar en son desig (2207)
no responen *als sino* ... (2668).

Coordinació successiva.

1034. Les dues proposicions complertes poden presentar una
ilació successiva, ço es assaber, la segona succeheix a la primera.
adés en lo temps, adés ideològicament; en aquest cas, com sigui
que pera aquella presuposem l'existència d'aquesta, la modalitat
es de conseqüència, y també de causa y motiu. Les conjuncions
que trobarem responen a les llatines *post*, *dunc*, *inde*, etc.

Temporal.

1035. Denoten palesament posterioritat 'puys, après'. En cambi, apenes la indiquen 'ladonchs, encontinent'.

1036. 'Puys' (de postea). — Metge usa com a conjuncció pera copular proposicions complertes exclusivament la forma 'puys'; y reserva la forma 'pus' sempre pera copular proposicions adverbials de temps y causa (§§ 912, 928), y 'despuys' pera temps (§ 912).

'Puys' introduheix:

α) Una proposició complerta qui ha compliment després d'una altra qui preceheix:

non podem exir jamay, sino quant Deus ho ordona, e
puys tornamhi (1955)

(Meguera ... veda als dessus dits ... pendre de la dita
vianda). *Puys* donals a beure ... aur fus bullent (2010)

Jo he dit ... E *puys* continuant: «tu ...» (804)

tantost te ocorrera ... *puys* te ocorrera lentinement (1051)

los golosos mengen lurs membres fort glotament *puys* giten
per la bocha ço que han menjat e encontinent tornen
ho menjar (2012)

han les aconseguides *puys* son se perduts per aquelles
(2171)

convertexen aquells (los cabells) en la color que desigen.

Puys fan los caure (2330)

(han anar mirar juntes ...) *puys* dormiran tro lendema
(2728).

β) La segona proposició pot anar després de la primera, no en lo temps de son compliment, ans sols en la pensa del qui parla; axís:

esperant ... tot ço que Deus li volra dar. E *puys* quem
es vijares que sia gran cosa esser quiti de pahor de
morir (1247)

ahont 'puys' equival a 'ademés, a més'.

D'ací's deriva la noció de conseqüència:

alcuna creatura no pot esser substancia creadora; car tota
cosa que ha haver substancia coue que la haie de
Deu, *puys* no la pot donar a altres car per ço la ha
rebuda tant solament que la haia per si¹ (281).

Y igualment la de causa y motiu:

Nos poria trobar alcun vell bavons ... que elles per marit
rebuïassen solament quel veien rich e opulent. E es

¹ Si tota cosa ha d'haver sa substancia de Déu, es una conseqüència que cap criatura pot donarla a una altra.

lurs vijares que sens falla dins un mes seran vidues;
pays sin poden haver filles be sta e si no be saben
 elles don ne hauran¹ (2590).

1037. 'Après'. — Lliga també proposicions complertes indicant successió temporal:

Samuel li dix que lendema morria ... *apres* seguis axi
 com li havia dit (771)
apres, veig que es substancia propria (968).

1038. 'Ladonchs'. — Metge la usa bastant pera començar paragraf, divent remarcar que no pot pas ésser presa solament com a un adverbí de la proposició en que es, sinó que palesament se refereix a ço qu'es dit abans; conjuncciona, donchs, proposicions coordinades.

Implica successió temporal, mes sens esmentarne explicitament la posterioritat:

ladonchs ell baxa los ulls (246)
Ladonchs jom enfelloni fortment (1859).

Ideològica.

1039. Aytal successió es ací conseqüència.

1040. 'Donchs' (de '*dunc*'). — Com '*post*', primitivament indicava successió temporal, mes en català usualment no trobem altra significança sinó successió lògica, ço es, conseqüència:

en altra manera seria creadora. Resta *donchs* atorgar que ... (284)

(Job ... entrels gentils fo lo millor ...) Veges *donchs* si mereix principat entrels seus (551)

(Tots los homens han opinio que Deus es ...) E *donchs* creegam que axi es (618).

En lo passatge:

dormen tro que deuen sopar si *donchs* no han anar mirar juntes (2726).

lo sentit no es pas de conseqüència y potser podríem veurehi un rastre de significança temporal.

No cal esmentar que may es usada ab significació causal, com per castellanisme fa lo barceloní modern.

1041. 'Per consegüent'. — Usa també Metge aquesta locució conjuntiva pera enllaçar proposicions principals:

(per força havien elet aquell ...) e *per consegüent* la eleccio no valia (1393)

¹ Lo motiu que vulguin vells richs es que saben qu'enviudaran prest y que n'hauran fills.

nostre senyor Deu vol que vexacio te do enteniment ab lo qual conegues lo defalliment que has e *per consequent* ... pusques induhir los sequaços de la tua dampnada opinio (1600)
 (ço es, o que tu sies ...) o no sies content de ço que has e *per consequent* no haies lo be que pot esser en felicitat mundanal (2213)
 me esforçare sostenir e defendre la mia eleccio esser raonable e bona e *per consequent* no haver errat (2888).

1042. 'Axí que'. — Denotant conseqüència:

nes pot trobar que puxen pervenir sino de Deu, *axi que* tot ço que sent que sap e que viu ressemblant es a Deu (403)
Axi que necessari es que (470).

1043. 'Per ço'. — Estableix coordinació ilativa denotant lo motiu, corresponent al llatí 'inde':

¿com se pot fer ... si no pens que pus perfeta dona visque en lo mon ne que jamay fos mes amat hom per alcuna que jo son per ella? — *Per ço* est enganat dix ell, mas no es maravella car tot amant es cech e creent (3339)
 com la dita istoria sia fundada en virtuts de paciencia, obediencia e ... *per ço* he deliberat de arromansar la dita istoria (V. 10).

Es ben remarcable que modernament 'per ço' no sols es conjunció coordinativa causal, ans aytambé adversativa, equivalent a 'sin embargo' ('l'atach fou fort; l'enemich, per ço, resistí').

1044. 'Per tal'. — Ab la matexa significança l'usa Metge:

E *per tal* los homens saben quant per divinal illuminacio usen be (924)
 corporal es e *per tal* se corromp ab lo cors (999)
 E *per tal* en suma vos demanare de totes (1123)
 E *per tal* nostre senyor Deus vol que are jon port penitencia (1334)
 E *per tal* si començare parlar, nom sia imputat a ultracuydament (1737).¹

Metge no usa 'per tant' ('por tanto', 'pourtant').

¹ En aquests tres darrers exemples P. dona 'per ço', lo qual prova la identitat que hi ha entre abdues locucions.

Secció tercera.

Modus y temps verbals.

1045. L'estudi dels modus y temps del verb en tota mena de proposicions resta quasi sempre molt confós. Les causes principals ne són, en quant al modus, no haver en compte la valua a voltes merament històrica del subjunctiu, ans dexarse menar sempre per una preocupació sobre sa contingència; en quant als temps, contentarse ab una tradició llatina, qui si ja era imperfeta llavors, no cal dir qu'ara s'emmotlla encara menys a la realitat romànica.

Capítol I. En les proposicions principals.

1046. Los modus y temps usats en les proposicions principals de les clàusules compostes són substancialment los matexos dels de les proposicions simples (§§ 486 sq.), ço es assaber, ab molta preferència l'indicatiu ab sos temps absoluts, y ab menor preferència lo subjunctiu y dos temps relatius del indicatiu.

1047. **Modus subjunctiu.** — Sovinteja més aci qu'en les proposicions simples (§ 524); sa significança es com allí, optativa, de desitg, imprecació, impetració, etc.:

maleyt *sia* lo jorn que jo primerament me acoste a vos
(2562)

placia a Deu que axi *sia* (V. 560)

Pero *placiat* recordar apres (1897)

les barres li *asseguessen* a qui primer ne parla que jo fos
vostra muller (2563).

També pot tenir sentit concessiu:

qual se *vuyla* muyler que io pendre ... (V. 96).

1048. **Temps del indicatiu.** — En quant als temps absoluts [present (§ 495), pretèrits perfet (§ 499) indefinit (§ 506) y imperfet (§ 511), y fuur (§ 517)], no hi ha res a remarcar respecte a ço

exposat en la proposició simple. En quant als temps relatius, [plusquampretèrit imperfet (§ 522) y pretèrit de futur (§ 523)], es natural que siguin, més sovint esmerçats en proposicions principals de clàusules compostes que no en proposicions simples; per quant com dits temps fan referencia no a l'època de qui parla, sinó a un altre temps, en les proposicions simples aquesta segona indicació temporal sols pot proporcionarlosi un adverbí ('ja havia exit de casa ahir'), y, en cambi, en les clàusules compostes resta encomanada a la major abundositat de les proposicions subordinades ('ja havia exit de casa quan tu'm vingueres a cercar').

Les significances d'aquells dos temps relatius són les matexes donades en §§ 521 sq.

1049. Plusquampretèrit imperfet:

Janicola qui tostemps les dites nupcies havia hagudes per sospitoses ... *havia stoiat* en un loch desat de la casa la gonella (V. 488).

1050. Pretèrit de futur:

aqueixa altra me *sera cayguda* del cap ans que sia acabada de ligar (2375).

1051. Temps del subjunctiu. — Los exemples del § 1047 proven que, tant lo present (V. 560), com lo pretèrit (2563), com llurs compostos, poden anar en la proposició principal.

1052. Condicionals. — Es en la clàusula composta ahont havem llur expandiment complert, per quant des la proposició principal regexen la condició expressada en la proposició subordinada. Emperò, estan tan intimament lligats als temps condicionants d'aquesta darrera, que serà mellor estudiarlos tots en conjunt en lo capítol de les clàusules condicionals (§§ 1140 sq.) Allí veurem llur formació, valua, accepcions y concordances.

Ací sols reblarem que també troba hom los matexos matíços condicionals afeblits que veyérem en la proposició simple (§ 526).
Així:

α) Condició sobrentesa:

Per ma fe ... quen *hauria* gran pler ... car seria exit daquesta miseria (1280)

no plors ... car de remey inutil *usaries*¹ (170)

si donchs vivent lo cors no la ha, necessari es que apres mort daquell la haia o *hauries* atorgar que Deus es injust (497).

¹ Anch qu'ací formi part d'una subordinada causal, 'usaries' es principal d'una subordinada suposta: 'si ploressis'.

β) Ab valua d'indicatiu, present o futur; ço es, enunciació cortesament suau:

mentre sia cubert de aquesta vestedura¹ not hi *poria*¹ molt
... dir (223)
not hi *poria* molt mes dir que ells han dit (224)
Volria saber que son (Purgatori e Paradis) (2062)
Recordarte *deuria* ço quen dix Aristotil (1085)
E *apparría* esser licit tenir aquella opinio que pus plasant
fos a cascu (1502)
no sens gran causa la qual *seria* longa a exprimir (2098)
aqueix sach *faria* a ligar sino *poria* caure. E molts altres
vituperis ... qui *porien* esser dits a ells pus dignament
(3408)
De Purgatori e Paradis ... not *sabria* dir noves car null
temps hi fuy (2070)
De Cleolia ... *volria* parlar mas dupte he que ... (3120)
no *poria* ben defendre que en alcunes dones no hage
partida de ço que dit has (3682)

Capítol II. En les proposicions subordinades.

1053. Es ací lo lloch propi del modus subjunctiu ('sub + junctus', subjovat, subordinat). Si totes les proposicions subordinades, pel mer fet d'ésserho, anessin sempre en subjunctiu, hauríem una distinció gramatical precisa entre dit modus y'l d'indicatiu, lo qual romandria llavors pera les proposicions principals. Mes ni la llengua llatina ni'l romànich han presentada may aytal distinció. Per damunt la forma gramatical ha sobrat la transcendència del sentit. La significança ideològica ha imposat son albir ensús l'estructura morfològica. Hom ha entès lo modus indicatiu com lo de la realitat, y'l subjunctiu com lo de la possibilitat, lo de la contingència; y axis, traduhint dits maticos, són estat aplicats a les proposicions subordinades.

Per exemple, heusací aquestes subordinades en indicatiu; són enunciades com a certes:

poch temps havia que *era passat* desta vida (30)
seguís a cap de temps que ... Jupiter *dix* (2242)
veent que difícil cosa *es* provar la immoortalitat (704)

¹ Ço es, 'not hi puch', car ara ja n'està de 'cubert'.

aparia que *devien* esser immortals (629)
 paria que no *era* sa intenció que les animes fossen mortals
 (766).

Observi lo llegidor qu'en les principals d'aquestes dues últimes hi ha dubte, 'aparia', mes no en les subordinades.

Mes heusací subordinades dites com a proposicions contingents y especulatives:

moltes coses veig induints a mi a creure que les animes
 dels bruts *sien* immortals axi com son aquelles dels homens
 (939)

que *sia* propria substancia clar es com alcun altre spirit
 no *reeba* carn ques *dolga* o *salegra* de les sues passions
 (299)¹

Elles creen que totes coses lurs *estiguen*² be (2604)
 tostemps he creegut que ço ... no *fos*² als sino ... (69)
 a mi fo vijares que *vees*³ lo rey (29).

Adhuch trobem lo subjunctiu en proposicions règims de proposicions condicionants:

Si senten ... quel vent *mogue* alcuna porta e que una
 pedreta *caygue* dalt, criden (2455).

D'altra part, si ací haguéssim l'imperi absolut de la significança, tot seria encara molt clar. Mes la lògica al ésser aplicada a les llengües resulta sovint contraposada al desenrotllament històrich de les matexes. No solsament entre'l llatí y totes les llengües romàniques hi ha diferencies entre la manera de justipreuhar ço qu'ha d'ésser enunciat com a real y ço que deu ésser expressat com a contingent, o més correctament, ço qu'exigeix lo modus indicatiu y ço que demana lo subjunctiu, ans dins la matexa llengua del Laci, a distinctes èpoques, cambía l'ús respectiu de dits modus, y, en conseqüència (sembla qu'hauríem de dir) l'estimació de la realitat d'una acció.

1054. Axís lo llatí arcaich trelladava en indicatiu moltes proposicions temporals y d'altres modalitats, que'l llatí clàssich girà en subjunctiu, podent ésser considerada aquesta època com la de major espandiment d'aquest modus. Lo baix llatí se decantà de nou vers l'indicatiu, y'l mateix penjant observa hom en lo desenrotllament del romànich, especialment en algunes llengües, com lo francès. Les ibèriques, lo castellà principalment, són estades les més fidels

¹ Serà tan clar com hom vulgui, mes aquell qui parla no diu que '*es* propria substancia', ans introduheix aquesta afirmació com a materia discutible, '*que sia* ...'.

² Aquests '*estiguen*' y '*fos*' indiquen que llurs creences no són fermes ni indiscutibles.

³ En lloch de '*que vey*', car hi ha dubte.

a la construcció subjuntiva; àdhuc axis, comparantles ab lo llatí clàssich, observem perdua en les interrogacions dependents, en les proposicions hipotètiques, relatives, subjectes, etc., y guany potser sols en les concessives.

D'aquestes fluctuacions ne ressurt palesament que les llengües han anat sentint a son albir la realitat y contingència de les proposicions subordinades, en guisa que si hom avuy volia justificar tots los casos segons aytal distribució, no trobaria pas la bona exida. Molt sovint, certes, dites modalitats se convenen ab lo modus, axis per exemple ab les proposicions causals en indicatiu y finals en subjunctiu; mes ab altres, com v. g. algunes substantives subjectes y règims, la lògica no hi es pas trobadora, y si'ns apar sentirhi matços reals o contingents, sens dubte no es pels continguts qui los deurien justificar, ans per les matexes formes modals; trobem una explicació, en ço qu'hauria d'ésser una conseqüència, a causa de les idees tostemps associades a indicatiu y subjunctiu.

1055. Fetes, donchs, totes aquestes salvetats, podem definir los modus indicatiu y subjunctiu en les proposicions subordinades, dihent qu' usualment aquell es lo de la realitat y aquest lo de la possibilitat, dubte, contingència, interrogació. Açò es, certes, ço que percibrem en molts exemples qu'anem a veure, jatsia qu'en altres dits matços no passin d'impressions subjectives.

1056. Remarcarem que les proposicions ahont la valua ideològica se manifesta més francament són les subjectes, les règims y les relatives. La rahó es que llurs nexes, o bé són purs, ço es, sens cap matç ideològich propri ('que'), o bé són pronoms qui's refereixen a un antecedent y no a una proposició, y, en conseqüència, no tenen res que veure ab los modus verbals. En aquest aplech de proposicions subordinades, quan llurs principals les enuncien positivament y a més coneixentles, lo modus d'aquelles es l'indicatiu; mes quan les principals les ignoren, y, en conseqüència, les enuncien mitjançant negació, interrogació, dubte, etc., llur modus es lo subjunctiu. D'ací també que, quan les principals no enuncien actes intel·lectius, sinó sentimentals o volitius, com qu'aquests no són conexença, ans impressió o desitg, vagin les subordinades en subjunctiu, àdhuc si són aquestes enunciades positivament.

En l'altre aplech de subordinades introduhides per conjuncions adverbials, la valua d'aquestes influeix en lo modus. En general, quan les conjuncions denoten anterioritat, no sols temporal, ans aytambé de causa, origen, etc., llur modus es l'indicatiu. Es natural, car cosa pretèrita excloeix contingència. En cambi, les conjuncions qui indiquen futuritat temporal, final, etc., regexen subjunctiu.

1057. La noció subjuntiva està intimament enllaçada ab la de futuritat. Açò explica qu'en moltes llengües romàniques lo

subjunctiu no tingui futur. També explica qu'en la nostra (y en les altres) ab molta facilesa lo futur d'indicatiu substitueixi lo present de subjunctiu y vice-versa. Lo català modern es més fidel al darrer temps; en cambi, en molts casos Metge usa lo futur, com veurem en § 1108.

Tot açò que venim de resumir hom ho palesarà exemplificat en los §§ següents.

Modus.

Proposicions subjectes.

1058. Lo llatí feya anar tostemps llurs verbs en subjunctiu; hi havia, donchs, en aquest punt una distinció clara ab lo modus indicatiu dels verbs de les proposicions principals. Malhauradament, en romànich aytal regla dexà d'ésser general, principalment en francès, italià, etc. Les llengües ibèriques, com ja hem dit en conjunt, són també particularment en aquestes proposicions les més fidels en servir lo subjunctiu. Sempre l'usen quan la proposició subjecte indica dubte, possibilitat, contingència, esmerçant sols l'indicatiu quan expressa certesa.

Veyérem (§ 868) que's únichs verbs qui admeten per subjecte proposicions substantives són los impersonals relatius. Aquests poden ésser destriats en dos aplechs: los uns se referexen a afectes de la sensibilitat, los altres a conceptes de la intel·ligència.

1059. Ab verbs y locucions impersonals qui's referexen a la sensibilitat, lo modus dels verbs de les proposicions subjectes es sempre lo subjunctiu:

Plau me què *haies*¹ una camisa (V. 481)

A mi no es novell quels homens *muyren* (1137)

Es fort greu que tant noble terra *sia sotsmesa* a aytal senyor (V. 336).

1060. Ab verbs y locucions impersonals qui's referexen a la intel·ligència, lo modus dels verbs secundaris es subjunctiu quan:

a) L'enunciació secundaria no ha tingut encara compliment. Lo verb principal se refereix al futur, y en aquest cas lo modus d'aquella ha d'ésser lo de contingència:

encara resta quet *diga* que ... (869)

necessari es quels *sia atorgat* (2676)

es mester a la serventa que tot quant elles han a vestir ... *sia posat* sobrel lit (2746)

es de gran necessitat a mi ... que de ta filla *faça* no so que volria (V. 249).

¹ 'Jo no afirm que la tingui'. A remarcar que l'italià 'piace' regeix abdós modus.

β) Sempre que la proposició principal introduhexi la subordinada, no com a certa y complida, ans com a contingent, possible, dubtosa, etc.:

qui dues boques besa coue que la una li *puda* (2544)
 appar be que axi *sia* (109)
 a mi basta ... que una conclusio verdadera *result* de mon
 dit (3379).

γ) Quan la principal enuncia una opinió. Lo català usa moltíssim en aquest cas lo subjunctiu, car, per deferencia, qui emet una opinió, admet, anch que sols sigui hipoteticament, que pugui ésser dubtada per l'interlocutor:

nom appar, digui jo, que lespirit *sia* res (64)
 mes vijares que *sia* gran cosa esser quiti de pahor de
 morir (1247)
 vijares mes que no *vullats* que us entena (1366)
 nols dona vijares que *sia* de bona manera (2341)
 no es ver que en una manera *muyren* (80)
 a mi *sia* cert ... que *siats* *dotada* daquestes (virtuts)
 (V. 11).

δ) Sempre que la proposició principal qualifiqui la valua moral de la subordinada; en lo fons se tracta d'una opinió generalitzada: digna cosa es que jo *call* (1857).

Quan la proposició principal es una qualificació lògica, o una conseqüència de la subordinada, com que hi ha certesa y compliment; lo modus hauria d'ésser l'indicatiu, y així tenim:

segueixse que *es* semblant a Deu (406)
 souent sesdeve quels homens per goig se *exalcen* (911)
 es veritat que en alcun loch se *ha* pus ardentment (322).

Emperò, lo català, y Metge particularment, s'alten moltíssim del subjunctiu, no presentant al interlocutor la certesa indicativa, ans complaentse en regonèxerli hipoteticament una opinabilitat que la lògica de l'enunciació principal destroeix:

segueixse per consegüent que spirit *sia* alguna cosa immortal
 (198)
 que *sia* propria substancia clar es (298)
 que nos *moga* per si matexa notori es (1096)
 es costum quels jovens *parlen* primerament (1735).

Avuy los tres primers passatges los metriem al indicatiu.

Proposicions règims directes.

1061. Ací la ingerencia del indicatiu es estat molt més remarcable qu'en les proposicions subjectes. En conjunt les values significatives dels dos modus són discernibles en molts punts;

emperò en altres ja no hi ha possibilitat d'explicació lògica. No sols les distintes llengües ofereixen notables divergències, ans los dialectes, les èpoques y àdhuc los escriptors de quiscuna se comporten diferentment; y axís veurem les diferències entre Metge y'l català modern. En general, l'ús del subjunctiu presuposa un estil més culte y artístic.

1062. Los verbs principals qui expressen manifestacions del sentiment (§ 880A), regexen pera'ls verbs subordinats lo modus subjunctiu:

en *soferir* que *diguessen* alguns atrevits (3246).

Axís ho fa tostemps Metge ab los verbs d'aquesta mena usats per ell, los quals son 'amar, esperar, sofrir, témer'. Avuy fem lo mateix.

1063. 'Témer'. — Quan aquest verb sols significa temença, es verb de sentiment y regeix lo subjunctiu com venim de dir. Mes a voltes a dit matí hi es afegida una manifestació de pensament, ço es assaber, no sols indica temença, ans principalment creença, suposició y, en aquest cas, segueix la regla dels verbs de pensament, ço es, regeix indicatiu. Axís dihem: 'tem que's mor' y 'tem que's mori'.

1064. 'Esperar'. — Quan significa esperança regeix subjunctiu: 'esper que vingui'. Quan sols significa creença, indicatiu, 'esper que'ns veu'.

1065. Los verbs principals qui expressen manifestacions de la voluntat (§ 880C), regexen llurs verbs subordinats tostemps en subjunctiu, adés si la frase es afirmativa, com negativa o interrogativa:

ordona que jo *morís* (1166)

Deus *ha ordonat* que aquests falcons ... *criden* e *udolen* ...

aquest hom ... *mé faça* (1341)

¿vols ... *quet respona* ...? (1129)

inhibi que alcu dins aquells no *gosas* dir (1480)

y axís ho fa Metge en tots los verbs qu'usa, qui són 'amonestar, assajar, assignar, cercar, concordar, consellar, consentir, desitjar, inhibir, manar, merèixer, ordonar, pregar, suplicar, voler'.

A notar que en:

(te *vull* demanar) que tot so que io volre fer te *placia* e
que nom *contrestaras* nem *faras* mala cara (178)

Metge escriu correctament 'te placia', y, en cambi, gira'l modus en 'contrestaras nem faras'. Havem ací l'ús del futur en lloch del present de subjunctiu (§ 1108).

1066. Los verbs qui expressen manifestacions del pensament (§ 880 B), regexen llurs verbs subordinats en:

I. Indicatiu, quan la proposició principal es afirmativa, no sols gramaticalment, ans ideològica: '*enten que sots viu*' (50); y en igual modus veurà hom tots aquells passatges metgenchs de § 880 B., ahont los verbs 'aferrar, allegar, anadir, atorgar, concloure, confessar, creure, denotar, denunciar, descobrir, dir, fenyar, ignorar, imaginar, jurar, jutjar, mostrar, prometre, reputar, respondre, saber, tenir, testificar, conèixer, veure' són construits afirmativament.

Res no hi fa que la proposició règim sigui negativa:

alcuns pero *afermen* que no li *apparech* la anima de Samuel (772)

creec que no *era* res (141).

L'italià, ab verbs de percepció (§ 880 B.) en imperatiu, met lo verb subordinat en subjunctiu; mes no fa pas açò Metge ab los verbs de pensament:

cregam que axi *es* (618)

sapies que axi *es* (274).

II. Subjunctiu, α) quan la proposició principal es negativa:

jo no *puix conèixer* que ella *sia* composta e que nos *moga* per si mateixa (988)

no *creya* que la sua anima *fos* mortal (541)

jo no *creure* que *siats* mort (59)

no *puch creure* quel *espirit* ... *puxa* tenir altre cami (43)

no *creen* que james lurs *venga* (187)

no *poria ben defendre* que en alcunes dones no *hage* partida de ço que dit has (3682)

com son marit *adulteras* ab una cativa *nulltemps* ho volch *descobrir* (3049)

ne *puix entendre* que *sia* pus corruptibla (990)

no *deus ignorar* que en lo libre de les eclesiastiques doctrines *se contena* (1005)

no *poria mantenir* que *sia* content de ço que he (2264)

ne tu *pories mantenir* quels homens no *sien* ... (3684)

no *has mostrat* que ho *sies* (2118)

ne *podia* hom encara be *présomir* que *fos* mort (1373)

nom *havels provat* ... quel spirit del hom *sia* immortal (363)

no *trobaras* que ... si no del hom nostre senyor Deus *digues* «façam» (758)

no *veya* que *espirit* ne altra cosa lurs *isques* del cos (66).

Metge conté algunes excepcions; quan hom vol enunciar la proposició règim sens cap mena de dubte, pot usar l'indicatiu:

no *ignor* que la mia força *es* poca (1640)

si donchs no *vols concloure* que no *es* altre be sino Deus (2178)

Avuy potser no som tan rigorosos en l'ús del subjunctiu com Metge.

β) quan la proposició principal es interrogativa:

¿*cuydats* que nom *conega*? (1639)

¿Qui donchs *pot dir* que les animes *puxen* venir a no esser? (845)

¿E donchs que *entens*, dix ell, que *sia* jo? (46)

Qui *pot negar* que Minerva *sia* stada trobadora de diverses arts (3011)

Que la anima *sia* substancia espiritual ¿qui ho *pot negar*? (286)

¿que *penses* als que *significh* ...? (590)

¿has tu *assaber* que gentils *haien* prophetat? (558).

Avuy tampoch usem tan fidelment lo subjunctiu.

γ) àdhuch quan la proposició principal, malgrat ésser afirmativa, es ideologicament dubitativa; y axis trobem subjunctiu ab:

1. Les condicionals:

majorment *si* ... me *pots fundar e provar* que axi *sia* (2276)

si senten ... quel vent *mogue* alcuna porta ... criden (2455)

2. Ab verbs de significança negativa malgrat usats afirmativament:

si jo *negava* quem *dolgues* (637)

3. Ab proposicions gramaticalment afirmatives y qu' haurien d'acoblar-se, en lo § 1066 I, però qu'aquell qui parla vol enunciar ab un matiç de dubte:

creents que lurs animes *sien* mortes ab lo cors (645)

Elles *creen* que ... sens elles los homens no valen res ne *poguessen* viure una hora (2606)

tot *enten* que *sia* una cosa (1034)

tu *entens* que *sia* fort gran en amar dones (2216)

Tu *penses* que la anima dels bruts *sia* espiritual (996)

pensen que no *sia* res (580)

sapies que aquesta quet *penses* que *sia* ma sposa es ta fiyla e aquest quet *penses* que *fos* mon cunyat es ton fiyl (V. 578)

jo *pogues conexer* que carn e spirit *fossen* dues coses distinctes (67)

pus *vees* que *fos* perillos de morir (1207).

Avuy, en aytal cas, escarsament esmercem lo subjunctiu, jatsía aquest constituexi una elegancia estilística.

4. Finalment, lo present de subjunctiu pot substituir lo futur d'indicatiu ab verb de pensament afirmatiu, qui exigiria aquest:

e *pens* me que semblantment *placia* a tu (V. 173).

Avuy diríem 'te plaurà'.

Proposicions règims indirectes.

1067. Llur modus es, com en llatí, sempre subjunctiu, per ço com lo règim indirecte indica fi, y aquesta es noció futura y, en conseqüència, contingent:

(quatre coses) me *stimulen* cascuna que jo primerament vos *deman* daquela (1222)

y los altres passatges de § 889 remarcant que en:

plau me ... mas que farem que noy *poras* rahonablement contrestar? (521)

lo futur d'indicatiu es en lloch del subjunctiu present (§ 1108).

Proposicions règims relatius.

1068. Quan aquestes corresponen a règims qui nominalment serien introduhits per 'en', van sempre en subjunctiu, car 'en que' també es terme final. Vegi hom los passatges V. 78, V. 90, y V. 354 de § 890.

1069. Quan corresponen a règims qui nominalment serien introduhits per 'de', ab verbs principals de *sentiment*, *volentat* o *inteligencia*, dits règims relatius següen les regles dels règims directes. En conseqüència:

1070. Verbs de sentiment. — Subjunctiu:

ans se *gloriegen* que aquells *vagen* be arreats (3599)

null temps vos *basta* lo cor quem *besassets* a vostra requesta (2535).

Los passatges 642 y 1647 del § 890 no constituexen prova, car los règims relatius nominals 'de un remey' y 'de una cosa' fan sens dubte pendre a 'que' un sentit causal igual a 'car'.

1071. Verbs de volentat. — Subjunctiu:

te *prech* que ... no *iaquesques* (V. 371).

1072. Verbs de pensament. — Indicatiu, ab la principal afirmativa:

bet *certifich* de una cosa que nols *nomenaras* (2104)

donants entenen a la gent ignorant ... que ... *era* per mi atorgada (1214)

subjunctiu, ab la principal negativa:

no *curants* quen *envellexen* abans de temps (2303).

Excepció:

nous *preats* que la mia honor vostra *es* (2533).

1073. Trobarem en lo § 890 alguns verbs qui no entren dins les tres classes ensús dites, per ço com no admeten proposicions règims directes. Tots ells regexen subjunctiu:

has deslliurada la meua anima que no *peris* (803)
mas dupte he que temps nom *defallís* (1573)
 no *pux* *estar* que not *diga* (3269)
be fan quel *continuen* (3486)
bes guarden ells que no *juguén* en la forma que mostren (3525)
quet quarts que besties feres no *devoren* (V. 293)
bes guardaran que no *vindran*¹ dejunes a taula (2729)
 qui primer ne *parla* que jo *fos* vostra muller (2564).

Ab los nexes 'si' y 'com' lo modus es sempre indicatiu; vegi hom los exemples § 891.

Proposicions temporals.

1074. Hi trobem remarcables diferencies respecte al llatí, qui en sa època clàssica usava subjunctiu després de 'quum, quando', a més de 'antequam, priusquam, quoad', etc.

Modernament, ab 'quant' usem lo subjunctiu, quan l'acció temporal es futura, incerta o contingent: així dihem 'ho faré quan vinguis', 'escriuria quan pogués'. Podem usar també lo futur d'indicatiu: 'ho faras quan vindré'. En tots los demés casos esmercem l'indicatiu.

Metge, a diferencia del llatí, ab 'quan' y 'com' representant de 'quomodo', usa rigorosament l'indicatiu en tots llurs matços (§§ 907 y 908), y, com en llatí, ab 'com' successora de 'quum', esmerça tostemps lo subjunctiu (§ 908 γ). Quan ha d'indicar futuritat no vacila en metre lo verb subordinat en futur d'indicatiu:

not faça cura de publicar aquell *quant* lo *sabras* (1699)
 be faras ... *com* tot ho *sabras* (2778).

Avuy en aquests exemples perferiríem lo subjunctiu, boy podent usar lo mateix modus de Metge.

1075. 'Que' regeix indicatiu (§ 909).

1076. 'Ans, abans'. — Com en llatí, regeix sempre subjunctiu, tant en mans de Metge com avuy (§ 910).

1077. 'Mentre'. — Quan l'època de la clàusula, ço es, de les proposicions principal y subordinada, es *passada* regeix indicatiu (§ 911). Quan es *futura*, Metge usa indistinctament lo futur d'indicatiu:

nen hi entrara *mentre durara* lo dit scisma (1543)

¹ Futur, en lloch de subjunctiu.

o'l present de subjunctiu:

mentre que io visque no sere huiada (V. 526).

Quan es *present* usa generalment l'indicatiu:

mentre som enclosos en los corsos a necessaria servitut som donats (722).

Emperò la proposició subordinada present pot adquirir un sentit de condició, lo qual exigeix subjunctiu:

mentre sia cubert de aquesta vestedura (223).

1078. 'Aprés'. — Com en llatí regeix sempre indicatiu, com correspon a cosa complida y passada (§ 912).

1079. 'Pus, despuys'. — Idem (§ 912).

1080. 'Tantost, encontinent, apenes'. — Pochs són los passatges que Metge nos ofereix; en ells regexen indicatiu, mes se refereixen a època pretèrita. Es de dordre no contingui exemples de present y futur (§ 913).

1081. 'Tro'. — Com qu'indica terme de temps, ja tenim noció final y futura, en guisa qu'es natural regexi sempre subjunctiu (§ 915). Sols va en indicatiu lo passatge:

dormen tro que deuen sopar (2725)

sens dubte per tal com 'deuen' es un auxiliar de modus.

Proposicions causals.

1082. Ab les conjuncions 'car', 'que', 'per tal com', 'per ço com', 'quant', 'pus', lo modus de conformitat ab lo llatí es sempre indicatiu, com hom veurà en tots los exemples dels §§ 918, 919, 923, 926, 928. Es natural que axí sia, car la causa precedeix l'efecte, indica origen y, en conseqüència, es cosa certa, complida y passada respecte a la proposició principal. Es per açò que causa sorpresa a Meyer-Lübke¹ que la conjunció 'com' regexi en cambi subjunctiu. Sens dubte la rahó es que 'com' enclou en lo fons una comparació; in mente tenim 'com sigui que'. Podria també ésser una influència de la construcció llatina ab 'cum'. Emperò, Metge comet algunes infraccions: hom veurà qu'en los exemples aduhits en lo § 927 usa lo subjunctiu, exceptuant los següents:

tristor, com ja noy som me puny continuament (1274)

en gran suspita e prolexitat me havets posat, com nom

havets acabat ço quem comensavets dir (1673)

tot lo delit que trobes en les paraules dorpheu es com ha parlat damor (1869)

¹ *Syntaxe*, 668.

sino sola iniquitat que han *com* nos *poden* venjar de lurs marits (2491)
 ans deya que era una de les pus benaventurades fembres del mon *com* *havia concebut* aytals fills (3140)
 som benaventurats *com* aytal senyor *havem* (V. 56)
 era tengut per fort savi *con* tant gran virtut ... *havia acostada* a si mateix (V. 219)
 atreviment gran que he haut *con* *he gosat* parlar apres (V. 614).

(en lloch de 'sia, hajats, haja, puxen, hagues, hajam, hagues'). Malgrat avuy sia 'pruhija erudita l'ús de 'com', aquests passatges los construhirem tots en subjunctiu; lo castellà adopta també rigorosament dit modus. No sé a que atribuhir aytals indicatius, qui s'aparten de la manera general de Metge.

Quan 'com' es interrogatiu regeix tostemps indicatiu; la causa encara no es coneguda, ans hom la demana: 'com' no equival a 'car', 'per tal com', ans a 'per que':

¿com nols *absorbist* axi com Daton e Abiron? (3251).

Proposicions finals.

1083. Com fi signifiqui terme, conseqüència y futuritat, es lògich que les proposicions finals vagin sempre en subjunctiu com en la llengua mare; axís ho pot veure hom en tots los passatges de les conjuncions 'que', 'per tal que', 'per ço que', 'per que', 'a fi que', donats en los §§ 929, 930, 931, 933.

Proposicions modals.

1084. En aquesta modalitat les divergencies entre'l llatí, les llengües romàniques, y àdhuch dins una mateixa llengua, són remarcables.

'Com'. — Porta lo verb usualment en indicatiu, àdhuch quan designa època futura (cf. exemples del § 935):

apellals tu *com* te *volras* (2100).

Emperò, quan la manera encara es intencional, ço es, quan constitueix una interrogació indirecta, Metge usa lo subjunctiu:

per lencercar *com* *pogra* saber alcunes coses sdevenidores (1347).

1085. 'Segons que'. — Regeix sempre indicatiu, car està relacionada ab prova y causa (§ 936).

1086. 'Que'. — Sempre subjunctiu, es manera encara intencional (§ 937).

1087. 'Axi com'. — Regeix sempre indicatiu:

no puch pensar que ell ho cregues *axi com* ho *deya* (892)

y'ls altres exemples de § 938. A remarcar los passatges futurs com:

fe de les tues coses *axi com* te *plaura* (V. 259).

1088. Manera y comparació hipotètiques. — 'Axi com si', 'tant com si', 'quaix que': regexen sempre subjunctiu (§ 940), tenint en compte l'ús del pretèrit imperfecte d'indicatiu en lloch del subjunctiu (§ 1162). Consideri hom encloses aquestes proposicions en les condicionals irrealis (§ 1154).

Proposicions comparatives.

1089. 'Axi com'. — Sempre indicatiu (cf. exemples del § 942):

que ... jo ... fos jutge de la questio dessus dita *axi com* aquell qui mils ho *devia* saber que altri (2249).

En los passatges:

del qual han *axi* clara conexença *com* si tostemps *havian navegat* (2715)

lunyen *axi* dells *com* si *era veri* (3723)

lo plusquamperfecte y imperfecte d'indicatiu van en lloch del subjunctiu que la partícula condicional exigiria (§ 1162).

1090. 'Tant com, aytant com'. — Regexen sempre indicatiu, àdhuch en època futura (cf. exemples del § 944):

de bon grat complire vostre manament *tant com* en mi *sera* (1646)

la paret fumada e la cara de les fembres ixen *tant* blanques e colorades *com volra* lo pintor (2812).

Avuy potser donariem preferència al subjunctiu.

Es ben remarcable que Meige defugi lo subjunctiu en les proposicions comparatives. Tant l'italià com lo francès antichs li daven preferència.

Proposicions de conseqüència y resultat.

1091. 'Axi que' (cf. § 946) regeix indicatiu quan la conseqüència o resultat es un fet real:

per moltes altres provincies era scampada la sua virtuosa fama *axi que* molta gent ... *venia* per mirar aquella (V. 214),

o un fet d'ordre lògic necessari:

los peccadors son *axi* fets mals per lo pecat *que* necessari es que ... (2140).

Regeix subjunctiu quan la conseqüència o resultat són intencional, ço qu'implica fi:

lo teu coratge se convenga de bon grat ab lo meu *axi*
que en alguna cosa iames nos *desconvenga* ab la mia
 voluntat (V. 177),

o potencials:

cosa corporal de si matexa no pot esser *axi* movent *que*
 alguna cosa no la *haia* a moure (1099).

1092. 'Tal ... que', 'aytal ... que' (cf. § 948) es vijarés
 que's condueix com 'axí que', emperò Metge té pochs exemples
 pera formular regla ninguna. Remarqui hom, no obstant, que en:

nos lat procurarem *tal que* ella *sera* digna de acostarse a
 tu e de *tal* linatge que tots *porem* star en bona speranza
 de ella (V. 68)

Metge usa lo futur en lloch del subjunctiu, qu'avuy esmerçaríem.

1093. 'Tant ... que' (cf. § 949). — Regeix indicatiu quan
 la conseqüència o resultat es un fet real:

fuy *tant* gracios a Cerbero ... *que* les dites portes me
foren tantost ubertes (1753).

Encara que'l fet sia futur, pot ésser presentat com a real:

tant breu to dire ... *que* no *pore* pus (2128).

Regeix subjunctiu quan la conseqüència o resultat es potencial:

que ab tot aço no poden *tant* fer *que* *placien* a ells (2387),

y quan la proposició principal es interrogativa o negativa, y quan
 hi ha una proposició condicional:

¿qui sería *tant* foll *que* incessantment *visques* en treballs ...?
 (605)

¿Son jo *tant* letja ... *que* nom *deiats* amar? (2540)

no merexia jo ... *tant* gran gracia *que* *vinguessets* a tant
 petit hom (1616)

penediemen pero *no tant que* no mi *tornas* alcunes vegades
 (1333)

tant gran plaer trobava en ço quem *dehiets* ... *que* si
 tostemps me parlàssets daquesta materia no us *hagra*
demanat daltra (1568).

Proposicions comparatives de diferent grau.

1094. Com les comparatives d'igual grau (§§ 1089, 1090),
 sempre van en indicatiu. Cf. los passatges del § 950, havent cura
 qu' en los 1205 y 1461, hi ha introduhida una condicional qui
 regeix subjunctiu.

Proposicions concessives.

1095. En aquest punt, al contrari de totes les altres modalitats, esmercem més lo subjunctiu qu'en llatí. Certes, tant lo català com lo castellà hi prodiguen lo subjunctiu; reservant a voltes l'indicatiu pera quan la concessió no es gens hipotètica, ans real y certa. Emperò Metge, ab 'jatsia que, encara que, be que, per (fàcil) que' usa tostemps lo subjunctiu anch que'l sentit sigui ben real; fixis hom, per exemple, en los passatges 290, 909, 2040, 271, etc., dels §§ 959, 960, 961, 966. Sols en un sol cas esmerça lo futur d'indicatiu en lloch del present de subjunctiu:

(Ell te gitara a ta honor de la preso) *jatsia que* per comportar aquells not *spatxara* tant tost com tu volries (179).

'Tota vegada que' y 'per que' exigexen naturalment l'indicatiu (§§ 963, 964).

Proposicions relatives.

1096. Com sigui que'l nexa, qui en aquestes proposicions es lo pronom relatiu, sigui independent de llur modus, serà més palesa respecte a aquest la influencia ideològica. En efecte, *grosso modo* podem dir que les proposicions relatives van en subjunctiu sempre qu'enuncien estats o accions que llurs principals ignoren o desconexen encara. Es així, donchs, que trobem dit modus:

α) Quan les proposicions principals són interrogatives:

¿que entens ... que *sia* jo? (46)

¿qui es qui *puxa* negar ...? (477)

¿son aço paraules de hom qui *am* sciencia? (1881)

¿E qui coneys tu per ta fe qui *am* alguna dona si no per amor de si mateix? (3402).

A remarcar: quan la interrogació no's refereix a l'acció relativa, ans sols a algun membre de la subordinada qui no sigui lo verb, en altres mots, quan no desconexem aquella acció, ans sols demanem són subjecte, règims o circumstancies adverbials, llavors en realitat no hi ha ignorancia y usem l'indicatiu. Així, si jo ja sapigués qu'algú pot negarho y solsament me manqués conèixer 'qui', hauria de convertir lo 477 en 'qui es qui *pot* negar ...'; així mateix en lo 46, 'jo presupos que tu no saps que *soch* jo'. En cambi, si digués 'què entens ... que *soch* jo', jo no presuposaria res, sols demanaria sa opinió.

β) Quan les principals són negatives. Naturalment, car la negació d'una proposició relativa no es igual que l'afirmació d'una proposició relativa negativa; en aquell cas hi ha desconexença:

no he fembres qui *sien* abtes en fer aço (519)

no es fortuna en lo mon que *dur* perpetualment (V. 443).

Si girem la principal en afirmativa, haurem de posar en indicatiu la relativa.

γ) Quan l'antecedent es un mot indefinit com 'hom, tothom, algú, ningú, altre, molts, pocs, res, persona, qual se vulla'. Aytals indefinits van en proposicions generals y presuposen desconexença dels éssers concrets. Ab ells, les proposicions relatives van en subjunctiu, tant si les principals són negatives com afirmatives:

no es *hom* ... qui de raho *vulla* usar ... qui ... no *hage*
atorgar (859)
hom del mon no pot haver felicitat qui *pos* sa amor en
dona (2270)
notori es a *tot hom* qui de raho *vulla* usar e majorment
qui *hage* lest e am sciencia (2181)
tothom qui seny *hage* pot conixer que gran mal lurs vols
(2760)
algu qui raho *hage* nou ignora (277)
si troben *algu* qui no les *vulle* oyr ols *contrast* enfellonexen
se (2645)
dignes men un *altre* qui *sia stat* pur hom (2943)
la cordial ... amor que han a lurs fillastres e a *altres* quil
fassen nosa (2684)
pochs son qui *sapien* elegir (2165)
res no pot a tu plaure que a mi *desplacia* (V. 260)
en la primera stan les animes dels infants e ... de *tota*
persona que no *haia* *reebut* babtisme (1946)
qual se vuyla muyler que io *prena* (93).

δ) Lo paragraf precehent pot ésser generalitzat. En efecte, sempre que l'antecedent té un sentit genèrich aplicable a tots los individus de la seva especie, y també quan usem per antecedents los demostratius 'aquell, lo' en sentit igualment general, la proposició relativa va en subjunctiu;

apenes coneguera *hom*,¹ qui la *conegues* de nativitat, que
fos filla de Janicola (V. 207)
no volen ... mostrar a lurs fills ... *art*² ab que *puxen*
viure (3597)
no es poch ... haver *testimoni*³ qui ... *depos* de certa
sciencia (240)
a un *home* quis *sia* *lexat* morir per dones ne trobaras
.iiij. delles que han fet semblant per homens (3400).

Podríem afegir: 'me refie d'*aquell* qui *tingui* fe'.

ε) Quan la proposició relativa explica un superlatiu de la principal:

la millor manera de morir que esser *puxe* (1233).

¹ ¿Quin home? Qualsevol: per açò, 'coneguts'.

² Qualsevulla art.

³ 'Testimoni' sense article, car es proposició general.

5) Quan la proposició relativa enuncia la fi de la principal. Ja sabem que les proposicions finals volen subjuntiu (§ 1083), precisament per ço com fi implica posterioritat, y en conseqüència contingència:

ell trames missatgers a Roma qui *fessen* semblant ...
que ... (V. 408).

1097. Les proposicions relatives van en indicatiu quan llurs antecedents són concrets, y'ls estats o accions qu'aquelles determinen d'aquests, se presuposen conegudes. Així per exemple:

el spirit *retorn* a aquell quil *ha donat* (112).

Aquest 'aquell' se refereix a Déu, lo qual sabem que nos ha donat l'espirit. Si hom volia parlar especulativament, sens perjudicar l'existència de Déu, podria dir: 'a aquell quil *haja donat*'.

nols tench per savis aquells quin *usen* (122).

Ací estem segurs que hi ha 'savis qui n'usen'. D'altra manera podriem dir, de conformitat ab *δ*, 'aquells qui n'*usin*'.

Cambi de modus.

1098. Quan una proposició principal regeix dues proposicions subordinades d'igual caràcter, les quals van unides entre si mitjançant 'y', 'ni', 'o', la segona subordinada pot anar en modus subjuntiu malgrat la primera vagi en indicatiu y qu'aquest sigui lo modus qui correspondria a abdues:

(elles creen) que sens elles los homens no valen res ne
poguessen viure una hora (2606).

Logicament seria: 'no valen res ne poden viure una hora'.

Es en les condicionals ahont s'es conservat més aquest cambi modal. Així dihem: 'si vé y volgués veurem, esciume':

si senten una rata anar per casa o quel vent *mogue*
a'cuna porta o que una pedreta *caygue* dalt criden e
stremexense (2455).

Hauria d'ésser: 'o que'l vent mou ...'.

Temps.

1099. Al entrar en l'estudi dels temps de les proposicions subordinades hem d'avençar un fet ben remarcable: lo modus indicatiu los proporciona tres temps exclusius; són lo plusquampretèrit definit ('jo *hagut cantat*'), lo futur de pretèrit ('digué que *cantaria*') y l'antefutur de pretèrit ('digué qu'*hauria cantat* l'endemà'). Si hom separava, com seria lògich, la conjugació dels verbs principals de la dels subordinats, aquestos temps entrarien exclusivament en la dels darrers al costat del modus subjuntiu, anch que per llurs significances reals pertanyin al indicatiu.

Observem també, com es natural, qu'es en les proposicions subordinades ahont s'espandexen a pler los altres dos temps relatiu del indicatiu, lo plusquampretèrit imperfet ('jo *havia cantat*') y'l pretèrit de futur ('jo *hauré cantat*'), anch que, com ja hem vist, siguin també en les proposicions principals (§§ 1049, 1050) y simples (§§ 522, 523).

1100. Temps del indicatiu. — Llurs significacions, qui dexant apart los tres temps novells, en essencia romanen com en les proposicions simples, sofreixen, però, les transformacions inherents al cambi capdal de l'època de referencia. En les darreres, l'època es la d'aquell qui parla, ço es l'actual pera'ls temps absoluts (present, futur, pretèrit perfet, indefinit, imperfet) y la fixada per un adverb temporal pera'ls relatiu (plusquampretèrit imperfet y pretèrit de futur). En les proposicions subordinades l'època de referencia es tostemps la del verb principal; en conseqüencia, les nocions de present, futur y pretèrit resten aplicades al temps d'aquest, o sigui que devenen simultanitat, anterioritat y posterioritat respecte a l'època principal. La qüestió, donchs, que nos toca ara veure es quins temps del indicatiu nos donaran la simultanitat, l'anterioritat y la posterioritat respecte a quiscun dels temps present, futur y diversos pretèrits.

1101. Condicional en lloch de present d'indicatiu. — Denotant una afirmació cortès. També lo trobem en les subordinades, tal com veyérem en les principals (§ 1052):

la gent ho *diu* per tal com ho *volria* (51)
 los homens *son* viciosos qui *deurien* mes usar de raho (2922)
 e molts altres vituperis ... qui *porien* esser dits a ells pus
 dignament (3410)
 los homens, qui sen *deurien* mils que elles abstenir, *usen*
 ne (3433)
 les *obliden* per altres qui no *merexerien* esser lurs serventes
 (3574).

1102. Plusquampretèrit definit. — Enuncia estats o accions esdevingudes y finides en una època precisa, la qual es passada respecte a una altra època també pretèrita.

Lo llegidor ne trobarà exemples en los §§ 1111 y 1112.

1103. Futur de pretèrit. — Enuncia estats o accions futures respecte a una altra època pretèrita.

1104. Antefutur de pretèrit. — Enuncia estats o accions passades respecte a una època, la qual es futura respecte a una altra època pretèrita. Lo llegidor haurà aquests dos temps millor explicats y exemplificats en § 1111.

Relacions temporals entre los verbs principal y subordinat.

1105. Al escatir lo modus en les proposicions subordinades (§§ 1058 sq.) haguérem de descompartirles segons llurs diverses modalitats, car aquestes tenien influència capdal en aquell. Respecte a les relacions temporals no hi ha tal cosa; tant si les subordinades són règims com complements, y qualsevolga que sia la modalitat d'aquests, llurs temps se comporten d'una mateixa guisa. Es més, llevat l'ús del pretèrit imperfecte en lloch del present inactual, que dit pretèrit no acostuma regir lo definit, y qualques canvis de temps qui s'ixen de la regla general, m'inclin vers Díez¹ ans que vers Meyer-Lübke,² y dich que no hi ha cap concordança entre los temps de les principals y los de les subordinades. Lo català se comporta segons lògica; donades les dues èpoques qu'ha de relacionar, tria a pler los dos temps qui les encarnen. No tenim concordança forçada, sinó la inherent a la relació ideològica. Hom no ha d'oblidar, però, que'l present, a més de sa valua actual, té la permanent o infinita qui convé a totes les èpoques.

Axis, donchs, en los exemples hom trobarà indistinctament totes les modalitats.

Verb principal en temps present.

1106. Simultanitat. — Es expressada pel temps present d'indicatiu, adés si sa significança es actual, adés si es permanent, en guisa que no he destriats pas aci los exemples. Aytal present en la subordinada podria ésser apellat present de present:

Proposicions subjectes:

segueix se que *es* semblant a Deu (406)

sesdevé ... quels homens per goig se *exalcen* (911).

Proposicions règims:

jo se quel meu redemptor *viu* (537)

veus que molt hom de bona vida *sofer* pobresa (486)

repütes que ió son a tu molt car (V. 53).

Proposicions règims relatius:

nom *maravell* si nou *pots* entendre (200)

nom *cur* ... si tu ho *saps* o no (1387).

Temporals:

quant son apellats *venen* (1069)

tol les com li *plau* (2876)

es molt oprimida mentre *es* ab lo cors (125)

dormen tro que *deuen* sopar (2725).

¹ *Syntaxe*, pl. 299.

² *Syntaxe*, 678.

Causals:

be *crech* que no era res car hom *son* axi com los altres (142)
 ¿que ten *par*? Tot mal ... car innumerables errors ...
 hi *ha* (876)
 la raho *es* car coses corporals ... coses spirituals no *poden*
 veure (1012)
 noy *vull* respondre ... car no *cal* (2113)
 not *cal* tenir temps en aço ... que per clar ho *he* (2186)
 encara *valets* menys que nous preats que la mia honor
 vostra *es* (2532)
 si naturalment *son* mal compostes axi han star que noy
val alcuna maestria (2827)
 ab gran congoxa *stich* de saberho per tal com nou *puix*
 entendre (196)
ama lo per tal com no *pot* esser franca (305)
 tota substancia intellectual, per tal com *es* separada ... del
 cors, *es* incorruptibla (408)
 nol *ploren* per ço com *pensen* que (580)
 tristor com ja noy *son* me *puny* continuament (1274)
 be *stats* vos com gloria eternal *sperats* (1276)
 pus immortal *es* sens tot dupte poderos *es* afer ... (756)
 pus a tu *plau* jom *pariesch* de assi (V. 460).

Modals:

segons que *veig* gran delit hi *trobés* (522)
 no *se* com se *acosta* ... (602)
 axi *es* ... com tu *dus* (905).

Comparatives:

axi com *moren* los homens *moren* aquelles (101)
 com mes hi *penç* pus clar ho *veig* (147).

Consequència:

tantes *son* les virtuts de que la poria dignament loar que
 no *se* on començ (3224).

Relativa:

jo *comens* ... alla hon *dech* (546).

Posterioritat. — Es trelladada pel futur, qui devé futur
 de present:

Règims directes:

bet *certifich* de una cosa que nols *nomenaras* (2104)
promet vos que jo *complire* vostre desig (V. 91).

Modals:

no *pot* morir segons que per avant *veuras* (307).

Comparatives:

la paret fumada e la cara de les fombres *ixen* tant blanques ... com *volra* lo pintor (2812)
vull les scusar tant com *pore* (2916).

Anterioritat. — Ve determinada pel

α) Pretèrit perfet, quan la proposició subordinada finí en una època passada y precisa (pretèrit definit de present):

Règims directes:

alcuns ... *afermen* que no li *aparech* la anima de Samuel (772)
 tots los apostols ... *confessen* e *testifiquen* ... que Jhesuchrist *feu* ressucitar Latzer (833).

Relatiu:

bem *membre* com *fuy* despullada de les mies vestadures (V. 462).

Temporals:

no *est* ... cara als ... homens de ma terra ... despuys que *comensist* haver infants (V. 245).

Causals:

jo *començ* ... alla hon dech car Job no *fo* jueu (546)
 not *pens* pero que ... que a bona intencio la *tengren* (1527).

Relativa:

yo qui *viu* les eleccions dabbosos no ho *se* (1385).

β) Pretèrit indefinit, quan l'època de la subordinada es passada y imprecisa, mes se projecta fins a l'època present (pretèrit indefinit de present):

Règims directes:

atorch que molta bona persuassio *mavels feta* (502)
jurte ... que en aquesta casa ... tostemps *son stada* serventa (V. 449).

Relatiu:

son fort meravellat que nom *havels feta* mencio (1647).

Temporals:

apres ques *ha vestida* ... la camisa *fa* les inflar (2817)
 nos *saben* leixar de la cosa pus que la *han comensada* (V. 384)
 apenes no *ha passat* una barcada *lexela* a la riba (1938)
 encontinent quen *han begut obliden* totes coses (1919).

Causals:

tot lo delit que *trobes* en las paraules dorpheu es com *ha parlat* damor (1869).

la fama *es* vera ... que jo *he pagat* lo deute a natura (55)
 pus a tu *ha plagut* ... pendre mes noves digna cosa *es*
 quo jo call (1856).

Modal:

la qual segons que *has oyt es* ja en la gloria eternal (3170).

Relativa:

membren molts lochs on *son stats* (1070).

γ) Pretèrit imperfet, quan l'època de la proposició subordinada es passada, imprecisa, mes de durada (pretèrit continuatiu de present):

Règim directe:

crech que no *era* res (141).

Comparatiu:

aytant ne *se* com ne *sabia* (236).

Verb principal en temps futur.

1107. Simultanitat:

α) Futur quan l'època de la subordinada coincideix precisament ab la de la principal; aytal temps fa ací de present de futur:

Règim indirecte:

plau me ... ; mes que *farem* que noy *poras* rahonablement
 contrestar? (521).

Relatiu:

bes *guardaran* que no *vindran* dejunes a taula (2729).

Temporals:

be *faras* ... com tot ho *sabras* (2778)
 nen hi *entrara* mentre *durara* lo dit scisma (1543).

Causal:

los ne *seguira* gran profit ... per tal com *seran* certs de
 moltes coses (1630).

Comparatives:

te *provaré* tant com possiblem *sera* (383)
 de bon grat *complire* vostre manament tant com en mi
sera (1646).

Consequència:

tant breu to *dire* ... que no *pore* pus (2128).

Concessiva:

(Ell te *gitara* a ta honor de la preso) jatsia ... not *spatxara*
 tant tost com tu volries (179).

Relativa:

fare ço que tu manaras (185).

β) Present quan l'època de la subordinada es permanent o quan menys s'estén de des l'època actual a la de la principal. Ací trobem l'ús del present d'indicatiu en sa accepció inactual, permanent, infinida (§ 495 B). Com que comprèn tot temps, es vijarés que pot ésser aplicat com a present a qualsevol època; ací lo veyem aplicat com a coexistent ab lo futur:

Règim directe:

vos *conexerets* que jo *dich* veritat¹ (953).

Temporal:

no *hauran* elles paor de passar per les sumitats dels terrats ... quant *son cridades* ... per llurs amadors (2460).

Causals:

jo no *creure* que siats mort car homens morts no *parlen* (60)
 pus *entens* que ... *diret* la raho perque (1152)
 pus lo teu coratge no *pux* prevenir de bon grat *seguire* aquell (V. 353).

Posterioritat. — També futur, qui serà, donchs, un futur de futur o plusquamfutur:

Conseqüència:

nos lat *procurarem* tal que ella *sera* digna de acostarse a tu (V. 68).

Anterioritat:

α) mes no pas anterior al moment quan hom parla. — Ací havem un temps compost especialment destinat a aquesta significança: lo pretèrit de futur, mal anomenat pels gramàtics futur perfet:

Temporals:

apres que les *hauran despuncellades* elles *cobraran* lur virginitat (888)
 apenes les *hauran cubertes* les *tornaran* descobrir (2394).

Relatives:

tots aquells qui bapisme *hauran reebut* ... *viuran* en paradís (843)
 Lurs cambres ... *trobaras* plens de fornells ... plens de les confeccions que ab gran estudi *hauran aparellades* a lur pintar (2317).

¹ Ço es, que 'jo dich sempre veritat'; es proposició que pot referirse a qualsevol temps y, en conseqüència, al futur 'conexerets'.

β) anterior, noresmenys, al moment quan hom parla. — Tots os temps pretèrits d'acort ab llurs significances:

Causal:

pus *has atorgada* veritat ... lo joch te *strenyere* en breus paraules (2269).

Comparativa:

nols *nomenaras* tant propiament com *han* los filosoffs (2105).

Relativa:

quel spirit *tornara* a Deu qui *ha donat* aquell (799).

1108. Remarca general sobre lo temps futur en les subordinades. — Com que tota cosa futura es contingent, los temps futur y pretèrit de futur en dites proposicions poden ésser substituïts pels temps de la contingencia, ço es, lo present y lo pretèrit de subjunctiu, exceptuant lo cas quan la subordinada sigui causa de la principal, car llavors no hi ha contingencia ans necessitat lògica. Així pot hom construhir tots los exemples de § 1107 llevat lo 1630. Es més, avuy preferiríem construhirles ab subjunctiu.

Verb principal en temps pretèrit definit.

1109. Simultanitat:

α) També pretèrit definit, si l'època subordinada es també precisa; fa, donchs, de present de pretèrit, ço es, coexistencia pretèrita:

Règim directe:

Moyses ... *testifica* que nostre senyor *dix* (745).

Temporals:

no *passa* molt de temps que Griselda se *emprenya* (V. 230)
los quals *foren* mentre *visqueren* (719)

mentre les romanes *visqueren* pobrament *observaren* ...
castedat (2467)

tantost que *foren* riques *mudaren* les demes lurs propositis
(2468)

encontinent que *sabe* la mort daquell ... *begue* ... (3033).

Modals:

se *sforça* a provar la sua opinió com mils *pogue* (267)
com pus melodiosament *pogui cante* alguns virolays (1819).

Comparatives:

axi com ... me *despuyli* les vestadures axim *despulli* les
mies voluntats (V. 347)

perderen mes los cristians ... quant los moros prengueren
la ciutat dacre que tu quant *perdist* ta muller (1851).

Conseqüència:

fuy tant gracios a Cerbero ... que les dites portes me
foren tantost *ubertes* (1753)
 nostre senyor ... *feu* tanta de gracia a ... Griselda que
 algu no *pogue* jutjar que (V. 203).

Relativa:

jo devalle en infern hon *trobe* Euridices (1848).

Tots aquests exemples demostren com la teoria que lo pretèrit definit s'alta més de regir lo pretèrit imperfet que no pas lo mateix pretèrit definit, es errònia per ço que fa al català. Pot ésser qu'en francès realment sos 'parfaits' vulguin ésser acompanyats de preferència per l'imparfait, mes açò no esdevé pas en les llengües ibèriques, qui distingexen curosament la precisió y terminació del definit respecte a la durada imprecisa del imperfet, com es fàcil palesar comparant aquests exemples ab los qui seguxen. Una concordança peculiar, donchs, no existeix.

β) Pretèrit imperfet, si l'època subordinada tingué durada imprecisa:

Règim directe:

per mi li *fo respost* que no *deya* veritat (1380).

Temporals:

Valter con tot hom se *devia* asseure a taula *giras* envers
 Griselda (V. 552)
 mentre jo *dehia* aquestes paraules ... se *preseren* a plorar
 (1781)
 de mentre que Valter *anava* pensiu ... *crida* Griselda
 (V. 150).

Causal:

tot hom *stech* fort meravellat ... perço con ja *era* hora de
 dinar (V. 139).

Comparatives:

(tots *prometeren*) complir son manament axi con aquells
 qui ... apenes *cuydaven* veure lo dia de les noccies
 (V. 100).

Conseqüència:

per alguns dies ... Griselda *stech* ab son pare ab mera-
 vellosa humilitat axi que en ella no *podia* hom conixer
 algun senyal de tristor (V. 501).

Relatives:

Plato *vench* en Italia hon *florien* ladonchs los dexeables de
 Pitagoras (625)
 jom *gire* a Orfeu qui ... *trobava* gran pler (1900).

γ) Present d'indicatiu, o bé pretèrit imperfect, si l'època de la subordinada es permanent, inactual, infinida, ço es, si correspon a l'accepció permanent del temps present. Trobarem dita accepció coexistent ab lo futur (§ 1107 β); ací la veyem coexistent ab lo pretèrit. Emperò allí no hi havia altre temps que se li contrastés, y ací havem lo pretèrit imperfect.

1110. En efecte, quan hom enuncia com a pretèrita una proposició sempre permanent, apar que lo present universal hauria d'ésser rigorós ('jo *mantingui* que Barcelona *es* bella'), des lo moment que dita proposició no sols era verdadera llavors, al enunciarla, ans ho es també ara, y en general en tot temps. Emperò, si aquell qui parla se situa en l'època pretèrita de la proposició principal, es vijarés que des d'aquell punt d'obrir, la coexistencia, l'actualitat, es trelladada pel pretèrit imperfect, com hem vist en § 1109 β. Y així dihem: 'jo *mantingui* que Barcelona *era* bella', sens que volguem suposar qu'ara no ho sigui, ans ab lo mateix sentit exacte que si haguéssim dit 'es'.

Meyer-Lübke refereix aquesta qüestió a les proposicions règims, y principalment als verbs declaratius y interrogatius,¹ essent així que moltes altres proposicions lo presenten, com provarà Metge ab un passatge comparatiu.

Lo llatí se plaví de la correspondencia dels temps, y així usava en aquest punt lo pretèrit imperfect; es per açò, per tradició llatina qu'encara avuy li donem la preferencia; emperò, logicament, y segons lo sentit de la llengua, hauríem d'esmerçar sempre lo present. En guisa qu'ací la historia se contradeix ab la lògica, y es per açò precisament qu'es una concordança digne d'esmentar.

Molt poch nos hi aydarà Metge; car apenes si nos ne proporciona exemples:

Usa lo present inactual:

Axi com aquell qui ... *spera* hoir cosa nova ... jo ... *figue* la orella (1728).

Esmerça lo pretèrit imperfect:

Eschides *dix* ... que les animas *eren*² sempiternals (620)
qui *tengueren* que les animas *eren*² divinals (734):

Posterioritat:

α) Quan l'època de la subordinada es posterior al pretèrit de la principal, havem un dels mesters d'un temps novell que no hem trobat en la proposició simple, ço es, lo

1111. Futur de pretèrit. — De la mateixa manera que los infinitius ab lo present d'indicatiu de 'haver' formaren los 'futurs

¹ *Syntaxe*, 679.

² Remarqui hom que les ànimes *són* sempiternals, divinals.

de present' de la major part de les llengües romàniques (amar-he, amaré), los infinitius també, ab lo pretèrit imperfet d'indicatiu del mateix auxiliar, afaysonaren un nou temps romànich apellat 'condicional', qui mancava en la llengua llatina; de 'amar-havía' ne resultà 'amaria'. Com de costum en la gramàtica, lo nom de 'condicional' li es ben imperfet, car jatsia qu'aytal novella forma flexional constituïx un temps subjunctiu de condició (§ 1141), compleix noresmenys lo molt important temps del indicatiu qu'ara examinem.

En son mester indicatiu son ver nom hauria d'esser 'minusquampretèrit', menys que pretèrit, ço es, 'futur de pretèrit'.

Nos trobem ací ab un temps d'indicatiu relatiu, ço es, no referit a l'època present o qu'hom parla, sinó a època passada (§ 521). Si comparem la clàusula 'crech qu'escrirà' ab 'creguí qu'escriria', tot seguit veurem que la diferencia estriba en l'època de referencia: en la primera es ara, 'escriure-ha, escriurà', en un temps futur respecte a ara; en la segona, es una època passada, 'escriure-havía, escriuria', en un temps futur respecte a dita època passada. En conseqüència, 'escriria' es, conforme a sa etimologia, un 'futur de pretèrit'.

Aquest temps no pot pas anar en la proposició principal, ans en les subordinades. Emperò, sa valua es indicativa com les dels plusquampretèrits, per quant expressa realitat:

Samuel li *dix* que lendema *morria* ab sos fills e *seria* ab ell (770)

(ella) sperant que *manaria* esser fet della per Valter (V. 418).

Lo futur de pretèrit pot aparèixer en una proposició sola, mes en lo fons es per ço com la principal resta sobrentesa ('tragué la rifa; compraria una casa, posaria cotxe', etc.; hom entén: 'ell se deya que ...'). No consta en Metge.

β) Quan l'època de la subordinada es posterior al pretèrit de la principal, mes anterior a una tercera època també pretèrita respecte a l'època actual, havem lo 'futur de pretèrit' compost mitjançant l'auxiliar 'haver', ço es, lo temps 'antefutur de pretèrit'.¹ Ací havem quatre èpoques: l'actual del qui parla, la pretèrita de la proposició principal, una altra pretèrita, emperò menys que la precehent, y, finalment, la del temps qu'estudiem colocada entre abdos pretèrits; 'creguí qu'hauries vingut quan haguessis acabat'. Primera època: l'actual de jo qui parl; segona, pretèrita: 'creguí'; tercera, una menys pretèrita, més moderna, 'quan haguessis acabat'; y quarta, una colocada entre les darreres, ço es, futura respecte a 'creguí' y pretèrita respecte a 'quan haguessis acabat', ço es, 'qu'hauries vingut'.

γ) Quan l'època de la subordinada es no sols posterior al pretèrit de la principal ans aytambé a l'època actual, llavors es

¹ Adopt quasi lo nom de Bello, 'ante-pos-pretèrit' (*Gram.*, 295).

lògich qu'en lloch del 'futur de pretèrit' poguem usar també lo 'futur absolut' o de present; axís diu lo ms. A. en:

Daniel prophetant *denuncia* quel gran princep Michael se *levava* e molts daquells qui dormen ... se *despertaran* (805).

Emperò, àdhuch en aytal cas podem usar lo 'futur de pretèrit', com, per exemple, Metge escriu en:

(Jhesuchrist) *dix* quels mals *irien* a turment (827).

Avuy, certes, sempre preferim lo 'futur de pretèrit'.

Anterioritat:

α) Plusquampretèrit definit, si l'època subordinada es passada y precisa respecte al pretèrit de la principal; havem, donchs, dos pretèrits definit, un més pretèrit que l'altre.

Aquest es lo temps relatiu de que nos hem ocupat en los §§ 1099 y 1102; emperò ací, ço es, com a subordinat a un pretèrit, es ahont lo trobem més freqüentment:

Temporals:

Jacob apres que li *hagueren dit* sos fills que ... *dix* (763)
ressuçita ... un hom ... encontinent que *hague tocat* los
 ossos daquell (785)
 apenes *hagui deseparat* lo meu cors ... jo *fuy posat* en
 lo juy de ... (1373)
 apres que *fuy entrat* dins ... *digui* (1755)
 apres que *foren entrats* dins la casa de Janicola ... *tro-*
baren Griselda (V. 168)
 con lo pare ... *fo vengut* ... Valter *dix* (V. 156)
 apres que ... *fo venguda* ... li *dix* (V. 512).

β) Plusquampretèrit imperfect, si la subordinada es passada, mes imprecisa y de durada, respecte a la principal. Aquest es lo lloch més propi pera l'altre temps relatiu de que hem parlat en los §§ 522 y 1049.

Subjecte:

a la mia memoria *occorrech* que jo li *havia ofert* ... dir (3357).

Modal:

trames lo dit infant per lalgutzir a Bolunya axi con *havia fet* de la filla (V. 380).

Relatives:

studiant en la cambra on jo *havia acostumat* star ... me *vench* (9)
reti lo spirit a Deu quil me *havia donat* (42).

Verb principal en pretèrit imperfet.

1112. Simultanitat:

α) Pretèrit imperfet, quan l'època de la subordinada té extensió equivalent a la principal, ço es, no surt d'ésser pretèrita:

Règim relatiu:

se *meravellaven* com tan gran saviesa ... se *amagaven* jus tal habit (V. 548).

Temporals:

aquelles que io *solia* vestir com *stava* ab tu (V. 476)
mentre jo *vivia* vosaltres *erets* ... (1157)
en les obres del qual en temps que io *amava* me *solia* molt delitar (V. 21).

Causals:

orats *eren* sino per tal com *crehien* ço que ... (698)
si en infern *devia* plorar *paria* que ... (765)
si aquesta sperança *havia* Job no *creya* que la sua anima fos mortal (540).

Modal:

la muller no *volia* ne *avorria* alguna cosa sino axí com a son marit *plavia* (V. 393).

Comparativa:

jom *delitava* molt mes que no *devia* (1326).

Conseqüència:

en lo qual se *delitaven* tant que aquells qui naturalment son enemichs *staven* ensemps (1827)
per moltes altres provincies *era scampada* la sua virtuosa fama axí que molta gent ... *venia* per mirar aquella (V. 214).

Aquests exemples proven a pler que'l pretèrit imperfet regeix pretèrit imperfet. Ço que precisament no admet es un pretèrit definit subordinat. (Cf. § 1109α.) Com aquest indica acció precisa y terminada, enfront d'un pretèrit imperfet en la principal, sempre resulta més passada, ço es, plusquampretèrita, y es aquest lo temps preferit per la llengua.

β) Si l'època de la subordinada es permanent, nos trobem en lo cas examinat en § 1110. Podem usar, segons lo llatí, lo pretèrit continuatiu 'Jesucrist deya que la castetat *era* virtut angèlica', o lo present inactual 'Jesucrist deya que la castetat *es* virtut angèlica':

deyen que quant lo cors del hom *moria* la anima *romania*¹ (563).

¹ En lloch de 'deyen que quant lo cors del hom *mor* la anima *roman*'.

Posterioritat:

α) Futur de pretèrit, en lo mateix cas examinat en § 1111:

(jo) *sperava* rahonablement quet *lunyaries* daquexa vana opinio (1592).

β) Present:

la qual *era* tant clara a mi com *es* ara la immortalitat de la anima racional (1174).

γ) Futur de present, igual que hem dit en § 1111γ:

No n'hi ha exemples en Metge.

Anterioritat:

α) Plusquampretèrit continuatiu:

Temporal:

aço *era* quant *havia viscut* lo cors viciosament (673).

Causals:

deya que *era* una de les pus benaventurades fembres del mon com *havia concebut* aytals fills (3140)

era tengut per fort savi com tant gran virtut ... *havia acostada* a si mateix (V. 219)

egual alegria ... li *demonstrava* de fet que de abans *havia acostumat* (V. 315).

Relativa:

l'altra *era* de retornament als deus don *era* venguda (679).

β) Plusquampretèrit definit:

Consequència:

era de tant gran autoritat que altres sino ell ... no foren *tenguts* ... per savis (623).

Remarqui hom que tant lo pretèrit definit com l'imperfet regexen principalment los matexos temps pera indicar èpoques més passades. (Cf. § 1111, Ant. α.)

Verb principal en pretèrit indefinit.

1113. Simultanitat. — L'època del pretèrit indefinit s'espandeix des lo pretèrit en qu'esdevingué l'acció fins abans lo moment actual d'aquell qui parla; no essent, donchs, un moment sinó una extensió temporal, podran ésser donats diversos casos en la simultanitat:

α) Pretèrit indefinit quan l'època de la subordinada coincideix en extensió ab la principal:

Causals:

en gran suspita ... me *havets posat* com nom *havets acabat* ço .., (1673)

atreuiment gran *he haut* con *he gosat* parlar apres ... (V. 614).

Modal:

la present historia ... *he arromansada* com pus pla *he puscut* (V. 609).

β) Present quan l'època de la subordinada es permanent. Ací resulta que l'època de la principal té una extensió indefinida mes qui's para abans lo moment actual, y l'època de la subordinada comprèn aquella y encara sobrepassa aquest, com sigui que resta permanent:

Règim directe:

ha mes en fama que *sots* mort (54).

Causal:

has loat tu mateix per tal com ella *es* carn de la tua carn (2203).

Comparativa:

son stada muller de tant noble baro com tu *est* (V. 458).

Ací havem la mateixa qüestió qu'en los §§ 1110 y 1112 β. Lo present permanent pot ésser substituhit per lo pretèrit imperfect: 'ha mes en fama qu'*erets* mort'. Axis dihem també: 'En Maura ha dit que Espanya *era* immortal', volent dir '*es* immortal'. Metge no té cap passatge ab pretèrit.

Posterioritat:

α) Futur de pretèrit en lo mateix cas del § 1111. ('Jo *he llegit* que *plouria*. Li *he escrit* que hi *aniria*').

β) Futur de present igual com hem dit en lo § 1111 γ. ('Li *he escrit* que hi *aniré*').

Anterioritat:

α) Pretèrit definit si l'època subordinada es passada y precisa:

Temporals:

lonch temps *ha passat* que *oble* fort bon loch entrels sants (1552)

son passats daquest segle despuys quel scisma *comensa* (1540)

has liurat a oblit despuys que jo *deseppure* lo cors (1709).

Causal:

E *he* ell *posat* primer per ço com entrels gentils *fo* lo millor (548).

Comparativa:

han hauda meravellosa paciència axi con *fo* Porcia (V. 626).

β) Pretèrit imperfect si l'època subordinada es imprecisa y de durada:

son stats mentre *vivien* fort savis homens (1702).

Verb principal en plusquampretèrit imperfet.

1114. Simultanitat. — Seria lo mateix temps: 'Janicola *havia imaginat* que Valter *havia gitada* sa muller de casa', o també los pretèrits continuatiu y definit:

aquesta matexa opinio *havia hauda* lo dit ... Scipio qui ... *disputa* molt sobrel bon regiment de la cosa publica (654).

Posterioritat: futur de pretèrit. — Es natural com sigui lo temps futur de tots los pretèrits:

Janicola ... *havia imaginat* que Valter ... aquella qualque dia con ne *seria* huyat *gitaria* de casa (V. 493).

Anterioritat. — Poden usarse los pretèrits, llevat l'indefinit; axis podriemdir: 'Janicola *havia sentit* dir que Valter *batia* sa muller; ... que Valter *baté* dues voltes sa muller'.

Verb principal en imperatiu.

1115. L'únich temps d'aquest modus acostuma ésser considerat com d'època actual; emperò les ordres poden ésser donades pera compliment actual o futur ('legeix la carta; publica lo llibre quan l'hagis acabat').

Exactament igual que'l present d'indicatiu, l'imperatiu pot regir proposicions subordinades d'època present, futura y pretèrita.

1116. Imperatiu ab valua present:

Simultanitat. — Verb subordinat en indicatiu present:

Règims directes:

sapies que axi *es* (274)

cregam que axi *es* (618).

Causals:

girat ... car aquest cors ... fantastich *es* (160)

pus axi ho *vols hoies* (1371)

aço *vulles* fer spatxadament car los jorns sen *van* (V. 60).

Ací hem d'observar l'ús del futur en lloch del present de subjunctiu, la significança d'aquell essent de simultanitat:

Modals:

apellals tu com tu *volras* (2100)

fe de les tues coses axi con te *plaura* (V. 259).

Relativa:

digues ço quet *volras* (530).

Posterioritat. — Futur d'indicatiu:

Causal:

lexa anar laygua pel riu que ... *conexeras* gran part del misteri (1696).

Relativa:

passats animes a les tenebres infernals on *soferrets* fret e calor (1935).

Anterioritat. — Qualsevol dels pretèrits. Metge sols té:

Causal:

les barres li *asseguen* a qui primer ne parla que jo fos vostra muller que jo no feya per vos (2565).

1117. Imperatiu ab valua futura:

Simultanitat. — Futur d'indicatiu:

Temporal:

not *faça* cura¹ de publicar aquell quant lo *sabras* (1699).

Posterioritat. — Futur. Metge no'n té exemple.

Anterioritat. — Pretèrit de futur; aquest temps precisament demostra l'accepció futura del imperatiu:

*reembre*² la mia anima de la ma de imfern com *haura* *reebut* mi (793).

Temps del subjunctiu.

1118. Lo modus subjunctiu llatí tenia formes pròpies pera quatre temps: 'cantem', 'cantarem', 'cantaverim', 'cantavíssem'; la del futur 'cantavero' era emprada al futur perfect del indicatiu. Lo català, a diferencia del castellà ('cantare'), no té futur subjunctiu pròpi, ni, a diferencia del llatí, pot esmerçar subjuntivament una forma del indicatiu.³ Supleix la manca, com les altres llengües romàniques, ab lo present de subjunctiu, qui, en conseqüència, té dues values, present y futura, acumulació que, d'altra part, també lo castellà té, com sigui que la forma 'cantare' té significança hipotètica y sols es esmerçada en los casos que hi correspon.

De les quatre formes subjunctives del llatí, lo català ha heretades la present 'cante', y la del pretèrit plusquamperfect 'cantés'; la primera ab sa mateixa significança, mes la segona trelladada a la del pretèrit imperfect, com després veurem mellor. Ha perdudes 'cantarem' y 'cantaverim'. Aquella es estat substituïda per una forma derivada del plusquamperfect indicatiu ('cantaveram') 'cantara'; aquesta ha trobada equivalent en una combinació perifràstica, 'haja cantat'. Finalment, ab una altra perifrasi s'es format lo passat del imperfect, 'haguera cantat'.

¹ 'Tu no faras cura ...'.

² 'Tu reembras ...'.

³ L'ús del futur del indicatiu en lloch del present de subjunctiu, es una transferència de temps, mes no que'l subjunctiu s'hagi format un futur ab les formes d'aquell.

Los temps subjunctius catalans resten, donchs: present 'cante'; pretèrit indefinit 'haja cantat'; pretèrit imperfect 'cantara, cantés' y plusquampretèrit imperfect 'haguera, hagués cantat'.

Respecte a llurs significances, com sigui que jo no les he vistes propiament definides en cap gramàtica, preferesch establirles per inducció després d'haver analitzats aquests temps en relació ab los de les proposicions principals.

Verb principal en indicatiu present.

1119. Simultanitat y posterioritat. — Present de subjunctiu, adés si la significança d'aquest es actual, adés si es permanent:

Simultanitat: Règims directes:

esper quem ho *engranets* (1132)

vull que *sapies* (1594)

tracten e meten en obra que aquella cosa no *vengue* a bona perfeccio (2481)

cerques quet *desengan* (2773)

¿vols ... que't *respona?* (1129)

tu *entens* que *sia* fort gran en amar dones (2216).

Règim indirecte:

(quatre coses) me *stimulen* cascuna que jo primerament vos *deman* daquella (1222).

Règims relatius:

ans se *gloriegen* que aquells *vagen* be arreats (3599)

no *curants* quen *envellexen* abans de temps ... (*suplexen* ...) (2303)

no *puix* star que not *diga* (3269)

be *fan* quel *continuen* (3486)

fan be ques *presen* de lur honor (3577)

bes *guarden* ells que no *juguen* (3525).

Causal:

que *sia* propria substancia clar *es* com alcun altre spirit no *reeba* carn (298)

com la anima racional ... *senta sapie* e *visque segueix* se que (405)

alcuna cosa no *es* a ella contraria com ... ella *sia* conexedora ... de tots los contraris (428)

cosa corporal per si matexa nos *pot* moure com en tot moviment *sia* necessari movent e mogut (1097)

com donchs totes les tues coses *placien* ... a nos ... *suplicam* te (V. 54).

Conseqüència:

cosa corporal de si matexa no *pot* esser axi movent que alguna cosa no la *haia* a mōure (1099).

ab tot aço no *poden* tant fer que *placien* a ells (2387)
 ¿Son jo tant letja ... que nom *deïats* amar? (2540).

Concessives:

afermen jatsia que en diverses maneres ho *diguen* (271)
 no *es* cosa en lo mon per facil que *sia* (202)
 tu *coneys* be com va lo fet per molt quiet *sforts* de daurar
 (3502).

Hipotètiques:

fe mi *indueix* a creureles posat que alcun scrupol de dubi-
 tacio mi *ocorrega* (516)
 be stats vos ... com gloria eternal *sperats* posat que no
 la *haiats* a present (1276)
 posat quen hi *haia* nol *pot* hom aconseguir (2084)
 los quals posat quels ho *diguen* no son gens *creeguts* (2512)
 no *es* maravella si aquelles fan errades posat que alcunes
 ne *fassen* (2926)
es lur vianda comuna solament quels mesquins de marits
 hi *puxen* bastar (2704).

Relativa:

qui *es* qui res de be *sapia* (3005).

Posterioritat. — Aci lo mester del present equival a 'futur
 de present' (§ 1106, post.: '*creuen* que may *vindrà*');

Règim directe:

no *creen* que james lurs *venga* (187).

Relatiu:

te *prech* que ... no *iaquesques* menjar a besties salvatges
 ... los delicats membres de aquest tant noble infant
 (V. 371)
 vosaltres *trobat*s pler que jo *prena* muller (V. 90)
 tu *trobes* plaer que yo *muyra* (V. 354).

Temporals:

daltra materia *havem* a tractar abans que hic *partiscam*
 (2155)
 que ten *sembla* abans que pus avant *procehescam* (2896).

Finals:

remet les a Radamantus quels *do* la sentència que merexen
 (1968)
 per tal que no *puxes* dir que a fameiar te havia convidat
vull te sadollar (831)
es temerosa del cars del seu cors pèr tal que mes per
 ell *sia* *sostenguda* (308).

Relativa:

son terriblament irats si elles *fan* alcuna cosa que encon-
 tinent nols *sia* manifestada (3511).

Anterioritat:

α) Pretèrit indefinit de subjunctiu. — Quan l'època de la subordinada es passada, imprecisa y se projecta fins a l'època present (§ 1106, Ant. β : 'ell vos *ha manat* massa sovint'):

Proposicions subjectes:

massa *es* per a ell ... que us *haia manat* (1692)
 be *es* consonant a raho ... que ho *haia oblidat* (1711)
 nom *recorda* que jamay *haia lest* res dells (1715).

Relatives:

qui *es* qui no *hage* oyt (3061)
 no *se* ley ne secta que *haia* loat homens portar arreaments de dona (3465).

L'indefinit es a voltes usat a tort en lloch del definit:

E *es* me vijares que aquella ... *haia posada*¹ Cicero en lo seu Tuscula (508).

β) Pretèrit imperfect de subjunctiu. — Quan la proposició subordinada finí en una època passada y precisa:

Subjecte:

nom *es* semblant que per dir aquexes paraules *cregues* ell lo contrari (701).

Causal y comparativa:

com ... a mi *aparegues* Clement e sos succehidors esser legítims vicaris, sens culpa *son* e digne de menor reprehensio que si no *obtemperas* a hun ne a altre (1459).

1120. Imperfet de subjunctiu en lloch del pretèrit perfet d'indicatiu. — Hom troba aquesta substitució en moltes llengües romàniques, enclòs lo català antich; en Metge, però, gayrebé no hi consta. Axis lo passatge:

bem membre com *fuy* despullada de les mies vestadures (V. 462)

segons dita substitució resultaria:

bem membre com *fos* jo despullada ...

Hem de comprendre qu'en realitat hi ha ací una substitució de modus; car, com acabem de veure (§ 1119 β), l'imperfet de subjunctiu en la subordinada omple, respecte al present d'indicatiu de la principal, lo mateix paper que'l pretèrit perfet en les subordinades qui van en indicatiu (§ 1106, Ant. α). Axis: 'jo crech que vingueres', 'jo no crech que vinguessis'. Lo fenomen qu'ací anotem es, donchs: 'jo crech que vinguessis'.

¹ Hauria de dir '*posés*', car l'època del Tusculà es precisa.

L'imperfet de subjunctiu substituhidor, pot tenir no sols la forma en '-as', ans també la '-ra' provinent del plusquamperfet d'indicatiu llatí. Y àdhuch, potser, en castellà y català la segona sovintaja més en lo lloch del perfet. Tindriem ací una reminiscencia del sentit llatí: 'havia cantat' ('cantaveram' > 'cantara') en lloch de 'cantí': 'cantó lo que aprendiera (aprendí) en mi tierra'.

Metge n'ofereix un exemple en proposició simple:

jamay no *isquera* de casa ne *volgra* haver res fèt sens
licencia mia (3559).

Tornarem a parlar d'aquesta substitució en § 1171.

Verb principal en futur.

1120bis. Simultanitat y posterioritat. — Present de subjunctiu:

Simultanitat. — Proposicions subjectes:

sera mester ques *faça* encontinent (2484)
no *sera* mester a les dones quels *demanen* on han estat
(3530).

Proposició règim:

jò no *creure* que *siats* mort (59).

Temporal:

mentre que io *visque* no *sere* huiada ... de fer ço que ...
(V. 526).

Concessives:

per molt quey *aprims* lo teu enginy nols *nomenaras* ...
tant propriament com ... (2104)
bem *plaura* ... hoyr ho *jassia* per experiència ne *veia*
gran partida cascun jorn (909)
jassia ... que alcun fel cristià no *dega* ... morir soptat
... *diret* la rao (1148)
jatssia que no *sies* be vestida ... *pendras* carrech de reebre
(V. 520).

Relativa:

no *hauran* alcun special vehi o ortola qui per elles no
sia terriblament ocupat (2319).

Posterioritat:

Temporal:

reptaran los continuament desser homens sens fe ... tro
a tant que *fassa* ço que ... (2681).

Final:

per tal que mils ho *entenes* *declarar* to *he* breument (275).

Hipotètica:

ab que *vinga* qualche dia ... ben *sere* content (189).

Anterioritat:

α) Època subordinada definida y limitada, pretèrit imperfet de subjunctiu (§ 1107, ant. β: 'tu *trobaràs* que Déu *diguí* al criar l'home «*façam*»).

Règin:

no *trobaras* que ... nostre senyor Deus *digues* «*façam*» (758).

β) Època subordinada imprecisa y de conseqüències fins a l'època actual, pretèrit indefinit de subjunctiu. Axís l'exemple precehent pot devenir:

No *trobaràs* que ... Déu *hagi* may *dit* 'no *façam*'.

Verb principal en pretèrit definit.

1121. Simultanitat y posterioritat. — Pretèrit imperfet de subjunctiu: (§ 1109: 'jo'm *giri* detràs, quan ella *defalli*', 'jo *vegi* que'l rey *venia*').

Simultanitat:**Subjectes:**

a mi *fo* vijares que *vees* lo rey (29)

nom *dona* vijares que axi ho *cregues* ell (692).

Règims:

jo *tament* que ella no *defallis* ... *girem* detras (1806)

gran paciència que *hague* ... en soferir que *diguessen* alguns atrevits (3246)

preguel ... quem *volgues* acabar ço (2159).

Relatiu:

null temps vos *basta* lo cor quem *besassets* a vostra requesta (2535).

Causals:

com una serp *volgues* lo dit cap devorar *fo convertida* en roca (1845)

com *fos condemnat* corporalment ella ... lo *amaga* en son lit (3054)

* con algu no *sabes* noves de la novia tot hom *stech* fort meravellat (V. 138).

Final:

(*comensa*) de amonestar les altres companyes que li *aiudassen* (V. 529).

Modal:

no li *exi* de la boca que algu *hois* (V. 319).

Hipotètica:

Valter axi com si *degues* exir a carrera ... *isque* fora lo seu palau (V. 142)
 axi com si *hagues* a fer un gran crim *demana* linfant (V. 363).

Concessiva:

jatsia que ella ... *entenes* que ... empero no *gita* lagremes (V. 284).

Relativa:

a mi ensercant ... alguna cosa ab la qual *pogues* complaure a les dones virtuoses *occorrec* laltre dia (V. 5).

Posterioritat (§ 1111: 'ell *cregué* que jo *moriria*'). — Ací, donchs, lo pretèrit de subjunctiu correspon al 'futur de pretèrit' del indicatiu:

Règims:

concordaren ensemps que ... *fos* jutge (2247)
ordona que jo *morís* (1166)
inhibi que alcu ... no *gosas* dir lo contrari (1480)
 Valter los *assigna* que *fossen* aparellats (V. 103).

Relatiu:

parla que jo *fos* vostra muller (2564).

Temporals:

per tres jorns abans que *morís disputa* molt sobre ... (654)
 abans que *procehis* a matarse *legi* lo libre (685).

Finals:

legi lo libre de Plato ... per tal que ab pler *morís* (606)
 Plato *vench* en Italia ... per tal que *aprengues* dells (625)
 lat *fiu* ... estudiar per tal que jo e tu ne *poguessem* avergades conferir (663)
feula aportar ab gran diligencia a Bolunya a sa germana ... que la *nodris* e que la *instruis* (V. 304)
entrassen en la casa de son pare perço que *spatxas* ço que ... (V. 148).

Anterioritat. — Plusquampretèrit de subjunctiu (§ 1111 ant.: 'ell *digué* qu'*havia vençut* lo major príncep del món').

Hipotètica:

sen *glorieja* tant com si *hagues vençut* lo major ... princep del mon (3003).

Concessives:

la qual lonch temps ha passat que *obte* fort bon loch entrels sants ... jassia ... *hagues merescut* prerogativa singular (1554)

no *volgui* pendre muller ... jassia per moltes ne *fos stat request* (1817)

jatsia que sos vassalls *haguessen* mes *amat* fill empero ... tota la gent ne *hac* fort gran pler (V. 233).

1122. Pretèrit en lloch de plusquampretèrit. — Ací havem lo cas contrari del § 1120. L'explicació d'aquest cambi de temps es palesa; ja hem vist que l'imperfet català prové del plusquamperfet llatí; sovint en nostres clàssichs hom troba aquell temps, no ab la significança catalana, ans ab la llatina, y, en conseqüència, en lloch del novell plusquampretèrit perifràstich català:

com son marit *adulteras* ab una cativa nulltemps ho *volch* descobrir (3049)

com ella ... *fos morduda* ... mori¹ (1743)

que algun no *pogue* jutjar que *fos nodrida* en casa de pastor (V. 204).

Verb principal en pretèrit imperfet.

1123. Simultanitat y posterioritat. — Pretèrit imperfet de subjunctiu (cf. § 1112: 'jo *creya* que les ànimes *eren* immortals').

Simultanitat. — Proposicions subjectes:

a mi *era* necessari que la un *cregues* (1455).

Règims:

no *podia* hom encara be presomir que *fos* mort (1373)

no *veya* que esperit ne altra cosa lurs *isques* del cos (66).

Relatiu:

jom *adelitava* que *visques* en libertat (V. 78).

Temporal:

lavors *era* hora quen *elegissen* altre com abans non *degues-*
sen elegir (1401).

Modal:

posat ... que axi *fos* com los dits cardinals allegaven no *devien* elegir altre tantost (1395).

Hipotètica:

stave vergonyosa axi com si *fos levada* de dormir (V. 575).

Conseqüència:

no *merexia* jo ... tant gran gracia que *venguessets* a tant petit hom com jo son (1616).

Relativa:

una vil fembra *merexiets* queus *faes* semblant que vos me fets (2566).

¹ Ço es: 'com son marit *hagués adulterat* ab una cativa ...', 'com ella *fos estada morduda* ... mori'.

1124. Present de subjunctiu inactual o pretèrit imperfect de subjunctiu. — Hem d'anotar lo mateix estat de coses examinat en § 1110. Ab lo pretèrit perfet d'indicatiu no hem trobat cap pretèrit imperfect de subjunctiu qui pogués ésser substituhit per un present inactual. (§ 1121). Així, per exemple, de la mateixa manera qu'examínarem les dues contruccions: 'jo mantinguí que Barcelona es bella', '... que Barcelona era bella', hauria pogut Metge proporcionar-nos un passatge parió a 'jo no mantinguí que Barcelona fos bella', '... que Barcelona sigui bella'. Mes aci ab lo pretèrit imperfect d'indicatiu havem:

aparia que *era* sa intenció que les ànimes *fossen* immortals (766)
no *creya* que la sua ànima *fos* mortal (541)

y com que les ànimes, en cas d'ésserho, ho són sempre d'immortals, podem dir, usant lo present inactual, 'era sa intenció que les ànimes *siguin* immortals', 'no creya que la sua ànima *sigui* mortal'.

Metge segueix la construcció llatina en aquells dos únics exemples qui nos ofereix.

Posterioritat (cf. § 1112, post.: 'ell *creya* que's *moriria*').

Proposició subjecte:

no li *era* vijares que *morís* (674).

Règim:

desiyaven que ... *fossels* extirpat de la faç de la terra (1161).

Temporal:

abans que *venguesses* en lo mon que *eres* (124).

Finals:

ho *fahien* ... per tal que tost *sclatassen* (2737)
a ell *era* *dada* licencia per lo dit papa que ... *pogues*
pendre altra muller (V. 411).

Conseqüència:

penediamen pero no tant que no mi *tornas* alcunes vegades (1333).

Anterioritat. — Plusquampretèrit de subjunctiu (cf. § 1112, ant.: 'jo *creya* que *l'havia fet* callar').

Subjecte:

not *bastava* prou que *haguesses fet* callar lo senyor rey (1862).

Causal:

en ella no *podia* hom conèixer algun senyal de tristor ...
con tostamps ... *hagues viscut* humil (502).

Verb principal en pretèrit indefinit d'indicatiu.

1125. Recordem l'extensió temporal qu'aquest temps abasta, pera comprendre lo major nombre de distincions que caldrà puntualitzar:

Simultanitat:

α) Pretèrit indefinit de subjunctiu. — Quan l'època de la subordinada coincideix en extensió ab la principal (cf. § 1113: '*han desitjat* mort d'altri si bé no *han pogut* complir llur desig'):

Concessiva:

han desiyat mort d'altri ... jassia no *hagen pogut* lur desitg complir (2040).

β) Present de subjunctiu inactual. — Aquest dóna compte d'un fet permanent, d'extensió temporal major, donchs, que'l mateix pretèrit indefinit de la principal (cf. § 1113 β: '*he deliberat* de traduhir 'Valter' per ço com aquesta historia *es* meravellosa'):

Règim directe:

no *has mostrat* que ho *sies* (2118).

Causal:

com la dita istoria *sia* fundada en virtuts de paciència ... per ço *he deliberat* de arromansar la (V. 10).

Relativa:

no *es stat* home qui *sia* nat qui no *muyre* (1261).

Posterioritat:

α) Pretèrit imperfet de subjunctiu. — Quan la posterioritat comença a ésser computada de des l'època de la principal (cf. § 1113, post.: '*he pensat* que tu hi *aniries*'):

Règim directe:

Assaiat he ... que pacientment ho *soferis* (1767).

Relatiu:

has deslliurada la meua anima que no *peris* (803).

Final:

lome *es estat creat* en lo mitg per tal que *fos* pus baix quels angels (89).

β) Present de subjunctiu. — Quan la posterioritat comença a ésser computada de des l'època actual; pot coincidir ab aquesta o ésser futura, mes no pot esserne passada, com en α), (cf. § 1113, post. β: '*he pensat* que tu hi *aniràs*'):

Règim directe:

Deus *ha ordonat* que aquests falcons ... *criden e udolen* ... aquest hom ... me *faça* (1341).

Final:

he deliberat de ... trametre laus per que vos e les altres dones ... *prenets* eximpli (V. 14).

Anterioritat: plusquampretèrit de subjunctiu. — No n'hi ha exemples. Podríem convertir lo 548 del § 1113 Ant. β, axis: e *he* ell *posat* primer com entrels gentils *fos stat* lo millor.

Verb principal en pretèrit de futur indicatiu.

1126. Sols hi ha un exemple:

Posterioritat. — Pretèrit indefinit de subjunctiu:

-aquexa altra me *sera cayguda* del cap ans que *sia acabada* de ligar (2375).

Lo pretèrit indefinit 'sia acabada', ('m'hagi acabat'), té ací accepció futura indefinida, de la matexa guisa que'l present de subjunctiu. Axis donchs, com 'm'haurà cayguda abans que m'acabi de vestir' es parió a 'm'haurà cayguda abans que m'acabaré de vestir', la frase que comentem equival a 'm'haurà cayguda abans que m'hauré acabat de vestir'.

Verb principal en imperatiu.

1127. A diferencia de ço vist en lo § 1117, ací Metge sols té exemples en que l'imperatiu té valua present.

Respecte al verb subordinat, tant la simultanitat com la posterioritat se traduhexen pel present de subjunctiu, lo qual ja sabem té values present y futura:

Subjectes:

sia vostra merce que non *haiats* afany (872)
Placiet douchs que *hoyes* les pregaries ... (V. 65)
placia a nostre senyor Deu que en breu hi *siats* (1359)
 la qual *placia* a Deu que en bon punt hic venga (V. 458).

Finals:

adobam lalfarda que nom *cobra* tant los pits (2373)
fe ton poder que *muyres* en segur a tranquille port (3796).

Ja hem vist com Metge usa a voltes lo futur d'indicatiu en lloch del present de subjunctiu (§ 1116).

Anterioritat. — Pretèrit indefinit de subjunctiu. ('*Agafeu* qui *hagi dita* tal cosa').

Definicions dels temps subjunctius.

1128. Essent lo subjunctiu, contingent (en moltes proposicions subordinades adverbials y en los règims de verbs de sentiment y voluntat), o dubitatiu (en les proposicions règims de verbs de pensament negatius), no es ilògich ço qu'hem constatat, ço es, que son temps present trelladi també lo futur. En conseqüència, axis com en indicatiu havíem tres èpoques absolutes, 'pretèrita, present y futura', en subjunctiu sols trobem formes especials pera dues, ço es, la 'pretèrita' y la 'present' (qui serveix també pera la 'futura').

1129. Lo present de subjunctiu enuncia estats o accions contingents o dubitatives qui esdevenen en:

α) una època present o futura respecte a una altra època:

I. present:

esper quem ho *engranets* (1132).

II. futura:

per tal que mils ho *entenes* *declarar* to *he* (275).

β) una època futura respecte a una altra època pretèrita, però ab la condició qu'aquella sigui present o futura respecte a qui parla:

Deus ha ordonat que aquests falcons *criden* ... (1341).

γ) una època inactual, ço es, permanent, infinida, respecte a una altra època:

no es stat home ... qui no *muyre* (1261).

En conseqüència, lo present de subjunctiu omple mesters parions al present y al futur d'indicatiu.

1130. Lo pretèrit indefinit de subjunctiu enuncia estats o accions contingents o dubitatives qui esdevenen en:

α) una època passada, imprecisa y qui's projecta fins a una altra època:

I. present:

massa es per a ell que us *haia manat* (1692).

II. futura:

no trobaras que Deu ... *hagi dit*

me sera cayguda del cap ans que *sia acabada* de ligar (2375).

β) una època coexistent ab una altra època pretèrita indefinida:

han desiyat mort daltre ... *jassia no hagen pogut* lur desig complir (2040).

En conseqüència, l'ofici del pretèrit indefinit de subjunctiu es comparable al dels pretèrit indefinit y pretèrit de futur indicatiu; aquest darrer temps en lo cas α II.

1131. Lo pretèrit imperfet de subjunctiu enuncia estats o accions contingents o dubitatives qui esdevenen en:

α) una època passada y precisa respecte a una altra època:

I. present:

nom es semblant que *creguès* ell lo contrari (701).

II. futura:

no trobaras quell *diguès* (758).

β) respecte a una altra època passada (pretèrits perfet, imperfet, indefinit) en una època:

I. present:

a mi *fo* vijares que *vees* (29)a mi *era* necessari que la un *creegues* (1455).

II. futura:

concordaren ensemps que ... *fos* jutge (2247)no li *era* vijares que *moris* (674)*assaiat he* ... que pacientment ho *soferis* (1767).

En conseqüència, la significança del pretèrit imperfet de subjunctiu es veritablement pretèrita quan se refereix a una principal present o futura; mes, en cambi, es present y àdhuch futura quan se refereix a una principal pretèrita. Es una error, donchs, considerar aquest temps sempre com a pretèrit, ans es molt sovint futur de pretèrit equivalent a 'cantaria' del indicatiu; així 'creguí que vindries' correspon a 'no creguí que vinguessis'. Sos vers mesters són, donchs, 'pretèrit de present', 'pretèrit de futur' y 'futur de pretèrit'.

1132. — Lo plusquamprèterit de subjunctiu enuncia estats o accions contingents o dubitatives qui esdeven en una època passada respecte a una altra època passada (qualsevol pretèrit del indicatiu):

sen *glorieja* tant com si *hagues* vençut (3003)not *bastava* prou que *haguesses* fet callar (1862).

Subjunctiu hipotètic.

1133. Fins ací hem vists los temps del subjunctiu, adés ab valua optativa, adés sens valua peculiar, solsament exigits per les proposicions principals. Anem a examinar ara la valua hipotètica d'alguns de sos temps, ço es assaber, dels pretèrits imperfet y plusquamperfet.

1134. De primer, registrem un buyt en nostra llengua respecte a la castellana. Aquesta té, no sols los pretèrits esmentats, ans dos temps exclusivament hipotètics: són lo futur anterior de subjunctiu 'cantare', y ço que podríem anomenar, ab Bello, pretèrit de futur¹ 'hubiere cantado'. Provenen del futur anterior llatí 'cantavero', y llurs significances són essencialment futures: 'venga por donde viniere', 'se salvará en cuanto hubiere creído'. Aquests temps exigexen, naturalment, que la proposició principal se referexi a futur y vagi donchs, en indicatiu futur, en indicatiu present inactual o ab significança futura, en subjunctiu present, etc. Aquestes formes hipotètiques futures castellanés no existexen en francès, italià ni català.

Nostra llengua les substitueix pels pretèrits imperfet y plusquamperfet de subjunctiu hipotètics. Mes, entengui hom bé, que'l

¹ 'Ante-futur', Bello, *Gram.*, 300.

castellà, a més de dites formes exclusives, també té com les demés llengües romàniques aquests pretèrits hipotètics.

1135. Nos cal ara definirlos, car en llur mester hipotètic llurs significances temporals cambien radicalment. Hem vist (§ 1131), que'l pretèrit imperfect de subjunctiu enuncitava accions passades respecte a presents, o bé coexistents y futures respecte a passades, en guisa que sa època era essencialment colocada en ço pretèrit. Ara bé: lo pretèrit hipotètic de subjunctiu enuncia estats o accions hipotètiques qui serien presents o futures respecte a èpoques principals indistinctament presents o futures. Es vijarés qu'un temps qui denota coexistència present o futura no hauria pas d'ésser apellat pretèrit: ab Bello l'hauríem d'apellar 'present (futura) hipotètic'.¹ La diferencia de nostre present hipotètic y lo futur anterior castellà, radica en que, mancantli aquesta forma, lo català usa aquell en abdues significances present y futura. Lo castellà fa lo mateix ab son pretèrit imperfect, emperò, a més, esmerça exclusivament la forma 'cantare' pera'l futur.

Verb subordinat en present hipotètic.

1136. Ab valua de present y de futur:

Verb principal en futur d'indicatiu:

ne tu *poras* fer alguna cosa posat quem *manasses*² matar la qual sia desplasent a mi (V. 187).

Verb principal en present d'indicatiu inactual:

impossible *es* que alcu *pogues* ligar ne arrear fombres a lur guisa (2383)

de vanitat han axi ple lo cap que impossible *es* quet ho *pogues* dir (2689)

aço no *es* alcu qui res de be sapia qui ho *pogues* sens vergonya negar (3785)

alcunes ni ha que ... no *concloen* tant necessariament que hom noy *pogues*³ rahonablement contradir (503).

Verb principal en imperatiu o subjunctiu present:

desliurens donchs de aquesta ... ancia en que som per ço que no ten *anasses*⁴ menys de ledesme successor (V. 70).

En l'exemple:

impossible *es* que dona del mon *pogues* haver la paciència e constancia que de Griselda es escrita (V. 621)

si entenem que Metge se refereix a ço passat, 'pogués' equival a 'hagi pogut haver' y no es hipotètic; en castellà seria 'pudiese';

¹ Gram., 300.

² Castellà 'mandares'.

³ Cast. 'pudiere'.

⁴ Cast. 'fueres'.

en cambi, si's refereix a tostemps y té valua inactual y en conseqüència futura, llavors es hipotètic y equival al castellà 'pudiere'.

1137. Lo segon temps hipotètic es lo compost ab l'auxiliar 'haver', y té la valua de 'pretèrit de futur hipotètic', ço es 'antefutur hipotètic'. Mancats de la forma castellana 'hubiere cantado', lo català esmerça tostemps lo plusquampretèrit de subjunctiu: 'hagués cantat'.

1138. Temps condicional y subjunctiu hipotètic. — Com preferesch d'excar per explicarho mellor després (§ 1154), lo temps condicional té dues formes: una ab desinencia en '-ria', qui es l'única de la qual fins ara nos hem ocupat, y una altra en '-ra'. En la proposició principal, abdues tenen igual significança. Ara bé: indistinctament, referintnós a abdues, podem dir que no es cosa sorprenent que's temps condicionals y's del subjunctiu hipotètic s'apleguin en gran manera, ateses llurs significacions respectives. Remarqui lo llegidor que no parlem encara ací de les clàusules condicionals; sens cap matiç de condició los temps apellats condicionals regexen los hipotètics en:

α) Verb principal en '-ria'.

Verb subordinat en subjunctiu hipotètic present:

Subjecte:

apparria esser licit tenir aquella opinio que pus placent
fos a cascu (1502).

Modal:

no ho *volria* fer que tu no ho *sabesses* (V. 253).

Comparativa:

valria mes a vegades un hom nuu e cruu *que* altre qui
hagues lo tresor del solda (2571).

Conseqüència:

¿qui *seria* tant foll que incessant ment *visques* en treballs?
(605).

β) Verb principal en '-ra'.

Verb subordinat en subjunctiu hipotètic present:

Règim:

apenes *coneguera* hom ... que *fos* filla de Janicola (V. 207).

Comparativa:

vexat per la malaltia mes los *amara* complaure que si
continua ment me *enhiassen* (1205).

Verb subordinat en subjunctiu hipotètic pretèrit:

Comparativa:

mes *amara* ladonchs quem *hagues* dat ab lo basto que
portava .xx. colps al cap que com axi parla (2774).

En cap d'aquests passatges hi ha la significança condicional, tant més quant en mans de Metge la forma en '-ria' no admet may la forma corresponent al pretèrit imperfect de subjuntiu, quant dita significança (§ 1155). Ací, donchs, si nostre autor adopta la combinació '-ria, -es' es per ço com no hi ha condició, ans les modalitats de les proposicions subordinades són les que hem anat marginant.

D'altra part, los sentits de 'fos, sabesses, enuiassen, hagués, visqués' y'l pretèrit 'hagués dat' no són los corresponents als temps del subjuntiu a que pertanyen, ans són palesament hipotètics.

1139. Pretèrit imperfect d'indicatiu. — En català aquest temps acquireix també una valua subjuntiva hipotètica (§ 1162).

Modus y temps de les clàusules condicionals.

1140. La concordança qui existeix en les clàusules condicionals, entre los modus y temps de les proposicions principals condicionades y los de les proposicions subordinades condicionants, nos ha determinat a acoblar ací l'estudi d'aquelles y d'aquestes, jatsí que les primeres haguessin hagut d'ésser examinades en § 1052. Com a justificatiu de separarnos del pla d'aquesta obra hi consignarem, però, les observacions més precises.

En primer lloch, entengui hom bé, qu'una cosa són les proposicions condicionals y una altra los temps condicionals. Aquests són temps especials que les llengües romàniques se són afayçonats com veurem, y que servexen pera dos mesters absolutament distincts: 1^a, ab valua indicativa pera'l 'futur de pretèrit' y 'antefutur de pretèrit' (§ 1111); 2^a, ab valua subjuntiva, primordialment pera les proposicions condicionades irrealis, y en segon lloch pera assuaujar la gosadia d'una enunciació categòrica, embolcallantla ab cert ajovament a la conformitat del interlocutor, o sigui una condició suposta (§§ 1052, 1101).

Dels temps condicionals indicatius 'futur' y 'antefutur de pretèrit' no n'hem de fer res ací; dels temps condicionals subjuntius en quant velen una enunciació, tampoch n'hem de parlar. Es aquest lo lloch d'escatir dits temps subjuntius quan pertanyen a proposicions condicionals irrealis. Mes les proposicions condicionals poden també ésser realis y llavors llurs temps són molts del indicatiu, y es per açò que cal reblar bé la diferencia entre'ls temps qui enformen solsament les proposicions condicionades irrealis y'l conjunt de proposicions condicionades qui abasten un camp més extens. Nosaltres començarem per aquest, pel conjunt de les proposicions, y en llur lloch ja exiran aquelles.

1141. Temps condicionals del subjuntiu. — Hem vista la formació de les formes del 'futur de pretèrit' (§ 1111). Mes aquelles tenen també una altra significança: 'escriuria', en 'ella me prometé que m'escriuria', té sentit absolut futur respecte a

'prometé'; emperò en 'escriuria si podia' acquireix una significació condicionada a 'si podia'. A més en aquella, forma part de la proposició subordinada y en aquesta de la principal. Aytal matic condicional es, donchs, contingent y, en conseqüència, a mon vijarés cau de ple dins lo modus subjunctiu sens que hi hagi ops d'inventar un novell modus.

Segons Darmesteter¹ aquest condicional romànich no provingué del temps futur de pretèrit; no fou una extensió de la significança d'aquest, ans vingué directament del llatí. En efecte, aquesta llengua no tenia condicional propi, y pera expressarlo utilitzava los pretèrits del indicatiu, imperfet (amabam), perfet (amavi) y plusquampretèrit imperfet (amaveram); los dos primers ab nostra significança de 'amaría' y'l darrer ab la de 'hauría amat'. D'ací esdevingué qu'al passar 'amaveram' per mitjà de la perifrasi 'amare habebam' al romànich, no solsament hi enmenà son sentit primordial 'amar havia, havia d'amar, amaría' (futur de pretèrit), ans son sentit condicional llatí 'hauría d'amar, amaría' (condicional romànich).

1142. La proposició principal condicionada va acompanyada d'una proposició subordinada condicionant introduhida usualment per la conjuncció 'si'. (Ja hem vist, però, com altres conjuncions poden ésser també condicionals §§ 953, 954, 955, 956, 957.) Ací nos toca fixarnos en que a voltes la proposició subordinada es una adverbial introduhida per sa conjuncció propia y, malgrat açò, lo verb de la principal va en temps condicional:

net *comanaria* la cura de la mia malatita ... *tro que sapia* tos afers (2220)²

no *extrien* de la cambra *tro que son be reparades* (3742)

ney *tornarien tro que elles hi son* (3651).

A voltes es una proposició substantiva ab 'que' en lloch de 'si':

jamay no hic fuy dona de un troç de sal ne les mies orelles hic hoyren una paraula plasent sino .c. milia retrets de vostres germans e de la companya que *bastaria que jo fos lur cativa* (2557).

La proposició substantiva pot ésser també relativa:

de tant bons ne *trobaria qui* be los cercava (3624).

La proposició condicionant pot devenir principal y ésser simplement coordinada a la condicionada. ('Atorgavesho e callaría = callaría si ho atorgaves'.)

¹ *Syntaxe*, 452, 4°, B.

² Lo text de A. diu 'sin e tro que'; P. 'sin e tro'; U. 'sin he entro'. Hem de comprendre 'si e tro' qui acoblaría dues conjuncions? Potser l'escriptor embargat pel condicional anava a escriure 'si ...' quan 'tro' lo soptà.

Metge no'n té un exemple ab temps condicional, jatsí sigui condicional real:

Atorgaras ho e callare (3387).

1143. Les clàusules condicionals se departexen en reals y irreals. En les primeres, tant la proposició principal condicionada com la subordinada condicionant són enunciadades com de compliment real y cert. Aquella, certes, depèn de la condició expressada per aquesta; mes hom enuncia que si la darrera se compleix, la primera haurà també compliment. No hi ha dubte.

En cambi, en les irreals la condició es sols considerada *in potentia* y teoricament. Hom no assegura que si la condició té lloch la proposició principal esdevindrà; sinó que si suposéssim que la condició tingués lloch, llavors y sols en dit cas suposat, esdevindria la proposició condicional. De manera que'l conjunt d'abdues proposicions resta embolcallat *ab initio* per una suposició.

1144. Les condicionals reals no oferexen dificultat. Lo modus de la proposició condicionada (qui no sigui subordinada a altra proposició) es, naturalment, l'indicatiu, o bé també l'imperatiu. La condicionant va sempre en indicatiu en català. En quant als temps, remarquem que ço condicionat presuposa condició, o sigui qu'aquesta ha d'ésser logicament simultània o anterior a aquell, may, però, posterior; y açò en les tres èpoques present, pretèrita y futura. Lo català se conforma molt sovint ab la lògica. Així trobarem primerament la condicionada en present o futur y la condicionant en present, construcció aquesta qui era la més abundosa en llatí. També acceptava aquesta llengua abdues proposicions en futur, y aquesta combinació, avuy malhauradament perduda, es molt sovint aplicada per Metge. Ab època passada les condicions pretèrites (indefinit, perfet, imperfet) s'apleguen ab condicionants pretèrites dels matexos temps o ab lo plusquamperfet. En cambi, lo català clàssich va contra la lògica quan fa dependre una condicionada en present d'una condicionant en futur (§ 1151, II); contrariament, no es il·lògich que temps present condicioni pretèrit indefinit, per quant (§ 507, B) l'època d'aquest temps se projecta fins a l'actualitat.

Condicionant en indicatiu present.¹

1145. Condicionada en

I. Indicatiu present:

venen si son apellats (982)

si manament meu ... ha loch en tu ... jot ho man (1642)

molt ho desig ... si malalt son (1891)

¹ Aplech indistinctament les veus activa y passiva.

son liberals ... a guastar en devins e specialment sils *poden*
 enbacinar lurs marits (2597)
 si a tu *plau* ... te *suplich* (V. 473)
 si ab aquesta no *has* pau ... nom *pens* que ... (V. 557)
 sil orgue *es reparat* la virtut visiva *es restaurada* (446)
 les quals no *son preades* per ells si no *son* be *pintades*
 (3470)
Aparellat son de creure ho senyor sim *provats* que (377)
 si axi ho *creus* ... *enganat est* (1071)
son enganat en la sperança que havia si ver *es* pero ço
 que dit has de dones (2861)
 Si empero alguna virtut de la anima *es debilitada* ... aço
 no *ve* sino per accident (438)
 si *son replades* justament no *responen* als sino ... (2668).

II. Imperatiu o subjunctiu imprecatiu:

digues me sit *recorda* (138)
 si raho *dich atorgalam* (395)
 Si res *saps* ... *digues* ho (514)
 si saber departir ver de fals *es* en los animals bruts *sies*
 ne tu mateix tetimoni (1029)
 si mi *havelis* car *haiats* aquesta molt pus cara (V. 191)
 de una cosa te prech, que si fer se *pot* no *gequesques*
 manjar a besties ... (V. 372).

III. Pretèrit indefinit:

si la fama antiga *es* vera tots *sots stats* amorosos (1769)
 Si *es* ta muller follament *has parlat* (2202).

IV. Futur (cf. § 1151, I):

sil *serveys* te *sabra* be remunerar (181)
 si be *vols* considerar les paraules que Cicero dix ... *co-*
nexeras que ell entene dir ... (1104)
 sim *entens sabras* traure daquestes paraules lo such (2175)
 si tant gran *es* lo poder de la vostra nafra ... altra vegada
 vos *batre* (2237)
 si lur marit *mane* a elles alguna cosa honesta *diran* que
 no *son* be dispostes (2449)
 si *han* a pujar en alcun loch alt *diran* quel cervell nols
 ho pot soferir; si *han* entrar en mar *diran* quel stomech
 lurs fa mal (2450)
 si nou *es* oy e rancor *seran* tantost en lo camp (2677)
 mas sils *girats* lesquena mes que arena *beuran* (2711)
beuran ... si sen *pot* trobar malvesia (2712)
 sin *demanen* la companya ... te *diran* que filla es de Dionis
 (2838)
 sit *vols* dir ten *he* de tals que (2953)
 si breument nou *dins* temps me *falra* a respondre (3369).

si ben *cerques* les histories antigues *veuras* ho clarament (3398)
 si elles *son* riques ... *seran* per aquells robades (3532)
 Si hom *parla* de alguna materia subtil ... *diran* que moltes vegades la han disputada (3619)
 si *plou* ... *diras* que (3633)
 Si *van* a la esgleya *escarniran* lo prevere (3639)
escarniran ... los altres homens si no *van* arreats segons lo temps (3643).

Condicionant en indicatiu pretèrit indefinit.

1146. Condicionada en:

I. Indicatiu present:

loar si mateix si Aristotil *ha dit* ver, *es* cosa fort vana (2204)
 si en les coses sdevenidores *son stat* ... expert pensar *pots* que ... (2798)
 (de quit *deus* clamar) ... de mi mateix ... si *errat* he (2881).

II. Indicatiu pretèrit indefinit:

A mi *es vengut* si *sdevengut* es (648)
 si be *he concebut* tot ço quem has dit tu *has* mal parlat ... (2889).

Condicionant en indicatiu pretèrit imperfect.

1147. Condicionada en indicatiu pretèrit imperfect:

non *devien* elegir altre tantost si *desitjaven* esquivar. scisma (1396)
 si la un *havia* a creure ... *era* a mi legut creure aquell que ... (1456).

Condicionant en indicatiu pretèrit perfet.

1148. Condicionada en:

I. Indicatiu present:

si jamay Tiresias *dix* veritat de res, tot quant ha dit da-
 quexa dona ... *es* ver (3335).

II. Indicatiu pretèrit perfet:

la eleccio de Urba o *fo* bona o mala. Si bona ell *fo*
 vertader Papa (1447).

III. Indicatiu futur:

Si donchs a ymatge ... sua lo *feu* ¿qui *gosara* dir quel faes mortal? (748).

Condicionant en indicatiu pretèrit plusquamperfet.

1149. Condicionada en pretèrit imperfet:

Diogenes ... dix que les animes ... sen *pujaven* al cel si stant en lo cors *havien* vituosament *obrat* (634).

1150. Tots los casos vistos fins aci són també d'ús corrent avuy. En tots ells la condició es simultània o anterior al temps condicionat. Per açò en lo darrer exemple en que aquest es, a son torn, règim directe d'una principal en perfet, la condició pera ésser anterior ha d'anar en plusquamperfet.

La condició pot ésser, però, subjectiva, y llavors trobarem, per exemple, pretèrits definits condicionats per presents; condicionats gramaticalment: ideologicament, ço que condicionem es una idea que no arribem a enunciar. Així:

la exposicio del qual, sit *recorda* ... te *presti* en Mallorca (662)

sius *recorda* vos me *prestals* alcunes vegades lalcora (873)

Es vijarés qu'ls préstechs no dependiren de si ara ell se'n recorda; en lo fons ço que venim a dir es: 'tu saps, si te'n recordes, que't prestí en Mallorca ...' y 'vós sabeu, si us en recordeu, que'm prestàreu ...'.

Condicionant en indicatiu futur present.

1151. Ací trobem series discrepàncies entre les llengües romàniques qui heretaren aquesta construcció del llatí. Adhuch en català arribàrem a usar aquest futur ab la condicionada en present, fent que la condició fos posterior a ço condicionat:

Condicionada en:

I. Indicatiu futur present. — Havem aci temps simultanís, es a dir, la mateixa correspondencia mutual de quan abdós eren presents, mes ab l'època transportada al futur. Avuy nos pensem substituhir aquesta construcció usant pera la condició lo present ab significança futura, com en § 1145, IV. Així dihem: 'guanyaràs si corres més que'ls altres', ço es, 'guanyaràs si correràs llavors més que'ls altres'. Mes quant més exacta y rica es la segona construcció ressur a bell esguart. Lo castellà y'l portuguès solucionen aquest cas ab son futur de subjunctiu en 'are, ere': 'ganaràs si corrieres':

si soptilment hi *volras* specular *conexeras* gran part del misteri (1697)

sit *plaura* fare una breu questio a Orpheu (1896)

si *volras* lo teu enginy despertar ... *veuras* que (2090)

si per ventura lurs marits les *reptaran* de aquest vici *diran* que ... (2385)

si alcu les *guardara* ... *seran* tant alegres ... (2397)

si desta materia *parlaras* pus avant ab aquest basto ... te *dare* (3328)

E si elles ... ho *volran* celar e no descobrir ... brega *sera* tantost en lo camp (3518)

(*escarniran*) les dones honestes si no *seran* tant orades com ells volrien (3645).

II. Indicatiu present. — Es remarcabilíssim per lo anormal aquest futur condicionant un present:

si vostra merce *sera* ab fervent desig *esper* quem ho engrunets (1131)

si alcu les *mirara* les mamelles ... *amaguen* les corrent (2389)

si ho *començare* *duptem* que men puxa lexar (2580)

enfellonexen se fortment e specialment si alcuna cosa que dit hagen los *sera* reprovada (2647)

si *diran* que han vist correr servos sobre la mar ... necessari es quels sia atorgat (2674)

cansons ... *scollen* ab gran pler; majorment si per amor delles *seran* fetes (2740)

si per altres *seran* dictades o cantades *han* ne sobiran fastig (2741).

III. Imperatiu:

anem avant si vostra merce *sera* (518)

si alcun dupte ti *ocorrera* *digues* ço quet volras (529)

sapia jo si vostra merce *sera* que es de vos (1268)

respon sit *plaura* a aço (2112)

si *hoyras* parlar daçi avant damor conjugal e daquesta not *sera* feta singular mencio, no *haies* per bon istorial ne ... (3211)

si *comensare* parlar nom *sia* *imputat* a ultracuydament (1738).

Condicionant en indicatiu futur pertet.

1152. Condicionada en indicatiu futur present; de manera que tenim la condició pretèrita al condicionat futur, ço qu'es natural:

si per desventura lo ca de lur pobre vehi les *haura* de nits ladrant *despertades*, *cridaran* (2482)

si per ventura la nit passada lurs marits los *hauran* *girada* la squena els *hauran* *dita* alcuna paraula desplasent, lendema les serventes e catives *seran* ben batudes (2487).

1153. Lo català modern rebutja resoltament tots los casos en que la condicionant va en futur. En francès hom observa un estat de coses parió: l'ús del futur va ésser comportat fins lo s. xvi.

Lo francès acceptava y l'italià accepta lo present de subjunctiu pera la condicionant: lo castellà y'l català lo rebutgen, per quant hom no pot enunciar la condició com a dubtosa y la proposició com a certa ('vénen si sien apellats').

Condicionals irrealis.

1154. Hem vista la formació del novell temps romànic en '-ria' (§ 1141) y son ús en indicatiu; anem a veure ara son ús com a condicional, mes abans hem de precisar també la valua de les formes en '-ra' y '-as (es)', car totes tres juguen y s'entremesclen en aquestes proposicions.

L'imperfet de subjunctiu llatí 'cantarem', no passà al català ni a les altres llengües romàniques. De son costat lo pretèrit plusquamperfet d'indicatiu llatí 'cantaveram', no determinà pas lo mateix temps català, qui hagué d'ésser la forma perifràstica 'havía cantat': mes dit pretèrit plusquamperfet d'indicatiu llatí donà lloch a una forma romànica en '-ra', la qual cobrà la significança del imperfet de subjunctiu perdut. En guisa que 'cantarem' fou succehit per 'cantara' provinent de 'cantaveram'. Lo castellà ha servada ben viventa aquesta forma en '-ra' ('amara, tuviera, oiera'); en cambi, lo català modern sols manté encara 'haguera' y 'fóra'; mes lo català clàssich la usava a pler y axis Metge esmerça:

'amara, coneguera, degra (deguera), encercara, fora, hagra (haguera), pogra (poguera), sabera, tengra (tinguera), tornera'.

Mes les llengües romàniques s'encunyaren un altre imperfet de subjunctiu, lo qual precisament havia d'acquirir major esbandiment que la forma en '-ra'. Del plusquamperfet de subjunctiu 'cantavisse' ne resultà la forma terminada en '-as, -es', qui adquirí en romànic la significança d'aquell temps: 'cantás, cantés'. Pera substituhir lo 'cantavisse' perdut, haguérem de recorrer a la perífrasi 'hagués cantat'.

Resumint, donchs, havem que'ls temps que'l llatí esmerçava pera les proposicions condicionades de present o futur, 'cantabam', 'cantavi', foren substituhits per nosaltres per 'cantare habebam', 'cantaria'; pera'l condicional passat son 'cantaveram' fou traduhit per 'hauria cantat'.

Pera les proposicions condicionants lo llatí esmerçava sos imperfet y plusquamperfet de subjunctiu (present o futur y passat). Lo primer, 'cantarem', fou reemplaçat per 'cantaveram', 'cantara' y per 'cantavisse', 'cantás, cantés'; y lo segon, 'cantavisse', fou traduhit per 'hagués cantat'.

Mes en romànic tota mena d'encreuhaments hagué lloch, en guisa que 'cantara' y 'cantés' no's confinaren a les proposicions subordinades, ans foren usades en les principals; y d'altre cantó, àdhuch 'cantaria' fou colocada qualche volta en aquelles.

Hem de considerar, donchs, en conjunt les combinacions temporals. Hagi hom esment que pera l'època present y futura les formes catalanes són unes soles: les simples 'cantaria, cantara, cantés'. Pera l'època passada esmercem les formes perifràstiques 'hauria, haguera, hagués cantat'.

1155. Les primeres combinacions a considerar, qui ja's presenten en lo llatí post-clàssich, són: 'cantare habebam si potu- issem', 'cantaria si pogués', y 'cantaveram si potuissim', 'cantara si pogués'. Totes dues oferexen en la proposició subordinada l'imperfet de subjunctiu. Ara bé: Metge nos proporciona ací unes dades remarcabilíssimes: no usa ni una sola vegada en lo *Somni*, y sols una volta en *Valter* la primera combinació, quasi sembla desconèxerla: esmerça freqüentment la segona. Molts escriptors y gramàtics han dit que'l català clàssich rebutjava l'imperfet de subjunctiu y que'l reemplaçava, com veurem en § 1162, pel d'indicatiu, de conformitat ab lo francès y a diferencia del castellà. Açò, en primer lloch, ja no es rigorosament exacte, per quant en tots los nostres escriptors mitgevals hom s'entrebancava d'en tant en tant ab l'imperfet de subjunctiu. Mes, en quant a Metge, sa manera es ben precisa y no dóna lloch a dubtes: ab la forma de la condicionada en '-ra', sempre esmerça la condicionant en imperfet de subjunctiu, en '-as, -es'. Y, en cambi, ab '-ria' sempre usa l'imperfet d'indicatiu. Es vijarés que la combinació 'cantara si pogués' es filla directa de la llatina, segons ensús hem explicat. Si la custuma de Metge tingués també compliment en altres autors de son temps, resultaria que'l català clàssich no rebutja la forma 'pogués' sinó la combinació 'cantaria si pogués', boy acceptant 'cantara si pogués'. Aquella combinació la substituï per 'cantaria si podia', y com sia cosa que la forma 'cantara' l'hem quasi perduda avuy, sols mercès a aquesta perdua podem dir qu'avuy hem d'usar sempre 'podia' en lloch de 'pogués'. Mes no podem dir que'l català clàssich donava la preferència a 'podia', sinó que (sempre segons Metge) ab 'cantaria' usava exclusivament 'podia' y ab 'cantara' exclusivament 'pogués'.

1156. 'Cantara si pogués':

Abdós verbs en imperfet de subjunctiu; època present o futura, temps simultanis:

- si *fossels* mort no *forets* aci (50)
- no *pogra* esser ymatge ... sua si no *fos* immortal axi com (753)
- si tostemps *haguessen* un proposit ne de bons homens *foren* mudats en mals ne de mals en bons (919)
- si possible *fos* que nom *calgues* en aço plus avant procehir bem *fora* plasent (1369)
- si fortuna *hagues* la colpa jo no *hagra* cura de scusar aquella (2883).

1157. 'Haguera cantat si hagués pogut':

Abdós verbs en plusquamperfet de subjunctiu; època passada, temps simultanis:

- si tu ... me *haguesses* be entes no *hagueres* respost axi com has (995)

se *fora seguit* axi si Deus noy *hagues provehit* (1162)
 si jo ... no *fos mort* tantost *fora vengut* (1181)
 si jo *fos stat* malalt ... los dessus dits me *hagren ginyat*
 ... a aço que volgren (1202)
 ¿si apres la segona eleccio los cardinals ten *haguessen donat*
 altre *hagueres* lo *acceptat* ...? (1405)
 No se que *haguera fet* ... hoc, per ventura sils prelats e
 gran clergues de la terra mo *haguessen consellat*. Si ab
 lur consell te *haguesses haut* ... no *hagueres errat* tant
 com has (1408)
 si *haguessen subjugat* lur enteniment a fe *hagueren creegut*
 mes que no entenien e ab aquella *foren venguts* al
 port de veritat (1523)
 (tot ... *hagra pacientment sofert*) si no *haguesses dit* que
 (2763)
 mellor obra te *hagra feta* si en hoy daquelles te *hagues*
constituit (2867)
 tot quant ella *hagues volgut* demanar li *fora stat atorgat*
 ... si *volgues haver donat* loch que la verga dels peca-
 dors fos gitada sobre lesquena dels justs (3271)
 tu saps be que si dones no *fossen stades* tota humana natura
fora perida en Adam (3292)
 si Hector, Julius Cesar e Pompeu *haguessen creegut* consell
 de dones lur vida no *fora estada* tant breu (3317)
 si be *haguesses considerat* aquests vicis ... per ventura no
hagres parlat tant larch de dones (3580).

1158. 'Cantara si *hagués pogut*':

Temps de la condicionada, present; de la condicionant, pretèrit:

que si Pitagores no ho *hagues dit* tots los afermants la
 dita opinio *tengra* per orats (705)
 si altre testimoni no *fos stat* en lo mon a plena prova
degra bastar (829)
 si per mi *fos stat* complit ço quet he dit no *pogra* seguir
 la demostracio de lur iniquitat (1193)
 si *fos stat* pur hom *hagra* loch la tua obieccio (2942)
 (Tu saps be que si dones no *fossen stades* tota humana
 natura *fora perida* en Adam). No *foren* ciutats, castells
 ne cases; no *foren* ciutadans, menestrals ne lauradors
 ne naus; no *foren* mercaders ne mercaderies; no *foren*
 arts, leys, canones ne statuts; ne *foren* festes, jochs ...
 Alcu no *sabera* los moviments dels cels ... ne *hagra*
 conexença daquelles; ne *encercara* les operacions ama-
 gades de natura; ne *sabera* per que la mar infla ...
 (3292).

1159. Es vijarés que no's pot donar lo cas que la condicio-
 nada sigui pretèrita '*hagués cantat*' y la condicionant present, com

sigui que la condició hagi d'ésser anterior o quant menys simultània ab ço condicionat. Emperò, ací devem registrar una influència etimològica ben remarcable. Hem vist que 'cantés' se derivà del plusquamperfet de subjunctiu llatí 'cantavissem', cobrant la significança del imperfect qu'anava a substituhir; mes, aytal transferència de sentit temporal, no fou absoluta, sinó qu'adhuch fins avuy en dia usem 'cantés' ab la significança originària de 'hagués cantat'. (Cf. § 1122.) Trobem, donchs, la combinació:

1160. '*Haguera cantat si pogués*' (= 'hagués pogut'), ahont l'època de la condicionada es pretèrita y la de la condicionant també:

ab tant gran cura no les *hagueren observades* si en lurs
penses no *haguessen* per clar que ... (568)
si ell *crehegues* que les animes morissen ab lo cors no
hagra dit açò (716)
no *hagra fet* perdre tanta multitud de gent ... si *speras*
viure apres la mort corporal (893)
si tu *sabesses* be la sua difinició no *hagueres* axi parlat
(1024)
si tostemps me *parlassets* daquesta materia no us *hagra*
demanat daltra (1571)
si no *fos* per lo bon voler quet havia ... ten *hagra castigat*
(1590)
A elles jo ... *fora aparegut* ... si per nostre senyor Deus
fos ordenat (1660)
si no *fos* per la sua industria e esforç tot lo regne *fora*
perdut (3172)
jamay no *volgra haver demanat* uns patins ne un vel si
jo mateix noy *prengues* cosiment (3552)
si yo *fos* certa de la tua voluntat ya *haguera comensat* a
voler e desiyar ço que tu desiges (V. 351).

1161. '*Haguera cantat si podia*': ja hem dit (§ 1155) que sols se troba una sola vegada en *Valter* l'aplech de 'cantara' ab l'imperfect d'indicatiu:

si no *era* cert de la gran amor que Griselda havia a sos
fills per poch *haguera haguda* sospita que ... (V. 377).

A remarcar que 'era' es a més usat en lloch de plusquamperfet, 'era estat'.

1162. La segona combinació a considerar es la de 'cantare habebam si poteram', '*cantaria si podia*'. Aquesta introducció del imperfect d'indicatiu en lloch del de subjunctiu no era coneguda del llatí, en guisa que sa formació es romànica. Segons Darmesteter¹ no s'introduhí en la llengua francesa fins lo s. xii, mes prest

¹ *Syntaxe* 447, V.

hi anà assolint un gran espandiment, lo mateix qu'en provençal y en català. L'italià no la usa pas massa; y en quant al castellà, durant los segles xiv, xv y xvi, s'altà mils de la combinació 'cantara si pudiera', a la qual ha fet succehir 'cantaria si pudiese'.

Meyer-Lübke fa remarcar qu'es sorprenent qu'en lo temps de l'expansió a França de 'je chanterais si je pouvais', hom no hi trobi lo temps passat 'j'aurais chanté si j'avais pu'.¹ Donchs bé, igual fenomen trobem en Metge: no escriu ni una sola volta lo plusquamperfet: '*hauria cantat si havia pogut*'. En guisa, que la combinació '*cantaria si podia*' l'esmerça exclusivament ab significança present y futura, a diferencia de ço qu'hem vist ab '*cantara si poguts*', lo temps pretèrit de la qual '*haguera cantat si hagués pogut*' tan abundós es en sa ploma; o, pera dirho mellor, es sa única combinació condicional pretèrita.

1163. '*Cantaria si podia*'. — Verb condicionat en condicional; verb condicionant en imperfet d'indicatiu. Època simultània, temps present o futur. A remarcar que l'imperfet d'indicatiu pert sa significança pretèrita:

- si *era* corporal ab les sues cogitacions les coses spirituals
no *veuria* (296)
- sim *voliets* fer tanta gracia que de les rahons ... usassets
primer molt pus placent me *seria* (388)
- si a aquella virtut *venia* per si alguna debilitacio null temps
se *restauraria* reparat lorgue (443)
- si *era* mortal no *faria* sempiternalment ço per que seria
creada (483)
- Si la anima de aytals *moria* ab lo cors Deus *seria* fort
injust (489)
- car si aqueixa opinio no *era* nol *ploraria* alcu (582)
- si jo *negava* quem dolgues la mort de Cipio *mentiria* (637)
- si pus clarament ho *podia* veure bein *plauria* (1043)
- les quals si axi *era* *serien* immortals (1084)
- si a la vostra celsitut no *era* desplasent, d'alcunes altres
coses me *volria* certificar ab vos (1115)
- si nous *tornava* en enuig ... gran plaer *hauria* (1537)
- si en scrits ho *volies* metre jan *seguiria* maior profit (1634)
- si *era* possible que cent anys nos poguessem rahonar tu
e jo ... not *poria* exprimir les penes que ... (2052)
- me ocorren tres duptes de quem *volria* ab tu certificar si
enuig not *era* (2059)
- si no ho *ignoraves* no *series* de la opinio en que est (2283)
- sils homens la *miraven* axi com deuriem ... axi li *fugirien*
com a la mort (2289)
- sils hi *anava* guanyar o perdre la anima ... noy *porien*
pus fer (2359)

¹ *Syntaxe*, 690.

si aquesta sola persecucio ten *seguia* tolleradora *seria*
 (2431)
 quit *provocarien* a vomit sils *hoyes* (2441)
 si l'arbre qui lurs malvestats cobre *sabia* parlar ell *diria*
 quil ha despullat (2471)
 si vos *amavets* mi nous *iria* lo cor en altres (2529)
 Si ho *fehien* pero per tal que tost esclatassen be *obrarien*
 (2737)
 si foch se *prenia* en lur cambra non *exirien* tro que son
 be reparades (2751)
 si hom les *vehia* aytals com ixen del lit no *serien* preades
 un ciuro (2755)
 no *serien* preades res si hom les *vehia* en lestament que
 ixen del lit (2764)
 si fortuna *havia* de mi prou jugat be li *staria* ques mudas
 en altra part (2856)
 si not *responia* ... la sentencia *perdria* (2901)
 si altra laor no *donava* a natura femenina prou te *deuria*
 bastar (2933)
 si ten *volia* dir ço quen es stat nom *bastaria* temps (3152)
 si greu not *era* ... de bon grat *acabaria* ço que ... (3364)
 novell me *seria* si *oyia* que ... (3431)
 si lurs pares o avis morts *ressucitaven* nols *conexerien*
 (3474)
 si *tornaven* no *plauria* molt a aquests (3476)
 si *usaven* de raho *abrassarien* aquell (3723)
 si en altra manera *usaven* *perjudicarien* a vergonya (3745)
 si *volies* confessar ço quen dicta la tua consciencia *ator-*
garies esser ver tot ço ... (3767).

Per influencia castellana lo barceloní modern substituïx 'podia' per 'pogués'. Però ja hem vist qu'ab 'cantaria' es aquella nostra forma clàssica (§ 1162).

1164. Com sia que Metge esmerça més sovint 'cantaria si podia' (trenta sis vegades) que 'cantara si pogués' (cinc vegades), y, en cambi, l'únich plusquamperfet es lo de la darrera combinació, sembla poder hom dir que ses combinacions preferides son 'cantaria si podia' pera'l present, y 'haguera cantat si hagüés pogut' pera'l pretèrit.

1165. 'Cantare habebam si potueram'; 'cantaria si poguera'. Un sol exemple de Metge nos autoritza a encloure aci aquesta combinació:

si nous *tornera* en enuig gran pler *hauria* que dels dits e auctoritats dels juheus haguessem assats al present (813)

y encara, com sigui que'ls ms. P. U. fan 'torna', jo he dubtes sobre si aquest 'tornera' del ms. A. no ha d'ésser un 'tornava'; a més, cf. exemple 1537 del § 1163.

Considerantlo correcte, hauríem ací l'ús en català de la forma en '-ra' com a subjunctiu hipotètic condicionant, lo qual avuy no fem may ab los dos únichs verbs que servem en aquella forma, 'haguera, fora'. En castellà, en cambi, es una exquisidesa estilística esmerçar a voltes aytal condicionant 'cantaría si pudiera'.

1166. Remarca. — Quan la proposició condicionada irreal està a son torn subordinada a una altra de principal, pot pendre aquella la forma en '-as' ('cantàs'), exigida per la principal. En dit cas la condicionant pot anar en la mateixa forma:

ne puch creure ... que ... se *fos liurat* a mort *si pensas* quel seu nom *finís* ab la vida (597)

(E los remeys son ...) E si aquestes coses los dits vicaris ... no *volguessen* donar loch o *difugissen* que *fos procehit* contra ells (1432)

o en imperfet d'indicatiu:

(restituïam ab aytal ley) si ho *fahia* que la *perdes* (1802)
Desliurens donchs de aquesta trista ancia en que som,
per ço que si Deus *disposava* en altra manera de tu,
no ten *anasses* menys de ledesme successor (V. 71)

sens qu'hom les pugui considerar com a pertanyents a les combinacions condicionals '*cantés si pogués*' y '*cantés si podia*'. Ja hem dit que aquestes combinacions trobadores en altres llengües, y sens dubte en lo català d'altres autors, no consten en condicionals pures en Metge.

Per lo demés, en aytals combinacions la forma en '-as' de la condicionada no correspon al subjunctiu hipotètic, ans té la valua corresponent al pretèrit imperfet de subjunctiu.

1167. Los temps del indicatiu poden ésser a voltes usats en sentits hipotètics, optatiu, etc., ço es, en lloch del condicional:

Ha! Tants *son* los dolents si *eren* aplegats!¹ (2567)

Saps be quel principi no ha maximent car dell ixen totes coses e dalcuna no pot nexer ne *sera*² principi si daltre *era engenrat* (467)

si per lo dit consili *fos conegut* que la eleccio no valia de dret lavors *era* hora quen elegissen altre³ (1400)

Si alcu les *guardara* quis prenga a loar llur bellesa *seran* tant alegres que tot quant los pories demanar te

¹ Si esmercem 'si eren' (modernament 'si fossin'), es vijarés que volem dir 'tants *serien* los dolents'.

² Es palès qu'aquest 'serà' va en lloch de 'seria'. Axis ho corretgeix lo ms. U., mes A. P. usen lo futur que jo crech es, certes, ço que Metge escrigué en aquest passatge tan remarcable.

³ Metge narra ço esdevingut. Per lo dit concili *no* fou conegut; la condició es, donchs, suposta. En conseqüència, lo 'era' va en lloch de 'seria estada'.

donarien tantost si nols feya fretura. E si alcu *haura dit* lo contrari o passant no les *haura guardades* ... *volrienlo haver mort* de lurs propries mans (2397).¹

Ací havem dos punts a remarcar: en primer lloch, l'ús de 'haurà dit' y 'haurà guardades' en lloch de 'dirà' y 'guardarà', ço es, la substitució del compliment de l'acció per l'acció complida. En segon lloch, l'ús de 'volrien' per 'volran' com demostra lo paràgraf precehent del discurs. Es vijarés qu'aquesta condicional es real.

1168. 'Si' causal y concessiu. — Com hem vist, en les clàusules condicionals la proposició principal resta subjecte al compliment o no de la subordinada condicionant. Emperò, també usem la conjunció 'si' pera introduhir una condicionant, lo compliment de la qual es cert. Hom comprèn que si la condicionant es complida o certa, la condicionada també ho resta; lògicament no hi ha condició: la condicionant no es ja una condició de la principal, ans pot ésserne un motiu, una causa. Axis al dir 'soch, si pens', 'pens' es un fenomen sobre'l qual estich segur; en conseqüència, no faig penjar lo 'ésser jo' de 'si pens o no', ans ço que vull dir es que 'soch *perque* pens'. En lo fons, y pera la llibertat del argument, enunciem com a condició ço que ja sabem que no ho es.

Aquesta es l'explicació dels 'si' causals, los exemples metgenchs dels quals hom trobarà en lo § 921.

1169. Començant lo mateix rahonament anterior, a voltes la condicional ja complida té significança concessiva. Axis dihem, 'si jo pugí al pich d'Aneto, no podràs pas pujarhi'. Es vijarés que l'haverhi pujat jo, no pot pas ésser una condició pera que tu hi pugis; volem dir: 'malgrat, jatsia, ... jo pugés ...'. Axis també: 'dispensam si't faig mal'.

Heusací los 'si' concessius, los exemples dels quals hom trobarà en lo § 967.

1170. Formes en '-ra' y '-as' en llurs significances llatines corresponents als plusquamperfets '*cantaveram*, '*potuissim*'. — En los exemples qui seguexen Metge usa dites formes ab significances pretèrites, com llurs originaries llatines, en lloch de presents:

vexat per la malaltia mes los *amara* complaure que si continuament me *enuiassen* (1205)

Mes *amara* ladonchs quem *hagues dat* ab lo basto que portava .xx. colps al cap que com axi parla (2774)

apenes *coneguera* hom, qui la *conegues* de nativitat, que fos filla de Janicola (V. 207).¹

¹ Ço es: 'més los haguera amat complaure que si continuament m'haguessin enutjat', 'més haguera amat ladonchs ...', 'apenes haguera hom conegut ...'.

No he pogut colocar aquests exemples més amunt per ço com no pertanyen a proposicions condicionals, ans hipotètiques (§§ 1133sq.).

1171. Us de la forma provinent del plusquamperfet llatí en lloch del pretèrit perfet. — La forma en '-ra', que ja hem vist passà de plusquamperfet d'indicatiu llatí 'cantaveram' a imperfet de subjunctiu català 'cantara', se troba qualque volta usada en lloch del pretèrit perfet d'indicatiu 'canti'. L'únic exemple que trobem en Metge es en una proposició simple, en guisa qu'aquesta translació no hauria d'ésser exposada ací, si no fos pera relacionarla ab tota l'explicació de les formes del imperfet de subjunctiu:

Jamay no *isquere* de casa ni *volguera* haver res fet sens licencia mia (3559).

En los romanços castellans hi es ben trobadora.

Capitol III. Clàusules de més de dues proposicions.

1172. En les clàusules constituïdes per més de dues proposicions se poden presentar *grosso modo* dos casos: qu'una sigui principal y totes les demés li siguin subordinades; o bé que hi hagi una principal, que'n podríem dir absoluta, respecte a una subordinada, la qual sigui ensemps principal, que'n podríem dir segona, respecte a una altra subordinada, y així successivament.

En lo primer cas, no res tenim a remarcar, car quiscuna de les subordinades, presa separatament ab la principal, forma una clàusula de dues proposicions que ja hem estudiada abastament. Així, per exemple, en:

te *vull demanar* si *vens* acordada que ... lo teu coratge se *convenga* de bon grat ab lo meu axi que en alguna cosa james nos *desconvenga* ab la mia voluntat (V. 174)

Convé fixar l'esguart, no obstant, en les clàusules condicionals, quan la proposició principal condicionada, a més de regir una condicionant regeix una altra subordinada. Com qu'en dites clàusules van tan lligades les proposicions condicionada y condicionant, no he volgut separarles pera estudiar sols la combinació formada per la condicionada y una altra subordinada, y també per la condicionant y una altra subordinada. Referintnoshi ara, trobem en Metge:

1173. Relació del verb condicionat ab lo verb d'una subordinada diferent de la condicionant:

Verb condicionat en present:

Simultanitat y posterioritat. — Verb de la subordinada: pretèrit imperfet de subjunctiu:

si possible fos que nom *calgues* ... plus avant procchir
 bem *fora* plasent (1369)
 si fortuna havia de mi prou jugat be li *sturia* ques *mudas*
 en altra part (2856)
 pus vees que fos perillos de morir jo *hagra feta* remissio
 general jassia noy *fos* necessaria (1207).

Anterioritat. — Verb subordinat: plusquampretèrit de subjunctiu:

si per mi fos stat complit ço que te he dit no *poguera*
 seguir la demostracio de lur iniquitat ... car la dita
 ciutat nom *hagre consellat* que jous faes mal pus nol
 meresquessets (1193)
 sils homens la miraven ... pus *haguessen fet* ço que a
 generacio humana pertany axi li *fugirien* com a la
 mort (2289).

1174. Verb condicionat en pretèrit:

Simultanitat y posterioritat. — Verb subordinat: plusquampretèrit de subjunctiu:

si ab lur consell te haguesses haut ... no *hagueres errat*
 tant com has ... per tal ... com ... te *hagueren donada*
 manera com te *devies* haver sobre lo dit fet (1410).

Anterioritat. — No consta en Metge.

1175. Relació del verb condicionant ab lo verb d'una altra subordinada:

Verb condicionant en forma de pretèrit imperfect d'indicatiu regeix una subordinada en:

Simultanitat y posterioritat. — Pretèrit imperfect de subjunctiu:

si jo *negava* quem *dolgues* la mort de Scipio mentiria. car
 greu me es que (637)
 sim *voliets* fer tanta gracia que de les rahons e demostracions
usassets primerament molt pus plasent me seria (388)
 si *era* possible que cent anys nos *poguessem* rahonar tu e
 jo continuament daquesta materia not poria exprimir
 les penes que en infern soferen los condempnats (2052).

1176. Verb condicionant en forma de plusquampretèrit de subjunctiu regeix una subordinada en:

Simultanitat y posterioritat. — Pretèrit imperfect de subjunctiu:

li *fora* stat atorgat ... si *volgues* haver donat loch que la
 verga dels peccadors *fos gitada* sobre lesquena dels
 justs (3273).

1177. En lo segon cas, ço es assaber, quan les subordinades són ensemps principals, nos hem de fixar en los temps dels verbs de les principals segones. Quan llurs temps són los corresponents a les principals absolutes, ço es, los del indicatiu, quasi no res hi ha a remarcar. Axis:

tant com jo *puch conixer* ... axi *volia* que ho *creguessen* los seus sequaces (890).

La principal absoluta 'jo puch conixer' regeix la subordinada 'axi volia ...', la qual es a son torn principal de 'que ho creguessen los seus sequaces'. Que la subordinada segona vagi en pretèrit imperfet d'indicatiu y regexi pretèrit imperfet de subjunctiu, no es als, sinó ço qu'hem vist ab les clàusules de dues proposicions (§ 1123):

per tal com no *havia* prest ferre ab ques *matas* ... *begue* carbons foguejants (3034).

Faré notar qu'en clàusules de tres proposicions es ahont troba hom relativament sovint los plusquampretèrits d'indicatiu. Axis ab una

1178. Segona proposició principal en plusquampretèrit imperfet trobem sa subordinada en:

a) Plusquampretèrit imperfet d'indicatiu:

dix aquelles coses que son pare ... li *havia dites* ... quant apres sa mort li *era aparegut* (657).

3) Pretèrit imperfet d'indicatiu:

se comença scampar mala fama de Valter ço es assaber que ... *havia manat* matar sos fills car algu no *podia* veure los infants (V. 395).

1179. Segona proposició principal en plusquampretèrit definit trobem sa subordinada en plusquampretèrit imperfet d'indicatiu:

Jacob apres que li *hagueren dit* sos fills que besties feres *havien mort* son fill Josep ... dix (763)

apres que *hague descubert* que Sextus ... la *havia* per força carnalment *coneguda* se mes un coltell per lo ventre (3104).

Aquests passatges poden ésser relacionats ab los de § 1114, anch que la principal que considerem aci sigui ensemps subordinada.

1180. Quan los temps de la primera subordinada són del subjunctiu, resulta qu'aquesta, en quant es principal d'una altra subordinada, nos presenta un cas novell, per ço com no havem vist en les clàusules de dues proposicions que la principal anés en dit modus. Dexant apart la principal absoluta, hem de considerar,

donchs, arà les relacions temporals entre principal y subordinada en que aquella va en subjunctiu.

Observarem que la segona subordinada va en lo modus y temps que li pertocaria si fos única subordinada.

1181. Verb de la segona proposició principal en present de subjunctiu:

Verb de sa subordinada:

α) Indicatiu present:

necessari es que ... principi de moviment *sia* per ço com per si mateix se *mou* (471)
no es hom en lo mon qui de raho *vulla* usar axi com *deu* qui ... (859).

β) Subjunctiu present:

prech te de una cosa quet *guarts* que besties feres ... no *devoren* ... aquest peit cors (V. 293).

γ) Indicatiu pretèrit indefinit:

Vols quet *respona* axi breument com *has demanat* (1129)
te prech ... que aquesta no *vulles* tractar axi con *has tractada* l'altra (V. 562).

1182. Verb de la segona proposició principal en pretèrit indefinit de subjunctiu:

Verb de sa subordinada:

α) Pretèrit indefinit subjunctiu:

en la primera stan les animes ... de tota persona que no *haia reebut* bapisme posat que *haia ben viscut* (1946).

β) Pretèrit imperfet subjunctiu:

be es consonant a rao ... que ho *haia oblidad* posat que ho *sabes* (1711).

1183. Verb de la segona proposició principal en pretèrit imperfet de subjunctiu:

Verb de sa subordinada:

α) Pretèrit imperfet indicatiu:

no puch pensar que ell ho *cregues* axi com *deya* (892)
concordaren que ... *fos* jutge de la questio dessus dita axi com aquell qui mils ho *devia* saber que altri (2248).

β) Pretèrit imperfet subjunctiu:

ordona que jo moris ... per tal quels dits singulars ... *donassen* occasio que *fossen* ben *coneguts* en lurs custumes (1164)

los remeys son ... que *faesses* ton poder que tu els altres
princeps ... vos *concordassets* (1423)
(nostre senyor Deus ordona que jo *fos* quití de les penes
dinfern ... ab tal condicio ... que jamay no *pogues*
entrar en la celestial gloria tro que ... lo dit scisma
fos radicalment *extirpat* (1491).

γ) Plusquampretèrit imperfet indicatiu:

concordaren ensemps que, per tal com jo *havia experimental*
cascuna natura *fos* jutge de la questio (2247).

δ) Plusquampretèrit subjunctiu:

restituí lam ab aytal ley que tro que abdosos *fossem exits*
de les valls infernals jo no *guardas* detras (1800).

1184. Verb de la segona proposició principal en
plusquampretèrit de subjunctiu:

Verb de sa subordinada en:

α) Plusquampretèrit de subjunctiu:

la manera principal ... es aquesta, ço es que a un ne
altre dels dits vicaris no *haguesses obèyt* ne *lexat* respondre
... de la sgleya tro que ells se *fossen concordats* (1418)
jon se no .j. ne dos mas molts qui *hagren tengut* a special
gracia quem *haguessen presa* menys daxovar (2550).

β) Pretèrit imperfet de subjunctiu:

pus *vees* que fos perillos de morir jo *hagra feta* remissio
general (1207).

Secció quarta.

Capítol I. La negació.

1185. A ço qu'hem dit en la proposició simple (Part 3.ª, capítol IX) he d'afegir ara lo següent.

'No-ne'. — Aquesta conjunció serva sa valua etimològica, ço es assaber, 'y no', quan després d'una proposició negativa, n'introduheix una altra negativa també. La primera va ab 'no', y la segona ab 'ne':

nom recorda *ne* so cert que era (140)

no plors ... *ne* sies trist (170)

no pensa en les coses celestials ... *ne* ha cura daquelles
ne les veu (1010).

Ara bé: podem donar més força negativa a la primera proposició donantli igualment 'ne':

mort lo principi *ne* ell nexeria daltre *ne* de si crearia (469)
si tostemps haguessen un proposit *ne* de bons homens
foren mudats en mals *ne* de mals en bons (920).

Emperò, com ja indiquí (§ 770), en romànich 'nec', al haver fretura de 'no', adquirí a voltes la significança de 'y, o'. Aixís:

impossible es que alcu pogues ligar *ne* arrear fombres a
lur guisa (2383).

Y tal sentit positiu s'expandí en guisa que arribà a fer necessaria, a més de 'ne', la concurrencia de 'no' pera la segona proposició negativa; ací n'hi ha dos remarcables exemples:

Jassia que alcun fel cristia no dega, *ne*, si savi es, *no*
puxa morir soptat (1148)

jo no pux res fer, *ne no* vull sino ço que a tu plau (V. 343).

Ací hem d'anotar també lo sentit ponderatiu de 'ne' ('jo, *ni* hi pens en ella', 'no vull *ni* fermhi', 'no's diu *ni* per broma'). En tal cas es equivalent a 'ni àdhuch, ni tan sols, ni tampoch':

Perderen mes los cristians ... quant los moros prengueren
la ciutat de Acre que tu quant perdist ta muller, *ne* si
ara la perdies (1851)

(nom havets provat ... quel spirit del hom sia immortal;)
ne veig coses evidents per que ho dega creure (365)
 nom es semblant ... que per dir aquexes paraules creegues
 ell lo contrari; *ne* ho diu a aquella fi que tu penses (701).

1186. Negació en les proposicions subordinades. —
 Ab proposicions principals afirmatives qui denotaven 'temença', lo llatí introduhía les proposicions règims mitjançant 'ne'. Aquest no indicava negació, sinó dubte. Parionament, ab proposicions principals afirmatives qui denotaven 'negació, prohibició, empatxament', y ab proposicions principals negatives o interrogatives qui denotaven 'negació, prohibició, dubte, vacilació, etc.', lo llatí introduhía les proposicions subordinades mitjançant 'ne' o 'quin', qui tampoch indicaven negació, ans repulsió o dubte. Mes lo romànich substituhí dites partícules per 'no', y tenint aquesta solsament un sentit plenament negatiu, resultà lo contrasentit d'esmerçarla en proposicions subordinades, lo sentit de les quals es afirmatiu. En guisa, qu'hom hi entén lo contrari de ço qu'hom diu. Aytal antinomia no fou general, sinó que boy formades les llengües romàniques la lògica anà esborrant uns 'no', qui responien a 'ne' o 'quin', mes ab repugnancia de llur significança; y així algunes llengües, com la castellana, quasi s'es alliberada avuy de dita il·logicitat. En cambi, la francesa ne conserva molts exemples, si bé sens reforçarhi llur 'ne' per 'pas'.

Metge ne proporciona molt pocs passatges, en guisa que podem dir que's dexa menar quasi sempre per la lògica. Així li trop tan sols

1187. 'No' en proposicions subordinades afirmatives,

α) ab proposicions principals afirmatives, qui contenen verbs expressant 'temença' (llatí: 'ne vineat, timeo'; francès: 'je crains qu'il ne vienne'):

jo tement que ella *no* defallis ... girem detras (1806)
 ¡quantes infanten abans de lur temps tements que *no*
 venguen a vergonya! (2470).

Avuy dihem igualment: 'temo que *no* estigui malalt'; 'estich ab ansia de que *no* caygui'.

β) ab proposicions principals afirmatives qui contenen verbs expressant 'dubte, precaució, deslliurament':

dupte he que temps *nom* defallis a aço quet he a dir (1573)
 bes guarden ells que *no* juguen en la forma que mostren
 (3525)

prech te de una cosa, quet guarís que besties feres ne
 ocells *no* devoren ne mengen aquest petit cors (V. 292)
 tu ... has delliurada la mia anima que *no* peris (803).

Avuy dihem encara: 'gardevos de *no* caure', 'dubto que *no*
 se'n surti'

γ) ab proposicions principals negatives qui contenen verbs expressant 'negació, empatxament, impossibilitat, no poder estarse, no poder evitar', etc.

no puch estar que *not* diga una assenyalada obra (3269).

Avuy dihem: 'la separació no evità que *no* s'enamoresin'; 'no's pogué contenir de *no* insultarlo'.

Emperò la llengua, especialment literària, tendeix a construir segons rahó, en guisa que l'ús d'aytals 'no' tenen ja sabor vulgar, malgrat llur origen clàssich. Metge no'n té altres exemples que los esmentats, en guisa que podem considerarlos com a molt sobri.

Avuy encara usem també aytal construcció ab frases com: 'per poch *no*'l mata'; 'gayre bé *no* té quatre anys'; 'poch manca que *no* m'hagi enganyat'.

1188. En cambi, l'ús del 'no' afirmatiu es constant en Metge y abundantíssim encara avuy dia, en proposicions subordinades comparatives les principals de les quals siguin afirmatives:

Jom delitava molt *mes que no* devia en cassar (1326)

si haguessen subiugat lur enteniment a fe hagueren creegut

mes que no entenien (1523)

mentiran ... molt *mes que no* parlaran (3657)

pus prolixament *que no* cuidada (3156)

en temps que jo vivia haguí *major* pena moltes vegades,

havent pahor de morir quant era malalt ... *que no* haguí

la hora que desempare lo meu cors (1252)

Mellor spia he *que no* creets (2528)

entenents ho molt *mils que nou* saberen dir (221).

Entengui hom, que jatsia la llengua vulgar s'alti molt d'aquest ús de 'no', literariament sempre repugna aquest contrasentit; de manera que Metge té axís mateix molts passatges sens 'no':

mes amara ladonchs quem hagues dat ab lo basto que

portava .xx. colps als cap *que* com axi parla (2774)

ne yo not hi poria molt *mes* dir *que* ells han dit (223).

Ab proposicions temporals qui's referexen a un temps encara no esdevingut, hom pot també usar lo 'no':

totes coses impossibles se porien *abans* fer *quel* meu coratge

nos mudaria (V. 265)

alcuna cosa nos pot fer o tractar ab lo vehi ... que si

elles *tantost no* ho saben, encontinent tracten e meten

en obra que ... no vengue a bona perfeccio (2479)

També dihem avuy: 'diguesm'ho *abans que no* vingui', 'l'atormentaran *fins a que no* ho digui'.

1189. 'Sens que'. — Hi ha dos fenòmens a remarcar.

Axís com la proposició 'sens' vegérem (§ 782) que no admetia altre mot negatiu en la proposició simple, en l'únich passatge met-

gench ahont introduheix conjuntivament una proposició subordinada regeix 'no':

Griselda fo continuament aqui present e *sens que* nos dona confusio ne vergonya de la desaventura que li era esdevenguda ... exi a carrera (V. 538).

Y aquest 'no' es redundant, com los qu'hem anat considerant fins ara. Emperò, anem a veure un cas ahont lo 'no' es lògic.

Quan la proposició principal es negativa y la subordinada nega també lo compliment d'una conseqüència qu'hom podia esperar d'aquella, dita subordinada pot ésser introduhida de dues maneres:

α) Des lo moment que denota manca o fretura de ço qu'hom esperava, podem introduhirla ab 'sens que'. Així diríem: '*no* vindran elles de la esgleya *sens qu'ells* demanin d'ahont vénen'. (Metge, segons lo paràgraf precehent, diria '*sens qu'ells no* demanin'. Mes la coexistència de 'sens' y 'no', no es ço que'ns interessa ací).

β) Mes també podem introhurla per 'que' ab la negació, y així llegim:

No vendran elles de la esgleya ... *que* ells *no* demanen ...
(3512)

ahont *que* ... *no* es equivalent a 'sens que'.

Capítol II. Clàusules incomplertes.

Devem distingir quatre casos:

1190. 1.ª Manca de verb en la proposició principal. — La clàusula resta composta pels demés elements d'aquella y per la proposició subordinada. Hom ne troba molts exemples en los juraments, y en les exclamacions optatives (p. ex.: '¡gracies a Déu qu'has arribat!' ço es, 'donch gracies a Déu qu'has arribat') y també en les enunciacions un xich dubitatives ('en veritat qu'es bella'; 'sens dubte que ve'):

per ma fe, senyor, quen hauria gran pler (1280)

Per ma fe, ella no es digna de seure ab mi en un banch
(2543)

Per la passio de Deu, no fo axi (2669)

Cert, tu dius gran veritat (1251)

Cert, no poria, dix ell (2945).

1191. 2.ª Manca de verb en la proposició subordinada. — Aquesta omisió es relativament més freqüent. Lo català, però, no l'accepta volenters en les proposicions temporals y relatives, qui són precisament aquelles ab les quals lo castellà hi es abundós a

pler; axis: 'hizo lo que nadie', 'es tan valiente como el que más', 'llegué a París cuando la retirada del Marne'. Aytals omissions són pera nosaltres castellanismes. En cambi, usem: 'no hi ha de què', 'ningú sap de què', etc., ab pronomes relatiu substantiu.

1192. Mes en català, ahont més podem ometre lo verb subordinat, es ab

α) Proposicions règims ('crech que no'; 'respongué que volenters'):

Sapies que hoc (2081).

β) Proposicions comparatives:

quant a present ... no vull als demanar (2111)

Molt mils enganen les fembres los homens bestials, *quant* a la vista, ab mamelles grans e molles que ab les dures (2824)

¿*quant* mes la carn que es sensibla? (2822).

γ) Proposicions concessives ('anch que pobre era molt savi'; 'bé que jove era aciensat'):

tots van a un terme *jatsia* per diverses camins (854).

1193. 3.ª Manca de tota la proposició principal. — Com quan dihem: '¡que vingui!'. 'Ab açò que's compri una casa'. '¡Que siguis bon minyó!':

Si aquestes coses los dits vicaris ... no volguessen donar loch o defugissen *que fos procehit contra ells* (1432)

E diran lurs moltes altres coses punyitives ... *puyts, quen prenguen altra* (3560).

Un cas particular n'es, una proposició introduhida bruscament per 'no que' ('no que hagi mancat a ton deure'):

*no pas que*¹ io hage algun interes singular en açò (V. 51).

1194. 4.ª Manca de tota la proposició subordinada. — Pera que no sigui antigramatical quasi podem dir qu'aquesta omissió se concreta a les proposicions condicionals. Enunciem la principal en temps condicionat, mes dexem enlayre la condicionant. Axis: 'mon amich corre molt, *ningú'l guanyaria*'.

Açò no es als sinó dexar la condició sobrentesa. (Cf. § 526).

¹ Es vijarés que la proposició principal suplerta es: 'jo no dich que ...' o 'no es que ...'. D'ella no'n resta sinó la negació, la qual ab 'que' forma una locució negativa de molta intensitat.

Sisena part.

Ordenament.

1195. Lo rich sistema flexional llatí distingia molt sovint quiscun membre de la proposició per terminacions característiques. No podem dir sempre, car pera molts ablatius utilitzava preposicions, algunes de les quals a voltes regien la terminació accusativa. No obstant, les desinències casuais eren prou freqüents y abundoses, pera que'l mester sintàctich dels mots dins la proposició restés determinat assats per aquelles, en guisa qu'una ordenació reglamentada d'aquests no fos ni necessaria ni avantatjosa. La llibertat de colocació donava encara una altra bella propietat a la llengua llatina, a la qual hi contribuïa, noresmenys, la relativa parquedat en l'ús de les preposicions; y fou la preponderancia del accent, qui ressurtilia tan distinctament y clara, que determinava un ritme peculiar en quiscuna de les infinides agrupacions dels mots. Aquest moviment cadenciós, aquesta musica immanent de cada clàusula, realitzava la fusió dins la poesia, de la paraula y sa musica propria; y com sigui que no sols los sentiments abstractes, ans les sentències concretes que sentim més pregonament, són essencialment musicals, no cal ponderar la vigoria infinida que llur ritme intern donava a les frases capdals dels grans escriptors. La materia sobre que treballaven aquests, la pasta qu'estilaven, no era tan ajovada a rigorismes gramaticals com avuy, ans restava tan lliure, com la de les altres arts belles, com les colors en mans del pintor, los sons en mans del music. L'escrit era obra més artística qu'avuy, y en conseqüència proporcionava també més intensament y pura, lo goig inefable de la bellesa.

D'aquesta lley rítmica llatina nosaltres n'hem heretades dues dexalles. Prové la una, dels mots curts (usualment monossilabs) llatins, qui ritmicament foren absorbits per l'accent tònic d'altres mots, més robustos, propers; ab lo qual aquells devingueren àtons, ço es, mancats d'accent. Avuy, principalment en català, ne tenim bona res, ço qui no dèxa d'ésser una de nostres beutats, en la que sobrem les llengües germanès. Es l'altra herencia llatina, qualche remembrança de la divinal lley de l'accentuació, qualche albir en lo moviment rítmich de l'escriptura, qui mena l'estil per les excels regions de l'art. Aquella, ço es, l'ordenació dels mots

àtons, cau de ple dins la sintaxi, per quant obeheix a regles fixes. Aquesta, ço es, la llibertat qui'ns resta d'invertir y cambiar l'orde estrictament gramatical, ja no es propri de la sintaxi, ans de l'estilística; emperò en quant excepció, presuposa fixar la regla sintàctica general. Tot açò respecte a l'accentuació.

1196. Per ço qui fa a la lògica, al reduhirse considerablement la llibertat d'ordenació a causa de la pèrdua desinencial, anà cobrant aquella més importància; ja existia, naturalment, en llatí, mes armonitzada ab lo ritme verbal, si es qu'abdós no naxien alhora. En romànich, greument empobrit lo moviment rítmich y sens facultat pera desenrotllarlo francament, la rahó s'hagué d'imposar, ja qu'era desamparada de la poesia. Y la freda lògica procehi en lo discurs de ço conegut a ço desconegut, y essent açò lo qui nos interessa més, determinà qu'en l'ordenació habitual lo més important, lo més característich anés darrera. D'ací que, per exemple, quan volem descriure un substantiu mitjançant un adjectiu o un altre substantiu preposicional, aquests vagin forçosament darrera, pèrdentse la llibertat llatina: 'cel blau', 'arbre de set branques'. D'ací també, qu'essent lo lloch més accentuat usualment l'últim, poguem metre en relleu un mot precís, posantlo davant contra la custuma, y donantli una ferma accentuació prosòdica; axís dihem: 'de pa, no'n vull,' 'es a tu, que parl'. Emperò, malgrat aquestes relatives arbitrarietats, l'encaxonament y fredor d'aytal domini lògich, comparat ab les infinides possibilitats del rítmich, no són pas de ponderar.

1197. Y finalment, vingué la gramàtica, la qual mancada de la flexió, no pogué distingir los elements de la proposició y algunes relacions recíproques dels mots, sens ordenar aquestos segons un aranjament habitual qui los fes conexedors. Y ací sí que la llibertat y la bellesa foren perdudes. Com a exemple: nós hem hagut de constrènyer a metre lo subjecte davant lo verb sempre que pot ésser confós ab lo règim directe. Hem de dir precisament: 'lo pare ama'l fill'. Sort qu'a voltes, gracies a les desinencies verbals qu'encara conservem, tal ajovament no es necessari, per exemple quan los nombres del subjecte y règim són diferents: 'los fills ama'l pare'. Lo francès, àdhuch axís, se complau en la lletja regularització.

Com esdevé arreu en la sintaxi, aquestes tres influencies, d'accent, lògica y gramatical, han anat obrant independentment y desigual en la llengua. Com anirem veyent, casos parions los hem rebuts segons les ordenacions determinades en uns pèr una, en altres per altra, de dites forces, encara qu'en qualques regions sintàctiques sigui més palesa la influencia d'una sola. Axís sobre los mots àtons, la influencia predominant es la del accent, rahó per la qual los estudiem acoblats apart.

Capítol I. Mots àtons.

1198. La colocació dels mots àtons no depèn del franch voler del escriptor, ans ve determinada pels mots tònichs sobre'ls quals reposen. Hem de considerar, donchs, per ella matexa, la relació entre abdues menes de mots.

Per ço que no tinguin accent tònich, cal usualment que'ls mots àtons siguin monossilabs; los trobarem entre'ls pronoms personals y possessius, articles, preposicions, conjuncions y noresmenys alguns verbs. En català les vocals àtones no sols perderen l'accent ans sofriren un afebliment fonètic qui les fa perfetament distingibles de les tòniques; gran avantatge sobre altres llengües romàniques. De llur sò, però, no'ns en hem d'ocupar.

En quant a l'accentuació, tot mot àton la va a emprar del mot qui'l preceheix o'l segueix, en guisa qu'ab aquest forma una sola paraula fonètica. En lo primer cas es enclítich, v. g.: 'dóna-la', en lo segon proclítich, v. g.: 'la-dónes'. Dos mots àtons poden acoblarse, v. g.: 'pe'l llibre'.

Esdevé que molts àtons no solsament estan mancats d'accent, ans aytambé perden llur vocal, ço es, sofreixen elisió, v. g.: 'dóna'l', 't'estim'. Aytals formes àtones són apellades reduhides; emperò no deuen pas ésser aquestes preses com a condició essencial d'aquells. Un mot pot ésser proclítich o enclítich sens ésser reduhit.

Com les apellacions proclítich y enclítich se referexen precisament a la colocació dels mots àtons, ço qu'ara nos pertoca examinar es quina convingui a quiscun dels darrers. Conjunctament notarem quan elidexen llurs vocals.

1199. Segons Meyer-Lübke,¹ en l'època prehistòrica llatina tots los mots àtons eren enclítichs; o sigui que primer hom en-contrava les paraules qui duyen l'accent tònich y a llur redós seguien aquells. Lo procés de l'accentuació era de fort a feble. Enclós s'acomplia açò ab les preposicions, les quals, en conseqüència, no anaven preposades, sinó postposades: 'mecum' ne fou una derivació. Lo llatí històrich feya, però, les preposicions proclítiques: no reposaven sinó en les paraules qui les seguien. L'accentuació anava, donchs, de feble a fort. Mes en quant als altres mots àtons tenia palesa tendència a ferlos enclítichs.

Aquest penjant enclítich del llatí s'es més o menys perpetuat en les llengües romàniques, en guisa qu'a ell haurem de recórrer pera explicarnos qualques enclítichs de Metge; car si hom compara l'època prehistòrica ab la moderna, veurà un procés qui va des la enclisi absoluta fins a un expandiment assats pronunciat de la proclisi.

¹ *Syntaxe*, 713.

Pronoms personals règims.

1200. En llatí sempre eren enclítics, mes no precisament del verb. Al formarse lo romànich començàren a adquirir noresmenys la propietat proclítica; avuy, com veurem, aquesta darrera quasi es la predominant, mes ben altrament era en Metge.

A més d'açò, en diverses llengües romàniques, com lo francès, provençal y castellà, s'es anat accentuant la tendència qu'aquests mots àtons reposin exclusivament o preferent en lo verb. Lo català modern, jatsia qu'en igualtat de circumstancies també se'n alti mils, serva encara ben palesa la propietat d'enclitarlos sobre altres mots. No obstant açò, ací, per rahó de claredat, departirem llur estudi segons llur posició respecte lo verb, independentment que reposin o no en aquest.

1201. Darrera'l verb. — Quan los pronoms àtons vénen després del verb, reposen sempre precisament en aquest: no hi ha cap altre mot entremitg.

De conformitat ab lo llatí, los pronoms àtons catalans són, tant en la llengua clàssica com en la moderna, enclítics del verb en los casos següents:

- α) Quan lo verb es en imperatiu:
 - empero digues *me* (138)
 - Ara digats *me* (956)
 - anem avant ... e vullats *me* dir les auctoritats que ... (518)
 - Tiret ... car aquest cors ... (160)
 - mana*hi* que (V. 155)
 - acaba *hi* de dir ço que has lexat (3346)
 - Deliurens donchs (V. 70)
 - si daltres ne saps semblants digues *les* (2950)
 - sies *ne* tu mateix testimoni (1030).
- β) Quan lo verb es en infinitiu o gerundi:
 - haure de lexar *me* (2968)
 - acostar *se* a tu (68)
 - per fer *lurs* bons pits (2350)
 - Bem plaura, senyor, oyr *ho* (909)
 - ne romanir *hi* (1144)
 - faent *me* retret de ... (1351)
 - E girant *se* fort humilment (1472)
 - posant *se* al mig (3331)
 - anant *se* deportar (1745)
 - E fenyent *se* obedients (2409)
 - interrogant *la* hon era son pare (V. 153).

1202. Quan lo modus es indicatiu o subjunctiu la llengua moderna fa tòstamps los pronoms àtons proclítics del verb. Emperò, servant encara fermament la tradició llatina, lo català

clàssich en general, y Metge en particular, los fan enclítics en los casos següents:

α) Quan modernament los fariem començar la proposició, hom obria aquesta ab lo verb, seguit immediatament pel pronom enclític:

sopiat de molta son, *covench me* gitar sobrel lit, e soptosament sens despullar *adormim* (13)

E duptant qui era, *spaordim* terriblament (32)

Plau me, dix ell (521)

pus entens que la mia sia stada soptosa, *diret* la rao (1152)

prech te que (1865, 1904 ...)

atorch te (2945)

suplicam te (V. 59)

¿e com ... *clames te* de fortuna? (2858)

quant jol hoy parlar *coneguil* tantost (37)

¿*hagueres lo* acceptat ...? (1407)

La historia es ... contenguda en lo primer libre dels

Reys, vers la fi; *dich lat* superficialment (775)

Has la vista moltes vegades ... (2807)

e mesa en una gran canasta *posala* sobre una bestia (V. 303)

com la anima racional donchs sente sapie e visque, *segueix se* que es semblant a Deu (405)

Donchs *segueix se* que es immortal (485)

seguis axi (771)

Mou se, e en si matexa, axi com en un gran spay corrent (340)

promet vos (V. 91)

Suplich vos que (544, 931, 1180, 1337 ...)

donels un gran colp (2233)

faeren les vestir els dits marits lurs (3065)

Si axi es, Senyor, com vos afermats *atorch ho* (963, 986 ...)

Veuras ho (2780)

Si prenen per ventura marits veylls *fan ho* per tal com lurs parents o amichs ho volen (3572)

¿*havets ho* fet delliberada ment? (1651)

¿*entens ho* haver dit de totes? (2892)

quant iriets a paradís *entraria hi* ab vos (1282)

¿*ha hi* piyor? (2779).

Alguns dels exemples anteriors podem dir que per llur freqüència són devinguts construccions estereotipades del català clàssich; així: 'plau me', 'segueix se', 'suplich vos', 'prech vos' que Metge usa a cada pas. Quasi may Metge segueix la fayçó moderna d'obrir la proposició ab lo pronom àton seguit pel verb; en tèrmens que quan no li plau estilísticament començar ab aquest, en lloch dels àtons usa sovint los pronoms tònichs:

A mi coue dir ço quet ... (248)
 parlant ab vostra reverència *a mi appar* tot lo contrari
 (964)
A mi plau esser entes ... (1368)
 si *mi has perdut*, qui era ton senyor, tant bo o mellor lo
 has cobrat (174).

Com exemple de qualque ordenació moderna citaré:

me vench fort gran desig de dormir (11).

β) Quan modernament la proposició començaria ab la conjuncció 'y', després de la qual vindria lo pronom àton y'l verb, Metge, ab los clàssichs, metia igualment lo verb després de la conjuncció, y'l pronom enclítich darrera aquell; en altres mots l'ordenació del § α subsisteix anch que la conjuncció copulativa precehexi lo verb:

E plau me ço que demanes (394)
E es me vijares que (508)
 mas jom confessava e combregava souen *e penedia men*
 (1332)
 tu dius ver, dix ell, *e diret* una cosa de quet maravellaras
 (1232)
 E vos havets me dit quel havets retut a Deu, *e segueix*
se per consequent que ... (197)
E acompanyaven lo dos homens (20)
 sius recorda vos me prestas alcunes vegades lalcora *e*
studie lo be e diligent ment (873)
e aconsegueix la solament aquell que Deus vol (1296)
 ... que la aportas suaument, *e feula* aportar (V. 304)
 seria exit daquesta miseria *e farieus* companyia (1281)
e restitui les a lurs amichs (3127)
e fuyg lurs la sanch (2457)
E pots ho veure cascun jorn (329)
 Tots los homens han oppinio que Deus es, *e conexen ho*
 naturalment (615)
E appar ho be en les sues operacions (1012)
E es ne occasio sola ignorancia (2217)
E creu ne a mi (2271)
E ha hi un molt gran portal (1979).

Remarqui hom la construcció 'ha hi' qu'hem vista també en l'exemple 2779 del § α. Lo ms. P. l'escriu més de conformitat ab l'ortografia de l'època, 'hay'. Precisament d'aquesta enclisi del representant de 'ibi' ab lo verb 'haver', ne resultà en castellà 'hay', qui es perdurat fins a nosaltres.

Com exemples d'ordenació moderna puch esmentar:

prechte et amonest que (1643)
et fa rialletes ... et dona entenent que (2842)

el spera mig vidua (3238)
e la han subjugada a tirans (2034)
els pelen les celles el front, *els raen* ... les galtes ... *els fan* (2335)
e salegren continuament (1535)
en has rebuts molts beneficis (1561)
ey saben anar per si mateys (983).

γ) Lo mateix esdevé quan la proposició comença per una conjunció coordinativa corresponent a magis, v. g.: 'mas, pero', y també postj, 'puys, pus'. Després de tals conjuncions ve lo verb seguit de son enclítich.

La rahó es, sens dubte, que 'mas, pero, puys' pertanyien originariament a la proposició anterior, en guisa que la segona proposició començava ab lo verb.

Malhauradament Metge sols conté un exemple ab 'mas'; ab 'pero', també n'hi ha pocs, cosa ben comprensible per no ferhi quasi may nostre autor començar l'oració (§ 1223):

mas denunciuho abans perço que ... (V. 340)
Pero valrat ço que pora (249)
Pero placiât recordar apres ... (1897)
giten veri fort pudent per la boca *puys tornenlo* beure (2017)
Puys obren se con li es manat lo contrari (328)
Puys seguís axi com li havia dit (771)
E han les aconseguides, *puys son se* perduts (2172)
Puys fan los caure (2330)
puys couendràls a furtar (3602)
Puys remet les a Radamantus (1968)
e puys tornamhi (1955).

1203. Apart de tots aquests casos, qui podríem apellar regulars, Metge se complau sovint en postposar los pronoms àtons al verb, sens dubte per un exquisit sentiment d'estil, originat pel ritme llatí; així, per exemple, puch esmentar:

veig que es substancia propria *car dol se* es alegra de les
sues passions (969)
lo prohom ab la barba longa *feu li* senyal ab lo basto
que callas (1669)
porchs sutzes e fort pudents *stan lurs* entorn (2000)
encontinent *tornen ho* menjar (2014).

1204. Davant lo verb. — En aquesta colocació, es ben palesa en nostra llengua una ferma lluyta entre la tradició llatina, qui cerca fer enclítichs los pronoms àtons, y'l penjant romànich qui, per sobre de tot, vol relacionarlos ab lo verb, fentlosen proclítichs. Apressemnos a dir qu'en diverses llengües, com per exemple lo castellà y'l francès, quan dits pronoms precehexen lo

verb sempre ne són proclítics ('no lo haré'; 'je le ferai'). En guisa, donchs, que'l català nos traheix una remembrança llatina fort interessant.

Pera fixar bé les idees, convé avantposar l'ús modern. Quan los pronoms àtons precehexen lo verb (y modernament, com ja hem vist [§ 1202], es sempre, llevat quan aquell va en imperatiu, infinitiu o gerundi) pot esdevenir:

1.ª Que'l verb comenci en vocal o h. Llavors los pronoms li són proclítics:

ell l'aydarà; jo l'aydaré.

2.ª Que'l verb comenci en consonant. Llavors:

α) si la darrera lletra del mot qui'ls preceheix es vocal, los pronoms desentenentse del verb passen a ésser enclítics de dit mot:

jo'l portaré; Maria'm salvarà.

β) en altre cas semblen ésser proclítics del verb:

nosaltres lo portarem.

1205. Ab aquest estat de coses com a punt d'esguart, retrotrayemnos a l'època llatina. En son període clàssich los pronoms àtons eren sempre enclítics, mes en lo baix llatí y en la formació del romànich, quan aquells van davant lo verb, comença a introduhirse llur proclisi respecte a aquest. En tal posició hi ha lluyta, donchs, entre que reposin en lo mot qui'ls preceheix o en lo verb qui'ls segueix.

Referintse al francès, Meyer-Lübke¹ diu qu'en lo segle XI, després de mots terminats en vocal, 'me, te, se, le, les' s'hi apleguen perden la llur; qu'en lo segle XII són solsament 'le, les', los qui perden llur vocal quan van darrera, no de qualsevol mot acabat en vocal, sinó precisament dels monossílabs 'ne, si, se, je, ki, que, ja, ou, ço, tu' y'l bissílab 'issi'; qu'en lo segle XIII sols 'le, se' s'apleguen ab 'ne, si, je'; y finalment, qu'en lo XIV l'enclisi es ja totalment desapareguda.

Nostre Metge, com veurem detalladament, segueix la pauta següent: encliteix los pronoms àtons ab los monossílabs 'no, ne, ja, be, si, e, o, jo, tu, qui, que' y los polissílabs 'açí, ara, encara, axi, massa', y no'ls encliteix ab tots los altres mots. En guisa, donchs, qu'en quant al nombre d'aquests, avuy servem mils la tradició enclítica llatina que no pas Metge, per quant apliquem l'enclisi ab tota mena de mots terminats en vocal. Emperò, nosaltres usem aquesta regla general enclítica quan lo verb no comença en vocal o h; car, quan hi comença, jatsia que'ls mots precehidors terminin en vocal, donem decididament la preferència a la proclisi respecte al verb. En cambi, nostre autor se desentén del verb: ab los mots qu'hem esmentats serva sempre l'enclisi, comenci lo

¹ *Morphologie*, 84.

verb com se vulla. Ab tots los altres mots, anch qu'acabin en vocal, no la serva pas.

Observarem que'ls mots metgenchs qui s'enclitexen los pronoms àtons són: conjuncions (e, si, o), pronoms relatius (qui, que), pronoms personals (jo, tu), y adverbis 'no, ne, aci, ja, ara, encara, axi, be, massa'. ¿Hi ha qualque explicació que siguin precisament aquexos? Sens dubte ha d'ésserhi, a mon vijarés. Remarqui hom que tant les conjuncions com los pronoms conjunctius o relatius, començaven tostemps la proposició y, en conseqüència, anaven davant lo verb, y que'ls pronoms personals en romànich precehiren també lo verb molt freqüentment. Respecte als adverbis, en la llista anterior podem considerarhi *tots* los qui acaben en vocal (los qui manquen, com *allí, allà*, es per ço com no s'esdevenen enfront pronoms àtons en los escrits de Metge, mes sens dubte exigíen l'enclisi com los altres). Ara bé: llur colocació abans lo verb se repeteix, a causa de llur mateix nombre limitat, molt més sovint que no pas los altres noms substantius o adjectius, y noresmenys llur caràcter adverbial los fa anar també més sovint juxtaposats al verb. Així donchs, al heretar lo romànich del llatí la força enclítica dels pronoms àtons, es lògich que subsistís principalment en aquelles combinacions qui eren d'ús freqüentíssim, ço es, ab los pronoms personals, relatius, conjuncions y adverbis, qui's trobaven abans lo verb en la major part de les proposicions; aytals combinacions devingueren ja estereotipades, y, en conseqüència, quan lo romànich anà prenent consciència que logicament los pronoms règims depenien del verb, y los anà proclitant a aquest, aquelles resistiren fermament la novella transformació. Continuaren imposantse lonch temps com una habitut ben arrelada.

1206. D'un altre fenomen hem de fer esment: així com Metge, ab los clàssichs, elideix la vocal ab los pronoms àtons qui ho admeten (§ 1210) quan són enclítics, no coneix l'elisió quan són proclítics; escriu 'donam', y en cambi 'te atorch'. Açò demostra, a mon vijarés, que'l sentiment de l'enclisi era més viu que'l de la proclisi. Y encara ho es en català, podem dir, constituint una excepció entre les llengües neolatines modernes. Car, si bé es veritat qu'avuy escrivim 't'estim' y que respectem aquesta proclisi àdhuch quan lo mot anterior acaba en vocal, 'jo t'estim', també ho es que quan los àtons van entremitg de consonants, 'ells me veuen', en bona part del domini català pronunciem 'ells em veuen' y potser 'éllsem veuen'. Aquestes formes reforçades 'em, et ...' procehexen a mon albir de l'habitut y força enclítics dels pronoms àtons.

Compte habut de tot açò, procehim ab los textos de nostre autor.

1207. A) Quan los pronoms àtons van precehits pels adverbis: 'no, ne, aci, ja, ara, encara, axi, be, massa', per les conjuncions 'si, e, o', pels pronoms personals 'jo, tu', y pels pronoms relatius 'qui,

que', tant si'l verb comença en consonant com en vocal o h, dits àtons són *enclitichs* dels mots esmentats.

Observi hom: 1.ª Que'ls adverbis són tots los qui acaben en vocal, exceptuant 'alli, alla, darrera, defora', que Metge no usa en aquesta combinació. 'Prou' y 'breu' són diptongs y no deuen ésser computats. 2.ª La conjunció 'e' ja hem vist (§ 1202 β) que fa passar l'àton darrera'l verb; emperò, quan nostre autor segueix l'ordenació moderna, exactament com ab 'o, si', fa enclitich lo pronom qui la segueix.

α) Lo verb comença en consonant:

'No':

nom pens que (333)
e nom pens quey duples (351)
nom par ... que (64)
 la sabor de la qual *nos mudara* (882)
nons lunyem (618)
 si *nous tornave* a enuig (1537)
nols tench per savis (121)
 si dissimular *nou vols* (2445)
 dret canonich *noy contrast* (1404).

'Ne':

nem faras mala cara (V. 179)
 alcun quin diga mal *nes clam* (V. 94).

'Açi':

que açis mena (1467).

'Ja':

jan seguiria maior profit (1635).

'Ara':

Arat confes (2275).

'Encara':

encaram torbes Orpheu (1863)
encaret dich (V. 185).

'Axi':

axis segui (2239)
 si *axiu vols* (2902).

'Be':

bem fora placent (1370)
Bet certifich (2104).

'Massa':

car massam costa (2444).

'Si':

sit recorda (1566)
sit plaura (1896)
 car *siu fets* sapiats (1778).

'e':

sabi *em tingui* per dit (V. 445).

'o':

om nogua (1623)

ols contrast (2646).

'jo':

jom sots met de bon grat (V. 80).

'tu':

ço que tum manaries (V. 527).

'que':

aquell quet penses (35)

per tal *quet sien* ocasio de ... (1354)

aquell ques pensa (152)

vull hi ajustar *ço quey fall* (3327)

sia vostra merce *quey pensets* (952).

Avuy en tots aquests passatges procehiriem de la matexa manera: los pronoms àtons són enclítics dels mots qu'ls precehexen.

β) Lo verb comença també en vocal:

'No':

Ara not enfellonesques (2198)

nol oblida (3230)

nous hiria lo cor (2529)

si *nou ignoraves* (2283)

non ha entrat hu en paradís ... nen hi entrara (1542).

'Ne':

tu no est pres *nen hauras* mal (1596)

nes enclinava (V. 404).

'Ja':

mas *jat havien* donat ... (1389).

'Si':

e *sim entens* (2175).

'Jo':

jom era declarat (1381)

quant *jom anava* colgar (2537)

Jom adelitava que ... (V. 78—433)

Jot he a dir encare sit recorda (1566)

quant *jol hoy* parlar coneguil tantost (37)

jol hagra leixat parlar (3350).

'Tu':

de que *tum has* feta (V. 450).

‘Qui’:

ell diria *quil* ha despullat (2472)
 ulls hi ha *quis atten* de laganya (2548)
qui us acompanyen (1128)
 aquells *quin usen* (122).

‘Que’:

Al argument *quem* has fet (2219)
 la pena *quet* he dita (1491)
ques eren ajustades (2231)
quen us a son plaer (2879).

Avuy en tots aquests exemples fariem los àtons proclítics dels verbs seguidors, y no enclítics dels mots precehents.

Metge no's departeix quasi may de la regla; sols he pogut trobar aquestes excepcions:

e si ho feya (1802)
axi ses hauda (2866)
pus axi ho vols hoies (1371)
encare hi hagues a comensar (3349).

Remarqui bé lo llegidor qu'en los exemples precehents hem donats sempre pronoms àtons qui poden elidirse, car ells constituïxen la prova més palesa de l'enclisi; açò no vol dir que'ls pronoms qui no poden adoptar formes reduhides no siguin enclítics; ho són com los altres, axís:

ja la has hoyda (1040)
que la instruis (V. 306)
les amà o les desige o les ha en alcuna reputacio (2299).

1208. B) Quan los pronoms àtons van precehits per noms o pronoms, substantius o adjectius, terminats en vocal, Metge no'ls elideix may, ço qui fa creure són proclítics dels verbs qui'ls segueixen:

α) Lo verb comença en consonant:

aquexa *altra me sera* cayguda del cap ans que ... (2375)
 en temps que io *amava me solia* molt delitar (V. 22)
 en lentrament que fui de la tua casa *me despulli* les vestidures (V. 347)
 vol que *vexacio te do* enteniment (1599)
una cosa te vull demanar (V. 174)
 de una cosa *te prech* (V. 372)
 que per la present *fortuna te sia* oblidat (V. 241)
 contraria *mutacio se seguesca*, *altra vegada vos batre* (2238)
 una missa *baxa se diu* (2618)
 E sil *cercle se pot* quadrar (2625)
 si gros *capo se troba* (2701)
 ab la *fortuna se fos* mudada (1655)

per contemplacio *sua se volgues* haver (1473)
 lo teu coratge *se convenga* de bon grat ab lo meu (V. 176)
Griselda se despulla (V. 483)
 lo papa *hi consent* (V. 438)
nua hi tornare (V. 470).

Avuy considerem tots aquests pronoms com a enclítics; escriuriem: 'altra'm, vexacio't' ... Metge hauria hagut d'escriure: 'altram, vexaciot ...'.

β) Lo verb comença en vocal:

la amor *daquella me ha vençut* (1769)
 a creure *aço te induen* (943)
 millor obra *te hagra feta* (2867)
 per tal com per *ventura te hagueren* donada manera (1413)
 per ma *negligencia lo havia* tant lexat crexer (1494)
 ab gran perill de sa *persona lo amaga* en son lit (3054)
 alguna *mare se adelit* en (2658)
 la *hora se aprohisma* (3368)
Griselda se emprenya (V. 230—322)
 E la *fama se escampa* (V. 422)
 Lo comte de *Panico se acostava* (V. 507)
 tot hom deya que *Deu los havia* tramesa ... (V. 228).

Avuy considerem aquests pronoms proclítics. Metge no coneix les formes reduhides en la proclisi, en guisa que bé podien ésser també proclítics.

1209. C) Quan los pronoms àtons van precehits de mots, de qualsevol mena que siguin — adverbis, conjuncions, pronoms, noms, adjectius, etc. — acabats en consonant, llavors no poden ésser als sinó proclítics del verb qui segueix, tant si aquest comença en vocal com en consonant.

α) Lo verb comença en vocal:

senyor, me havets dit (978)
 los *cardinals me han donat* (1388)
 mon *senyor me ha manat* (V. 278)
tantost te occorrera la raho (1051)
puyt te occorrera l'enteniment (1054)
volenterosament te hoyre (2951)
 ço que mon *senyor te ha manat* (V. 292)
Sovent se esdeve (911)
divinal, la ha cullida e portada a desiyada fi (3180)
 de mon flach *poder la he servida* (3211)
 la qual alcunes *vegades la entrava* visitar (3075)
Valter los assigna (V. 103)
 que *mils lurs estiga* (2333)
 altres *enemichs hi ha* (2432).

Avuy elidim los àtons qui ho admeten. Com a cas excepcional ho fa Metge en:

vijares mes que ... (1366).

β) Lo verb comença en consonant:

qui incessant *ment me redueix* a memoria tots ... (1350)

si ab lur *consell te fosses* hagut (1411)

prou te deuria bastar (2934)

de que *mes se podia* alegrar (1558)

fort ho volria saber (1417)

que en *breu hi siats* (1359).

1210. Elisió: formes reduhides. — Com sigui que l'elisió de vocal en aquells pronoms àtons qui ho admeten, es la mellor prova de llur enclisi o proclisi, consignarem ací les diferencies, en aquest punt, entre Bernat Metge y l'ús modern. No repetiré, però, exemples de nostre autor, car lo llegidor los trobarà pla bé en los paragrafs anteriors.

Enclítics. — Actualment, quan lo mot sobre'l que reposa l'enclítich termina en consonant, o en *i* o *u* pertanyents a diptong, l'enclítich resta invariable: 'mireu-me', 'ells me veuen'. Mes si dit mot acaba en vocal (*i* o *u* diptongulars exceptuades), los enclítics 'me, te, se, lo, nos, vos, los, ne' perden llur vocal, y 'li, la, les, ho, hi' romanen invariables; 'mira-m', 'tu'l veus'.

En les obres de Metge, en lo primer cas, ço es, quan l'enclítich serva la forma plena, quasi may lo trobem aplegat al mot sobre'l qual reposa, ni directament, ni mitjançant signe ortogràfic ningun. L'enclítich es escrit com paraula apart. Examinei hom los exemples dels §§ 1201, 1202 y 1203.

En lo segon cas, ço es assaber, quan la paraula anterior acaba en vocal (sens *i* o *u* de diptongs) 'me, te, se, lo, nos, vos, los, ne' y noresmenys 'ho, hi' devenen assilábichs: 'm, t, s, l, ns, us, ls, n, u (qualque volta o) y (rarament i)'; 'li, la, les, lurs' resten invariables. Metge los escriu tostemps sens separació alguna, ço es, formant part de la paraula sobre la que reposen. Cf. §§ 1201, 1202 y 1207.

1211. Proclítics. — Actualment, quan lo proclítich es seguit per verb qui comença en consonant, resta sens cambi algun: 'te deman una cosa'; mes si la primera lletra del verb es vocal o *h*, los proclítics 'me, te, se, lo, ne' perden la llur; los altres pronoms romanen invariables: 't'escrich'.

En los textos metgenchs ningun pronom proclítich pert jamay sa vocal, tant si'l verb comença ab vocal com ab consonant (§§ 1208, 1209).

1212. Orde respectiu de dos pronoms personals àtons. — Quan los dos règims del verb, lo directe y l'indirecte,

són representats per dos pronoms personals àtons, modernament coloquem tostemps primer l'indirecte, ço es lo datiu, y després lo directe, ço es l'accusatiu, vagin ab dós abans o darrera lo verb. ('Me la donarà. Dóna-me-la'). Solsament fem lo contrari ab los pronoms adverbials datius 'hi' y 'ne' ('La hi donaré' [la cadira a ell, *hi* per *li*]; 'L'en separo' [ell de tu]; 'N'hi afegesch' [afegesch aygua a les pastetes]).

En cambi, Bernat Metge posa sempre y en tots los casos, en primer lloch l'accusatiu y en segon lo datiu, llevat quan un dels pronoms es lo neutre de provenença demostrativa 'ho'. Aquest accusatiu va tostemps colocat, com ara, darrera lo datiu. Per tal qu'hagués comprovació plena d'aquesta regla, he presa nota de tots los passatges ahont ocorren aytals combinacions binaries, exceptuant aquells qui, per entrarhi 'hi', 'ne' o 'ho', no oferexen discrepància ab l'ús modern. D'aquests uns quants exemples he cuydat eren assats.

Faré observar qu'hom no troba en ses obres combinació alguna de tres pronoms àtons.

atorgalam (395)
 e lat fiu diligentment estudiar (663)
 hom lals retes (697)
 dich lat (777)
 Jo lat dire (922)
 jo lat he dita (1707)
 que cascu dells *los te* recit (1722)
 Solament *laus* deman a mon us (1777)
 e restituihi *lam* (1800)
 ¿qui *lat* poria dir? (2359)
 No *les te* poria dir (2426)
 Jols *te* dire per ton avisament (2434)
 no *lat* vull dir (2443)
 qui's *me* lexa (2555)
 si *les te* deya especificadament (3312)
 e de trametre *leus* (V. 14)
 car nos *let* procurarem tal que (V. 68)
 sercarlem (V. 84).

Ab 'hi' o 'ne' avuy fem, com Metge:

dir *ten* he alcunes (397).

En los exemples qui següexen 'ne' y 'hi' són ablatius, ço es, representen complements adverbials:

per zel de justitia *ten* hagra castigat (1594)
 car vivent no *lan* porti complidament (1335)
lurs ne seguira (1630)
 de bon grat *lin* complaurien (1726)
 de subtilitat singular de entendre ... no pens que persona
 vivent *lin* port avantatge (3209)

nous hi cal tenir temps (667)
nom hi cal pensar (954).

Ab 'ho' es Metge qui fa precehir, com avuy, lo datiu:

grans clergues de la terra *mo* haguessen consellat (1410)
jot ho man (1643)
 e reduir *to* he a memoria (855)
 qui tantost *los ho* donen (2410).

1213. Remarqui lo llegidor que quan dos pronoms àtons s'encontren, preferexen juxtaposarse mutuament, abans que'l primer, departintse del segon, vagi a ésser enclitich d'un mot qu'il precehexi:

Si *no men* engan (1902)
 per *que mo* comensaves dir (1683)
 que *no mi* tornas (1334)
no si dorm (2518).

1214. Concurrencia de nom y pronom àton en una matexa proposició. — Logicament los pronoms àtons exclouen de la proposició los noms als quals fan referencia. L'ordenament, però, intervé en aquesta qüestió. Sempre que'l nom, en funcions adés de règim, adés de complement adverbial, preceheix lo verb, podem metre abans d'aquest un pronom àton qui rebli la significança d'aquell. Modernament quasi sempre introduhim lo pronom; axís també fa Metge:

Be es veritat que *ma muller* aytant *la* am com los marits
 acostumen (2267)
mas lo dret nol hauras millor (3372)
de auctoritats prou *ne* has lestes (392)
De fermetat non han gens (2601).

Emperò los clàssichs, ab nostre autor, suprimien lo pronom més sovint qu'avuy:

Presumpcio han plus que Nembrot (2603).

Quan l'ordenació es planera, ço és, lo nom, (règim o complement), va darrera lo verb, no hi ha lloch a avantposar a aquest lo pronom àton; si hom ho fa, obté una èmfasi estilística, axís:

nols tench per savis *aquells* quin usen (121)
 les barres *li* asseguen a *qui* primer ne parla (2563).

1215. En les combinacions de verb en desinencia personal, y infinitiu, esdevé molt sovint en Bernat Metge y assats freqüentment avuy, que'ls pronoms àtons regits per l'infinitiu s'apleguen ab lo verb personal; res hi fa qu'aquest sigui o no auxiliar de modus, y es també indiferent que l'infinitiu sigui introduhit per una preposició.

Lo lloch del pronom àton en tal cas es usualment avuy, anterior al verb personal; Metge, però, lo hi postposa en los casos examinats en lo § 1202:

en axo *me* poria *enganyar* (1290)
 si't puix *curar* de ta malaltia (2261)
 dupte he que *ho* puxe *explicar* dignament (3119)
 e encare no *men* puix *lexar* (3244)
 e nos podia *abstenir* de plorar (V. 480)
 de les quals Deu *vos* vuyla *preservar* (V. 28)
 ¿Vols *me* *demanar* als o no? (2110)
 per tal que no puxes dir que a fameiar te havia convidat,
 vull *te* *sadollar* (831)
 vull *hi* *ajustar* ço quey fall (3227)
 volrien *lo* *haver* mort (2402)
 duptant encara en ço quem dehia, volgui *mi* *acostar* (158)
 e jo deig *ho* *saber* (3200)
 not sabia *dir* noves (2070)
 los desastruchs nos gosen *alegrar* ne *enfellonir* (2416)
 E vos ... jam cuydats *haver* levada del fanch (2549)
 tu ara cuydes *les* molt *haver* loades (3883)
 de la qual *se* desigen molt *sadollar* (2009).

Article.

1216. Trobem un estat de coses, si no exacte, molt semblant a ço qu'hem vist ab los pronoms àtons; a la fi, l'article català no es als sinó lo pronom demostratiu 'ille' afeblit y atonitzat.

En català, com en la major part de les llengües germanes, l'article definit va sempre abans lo nom, sigui immediatament, sigui ab l'entremetg d'algun adjectiu. Açò en l'ordenació que podríem dirne regular.

Noresmenys, es proclítich del nom, exceptuant en los casos qu'examinarem dejús. Com a proclítich, lo masculí 'lo' elideix sa vocal y es escrit aplegat ab lo nom, quan aquest també comença en vocal:¹

laltre (23)
lespirit (62)
lome (588)
latorsament (612)
layre (1810)
lentrar ... *lexir* (1913)
lalcofoli (2366)
l'emperi roma (3001).

En cambi, lo femení 'la' quasi may elideix la vocal:

la una (82, 88, 676, 2917)

¹ Aquesta es la regla seguida virtualment sempre per A. P. *Somni* y U. *Valler*. En cambi, lo U. *Somni* se resisteix a l'elisió.

la immortalitat (585)
la istoria (775 y 2998)
la evangelical (819)
la intelligència (1057)
la entrada (1911)
la hora (3368).

La fermesa en mantenir la 'a', es encara més remarcable quan es ab aquesta vocal que comença lo mot següent:

la anima (repetit molt sovint arreu en lo *Somni*)
la amor (3025)
la administracio (3551)
la archa (3635)
la appariencia (3691) etc.

Aquesta regla es tan general, que consider com a excepcions los casos d'elisió. En primer lloch n'hi ha un qui per son nombre y constancia ressurta palesament: Metge escriu sempre '*altra*' (679, 2919, 2983, 2986, etc.) en térmens que sols he trobat un passatge ahont A. U. fessin '*la altre*' (1934).

Llevat aquesta excepció remarcable, les altres són tan ocasionals qu'es lícit pensar si són errades del copista; axis:

lalfarda (2373, A. P.)
lespiga (2854, A.)
lesquena (3275)
lesgleya (3639, A.).

1217. Quan los articles masculins 'lo' y 'los' van precehits de conjuncions, pronoms relatius y preposicions, acabats en vocal, llavors, en lloch d'ésser proclítics dels noms, devenen enclítics dels mots esmentats, ab los quals s'apleguen després de sofrir elisió. Remarqui lo llegidor qu'ací havem una diferencia ab los pronoms àtons, y es les preposicions, les quals no podien precehir aquells. Remarqui també que si'l nom qui regeix l'article comença també ab vocal (o *h*), l'article 'lo', en lloch d'ésserli proclílich, continua fermament enclitantse ab lo mot qui'l preceheix.

'E':

els filosofis (609)
el haer (3710).

'Si':

sils homens (2922).

'Que':

ver es ... *quels* morts (61)
quel spirit (43).

'De':

del hom (563)
del nostre primer pare (2927)

del adveniment (3020)
del any (3306)
del arrear (3442)
del hun (V. 85)
del emperador (V. 98)
dels homens (100)
dels ossos (784).

'A':

al arguint (154)
al enteniment (3712)
als egipcians (3014).

'Entre':

entrels brassos (3088)
entrels altres (3210).

'Sobre':

sobrel lit (13)
sobrel bon regiment (655).

També es verificada l'elisió ab 'per' després de caure la *r*:

'Per':

pel cor (2912)
pels cantons (3630).¹

Faci hom esment que l'elisió de 'lo' y 'los' darrera les preposicions 'de, a' nos ha donats los genitiuis, ablatius y datius 'del, dels, al, als'. Los exemples 563, 3020, 3306, 3442, V. 85, V. 98, 154, 3712 y molts altres que seria enutjós de citar, proven que l'article s'alta d'ésser enclítich de les preposicions 'de' y 'a', àdhuch quan lo nom també comença en vocal. La descomposició, donchs, moderna: 'de l'home', 'a l'arguint', en lloch 'del home', 'al arguint', no es pas justificada per Metge.

1218. Jamay 'lo, los' (y açò difereix de qualque practica moderna) devenen enclítichs ab altres mots qui no siguin preposicions o conjuncions; axis:

reti lo spirit (42)
fa lo foch (73)
reembre los jueus (551)
hauda lo dit Scipio (653)
testifica lo terç (782)

¹ Respecte a les preposicions 'a, de, entre, sobre': A. P. *Somni* y U. *Vallier*, quasi sens excepció, adopten les formes compostes. Lo ms. U. del *Somni* traheix ja la fayçó moderna: fa 'al, del', mes no 'entrel, sobrel'. En quant a 'per', l'ús de 'pel' en lloch de 'per lo' no es pas tan generalitzat. A diferència, donchs, d'avuy, los ms. A. P. s'alten mils de 'entrel, sobrel' que no de 'pel'. Ab lo relatiu 'que' tots los textos donen constantment 'quel'. Ab les conjuncions 'e, si', A. P. preferexen 'el, sil', mes no l'U.

mostrant *te lo mal* (2919)
 gira *los ulls* (3162)
 acaba *lo monestir* (3164)
 la qual cosa *los seus vassalls* (V. 40)
 veure *lo dia* (V. 102)
 feya *lo lit* (V. 123)
 no sabera *los moviments* (3299)
 com va *lo fet* (3502)
 trencha *lo pont* (3793)
 guarde *lo plaer* (1866)
 sino *lo vent* (1809)
 ne per que *lo levant* (3309) (ahont 'que' es pronom tònich).

'Hom', subjecte.

1219. Metge prova com lo pronom indefinit 'hom', quan fa de subjecte, es aton usualment enclítich del verb:

vanament *deya hom* animals (261)
 rahonant be les coses *perve hom* mils a vera conexença
 daquelles (525, 947)
 que *puixa hom* entrar en paradís (1285)
 no *deu hom* comanar tots sos fets a fortuna (1310)
 no *podia hom* encara be presomir que ... (1373)
 passat lo dit riu *troben hom* un altre (1920)
 E axi *comença hom* entrar (1944)
 E a la exida daquesta habitacio *troba hom* un cami fort
 aspre per lo qual ... *va hom* als pus pregons ... inferns
 (1974)
 E posat quen hi haia nol *pot hom* aconseguir sino ab esser
 content (2185)
 nen *pora hom* haver bon respost (2500)
 ne les *pot hom* rependre davaricia (2600)
 Ades van tant larchs que nols *veu hom* los peus (3445)
 no *pot hom* res tenir en ells (3590)

y altres. Es de creure que sa vocal era tancada y qu'hom la pronunciava com 'mon'.

Metge, però, no practica sempre l'enclisi; quan la proposició comença per conjunció se decanta més aviat a fer 'hom' proclítich del verb:

car hom son axi com los altres (142)
si hom demanava a cascun hom (150)
si hom los crida entenen soven moltes coses que hom los
 diu (980)
pus hom visca virtuosament e ... (1244),

y axís en oposició ab l'exemple 1285 ensús:

que hom noy pogues raonablement contradir (504)
creyen que hom lals retes en imfern (697).

Verbs enclítics.

1220. En llatí vulgar en les combinacions de 'habere' y 'esse' ab participi passat, dijs verbs eren enclítics d'aquest. Lo romànic continuà aquest estat de coses, lo qual no com a regla general, sinó com a habitut ben freqüent, pervingué als temps de Metge; axís, entre molts altres exemples, esmentaré:

hoit he dir que ... (1126)
punicio de ço que merescut haura (495)
 Ver es, senyor, que *dit ho ha* (692)
Dit has mes que (1014, 1067)
Hoyt e lest he moltes vegades ... car *hoit he* moltes coses
 ... car *dit has* que ... (2061)
besties feres que devorats los han (2477)
 car *acustumat ho haviets* quan vos plahia (3113)
Donat es a ella compendre les cogitacions (336)
aparellat son de creure ho (377)
Dessebut eres, anem avant (560)
Enganat est car corporal es (998)
 torna al dret cami car *descarrerat est* (1026)
 si *legut vos es* (1337).

1221. Igualment en les construccions de 'habere, velle, debere' ab infinitiu, aquest precehía y enclitava aquells. Metge ne conté igualment mant exemple:

declarar to he breument (276)
reduir to he a memoria (855)
 A *perir ha* tot lo mon (1773)

[Ja hem vist que d'aquesta ordenació ne provingué nostre futur (§ 800)].

lexam star aço car *declarar te vull* lo restant (906)
Recordar te deuria ço quen dix ... (1085).

1222. Hom remarcarà que quan hi ha un pronom àton, aquest va colocat entre lo participi o infinitiu y l'auxiliar.

Conjuncions.

1223. Les conjuncions subordinatives sempre van davant les proposicions adverbials qu'introduhexen; són, donchs, proclítics.

En quant a les coordinatives, hi ha algunes excepcions. Les de Metge són: 'però, emperò, donchs, encara', les quals, jatsia que no sempre, emperò ben sovint, rebutgen lo primer lloch de la proposició. S'alten, donchs, d'un accent tònic abans d'elles, o sigui que de hòn grat són enclítics:

Si *pero* en ... (451)
 als homens *pero*, qui ... (1234)

No volen *pero*, que hom los contrast (2673)
 Tu *empero*, senyor, has delliurada ... (804)
 resta *donchs*, atorgar (284)
 Veges *donchs*, si mereix principat (551)
 per tal com es feta en favor de fembres ... e per nostres
 pecats *encara*, (898)
 Suplich vos *encara*, senyora, que (V. 633)
 Immortal es *encara mes*, la anima racional (350).

Capítol II. Categories gramaticals.

Substantiu y adjectiu.

1224. En lo llatí clàssich la colocació recíproca de substantiu y adjectiu era lliure; lo baix llatí s'altava de fer anar l'adjectiu davant, tendència aquesta heretada pel francès. En cambi, les llengües ibèriques se decanten més aviat a ço contrari.

Són diverses les influències qui intervenen en aquesta ordenació: la lògica, los complements o sigui la gramàtica, y àdhuch lo ritme.

1225. Logicament, quan l'adjectiu exerceix veritablement son paper determinatiu, ço es, quan individualitza y fa distingir son substantiu, va darrera aquest; Gröber¹ diu que llavors l'adjectiu distingeix segons rahó un objecte d'un altre:

la *cosa publica* (588)
 aquest *hom vell* (1349)
 vestit de *vestedura humana* ab *anima racional* (2941)
carbons foguejants (3036)
 volent mostrar a les *dones forçades* jassia *castes* de cor (3108)
verge romana (3120)
 la *via sacra* en Roma (3131)
relaxacio semblant obtengueren (3091).

Mes quan l'adjectiu no fa més que retreure una qualitat qui ja es inherent al substantiu, en guisa que no hi ha necessitat d'esmentarla pera individualitzar-lo, quan sols lo qualifica sens determinar-lo, va davant d'aquest; Gröber encertadament diu que llavors l'adjectiu atribueix una propietat sots lo domini del sentiment:

a suplicacio de la *humil mare* de Deu (1307)
 ha seguit lo *desordonat voler* (2875)
franch arbitre (2878)
 aquell *famos e molt tenuit* Cirus (2992)

¹ Citat per Meyer-Lübke, *Syntaxe*, 731.

de mon *flach poder* la he servida longament (3210)
 la *cordial amor* que Penelope hague a Ulixes (3228)
 li hague celebrades *sollempnes exequies* (3045)
 aquèlla *mesquina mare* ... (3071)
 no jaquesques menyar a besties salvatges ne a ocells los
delicats membres de tant *noble infant* (V. 372).

No es que poguem distingir dues classes de 'voler, arbitre, poder, amor' o dos 'Mares de Deu, ni Cirus', mes sols los qualifiquem per algunes propietats inherents llurs. Tampoch volem individualitzar aquelles 'exequies' ni aquella 'mare', qui foren 'solempnes' y 'mesquina' entre altres qui no ho foren. Axís mateix los 'membres' d'un infant ja sabem qu'han d'esser 'delicats'.

1226. Ara be: continuant referintnos només qu'a aquest criteri lògich, lo català, ab ses llengües germanes, comet transgressions ben sovint; qualche volta adjectius essencials a llurs substantius y qui, en conseqüència, no destrien cap individualitat d'aquests, los van darrera:

obtingueren a aquelles per aquesta novitat *remissio gracios*
 (3083)

es vijarés que tota 'remissió' es plena de 'gracia'.

Emperò, incomparablement més sovint tenim lo cas d'adjectius verament determinatius qui van preposats a llurs substantius; en aquest punt lo francès es la llengua romànica qui més se distingeix:

dels quals los uns iran a *vida eternal* e altres a *perpetual scorn* (807)

a mi aparegues Clement e sos succehidors esser *legitims vicaris* (1459)

no volgues obeyr al *vertader lochtinent* de Jhesucrist (1462)

aquells qui la *vera opinio* han tenguda (1531)

tot hom de *sana pensa* (1612)

moltes *desplasents obres* (2885)

les escriptures dels *aprovals antichs* ne produesch en testimoni (2966)

edifica Babilonia e la cenyi *dample mur* (2979)

tota *humana natura* fora perida en Adam (3292).

En los exemples precehents hom remarcarà que res no lleva a la distinció establerta, que l'adjectiu sigui un participi (vid. exemples 3036, 3108, 3091, 2875, 2992, 2885, 2966).

1227. Contrastant ab la lògica, trobem una influencia d'accent y de ritme en lo fet qu'alguns adjectius, tant si són determinatius com sols qualificatius, precehexen, sempre que són usats ab espontaneïtat, llurs noms corresponents. En general dits adjectius són curts; Metge conté los següents: 'sant, bo, mal, gran, petit, alt,

lonch, pur', qui són també comuns a les altres llengües romàniques. En particular lo francès, de 'petit' preposat, ne fa un abús:

altres innumerables *sants homens* se son lexats cruelment matar ... ressucitaren molts corsos de *sants homens* (835)
majorment en los *grans enginys* e *alts coratges* (604)
grans amichs meus (720)
actes virtuosos e de *gran valor* (2954)
merexen *gran honor* (2958)
una *gran estatua* femenina (2987)
com si fos *petit infant* (3089)
ne mengen aquest *petit cors* (V. 294)
molt hom de *bona vida* ... e molt hom de *mala vida* (486)
Per *bones paraules* son edificats e per males destrouits. E aytant com aprofiten perseverant ab *bons homens* son fets piyors conversant ab mals (916)
per les *bones obres* quem han fetes (2915)
E lo princep dels *mals esperits* (1375)
veure *belles coses* (310)
en sa *longa absencia* nol oblida (3230)
triga per *lonch temps* (3236)
pura justicia (1429).

La predilecció constant d'aquests adjectius pera precehir llurs substantius hauria d'ésser cercada en llurs significances primitives; car la preposició, qui implica qualificació inherent al revés de la postposició qui distingeix, sens dubte motiva que siguin arribats fins a nosaltres ab diferenciació de significances segons vagin davant o darrera: axís preposats, 'alt' significa intensitat, 'lonch' se refereix a temps y no a extensió física, 'pur' equival a 'mer, sols', etc.

Noresmenys Metge usa quasi sempre preposats 'principal' y 'dit': aquestes eren les *principals coses* que la dita ciutat a mi suplicant demanava (1188)

Sols he trobada una excepció respecte a 'principal' en:

La *manera principal* (1418)

y sobretot respecte a 'gran' en:

nostre senyor Deus ha mostrat son *poder gran* (1227)

ahont precisament 'gran' no es determinatiu.

1228. Respecte al accent, lo mot qui va darrera, sigui lo substantiu, sigui l'adjectiu, es lo qui porta l'accentuació principal. Resulta, donchs, que l'adjectiu preposat la duu més feble que no postposat, ço qui s'avé ab la significança, per quant la determinació, per ço com distingeix una individualitat, exigeix una operació del enteniment, y, en conseqüència, una emissió de la paraula més ferma y reblada que no pas la mera enunciació d'una qualitat que ja sabem té'l substantiu.

D'ací se'n deriva la conseqüència que quan un adjectiu porta a son torn un altre determinatiu, usualment se met aquell darrera del substantiu, car ha fretura d'ésser fortament accentuat, per ço que puguin reposar en ell sos determinatius.

Açò veyem: 1.ª quan l'adjectiu regeix un complement substantiu mitjançant preposició:

sous ... lunyals de bon temps (1345)
paraules dignes de les orelles de Nero (3249).

2.ª quan avantporta un adverbi:

havets aconseguit gracia tant gran (1500)
la suplicacio dessus dita (1487).

Emperò, en aquest punt Metge no segueix pas l'ordenació qu'avuy preferim en estil planer; ans s'alta de preposar l'adjectiu fent cas omís de si duu adverbi; així:

tant gran plaer trobava (1568)
 no merexia jo, senyor, *tant gran gracia* que vinguessets a
tant petit hom com jo son (1616)
 obte *fort bon loch* entrels sants (1553)
 son stats mentre vivien *fort savis homens* (1702)
 en les dues *prop dites rahons* (1177).

3.ª quan són diversos los adjectius qui's referexen a un sol substantiu:

mort soplosa e inopinada (1242)
partia de pils sencer e clar (1614)
lurs noms nuus e sols (1717).

Consignem, però, qu'alguna volta hom troba tots los adjectius preposats:

alcuns insignes e savis homens (1239)
 Quet par de *aquesta mia sposa* (V. 555).

Avuy separem l'adjectiu demostratiu del possessiu; diríem 'aquesta esposa mia'.

Lo substantiu pot també anar al mitg, y en aquest cas l'adjectiu postposat es lo qui individualitza y determina lo conjunt format pel substantiu y l'adjectiu preposat, així:

molts savis homens antichs (562)
fos feta perpetual festa sollempna (1479)
moltes santes dones vergens vidues e continents (3151).

Tenim 'savis homens, perpetual festa y santes dones' les quals individualitzacions se distingexen de les demés en que són 'antichs, sollempna y vergens, vidues e continents'. Remarqui bé lo llegidor qu'avuy no gosariem intercalar lo substantiu, llevat lo cas qu'ab l'adjectiu preposat formi una combinació ferma y habitual, com per exemple ab 'sant, bo ...' (§ 1227). Així, donchs, lo 1479. En cambi, no acceptem los 562 y 3151.

Remarqui hom també qu'aquesta ordenació no té res que veure ab la del § 1275 a.

1229. Metge fa precehir també l'adjectiu quan es comparatiu o superlatiu, metent lo terme de la comparació darrera lo substantiu, en guisa qu'aquest va al mitg:

lo major e pus victorios princep del mon (3004)

una de les pus benaventurades fembres del mon (3141).

Avuy, en estil planer, diríem: 'lo princep major y ...', 'una de les fembres més ...'.

1230. En aquest darrer cas, ço es assaber, quan 'un' particularitza un substantiu entre molts altres de la mateixa especie, qui contenen una qualitat en grau superlatiu, remarqui lo llegidor qu'a més de la construcció transcrita, pot lo substantiu anar en singular abans la preposició: 'una fembra de les més ...'.

Substantiu y pronomns adjectius.

1231. Pronomns adjectius demonstratius, possessius, indefinits, numerals. — Lo llatí los colocava a son bon gust respecte als substantius. La tendència general romànica es de preposarlos; potser les llengües ibèriques fruhèxen, però, d'una mica més de llibertat que no les altres. Cal precisar.

Los demonstratius van usualment abans llurs substantius; emperò, com ja hem vist, l'accentuació forta es adquirida ab la postposició (§ 1196) y es per açò que quan volem reblar una distinció podem postposar les formes reforçades (aquell, aqueix), no les àtoms (cell, eix, est). Així dihem avuy: '*lo miracle aquell*, meravellà a tothom', '*la malvestat aquella*, serà castigada'. Com se veu, en aytal cas l'article ha de precehir lo nom.

Metge no conté exemples de postposició; pel demés, cf. §§ 119, 120.

1232. Los possessius àtoms sempre van abans lo nom. Respecte als tònichs poden ésserli preposats, en qual cas llur significança es exacte en intensitat a la dels àtoms, o bé postposats, y llavors devenen més accentuats, y, en conseqüència, cobren més distinct sentit:

senyor meu (V. 181)

senyora mia (V. 273)

la muller mia (1771)

majorment quey puxe entrevenir *colpa mia* (2907)

aquesta fylla tua (V. 261)

marit seu (3033)

consolacio sua (2991)

dels marits lurs (2511)

dels abits e gests lurs (3468).

Pera exemples de pronomns àtoms y de tònichs preposats al substantiu vid. §§ 104 sq.

1233. Los indefinits: 'algun, negun, cascun, qualque, altre, abdós, molt, poch, tant, quant, qual', van sempre abans lo substantiu. Tots los exemples donats en Part. 1^a. Cap. II, IV, poden servir.

Respecte a 'no ... algun, tot, mateix, divers, sol, darrer, semblant, tal, cert' hi ha quelcom a remarcar.

1234. Modernament 'no ... algun' equival a 'ningun, cap'. Axis: 'no tinch llibre algun'. Pera que 'algun' cobri aquest sentit negatiu, a més d'anar acompanyat d'un mot negatiu, es necessari que vagi precisament postposat al substantiu. Havem, donchs, un cas de cambi de significança segons la colocació, com sigui que 'algun' preposat al substantiu, modernament tingui sentit afirmatiu y equivalgui a 'qualque'. Emperò, en mans de Metge no hi ha tal influència de la colocació respecte al sentit. Quan 'algun' va sens negació son sentit es afirmatiu, y quan duu negació es negatiu, anch que precehexi lo substantiu:

no pos *alcun duple* (937).

En §§ 136, 772, n'he donada bona copia d'exemples.

1235. 'Tot'. — Ja hem estudiat l'ús del article ab aquest indefinit (§§ 238 sq.).

Consti ací que l'article va entre 'tot' y'l substantiu:

tot lo poble (V. 201).

1236. 'Mateix' pot anar preposat o postposat al substantiu ab idèntich sentit:

Metge diu, per exemple:

una matexa cosa son (215).

Avuy també diríem '*una cosa matexa son*' ab la *matexa* significança, salvant sempre la major força de la postposició.

Però a més, la postposició dóna a aquest indefinit un sentit ponderatiu equivalent a 'adhuch'; axis dihem avuy: 'los revolucionaris mataren lo *rey mateix*'. Açò vegérem en los exemples del § 154.

1237. 'Divers, sol, darrer, semblant', poden anar, com los adjectius atributius, davant o darrera lo substantiu. Metge, però, los usa davant:

a diversos termens anam (2910)

per una sola fembra (2930)

la darrera part (656)

per semblant delictes (3252)

fameiar, vetlar e semblants coses (1258).

1238. 'Tal' modernament admet ésser postposat al substantiu ahont cobra molt relleu: 'un llibre tal no es digne de tu'. Metge sempre l'usa preposat (§ 161).

1239. 'Cert' canvia de significat segons sa posició. Preposat es indefinit: 'cert dia' (§ 166).

1240. Respecte als numerals (§§ 172 sq.), tant los cardinals com los partitius van sempre preposats al nom. En los ordinals hi ha més llibertat; avuy alguns consideren qu'han d'anar davant, 'primer llibre', y que la postposició es influencia castellana. Mes Metge no autoritza semblant inducció; anch que sos passatges no siguin suficients, emperò, sembla sa pràctica preposar les ordinals sempre que van en proposició tirada:

finít lo *segon libre* (1726)

fenex lo *quart e darrer libre* (3805).

En cambi, quan ab llurs substantius formen un títol, usualment los postposa:

libre primer (2)

libre segon (1120)

libre quart (2851)

y així dihem avuy 'Alfons XIII'. Emperò hom troba en los primers temps los ordinals en aytals títols també preposats y introduhits per l'article. N'es un bon exemple:

Lo terç libre (1727).

1241. Construccions ab infinitiu. — En les proposicions ahont hi ha verb personal, infinitiu y un règim d'aquell qui es subjecte d'aquest, l'orde modern es colocar junts lo verb y l'infinitiu, dextant lo règim darrera si es nominal, o davant si es pronominal àton ('veig-venir lo rey; lo veig venir'):

he vist morir homens (65)

jol hoy parlar (37).

En lo primitiu romànich però, lo règim anava entremitg de conformitat ab lo llatí. Metge, en aquest punt, segueix l'ordenació moderna com los exemples dels §§ 813 sq. mostren, en tèrmens que sols he pogut trobar un passatge ab la antiga ordenació:

si senten una rata anar per casa (2455).

Ara bé: l'ordenació 'verb, règim, infinitiu' era tan ferma al començ del romànich que's corregué àdhuch a casos en què'l substantiu del mitg no era subjecte ans règim del infinitiu. Metge ne conté també escarsos exemples:

jassia no haien pogut lur desig complir (2040)

volrien lo haver¹ mort (2402).

1242. Intercalació entre l'auxiliar y'l participi o infinitiu. — Férem remarcar (§ 1222) que quan los auxiliars de participi o de modus eren enclítics admetien entremitg, pronoms àtons.

¹ En lloch de: 'no hagen pogut complir lur desitg, volrien haverlo mort'.

Quan, com avuy, los auxiliars van davant, admetien en lo temps clàssich entre ells y'l participi passat o infinitiu, principalment adverbis, mes àdhuch també altres membres de la proposició. Quan los auxiliars no eren enclítics, cobraven llur independència, y'l temps compost no era devingut una unitat com modernament; los clàssichs percibien la valua del auxiliar com a verb independent y la del participi com a un adjectiu, y avantposaven simplement l'adverbi o altre element, al adjectiu.

α) Auxiliar ab participi passat; intercalació ab

Adverbi:

fos radicalment extirpat (1493)
lo havia tant lexat crexer (1494)
un laurador hauria prou fet tot lany que (2809)
tu has mal parlat (2889)
fo occassio que en lo celestial fos encontinent transladada
 (3182)
son assats escusades les dones dels ... (3760)
dels vicis quels has dessus imposats (3761)
sos vassalls haguessen mes amat fill (V. 233).

Complement adverbial:

es en moltes maneres nomenada (217)
esser per lurs sotsmeses inviolablement observades (1484)
la vestedura que ell se devia vestir fos de pecat ensutzada
 (1520)
moltes virtuts de que fo en sa vida per gracia divinal
dotada (1554)
la havia per força carnalment coneguda (3106).

Subjecte:

axi ho ha nostre Senyor Deus ordonat (1545).

Règim directe:

He ell posat primer (548).

Règim relatiu:

si fortuna havia de mi prou jugat (2856).

β) Auxiliar de modus ab infinitiu; intercalació ab

Adverbi:

quit poria assats exprimir (3167)
ne poguessem avegades conferir (664)
volen raonablement senyorejar (3482).

Règim directe:

quant deu missa celebrar (2750).

Verb y adverbí.

1243. Quan los adverbis se referexen al verb, l'ordenació planera moderna los assigna lo lloch darrera aquest: 'lo brau escometé tot ço qui li *vingué devant*'. Emperò, antigament se metien abans lo verb.

Repasant tots los adverbis metgenchs hom troba, potser a gratscient, potser per casualitat, que poden ésser departits en tres aplechs: 1.ª Adverbis que, com avuy, Metge sempre postposa als verbs. 2.ª Adverbis qui, seguint la tradició romànica, sempre van preposats. 3.ª Adverbis que nostre autor escriu a voltes abans, a voltes després.

1244. Adverbis sempre postposats als verbs. — Són per Metge: 'amunt (§ 573), avall (§ 573), dalt (§ 574), darrera (§ 580), detras (§ 581), dins (§ 582), defora (§ 585), aprop (§ 586), prop (§ 587), entorn (§ 588), prest (§ 596), avegades (§ 606), corrent (§ 628), debades (§ 629), pus (§ 642), poch (§ 659), gens' (§ 660). No calen exemples essent l'ordenació igual qu'ara.

1245. Adverbis que sempre preposa Metge als verbs. — Aquests exemples seran més interessants, per quant se diferencien de la manera usual d'avuy.

Dels àtons 'hi' (§ 569), 'ne' (§ 570), no n'hem de parlar; llur lloch, ab indicatiu o subjunctiu, no pot ésser altre sinó abans. 'Hic' fa lo mateix:

'Hic' (§ 567):

que *hic sera* dema (V. 154).

'Dessus' (§ 576):

no contrestant que *dessus haies dit* lo contrari (1449).

'Ara' (§ 593):

Ara no ho *crech* (49).

'Ades' (§ 595):

ades nols *conexeras* (3471).

'Lavors' (§ 600):

e *lavors alegrarets* vos de (1779).

'Tart' (§ 604):

tart consellaran que hom ... (3316).

'Souent' (§ 607):

Lome *souent planta* arbres (588).

'James' (§ 613):

james no *cessa* (1940).

'Null temps' (§ 614):

null temps fo vençut (2973).

'Axi' (§ 623):

Axi es (905).

'Si' (§ 624):

sis fan los homens (3380).

'Cert' (§ 625):

Cert no poria (2945).

'Volenter' (§ 630):

volenter ho faria (205).

'Apenes' (§ 635):

apenes ho poria explicar (3693)

'Aytant be' (§ 637):

aytant be ho devem atorgar (614).

'Aytant poch' (§ 638):

car aytant poch ho entendras (249).

Sempre usa 'jamay' (§ 613) preposat:

jamay no viu (1319)

llevat lo passatge: 'ço que *faeren jamay*' (2639) ahont te sentit afirmatiu equivalent a 'sempre'.

He de fer notar qu'al consignar que Metge preposa sempre aquests adverbis, entençh solsament a dir qu'axis ressurte de ses obres; emperò, com a principi, alguns dels adverbis esmentats ixen poques vegades pera poder assegurar qu'ell sempre los hauria escrits de tal manera.

1246. Adverbis qu'hom troba colocats indistinctament. — Donaré exemples de quan van preposats:

'Aci' (§ 564):

ton senyor, qui aci es present (2071).

'Aqui' (§ 564):

les animes qui aqui eren (1788)

del qual les animes que *aquí entren* beuen necessàriament (1918).

'Avant (§ 578), davant, denant' (§ 579):

tot ço que devant li ve (1943).

'Encara' (§ 594):

Asia e Europa encara serven los noms de ... (3096).

'Encontinent' (§ 597):

verinada en lo talo ... encontinent mori (1748).

'Tost' (§ 598):

per tal que tost esclatassen (2737).

- 'Tantost' (§ 611):
tantost fora vengut dret cami a Barchinona (1181).
- 'Ja' (§ 612):
ja nos poden trobar medicines (3715).
- 'Tostemps' (§ 608):
tostemps he conegut tu per bo (V. 159).
- 'Ver' (§ 626):
Ver dius (1295).
- 'Encara' (§ 631):
encara te dic (V. 185).
- 'Ensemps' (§ 632):
E ensemps cessaren exercir lurs oficis (1787).
- 'Be' (§ 652):
Be esta (154).
- 'Mes' (§ 644):
aquella opinio que mes plaura a cascu (1509).
- 'Mils' (§ 645):
per tal que mils ho puxa digerir (1132).
- 'Aytant' (§ 649):
aytant la am com los marits acostumen (2268).
- 'Fort' (§ 651):
fort men maravell (1317).
- 'Assats' (§ 662):
assats has daço que ... (2832).
- 'Prou' (§ 663):
prou se fa tost (190).
- 'Massa' (§ 665):
massa es per ell (1692).¹

Adverbi y adjectiu.

1247. Quan los adverbis se referexen al adjectiu, modernament no admeten altre orde sinó preposarlosⁱ. Emperò, àdhuch ací, la influència tradicional romànica es ben palesa en molts clàssichs catalans, entre ells Metge, per quant recordantse

¹ He temença qu'aquesta classificació dels adverbis metgenchs en tres aplechs, no sigui científica, ço es, no respongui a una veritable manera d'escriure de nostre autor y que sigui mera casualitat qu'alguns adverbis los hagi sempre preposats y altres no. Ço important potser es en definitiva, no quins adverbis meté davant, sinó constatar quant sovint ell servà l'ordenació romànica y com aquesta s'es anat perdent fins avuy. Ab tot y açò, no'm decidesch a esborrar aquella tria, car bé podria ésser que la preposició continués sentintse més en uns adverbis qu'en altres, qüestió aquesta qu'estudis monogràfichs d'altres clàssichs podrien aclarirnos.

del paper primordial del adverbí, qui es modificar lo verb, separen aquell de son adjectiu y l'avantposen al verb. L'ordenació, donchs, resta: 'adverbí — verb — adjectiu'. A ohida moderna, no es pas desplaient, ans al contrari, sona com una elegancia estilística; mes no ho es pas, car se tracta exclusivament d'un fenòmen de supervivència, ço es, d'aplegar l'adverbí ab lo verb, com primordialment calia, malgrat continui aquell referintse al adjectiu.

Los adverbis metgenchs qui principalment ressurten per aquesta ordenació, són: 'tant, fort, molt, mal, assats'; de tots los quals, però, hi ha passatges ab la colocació moderna:

tant es notoria (3147)
tant era cara e venerable (V. 208)
fort es rasonable (1265)
fort es just e virtuos (177)
fort era rasonable (1445)
molt est enganat (76)
mal ne son content (2884)
mal est informat (1036)
assats li mostra gran amor (3232).

No confongui lo llegidor la colocació abans lo verb, ab aquella abans lo participi (§ 1242).

1248. De la preposició habitual del adverbí n'es resultada la formació de novells verbs catalans, com: 'maldir, malparlar, maldar, benvingut (de benvenir)', etc.

Determinats y determinants.

1249. Los altres mots determinants (cf. Part. 2^a), sigui per juxtaposició sigui per copulació, van sempre, en l'orde regular, immediatament darrera llurs determinats. Les inversions són molt violentes, y, en conseqüència, propries de la poesia o prosa artísada.

Hi ha, però, una excepció: 'l'ablatiu absolut' (§ 859), en lo qual lo participi determinant va sempre abans lo substantiu:

dites aquestes paraules (1671).

Metge escarsament trenca aquesta regla; emperò:

la qual cosa tolla (605)
car, aquell mort, tots (1082).

També postposem, com ja férem observar (§ 268), los adverbis devinguts preposicions, a llurs substantius.

En tots los demés casos l'orde es lo regular, del qual Metge se departeix excepcionalment; així trop:

de major honor son dignes (2355)
per crim capital per lo pretor a mort condemnada (3072)
De glans e de aygua eren contents los homens (3708).

1250. En cambi, sens invertir l'orde regular, se complau en introduhir lo verb entre determinat y determinant, principalment quan aquest es un infinitiu:

Paraules dius dignes de rialles (1092)

Singular *carrech te do de revelar* ho tot a aquelles (1658)

cert sots de salvacio haver (1361)

poderos es afer (756).

1251. Noms règims y llurs predicats. — L'orde regular es que vagin juxtaposats, mes igualment nostre autor a voltes los separa pel verb:

Lurs cambres e altres lochs secrets trobaras plens de fornells
(2314)

si daltres ne saps semblants (2950).

Capítol III. Elements de la proposició.

1252. Es en l'ordenació dels membres de la proposició ahont la llibertat llatina es contraposada a la reglamentació romànica, la qual, singularment en francès, es cayguda fins a un servil grau de rigidesa. Es veritat, però, que l'empobriment fonètic de la flexió verbal y nominal d'exa llengua exigeix, més que cap altra, poder distingirlos segons llur colocació. Sortosament les llengües ibèriques fruhexen de molta major independència. Lo castellà, particularment se complau en jugar ab l'orde dels mots. Nostre català, sens que s'hi dongui tant (per causa, sens dubte, de la interrupció de sa tradició literaria), es molt més lliure que no'l francès.

Des lo moment que parlem de llibertat, es vijarés que nos estem exint dels confins de la sintaxi pera entrar en aquells de l'estilística. Fóra en absolut axís, si aquella poguessin francament aplicar a tota hora; mes la pèrdua de la flexió casual, entre altres causes, donà al romànich un jayent fatal a cercar la claretat en un orde reglamentari; orde regular, que'l català y castellà serveix sens resistència en estil coloquial y vulgar, mes del que, en cambi, s'alten sovint d'allunyar-se en estil artísat y literari. En llurs grans obres poètiques, adés en vers, adés en prosa, les inversions del orde coloquial són tantes, qu'hom quasi hi sent un reflex de la inefable llibertat llatina.

1253. Metge, com a primer escriptor català, es també aquell qui exerceix més lliurament y exquisida son franch gust en l'ordenació de son estil. Llibertat, però, qui pera ésser bella no es als sinó una conformitat ab l'euritmia. L'estil de Metge, donchs, si es lo més lliure, es igualment lo de més excelsa musicalitat de

nostra literatura. Molts girs seus no tenen altra rahó sinó l'accentuació, la cesura, lo ritme. ¿Com pot gosar, donchs, la miope anàlisi sintàctica classificar ço qui's mou segons la musica inmanent de la paraula infinida? Esguardantne solsament l'aspecte extern, l'arranjament gramatical, nos pertoca no obstant; y açò, tant més, quant la alteració constant del orde vulgar en cada proposició, seria incomportable, en guisa qu'adhüch en lo bell escrit trobem necessari, pera les espiritualitats poètiques, una basa sexuga de ço que podríem apellar la materialitat reglamentada del idioma. La sintaxi, donchs, deu assenyalar aquelles en mitg d'aquesta.

I. Proposició positiva.

1254. Nos convé, en conseqüència, establir l'orde regular de la proposició catalana. Advertexi lo llegidor que fem abstracció ací de totes les ordenacions parcials vistes en los dos capítols precehents; axís, per exemple, al parlar de règims, entenem a dir los nominals y no pas los pronominals atons, que ja sabem tenen colocació forçosa (§§ 1200 sq.); igualment en los complements adverbials exclouim los adverbis de que ja'ns hem ocupat (§§ 1243 sq.); lo mateix hem de tenir present respecte a 'hom' subjecte (§ 1219), lo verb ab participi (§ 1220), etc. No contrastant, donchs, rahons de mots particulars, ja exposades, l'ordenació regular catalana es: 'subjecte — verb — règim directe — règims indirecte o relatiu'. Los complements adverbials van, adés immediatament darrera lo verb, adés a la fi.

Aquesta es la basa regular del escrit, determinada sens dubte per rahons lògiques; proceheix, en efecte, de ço més conegut a ço desconegut. De primer l'agent, totseguít sa activitat, després l'objecte o lo resultat d'aquesta si n'hi ha, y finalment les circumstancies complementaries, les quals, per rahó de referirse a l'activitat, poden també anarli immediatament darrera. Ab aquest orde, malgrat no tenir desinençia nominativa pera'l subjecte, accusativa pera'l règim, ni dativa y ablativa pera'l règim indirecte y complements, ja no'ns podem malpendre sobre los noms substantius qui omplen tals mèsters; los dos primers a causa de llur posició, y los dos últims noresmenys, per ésser precehits usualment per preposicions.

Respecte al llatí hi ha una innovació radical; aquesta llengua, dins sa rica varietat, s'altava de metre lo verb al últim. Lo romànich coloca lo verb decididament al costat del subjecte, y per ço qui fa al català, l'efecte sorprenent de metre'l a la fi es ben agut, en guisa que si l'ús encertat d'aytal postposició enlayra l'escrit al estil artísat, son abús constant es a nostra ohida absolutament incomportable. Vegi hom sinó, la ilegible traducció del Kempis publicada per Miquel Pérez en 1482, entre altres classichs, escrits segons l'erudició llatina ans qu'ab sentiment de nostra llengua.

1255. Com hem dit, l'orde regular es lo fons general de tot escrit sobre'l que l'artista pot brodarhi les inversions y figures

qui donaran relleu a son estil; ell ha de formar necessàriament l'entrellat de la composició, y ocupar-ne, per consegüent, tanta més extensió quant menys poeta del estil sigui l'escriptor. Metge, donchs, prosista nostre capdal, se'n departirà freqüentment, mes entengui hom qu'adhuch axis, ses ordenacions regulars potser encara tenen preponderancia. D'elles no'ns en hem d'ocupar més que pera donarne uns quants exemples y com a basa de comparació.

'Subjecte — verb — règim directe — règims indirecte o relatiu':

ell havia pagat lo deute a natura (168)
 natura ha donat vianda a sustentacio de vida (3694)
 ell no dix aço en persona sua mas dels impiadosos (105).

1256. Quan lo subjecte es pronom, ja sabem que continuament lo suprimim en català, car, a diferencia del francès, la desinenca verbal ja es assats pera indicarnoslo. Axis mateix hi ha supressió del subjecte en l'imperatiu:

han vist correr servos sobre la mar (2675)
 no saps la propietat e maneres de fembra (2283)
 lexa semblants coses a homens ociosos (1882)
 tem Deu e serva los seus manaments (114).

1257. Lo règim de 'ésser' es lo predicat, qui ocupa lo mateix lloch d'aquell:

La tua conclusio ... es vera (200)
 Apollo fo pare meu (1741)
 E sera gran vergonya a nostres enemichs e perseguidors (1221)
 e fuy philosoff assats famos e couinentment instruit en mathematica (2226).

1258. Heusací exemples ab complements adverbials:

per que guardavets ab tant alegra cara la nostra serventa (2526)
 observaren ab sobirana diligencia castetat (2467)
 fan los caure avegades per lo mig de la esquena (2330).

1259. L'estil coloquial cerca la menor dificultat d'enunciació possible. En conseqüencia, dins cada proposició hi vol una sola entonació, ço es assaber, que no hi hagi cap pausa qui la trenqui, la qual obligaria a començar una entonació novella. Es precisament aquesta la rahó última de l'ordenació regular. Lo romànich concebeix les idees y emiteix les paraules corresponents a subjecte, verb, règims y complement, en aquesta matexa successió y en un moviment ininterromput y planer. Si l'art no'l capgirés, aquest ritme seria d'una monotonía xorca. Emperò, adhuch en estil planer, ja's presenta una dificultat seriosa, quan algun dels règims o'l complement adverbial tenen massa extensió pera poder ésser emesos sens pausa.

Dita extensió, a més de coordinació de mots homogenis, pot provenir d'anar los substantius acompanyats per determinants, los quals, noresmenys, exigirien també després d'ells una pausa, si fossin seguits d'altres membres de la proposició, als quals nullament se referissin.

Precisament per açò, pera no haver de fer una pausa seguida d'altres elements, la llengua's plau en trencar l'orde regular, y invertir la colocació recíproca dels règims y complements, metent a la fi aquell d'ells qui tingui massa extensió.

Açò es ço que practiquem sempre avuy, enclòs en estil coloquial:

exprimi a aquells la dita sua conclusio verdadera (118)
 obtengueren a aquelles, per aquesta novitat, remissio graciosa (3083)
 demanen als besties de marits, qui tantost los ho donen, fermalls, anells, perles, collars, paternostres, manilles, correes e moltes vestedures de diversos ornaments (2409).

1260. D'ací se'n deriva la conseqüència, qu'aquell règim o complement qui sigui determinat per una proposició relativa, quasi sempre ocupa lo darrer lloch de la proposició principal:

vull relevar vosaltres del carrech que ... (82)
 no retribuiria a cascu ço que mereix (491)
 si has a les mies coses aquella amor que solies (1654)
 ha mes en ma companya aquest hom vell qui incessantment me redueix a memoria tots quants desplaers jamay hagui (1349).

1261. Y encara més: aquell règim o complement constituït per una proposició substantiva o adverbial, no interromp la proposició principal, ans li va darrera:

Saul dix a una fembra phitonissa que li faes ressucitar Samuel (768)
 Si hom demanava a cascu hom qui es stat son pare (150)
 Diques a la reyna que persever en lo bon proposit que ha de servir a Deu e pregar per mi (1663)
 E Meguera ... veda als dessus dits ab gran rigor pendre de la dita vianda (2007)
 dix de Julius Cesar que aquelles ... (711)
 suplicar als dits vicaris que resignassen al papat per be de la unió de la esglesia (1426)
 pregant Cervero quem levas tornar (1813)
 haguesses fet callar lo senyor rey de ço quem volie dir (1862).

1262. Pera donar força estilística, Metge, trenca a voltes aquesta eúritmia natural, ço es, intercala un règim o complement més llarg que'ls altres. Obliga ab açò, a una pausa abans dita intercalació, a que l'entonació s'espandexi de nou en dit element extens fins a ésser closa ab una altra pausa, y, finalment, a terminar la proposició. Es vijarés qu'aytal entonació entremitjada dóna a ses paraules agut relleu:

los ... homens de sciencia soferen, ab molta fam, set, fret,
e poch dormir, mals dies e pitjors nits (2614)¹
moltes coses ha hom a creure que no veu (370)²
A mi, ensercant entre los libres dels philosops e poetes
alcuna cosa ab la qual pogues complaure a les dones
virtuoses, occorrech laltre dia una ystoria (V. 5)³
Suplich vos encara senyora que mi, per enveyosos contra
justicia mal tractat, vullats haver per recomanat en
vostres devotes oracions (V. 633).

1263. **Complement adverbial abans lo verb.** — Ja hem vist (§ 1254) com lo complement era lo membre de la proposició, la colocació del qual era menys rigorosa. En l'orde regular sempre va, però, darrera'l verb, adés immediatament, adés després lo règim. Ara hem d'examinar sa inversió abans lo verb, la qui constituheix ja, ço que'n podríem dir una figura estilística. Metge s'hi dóna a pler, y avuy la practiquem també freqüentment en l'escriptura. Repetesch que no considerem ací los mers adverbis (§§ 1243 sq.).

Hem de distingir dos casos:

a) Quan va, no sols abans lo verb, ans també abans lo subjecte, si es explicit; en altres tèrmens, quan comença la proposició. En aquesta la inversió no es intercalació, en guisa que sols hi ha una pausa darrera'l complement.

Sens subjecte explicit:

soplosament sens despullar adormim (14)
avegades per complaure li peca (317)
en cascun loch del cors se sten (324)
per tot loch se sten e *del cors* nos departeix (339)
a la fi en arena hauria laurat (516)
lo darrer dia resuscitare de la terra (537)

¹ L'orde planer es: 'los homens de sciencia soferen mals dies e pitjors nits ab ...'. Mes al interrompre ço que soffren, les circumstancies complementaries cobren molta vigoria.

² Metge ací separa un règim de la proposició relativa qui'l determina, mitjançant lo verb y'l subjecte.

³ Lo llarg complement adverbial constituït pel gerundi, dóna relleu extraordinari a los mots de l'obertura del prefaci 'a mi', y principalment a tot ço que va a dir respecte d'ell; cosa que també observem en l'exemple següent.

no puxes dir que *a fameiar* te haia convidat (832)
 saben quant *per divinal iluminacio* usen de be (924)
ab color daquella vos hagren tots liurats a mort (1213)
per pecunia han ordonades ... leys (2034)
ab la ypocresia de que es farcida decep tu els altres (2790)
una nit ab ses companyones sen ana vers (3124).

Ab subjecte explicit:

si *apres la segona eleccio* los cardinals ten haguessen donat
 altre (1405)
Per les coses sdevenidores que volies saber nostre senyor Deus
 vol que ... (1352)
Après la mort de Valter lo net de Janicola senyorejara a
 nos (V. 334).

β) Quan va entremitg de subjecte y verb. — Ací la
 inversió es molt palesa, per ço com l'entonació es trencada des-
 prés lo subjecte y represa després lo complement:

la dona *per laiustament del hom* se fa prēnys (133)
 Totes coses corporals *per tres linies* son contengudes (288)
 E ella *ab los ulls del cors* se adelita en veure belles coses
 (309)
 que tu *per ventura* ignores (394)
 alguns *per experientia* ho han sabut (852)
 la qual *ensempe ab lo seny o sentiment* es comuna als homens
 (1032).

1264. **Subjecte, verb y règim.** — Examinada ja la colocació
 del complement adverbial (§ 1263) y l'orde recíproch dels règims
 (§§ 1255 sq.), pervenim als tres elements sobirans de la proposició,
 los quals per ço mateix que'n són la basa, més rigorosament vol
 l'ordenació planera que servin la successió en que los hem enunciat.
 Ací, donchs, es ahont tota inversió trahirà palesament un efecte
 estilístich.

Remembrança de la tradició clàssica llatina es la colocació
 del verb darrera'l règim. Aquest torn, pera'l tast català, es de gran
 afectació, en guisa que son ús encertat dóna al estil magestat y
 enlayrament. Qualques autors clàssichs catalans de terç orde, fan
 llur prosa ilegible a causa del abús o de l'extemporanitat d'aquesta
 inversió. Metge en açò es mestre. Malgrat la practiqui assats
 sovint, encerta tan bé lo cambi del ritme regular, que sa prosa ne
 devé lleugera, rica en moviment y corprenedora. Lo llegidor se
 dexa anar per l'euritmia enlayrada y graciosa de sa ploma, sens
 percaçar-se d'inversions llatinesques, qui a un altre resultarien
 fadigoses.

Pera no haver de subdividir innecessariament los exemples,
 no fitem l'esguart en la colocació dels complements adverbials,
 sempre que siguin abans lo verb.

1265. Règims—verb. — Sens subjecte explicite.

Règim directe:

La fi de les paraules totes ensemps *hoiam* (113)
 alcunes coses crech que no *he vistes* (145)
 una cosa tant solament hi *puix anadir* (228)
 les opinions de les coses ab curosa sollicitut *enten*; les
 coses celestials profundament *pensa*; les naturals ab
 subtil indagacio *cerca*; e del seu creador gran coses
desige saber (292)
 ço que ab la sua cogitacio *veu* (341)
 (ha cenyides ciutats de mur), los fruyts de la terra *ha*
mellorats (344)
 Gran pler nê *haure* (388)
 de auctoritats prou ne *has lestes* (392)
 atorch que molta bona persuasio me *havets feta* (501)
 qui eternalment viu, totes còses *conte*, totes coses *dispon*
 (755)
 coses noves e null temps per mi oydes *has dit* (2056)
 ades brous be spessos per engrexar, no pas de bou mas
 de grosses gallines, e avegades de tortugues e de caps
 e peus de molto, avegades molts ous freschs ab fin
 gíngebre e ab bon vin pruent *beuran* (2730).

Règim indirecte:

ço es que a mi ne altre dels dits vicaris no *haguesses*
obeyt (1420)

Règim relatiu:

de aquest peccat ab ayga beneyta ne *deuen esser absoltes*
 (3421)
 De avaricia les *has notades* (3566).

A voltes Metge posa lo complement adverbial darrera; lo qual
 lleva, naturalment, força al efecte de la inversió del verb:

totes les coses animades *veig morir* en una manera (78)
 aytal sperança *he* en ell (184)
 pus has atorgada veritat ... lo joch te *strenyere* en breus
 paraules (2269)
 Altra *tenits* en lo cor (2521)
 Cançons e dançes e semblants coses *scollen* ab gran plaer
 (2739)
 De una cosa solament te *avisare* a present (2092)
 materia difícil a plenerament provar *tenim* entre mans
 (384).¹

¹ Remarqui lo llegidor l'ardidesa de l'última inversió, car lo règim preposat duu un determinant tan llarch com 'a plenerament provar', lo qual bé li exigiria qu'anés a la fi.

Encara trobem passatges ahont lo verb separa lo règim preposat, d'un determinant:

Presumpcio *han* plus que Nembrot (2603)

o de son predicat:

Una filla *hagui* apellada Mantho (2227).

Quan hom vol reblar lo règim, y aquest va separat del verb per un altre mot, pot ésser més immediatament abans lo verb un pronom personal aton qui faci referencia al règim (cf. § 1214):

la definicio de la raho ja *la* has oyda dessus (1040)

Lurs fets bem pens que *no* ignores (1708)

ma muller aytant *la* am com los marits acostumen (2267)

en guisa, donchs, que tenim lo mateix règim indicat nominalment y pronominal.

1266. Ab subjecte explicit, resulta l'ordinació 'subjecte, règim, verb' la qual es rares vegades seguida per Metge, qui adopta decididament en aytal cas l'orde: 'règim, verb, subjecte', o sigui la inversió total (§ 1269). La raho d'aquella repugnancia es, ésser a desgrat de la llengua la separació del subjecte y del verb, qui són dos elements qui's connexionen encara més intimament qu'ab lo règim, y, en conseqüencia, amen anar juxtaposats.

Qualque exemple hi ha, però.

Règim directe:

cosa corporal ... coses espirituals no pot veure (1013)

en cascuna cosa latorgament de totes les gents virtut e

força ha de ley de natura (375)

cabra ronyosa sa par va cercant (2547).

Règim indirecte:

ço que a nostre senyor Deu plaura (191).

1267. **Predicat—'ésser'.** — Es un cas particular de 'règim, verb'. Emperò, hi ha a notar que Metge practica ací la inversió molt més qu'ab los règims.

Sens subjecte explicit:

si *possible* es (195)

en lo cors humanal *una matexa cosa son* (214)

Vivificadora es del seu cors ... *turmentada es* fort ment (303)

Racional es (333)

con *obs* hi *era* (V. 223)

si *savi es* (1149)

Ver dius (1295)

Ver es ... quels morts no parlen (61).

Troblem la mateixa construcció, 'ver es', en 121, 145, 184, 371, 511, 528, 666, 692, 890, 1310 ... Ja diguérem qu'es quasi devinguda un adverbí afirmatiu (§ 684). En:

la tua conclusió, dix ell, *es vera* (200, 233)

L'ordenació es excepcionalment regular.

Ab la negació tampoch trobem la inversió, per rahons d'euritmia:

no es ver que (80).

1268. Ab subjecte explícit (subjecte, predicat, verb):

aço gran plaer *es* al arguint (154)

aquest cors, de quem veus cubert, fantastich *es* (160)

la sua essència una sola *es* (220)

los altres grossers *son* (2719).

Menys sovint troba hom la inversió ab los predicats del subjecte de verbs qui no siguin 'ésser':

untades hi van e pus untades retornen (2427)

nua isqui de la casa de mon pare e *nua hi tornare* (V. 469)

Penelope ... *muller de Ulixes volia morir* (3232).

1269. Règims o complement adverbial—verb—subjecte. —

Ací havem, més qu'una inversió parcial qui trenqui lo ritme, un capgirament total de la proposició, y per lo mateix no hi ha cambi d'accentuació. En aquest punt les llengües ibèriques porten gran avantatge a les demés romàniques, car no dubten en variar la ilació general del discurs practicantla. Metge, com estilista excels, l'esmerça ben sovint.

Ab règim directe:

de tres maneres de sperits vidals ha creat nostre senyor
Deus (81)

aquella que comensa ... haia posada Cicero en lo seu
Tuscula (508)

E assons dona a sentir natura sens alguna raho (583)

E aquesta opinió segui Pitagoras (621)

Aquesta mateixa opinió havia hauda lo dit Scipio (653).

Ab complement:

A aço fer es creat tot hom (115)

Dels meus ulls isqueren ladonchs fort espesses lagremes
(164)

en provar ho sera la màstria (353)

de no res la crea Deus (417)

E que al jorn de la sua sancta assumpció ressucitaren
molts corsos de sants homens (837)

en les ànimes dels bruts nos troba alcuna operació (1074)

per tal que a les coses contengudes en les dues prop
dites rahons no pogues esser donat alcun empatxament
(1176)

sobre aquelles sta una torra de ferre (1981)

si per mi fos stat complit ço quet he dít no poguera
seguir la demostració de lur iniquitat e de la vostra
innocencia (1193)

en memoria de la qual cosa fo feta una gran statua
femenina de metall (2986)

En mars deuria esser estada podada aqueixa serment
(3407)

Per fembra mori Nabot (3778)

en aquell jorn fo feta major festa (V. 599).

Ab predicat y de conformitat ab lo § 1267 la practica Metge
quasi sempre:

aquests son los angels (84)

Inmortal es encara mes la anima racional (350)

Infern es la mia casa (533)

difficil cosa es provar la immortalitat dessus dita (706)

cosa natural es morir (1256)

Sola causa de la mia venguda es ma muller (1765).

1270. **Vern—subjecte.** — Hem vist com Metge usa ben
sovint l'ordenació 'règim, verb' quan no hi ha subjecte explicit
(§ 1265); quan hi es, prefereix metre'l al darrera, seguint l'orde
'règim, verb, subjecte' (§ 1269). En guisa, donchs, que no ama
a separar lo subjecte del verb. Encara hem d'afegir ací que quan
no hi ha inversió total, tampoch li plau metre lo subjecte darrera
lo verb. Es per açó, que més que d'inversió, titllàrem l'orde
'règim, verb, subjecte' com un capgirament o ordenació revessa de
la proposició: capgirament qui dóna gran formosor y llibertat a
les llengües ibèriques, però qui, per lo mateix qu'es total, no dexe
sentir ab massa força l'efecte estilístich de la inversió.

Ara bé: l'ordenació 'verb, subjecte', ab o seps 'règim' darrera,
no es gayre admesa pel català, llevat de casos, qu'anem a veure,
precisament gramaticals; ço es, reglamentats. Lo franch albir es-
tilístich, donchs, no se'n es altat massa. Sens dubte lo castellà es
més lliure y rich en aquest punt.

1271. Ab los verbs declaratius, entremig o a la fi del
discurs directe, es custuma general romànica practicar la inversió:

digui jo (2860)

Poble meu spera, *diu nostre senyor Deus*, en lo dia de la
resurrecció (809)

respos Tiresias (2858).

Hom comprèn aytal inversió pel fet qu'al interrompre o finir
lo discurs d'un qui parla, lo verb qui enuncia ço qu'ell feya ja es

ben sabut, y en cambi ço important, y qu'en conseqüència va a darrera, es precisar quin era l'interlocutor. Per açò al començament hom no la troba gayre:

Ladonchs *ell* me *dix* (34).

Per ésser ja pràctica usual la inversió dels verbs declaratius, es cosa exclusivament sintàctica y no estilística.

1272. Verbs impersonals. — Com vegérem (§ 396), lo subjecte que'l català assigna als impersonals relatius y als absoluts en forma personal, es exclusivament gramatical. Es ben comprensible, donchs, qu'en la ordenació planera prengui lo lloch del règim, ço es, darrera lo verb. Axís ho fem sempre avuy, y açò trobem també en:

si ... esdeve fatigacio (451)
nom recordava be la virtut del vocable (868)
corria temps epidemial (1254)
en quant sguarda mutacio de loch (1957)
posat que li anas pena de mort (2789)

y altres. Emperò, aci havem un conflicte entre la gramàtica y l'estil; ço qui, segons aquella, seria orde regular, segons aquest seria inversió. Metge se complau en practicar aquesta en molts passatges, purament per sentit estilístich, sens que ho faci pas pera seguir l'ordenació gramatical, per exemple:

nom pens que mal sia sdevengut a Çipio (647)
tristor, com ja noy son, me puny continuament (1274)
pus altes coses li son legudes (1884)
si foch se prenia en lur cambra (2751)
si temps me basta (2780)
moltes coses son en que cau (2834)
moltes altres virtuosos dones me ocorreguen (3218)
temps me falra a respondre (3369)
que una conclusio verdadera result de mon dit (3379)
tot lurs tornara a un compte (3539).

Avuy, en estil planer, no practiquem aquesta inversió.

Parlarem més enllà (§ 1277) de les proposicions subjecte dels verbs impersonals.

1273. Exposats aquests dos casos gramaticals, nos trobem en plena regió estilística. En primer lloch convé recordar encara, que no essent lo subjecte explicit obligatori en català, són freqüentíssimes les proposicions qui comencen ab lo verb, seguit pels règims y complements. Emperò, com hem dit, quan hi ha subjecte explicit, nostra llengua no assoleix pas la llibertat de la castellana, ni's complau tant en postposarlo al verb. Los grans estilistes castellans, Cervantes, Pereda, Clarín, etc., obtenen efectes punyents

y encisadors al començar no sols períodes, ans a voltes capítols, ab lo verb abans de son subjecte.

Metge proceheix ab certa circumspecció. En primer lloch, practica la inversió, quan per ésser lo subjecte pronominal se refereix a persones de les que ja ve parlant. Naturalment, llavors ço més interessant no són pas aquelles, ja supostes, sinó llur activitat, y per la mateixa rahó qu'en estil planer ço desconegut va darrera, ell introduheix una ferma inversió posantho davant:

mudaren les demes lur proposit (2469)
no deman jo, senyor, aço (1145)
No hauran elles paor de ... (2460)
no vendran elles de la sgleya ... que (3512)
axi ho creus tu (2861)
Bes guarden ells que ... (3525)
be saps tu que ... (119)

(contra: 'tu saps be ...', 3663)

En los tres darrers exemples lo verb va precehit per l'adverbi: es un altre racerç que dóna a aquell nostre autor, a fi que no hagi d'obrir violentament la proposició; jo no trop, però, ací capgirament com en lo § 1269, car la preposició del adverbi obebeix a rahons exclusives de tal mot, y no generals als membres de la proposició:

Semblantment usa una altra dona (3085)
Be feu la mort quant la lunya de ... (3181)
Tantost vendran los sospirs (3546)
Poch se deliten los homens en (3734)
molt abans la havia dita Plato in *Phedrone* (512)
Molt mils enganen les fombres los homens bestials (2823).

Remarqui lo llegidor l'amfibologia del darrer exemple: ¿quin es lo subjecte, les fombres o'ls homens? Aquelles vol que sigui Metge; mes cal regonèxer que la preposició accusativa castellana 'a', resol casos parions, y potser aquesta es una rahó de la major facilitat de dita llengua en practicar la inversió.

Finalment, pervenim als passatges ahont Metge no escuda lo verb ab adverbis, ni'ls subjectes són ja coneguts. No hem de tenir en compte la partícula negativa, ni'ls pronoms àtons, la colocació dels que es forçosa.

He pogut trobar:

Amen les los homens mentre son belles (3404)
Not ha forçat fortuna de amar (2870)
Perderen mes los cristians ... (1851)

y, noresmenys, aquests dos exemples, ahont l'anar lo règim entre'l verb y'l subjecte, res no lleva a la força de la inversió:

han presos diversos naximents les malalties (3718)
E es ne occasio sola ignorancia (2217).

Y no n'hi ha més; ço qui palesament prova la poca catalanitat d'aquesta inversió. Y en efecte, àdhuc quan lo subjecte porta rèssech de determinants o una proposició relativa, lo met Metge al davant, contrariament a ço que fa ab los règims massa llarchs (§ 1259):

Sperança de aconseguir la gloria eternal me consola (1273)
aquests falcons, astors e cans quem veus anar entorn,
criden e udolen agrament de hora en hora davant mi
(1340).

No hem d'esguardar les proposicions subordinades, les conjuncions de les quals determinen modificacions qu'anem a considerar (§§ 1297 sq.).

II. Proposició interrogativa.

1274. Sols cal fixarse en l'orde mutual de subjecte y verb, com sigui que pera tots los demés membrés de la proposició resten fermes les observacions fetes.

En francès es rigorosa la colocació del verb abans lo subjecte, quan aquest es pronominal; quan es nominal, comença la proposició, però després del verb hom ha de metre també lo pronom qui li faci referencia. En guisa, donchs, qu'es signe d'interrogació qu'un subjecte pronominal vagi darrera 'l verb.

Les llengües ibèriques no repetexen lo subjecte. Concretantnos al català, no hi ha dubte que'l cayent modern es observar en la interrogació lo mateix ordenament qu'en l'enunciació positiva, ço es, metre lo subjecte abans lo verb, tant si aquell es nominal com pronominal. Així dihem: '¿Tu no pots treballar tant? ¿L'Antoni està malalt?' Advertexi lo llegidor qu'he dit cayent, no pas que moltes vegades no postposem lo subjecte.

Hi ha motius qui fan compondre aquesta llibertat catalana. Ortograficament, no'ns limitem a esmerçar un signe pera tancar la interrogació, ans, com en castellà, ne possehim un altre pera obrirla. Entre parèntesi, erren los escriptors catalans moderns qui s'imaginen qu'aquest no es ben català. A més, lo no haver de repetir sempre lo subjecte pronominal, fa que moltíssimes interrogacions ne vagin sense, de manera que l'ordenació especial interrogativa no s'escau en elles. Foneticament, per últim, l'entonació distingeix claríssimament quan inquirim.

Al estudiar lo sistema interrogatiu de Metge, hem de metre apart totes aquelles proposicions qui contenen pronoms interrogatius, 'qui, que, qual, quin, quants, etc.', qui hi siguin subjectes, ja que es natural que les comencin. Ab qual eliminació *Valter* ja no'ns serveix, car no'n conté d'altres. Lo *Somni* de sa part, donat son estil coloquial, conté molt poch subjectes qui siguin nominals, ço qui es de dordre, com sigui ab aquestes terces persones allà ahont es de més interès observar l'ordenació interrogativa. Passem naturalment per alt les interrogacions sens subjecte explicit. Aquelles

ab subjecte pronominal són ordenades per Metge ab lo verb davant:

- ¿E ara *has tu* assaber ... que gentils hagen prophetat? (558)
 ¿E com ho *saps tu* ... si jo ...? (1384)
 ¿E quina manera e remeys ... me *podien ells* donar? (1416)
 ¿E no *saps tu* que molta cosa es licita ...? (1505)
 ¿En que us *puix jo* servir daçi avant, Senyor? (1610)
 ¿*Cuydats vos* que sia modorra ...? (2522)
 ¿*Son jo* tant leja ...? (2540).

En un sol cas posa lo subjecte abans:

donchs ... ¿*tu creus* ço que no has vist? (144).

Emperò, aquesta proposició es més admirativa qu'interrogativa. Remarqui lo llegidor qu'avuy potser construhíem los 1416, 1505 y 2540, axís '¿Y quina manera y remeys ells me podien donar? ¿Y tu no saps que ...? ¿Jo soch tan letja ...?' De manera que jo'm decant a creure que Metge era més rigorós que nosaltres en postposar lo subjecte.

Ab subjecte nominal, o mellor dit, pronomes substantius no personals, sols hi ha los passatges següents, tots ells ab lo subjecte darrera:

- ¿*Es res* possible? (1620)
 ¿*Son aço* paraules de home ab sana pensa? ¿*Son aço* paraules convenientes a la tua edat? (1879).

Finalment hi ha un exemple qui recorda la construcció francesa:

Els philosophs en los libres que escriuen ¿*noy meten*¹ lurs noms per haver ne gloria? (609).

III. Separació de térmens homogenis coordinats.

1275. Sens dubte l'ordenament més remarcable y trascendental qu'hom troba en los clàssichs catalans es constituït per la separació de mots homogenis, coordinats per un altre qu'ls es heterogeni. Ver es, qu'en les altres llengües romàniques lo hi encontra hom igualment; emperò no'm sembla pas qu'hi perdurés tant com en la nostra, ni hi causés un efecte tan definitiu com es, sens dubte, la supressió de la terminació 'ment' del segon adverbí en lloch de la del primer, quan n'hi ha dos qui van en successió coordinada. Aquest fenomen qui, com anem a veure, no fou altra cosa sinó l'ordenació qu'estem estudiant, es arribat fins al català literari de nostres temps, ço qui'ns autoritza a afirmar que cap altra llengua germana ha sentit, ab la intensitat del català, l'euritmia especial determinada per aquell ordenament romànich.

Exposem los casos que Metge nos ofereix.

¹ En lloch de 'no meten los filosofos en ...'.

α) Quan dos adjectius determinen un substantiu, axis com modernament hem de colocar aquells dos mots homogenis plegats y copulats, sigui davant sigui darrera del substantiu ('moviment continuat y perdurable', 'bona o mala ventura'), Metge pot descompartirlos metent lo substantiu entremitg:

continuat moviment e perdurable (266)
 tenga a prop *ma filla e sua* (1666)
 sils deu venir *bona ventura o mala* (2503)
 pus *terribla fembra e mal graciosa* visque (2837)
 apres molts *insignes fets seus e dignes* de memoria (2999)
 per *dura cosa e cruel* (V. 278)
 solia esser tengut per *savi hom e noble* (V. 401).

β) Ara bé: com la terminació adverbial 'ment' no era als sinó un substantiu llatí (§ 553), quan al encontrarse dos adverbis qui hi acabin, la suprimim del segon, obehim a la mateixa influencia romànica qui separava dos adjectius coordinats, per llur substantiu. Axis en lloch de dir 'profunda y clarament' feren:

profundament e clara (550)
immutablament ne ferma (923)
reyalment e meravellosa (2006)
viure delicadament e reposada (3687)
disertament e colorada (3765)
saviament e benaventurada (V. 535)

qui són tots los casos metgenchs en que's troben dos adverbis en 'ment'. Aquesta ordenació, donchs, respecte als adverbis no es optativa ans forçosa, y literariament es pervinguda fins a nostra època.

γ) Quan dos substantius venen qualificats per un sol adjectiu, llavors es aquest qui's departeix. Avuy dihem: 'servidors y domesticchs meus', 'avaricia, inconstancia y presumpció d'aquells':

alcuns altres *servidors meus e domesticchs* (1155)
 ¿Qui poria parlar suficientment de la *avaricia* daquells *inconstancia e presumpcio*? (3583).

δ) Quan un subjecte té dos predicats, lo mot heterogeni qui pot separar aquests, es lo verb:

la sua essencia *una sola es e simpla* (220)
 jat he provat dessus que *corperal es e composta* (1093)
 pero si *la tua voluntat es e fortuna mia* que axi sia (V. 183).

Avuy tampoch admetem aquesta ordenació.

ε) Quan lo verb 'ésser' no es explicit, lo mateix subjecte separa sos predicats:

Trist yo ladonchs e desconortat (2852).

Aquest es l'únic cas (llevat lo β) en que avuy admetem també la separació de dos mots homogenis, ordenament qui resulta del més accentuat efecte estilístich.

ζ) Quan un règim (directe, indirecte, relatiu), està compost per dos mots homogenis coordinats, podien los clàssichs catalans avantposarne un al verb, descompartintlos donchs. En gran manera s'altava Lull d'aquesta ordenació: 'Deu amar e ton prohisme', qu'avuy no admetem. Metge sols ne té un exemple:

De avaricia les has notades e de poca fermetat e de presumpcio
(3566).

η) Inversament, quan dos verbs coordinats tenen un sol règim, aquest, en lloch de metres darrera de tots, va després del primer. Així Lull: 'amar Deu e servir'. Metge no'n conté exemples ab règim; emperò, ne té un ab complement adverbial:

'havia ia ordonat una vegada e disposat (V. 417).

Metge posseheix un passatge qui es vijarés deu esser colcat aci:

... atorgar ho que creure (1266)

ahont suprimeix lo pronom àton del segon infinitiu. Avuy l'hem de repetir: 'atorgarho que creureho', y en açò se diferencia aquest cas dels examinats abans.

Quan los mots coordinats són més de dos, l'heterogeni se met darrera del primer. Així pot hom veureho en los exemples 3583 de γ y 3566 de ζ .

1276. Facilment percebrà lo llegidor, que tots los diversos casos estudiats, anch que gramaticalment distincts, estan fermament relacionats per una sola ley euritmica. Sens dubte l'*ictus* o colp fort recau en lo mot heterogeni qui va sol en segon lloch, també es ben accentuat lo primer mot homogeni qui'l preceheix, y en cambi, l'accentuació s'afebleix en los mots homogenis qui van darrera y clouen la frase. Es la conseqüència de trencar la ilació del discurs pel mot únic, reprenentla immediatament ab los altres mots coordinats; emperò aytal represa no's fa sens restar aquests afeblits. Aquesta debilitació se tradueix per una dolcesa y enlayrament del període, qui, si's fos perpetuada y expandida fins a nostre llenguatge modern, hauria fet del català la parla més musical del món. Jo, qui fuy modernament lo primer en restaurar aquesta ordenació, y, en conseqüència, euritmia, en ma traducció del *Rey Lear*, de Shakespeare¹, no'm sabí estar de compararla² ab la línia melòdica del cant gregorià, lo colp fort del qual, may es sobre la darrera nota, ans recau damunt la penúltima o antepenúltima, anant seguida pels sons febles y celestials qui clouen la frase musical. Aquest

¹ 'Associació Wagneriana', Barcelona, 1912.

² Prefaci, XIII.

ritme romànic tan encisador, qui subverteix tan radicalment l'usual y planer del escrit, es per sa mateixa intensitat característica, usat juhiciosament per nostres clàssics: no es pas la regla monòtona, ans l'excepció desvetlladora. L'efecte, però, qu'assoleix, quan inesperadament l'introduhexen Lull o Bernat Metge, es pera no dirne als, corpreneador.

Capítol IV. Proposicions de la clàusula composta.

Hi hem d'examinar lo lloch de les subordinades.

Proposicions substantives.

1277. **Subjecte** (§§ 867 sq.). — Les proposicions substantives poden fer de subjecte ab verbs impersonals, ab lo verb substantiu acompanyat de complement adverbial, y, finalment, ab verbs transitius en la veu passiva.

En los dos primers casos lo lloch de la proposició substantiva es darrera la principal, per la mateixa rahó exposada en lo § 1272. Anch que gramaticalment sigui subjecte, no es pas agent, y la lògica sobra la gramàtica; axis, donchs, ordena Metge, com avuy:

Nom par ... que lespirit sia res (64)
 appar que no fasses diferencia (76)
 coue que seguesca lurs petjades (142)
 paria que no era sa intencio (765)
 a mi fo vijares que vees lo rey (29)
 greu me es que sia destituhit de tal amich (639)
 fo licit e expedient elegir altra vegada de nou (1452)
 impossible es donar a oblit ço ... (1657)
 digna cosa es que jo call (1857)
 no es maravella si aquelles fan errades (2925)
 es de gran necessitat a mi ... que de ta filla faça (V. 249).

En lo terç cas la proposició substantiva també va darrera, no sols per ço com sentim la proposició passiva com a impersonal, ans per tal com es massa llarga pera avantposarli tota una altra proposició subordinada:

fou per molts cregut que Romulus, Hercules ... sen eren
 pujats al cel (575)
 per aquell fo respost encontinent que de bon grat lo
 complaurien (1725).

Metge sols adopta la inversió en molt poch casos:

que nos moga per si mateixa notori es (1096)
 si altra laor no donava a natura femenina prou te deuria
 bastar (2933)

en los quals cobra gran èmfasi la proposició substantiva.

1278. Règim (§§ 878 sq., 889 sq.). — Lo lloch de les proposicions substantives règim es precisament darrera llurs principals:

jo se quel meu redemptor viu (537)
ordona que jo fos quití de les penes dimfern (1487)
promet vos que jo complire vostre desig (V. 91)

y tots los nombrosíssims exemples donats en §§ 878 sq.

Aquesta ordenació es tan fixa, que la inversió es impossible sens alterar la principal; consisteix aquesta alteració en introduirhi un pronom personal neutre en accusatiu, datiu o ablatiu, lo qual tingui per antecedent la proposició règim preposada. De manera qu'en realitat tenim, primer una proposició incompleta y després una principal completa, ço es, ab règim pronominal:

racional es, nom pens que alcu *hi* dubte (333)
com son marit adulteras ab una sua cativa, nulltemps *ho*
volch descobrir (3049)
la anima esser creada per Deu, alcu qui raho haja nou
ignora (277)
Que la anima sia substancia spiritual ¿qui *ho* pot negar?
(286).

Aquesta inversió dóna una èmfasi extraordinaria a la proposició règim preposada; usualment hom la troba ab proposicions presentades com a enunciat a provar; en lo segon exemple, però, Metge la practica per sentiment estilístich.

Resumint: resulta, donchs, que la proposició substantiva, adés si es subjecte, adés si es règim, va darrera la principal; y que Metge molt rares vegades practica la inversió.

Proposicions adverbials.

1279. Com es lògich, donada la poca fixetat dins la proposició del complement adverbial, les proposicions adverbials s'adonen facilment a la inversió. L'orde regular vol que vagin darrera llurs principals, mes, com los adverbis y los complements, molt sovint van davant (§ 1254); en guisa, donchs, qu'ací estem en lo regne del gust estilístich. Emperò, no totes les modalitats són igualment aptes a la inversió, com anem a veure.

1280. Temporals (§§ 904 sq.). — Metge les avantposa molt sovint a llurs principals:

quant son apellats venen (1069)
quant iriets a paradís entraria hi ab vos (1282)
con obs hi era usava de oficis publichs (V. 223)
con lo pare de la dita Griselda fo vengut lo dit Valter
... dix (V. 156)
abans que procehis a matar se legi lo libre de Plato (685)

mentre som enclosos en los corsos a necessaria servitut
som donats (722)
de mentre que Valter anava pensiu ... crida Griselda
(V. 150)
despuys quen exiren null temps hi son tornats (1963)
encontinent quen han begut obliden totes coses (1919)
apres que fuy entrat dins ... digui (1755)
pus son be arreades ... venen (2413)
tantost que foren riques mudaren les demes lurs proposits
(2468)
apenes les hauran cubertes les tornaran descobrir (2394).

Ab 'tro', trobem:

tro que abdosos fossem exits de les valls infernals jo no
guardas detras (1800)

malgrat usualment la proposició adverbial vagi postposada. Açò
es ben comprensible donat lo caràcter final d'aquesta conjunció.

1281. Causals (§§ 917 sq.). — Donant aquestes proposicions
l'explicació y'l motiu de llurs principals, es lògich que'ls vagin
darrera. Ab aquesta ordenació se conforma Metge en la major
part dels passatges ab 'car, que, per que, quant'. Practica, però,
algunes vegades la inversió ab les locucions 'per tal com, per ço
com', moltes ab 'com', y quasi sempre ab 'pus'. La raho es lo
caràcter modal de 'com' y temporal de 'pus':

per tal com jo havia experimentat cascuna natura fos
jutge de la questio dessus dita (2248)
per ço com no es fundada en raho ... no pens que tant
hagues durat (897)
com una serp volgues lo dit cap devorar fo convertida
en roca per Apollo (1845)
com fos condempnat corporalment ella ... lo amaga en
son lit (3054)
con algu no sables noves de la novia tot hom stech fort
meravellat (V. 138)
pus de tal intencio est obre les orelles (528)
pus ho vols sia fet axi (1907)
pus a tu plau jom partesch de assi (V. 460).

1282. Finals (§§ 929 sq.). — Ab 'que', com es rigorós en
totes les modalitats d'aquesta conjunció, van postposades. Ab
'per tal que' y 'per ço que' Metge practica assats la inversió, la
qual però, resulta ben ardida, com sigui cosa que logicament la
fi y terme deuen anar darrera de l'activitat a que's referexen:

per tal que mils ho entenes declarar to he breument (275)
per tal que no puxes dir que a fameiar te havia convidat
vull te sadollar (831)

perço que puxam jutjar que som benaventurats ... suplicam
te ... (V. 56)
perço que ella no aportas res ... feula despullar (V. 193).

1283. Modals (§§ 934 sq.). — Accepten perfetament la
inversió, que Metge practica quasi tant com ab les temporals:

com pus melodiosament pogui, cante alguns virolays (1819)
segons que veig gran delit hi trobes (522)
axi com moren los homens moren aquelles (101)
tant com jo puch conexer aquell enganador Mahomet axi
volia que ... (890)
aytant ne se com ne sabia (236).

1284. Condicionals (§§ 952 sq.). — Ab molta més sovintesa
qu'avuy, Metge quasi sempre preposa la condició:

si fossets mort no forets aci (50)
si raho dich atorgalam (395)
si aqueixa opinio no era nol ploraria alcu (582)
si vostra merce sera ab fervent desig esper quem ho
engrunets (1131)
sit plaura fare una breu questio a Orpheu (1896)
si es ta muller follament has parlat (2202).

1285. Condicionals hipotètiques (§§ 955 sq.). — Ab
menys freqüència, la practica també nostre autor:

posat quen hi haia nol pot hom aconseguir (2584)
ab que vinga qualche dia ben sere content (189).

1286. Concessives (§§ 958 sq.). — Potser encara es major
lo nombre de passatges ab ordenació regular:

jassia mentre es al cors sia agreujada per lo carrech da-
quell les opinions de les coses ab curiosa sollicitut enten
(290)
jassia ella daquestes coses no us ... empero com li son
levades ha daço gran tristor (313)
jatsia que io confiu de la vostra sabiesa e fe vuy relevar
... (V. 81)
tota vegada quels fets ho requiren ab devota confiança
parlem ab tu (V. 47)
per ignorant que sia no, ignòr (1640).

1287. Conseqüència y resultat. — Necessariament van
darrera, car han ops, pera ésser enunciades, de les principals de
que deriven. Cf. exemples §§ 945 sq.

1288. Comparacions de grau diferent. — Sempre
darrera. Cf. exemples §§ 950 sq.

Resumint, donchs, trobem que Metge adopta la inversió molt sovint ab les 'condicionals, temporals, modals', y algunes vegades ab les 'causals, finals, concessives y hipotètiques'.

Proposicions intercalades.

1289. **Proposicions adverbials.** — Les proposicions substantives, o han d'anar postposades, o en tot cas, quan hi ha inversió, preposades a llurs principals. Les adverbials admeten, noresmenys, trencar y interposarse entre los membres d'aquelles. Aytal llibertat d'ordenació, qui exalça la fluïdesa y graciositat del estil, es assats sovint practicada per nostre autor.

Entre'l subjecte y'l verb principals, hom troba més sovint una adverbial, quan té també aquesta aquell mateix subjecte:

los quals foren, *mentre visqueren*, homens fort insignes (719)

los quals, *posat quels ho diguen*, no son gens creeguts (2512)

Valter, *axi com si degues exir a carrera a la sua sposa*, isque fora lo seu palau (V. 142)

Valter, *perço que temblas sa muller axi com havia acostumat*, a maior dolor e vergonya de ella feu la venir publicament (V. 430)

Valter, *con tot hom se devia asseure a taula*, giras envers Griselda (V. 552).

També trobem, però, la interposició ab subjectes distincts:

Jacob, *apres que li hagueren dit sos fills* que ... dix (763)

tristor, *com ja noy son*, me puny continuament (1274)

loar si mateix, *si Aristotil ha dit ver*, es cosa fort vana (2204)

les quals, *segons que diu Marchus Varro*, son estades .x. en nombre (3022).

1290. Entre'l verb y'l règim principals:

sapia jo, *si vostra merce sera*, que es de vos (1268)

tot quant dessus has dit, *be que no passara sens resposta*, hagra pacientment sofer ... (2761)

suplich vos, *pus no si pot als fer*, quem vullats dir ... (1688)

respon, *sit plaura*, a aço (2112).

1291. Entre un complement adverbial y'l verb principals:

aquestes en un mati, *que aytant com una missa baxa se diu stan solament en la sgleya*, saben ... (2617).

1292. **Proposicions principals.** — Poden igualment intercalarse en llurs subordinades substantives:

Luxuria *dñs que regna* molt en elles (3489)
 Suspita e ira *dñs encara mes que* han incomfortables
 (3504)
 Dances e cançons *dñs que* scolten les dones ab gran pler
 (3729).

Proposicions relatives.

1293. Les proposicions relatives (§§ 969 sq.), per llur natura adjectival, se juxtaposen usualment al nom que determinen; antecedent y pronom van plegats. Apar, donchs, que llur colocació no té res que veure ab lo conjunt de la proposició principal. Aixís es, en efecte, quan llur antecedent es règim o altre membre qui vagi colocat a la fi, car llavors lo pronom se li juxtaposa, restant ensemps les proposicions principal y relativa ordenades en aquesta successió regular:

decep tu els altres *qui no la conexen* (2790)
 despertat has lo leo *qui dormia* (3681).

1294. Quan l'antecedent es subjecte, o anch que règim, no va darrera la proposició principal, l'ordenació regular vol que la proposició relativa vagi seguidament juxtaposada a son antecedent, trencant resoltament la principal:

aquest hom, *qui te la rota entre les mans*, ab molta discordança me faça davant sons desplaents (1344)
 los doctors, *qui han tengut la part contraria*, no han jutjat sobre aço (1521)
 als cardinals, *qui la dita eleccio havien feta*, pertanyia de dret ... elegir altra vegada de nou (1450).

La juxtaposició d'antecedent y pronom no es tan forta que no exigexi la intercalació dels determinants nominals que pugui aquell portar:

no es fortuna *en lo mon* que dur perpetualment (V. 443)
 la millor manera *de morir* que esser puxe es morir soppotament (1233)

y àdhuch un altre membre de la principal, quan l'orde planer exigeix que seguexi lo nom qui fa d'antecedent, y noresmenys no pugui haverhi amfibologia:

ell trames missatgers a *Roma* qui fessen semblant o fenyessen que ... (V. 408).

Encara més, podem intercalar com a proposició incidental, tota una proposició adverbial:

per que tu, *jatssia no sies be vestida*, que saps les mies maneres (V. 520)
 com fa lo foch per lo vent quil gita de son loch, *o quant es corromput lo subiect en que es*, quis apaga (73).

En molts casos d'intercalacions, la claredat, però, nos aconsella substituir 'qui' per 'lo qual':

coses necessaries a la guerra les quals ella sobre força humanal supli (3175).

1295. Inversions. — Aquestes tenen lloch quan:

α) l'antecedent es subjecte, y es més respectada la cohesió de la principal, que la relació entre antecedent y pronom; trencant aquesta, primer va tota la principal y després tota la relativa:

res no pot a tu plaure que a mi desplaia (260)

Resta, donchs, atorgar que nostre senyor *Deus* la haia creada *qui evident ment pot crear coses mortals e immortals* (285)

hom del mon no pot haver felicitat *qui pos sa amor en dona* (2270)

si *alcu* les guardara *quis prenga a loar lur bellesa* (2397)

sils homens son viciosos, *qui deuriem mes usar de raho e lunyar se de mal que les dones*, ... no es maravella (2922)

la *pluja* sengendre en los ulls de les mesquines *quels rega els destroueix lurs cares e pits delicats* (3522)

e *molta companya* del dit comte era ia a Saluçà *que havia dit al marques lo jorn quel comte seria aqui* (V. 509).

Pera evitar amfibologia convé a voltes usar 'lo qual':

nostre senyor *Deus* es sobre natura *lo qual de gracia special volgue* (1515).

1296. β) la principal es invertida y'l règim, qui es antecendent, va davant. Havem també davant tota la principal y després tota la relativa:

coses creu *hom* *que no pot veure* (120)

si *mi* has perdut *qui era ton senyor* (174)

aquella error que en molts *homens* es *qui turmenten si matexos* (644)

aquell tench yo per vicari de Jesucrist *quels cardinals me han donat* (1387)

ço fan que deuen (3662)

homens son *qui nos saben lexar de ...* (V. 384).

Faci *hom* esment que les inversions globals de les proposicions relatives són certament posarles en successió regular després de llurs principals; en guisa que ço qui trenca ací l'estil planer es separarles de llurs antecedents. Mes, com sigui que's referexen a aquests, y no a les proposicions, resulta estil invertit tot ço qui sigui separarlesen.

Capítol V. Elements de la proposició subordinada.

1297. En conjunt, dins les proposicions subordinades, l'alteració del orde regular es més freqüent qu'en les principals. Lo català, separantse del francès, d'una manera habitual practica avuy la inversió del subjecte y verb, sempre qu'aquest es intranzitiu, en guisa, donchs, que l'orde es 'conjunció — verb — subjecte — complements' (si n'hi ha). Així dihem: 'si venien los lladres ab armes, fugiríem', 'anirem a missa quan tocarà la campana'. Especialment quan la subordinada va darrera, l'ordenació 'verb — subjecte' nos apar la regular, en tèrmens que la sentiríem com a invertida, si diguéssim en l'últim exemple 'quan la campana tocarà', o bé 'fugiria si'ls lladres venien'.

En cambi, l'ordenació 'conjunció — règim — verb' sens subjecte explicit, nos apar una ferma inversió propia ja d'una figura estilística.

Proposicions substantives y adverbials.

1298. Conjunció — verb — subjecte. — De la lectura atenta de la prosa metgenca n'he treta la impressió que nostre autor practica aquesta inversió menys qu'avuy. Actualment, sens donarnos en compte, considerem qu'en les proposicions principals l'orde regular es 'subjecte — verb', y en cambi en les subordinades 'verb — subjecte' (quan manquen de règim). A mon vijarés, Metge sent aquesta darrera inversió, y sols l'adopta com a tal quan s'avé ab l'euritmia de son estil:

deya quel *oyssen tots ensemps* (117)
 si jo negava quem *dolgues la mort de Cipio* (637)
 alguns pero, afermen que *no li apparech la anima de Samuel* (772)
 volia que ho *creguessen los seus sequaces* (891)
 coneix que *ha major perfeccio la anima humanal* (993)
 en soferir que *diguessen alguns atrevits* (3246)
 Plato vench en Italia on *florien* ladonchs *los dexeptes de Pitagoras* (625)
 on *es descrit paradís* (884)
 quans *es corruptut lo subiect* en que es (74)
 aço era quant *havia viscut lo cors viciosament* (677)
 obren se con li *es manat lo contrari* (328)
 mentre *durara lo dit scisma* (1543)
 Jacop apres que li *hagueren dit sos fills* que (763)
 tro *sia tornada la pols* en la sua terra (110)
 tro *sia passat lo temps* per nostre senyor a ma penitencia ordonat (225)
 car dell *ixen totes coses* (465)
 ne per que *respon Echo* en les ... (3308)

ne se com *se acosta* a les penses dels homens *una pre-*
nosticacio (602)
 segons que *testifica lo ters libre dels Reys* (781)
 axi com *fa lo foch* per lo vent que ... (72)
 axi com *moren los homens moren les besties* (101)
 axi com *fan los princeps terrenals* (607)
 les animes dels bruts sien immortals axi com *són aquelles*
dels homens (940)
 cercar a vegades, axi com *fan* comunament *los grans*
senyors (1328)
 nols nomenaras ... tant propiament com *han los filosoffs*
 (2105)
 tant prestes les han com *han los cans* lo orinar (2663)
 ixen tant blanques e colorades com *voltra lo pintor* (2814)
 considera donchs, si atesos los defalliments dels homens,
son assats *escusades les dones* dels vicis quels has dessus
 imposats (3759).

1299. Conjunció — règim — verb — subjecte. — Modernament, com ja he indicat (§ 1297), adoptem quasi sempre l'orde 'conjunció — verb — subjecte', a condició de no intercalar cap règim ni complement adverbial, entre la conjunció y'l verb, car llavors tindriem plena consciencia de la inversió. Metge no dóna importancia a la intromissió d'aytal nou element; se conduheix de la mateixa manera, havent esment y practicant la inversió, com ja ho feya sens ell:

Si *aquesta speranza* havia Job (540)
 Arat confes ... que *a mi* es necessaria la tua cura (2275)
 jatsia que *als defunts* aprofiten sovent los sufragis dels
 vius (1624).

1300. Conjunció — complement — verb — subjecte:

que *per dir aqueixes paraules* cregues ell lo contrari (701)
 vulla dir que *de la parmanencia de la sanch* penje lo esser
 daquela (1003)
 no deus ignorar que *en lo libre de les ecclesiastiques doctrines*
 se contena (1005)
 havia ordonat e manat que *daquella* fos feta perpetual
 festa (1478)
 jo conexia be que *en lo teu cor de dura pedra* era sculpit
 ab punta de diamant tot lo contrari (1588)
 pensavam que *ab la fortuna* se fos mudada la afeccio
 (1655).

1301. Conjunció — règim — verb. — Ací l'estat de coses es exactament igual qu'en les proposicions principals (§ 1265); les conjuncions no influenxen en fer planera aquesta inversió, ben

propria d'estil enlayrat. Metge l'adopta ab la matexa freqüència y les matexes rahons qu'allí. Avuy no la usem en estil vulgar:

vols dir que de auctoritats prou ne *has lestes* (392)
 atorch que molta bona persuasio *mavets feta* (502)
 (mi indueix) que diguera que orats *eren* (698)
 pusques induhir los sequaces de la tua dampnada opinio
 que aquella *vullen desraygar* de lurs coratges (1601)
 prechte et amonest que a mon vot no *dons repulsa* (1643)
 exirem quant hora *sera* (1221)
 no plors ... car de remey inutil *usaries* (170)
 car moltes coses *veig* induints mi a ... (939)
 si mi *has perdut* (174)
 si mi *havets car* (V. 191).

Ab complement adverbial:

segons que despuys clarament a lur vergonya *ses demostrat* (5).

Proposicions relatives.

1302. A gratscient les hem dexades apart. En elles la conjuncció, qui es lo pronom, omple un element de la proposició, y com que forçosament ha d'anar davant, quan no es subjecte tenim ja una inversió obligada. En tal cas, l'ordenació acceptada avuy com a planera es precisament la inversió:

Pronom no subjecte—verb—subjecte:

digats *quen han scrit los dits doctors* (243)
lo qual recita Tuli en lo libre de Republica (660)
 en los libres *que han fets los quatre doctors* de la sgleya
 de Deu (849)
ço quen dix Aristotil (1085)
en la qual entrevench Julius Cesar (1240)
e de que mes se podia alegrar lo meu cor (1558)
ço que feren jamay los grechs (2639)
 moltes coses son *en que cau mils ignorancia* que sciencia
 (2835).

1303. En cambi avuy, considerem com a artisada l'ordenació regular:

Pronom—subjecte—verb:

ne puxe tenir altre cami sino aquell *que la carn te* (44)
 alcunes quels maestres de les letres seculars e altres *quels theologs vertaders han posades* (398)
 les paraules *que Cicero dix* en lo seu Tuscula (1104)
 les principals coses *que la dita ciutat a mi suplicant demanava* (1188)

lo placent so *que jo feya* (1826)
 en la primera habitacio dimfern *en que Tiresias e jo som*
 (1961)
les quals ella sobre força humanal supli (3175).

Avuy en tots aquests exemples metriem lo subjecte darrera lo verb.

1304. Pronom subjecte—verb—règim. — En aquest cas la conjunció ocupa son lloch, de manera que no hi ha res diferent de les demés proposicions subordinades, si no es que l'única inversió possible es la de:

Pronom—règim o complements—verb. — Metge l'esmerça assats; avuy sols es propria d'estil enlayrat:

tots aquells qui *baptisme hauran reebut* (843)
 qui *aquella difini* (1241)
 als cardinals *qui la dita eleccio havien feta* (1450)
 aqueix prohom *qui tant gran auctoritat se done* (1691)
Qui tant gran injuria feta a la universalitat de les dones
volra venjar seguesque mi (1833)
 entendre aquells *qui daquesta materia han tractat*, veuras ...
 (2091)
 saber be respondre a aquells *qui de amors les enquerren*
 (2698).

1305. Transferencia del subjecte de la proposició subordinada, a la principal. — Hom troba qualques voltes aquest fenomen, no sols en los clàssichs, sinó àdhuch avuy dia, usualment ab verbs de percepció.

Lo subjecte segon lògica de la subordinada, es transferit a la principal en forma de:

α) règim directe:

Valter guardava *sa muller*¹ sis mudava (V. 387)
 ¿Saps *aquest foch* de qual lenya viu? (2465).

β) règim relatiu:

me son meravellat de *nostre senyor Deus*² com tant virtuos
 spirit ajusta a cors femeni (3193).

¹ Co es, 'si sa muller se mudava'.

² Co es, 'com nostre senyor Deus tant ...'.

Llista dels mots estudiats.

(Los nombres són §§.)

- a* prep. pred. 447; loc. 703; temp. 727; cau. 744; fin. 744; inst. 754; mod. 758; quant. 765; passiva 473; entre subst. 282, 283; — y art. def. 201; — + 'inf.' 821; enclita art. 1217.
- a fi que* conj. fin. 933; regeix subj. 1083.
- a, ha* interg. 766.
- ja las!* 766.
- ja que?* 674.
- ab* prep. loc. 713; temp. 733; inst. 749; mod. 759; entre subst. 284; coordinant noms 335; conj. coord. 315.
- ab que* conj. hipot. 956.
- aballir* v. imp. rel. 398.
- abans* adv. 616; prep. 740.
- abans que* conj. 910.
- abdos* indef. 146; — y art. def. 237.
- abrigar* + 'de' inst. 752.
- absoldre algú* de 430.
- acabar* + inf. 805.
- ací* adv. 564; *agut, allà* 562; enclita pron. àton 1207.
- acò* pron. 85; — *ço* 125, 126, 127.
- acostumar* v. t. 381; — + inf. 805.
- adés* adv. 595; *adés adés* 274.
- ajudar* v. i. 365.
- alçar* v. t. fact. 360.
- alcú (algú) alcún + no* 134, 135, 136, 772; — y art. def. 237; — y art. part. 262.
- allà* adv. 566.
- allà on* 1006.
- alletar* v. t. 355 a.
- als* indef. 147; — *sinó* 148.
- alt* preceheix subst. 1227.
- altre* indef. 140-143; *un ... altre* 142; *altre ... sinó* 144; — y art. def. 252.
- altretant* indef. 164.
- amar* + 'inf.' 805.
- amonestar algú* de 431.
- amunt* adv. 573.
- anar* v. imp. rel. 399; aux. mod. 798.
- anelar en* 365.
- anit* adv. 603.
- ans* conj. coord. advers. 1032.
- ans que* conj. temp. 910; regeix subj. 1076.
- aparar* v. i. 384; v. imp. rel. 401; v. pred. 440.
- apendre de* + 'inf.' 807.
- apenes* adv. 635; conj. temp. 913; modus que regeix 1080.
- après* prep. temp. 741; conj. coord. succes. 1037; regeix ind. 1078.
- après que* conj. temp. 912.
- aprofitar* v. imp. rel. 398.
- aprop* adv. 586.
- aquell en lloch de lo* (pron. pers.) 123.
- aquest, aqueix, aquell* pron. 120.
- ara* adv. 593; enclita pron. àton 1207.
- argumentar* v. t. 355 a.
- armar* + 'de' 752.
- assaber* 804.
- assajar de* + 'inf.' 807.
- assats* adv. 662; regeix art. part. 260.
- assetjar* v. t. 355 a.
- atart* adv. 605.
- atendre* v. t. 361.

atès participi inv. 195.

avall adv. 573.

avant adv. 578.

avegades adv. 606.

avisar algú de 431.

avortar v. t. 359.

axí adv. 623; enclita pron. àton 1207.

axí ... com partícules coord. 317.

axí com conj. mod. 938; *regeix* ind. 1087; comp. 942; modus que *regeix* 1089.

axí com ... axí conj. comp. 943; hipot. 940.

axí com si *regeix* subj. 1088.

axí que conj. conseq. 946; modus que *regeix* 1091; coord. succés. 1042.

¡ay! interg. 766.

aygua = 'aygues' 51.

aytal pron. 161.

aytal ... que conj. conseq. 948.

aytant indef. 155; adv. 649; gradua adv. 272.

aytant ... com conj. comp. 944; modus que *regeix* 1090.

barba en sing. 56.

bastant adv. 666.

bastar v. imp. rel. 399.

baxar v. t. fact. 360.

bé, ben adv. 652; de resposta 687; enclita pron. àton 1207.

bé conj. coord. advers. 1031.

bé però conj. coord. advers. 1030.

bé que conj. concess. 961; modus que *regeix* 1095.

benehir v. t. 361.

bè preceheix subst. 1227.

breu adv. 602.

calçarse v. t. 373.

callar v. t. 361.

calre v. imp. rel. 399; aux. modus 796.

car conj. causal 918; *regeix* indic. 1082.

carnsalada subs. compost 193.

cascú indef. 145; sens art. def. 237.

cascun + 'nom de temps' subst. adv. 541.

cavalcar v. i. 355 α.

cenyir + 'de' inst. 752.

cert indef. 166; — y art. indef. 252;

adv. mod. 625; sa colocació 1239;

adv. resp. 685.

certificar algú de 430.

cessar de + 'inf.' 807.

circuir v. t. 356.

clar adv. 627.

ço son ús 127.

cobejar + 'inf.' 805.

com, con conj. temp. 908; causal 927;

mod. 935; modus que *regeix* 1082,

1084; coord. 317; nexa prop. subst.

subj. 877; règim 887; règ. rel. 891;

— y art. def. 205; — y art. indef.

249.

com a prep. predic. 450.

com menys ... menys conj. comp. 951.

com més ... més conj. comp. 951.

¿com? interrog. caus. 673; mod. 676.

¡com! interg. 766.

¡com no! interg. 766.

¡com què! interg. 766.

combatres v. pron. 387.

començar + 'inf.' 805.

complaure v. i. 361.

concordar v. t. 361.

concorrer v. i. 356.

conferir de 429.

confiar de 429.

consellar v. t. 361; — *algú de* 430.

consentir v. t. 361.

consultar v. t. 361.

contra prep. 709.

contradir v. t. 361.

contrastar v. i. 356.

convenir v. imp. rel. 399; — *a* + 'inf.' 806.

corrent adv. 628.

correr v. imp. 390.

cosa indef. 133.

costar v. imp. rel. 398.

creure v. t. 365; — + 'inf.' 805.

creixer v. t. factitiu 360; — + 'de' inst. 752.

cridar v. t. 357.

curar de v. i. 384, 429.

custumes plur. 54.

cuydar v. t. 381; — + 'inf.' 805.

dabans adv. 617.

dalt adv. 574.

darrera adv. 580.

davant adv. 579.

davant, denant prep. 720.

de prep. loc. 705; temp. 729; causal 743; inst. 752; mod. 757; quant. 765; passiva 472; pred. 449; entre subst. indicant provenença, allunyament, lloch, respecte a, època, extensió, causa, fi, efecte, manera, materia, propietats, espay, preu 276; possessió, pertinença, parentela, autor de l'acció 277; part, mesura, nombres cardinals, partitius 279; aposicional 280; emfàtica entre subst. 281; — y art. def. 202; — + 'inf.' 820; — enclita article 1217.

debades adv. 629.

defora adv. 585.

defugir v. t. 356.

dejús prep. 719.

del qual pron. rel. (cuyo) 995.

deliberar de + 'inf.' 807.

demanar algú de 431.

de mentre que conj. temp. 911.

demonstrarse v. pred. 440.

demunt adv. 575.

departir v. t. 356.

descarregar v. t. 356.

desitjar + 'inf.' 805.

destatar v. t. 355 a.

desplaure v. imp. rel. 398.

despullarse v. t. 373.

despuys adv. 618.

despuys que conj. temp. 912; regeix ind. 1079.

dessús adv. 576.

detràs adv. 581; prep. 721.

deure v. aux. modus 796; en temps compost 797.

Deus, Deu sa flexió 61.

día subst. adv. 538; 'dies de la setmana' subst. adv. 538.

diners plur. 55.

dins adv. 582; prep. loc. 716; temp. 736.

discorrer v. t. 356.

dispondre v. t. 356.

disposar de 429.

disputar v. t. 362; — *de* 429.

dissimular + 'inf.' 805.

dit preceheix subst. 1227.

divers indef. 166.

dolre v. imp. rel. 398.

don conj. loc. 903.

donar a + 'inf.' 806; — *vijares* 402.

donchs conj. coord. succes. 1039; enclítica 1223.

dotar + 'de' inst. 752.

duptar 'quelcom', 'en quelcom', 'de quelcom' 365; — *de* 429; v. imp. rel. 401.

durant prep. 731.

e (y) conj. coord. 312; ab noms de subjecte compost 335; en lloch de 'ne' 323; repetida 1018; regeix subj. en 2ª subordinada 1098; enclítica pron. àton 1207; enclítica art. 1217.

je ara! interg. 766.

je com! interg. 766.

egual comp. 950.

elegir + 'inf.' 805.

ell pron. 69, 70; vs. 'si' 74.

ell, ella, ells, elles pron. 78.

elst, lest pron. dat. 84.

emperò conj. coord. advers. 1029; enclítica 1223.

en prep. loc. 701; temp. 727; fin. 747; inst. 755; mod. 762; pred. 448; entre subst. 287; — y art. def. 200; — + 'inf.' 823; — *quant* conj. mod. 939.

En, Na art. propri 265; precehint adj. 266.

encara adv. 594; mod. 631; conj. coord. cop. 1021; enclítica 1223; enclítica pron. àton 1207.

encara més conj. coord. cop. 1022.

- encara que* conj. conces. 960; modus que regeix 1095.
ençà prep. temp. 738.
encaure v. i. 356, 384.
enclinar v. i. 365.
encontinent adv. 597.
encontinent que conj. temp. 913; modus que regeix 1080.
encorrer v. t. 356.
enfantar v. i. 355 a.
enquerre algú de 431.
enriqueir v. t. fact. 360.
enseguir v. t. 361.
ensemps adv. 632.
entendre + 'inf.' 805; — *a + 'inf.'* 806.
entorn adv. 588; prep. loc. 725; temp. 737.
entranyes plur. 54.
entre prep. loc. 712; temp. 732; conj. coord. 316; enclita art. 1217.
entrevenir v. i. 356.
envellir v. i. 383.
envers prep. 708.
eo, eu, yeu pron. 72.
errar v. i. 361.
escrits plur. 54.
escusar v. t. 361; — *algú de* 430.
esforçar-se + 'inf.' 805.
esperar + 'inf.' 805; regeix ind. o subj. 1064.
ésser v. pred. 440; impers. 390, 391; impers. ab pred. 402; aux. de part. passat 854, 857; — *a* 803; — *de* 804; — enclítich del part. passat 1220.
ésserhi 393.
exceptat part. 195.
exequies plur. 53.
fallir v. imp. rel. 399.
famejar v. i. 355 a.
farcir + 'de' 752.
fatigar v. t. factitiu 360.
fer v. pred. 443; aux. modus 796.
fiar de v. i. 385, 429.
fins prep. 710.
fondre v. t. fact. 360.
fora prep. 717.
forçar de + 'inf.' 807.
fort adv. 651; gradua adv. 272.
freturar v. i. 355 a; — *de* 429.
fruyt, fruyta 51.
fugir v. i. 361.
gens adv. 660; *no ... gens* 783.
girar v. t. fact. 360.
gosar aux. mod. 796.
gracies plur. 55.
gran y art. indef. 253; preceheix subst. 1227.
habitar v. i. 365.
haver v. pred. 443; impers. 390, 392; aux. modus 800; aux. de part. passat 854, 857; — *a* 802; — *de* 802; enclítich del part. passat 1220.
haverhi 394.
hi pron. pers. adv. 69, 70, 93-99; adv. 569; expletiu 571.
hic adv. 567.
ho pron. 69, 70; neutre 85.
hoc adv. resposta 679, 681.
hoc encara conj. coord. cop. 1023.
hom indef. 129, 243; — *no* 776; subj. enclítich del verb 1219.
home, hom 62.
hora subst. adv. 538.
inflar v. i. 383.
informar algú de 431.
ja adv. 612; de resposta 686; enclita pron. àton 1207.
jamay, jamés adv. 613; — *no* 779.
ja menys adv. 636.
jassia, jatsia conj. conces. 959; modus que regeix 1095.
jo pron. 68, 72; enclita pron. àton 1207.
jorn subst. adv. 538.
jugar de 429.
jurar v. t. 361.
la un 222; — *e l'altre* 223.
ladonchs adv. 599; conj. coord. succes. 1038.

- laurar* v. i. 361.
lavors adv. 600.
lendemà subst. compost 245 bis.
letres plur. 54.
leure v. imp. rel. 399.
lexar aux. modus 796.
li pron. 79.
lo, la, los, les pron. 79; *los* datiu 81, 83; *lo* en lloch d'aquell 122.
lo qual pron. 163, 990; adj. 994.
lonch adv. 601; preceheix subst. 1227.
luny prep. 724.
lur pron. pers. 80-83; posses. 105; *son* vs. *lur* 113, 114.

major comp. 37, 950.
majorment que conj. caus. 920.
mal adv. 658; negatiu 781; preceheix subst. 1227.
malgrat subst. adv. 543.
maridar v. t. 355 a.
mas (mes) conj. coord. advers. 1028.
massa adv. 665; enclita pron. àton 1207.
mateix indef. 153; — y art. def. 237; sa colocació 1236.
matl subst. adv. 538.
me pron. 72; s'enclita 1205.
mellor comp. 37.
mellorar v. t. fact. 360.
mençar v. i. 365.
menjar v. t. 381.
menor comp. 37.
mentir en, de 429.
mentre conj. temp. 911; modus que regeix 1077.
menys adv. 646; comp. 950.
merçès plur. 55.
merèixer v. t. 381.
més adv. 644; gradua adv. 272; comp. 950.
més avant conj. coord. cop. 1025.
mi pron. 72.
mia, tua, sua pron. 104.
mil, son plural *mília* 173.
mils adv. 645; comp. 950.
misser subst. compost 103.
mitg invar. 192; — y art. indef. 252.

molt indef. 150; adv. 650; — y art. def. 237; — y art. part. 262; determina adj. 269; gradua adv. 272.
molt hom indef. 242.
morir v. i. 384.
mostrar-se v. pred. 440.

ne pron. adv. 69, 70, 86-92; adv. 570; substituïx règim relatiu 91; — y art. part. 261.
ne part. negativa 770; entre noms d'un subj. compost 335; expletiu 571; ponderatiu 1185; en lloch de 'e' 324; igual a 'e' 1185; igual a 'e no', 'e o' 320; enclita pron. àton 1207.
negú, neguin indef. 134, 135, 136; — y art. def. 237; pron. neg. 771.
nít subst. adv. 538.
nits plur. 55.
no adv. 688; part. neg. 770; en prop. subord. afirmatives 1187, en comparatives y temporals 1188; enclita pron. àton 1207.
no ... algú, sa ordenació 1234.
no gens 783.
no ... ne conj. coord. 320, 321; en prop. principal 1185.
no pas 689, 783.
no ... que no 1189.
no tant ... mas part. coord. 317.
noresmenys conj. coord. copul. 1024.
nos pron. 72, 75; — per 'jo' 340.
nosaltres 75.
notar algú de 430.
noure v. imp. rel. 398.
noves plur. 54.
null part. neg. 773.
nulltamps adv. 614; neg. 778.
nunca adv. 777.
nupcies plur. 53.

o conj. coord. disjunc. 319, 1026; entre noms de subj. compost 335; enclita pron. àton 1207.
o bé conj. coord. disjunc. 319.
jo! interg. 766.
obehir v. i. 361.
oblidar v. t. 381.

obrar v. i. 355 a.
occurrer v. i. 356; imp. rel. 401.
oferir + 'inf.' 805.
ohir + 'inf.' 805.
omplir + 'de' inst. 752.
on P *ont P* adv. interrog. 669.
on conj. loc. 903; pron. rel. 1005.
ordes plur. 55.
ordinals 175; — y art. def. 235.

papa y art. def. 215.
parer v. imp. rel. 401.
parlar de 429.
parlotejar de 429.
part subst. adv. 542.
passar v. t. 358; fact. 360; imp. 390.
pasturar v. t. fact. 360.
paternostros plur. 57; subst. compost 193.
pendres v. imp. rel. 400; — a + 'inf.' 806.
pensar en 365.
pensarse v. pron. 386.
per prep. loc. 707; temp. 730; caus. 745; final. 746; inst. 753; mod. 761; passiva 471; pred. 446; entre subst. 286; enclita art. 1217; — y art. def. 203; — + 'inf.' 822.
per a 745.
per ço conj. coord. succes. 1043.
per ço com conj. causal 923; regeix ind. 1082.
per ço que conj. final. 930; regeix subj. 1083.
per consegüent conj. coord. succes. 1041.
per que = 'per lo qual' 922, 986; conj. conces. 964.
¿per que P adv. int. 671; ¿per a que? 674.
per (fàcil, molt) que conj. conces. 966; modus que regeix 1095.
per tal conj. coord. succes. 1044.
per tal com conj. caus. 923; regeix ind. 1082.
per tal que conj. fin. 930; regeix subj. 1083.
però conj. coord. advers. 1029; enclítica 1223.

persona indef. 131; — y art. def. 243; neg. 775.
pervenir v. i. 356.
petit preceheix subst. 1227.
peus plur. 55.
pitjor comp. 37, 950.
pits plur. 55.
plaure v. imp. rel. 398.
plorar v. t. 357.
plus adv. 643; gradua adv. 272.
plus avant conj. coord. copul. 1025.
poch indef. 152; — y art. def. 237; — y art. part. 260, 262; adv. 659.
poder v. aux. mod. 796; en temps compost 797.
podrir v. i. 383.
porta, portes 56.
posat participi inv. 195.
posat que conj. hipot. 955.
prearse v. pron. 386.
prechs plur. 55.
pregar algú de 431.
prés prep. 722.
prést adv. 596.
primer ord. 175; adv. 633.
principal preceheix subst. 1227.
privar algú de 430.
profitar de 429.
prometre de + 'inf.' 807.
prop adv. 587; prep. 723.
prou adv. 663.
provehir v. i. 361.
punyir v. imp. rel. 398.
pur adj. inv. 192; adv. 633 bis; preceheix subst. 1227.
pus adv. 642; gradua adv. 272; comp. 950; conj. temp. 912; conj. cau. 928; regeix ind. 1079, 1082.
puys adv. 619; conj. coord. succes. 1036.

quaix adv. 661; conj. hipot. 940; regeix subj. 1088.
qual indef. 162; pron. interrog. 989; nexa subord. interrog. 892.
qualque indef. 137.
qual se vulla indef. 165.

quant indef. 159; adv. 667; gradua
adv. 272; conj. temp. 907; cau. 926;
condic. 954; mod. 939; *en quant*
mod. 939.
quant P adv. temp. 670; quant. 677;
nexa subord. interrog. 892.
que conj. temp. 909; regeix ind. 1075;
cau. 919; regeix ind. 1082; fin. 929;
regeix subj. 1083; mod. 937; regeix
subj. 1086; cond. 953; nexa de
prop. subst. subj. 877; règim 886;
règ. rel. 890; pron. rel. subj. fem.
971; neut. 974; acc. 976; dat. abla.
gen. 978, 980, 981; interrog. cosa
985; enclita pronom àton 1207;
art. 1217.
que P = ¿per que? 672.
qui pron. rel. 971; enclita pronom. àton
1207.
quin pron. interrog. adj. 988.

rahonar v. t. 362.
rebelar v. i. 384.
recordar v. t. 381; imp. rel. 401.
recusar de + 'inf.' 807.
refrescar v. i. 383.
rehenes plur. 53.
relevar algú de 430.
remembrar de 362.
renovellar v. i. 384.
reportar v. t. 381.
reputar + 'inf.' 805.
res indef. 132; — y art. def. 243;
neg. 774.
resignar v. i. 361.
respondre de 429.
ressemblar v. t. 381.
ressucitar v. t. fact. 360.
restar v. imp. rel. 399.
resultar v. imp. rel. 400.
rialles plur. 55.
riqueses plur. 55.
riure v. i. 357.
rodar v. t. fact. 360.
romandre v. pred. 440.

saber aux. modus 796; — *greu*
402.

sant y art. def. 210; preceheix subst.
1227.
satisfere v. i. 361.
scapar v. i. 361.
scollar v. t. 361.
sdevenir v. imp. rel. 400.
se pron. 68, 72.
sedejar v. i. 355 a.
segons prep. mod. 763; quant. 765.
segons que conj. mod. 936; modus
que regeix 1085.
seguir v. t. 361; int. 384.
seguirse v. imp. rel. 400.
semblar v. imp. rel. 401.
sens prep. inst. 751; mod. 760; neg.
782; entre subst. 285; — *que*
1189.
sènyer, senyor 60.
senyorejar v. i. y t. 355 a.
sermonar v. i. 361.
servir v. t. 361.
sguardar v. imp. rel. 399.
si pron. 72; en lloch de 'ell' 74.
si adv. mod. 624; de resp. 682; conj.
caus. 921, 1169; condic. 952; conces.
967, 1168; nexa prop. subst. subj.
877; règim 888; règ. ind. y rel.
891; coord. cop. 1019; enclita pronom.
àton 1207, art. 1217.
si donchs no conj. conces. 965.
sic adv. resp. 679; 680.
sinó, sinó que conj. coord. advers.
1033.
sobre prep. 718; enclita art. 1217.
sobrepujar v. t. 356.
sobres plur. 55.
socorrer v. i. 356.
soferir v. t. 358.
solament que conj. hipot. 957.
soler aux. mod. 796.
sonar v. t. fact. 360.
sospirar v. i. 357.
sots prep. mod. 764.
sovent adv. 607.
spatxar v. i. 384.
spau adv. 634.
specular v. i. 365.
sperar en 365.

- sposalles* plur. 53.
squivar v. t. 361.
star vs. 'ésser' 352 nota; v. pred. 440.
studiar v. i. 361.
sua pron. 104.
suplicar algú de 431.
suplir v. t. 365.
- tal* indef. 161; — y art. def. 237; —
 y art. indef. 256; — *qual* 163;
 colocació 1238.
tal ... que conj. conseq. 948; modus
 que regeix 1092.
també adv. 637.
tampoch adv. 638.
tant indef. 155; — y art. def. 237;
 — y art. indef. 256; — y art. part.
 262; adv. 648; determ. adj. 269;
 gradua adv. 272.
tant ... com conj. mod. comp. 944;
 modus que regeix 1090.
tant ... com si conj. hipot. 940; regeix
 subj. 1088.
tant ... quant 157.
tant ... que 158; conj. conseq. 949;
 modus que regeix 1093.
tantost adv. 611.
tantost que conj. temp. 913; modus
 que regeix 1080.
tart adv. 604; neg. 780.
te pron. 72.
témer regeix ind. o subj. 1063.
témers v. pron. 386.
temps plur. 55; subst. adv. 538.
tenebres plur. 53.
tenir v. i. 384; pred. 443; — + 'inf.'
 805; — vs. 'haver' 351 nota.
termens plur. 55.
tocar v. imp. rel. 399.
tornar v. t. fact. 360; v. i. 384; v.
 pred. 440; v. imp. rel. 400.
tost adv. 598.
tostemps adv. 241; 608.
tot indef. 138; invar. 192; — y art.
 def. 238-240; adv. ab desinencies
 adj. 269; colocació 1235.
- tot jorn* adv. 609.
tot quant indef. 160; pron. rel. adj.
 1007.
tota vegada adv. 610.
tota vegada que conj. conces. 963.
tothom indef. 130, 241.
tots sants 241.
tots temps 55, 241.
tractar de 429.
treballar v. i. 361.
tremolar v. i. 357.
trigar de + 'inf.' 807.
trò prep. loc. 711; temp. 734; conj.
 temp. 915; modus que regeix 1081.
trò a tant que conj. temp. 915.
trop adv. 664.
tu pron. 68; cast. 'tú' 73; enclita
 pron. àton 1207.
tua pron. 104.
- un* art. indef. 167; subj. indef. 171;
 — *altre* 169.
uns 168.
usar de 362, 429.
- valre* v. imp. rel. 399.
vedar de + 'inf.' 807.
vegada 'una, moltes —' subst. adv.
 541.
venir v. imp. rel. 400; aux. mod. 799.
ver adv. 626; de resp. 684.
vers prep. 708.
vestir + 'de' inst. 752.
vestirse v. t. 373.
¡veyam! interg. 766.
¡via! interg. 766.
vianda plur. 51.
volenter adv. 630.
voler aux. mod. 796; en temps com-
 post 797.
volerse v. pron. 386.
voluntats plur. 55.
vos pron. 72, 75; en lloch de 'tu'
 340.
vosaltres pron. 75.

Index ideològich.

(Los nombres són §§).

Ablatiu absolut: 194; 859; respecte al art. def. 213.

Ablatiu llatins d'origen, locatiu, instrumentals 531.

Adjectiu: 31; ses vâles determinativa y qualificativa 1225, 1226; > subst. 25, 30; substantificat 32; = part. present 831; desigual al part. present 832; = part. passat 846; desigual al part. passat 847; sens 'los part. passats corresponents 848; sa provenença 36; pronom 65; neutre 32, 33, y l'article 229; = 'de' + subst. 35; comparatiu 37; en sentit positiu 39; superlatiu 38, ab article 230, 'un dels més bons homens' = 'un home dels més bons' 1230; sa concordança ab subst. 186, un subst. plur. + diversos adj. sing. 188, diversos subst. + un adj. 189-191; invariables 192; oposats al ús del art. indef. 252-253; qualifica juxtapositivament adj. 269; adverbial determina juxtapositivament adj. 270; substantiu determina copulativament adj. 296, mitjançant 'de' 296, 'en' 297, 'a' 299; 'egual, comú' + 'ab' + subst. 297; infinitiu determina adj. mitjançant 'de', 'a', 'en' 302; proposició subst. determina adj. 895; diversos adj. van darrera llur subst. 1228; regint altres determinatius va darrera son subst. 1228.

Adjectiva, proposició: cf. proposició y pronoms relatius.

Adverbi: 544; sa formació 544; en 'ment' 554, sa modalitat 622; negatiu 777, 781; > subst. 30, 558; > preposició postposat al subst. 268, preposat al subst. 303; gradua juxtapositivament adv. 272; preposició determina juxtapositivament adv. 273; subst. determina copulativament adv. 303; 'prep. + adv.' determinats per adv. 306; adv. repetit 274; preposat al verb 1245; orde d'adv. y adj. 1247. — (Cf. locals, temporals etc. y la 'Llista de mots').

Adverbial, proposició: 879; modus de son verb 1074; temps de son verb 1106; vs. infinitiu 968; orde de sos elements 1298; son lloch en la clàusula composta 1279; sa intercalació entre subj. y verb 1289, verb y règim 1290, complement y verb 1291, de la prop. principal. — (Cf. locals, temporals etc.).

Adversativa, coordinació: conjuncions adversatives 1027.

Antefutur de pretèrit: 1111 β; en prop. subord. 1104.

Article definit: 197; son ús lògich 225; sa significança distributiva 245 fusionat ab nom 245 bis; omissió abans pron. relatiu 1004; proclítich 1216 enclítich 1217.

Article indefinit: 167, 246; son ús lògich 254.

Article partititiu: 258.

Article propi: tractament 264.

Àtoms, mots: 1198; pronoms personals, llur orde 1212, regits per infinitiu, aplegats ab lo verb personal 1215, entre participi o infinitiu y l'auxiliar 1222; pronoms possessius àtoms y tònichs, llur ús 106-112, 1232.

Atributius, substantius: 25.

Auxiliars, verbs: de participi 854; ús de 'haver' y 'ésser' ab tranzitius, intranzitius, impersonals, pronominals 857; sens verb personal 784; de modus 795, ab infinitiu pur 796, o preposicional 801; ab gerundi 837; intercalació entre auxiliar y participi o infinitiu 1242.

Cardinals, numerals: ab significança indeterminada 174; y l'article 234; y l'art. partitiu 263; llur colocació respecte als noms 1240.

Casos del nom: 60.

Causals: preposicions 742; conjuncions y proposicions 917; locucions conjunctives 922; modus en les proposicions causals 1082; temps 1105; lloch respecte a llurs principals 1281; orde de llurs elements 1297.

Clàusula o proposició composta: 326; de més de dues proposicions 1172; incompleta 1190; orde de ses proposicions 1277.

Comparatius: adverbis 641; conjuncions y proposicions comparatives 941; llur modus 1089; llurs temps 1105; llur lloch respecte a les principals 1283; proposicions comparatives de grau diferent 950; llur modus 1094; llur temps 1105; llur lloch 1288.

Complement adverbial: 530; introduhit per 'en' 200, 'a' 201, 'de' 202, 'per' 203, y l'article definit; y l'article indefinit 248; infinitiu pur 819, preposicional 820; gerundi 839; després lo verb 1258; abans lo verb 1263, 1269; ab proposicions substantives y adverbials 1300, ab relatives 1304.

Concessives: conjuncions y proposicions 958; llur modus 1095; llurs temps 1105; llur lloch respecte a les principals 1286.

Concordança: entre dos mots 178; de subst. y adj. 186; de subst. y diversos adj. 187; de diversos subst. y adj. 189; entre los nombres dels substantius determinant y determinat 289; de subjecte y verb 329; en quant a la persona 330; subjecte compost de diverses persones 332; en quant al nombre 333; de verb ab predicat vs. verb ab subjecte 456; del subjecte y'l participi passat ab 'ésser' 856; del règim y'l participi passat ab 'haver' 855.

Condicional, temps: present y futur en proposició simple 526; pretèrit en id. 527; en la proposició composta 1052; en lloch del 'present d'indicatiu' 1101; del subjunctiu 1141; verb principal en temps condicional y subordinada en subjunctiu hipotètic 1138. — Conjuncions y proposicions condicionals: 952; conjuncions de la subordinada condicionant 1142; modus y temps de les clàusules condicionals 1140; lloch de la condicionant respecte a la condicionada 1284; condicionals reals 1144; irreals 1154; 'cantara si pogués' 1156; 'haguera cantat si hagués pogut' 1157; 'cantara si hagués pogut' 1158; 'haguera cantat si pogués' 1160; 'haguera cantat si podia' 1161; 'cantaria si podia' 1162; 'cantaria si poguera' 1165; 'cantara' en lloch de 'haguera cantat' 1170; 'cantara' en lloch de 'cantí' 1171; principal condicionada irreal, subordinada a altra principal 1166; relació temporal entre lo verb condicionat y lo d'una subordinada diferent

- de la condicionant 1173; id. entre lo verb condicionant y lo d'una subordinada seva 1175; condició subjectiva 1150.
- Conjuncions: 897; llur formació 898; > substantius 30; abans lo primer terme coordinat 'o—o', 'ne—ne', mes no 'e—e' 325; llur manca 1013; llur supressió 1011; llur posició 1223; començant proposició fa anar los pronoms àtons darrera del verb: 'e plau me', 'puys prech te' 1202; orde dins les proposicions subordinades encapçalades per conjunció 1298. — (Cf. locals, temporals etc. positiva, disjuntiva, adversativa, successiva, pronoms relatius, y la 'Llista de mots'.)
- Conseqüència y resultat: conjuncions y proposicions 945; llur modus 1091; llurs temps 1105; llur lloch respecte a les principals 1287.
- Coordinació: de mots 308; de proposicions 1014; article definit y mots coordinats 221; separació de termens coordinats 1275. — (Cf. positiva, negativa, adversativa, disjuntiva, successiva.)
- Copulació: de mots 178, 275; de proposicions 1017; doble 1010.
- Datiu: d'interès 418; ètic 101; final 422.
- Demonstratius: pronoms 118; formes reforçades 119; article y pron. demost. 231; llur supressió davant genitiu 124; demostratiu neutre + 'de' + pronom personal 294; llur colocació respecte a llurs substantius 1231.
- Determinació juxtapositiva y copulativa 178; mots determinants y determinats 179; llur colocació 1249; proposicions substantives determinants 894.
- Discurs indirecte, sa conjunció 885.
- Disjuntiva, coordinació: de mots 319; de proposicions 1026; conjuncions disjuntives 1026.
- Dubitatives, proposicions: article indefinit en — 256.
- Elements de la proposició: 326; llur orde 1252.
- Elisió: 1198; dels pronoms àtons 1210; del article 1216.
- Enclisi: 1198; pronoms enclítics 1205, 1210; article 1217; conjuncions 1223; verbs 1220; subjecte 'hom' 1219.
- Exclamació o apostrof: y article 244; ab infinitiu 785; sens verb 785; proposicions exclamatives sens verb 327.
- Finals: preposicions 742; conjuncions y proposicions 929; locucions conjuntives 930; llur modus 1083; llurs temps 1105; llur lloch respecte a les principals 1282.
- Frases fetes: per manca d'article 257.
- Futur, de present d'indicatiu 517; perfet (cf. pretèrit de futur) 523, en lloch del 'present' 518; de pretèrit 1103, 1111; temps 'futur' en les subordinades 1108; verb principal en 'futur d'indicatiu' regeix en les subordinades: temps indicatiu 1107, temps subjunctius 1120 bis; temps indicatiu de la condicionada ab la condicionant en indicatiu 'futur present' 1151, o 'futur perfet' 1152.
- Genres: substantius ab plural comú a abdós 59.
- Gerundi: 836; sos oficis sintàctics 838.
- Hipotètic: subjunctiu 1133; 'pretèrit — de subjunctiu' 1135; indicatiu 1167; manera y comparació hipotètiques 940; conjuncions y proposicions hipotètiques 955; llur modus 1088; llurs temps 1105; llur lloch 1285.

- Imperatiu:** 528; verb principal en —, temps de les subordinades: indicatiu 1115, subjunctiu 1127.
- Impersonals, verbs:** absoluts 388; relatiu 396; ús modern 401; 'ésser' + predicat 402; passius 403; llurs subjectes 337, 868; en participi passat, llurs auxiliars 'haver', 'ésser' 857; regexen proposicions substantives subjectes; modus d'aquestes ab impersonals: de 'sensibilitat' 1059, de 'inteligencia' 1060.
- Indefinitis** 128; substantius 129; pronoms 134; article 167; article definit y mots indefinits 237-243; article partitiu y indefinits 262; llur colocació respecte a llurs substantius 1233.
- Indicatiu:** en proposició simple 491; temps absoluts 495 y relatiu 521; en proposició composta 1048; en proposicions subordinades 1100; en sentit hipotètic, optatiu etc. 1167; què sien indicatiu y subjunctiu en proposicions subordinades 1055.
- Infinitiu:** 786; sos oficis sintàctics 790; locucions formades ab auxiliars de modus 794; 'infinitiu ab accusatiu' 813; activa y passiva, no les denota 825; sens pronom reflexiu 826; participis passats + infinitiu 858; en lloch de proposicions substantives subjecte 872, règim 881, y proposicions adverbials 968; 'haver, voler, deure' enclítics del infinitiu 1221; orde en les construccions ab infinitiu 1241.
- Instrumentals y de materia:** preposicions 748; verbs qui s'alten del 'de' instrumental 752.
- Intergecció:** 766; y article propi 266.
- Interrogació:** adv. interrogatiu 668; proposició interrogativa: orde de sos elements 1274; proposició subordinada interrogativa 892; article indefinit en proposicions interrogatives 256.
- Intransitiu, verbs:** 349; usats per Metge 352; < transitius llatins 363; — actuals, per Metge: transitius 367, pronominals 387; auxiliars de llurs participis passats, 'haver', 'ésser' 857.
- Juxtaposició:** de mots 178; de proposicions 1016; de proposicions subordinades a llurs principals 1011.
- Locals:** preposicions 700; adverbis 559, absoluts 562, relatiu 572; conjuncions y proposicions 903; adverbis locals y règim indirecte 420.
- Modals y de quantitat:** preposicions 756; adverbis 621; conjuncions y proposicions 934; conjuncions absolutes 935; modus de les proposicions 1084; llurs temps 1105; llur lloch respecte a les principals 1283.
- Modus:** de la proposició simple 486; composta 1045; principal 1046; subordinada 1053; cambi de modus 1098; auxiliars de — 794. (Cf. imperatiu, indicatiu, infinitiu, subjunctiu.)
- Negació:** en proposició simple 768; principal 1185; subordinada 1186; mots negatius llatins 769; particules negatives 770; pronoms negatius 771; adverbis negatius 777; preposició negativa 782; coordinació negativa de mots 320; de proposicions 1014; article indefinit en proposicions negatives 256; ab verbs de 'temença, dubte, etc.' 1186.

Neutre, genre: adj. 32, 33; pronom personal 85, demostratiu 125; en lo predicat (¿'Es ella? — Ho es.') 455; pronom relatiu 974; relatiu adjectiu sens antecedent 1003.

Nom: 1; sos accidents 40; nombre 41. — (Cf. substantiu y adjectiu.)

Numerals: 172; y article 234; llur colocació envers llurs substantius 1240; pronoms de 1ª y 2ª persones substituïts per article ab numerals: concordança ab lo verb 331.

Ordenament: 1195.

Ordinals: 175; y article 235; llur colocació 1240.

Partipi passat: 845; determinat per substantiu 301, per adverbis 271; sos oficis sintàctics 853; ab auxiliar 854; invariable 195.

Participi present: 828; determinat per substantiu 300; sos oficis sintàctics 834; gerundial 841.

Partitiu: article 258; numerals 176; y l'article definit 236; llur colocació respecte als substantius 1240.

Passiva: ab auxiliar 459; ab 'se' 475; temps passius llatins y baix-llatins 459; no la denota l'infinitiu 825; significança passiva de participis presents 835; verbs auxiliars 467, 468.

Personals, pronoms 68; usats expletivament 101; tònicls en lloch dels àtons 100; en datiu en lloch dels possessius 115, 419; tònicls en lloch dels possessius 116; de 3ª persona subjecte ab referència a ens inanimats 338; orde dels — règims 1200; darrera lo verb 1201; davant lo verb 1204; enclítics 1201, 1202, 1210; proclítics 1204, 1211; reflexius ab lo verb personal en lloch d' ab l'infinitiu 827.

Persones gramaticals 330; 2ª y 3ª persones del plural, subjectes indeterminats 342.

Plural: plurabilitat dels noms 44; compostos 58; noms sols usats en — 53; usats generalment en — 55; de significança diferent al singular 54; plurals de magestat 340.

Plusquampretèrit imperfet d'indicatiu en proposició simple 522; en proposició principal 1049; plusquampretèrit definit d'indicatiu en proposició subordinada 1102; plusquampretèrit de subjunctiu, sa definició 1132; verb principal en 'plusquampretèrit imperfet d'indicatiu', temps de les subordinades 1114; condicionant en id., temps indicatiu de la principal condicionada 1149.

Positiva, coordinació: de mots 311; de proposicions 1015; ab juxtaposició 1016; ab copulació 1017.

Possessius, pronoms: 102; y article definit 232; ab sentit objectiu 117; llur colocació envers los substantius 1232.

Predicat: 436; — substantiu y article definit 206, y article indefinit 250; sa vàlua 451; orde: predicat- 'ésser' 1267.

Preposicions: 690; llur formació 691; llurs modalitats 698; > substantius 30; abans lo gerundi 844; llur omisió abans lo relatiu 1002. — (Cf. locals, temporals etc. y 'Llista de mots'.)

Present, d'indicatiu: 495; ab sentit futur 496; ab sentit pretèrit 497; verb principal en —, temps de les subordinades: d'indicatiu 1106, de

- subjunctiu 1119; condicionant en —, temps indicatiu de la principal condicionada 1145. — de subjunctiu: 1129; verb subordinat en 'present de subjunctiu hipotètic' 1136; 'present de subjunctiu inactual o pretèrit imperfect de subjunctiu' 1124.
- Pretèrit de futur, d'indicatiu 523; en proposició principal 1050. — hipotètic de subjunctiu 1137.
- Pretèrit imperfect, d'indicatiu: 511; verb principal en —, temps de les subordinades: d'indicatiu 1112, de subjunctiu 1123; regeix lo mateix temps 1112; 'present d'indicatiu inactual o pretèrit imperfect d'indicatiu' regits pel — 1112 β ; condicionant en —, temps indicatiu de la principal condicionada 1147; sa vàlua subjunctiva hipotètica 1139. — de subjunctiu: 1131; en lloch de 'pretèrit perfect d'indicatiu' 1120; en lloch de 'plusquampretèrit de subjunctiu' 1122.
- Pretèrit indefinit, d'indicatiu 506; verb principal en —, temps de les subordinades: d'indicatiu 1113, de subjunctiu 1125; condicionant en —, temps indicatiu de la principal condicionada 1146; 'present inactual o pretèrit imperfect d'ind.' regit pel — 1113 β . — de subjunctiu 1130.
- Pretèrit perfect (o definit) d'indicatiu: 499; iteratiu 501; substituït pel temps < plusquamperfect llatí 505; verb principal en —, temps de les subordinades: d'indicatiu 1109, de subjunctiu 1121; condicionant en —, temps indicatiu de la principal condicionada 1148; 'present d'indicatiu inactual o pretèrit imperfect d'indicatiu' regits pel — 1110.
- Principal, proposició: 860; sos modus 1047; sos temps 1048; sa manca 1193; manca de son verb 1190; ordenació de sos elements 1252; intercalada en subordinada substantiva 1292; primera ab una segona principal, etc. 1177; ab diverses subordinades 1172.
- Proclisi: 1198, 1211.
- Pronominals, verbs 374; llur formació 378; los usats per Metge 379; — actuals, intransitius pera Metge 382; — + 'de' + infinitiu 808; participi passat ab 'ésser' 857; paralelisme ab la passiva ab 'se' 484; subjecte pronominal 336.
- Pronoms: 64; > substantius 30. (Cf. personals, demostratius, possessius, indefinits, negatius).
- Proposició: simple 326; composta 860; incompleta 784; positiva, orde de sos elements 1254; principal cf. principal, subordinada cf. substantiva, adverbial, relativa.
- Quantitat: preposicions 756; adverbis 639; conjuncions y proposicions cf. modals.
- Recíprocs, verbs: 372.
- Reflexius: verbs 368; usats per Metge 371; pronoms 68; infinitiu sens pronom reflexiu 826.
- Règim: 404; directe 406; sens preposició 409; reflexiu 369; y article definit 198; y article indefinit 247; + règim indirecte 423; + règim relatiu 430; predicats del —, purs 443, preposicionals 445; constituït per infinitiu 793, pur 805, preposicional ab 'a' 806, ab 'de' 807; — del verb personal = subjecte del infinitiu 813; propi del infinitiu 817; son lloch en la proposició: subj.-verb-règim directe-règ. ind. 1255; règims-verb

- 1265; règims o complements-verb-subj. 1269; règims o complement: lo més llarch darrera 1259; proposició substantiva 878; ses conjuncions 886; vs. infinitiu 881; dubitativa 888; sos modus 1061; sos temps 1105; son lloch en la clàusula composta 1278; orde de sos elements 1298. — indirecte 413; de persona 415; de cosa 416; reflexiu 370; fi de l'acció 417; + règim directe 423; + règim relatiu 433; son lloch en la proposició: subj.-verb-règim directe-règ. indir. 1255; règims-verb 1265; règims-verb-subj. 1269; proposició substantiva 889; ses conjuncions 891; sos modus 1067; sos temps 1105; son lloch respecte a la principal 1278; orde de sos elements 1298. — relatiu 425; + règim directe 430; + règim indirecte 433; son lloch en la proposició: subj.-verb-règims 1255; règims-verb 1265; proposició substantiva 889; ses conjuncions 891; sos modus 1068; sos temps 1105; son lloch respecte a la principal 1278; orde de sos elements 1298. — nominal determinatiu 178. — partitiu 425; pur 435. — passiu 470; sa manca 474, 481.
- Relatiu, pronom 969; substantiu 982; adjectiu 970; substantiu = antecedent + adjectiu 1009; interrogatiu substantiu 983, adjectiu 987; llur lloch en la proposició: — subj.-verb 1303; — no subj.-verb-subj. 1302; — subj.-verb-règ. 1304; — règ. o compl.-verb 1304.
- Relatives, proposicions 861; llurs conjuncions 866, (pronom) 969; determinatives 998; explicatives 998; llurs vales 997; llurs antecedents 999; 'lo qual' ab verb en 1ª persona 331; antecedent subjecte pronom relatiu 1^a o 2ª persones 1000; antecedent compost de persones diverses 1001; conjuncions (pronom relatiu interrogatiu) de proposicions interrogatives parcials 893; llurs modus 1096; llurs temps 1105; orde de sos elements 1302; llur lloch respecte a les principals 1293-1295.
- Repetició copulativa d'un mateix mot 307; juxtapositiva d'adverbis 274.
- Resposta, adverbis de: afirmatiu 679, negatiu 688.
- Subjecte: 328; pronominal 336; indeterminat 341, ab 2ª persona del plural 342, ab 3ª persona del plural 343, ab 'un' 344, ab 'hom' 345; 'hom' per 'jo' 346; sa manca 347; predicats seus 440; infinitiu pur 790, preposicional 792; propi del infinitiu 794, 810; del verb personal = subjecte del infinitiu 794; participi present 834; propi del participi present 834; propi del gerundi 839; del gerundi = subjecte del verb personal 840; del gerundi = règim del verb personal 842; sa concordança ab lo verb 329, quan es compost de persones diferents 332, quan es compost de singulars coordinats 335; son lloch en la proposició: subj.-verb-règims 1255, 1264; en proposició interrogativa 1274; de proposició subordinada transferit a la principal 1305; proposició substantiva 867; ses conjuncions 877; vs. infinitiu 875; sos modus 1058; sos temps 1105; son lloch en la clàusula composta 1277; orde de sos elements 1298.
- Subjunctiu, modus, en proposició: simple 524, composta 1047; temps 1118; temps en proposició principal 1051; llurs definicions 1128.
- Subordinades, proposicions 861; llurs modus 1053, 1058; llurs temps 1053, 1099; llur manca 1194; manca de verb 1191; orde de llurs elements 1297. (Cf. adverbials, relatives, substantives.)
- Substantiu, propi 2; noms personals, de fonts, família, motius, nacions, terres, comtats, de pobles, pobladors, montanyes, rius, illes, estanys 2-10,

y l'article definit 210-212, 215, 226; 'sant' y nom de fonts 210, y l'article indefinit 255; llur plurabilitat 44-46; llur determinació juxtapositiva 181; de coses, de llibres 11, y l'article 226, I.; de coses úniques 12-15, y l'article 226, I, llur plurabilitat 48; sa flexió genèrica 13. — comú o apelatiu 14, y l'article definit 227; noms de coses materials, immaterials, d'actes, operacions o estats concrets, de coses esdevenints o esdevingudes, abstractes, de facultats y sentiments, sensacions, qualitats 14-23, llur plurabilitat 47-52; noms col·lectius 18, llur plurabilitat 49, ab 'son' o 'llur' 114; noms de matèria 19, llur plurabilitat 50, y l'article definit 228; substantiu atributiu 25; sa determinació juxtapositiva 182; noms usats sols en plural 53; usats generalment en plural 55; de significança diferent al singular 54; plurabilitat de noms compostos 58; substantius de dos gèneres 59; singular universal 42, de matèria 43; concordança de noms col·lectius y verb 334; substantius adverbials 537, de temps 538, de durada 540, denotant repetició 541, de manera 542, de preu 543; pronoms substantius 65; < infinitius 30, 787; < participis presents 30, 833, participis passats 30, 849; determinació juxtapositiva de substantius per: substantius 181, adjectius 185, pronoms 196, adverbis 267; determinació copulativa de substantius per: substantius 275, pronoms 293, infinitius 288; dos substantius acompanyats per sengles preposicions 295; subst. qui determina adj. y qui indica part d'un altre subst. determinat pel adj. 298; substantius reforçants negació 783; preposicions regides pels substantius abstractes de tema verbal 278; substantiu determinat per una proposició substantiva 896; determinació apositiva 183; tres substantius juxtaposats 181; article definit y les determinacions atributives apreposicionals: 'subst + adj.' 208, 'subst. + subst.' 214; id. preposicionals 217; article ab noms d'hores, setmanes, etc. 224; article indefinit y subst. determinats 251; substantius formats per determinació freqüent: d'un adjectiu 193, del article 245 bis; substantiu y son pronom en una mateixa proposició 1214; substantiu y adjectiu, llur orde 1225; substantiu entre adjectiu comparatiu y lo terme de comparació 1229.

Substantiva, proposició; 863 (cf. subjecte, règims directe, indirecte, relatiu, determinació).

Successiva, coordinació 1034; temporal, ses conjuncions 1035; ideològica, ses conjuncions 1039.

Temporals, preposicions 726; adverbis 589, absoluts 592, relatius 615; conjuncions y proposicions 904; locucions conjuntives 916; conjuncions temporals ab significança causal 925; coordinació successiva temporal y ses conjuncions 1035; modus de les proposicions. — 1074; llurs temps 1105; llur lloch respecte a les principals 1280.

Temps de la proposició: simple 486; composta 1045; principal 1048; subordinada 1099; — passius metgenchs corresponents ab los del llatí clàssich y baix llatí 463, 464.

Tònichs, pronoms personals 75, 77; en lloch dels àtons 100; sens 'a': darrera lo verb 410, davant lo verb 411; possessius 104-112; substituïts pels personals tònichs 116; llur colocació 1232.

Tranzitius, verbs 348, usats per Metge 351; absoluts 350, usats per Metge 353; < intransitius: derivats de substantius 355, de moviment 356, d'estat

d'esperit 357, ab règim d'espai recorregut < intransitiu de moviment 358; < intransitiu ab règim de llur radical 359; < factitiu intransitiu 360; < diversos intransitiu 361; < intransitiu ab règim introduït per 'de' 362; actuals, pera Metge intransitiu 366, pronominals 386; — pera Metge, avuy pronominals 381; llur participi passat ab 'haver' 857; en passiva, llurs subjectes proposicions subordinades 871; 'de pensament' regexen proposicions substantives 880. B, vs. infinitiu 884, modus de les subordinades règims directes 1066, règims relatiu 1072; 'de sentiment' regexen proposicions substantives 880. A, vs. infinitiu 882, modus de les subordinades règims directes 1062, règims relatiu 1070; 'de volentat' 880. C, vs. infinitiu 883, modus de les subordinades règims directes 1065, règims relatiu 1071.

Verbs 348; (cf. impersonals, intransitiu, pronominals, reflexius, transitius); auxiliars de passiva 467, 468; qui admeten passiva ab auxiliar 469, ab 'se' 482; auxiliars de modus 794; perfectius y imperfectius 461; predicatius 440; qui s'alten del 'de' instrumental 752; infinitiu mer verb 788; infinitiu y verbs dels 'sentits' 813, de 'enunciació' 814, 815; verbs de 'moviment', llurs auxiliars 857; de 'estat y sojorn', llurs auxiliars 857; de 'temença y dubte' ab negació 1186; enclítics 1220; llur lloch en la proposició: verb- adverb 1243, subj.-verb-règims 1255, 1264, complement adverbial-verb 1263, règims-verb 1265, règims-verb-subj. 1269, verb-subj. 1270, ab verbs declaratius 1271, y impersonals 1272.

Taula general.

	Plana
Prefaci	IV
Primera part. Mots declinables	I
Cap. I. Noms	I
I. Substantius propis	I
II. Substantius comuns	3
III. Substantius atributius	4
IV. Provenença dels substantius	7
V. Adjectius	8
VI. Provenença dels adjectius	10
VII. Adjectius comparatius	10
VIII. Accidents del nom	11
Nombre	11
Casos	18
Cap. II. Pronoms	20
I. Personals	20
Pronoms personals catalans no derivats de pronoms personals llatins	22
II. Possessius	34
III. Demonstratius	38
IV. Indefinits	44
Indefinits substantius	44
Indefinits pronoms	46
Article	55
V. Numerals	56
Segona part. Relacions determinatives y coordinatives	58
Cap. I. Determinació	58
I. Determinació juxtapositiva de substantius	59
Per un altre substantiu	59
Per un adjectiu	61
Per un pronom	65
Article definit	65
Ús lògich del article	72
Article indefinit	80
Ús lògich del article	83
Article partitiu	85
Article propi	86
Per un adverbi	87

	Plana
II. Determinació juxtapositiva d'adjectius	88
Adjectiu qualificant adjectiu	88
Adjectiu determinat per adverbis	88
III. Determinació juxtapositiva d'adverbis	89
Per altres adverbis	89
Per preposicions	89
IV. Determinació copulativa de substantius	90
Per altres substantius	90
Per pronoms personals	99
V. Determinació copulativa d'adjectius per substantius	100
VI. Determinació copulativa d'adverbis	103
Per substantius	103
Per altres adverbis	104
Cap. II. Coordinació	104
I. Positiva	105
II. Disjuntiva	107
III. Negativa	107
Terça part. Proposició simple	109
Cap. I. Subjecte	109
I. Concordança	109
Persones	110
'Nombre	110
II. Subjecte pronominal	112
III. Subjecte indeterminat	114
Cap. II. Verb	116
I. Transitius y intransitius	116
Verbs usats per Metge	117
A. Intransitius llatins devinguts transitius	123
B. Transitius llatins devinguts intransitius	134
II. Reflexius	136
III. Pronominals	137
C. Verbs que Metge esmerça transitivament, usats avuy com a pronominals	140
D. Verbs usats intransitivament per Metge, qui avuy són pronominals	141
E. Verbs usats pronominalment per Metge, qui avuy són transitius	143
F. Verbs usats pronominalment per Metge, qui avuy són intransitius	144
IV. Impersonals	144
A. Impersonals absoluts	144
B. Impersonals relatius	147
Cap. III. Règim	152
I. Directe	152
II. Indirecte	155
III. Verbs ab règims directe y indirecte	158

	Piana
iv. Règims partitiu y relatiu	159
v. Verbs ab règims directe y relatiu	161
vi. Verbs ab règims indirecte y relatiu	163
vii. Règim partitiu pur	163
Cap. IV. Predicat	164
i. Verbs predicatius	165
ii. Predicat referit al règim	166
iii. Valua del predicat	169
Cap. V. Veu passiva	171
i. Mitjançant auxiliar	171
ii. Mitjançant 'se'	177
Cap. VI. Modus y temps	181
i. Modus de la proposició simple	181
ii. Temps del indicatiu	182
Temps absoluts	185
Temps relatiu	192
iii. Modus subjunctiu	193
iv. Temps condicionals	193
v. Modus imperatiu	195
Cap. VII. Complement adverbial	195
i. Substantius adverbials	196
ii. Adverbis	199
Formació dels continguts en Metge	199
Formació dels adverbis en 'ment'	203
Locals	206
Absoluts	206
Relatiu	210
Temporals	212
Absoluts	213
Relatiu	218
Modals	219
De quantitat	222
Interrogatiu	229
De resposta	231
iii. Preposicions	234
Formació de les preposicions contingudes en Metge	234
Modalitats de les preposicions	236
Locals	237
Temporals	259
Causals y finals	263
Instrumentals y de materia	267
Modals y de quantitat	273
Cap. VIII. Intergecció	277
Cap. IX. Negació	278
Cap. X. Proposicions incomplertes	282

	Plana
Quatrena part. Formes nominals del verb	284
Cap. I. Infinitiu	284
Subjecte	286
Règim	286
A. Infinitiu lo subjecte del qual no discrepa del del verb personal	287
B. 'Infinitiu ab accusatiu'	295
Complement adverbial	298
Cap. II. Participi present y gerundi	302
I. Participi present	303
II. Gerundi	306
Complement adverbial	307
Cap. III. Participi passat	312
Participi ab auxiliar	317
Cinquena part. Proposició composta	326
Secció primera. Proposicions subordinades	327
Cap. I. Proposició substantiva	328
Subjecte	328
Règim directe	335
Règims indirecte y relatiu	346
Proposició subordinada interrogativa	348
Proposicions determinants	349
Cap. II. Proposició adverbial	350
Conjuncions	350
Formació de les conjuncions contingudes en Metge	351
Proposicions locals	352
Temporals	353
Causals	359
Finals	366
Modals	368
Proposicions modals absolutes	368
Comparatives	370
De conseqüència y de resultat	372
Comparatives de grau diferent	374
Condicionals	375
Hipotètiques	376
Concessives	377
Les proposicions adverbials y la construcció infinitiva	380
Cap. III. Proposició adjectiva	381
Pronoms relatius	381
Relatius adjectius	381
Relatius substantius	393
Interrogatius substantius	394
Interrogatius adjectius	395
Valua de les proposicions relatives	400
Proposicions relatives ab pronom substantiu	405

	Plana
Cap. IV. Nexes doblats. — Manca de nexes	406
Copulació doble	406
Juxtaposició de proposicions subordinades a llurs principals	406
Secció segona. Proposicions coordinades	408
I. Coordinació positiva	408
II. Coordinació disjuntiva	413
III. Coordinació adversativa	413
IV. Coordinació successiva	420
Temporal	421
Ideològica	422
Secció tercera. Modus y temps verbals	424
Cap. I. En les proposicions principals	424
Cap. II. En les proposicions subordinades	426
Modus	429
Proposicions subjectes	429
Proposicions règims directes	430
Proposicions règims indirectes	434
Proposicions règims relatius	434
Proposicions temporals	435
Proposicions causals	436
Proposicions finals	437
Proposicions modals	437
Proposicions comparatives	438
Proposicions de conseqüència y resultat	438
Proposicions comparatives de diferent grau	439
Proposicions concessives	440
Proposicions relatives	440
Cambi de modus	442
Temps del indicatiu	442
Relacions temporals entre verbs principal y subordinat	444
Verb principal en indicatiu present	444
Verb principal en temps futur	447
Verb principal en pretèrit definit	449
Verb principal en pretèrit imperfect	454
Verb principal en pretèrit indefinit	455
Verb principal en plusquampretèrit imperfect	457
Verb principal en imperatiu	457
Temps del subjunctiu	458
Verb principal en indicatiu present	459
Verb principal en futur	462
Verb principal en pretèrit definit	463
Verb principal en pretèrit imperfect	465
Verb principal en pretèrit indefinit d'indicatiu	466
Verb principal en pretèrit de futur indicatiu	468
Verb principal en imperatiu	468

	Plana
Definicions dels temps subjunctius	468
Subjunctiu hipotètic	470
Modus y temps de les clàusules condicionals	473
Condicionals reals	475
Condicionant en indicatiu present	475
Condicionant en indicatiu pretèrit indefinit	477
Condicionant en indicatiu pretèrit imperfect	477
Condicionant en indicatiu pretèrit perfect	477
Condicionant en indicatiu pretèrit plusquamperfect	478
Condicionant en indicatiu futur present	478
Condicionant en indicatiu futur perfect	479
Condicionals irreal	480
Cap. III. Clàusules de més de dues proposicions	488
Secció quarta	493
Cap. I. La Negació	493
Cap. II. Clàusules incomplertes	496
Sisena part. Ordenament	498
Cap. I. Mots àtons	500
Pronoms personals règims	501
Article	514
'Hom', subjecte	517
Verbs enclítics	518
Conjuncions	518
Cap. II. Categories gramaticals	519
Substantiu y adjectiu	519
Substantiu y pronoms adjectius	523
Verb y adverbi	527
Adverbi y adjectiu	529
Determinats y determinants	530
Cap. III. Elements de la proposició	531
I. Proposició positiva	532
II. Proposició interrogativa	543
III. Separació de tèrmins coordinats	544
Cap. IV. Proposicions de la clàusula composta	547
Proposicions substantives	547
Proposicions adverbials	548
Proposicions intercalades	551
Proposicions relatives	552
Cap. V. Elements de la proposició subordinada	554
Proposicions substantives y adverbials	554
Proposicions relatives	556
Transferència del subjecte	557
Llista dels mots metgenchs estudiats	558
Index ideològic	566

Lo Rei Lear

de W. Shakespeare

Übersetzung

von

Anfós Par

(Barcelona, „Associacio Wagneriana“, 1912,

XV und 447 Seiten)

Mit 2 Faksimiles

(Titelblatt der 1. Folio und 1. Quarto)

Prof. O. Max Förster, Leipzig, 29. Shakespeare-Jahrbuch: „Ich kann mich nicht erinnern, irgendeine andere Shakespeare-Übersetzung gesehen zu haben, die solche Textvarianten bietet. Die umfangreiche Einleitung orientiert in streng wissenschaftlicher Weise und unter steter Heranziehung neuester Spezialforschung über alle mit dem „Lear“ zusammenhängenden literarhistorischen Fragen, so dass dies Buch als eine treffliche Einführung in das Shakespeare-Studium warm empfohlen werden kann.“